VERH[illegible]ELING

VER[illegible]KUNDE,

[illegible] gewigtige W[illegible]
[illegible] van deeze [illegible]
[illegible] VERLOSKUNDE[illegible],
[illegible] eenige Ziekten van de
[illegible], [illegible]
[illegible] Kinderen.

VIER VERTOOGEN

[illegible] tot voorwerp hebben de [illegible]
[illegible] Vrouwen, [illegible]
[illegible] de [illegible]

Door den Heer

P U Z O S,

[illegible] te Parys, en Lid der Koninglyke Academie der Heelkonst,

[illegible] en [illegible] gegeeven door den Heer

MORISOT DESLANDES,

[illegible] Leeraar in de [illegible]

[illegible]

[illegible] van de Heer

G R A N T Z,

[illegible], voor de [illegible] van de [illegible].

[illegible] Fransche Uitgaave,
[illegible] van den Koning, [illegible]
[illegible] vertaald door
[illegible] A. [illegible], in [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible] A M S T E R D A M,
[illegible], Boekverkooper,
[illegible] 1762.

VERHANDELING
OVER DE
VERLOSKUNDE,

Vervattende veele gewigtige Waarneemingen, in de beöefvening van deeze Konſt,

TWEE KLEINE VERHANDELINGEN,

De eene aangaande eenige Ziekten van de Baarmoeder, en de andere over de Ziekten van Eerſtgebooren Kinderen.

VIER VERTOOGEN.

Waar van de eerſte tot voorwerp heeft de Bloedvloeijing in Zwangere Vrouwen, en de drie anderen over de verplaatzing van de Melk.

Door den Heer

P U Z O S,

Heelmeeſter te Parys, *en Lid der Koninglyke Academie der Heelkonſt.*

Verbeeterd en in 't licht gegeeven door den Heer

MORIZOT DESLANDES,

Beſtierend-Leeraar in de Faculteit van de Geneeskunde te Parys.

Vooraf gaat een Redenvoering van den Uitgeever, over een gewigtig ſtuk, tot de Verloskunde betrekkelyk, en aan 't einde is gevoegd een Verhandeling van de Heer

C R A N T Z.,

Geneesheer in Duitſchland, over de Scheuring van de Baarmoeder.

Volgens de Origineele Franſche Uitgaave, met Privilegie van den Koning, enz.

in 't Nederduitſch vertaald door

C. TRUNTZA, *Med. Doct. te* Amſterdam.

EERSTE STUK.

TE AMSTERDAM,
By *GERRIT BOM*, Boekverkooper, in de Molſteeg. 1762.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

AAN

ALLE

GENEES-

HEEL-

EN

VROED-

MEESTERS

VAN

NEEDERLAND,

Werd de Vertaaling van deeze

VERHANDELING over de VERLOSKUNDE van den Heer PUZOS;

Mitsgaders de daar by gevoegde

VERHANDELINGEN, enz. alle betrekking hebbende tot de Zwangerſchap en Verloszinge.

Met alle Hoogagting toegeweid, en Opgedraagen door haaren

Onderdaanigen Dienaar en Konſt-Genoot

C. TRUNTZA.

VOOR-

VOORREDE

VAN DE

VERTAALER.

Dit Werk van de Heer PUZOS, eertyds beroemd Heelmeester te *Parys*, en Lid der Koninglyke Academie der Heelkonst, voor 't grootste gedeelte t'zaamgesteld, dog door den dood van den Schryver niet in volmaaktheid gebragt; werd door den Heer MORIZOT, die den zorg op zig genoomen had, van het te verbeeteren en overtezien, zoo als uit zyn Voorreden, als Uitgeever, te zien is, voor de eerstemaal te Parys, in

den Jaare 1759. in 't Franſch, in Quarto, door den Druk gemeen gemaakt, en de geleerde Waereld medegedeeld, zoo als blykt, dat 'er een oneindig aantal van Exemplaaren verzonden en verkogt zyn geworden; zeekerlyk een blyk, dat zulks aan veele, deeze Taal magtig zynde, moeſt behaagt hebben; waar uit geoordeeld wierd, het zelve geen minder aftrek zoude hebben, indien het voor die geene, in die Taal onervaaren, in 't Neederduitſch vertaald wierd.

Ten dien einde begeerig het zelve te doorbladeren, of 't mogelyk zyn zou myne Landgenooten dienſt te doen, door 't zelve in de Neederduitſche ſpraake overtezetten; in dien gedagte, zegge ik, werd ik door onderſcheidene aangezogt, om het zelve in 't Neederduitſch te willen vertaalen; dog deeze en geene niet willende voldoen aan de

voor-

voorwaarden aan hen door my voorgeslaagen, en niet inziende welke moeite en tyd vereischt word om zoodanige arbeid te volbrengen, oordeelde ik zulks te laate vaaren; hier voor een tyd van af te zien, en een gunstiger gelegentheid af te wagten: zoo als ik eindelyk in 't begin van dit Jaar, door den Boekverkooper G. Bom, aangezogt wierd, om 't zelve te vertaalen, 't welk ik eindelyk, zyn vriendelyke aanbieding, en 't voordeel myner Landgenooten niet willende verwaarloozen, op my genoomen heb te volbrengen, en waar van de goedgunstige Leezer reeds het Eerste Stuk vertaald ziet.

Myn oogmerk is alleenlyk geweest om myne Landgenooten dienst te doen, door haar te doen genieten dat geene, waar door zy, die de Fransche Taal niet magtig

zyn, anderzints misſchien voor altoos, of voor eene geruimen tyd zouden verſteeken geweeſt zyn.

Ik hebbe zulks ook niet willen verrigten, om dat men buiten dit Werk niet genoeg in de Vroed of Verloskunde zoude kunnen ervaaren worden, daar wy zoo veele uitgekipte Werken reeds in onze Moedertaale vertaald of geſchreeven bevinden, en waar in de verſchillende wyze door onderſcheidene Geleerden worden aangetoond, en waar in de Hoog-geleerde Heer P. Camper, voor de laatſte Uitgaave van Mauricaeu, by Jan Morterre gedrukt, en door zyn Wel-Ed. met keurlyke Plaaten, zoo ten opzigte van de mate der Bekkens, als dien der Inſtrumenten, vercierd, aan 't algemeen geen geringe dienſt beweezen heeft; maar om dat in dit doorwrogte Werk een aanzienlyk aantal van uitgekipte Waarneemingen gevonden worden, die

die den Genees- Heel- en Vroedmeefter, ieder in hun poft, wanneer zy geroepen worden, ten hoogfte nuttig en van dienft zyn konnen: zoo ook de hier bygevoegde Verhandelingen, over de Ziekten der Baarmoeder en over de Ziekten der eerftgebooren Kinderen.

De vier volgende Vertoogen, waar van de eerfte zyn betrekking heeft tot de Bloedvloejinge der Zwangere Vrouwen, en de drie overige tot de Melkagtige Gezwellen, onder den naam van *verplaatzing van Melk*, gefteld, kunnen meede, zoo als in 't vervolg der Stukjens blyken zal, niet dan aan een iegelyk onpartydige nuttig en vermaakelyk voorkoomen.

Het Twiftfchrivt of Redenvoering van den Uitgeever, voor het Leeven van den Heer PUZOS ge-

plaatſt, en over onderſcheidene gewigtige Stukken, tot de Genees-Heel- en Vroedkunde betrekkelyk,-- als ook de Heer CRANTZ, Med: Doctor in Duitſchland, over de *Scheuring van de Baarmoeder*, aan 't einde van 't laatſte Stuk gehegt, zal meede niet minder met vermaak kunnen geleezen en aangenoomen worden.

In gedagten dan dat dit Werk met deszelvs bygevoegde Stukken, tot de Verloskunde, zoo in 't gemeen, als in 't byzonder, van nut en dienſt aan alle en een iegelyk Genees-Heel- en Vroedmeeſter, als ook aan den Vroedvrouw van geen minder vrugt zou kunnen verſtrekken, om zig naa de verſchillende omſtandigheeden, op onderſcheidene tyden, voorzigtig te kunnen gedraagen; zoo hebbe ik als dan dit Werk op my genoomen, en doe het eer-

ſte

ſte Stuk hier van in een Nederduitſch gewaad gekleed, te voorſchyn koomen.

Het zal my liev zyn, zoo ik zoo in deeze, als geene inzigten, zal moogen voldaan, en den zin van den Schryver getrofven hebben, en dewyl 'er hier en daar zeekerlyk eenige fouten zullen ingeſloopen zyn, en miſſchien in den zin van den Schryver en Uitgeever mogt gemiſt zyn, zoo verzoeke ik den goedgunſtigen Leezer, zulks uit Lievde te willen voorbyzien of te verbeeteren, en te denken dat te dwaalen menſchelyk is, en onze Denkbeelden niet altoos eeven vlug en werkzaam zyn.

Dit eerſte Stuk van het eerſte Deel, bevindende den Leezer behaagelyk te zyn, zoo zullen wy het tweede Stuk, welk voor het

het grootſte gedeelte reeds vertaald is, met alle moogelyke ſpoed hier op doen volgen.

TAFEL
DER
STOFFEN
IN DIT
EERSTE STUK
ONTHOUDEN:

Ver-

VERHANDELING
OVER DE
VERLOS-KUNDE.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van zommige deelen der Vrouw, betrekkelyk tot 't Kinderbaaren.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van de Baarmoeder.

DER-

ZE-

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Van de Ongesteldheeden, waar aan de Vrouwen geduurende hunne Zwangerschap onderheevig zyn, en de middelen om ze te verzagten of ze te geneezen.

AGTSTE HOOFDSTUK.

VOOR-

VOORREDEN

VAN DEN

UITGEEVER.

Ik zal my in deze Voorreden voorſtellen zo wel de pligt eens Schryvers van deze Verhandeling, die ik het gemeen aanbiede, als die eens Uitgeevers, te moeten betragten. By aldien het de Heer Puzos had moogen gebeuren dit zyn Werk zelve in 't licht te geeven, zoude hy niet in gebreeken gebleeven zyn, om zelfs een Voorrede aan 't Hoofd te plaatzen, en het Ontwerp hier van te verklaaren, als ook de beweegredenen, die hem aanſpoorden het zelve te onderneemen; ik zal dan tragten te vervullen, 't geen zyn Ed. niet heeft mogen doen: Wat my aangaat, zo vinde ik my verpligt den Leezer de redenen te melden, die my bewogen hebben, om deze Uitgaav op my te neemen, en niet verborgen te doen zyn, 't geene ik aan-

gewend hebbe om dit Werk in ſtaat te ſtellen van in 't licht te kunnen verſchynen. Edog hebbe ik noodig geoordeelt, dat zig myne pligten verder uitſtrekten, nademaal my ter ooren gekoomen is, dat zommige Menſchen zig verwonderen, dat een Geneesheer, die de Vroedkunde niet oeffent, een Uitgaav en Overziening (*Reviſion*) van zoodanig een Verhandeling onderneemen kan; 't heeft my doenmaals onvermydelyk geſcheenen, van deeze myne onderneeming voor de oogen van 't algemeen te rechtvaardigen. Hier van zal ik, naa een denkbeeld in deeze Voorreden van het Werk van den Heer PUZOS, als ook teffens de redenen van mynen arbeid in zyn Handſchrivt gegeeven te hebben, in een byzondere Redenvoering tragten te bewyzen, dat de Geneesheeren zonder Vroedmeeſters te zyn, kunnen en behooren te weeten al het geene wat tot de Vroed of Verloskunde betrekkelyk is.

De Heer PUZOS had de Vroedkonſt zelfs niet lang geoeffent, of werdt wel haaſt gewaar de onvolmaaktheid van 't geene hy van zyn Meeſters over deze gewigtige Stoffe geleert hadde. Hy maakte dan van dien tydt af aan een Ontwerp, om door zynen arbeid iets tot de volmaaktheid van dit Deel in de Heelkonſt (*Chirurgia*) waar zyn ſmaak hem toe bepaald had, toetebrengen. Gebooren met

met zoodanig Talent, welk een Konſtenaar in ſtaat ſteld om wel waar te neemen (*obſerver*), had hy hier beneevens een verder uitgeſtrekten yver voor zyn Konſtoeffening, dan alleenlyk te begeeren om dezelve wel uit te voeren.

De Liefde voor het Menſchdom, heeft zyn Ed. zonder twyffel doen wenſchen, dat zyn Tydgenooten, en die haar zouden opvolgen, de Vroedkonſt met eeven dezelfde uitſlag, dan hy, mogten oeffenen. De kennis der Geneeskonſt (*Scientia Medica*) beſtaat in 't algemeen, en ieder deel derzelve in 't byzonder, in een zamenhang van Leerſtukken (*Dogmata*) verknogt door de redeneering aan die voorvallen, welke haar tot een grondſlag (*Baſis*) ſtrekken; dat is te zeggen, dat een groot aantal van voorvallen, waargenoomen van lieden die teffens de gaven gehad hebben, van wel te kunnen zien en te redenkâvelen over het geen zig aan hun gezigt vertoonde, de oorſprong van de Geneeskunde, als ook van alle beöeffende Wetenſchappen geweeſt is; en men begrypt wel, dat, om onze Konſt volkoomen te maaken, men genoodzaakt geweeſt is, tot dezelve hulpmiddelen zyn toevlugt te neemen.

Men vind tuſſchen de Waarheeden der Zedekunde (*Ethica*) en die van geöeffende We-

tenſchappen, de volgende overeenkomſt, dat om het eerſte wel te gevoelen, en het tweede gewaar te worden, men niet dan in gunſtige omſtandigheeden behoort geplaatſt te zyn. Waarlyk men vind in de Zedekundige Schrivten, een groot aantal van Waarheeden, die ons geenzints raaken; dan alleen door het ontbeeren van zoodanige omſtandigheden, die de betrekkingen, welke zekere waarheeden op ons konnen hebben, vermeerderen en gevoeliger maaken. Dus moet men ook in de Natuürkunde (*Phyſica*) en in de wetenſchappen die van dezelve afhangen, om ontdekkingen te doen, voorvallen bywoonen. Niet alleenlyk om dat de waarheeden van een beöeffende wetenſchap niet konnen gegiſt werden, en niet kunnen zyn de vrugt en 't gevolg van de waarneeming, maar ook om dat het zien van een voorval de aandagt van den waarneemer grootelyks opwekt, die als dan met voordeel teegen elkanderen vergelykt dat geene 't welk zyn oog ziet en reeds bekent is: by voorbeeld, welk een indruk heeft niet het zien van een voorval, dat door eenige omſtandigheden iets byzonders heeft op het vernuft van een verlicht Geneesheer? De nieuwigheid der vereeniging (*Combinatio*) ontmoet dikwyls met een onverwagte hinderpaal, vierige begeertens om

die te overmeesteren, en zulks zomtyds oogenblikkelyk: dit alles loopt te zamen om de Ziel tot zoodanige poogingen te brengen, waar van de besluiten gemeenlyk in gelukkige denkbeelden bestaan, die een allerdiepste overdenking, afgezondert van de teegenwoordigheid van 't Voorwerp (*Objectum*) alleen niet zoude hebben konnen doorgronden. Het is in deze gevallen waar, wanneer men zegt, dat de zwarigheeden de toevlugten schynen te vermeerderen, en de hinderpaalen in hulpmiddelen veranderen.

Maar het is niet genoeg aldus eenige nieuwe Waarheeden ontdekt te hebben, men moet ze daadelyk opteekenen; anderzinds zouden zy het geheugen ontglippen; en de belangende inzigten, die zig oogenblikkelyk aan den geest vertoont hadden, *ik zoude haast zeggen in de drift der waarneeming*, zyn als dan voor de Konst verlóren, zonder dat alle berouw en poogingen des waarneemers, hem dezelve wederom kunnen doen herinneren. Het is derhalve een zeer wyze behandeling in de Konstoeffenaars (*Practici*) die de voortgang der Konst behartigen, om een aanmerkelyk voorval, dat zy gáde slaan, op 't papier te stellen, en teffens de aanmerkingen, dien zy hier over maaken, 'er by te laaten volgen.

De Heer Puzos moet de voordeelen van

 deeze

deze oeffening zekerlyk bespeurt hebben, en het blykt dat wy zyne Verhandeling over de Verloskunde, aan zyne oplettendheid, om die manier te volgen, verschuldigt zyn; want men heeft onder zyne Papieren gevonden, de Stoffen, waar uit hy in 't vervolg deeze zyne Verhandelingen t' zamengesteld heeft, dewelke uit enkelde bladen bestonden, waar op hy zyne daaglyksche waarneemingen, beneevens zyne aanmerkingen daar over, aanteekende. Wanneer hy nu een aamerkelyk getal daar van, en bynaa alles, in het oeffenen der Verloskunde voorkomende, verzaameld had; ondernam hy daar van eene Verhandeling op 't papier te stellen.

Nademaal men hem dikwyls geraadpleegt had over zommige Ziektens der Baarmoeder (*Uterus*), betrekkelyk tot zyn Konst; en zelfs over de Ziekten der Kinderen van de eerste ouderdom, zo had hy ook veele waarneemingen over deeze twee Stoffen vergadert; derhalven, om dezelve niet te verliezen, en waarschynlyk om een Ontwerp te volgen dat reeds de meesten, die over de Vroedkunde geschreven hebben, voor hem aangenoomen hadden, zo heeft hy zyne Verhandeling in drie Deelen verdeelt: In 't eerste verhandelt hy al het geene wat tot de Vroedknnde behoordt. Het tweede heeft tot voorwerp zommige Ziektens der Lyfmoeder

(Ute-

(*Uterus*); en de Ziekten der Kinderen is het Onderwerp van het derde Deel.

Alhoewel nu de Schryver zyn Werk eenige tyd voor zyn verſcheiden in 't net gebragt had, zo beſpeurde hy egter, dat het niet in ſtaat was om dus aan het gemeen vertoont te konnen werden.

Hy vertrouwden het ſtervende aan den Heer GERVAIS, zyn Voedſterling en Vriend, dien de Meeſter reeds voorlang van zyn menigvuldige aanqueekelingen onderſcheiden had, door de vuurige drift die hy had om zig in de Practyk der Vroedkunde bekwaam te maaken, en door den yver dien hy betoonde voor al het geene tot de bevordering der Konſt bekwaam was. Men behoeft zig derhalven niet te verwonderen, dat de Heer PUZOS altoos het grootſte vertrouwen op hem geſteld heeft; eindelyk, hy leefde met hem als een boezemvriend, en werdt zelfs niet geſtoort als hy zomtyds in zyn Leerling (*Diſcipulus*) eenige denkbeelden vond die de zyne teegengingen. De Heer GERVAIS maakte ook nooit een kwaad gebruik van de toegeevlykheid die hy in zynen Meeſter gewaar wierdt; hy wierdt daar in weerhouden zo wel door de zedigheid, die den grond van zyn inborſt uitmaakt, als door een zeer levendig gevoelen, van al het geen, dat hy aan de goedheden van de Heer

Puzos, en door de achting die hy voor de verlichtingen van zoo een groot Meester in zyn boezem voede.

De Heer Gervais wenschte zeer om een openbaar getuigenis van zyn gevoelens voor de Heer Puzos te kunnen geeven, door zig zelve te belasten met de Uitgaave van de Verhandeling over de Verloskunde: en hy vleide zig dat zyne bezigheden hem zouden toelaaten zulks ter uitvoer te kunnen brengen: maar het Handschrift overziende, bevond hy wel schielyk dat zyne aankleeving voor den Auteur hem misleid had, wanneer hy aannam, gelyk hy gedaan had, deszelfs Werk in 't licht te geeven: daar was meer tyd nodig als zyn bezighéden hem toelieten om dit Handschrift in staat te stellen van gedrukt te kunnen worden. De Familje van de Heer Puzos nogthans, het gemeen niet langer willende berooven van een boek datze nuttig oordeelden, nog ook den Schryver van den roem dien hy door den Druk van dit Werk zou verkrygen; nam 't Handschrift van de Heer Gervais wederom tot zig. Dat het de Heer Gervais zo een geruimen tydt onder zig gehouden heeft, kwam hier van daan, dat hy altoos op meer ledigen tyd staat maakten, dan een Vroedmeester begeeren kan in een Stadt, daar die, welke in deze Konst uitmun-

munten, in een al te gering getal gevonden worden.

Men ſtelde my voor om de Uitgaav van dit Werk op my te willen neemen; Ik ſtemde het toe, mits dien my daar toe den behoorlyke tydt te verleenen. Eenige Uittrekzels, die ik van de Heer PUZOS, ſtaande zyn Studie te *S. Côme* gemaakt, gezien hadde, en 't geen ik van zyn hebbelykheid in de Vroedkunde van verſcheiden Geneesheeren hadt hooren zeggen, verwekte in my een groot denkbeeld van zynen arbeid. Het Werk ſcheen my ook inderdaad waarneemingen van aanbelang, en eenige nieuwe inzigten over verſcheide Stukken der *Practyk* te behelzen. En zeker is het, dat, uitgezondert in de Schrivten van die, welke voordeel getrokken hebben, uit het geene de Heer PUZOS in zyn openbaare Leſſen geleert heeft, vrugteloos ergens zoeken zouden, 't geen men in deze nieuwe Verhandeling vind, zo wel over de Verloskunde als over de gebrekkelyke ſchikking der Beenderen van het Bekken (*Pelvis*,) over de natuurlyke en teegen-natuurlyke beweegingen der Lyfmoeder (*Uterus*;) over de middelen om de beletzelen, die in ſtaat zyn den arbeid (*Partus*) te vertraagen en moeijelyker te maken, weg te neemen; over de Toevallen (*Symptomata*) die zomtyds zelfs

by natuurlyke Verlossingen (*Partus naturales*) voorvallen; Over de uittrekking of afhaaling der Moederkoek (*Placenta*,) en over de Misdragten, in 't Fransch *Faux Germes* *, en in 't Latyn *Abortus* genaamt. De zoo ligte en zeekere wyze, van door middel der *Aanraking*, of 't Gevoel (*Tactus*) van een twyffelagtige Zwangerheid (*Graviditas*) verzeekert te zyn, is een uitvinding, die deeze Konst aan onzen Schryver, namelyk aan den Heer PUZOS verschuldigt is. Hoe eenvoudig ook deeze ontdekking schynt te zyn, zal hy nogtans altoos, als men daar van onderrigt is, veel eer toebrengen aan de gedagtenis van die, welk dezelve gedaan heeft; ook heeft de Heer PUZOS de nieuwe en stoute manier bekent gemaakt, om in zeekere gevallen slegts het Kind by een been af te haalen, terwyl het ander been en de Dye vlak op de Buik van 't Kind legt. De opregtheid des Schryvers heeft hem niet toegelaaten, om onbekent te doen blyven, dat hy deeze oeffening aan den Heer CLEMENT, wiens Leerling hy geweest was, verschuldigt is; en eindelyk doed zig de volmaakte Konstoeffenaar zien in alles wat zyn Wetenschap aangaat; daarom gelove ik ook, dat een iegelyk onpartydig Leezer de waarde zal bevat-

* Vide Lexic. BLANCARDI, Pag. 2.

vatten van een verzaameling van waarneemingen (*Observationes*), gedaan door een Man, die in 't byzonder aan de Vroedkunde toegewyd zynde, daar in een groote roem verworven, en hem geleegendheid verschaft heeft, om een talryke meenigte van voorvallen van dat zoort by te woonen, en gevolglyk een groot aantal hier van te verzaamelen, die door eenige onverwagte hulpe der Natuur, of door eenige gelukkige uitvindingen van de Konst, aanmerkenswaardig zyn.

Dog alle deze schatten laagen, om zoo te spreeken, als in een onderaardsch hol, in 't Handschrift van de Heer PUZOS begraaven; zonder een voorafgaande arbeid, zouden dezelve niet met die luister verscheenen zyn, als ze wel verdienen, en deze Verhandeling der Verlos- of Vroedkunde (*Traite des Accouchemens*) geenzints aan den grooten roem van den Schryver beantwoord hebben. Ik voege 'er zelfs by, dat men een grooten lust zou moeten gehad hebben, om het goede of nuttige uit te zoeken, zoodanig lag het zelve in een werk verborgen, daar zeekerlyk de netheid in de schryvstyl, klaarheid, en zomtyds de vereeniging der denkbeelden geenzints in uitblonken, nog ook de order in de verdeeling der Stoffen, als mede ten laatsten, gelyk men daar van

oor-

oordeelen kan, de zuiverheid in de uitdrukking, die van 't eene einde des Werks tot 't andere gebrekkig was. Het zy verre, dat ik den Heer Puzos over de niet zeer naauwkeurige wyze, volgens welke zyn Verhandeling geſchreeven was, van een misdaad zoude beſchuldigen; miſſchien zoude ik zelve daar in ſtoffe tot zyn Lof konnen vinden, dewyl zulks tot een bewys verſtrekt, dat hy zig geheel en al aan de practyk der Vroedkunde overgegeeven had. Zoude men ook moogen gelooven, dat hy zyn roem bepaald had, om in het oeffenen, of liever in de practyk der Verloskunde uittemunten? Zeeker is het, dat men zien kan in de Loffpraak, gedaan door de Heer Morand, dat onzen Schryver zig reeds vroegtydig tot het oeffenen der Heelkunde (*Chirurgia*) heeft overgegeeven; hy was maar zeventien jaaren oud, wanneer hy naar het Leger, in qualiteit als Heelmeeſter, gezonden werd; van daar, na zes Veldtogten bygewoont te hebben, te *Parys* terugkoomende, bepaalde hem zyn zmaak en de raadgeevinge van de Heer Clement, tot de Vroedkunde, waar aan hy zig met zo veel yver overgaf, en zyne eerſte onderneemingen waaren zoo gelukkig en meenigvuldig, dat zyn roem een ſnellen voortgang maakte, zoodanig dat hy zig zig zeer ſchielyk verhefte tot het

geene

geene men hier de groote Practyk noemt. Wanneer een Konstoeffenaar (*Practicus*) in een zo groote Stad als *Parys*, tot deezen trap gesteegen is, dan schynt het, dat hy niet dingen kan om den Lof van een goed schryver te verwerven, ten zy hy na uitmuntende Letteroeffeningen in zyn Jeugd verrigt te hebben, altoos agtervolgt heeft, zig in de Letteren een weinig te oeffenen; ook behoort hy zig wel reeds een geruimen tyd te vooren in dezelve geoeffent te hebben.

Het geene voor veele anderen niet dan moogelyk wezen kan, word nog onmoogelyker voor een berugt Vroedmeester, die zig, het zy by dag of nagt, niet onttrekken kan, om van zyn bepaalde uuren eenige tydt te vinden van zig aan de Letteroeffeningen over te geeven.

Het zoude derhalve ten uiterste onregtvaardig zyn, te begeeren, dat een zelfde Man dingen zouden vereenigen, die niet geschikt zyn om met elkanderen zaamen te gaan, te weeten, een gewoel en gestadige bezigheeden buitens huis, gepaart met eene zonderlinge opmerking in het Studeer Vertrek.

Het zal my geoorlooft zyn, hier een aanmerking by te voegen, die niet geheel en al vremd aan myn onderwerp zal schynen, zulks is, dat *Parys*, in weerwil van al de over-

overvloed der Lichten, en de Hulpe in alle zoorten, die men aldaar verzamelt vindt, misschien geen zo gemakkelyke plaats is, om tot voortgang in de Geneeskunde te arbeiden, zo als zomtyds wel in verscheidene andere Steden gebeurt, die waarlyk alle deeze voordeelen niet in de zelfde graad bezitten, maar die ook minder uitgebreid zyn.

Om zig in de Geneeskunde bekwaam te maaken, is het noodig, naa zig tot voortzetting der zelve, door de oeffening der Ontleedkunde (*Anatomia*), Kruidkunde (*Botania*), Scheikunde (*Chymia*), en Geneeskundige Stoffen (*Materia Medica*) te vooren bereid en wel gevoed te hebben in de Gronbeginzelen (*Fundamenta*) der eigentlyk genaamde Geneeskunde, door het leezen van een oneindig getal goede Boeken. Ook zegge ik, is niet minder noodzakelyk, in de Oeffening zyn eigen Ondervindingen te voegen, by die van andere beroemde Meesters die ons zyn voorgegaan: dog zulks is nog niet genoeg, om de Rykdommen der Konst te doen aangroeijen. Men moet niet slegts om het geen men reeds weet te onderhouden, zonder ophouden leezen, maar ook te weeten, van welk stuk men zal beginnen om ontdekkingen te doen; anders zoude het geen men als nieuw voorsteld, misschien maar een herhaling zyn van zaken die reeds

te

te vooren gezegt waaren; voorders is men verpligt de ontdekkingen, die daaglyks door de Meesters in de Konst gedaan worden, na te gaan; eindelyk moet men zyn byzondere waarneemingen, en de gevolgen, die hier uit kunnen afgeleid worden, in een zeekere ordre stellen, tot aanwas der Konst. Daar is niemand of hy zal ligtelyk konnen begrypen, dat tot alle deze dingen een aanzienlyken tyd vereischt werdt; en hoe zal men die te *Parys* vinden, daar de verafgelegendheid der plaatzen, die een befaamt Practicyn daaglyks door te loopen heeft, zeer groot zyn, en aan hem noodwendig een groot gedeelte van zyn tyd wegsleepen? Daar te booven is het zeeker, dat het aantal van ervarene Oeffenaars, in alle deelen der Heelkunde, te *Parys* niet te meenigvuldig is, om dat men al te groote hinderpaalen overwinnen moet, om zig een naam te doen verwerven, en dit is ook de reden, dat al het werk slegts over een klein getal van Perzoonen gaat, die hier door dermáten overstelpt worden, dat zy zig genoodzaakt zien, door de geduurige bezigheeden, van hun Letteroeffeningen af te zien. Dit zal zeekerlyk ook een reden zyn, waarom men zelden ziet, dat oor zoodanige Genees en Heelmeesters te *Parys*, die veel te doen hebben, Werken in het licht komen; waar uit onvermyde-

mydelyk volgen moet, dat een aanzienlyke meenigte van heerlyke waarneemingen in onze Konſt, daaglyks met hunne Waarneemers (*Obſervatores*) ten Grave daalen. Het middel om dit alles te vereenigen, zoude weezen, dat de Genees en Heelmeeſteren, die by de Oeffening of Practyk oud geworden zyn, in haar laatſte dagen een ſchuilplaats zogten, die aan hun de vryheid verleenden om eindelyk hunne waarneemingen in een behoorlyke en goede order te ſchikken. Ik heb van de Heer GERVAIS hooren zeggen, dat de Heer PUZOS voorgenoomen had zyn overige leeftyd in eenzaamheid door te brengen, om deeze zyne Verhandeling over de Vroedkunde overtezien; maar de dood heeft zyn Ed. belet, zulks te volvoeren. Het is derhalven om het Gemeen ſchaadeloos te ſtellen, dat ik op my genomen hebbe, het Handſchrivt (*Manuſcriptum*) van de Heer PUZOS overtezien, en in order te ſchikken.

Onaangezien de ongelukkige geſchillen, die zoo lang tuſſchen de Genees en Heelmeeſteren van deeze Hoofdſtad geheerſcht hebben, zoo heeft het algemeen belang dezelve voor altoos wederom vereenigt, en men heeft in beider byeenkomſten een groot aantal gevonden, die al haar teegen-yver ten koſten gelegt hebben, om zig, om ſtryd, nuttig aan 't Gemeenebeſt te maken. Het

is

is een bekende zaak, dat de Geneesheeren te *Parys* altoos yverende geweest zyn om de gelukkige *Cuuren* van beroemde Heelmeesteren gemeen te maaken, hunne ontdekkingen te roemen, en tot luister te doen verstrekken. De Heer GERVAIS, die voor drie Jaaren Hoogleeraar van de Fransche Heelkonst was, deed in 't begin van 't Jaar, volgens gewoonte, een Redenvoering (*Oratio*) in 't Fransch over de Heelkunde: in de Lovspraak, die hy van verscheide beroemde Heelmeesteren deed, wierd die van de Heer PUZOS niet voorbygegaan. Ziet hier op wat wyze hy 'er van sprak, na onmiddelyk de vermaarde Vroedkundigen opgetelt te hebben: " Het
„ is, dusdanige voetstappen naavolgende, dat
„ de Heer PUZOS een groote roem verkree-
„ gen heeft; een regt dat niemand hem kan
„ betwisten: Deeze Roem was zoo veel te
„ meer gegrond, dewyl hy zelfs die geenen
„ overtroffen heeft, die aan hem tot voor-
„ beelden verstrekt hebben. Vervolgens komt de Lovspraak van een ander, niet minder uitmuntend Vroedkundige, en door de Heer PUZOS zelve aangekweekt, te voorschyn: " Voedsterling, vervolgt de
„ Heer GERVAIS, waar in heeden zyne ken-
„ nisse herleevt: Voedsterling, wiens gaa-
„ ven, bekragtigt met het Zeegel van ach-
„ ting en 't opentlyk vertrouwen, ter zel-
„ ver tyd zyn eigen Lovspraak, en de Lov-

 spraak

„ ſpraak van 't voorbeeld zyn, daar hy op
„ volgt.

De yver der Geneesheeren van de Faculteit voor 't algemeene beſt, heeft zig niet ſlegts willen bepaalen, om Lovtuitingen van groote Heelmeeſters te doen. Volgens Riolanus (a) is men de Uitgaav en verbeetering der Werken van Ambrosius Parè, zoo wel in 't Franſch als in 't Latyn, verſchuldigt aan de arbeid der Geneesheeren van onze Faculteit: Gui Pattin noemt den Geneesheer, die het meeſte aan de Franſche Uitgaav gearbeid had. „ Het was, zegt hy, (b) een
„ Geneesheer te *Parys*, met naame Meeſter
„ Joan Hautin Altinus, die hier als een
„ onzer Ouderlingen ſtierv, in den Jaare
„ 1615." Ambrosius Parè, zelv onafhankelyk van deeze getuigeniſſen, heeft niet ontkent de verpligtingen, welke hy aan de Geneesmeeſters van onze Faculteit verſchuldigt was, gelyk men hier ook van overtuigt kan worden, wanneer men de Voorreden van zyne Verhandeling over de Koortzen (*Febres*) leeſt, eindigende dezelve met de volgende nadrukkelyke woorden: " Ik betuige, zegt
„ hy, dat het niet uit Eerzucht, om geleert
„ of verſtandig te ſchynen, geſchied is, dat
„ ik deeze myne Verhandeling te zamen geſteld

(a) *Antrographia.* Paris 1626. in 4to, Pag. 51 en 52.
(b) *Lettre* 38. à Charles Spon.

„ ſteld hebbe; zeer wel weetende, dat al het „ goede hier in begreepen, door ervaarene „ Geneesmeeſters by een verzaamelt is, aan „ wien ik, naaſt Godt, de geringe kenniſſe, „ die ik in de Geneeskunde bezit, verſchul- „ digt ben." Deeze taal ingeboezemt door erkentenis en zeedigheid, zyn de waare kenmerken (*Notæ Characteriſticæ*) van een verheeven Ziel.

Wanneer men my het Handſchrivt van de Heer PUZOS ter hand ſtelden, waaren de eer- ſte zes Blaaden reeds afgedrukt. Ik verzogt aan de Drukkers van de eerſte twee Blaaden te willen wegdoen, en op nieuw te herdruk- ken, welk zy ook zeer greetig bewilligde, en zy zouden zelv ook de vier overige Blaaden herdrukt hebben, indien ik noodig geagt had zulks te moeten geſchieden; maar dewyl in deeze Blaaden niet dan van ontleedkundige zaaken geſprooken werdt, van de beſpiege- lende kenniſſe(*Theoria*) en van de Maandſton- den(*Menſtrua*)zo hebbe ik goedgevonden dee- ze vier Blaaden zoo te laaten als zy waaren, zonder dezelve eenige verandering te doen ondergaan.

Betreffende myne Verbeeteringen, hebben tot voorwerp gehad om het Boek in ſtaat te ſtellen, van geleezen en verſtaan te kunnen werden; maar ik hebbe 't my voor een Wet ge- ſteld niet te veranderen van 't geene tot de Practyck der Verloskunde betrekkelyk is; en

ik durf zelfs verzeekeren, dat ik deeze Wet op het ſtipſte waargenoomen heb. By aldien men 'er nog eenige uitdrukkingen en ſpreekwyzen in vinden mogt, waar aan eenige gebrekkelykheid beſpeurt wordt, zoo verzoeke ik den Leezer van te willen overweegen, dat ik niet myn Werk, maar dat van den Heer PUZOS in 't licht geeve. Ik hebbe eenige vlekken die 't zelve wanſtallig maakten weggenoomen, dog op zoodanige wyze moeten te werk gaan, dat men hem aan zyn manier van zien en denken zoude kunne erkennen; en over te leeveren het geen hy gezien en gedagt had; met een woord, 't heeft my toegeſcheenen, dat myne poogingen zig behoorden te bepaalen, om dit werk dusdaanig het gemeen aan te bieden, zoo als zy het zelve uit de Handen van den Auteur zouden ontvangen hebben, indien hy, naa de raad van iemand aangenoomen hebbende, zelv daar af de Uitgeever geweeſt waare. Midlerwyl, heb ik zommige plaatzen, daar de ſtoffe niet zoodanig verhandelt was, als wel volgens de gewigtigheid derzelve vereiſcht werdt, niet veel meer laten blyven als de denkbeelden (*Ideæ*) des Schryvers: Dus heb ik van het voelen of taſten (*Toucher*) een byzonder Hoofdſtuk gemaakt; om de wyze van deeze bewerking (*Operatio*) te doen, die geheel nieuw is, en waar van gelyk reeds gezegt is, de Lov der Uitvinding aan de Heer PUZOS toekomt, bevatbaarder te

doen

doen zyn. Ik heb ook niet ondienſtig geagt het Hoofdſtuk, waarin voorgeſteld wordt of de Vrouwen eenig belang hebben haar Kinderen zelve te voeden, te hervormen. Den Schryver wilde de Vrouwen, door de eigen beweegreeden van hun eigen gezondheid treffen, zonder twyffel overtuigt zynde, dat in een Eeuw, waar in de eigenlievde en de drivt voor 't geen men genieten noemt, het menſchdom ongevoelig maaken voor al 't geen hun zelve niet betrekkelyk is, de Vrouwen verſchrikt mogten werden, op 't aanzien der ongemakken, die hun drygen, wanneer zy hun melk verſtikken, en ter zelver tyd aangedaan werden, door voordeelen, te verwagten, wanneer zy zelve hunne Kinderen zuigen.

Dewyl deeze kleine Verhandeling over de Ziektens der Eerſtgebooren Kinderen, meerder myn omtrek raakt, zoo hebbe ik myne Verbeeteringen daar in ook meerder veld willen vergunnen, en zulks ſcheen my in dit geval ook noodzaakelyker te zyn.

Om deeze Verhandeling dan van de Heer Puzos, over de Verlos of Vroedkunde (*Embryulcia*) met meerder luiſter in 't licht te doen verſchynen, zoo hebbe ik 't van myn pligt geoordeelt, vier Verhandelingen van dezelvde Heer 'er by te laſſen; de eerſte in de Verhandelingen van de Academie der Heelkonſt (a) te vinden, betreft de Bloedſtortingen

(a) *Memoires de L'Academie de Chirurgie. Tome* 1.

gen der Zwangere Vrouwen (*Fluxus Sanguinis Gravidarum*); de drie overigen handelende over de Melkagtige Gezwellen (*Despots Laiteux*) zyn voorheen nooit in 't licht geweeſt, en zoo ik dezelve bevond ***geheel buiten ſtaat in 't licht te kunnen verſchynen.***

Deeze drie Verhandelingen maakten ſlegts een uit, dog de gewigtigheid der Stoffe, welke de Schryver voorgenoomen had te verhandelen, en nog nergens in een zeekere uitgeſtrektheid behandelt was, deed my beſluiten deeze Memorien een nieuwe gedaante te doen geeven, dezelve in drieën te verdeelen, en met meerder vlyt te bearbeiden.

Ik kan ook niet nalaaten te zeggen, dat het tiende Hoofdſtuk in deeze Verhandeling over de Vroedkunde, waar in van de natuurlyke Geboorten (*Partus Naturalis*) geſprooken wordt, voor 't geheel 't Werk van de Heer GERVAIS is: Ik hebbe niets aangaande deeze Stoffe in 't Handſchrivt van de Heer PUZOS gevonden, en dewyl het my toeſcheen een ledige plaats te zyn, in de Verhandeling over de Vroedkunde, dagte ik niet ondienſtig te zyn de Heer GERVAIS te beweegen dezelve te vervullen.

Terwyl 't Werk van de Heer PUZOS gedrukt werd, kwam my een Latynſche Verhandeling in handen, wiens Onderwerp van geen klein aanbelang is: Dezelve handeld over de ſcheuring der Lyf of Baarmoeder (*Ma-*

(*Matrix*) veroorzaakt door de geweldige beweegingen van 't Kind in moeijelyke Baaringen (*Partus difficilis*), waar van men voor de Heer CRANTZ, Doctor in de Geneeskunde, en de Schryver van deeze Verhandeling weinig zeekers geweeten heeft. Geduurende een geruime tyd, wist men niet dat 'er een scheuring in de Lyfmoeder (*Ruptura Matricis*) plaats had, dan na de dood der Moeder, wanneer de Buik terstond geopent wierdt, en het schynt zelv, dat men niet geweeten heeft, dat CELSUS de Toevallen (*Symptomata*) beschreeven heeft, die op dit Toeval volgen, en tot teekens verstrekken, om zulks te leeren kennen: Zommige heedendaagsche Waarneemers (*Observatores*) hebbenze eevenwel opgemerkt; edog onder alle Waarneemingen derzelven, wordt 'er niet een eenige gevonden daar de Waarneemer de scheuring voorspelt heeft, eer dezelve gebeurt was. Ik voeg 'er zelv by, om my van de eigen uitdrukking van de Heer CRANTZ te bedienen, datze dezelve niet na de gebeurtenissen zoude ontdekt hebben, voor dat de opening van de Buik (*Abdomen*) in 't Werk gesteld was. Onzen Schryver, na alle de oorzaaken opgetelt te hebben, die bekwaam zyn de Baarmoeder (*Uterus*) te doen bersten, heeft alle de merkteekens (*Signa*) by een gebragt, waar aan men dit toeval kan kennen, en zelv die, dewelke aanleiding geeven hier voor

bedugt te zyn, eer het zelve gebeurt. De bespiegelende kennis (*Theoria*) van de Heer Crantz is zoo veel te bondiger, nademaal 'er byna geen een oorzaak of eenig kenteeken gevonden wordt, welk niet door eene of verscheide Waarneemingen (*Observata*) die in de Kantteekeningen aangeweezen worden, bevestigt is. Voorders steld zyn Ed. een alzoo zeeker als gereed middel voor, om de scheuring (*Ruptura Uteri*) voor te koomen, wanneer men daar van gedreigt werdt. Eindelyk onderneemt hy een Ontwerp te vormen, om de Wonden, die aan de Baarmoeder door de scheuring veroorzaakt zyn, te geneezen, of schoon men dezelve zoodanig doodelyke geoordeelt heeft, dat niemand in gedagten gekoomen is, Hulpmiddelen daar teegen in de Konst te zoeken. Indien de groote zwaarigheid in dit stuk der Heelkonst aan de Heer Crantz hinderlyk geweest is tot de volmaaktheid te geraaken, is het nogthans al veel een weg tot verdere ontdekkingen gebaant te hebben. Die, welke deel neemen in de aangroejing der Konst, en 't Menschdom hoogagten, zyn hier voor aan den Schryver dank verschuldigt. Dewyl deeze Verhandeling in 't Latyn geschreeven, en in ons Land weinig bekent was, hebbe ik het niet ondienstig geagt dezelve in 't *Fransch* te vertaalen, en aan 't einde van dit nieuw Stuk over de Verloskunde (*Embryulcia*) te plaatzen, om de-

zelve

zelve kenbaar te maaken: Ik hebbe in de Vertaaling de Kantteekens niet bygevoegt, om reedenen, dat my de Text voldoenend genoeg toeſcheen te zyn voor Vroedmeeſters en Vroedvrouwen. De Geneesheeren aan wien het luſt dezelve te leezen, konnen met het Origineel raadpleegen.

M. DESLANDES.

REDENVOERING

Waarin aangetoont wordt, dat een ervaren Geneesheer, de Heelkonst verstaat, al schoon hy dezelve niet oeffent, en dat hy zonder Vroedmeester te zyn, kennisse heeft van al 't geene tot de Verlos of Vroedkunde eenige betrekking heeft.

Geduurende de Verschillen, die de Genees en Heelmeesters van deeze Hoofdstad verdeelt hebben, heeft men gezien, het geen waargenoomen wordt in alle Geschillen, die geheele Maatschappyen tegen elkanderen aanhitzen. Terwyl de geruste en verblyde billykheid, zonder aan de eerste te veel te ontneemen, nog aan de tweede te veel toetestaan, over deeze verdeeltheden zugtede, had haar de Heerschappy des Geestes van partyschap aan die, welke niet op haar hoeden waaren, om zig daar voor te wagten, de allervalschte denkbeelden van haar teegenparty doen opvatten. By aldien het waar is, dat de Heelmeesters in de oogen van zommige vooringenoomen Geneesheeren niet anders gehouden zyn, dan voor bloote Hand-arbeiders, zoo moet men nogtans ook toestaan, dat verschelde Heelmeesteren de Geneesheeren niet anders aangezien hebben, dan voor heerschzugtige Baazen, en onbekwaam om haar te verlichten,

lichten, zelvs in de eerste beginzelen der Heelkunde (*Chirurgia*).

Het is buiten twyffel door een overblyvzel van dit vooroordeel door onkunde aangekweekt, dat de teegenwerping over myne onderneeming gebooren is, toen men hoorde dat ik de Uitgeever van deeze Vroedkundige Verhandeling van de Heer PUZOS was: Hoe! zeide men een Geneesheer, die de Vroedkonst niet oeffent, durvt die een Uitgaav en zelv een Overziening op zig neemen van een Vroedkundig Werk? Kan men, zonder Vroedmeester van beroep te zyn, weeten van 't geen tot deeze Stof betrekkelyk is. Het is niet moeijelyk te begrypen, dat zoodanige zwaarigheid nooit in de Herssenen van JARDS, LA VIGNE, GERVAIS, BARBAUT, LEVRET, of eenig ander vermaard Vroedmeester heeft kunnen koomen. Niet teegenstaande, hoe beuzelagtig zy zyn mag, vinde ik my nogthans verpligt hier op te antwoorden: Zy is dan gemaakt door zoodanige menschen, waar van ik gaarne wil denken, dat de dwaaling, waar in ze in dit opzigt steeken, niet anders tot hun grond heeft, dan haar eigen onkunde, over de wyde uitgestrektheid der noodige kennisse van een Geneesheer, en over de geschiedenissen van onze Konst. Indien my bekend was, datze een uitwerkzel van de Nyd was, zoude ik my stille houden: De allergrootste verlichtingen en de allervermoogenste reedenen, wel verre van 't vuur der Nyd, te dooven, zouden

niets

niets anders uitwerken, dan om het zelve nog heeviger te doen blaaken. Men behoorde het Hert des benyders te veranderen, dog zulks is geenzints in de magt der Stervelingen. Myn antwoord gaat dan alleen tot de zulken, welke in de dwaaling ſteekende, waarlyk verdienen dat men zig bevlytigt dezelve daar uit te redden. Maar op dat eindelyk, het geen ik zegge, meerder uitwerking hebbe, welke ik my 'er van durv belooven, zal ik eerſtelyk tragten te bewyzen, dat de Geneesheeren de Heelkonſt kunnen en behooren te verſtaan, offſchoon zy dezelve niet oeffenen: De waarheid van dit ſtuk, 't welk van een iegelyk zoo betwiſt wordt, eens vaſtgeſteld, zal het niet moeijelyk zyn, te doen zien, dat de Geneesheeren het ſtuk der Vroed of Verloskunde verſtaan.

Ik begryp wel hoe teeder de Stoffe is, die ik onderneem te verhandelen; deeze beſchouwing heeft my zelv ook meer dan eens van myn onderneeming doen afzien; maar ik wierd altoos wederom daar toe aangemoedigt, door de gedagten, dat ik tot het algemeen welzyn iets zou kunnen toebrengen, door te bewerken, van de vooroordeelen te doen uitroeijen, die bekwaam zyn de overeenſtemming (*Harmonia*) te ſtooren, welke altoos tuſſchen de verſchillige Bedienaars der gezondheid behoort te heerſchen.

Daar te booven, heb ik agt geſlaagen, dat myn voorneemen niet was, om de ſcheidspaalen van twee beroepen te bepaa-

paalen; en nog minder, om eeven als in een Verhandeling van een Regtsgeleerde de Regten van den eene, en zoo men wil, de eisſchen van een tweede te betwisten. Eindelyk hebbe ik myne Pen zoodànig gerigt, dat men my, gelyk ik hoope, niet beſchuldigen zal, dat ik iemand, wie het ook zyn mag, heb willen beleedigen, en dat men geen gelegentheid zal hebben my te konnen beſchuldigen, dat myne poogingen uit een ligchaamlyk belang voortgeſprooten zyn. Niemand kan meer agting hebben, dan ik, voor de Beroepen, die met de eigentlyk genoemde Geneeskonſt den roem deelen, van tot voorwerp te hebben het leeven en gezondheid(*Vita* & *Sanitas*)der menſchen: Ik heb altoos de Geeſt van Partyſchap verfoeit, als bewuſt zynde, hy eeven zoo teegenſtrydig is voor 't algemeen welzyn, als ſchandelyk voor ieder menſch in 't byzonder, die zig aan dezelve overgeeven. Een ander middel, 't welk ik gebruikt hebbe, om my hier voor te bewaaren, is geweeſt, om my ernſtelyk toeteleggen op de kenniſſe der grootheid der Talenten, of gaaven en poogingen, die in ieder van deeze beroepen vereiſcht worden, om met eene goede uitſlag geoeffent te kunnen werden. Hier door heb ik geleert veel werks te maaken, en zelv te eerbieden, die, welke daarin uitmunten, en ik heb my aangewend deeze hoogagting aan te zien als een hulde, die men aan die geene behoort te ſchenken, welke by de gaaven de moed vereenigen,

die

die hun de groote zwaarigheden doen overwinnen.

De Geneesmeesters behooren de Heelkonst wel te verstaan.

Om deeze groote meenigte kwaalen, waar aan het menschdom blood gesteld is, te geneezen, verleent ten dien einde de Geneeskunde Hulpmiddelen, door de Leefmaat of *Dieet*, de Geneesmiddelen (*Pharmacia*) en Heelkunde (*Chirurgia*); waar uit volgt, dat men geen Geneesheer zyn kan, zonder de Heelkonst te verstaan, vermids ze een van de drie algemeene middelen ter geneezing is, welke in onze Konst gebruiklyk zyn.

1. De Heelkonst is een van de drie algemeene middelen ter geneezing.

Deeze reeden wel overwoogen van die geenen, die aan den Geneesheeren de Heelkunde betwisten, is slegts voldoenend genoeg, om haar van hun vooroordeelen, te doen afstaan. Inmiddels heeft men ook nog meer andere reedenen, die met deeze eerste overeenkoomen, en onwederspreekelyk vaststellen dat een Geneesheer in de Heelkunden noodzaakelyk moet onderweezen zyn.

2. De kennis der uitwendige of Heelkundige Ziektens, helpt ons om de inwendige te kennen, en bestiert ons, als wy dezelve moeten behandelen.

Het is de kennisse der Ziektens, die men uitwendige of heelkundige noemt, en een Geneesheer in staat stelt, om de gelykvormige Ziektens, waar aan 't inwendige lighaams gestel onderheevig is, van malkander te onderscheiden. Dus, wanneer het Weezen der Lever, of deszelfs vliesen, de Long of eenig ander Ingewand door een eigentlyk gezegde Ontsteeking (*Phlegmone*), de Roos (*Erysipelas*) Verzweering (*Suppuratio*) of ook van 't Heet Vuur (*Gangræna*) aangedaan zyn, zulks voorzegt een Geneesheer,

die

die behalven de Toevallen (*Symptomata*) welke aan 't beleedigde deel eigen zyn, die geene ziet, die altoos zeeker waargenoomen worden, wanneer dezelvde Ziektens haar zitplaats aan de uitwendige oppervlakte des lighaams hebben: Ik zegge, dan voorzegt de Geneesmeester, zonder het Ongemak te zien of te voelen, dat in dit of dat deel van 't lighaam een Ontsteeking, Roos, Verzweering, of 't Heet Vuur is. Niet minder dient de behandeling der uitwendige Ziektens aan den Geneesheer voor een leidsman, in 't verkiezen der middelen die hy gebruiken moet om met voordeel alle deeze Ziektens te keer te gaan, wanneer zy 't binnenste van 't lighaam aanranden.

3. De in en uitwendige Ziektens zyn wederzydsche oorzaaken en uitwerkzelen den eene van de andere.

De uit en inwendige Ziektens zyn daaglyks de wederzydsche oorzaaken en uitwerkingen de eene van de andere. By voorbeeld, daar vergaderen in een kwaadaardige Koorts (*Febris Maligna*), verzaamelingen van kwaade stoffen, die aan de oppervlakte van 't lighaam, Oorklier Gezwellen (*Parotides*), Builen (*Bubones*), Pestkoolen (*Carbones* of *Anthraces*,) en zomtyds zeer schielyk een volkoomen versterving (*Sphacelus*) veroorzaaken: onafhankelyk van de Geneezing die deeze verschillende gebreeken vorderen: volgt het niet uit hun aart en natuur dat een Geneesheer als dan de voornaamste inzigten trekken moet tot de behandeling van de grond der Ziekte zelve?

Dusdanig is het ook gelegen, met de Gezwellen daar zomtyds een Ontsteeking

by-

bykomt, (*Tumores inflammatorii*) die de oppervlakten des lighaams aantasten en in een Ettergezwel (*Abscessus*) of 't Heet Vuur overgaan, met de zaamengestelde Beenbreuken, Wonden van aanbelang, en inzonderheid daar de Zenuwen (*Nervi*) de peesagtige uitbreidingen (*Aponeuroses*) en de vliesagtige deelen (*Partes membranosæ*), gekwetst of beleedigt zyn: Alle deeze gebreeken veroorzáken Koortzen (*Febres*), Ylhoofdigheid (*Delirium*), Stuiptrekkingen (*Convulsiones*) en een meenigte van andere Toevallen meer, waar in de hulp en bystand van een Geneesheer onvermydelyk zyn.

Het zelvde is men meede verpligt te zeggen van de meeste der groote Operatien in de Heelkonst; want zoude een Geneesmeester deeze zoo aangehaalde overeenkomsten, tusschen de in en uitwendige kwaalen, wel kennen, en zig door een gevolg wel kunnen leiden, als hy de Natuur, Oorzaaken, Uitwerkingen, Teekens, en de onderscheiden staaten, van deeze zoo uit als inwendige Ziekten niet kende, beneevens derzelve overeenkomstige behandeling. Laat ons dan besluiten, dat de Geneesheeren de Heelkundige kennissen dienen aan te merken als een gedeelte, uitmaakende de Grondbeginzels (*Elementa*) der eigentlyk genaamde Geneeskonst.

Een Geneesheer behoort bekwaam of in staat

By deeze Beweegrédenen, die een Geneesheer noodzaaken zig in de Heelkonst te oeffenen, voegt de Heer HEISTER nog een andere; Hy wil dat allen die begee-

geeren een goed Geneesmeester te willen worden, ten minsten verstaan moeten dat geene, 't welk zommige Schryvers behaagt heeft de Geneeskundige Heelkonst te noemen (*Chirurgia Medicinalis:*) Op dat, zegt deeze groote Geneesheer, zy in staat mogen zyn zoo wel aan den Heelmeester als aan den Lyder heilzaamen raad te kunnen schenken. (a)

te zyn beide aan de Zieken en aan de Heelmeester nuttige raad te kunne geeven.

Die, dewelke gewilt hebben, dat een Geneesheer, de waare bespiegelende kennis (*Theoria*) der Heelkonst niet weeten kan, om dat hy van dezelve zyn beroep, niet maakt, hebben niet begreepen, hoe zeer het geen zy voortgebragt hebben, teegenstrydig is, met de Reden en Ervaarentheid. Waarlyk wat is 'er strydiger, als dan teegens de reden te willen, dat men de bespiegelende kennis of *Theorie*, niet zoude kunne verstaan van een Konst, die niet geheel en al berustende is in handen van die geene, welke dezelve oeffenen, dog die teffens eene Weetenschap (*Scientia*) is. Maar den Heelkonst, is zonder teegenspreeking, een Konst van dat zoort; dewyl alle haare Operatien, steunen op onveranderlyke en onafhankelyke regelen der meening (*Opinio*) gegrond zyn: Zyn deeze Regelen 't zy genoomen in de Natuurkunde (*Physica*), van 't Menschelyke Lighaam, of in de Natuur der ongeregeldheeden, waar aan 't zelve onderworpen is, of in de oorzaaken (*Causæ*), Uitwerkingen (*Effectus*), en Teekens (*Signa*)

Het is teegenstrydig, teegens de reeden en ondervinding te willen, dat de Geneesheeren de waare bespiegelende kennis (*Theoria*) niet zouden kunnen weeten.

***

(a) *Institut. Chirurg. Introduct.* pag. 5.

(*Signa*) van dezelvde ongeregeldheeden, als meede in de middelen die geſchikt zyn, dezelve te doen verdwynen, niet aangeweezen, in een aanzienlyke meenigte van Boeken? Om het beſchouwende deel der Heelkonſt te verſtaan, is dan genoeg de Werken der ouden en laatere Heelkundige Schryvers te doorblaaderen. 't Is waar dat de Geneesheeren, door een bloote kenniſſe der grondbeginzels, van de Heelkonſt geen Heelmeeſters zullen zyn, want als men dit woord, in een eigentlyke zin neemt, volgens deszelvs beteekenis, zoo wil het zeggen, een Man, die zig met Hand-oeffeningen of Manuaale Operatien beezig houdt. Dog de Oeffening van de pligten, waar aan niets in ſtaat is om te vervullen, het geen vereiſcht wordt, om een goed *Operateur* te zyn, ontbreeken haar geheel en al: Ik ſtaa zelvs toe, dat hen verſcheiden Handgreepen, die de Boeken onwaardig geagt hebben te melden, dog miſſchien ten onregte, onder voorwendzel, dat dezelve door de behandeling geleert worden, kunnen onbekent zyn. Maar men kan de kenniſſe van de groote Grondbeginzels der Heelkonſt, niet weigeren aan Menſchen, wiens geeſt anderzints met veele andere verlichtingen opgeheldert is, dan allen betrekkelyk tot het onderwerp: Die de beſte Schrivten van de oude en nieuwe Schryvers, over de Heelkonſt in de grond beſtudeert of betragt hebben; die geduurende haar Letter-oeffeningen (*Studia*) haar beezig gehouden hebben, in het

doen

doen van Heelkundige Operatien, op doode Lighaamen, die dezelve in de Ziekenhuisen, of *Hospitaalen* hebben zien behandelen aan Leevendigen, en dikwils geraadpleegt zyn, met de vermaardste Heelmeesteren, om haar raad te geeven, in Heelkundige gebreeken.

De *Aphorismi*, of kortbondige Spreuken, van de ontstervlyke BOERHAAVEN, over de Heelkonst, en de Uitlegginge (*Commentaria*) die den Heer van SWIETEN, daar over gegeeven heeft, strekken tot het allervolmaakste bewys, dat men de Heelkonst weeten, en zelvs leeren kan, zonder haare Operatien handdaadig te verrigten. Alhoewel de eene en de andere, veel voordeel getrokken hebben, uit de ontdekkingen en waarneemingen, van groote Oeffenaars en Fransche Heelmeesters, die door de Uitlegger van BOERHAAVEN, overal met roem aangehaalt worden, zoo moet men egter toestaan, dat deeze beide groote Geneesmeesters, by 't geene zy uit goede Schryvers gehaalt hebben, een zoo groot aantal van verlichtende zaaken gevoegt hebben, die 't verheeven Verstand afschetzen, dat 't niet geoorloovt is, hunne Werken (*Opera*) als enkelde Verzaamelingen (*Collectanea*) te beschouwen; maar dezelve verdienen onder 't getal gesteld te worden, der geenen, welke men School- of Leerboeken (*Libri Classici*) pleegt te noemen, om dat haar gezag of aanzien voor altoos tot een Wet verstrekt.

TAGAULT, HOUILLER, BAILLOU, SIMON PIETRE, bygenaamt de groote,

CHARLES ETIENNE, ETIENNE GOURMELEN, RIOLANUS, de Heeren RENAEUME, ANDRI, COL DE VILLARS en ASTRUC, alle Geneesheeren van de Faculteit te *Parys*; de Heeren CHIRAC, FITZES en LAZERME, van de Faculteit te *Montpellier*; hebbende alle nogthans over Heelkundige ſtoffen geſchreeven, zonder handdaadig, deeze Konſt te Oeffenen. AMBROSIUS PARÉ, de Prins der Franſche Heelmeesters, ſchynt op verſcheiden plaatzen van zyne Werken, geenzints te ontveinzen, de verpligtingen, welke hy aan de Heelmeeſters van zyn tyd had; GUILLEMAEU, zyn vermaardſte Leerling bekent, dat 't beſte dat men in zyne Verhandeling, over de Hoofdwonden (*Vulnera Capitis*) vind, dank te weeten heeft, aan de Lesſen (*Lectiones*) van de Heer COURTIN, Geneesheer van onze Faculteit. Men leeſt in de Voorreeden van 't Heelkundig Handboekje (*Enchiridium Chirurgicum*), van de Heer ANTOINE CHAUMETTE, Heelmeeſter der XVIde Eeuw, zoo onderſcheiden door zyne Verlichtingen als Ervaaren in de Konſt, om te *Opereeren*, dat hy zorg gedraagen gehad heeft, om alles in zyn Werk in te laſſen, wat hy uit de geleerde Leſſen der Profeſſoren, in de Geneeskunde, die hy opvolgde, verzaamelt had, naamelyk te *Montpellier*, van RONDELET en ANTOINE SAPORTA; en te *Parys*, van JAQUES SILVIUS, vermaard Hoogleeraar, in 't Koninglyk Collegie. In de zelvde Voorreeden vind men ook, dat de bezigheeden van de Heer CHAUMETTE, en zyn kwaalyk ge-

geſtelde Gezondheid, hem niet vergunnende, de laatſte hand aan 't Werk te ſlaan, hy 't zelve toevertroud heeft, aan ADAM FONTAINE, ervaaren Geneesheer.

De Heer PETIT, die zoo veel roem der Heelkonſt verworven heeft, heeft geenzint willen verbergen, de hulpe die hy van de Heer LITTRE genooten had; zoo wel in het beſtudeeren, als het oeffenen van zyn Konſt: Gelyk ook de Heer PEYRONIE, niet behaagt te doen, aangaande 't geene hy van de Heer CHARAC geleert had.

Onder de ſtellingen (*Theſes*) die in onze Schoolen verdedigt worden, vind men een aanzienlyk getal, waar in de ſtukken over de Heelkonſt, met eeven zoo veel grond als netheid bereedenkaavelt zyn: Ik zal my ſlegts vergenoegen, met vyf van deeze Stellingen aan te haalen, (a) waar

(a) An ad extrahendum Calculum diſſecanda ad pubem Veſica? Præſide (& Auctore) M. NICOLAO PIETRE. Anno. 1625. Vid. Collect. Queſt. Medico Chirurg. ALBERTI HALLERI, Tom. IV. Pag. 148. —

An ad extrahendum e Veſica Calculum diverſa, pro re nata, uſurpari debeat Chirurgia? Præſide M. JACOBO TRANT. Anno 1734. ibid. Pag. 259. —

An educendo Calcuto cæteris anteponendus Apparatus lateralis? Præſide & Auctore M. CAMILLO FALCONET. Anno 1744. ibid. Pag. 195. —

An Scalpello Vagina recondito Cyſtitome lateralis perfectior? Auctore. HENRICO JACOBO MACQUART. Anno 1754. ibid. Pag. 412. —

An Luxationes Auxiliis non pluribus, quam laqueis & manu reponendæ Auctore M. JACOBO FRANCISCO LATIER. Anno 1752. —

waar van de vier eerſten tot voorwerp hebben, de onderſcheide wyzen van de Steen te Snyden te verrigten, en in de vyfde toont de Autheur aan, als zig aankantende teegens 't gebruik van Werktuigen, om de Uitleedingen of Ontwrigtingen (*Dislocationes*) te herſtellen, dat men om de uit zyn plaats geweeken deelen, wederom in haar voorigen ſtaat te brengen, men zig aan 't gebruik van de Handen en ſtrikken houden moet.

Een iegelyk, die den Korte-inhoud, over de verſchillende waarneemingen (*Obſervationes*), over het doorbooren der Herzenpan (*Trepaneeren*), van de Heer QUESNAI (a) in twyfvelagtige gevallen geleezen heeft, zal zonder teegenſpraak bevonden hebben, dat dit gewigtig ſtuk der Heelkunde, zeer wel behandelt is, maar gelyk de Autheur, volgens waarneemingen ſpreekt, die hy zelvs gedaan heeſt, en dat ze hem alle door verſchillende Heelmeeſters, of op de *Academie* of Hooge-ſchool zyn meedegedeelt, zoo beſtaat deszelvs waardigheid in de uitkiezing der Waarneemingen, in de Konſt van de voorvallen wel te vergelyken, en te onderſcheiden, heilzaame gevolgen (*Sequelæ*) voor de practyk daar uit te trekken, en alles in eene geregelde order te ſchikken, zoo wel omtrent de netheid als naauwkeurigheid: Het was dan genoeg, dat de Heer QUESNAI, by de

(a) Bezie Memoires de Lácademie de Chirurg. Tom. I. in. 4to. pag. 183.

de grondige kenniſſe der Konſt, de geeſt van vergelyking en onderſcheiding, teffens met eene bekwaamheid in 't Schryven voegde. Want daar is geen Geneesmeeſter, die het zelve onderwerp niet met een gelyke uitſlag zou kunnen verhandelen, indien hy dezelve voordeelen wilde vereenigen, of ſchoon hy de Heelkunde niet geoeffend had.

Maar kunnen de Heelmeeſters zig zelve niet voldoen, zonder vreemde hulpe noodig te hebben? Of kunnen ze dezelve, wanneer ze die van nooden hebben, in de kenniſſe der Geneesmeeſteren vinden? Vraagen van aanbelang, en welkers aangelegenheid, de uitweiding bekragtigt, waar toe ik oordeel te moeten overgaan, om daar op, op eene voldoenende wyze te antwoorden: Nademaal ook de zoodanige, die ik voorgenoomen heb te overtuigen, noodig hebben van onderrigt te worden, zo worden deeze uitweidingen volſtrekt noodzaakelyk, en ik vleije my, dat de verlichte Leezer zal verneemen, dat ik dezelve niet heb kunnen voor by gaan.

Nooit hebben wel onderregte en regtmaatige Geneesheeren begeert, voor de Heelmeeſters de deur te ſluiten, der Weetenſchap en der beſpiegelende kennis (*Theoria*) der Heelkunde, door dezelve alleenlyk aan mannuaale Operatien te bepaalen, en niet toe te ſtaan te verigten, dan onder 't opzigt van een Geneesheer, eeven als of ze zelvs beweeglyke werktuigen (*Automata*) waaren. Zy zouden zonder twyſvel meenen, een

beroep te verkleinen, dat by hun als een der waardigste in aanmerking komt, weegens zyn voorwerp, en door de hoedaanigheden van de Geest en Lighaam, dezelve van die geene te eisschen, welke daar in tragten uit te munten. Een iegelyk, die het beroep van een Heelmeester niet hoog schat, dezelve is nooit getuigen geweest van de Wonderen, die door de hand van een ervaaren Heelmeester verrigt worden, en heeft misschien zelve nooit die uitmuntende verzaamelingen, van Heelkundige Ziektens ontdekt, waar in men ziet, de schranderste Practyk, in 't werk gestelt te zyn, en waar in van tyd tot tyd zoodanige konstige en geestige Handoeffeningen uitblinken, aan de welke men niet wel weigeren kan, zyn verwondering te vestigen. Een Geneesheer bezit, en moet buiten twyfvel veel uitgestrekter kennis hebben, als een Heelmeester, maar zoude het niet ongerymd zyn, niet te willen toestaan, dat een groot Heelmeester, een groot Geneesheer kon geworden zyn, byaldien zyne opvoeding eevenreedig geweest was, en gelyk deeze zig aan het oeffenen der Geneeskunde had overgegeeven.

Kunnen de Heelmeesters zig zelve voldoen, in het behandelen van Heelkundige Ziektens.

Edog, de noodige kennissen, om de Heelkundige Ziekten wel te behandelen, zyn op verre naa, by alle Heelmeesters, niet eeven gelyk; en zoo men 'er al vind, welkers poogingen niet dan de behulpzaame hand noodig hebben, vind men 'er ook veele, die daar en booven nog moeten

ten bestierd of geleid worden: Wy durven zelv zeggen, dat in welke graad men deeze kennissen in allen onderstelt, men egter daaglyks gevallen ontmoet, waar in de zelve onvoldoenend zyn.

Van de drie algemeene Middelen, (MEDIA) ter geneezing, zyn de Heelkundige, de min eenvoudigste.

De Geneeskunde, gelyk wy te vooren reeds hebben aangemerkt, trekt uit de Eet-Regel (*Diæta*) Pharmacie en Heelkunde de Hulpmiddelen, welke zy tot het Geneezen der Ziekten gebruikt. En deeze drie zoorten, zyn die, welke Heelkonstige (*Chirurgicales*) genaamt worden, ten alle tyden in de laatste plaats gesteld geworden, buiten twyfvel, om dat ze minder eenvoudiger zyn, dan de Middelen, die men uit deezen twee zoorten haald, en niet anders gebruiken moet, dan wanneer de kwaalen van zoodanige natuur zyn, dat ze niet voor de uitwerking van een goede Leefmaat, nog voor de kragt der Geneesmiddelen (*Medicamina*) willen wyken.

Alle aanzienlyke Operatien, veroorzaaken aanmerkelyke en schielyke Veranderingen, in 't Lighaam. Dezelve zyn niet alleenlyk pynelyk, maar worden veeltyds ge-

Alle de groote Operatien, die in 't Lighaam schielyke, 't zy ten goede of ten kwaade, en zelv veeltyds aanmerkelyke veranderingen voortbrengen, zyn waarlyk nooit zonder gevaar verzelt; daar by zyn dezelve altoos meer of minder pynlyk. Onafhankelyk dan, de betrekking tot het Menschdom, welke begeert, dat men trachten zal zoo veel als 't mooglyk is, den Zieken geen pyn aan te doen, dewyl het zeeker is, dat de benauwde smerten en groote ontstelteniſſen, die meest altoos by zoodanige Operatien die van aanbelang zyn, vergezelt gaan, bekwaam zyn eene prikke-

volgt, door droevige toevallen.

ling (*Irrithismus*) en ſtuip of kramptrekkingen (*Spasmi*) in 't gantſche Zenuw, en Vlies geſtel (*Syſthema Nervoſum & Menbranoſum*) te weeg te brengen, die de oorſprong zyn, van de verſchrikkelykſte toevallen (*Symptomata*), en van de droevigſte gevolgen worden, als doodelyke ſtuiptrekkingen (*Convulſiones*) en eene ſchielyke omkeering in de Maſſa der Vogten (*Humores*).

Gebeurt het zelv niet dikwyls, dat naa de afzetting (*Amputatio*) van een Lid, den Lyder ſchielyk, ja zelv, binnen de tyd van 24 uuren, wordt weggenoomen, door een terug vloeijing, der etteragtige ſtoffe (*Materies Purulenta*), of ſchoon de Operatie wel verrigt is, en de toeſtand des Lyders, in 't begin de grootſten hoop deed vatten? Het is ten deele uit deeze beginzels, waar op de voorbeelden, die het afzetten van een Lid teegengaan gegrond zyn, byaldien het niet waarſchynelyk is, dat de Lyder geen verzagting of heil, dan hier door te hoopen heeft. Het is ook buiten twyfvel, ten opzigte der gevaaren, die de Operatien met zig ſleepen, dat de Heer Louis, in de lovſpraak van de Heer Petit, de volgende geeſtige aanmerking wille maaken, „ 't „ Talent zegt hy, van wel te konne „ ontleeden, leid een Heelmeeſter na„ tuurlyker wyze, tot de volmaaktheid „ in de Konſt van Operatien te doen; „ maar de volmaaktheid der Heelkunde, „ beſtaat in, te weeten, van zig van „ Opereeren te onthouden.

'tIs

'T Is zeeker, dat de uitſlag van een Operatie veel af hangt van de ſtaat, waar in de vaſte (*Firmæ*) en vloeibaare deelen (*Fluidæ Partes*) der Zieke, in de Operatie zig bevinden; 't niet genoeg, dat ze noodig geagt word, daar moet ook eer men daar toe overgaat, niets zyn, dat zulks teegenſtreevt (*Coindicat*); want het zou een grooter teegenwyzing (*Coindicans*), als een aanwyzing (*Indicans*) zyn, wanneer de Lyder een langzaame uitteering had (*Marasmus*), of als deszelvs Bloed verandert en ontbonden was, door de terug vloeijing van een ſtoff, die van een verouderde zweer (*Ulcus Inveteratus*), of van een oude Beenbederving (*Caries Oſſis*), van een heet vuurige zweer (*Ulcus Gangrenoſum*, of van een kreeft gezwel (*Tumor Cancroſus*), na eene Verzweering (*Suppuratio*), te rug gejaagt was; eindelyk, als de Vogten Pokkig, Scheurbuikig, of met Kropagtige gebreeken bezmet of aangeſtooken waaren. Zoo lang dan, als deeze gebreeken teegenwoordig zyn, kan men den Lyder geen groote Operatie doen ondergaan.

De Uitſlag van een Operatie, hangt veel af, van de ſtaat der vaſte en Vloeibaare deelen des lyders, ten tyde der Operatie.

Ik geloove ook, dat het te gelyk zeeker is, dat een Heelkundige Operatie, verre van de hulpe uit te ſluiten, die de twee andere bronaderen der Middelen, tot de Geneezing uitleeveren, niet met zeekerheid kan verrigt worden, wanneer de Zieke niet te vooren, door eene goede Leefmaat (*Diæta*), en zeer dikwyls ook door inwendige Middelen, daar toe voor beſchikt is. Moet men zelv, niet

de

de werking der uitwendige Middelen (*Topica*) te hulp koomen, door het gebruik van de meergemelde Middelen? Eindelyk kan men ook verouderde en kwaadaardige Zweeren Geneezen, of schoon ze volgens de Konstigste wyze behandelt worden, zonder het behulp van eene inwendige Geneezingwyze.

Want veeltyds, om te beslissen, dat men een Operatie doen zal, eer men dezelve onderneemt, om de gebreeken der vaste en vloeibaare deelen uit te roeijen; om de toevallen voor te koomen, die gemeenlyk op groote Operatien volgen; om de toestand des Lyders niet erger te maaken, na dat men hem de smerten van een wreede Operatie heeft doen gevoelen, en dikwils, na dat men hem tot het missen van een Lid overgehaalt heeft, en ten laatsten, om een verouderde Zweer tot den stant van een enkelde Wonde (*Solutio Simplex*) te brengen, door de verandering die een welgeschikte order en vernuftige toereiking van Geneesmiddelen, in de vaste en vloeibaare deelen te veroorzaaken: Zoo is het noodig, dat men de dierelyke huishouding (*Oeconomia Animalis*) in de grond verstaat, als meede 't vermoogen van duizende, zoo in als uitwendige oorzaaken, die bekwaam zyn haar order te stooren, en de Natuur en Teekens, van alle zoorten van ongeregeldheeden, die door deeze oorzaaken kunnen gebooren worden. Daar en boven dient men onderweezen te zyn, in al 't geene het Bestuur betreft, en de Ge-

Om aan alle deeze Stukken te kunnen voldoen, dient men de geheele Geneeskunde te verstaan.

Geneeskundige ſtoffen (*Materies Medica*) grondig verſtaan, om volgens 't gebrek (*Vitium*), dat men te keer zal gaan, Middelen uit te kiezen, 't zy uit de Claſſen der verdunnende (*Attenuantia*), verzagtende (*Lenientia*), pynſtillende (*Anodyna*), prikkelende (*Stimulantia*), openende (*Aperentia*), te zaamen trekkende (*Adſtringentia*), of ſlap maakende (*Relaxantia*) en zomtyds die, welke byzondere (*Specifica*) genaamt worden; als daar zyn de Quik en teegen Scheurbuikige Middelen (*Mercurialia & Antiscorbutica*). Eindelyk gelyk zig zomtyds by gekwetſten, of die, waar aan men een geheele Operatie doen wil, een vermenging van kwaalen bevind, behoort men dog de Kundigheid te hebben, dezelve te ontwarren, als meede teffens de Weetenſchap, der aan en teegens aan wyzingen (*Indicationes & Contra-Indicationes*) te bezitten, dat is te zeggen, dat men de gantſche Geneeskunde dient te verſtaan.

De Gewigtigheid van de Wonden aan 't Hoofd.

Van alle de Heelkundige Ziekten, zyn 'er geen van meerder aanbelang dan die, welke begreepen worden, met de algemeene naam van Hoofdwonden. De ſlag, val of ſtoot, aan 't Hoofd toegebragt, brengt veeltyds haar eerſten uitwerkinge over tot de plaatz daar 't beginzel des Leevens (*Principium Vitale*) huisveſt, dat is te zeggen, tot de groote en kleine Herzenen (*Cerebrun & Cerebellum*). Al was 'er niets beleedigt, dan die deelen, welke deeze Werktuigen (*Organa*) omvatten, als de Spieren die

die de Herzenpan (*Cranium*) bedekken, haar Peezen, peesagtige uitbreidingen (*Aponeuroses*) Pan vlies, (*Pericranium*) Herzepan, 't harde en zagte Moeder-vlies (*Dura & Pia Mater*), zoo is 't nogthans zeeker, dat de nabyheid der oorsprongen van 't leeven, de toevallen die de kwetzing deezer deelen kwaader maakt, en dat die waanorder ligtelyk aan die oorsprongen des leeven kan overgebragt worden.

Zwarigheid, in 't behandelen der zelve.

De Hoofdwonden zyn ook die geene, welkers behandeling het moeijelykste is: De grootheid der bezwaarlykheeden, die by dezelve gepaart gaan, niet te ontdekken, is zoo veel als zyn onkunde te beleiden, over de natuur van deeze Wonden, en over de wyze van dezelve te behandelen. By de beleedigingen (*Læsiones*) der overige deelen van 't Lighaam, doen 't Gezigt, de Vingers, 't Sondeer of Tentyzer (*Specillum*), de toevallen, 't geene dat uit de Wonde komt, en eenige andere omstandigheeden, de natuur uitgebreidheid en de paalen van 't kwaad zelve en de daar op volgende uitkomst, kennen; eindelyk is men, het taamelyk eens over de wetten der behandeling. Daar en teegen misleiden, naa de ontvangen slag of stoot aan 't Hoofd, de teegenwoordig zynde toevallen, die terstond na dezelve gebeuren, of derzelve afweezendheid, als meede de staat der beleedigde plaatz, en alle de omstandigheeden die betrekking hebben tot de stoot, ons dikwils in plaatz van te onderrigten.

De

De voorbeelden getrokken uit de Waarneemingen, in plaatz van ons te bepaalen, maaken ons veeltyds door haar teegenſtrydigheid verleegen; eindelyk zyn zelv de grootſte Meeſters verdeelt, over deeze zeer gewigtige ſtukken der Practyk, en koomen niet dan daar in over een, dat ze alle eenpaarig toeſtemmen, dat het zeer moeijelyke gevallen zyn.

Haar Kenteekens zyn zeer bezwaarlyk, om bepaalt te worden.

Zomtyds gebeurt het, dat men nog Wonde (*Vulnus*), of Kneuzing (*Contuſio*) gewaar word, het zy aan de uitwendige bekleedzel (*Tegumenta Externa*) of aan 't Panvlies (*Pericranium*), nog ook geen breuk in de Herzepan (*Cranium*) is, en nogtans komt aan de Lyder, verlies van kenniſſe, ſluimerigheid, ſlaapziekte (*Lethargia*), en zelv zomtyds lammigheid, (*Paralyſis*) ſtuiptrekkende beweegingen, (*Motus Convulſivi*) Galbraking, bloedingen uit de Neus, Mond en Ooren over. In teegendeel in andere gevallen, is de waangeſtalte zeer groot, zonder dat 'er aanmerkelyke toevallen voorvallen. Men heeft waargenoomen, dat 'er Pylen en Deegens, zelv tot in 't weezen der Herzenen waaren ingedrongen, zonder terſtond eenig verſchrikkelyk toeval te veroorzaaken. Het is 'er verre van daan, dat telkens, wanneer 'er een Panbreuk (*Fractura Cranii*) gebooren is, 't Gezigt of 't Sondeeryzer dezelve altoos zoude kunnen ontdekken. Zy is veeltyds, booven, beneeden of ter zyden van de ſlag, val of ſtoot, of ook in 't nabuurige Been, zelv bevind zig de

Breuk zomtyds aan de zyde, regt teegen over het geslaage of geraakte deel; eindelyk kan ze de binnenste tafel van de Herzepan (*Lamina Interna Cranii*) inneemen. Het ongemak is derhalven zomtyds niets van aanzien, in de geraakte plaatz, terwyl alles van binnen in wanorder is. Daar geschied van tyd tot tyd een uitstorting van Bloed (*Extravasatio Sanguinis*) onder de Herzepanne (*Calvarium*), zonder dat men in den beginnen iets uitwendig hier van gewaar wordt. Wanneer deeze toevallen zig openbaaren, zoo is 't alleen by gissing, waar door men geenzints tot de waare oorzaak der wanorder kan opklimmen: Alhoewel ieder beleedigt deel byzondere aanwyzingen uitleevert, zoo is egter die beleediging die door een slag of stoot veroorzaakt is, zeer duister; want de toevallen zyn dezelvde, 't zy dat 't Panvlees of de Vliezen der Herzenen (*Meninges*) beleedigt zyn. 't Is meer dan eens voorgevallen, dat de ontbreideling van 't Panvlies (*Pericranium*), door middel van een insneiding, zwaare toevallen heeft doen wegneemen, welke men aan eene kwetzing van 't harde Herzen Vlies (*Dura Mater*) toegeschreeven, en teffens hier van ook voorgenoomen had, den Lyder de Herzenpan te doorbooren of te trepaneeren. De toevallen eigen aan de de ontroering der Harzenen, zyn zomtyds zeer verward, met die der inzakking der herzenpanne, met loosing van Bloed of etteragtige stoffen in 't binnenste van deeze

been-

beenagtige kasse. Men vind nergens, dat de Waarneemers ons opmerkzaam gemaakt hebben, omtrent het onderscheid der toevallen, die eene etterwording (*Suppuratio*), in de vliezen der Herzenen, of in 't weezen zelve van dit ingewand (*Viscus*) aankondigen: men heeft voorbeelden van de doorbooring (*Trepanatio*) der Herzenpan, gedaan op 't vertrouwen der toevallen, die men dagt een Verzweering in de Vliezen der Herzenen te verzeekeren: Maar het openen der Herzenpan, zelv de Insneiding van 't harde Herzenvlies, gaaven tot groote verwondering van de Waarneemer (en Operateur), niet de minste blyk van eenige Suppuratie of Verzweering te kennen, die anderzints elders moest gezogt worden, en dus strekte deeze Operatie misschien meer om de dood des Lyders te verhaasten, dan om hem te verligten.

Zoo de Kenteekens (*Signa Diagnostica*) der Hoofdwonden zeer bezwaarlyk zyn, niet minder moeijelyk zyn ook derzelver Voorteekens (*Prognostica Signa*): Daar zyn geen zoorte van Wonden, waar in de Teekens die 't behoud, of de dood des Lyders aankondigen, bedriegelyker zyn: Dikwyls gebeurt het dat de Slagen, die men verwaarloost had, om dat, terstond na de slag, zig niets had opgedaan, dat de minste vrees zou kunnen verwekten, van zmertelyke toevallen gevolgt zyn, in een tydstip, dat de Gewonde in eene volmaakte zeekerheid leefde. Ande-

Haar voorzegging is nog bezwaarlyker.

dere naa dat ze op 't oogenblik van de ſlag, verlies van kennis, ſlaapzugt, ongevoeligheid, bloeden uit de Neus, en andere toevallen, die 't ſtellen der Trepaan ſcheenen onvermydelyk te maaken, hebben geen kwaad gevolg gehad: Ja men ziet alle deeze toevallen verdwynen, naa een gedaane Aderlaating (*Venæ Sectio*) en eenige zeer geringe middelen. Men heeft een ſtuk van een Blok Steen, die de zwaarte had van vyf-en-twintig Ponden zien vallen, op 't Hoofd van een Arbeidsman, van een taamlyke hoogte, zonder dat eenig deel van belang gekweſt was, en op dezelve het minſte gevaarlyke toeval volgde; terwyl een Waajer, die uit een Loge in de Schouwburg, loot-regt op 't Hoofd van een Menſch, op de ſtaanplaatz vallende, hem terſtond de dood veroorzaakte. Het is derhalven niet wel moogelyk, om eene volmaakte voorzegging te doen, nog over de groote of kleinheid der ſlag (*Percusſio*), nog over het geweld, nog over de geringheid der toevallen.

Moeijelykheid in de Verkiezing en 't Gebruik der Middelen, tot Herſtelling.

De zwaarigheid, om de natuur der Wonde aan 't Hoofd wel te kennen, met de daar opvolgende uitkomſt, kan niet naalaten, de Aanwyzingen (*Indicationes*) zeer moeijelyk te maaken, tot de ontdekking en 't gebruik der bekwaamſte Middelen, hier in voldoende. MAGATUS en DIONIS, hebben het Trepaneeren, zeer zeeker en voordeelig geagt, dat ze aanraaden, van daar toe terſtond over te gaan, in Hoofdwonden, die maar eenigzints

zints zwaar zyn; inzonderheid, wanneer 'er een Splyting of Breuk (*Fissura & Fractura*), in de Herzenpan plaatz heeft; zy wagten de toevallen niet af, om tot de Operatie te kunne overgaan: Andere, niet minder vermaard, hebben zig met geweld aangekant, teegen 't geene, dat ze een misbruik van een Operatie noemen, welkers gebruik, volgens haar gevoelen, altoos te vreezen is, zelv, als men zulks onvermydelyk oordeelt, en in wiens plaatz men byna, altoos veel zeekerder en kragtiger middelen gebruiken kan, als ruime Aderlaatingen op de Voet, een goede Leefmaat, en't appliceeren van verdryvende Pappen. Een iegelyk gevoelen, teld de grootste naamen van deszelvs Voorstanders op, en een ieder heeft zeer gewigtige voorvallen wederom voor, of teegen haar. De vermaarde LANFRANC, zegt in zyn tweede Boek, over de Hoofdwonden, dat hy, veel meer Hoofdwonden Geneezen heeft, zelvs met fractuure, door Aderlaaten en 't gebruik van gepaste Hulpmiddelen, dan door 't trepaneeren. BONHIUS, heeft een *Dissertatie* of Twistschrivt geschreeven, over de Zwaarigheid en gevaaren der trepaneering. RUISCH getuigt, dat hy door middel van Aderlaaten en Kruiderzakjens, veeltyds de Gewonde, voor deeze Operatie behouden heeft, en op het uitterste was, van getrepaneert te zullen worden. Die geene, welke op de redelykste wyze, over deeze Operatie schynen te den-

ken, gelooven niet, dat in alle breuken der Herzenpanne, de trepaneering vereischt wordt, en eevenwel, gaan zy tot dezelve dikwyls over, alhoewel daar nog dezelve of deszelvs bekleetzels gekwest zyn, of geen fractuur in de Herzenpan plaats heeft. Zomtyds wagten zy ook zoo lange, tot de toevallen de noodwendigheid van deeze Operatie aantoonen: Daar en teegen verhaasten zy zig, op een ander tyd, om dezelve voor te koomen, ziende het minste verzuim, als zeer gevaarlyk aan. Zoodaanige teegenstrydige Oefveningen, zyn ondertusschen zeer reedelyk: Maar wat verlichting werdt 'er niet vereischt, om in een gegeeven geval, de voordeeligste uit te kiezen? Men heeft ook eeven zeer getwist, over de tyd, wanneer men trepaneeren moest, als ook over de plaatz der Herzenpan, die het stellen der trepaan toestond of uitsloot.

De Behandeling der Hoofdwonden, zyn meer Genees- dan Heelkundig.

Het is de natuur en 't aantal van deeze zwaarigheden, die zeer veel Geneesheeren aangespoort hebben, om over de Wonden, die aan 't hoofd voorvallen, te Schryven; ik schaame my ook niet, zelv te zeggen, dat de behandeling van zoodanige Wonden, meer Genees- dan Heelkundig is; of liever, ze is geenzinds Heelkundig, dan wanneer het op handoefveningen aankomt, maar zeer dikwyls wordt alle de kennisse van een groot Geneesheer niet vereischt, om te beslissen, wat en hoe men werken zal. Waarlyk, dewyl het getuigenis der Zinnnen zoo be-

bedriegelyk; de Voorwerpen, die men tefvens betragten moet, zoo meenigvuldig; de Overeenftemmingen, die men maaken moet, zoo teeder; de Reegels, die 't beft gegrond fchynen, zoo dikwyls door de voorvallen vernietigd; en de zelv Uitfpraaken der Meefters in de Konft, zoo teegenftrydig zyn, zoo is 'er geene andere weg oopen, dan de overweeging en giszingen (*Conjecturæ*)., om de Kenteekens en Voorzegging (*Diagnofis & Prognofis*), van 't gebrek vast te ftellen, en de Aanwyzingen die ze aanbied te omhelzen: Want zoodanig is de natuur der Voorwerpen, die aan de geduurige zorgen van een Geneesheer toevertrouwt worden, dat 't hem niet heeft kunne miffen, om zig 't gebruik van deeze Middelen, in 't oefvenen van zyn Konft, gemeen te maaken. Hy alleen is door de gewoonte of hebbelykheid (*Habitudo*), die hy verkreegen heeft, om geftaadig te wandelen by 't licht van giszingen (*Conjecturæ*), en door behulp van diepe overweegingen; hy alleen, zegge ik, is in ftaat, 't getuigenis der Zinnen regt te waardeeren, zonder door valfche overeenkomften misleid te worden: Hy alleen, kan de vermoogens, weegens de teegenftrydige fchynbaarheeden vereenigen, en eindelyk, door 't getal en kragt der giszingen overgaan, tot een zoort van volle zeekerheid, welke 't befte befluit aanwyft, dat men te kiezen heeft, en zelv in zoodanige

gevallen, waar in de uitſlag geheel onzeeker is.

Een Heelmeeſter is niet bekwaam, aan alles te kunne voldoen.

Men bevat reeds, dat 't niet wel mogelyk is, dat een Heelmeeſter, alle deeze voordeelen vereenigen kan: En men zal vervolgens zulks beeter begrypen, wanneer men de oefveningen zal gezien hebben, waar aan een Heelmeeſter, zoo wel in het beſtudeeren, als in 't oefvenen van zyn Konſt verpligt is, zig over te geeven.

De Oefveningen en zyn Studien, geduurende zyn Opvoeding, en wanneer hy zyn Konſt oefvent.

Die, welke begeert een Heelmeeſter te worden, is verpligt, zyn tyd te verdeelen, tuſſchen de aankweeking van zyn verſtand, en de oefvening van zyn Werktuigen: Maar by aldien hy tot volmaaktheid in de Konſt van Opereeren geraaken wil, kan deeze verdeeling niet eeven gelyk zyn. Wat tyd moet hy in der daad niet beſteeden tot de Snyding, om de Ontleedkunde (*Anatomia*), zoo volkoomen te verſtaan, dat zyn Gezigt dwars door de Huid, dat dikke dekzel, welk tot een bekleedzel van 't geheele Lighaam dient, doordringende, en zomtyds door andere hinderpaalen, die ons gezigt van zyn inwendig maakzel berooven, alle de deelen onderſcheidentlyk, elk in zyn plaatz, die daar aan eigen is, kan waarneemen? Wat tyd, om zig te gewennen aan de groote meenigte van Werktuigen of Inſtrumenten, toeſtellen, bandagien, om zyn Vingers te vormen, tot dat fyne gevoel, dat de natuur en de ſtaat van een verborgen

Ge-

Gezwel, dat onder de huid en zelv veeltyds dieper in 't binnenſte van 't Lighaam is, onderſcheiden kan? En eindelyk wat voor tyd, om zyn handen de vlugheid te doen erlangen van te werken, en de Inſtrumenten te doen werken? De overige tyd, die een Jong Heelmeester overig blyvt, moet zeer zorgvuldig beſteet worden, tot bet beoefvenen van Heelkundige Ziektens: Hoe lang en moeijelyk ook deeze beoefvening geweeſt zy, is het egter zeeker, dat deszelvs uitgeſtrektheid en moeijelykheeden zeer aangegroeit zyn, zeedert dat de Pokken (*Luës Venerea*), en de Scheurbuik (*Scorbutus*), by naa het halve gedeelte van 't menſchdom bezmet hebben. Het is uit de openbaare Leſſen van de Meeſters der Konſt; uit de goede Boeken over de Heelkonſt, en van de Zieke zelv, dat een Heelmeeſter kundig wordt, van de zoo meenigvuldige Claſſen der Heelkundige Ziektens, die om de Studie te verligten begreepen worden, onder de naam van Wonden (*Vulnera*), Zweeren (*Ulcera*), Gezwellen (*Abceſſus*), Beenbreuken (*Fracturæ*), en Ontleedingen (*Dislocationes* of *Luxationes*), en dat hy niet alleenlyk de zoorten wel leert onderſcheiden, door de toevallen, die aan de zelve eigen zyn, en door de Teekens die ze verbeelden, maar teefvens haar onderſcheiden ſtaaten, zaamenzettingen, en eindelyk de goede of kwaade uitkomſt, die ze kunnen hebben. Het is uit dezelvde grondbeginzels, dat hy zig oefvent in de Operatien, die deeze Ziekten vereis-

 ſchen,

ſchen, en in de zoo meenigerly manieren, die de Konſt daagelyks uitvind, om de Operatien, 't zeekerſt, behendigſt en zoo min pynlyk te maaken, als 't doenlyk is: Eindelyk is het door vermaarde Heelmeeſters, in de Hospitaalen te zien Opereeren, waar door hy zig, tot de Operatien ſchikt en in de Konſt van Bandagien te leggen, bekwaam maakt: Men begrypt dus wel, dat de Hospitaalen, door de meenigte van Zieken, en gevolglyk door de verandering van Gevallen, voor een Heelmeeſter het beſte School werd, en de plaatze zyn, die hy 't meeſt bezoeken moet, wanneer hy zig in ſtaat wil maaken, om onder de onderſcheiden wyzen (*Methodi*), die geene te verkiezen, die in 't teegenwoordig zynde geval, den voorrang verdient, de oude te verbeeteren en volmaakter te maaken, zomtyds ook nieuwe uit te vinden, weegens 't byzondere geval, dat zig opdoet.

By aldien het een onloochenbaare grondſtelling is, dat de gewoontens (*Habitudines*), zoo wel des Geeſts als des Lighaams, alleenlyk door een aanhoudend gebruik der Middelen, die ze gevormt hebben, worden onderhouden, zoo volgt daar uit, dat een Heelmeeſter, die zig tot de Heelkundige Practyk overgegeeven heeft, in de tuſſchen tyden, die hem zyne beezigheeden van buiten overlaaten, dezelvde oefveningen wederom herhaalen moet, waar door hy zig daar toe geſchikt heeft. In dien hy zig

zig niet oefvent in de Snykonſt, zullen zyne ontleedkundige kenniſſen, wel ſchielyk minder naauwkeurig en onzeekerder worden: En wanneer aan hem, geen geduurige geleegenheid verleend word, van Operatien te doen of dezelve op doodeLighaamen (*Cadavera*) oefvent, zal hy gewaar worden, dat die weezentlyke hoedaanigheeden ongevoeliglyk verzwakken, die CELSUS van een Heelmeeſter eiſcht; als de vlugheid (*Dexteritas*), zeekerheid (*Conſtantia*), en Konſtgreepen der handen (*Enchyreſes*).

Een voorbeeld, dat de Heer LEDRAN verhaalt, zal ons hier van een overtuigend bewys uitleeveren, dat in de Heelkonſt, zoo als in alle geoefvende weetenſchappen, de oefveningen en de gewoonte, ons de gemakkelykheid verleenen, om tot het moogelyke beſt te geraaken. Deeze groote Heelmeeſter willende, in een fractuur of breuk der beide Kaaken (*Maxillæ*), (a) de gefractureerde ſtukken, wederom aan elkanderen plaatzen en vaſt maaken, oordeelde dat hy zig van de Tanden zelve moeſt bedienen: Maar dewyl de vier laatſte Maaltanden of Kiezen (*Dentes Molares*), van 't operſte Kaakenbeen, met haar Tandkaſſen (*Alveoli*), en waar in ze nog vaſt waaren, uit zyn plaatz geweeken waaren; dagt hem dat men de waggelende Tanden aan de niet waggelende moeſt vaſt binden: Dog dit niet te zeer zyn zaak zynde, „ zeide hy,

 ik

(a) *Obſervations de Chirurgie* Tom. 1. *Obſerv.* 3.

„ ik oordeele deeze zorge tot welzyn des „ Lyders, te moeten toevertrouwen, „ aan iemand die de bekwaamheid heeft, „ om ze wel waar te neemen, en hy „ koos ten dien einde den heer CAPRON, „ Tantmeester des Konings. " Een beroemt Heelmeester, die de Aderlaating niet langer oefvent, verlieſt ongevoelig de hebbelykheid in 't Laaten, en zal zig wel wagten eene moeijelyke Aderlaating te onderneemen. Is het niet dezelvde reden van 't voordeel, die de geſtadige oefvening van een zelvde Operatie geevt, dat een Vroedmeeſter by het verloſſen der zwangere Vrouwen, een Breukmeeſter by de Breuken, en de Fractuuren of Beenbreuken en Ontwrigtingen, doet voortrekken, die geene welk zig tot een deezer deelen der Heelkonſt bepaalt heeft? Het geene wy gezegt hebben van de noodzaaklykheid voor een Heelmeeſter, om zig in de Ontleedkundige Snydingen (*Sectiones Anatomicæ*), en zelv aan doode Lighaamen, te oefvenen, moet men ook verſtaan, de kenniſſen, welke hy uit goede Schryveren gehaalt heeft: Men zal dezelve voor 't grootſte gedeelte verliezen, als men midden onder de grootſte Oefvening of Practyk, geen zorge draagt, van zyne Geeſt aan te kweeken, door goede Boeken, van zyn Konſt, te leezen.

Dit ruwe Ontwerp, waar meede ik getragt hebbe, de Werken van een Heelmeeſter af te beelden, zoo wel ſtaande zyne Opvoeding, wanneer hy

zyn Konſt oefvent, zal voldoenend zyn, om te doen begrypen, dat het hem niet moogelyk is, zig met een diepe Sudie in te laaten, waar aan hy een tyd dient op te offeren, dien hy niet vinden kan, in dien hy alle de voorwerpen van zyn beroep getrouwelyk tragt in agt te neemen. By aldien ik de oefvening der dierlyke huishouding (*Oeconomia Animalis*), zoo wel by Gezondheid als Ziekten, niet onder het getal dier geenen mogte begreepen hebben, die een Heelmeeſter moet beezig houden, zoo wil ik nogthans hier van niet gelooven, dat men hem zou kunne uitſluiten, van zig tot het beſtudeeren deezer voortrefvelyke Weetenſchap toe te leggen. Het is waarlyk moeijelyk, en byna onmoogelyk, om te bepaalen, hoe ver zig, ten dien opzigte de kenniſſe van een Heelmeeſter behoort uit te ſtrekken: Maar ik maake egter geen zwaarigheid van te zeggen, dat de zoodanige zig met meerder gemak zullen en kunnen doen onderſcheiden, en ſneller voortgangen maaken in hun Konſt, die een grondige kenniſſe bezitten, van de kenniſſe der Natuur (*Phyſica Corporis Humani*), van 't Menſchelyke Lighaam. Het zelvde wil ik meede zeggen, van de algemeene Wetten der Leefmaat (*Diæta*), en inzonderheid der Geneesmiddelen (*Pharmacia*), waar van te wenſchen was, dat alle Heelmeeſteren, de Deugden (*Virtutes*), de wyze om dezelve te behandelen, en zelv toe te bereiden, kenden: De uitwendige

hulp-

hulp- of plaatz middelen (*Topica*), zouden als dan beeter uitgekoozen worden, en der zelver Applicatie of aanbrenging zoude dan in plaatz van Kwakzalveryen, zoo als veelmaalen gebeurt, redenkundig worden. Hoe grooter de veranderingen zyn, die de Heelkundige hulpmiddelen voor 't grootſte gedeelte op 't Menſchelyke zaamenſtel uitwerken, hoe 't misbruik der zelve gevaarlyker is. Men kan derhalve de verlichtingen van de zoodanige niet genoeg begrooten, welke met der zelve oefvening belaaden zyn: Mits ondertuſſchen, het vermoogen van hun Geeſt hen behoede, voor zoodanige gevaarlyke afdwaalingen, waarin die Heelmeeſters, die de Weetenſchappen, waar van wy te voore geſprooken hebben, in een al te verre uitgeſtrektheid betragtende, de eigen pligt eens Heelmeeſters, en den bron of oorſprong van haar allergrootſte roem vergeeten, naamelyk de handoefveningen of Operatien, dat is te zeggen, de behandeling der Heelkundige of uitwendige Ziekten, door behulp of 't gebruik der Handen, Inſtrumenten, Bandwerken en Uitwendige hulpmiddelen (*Topica*). Als hy, door de aanlokkelykheid van zyne bezigheeden, op 't Studeer vertrek verleid word, een groot gedeelte van zyn tyd daar meede verſlyt, zoo zullen niet alleen zyn minder geoefvende Vingers de teedere beweegingen wygeren te doen, die zy in de meeſte Operatien dienen te volbrengen, maar tefvens zal zyn Ziel, door een

een by naa onafscheidelyk gevolg, van de aankweekingen der Weetenschappen en Letteren, al te gevoelig worden, over het gekerm en geschry, dat hy weet, dat door zyne met yzer en vuur gewaapende Handen, of door Geneesmiddelen, die alle de werkzaamheid hier van besluiten, veroorzaakt zyn: Zyn zinnen zullen ook zoo gemakkelyk niet zeegenpraalen, over de stank die uit een kwaadaardige Zweer (*Ulcus Malignum*), een koudvuurige Wonde (*Vulnus Sphacelosum*), bedorve of verrotte Beenen (*Os Cariosum*), en een opene Kanker (*Cancer Apertus*), uitwaazemt; eindelyk hy zal oproerig worden, over die vertooningen van schrik, die de natuur doen beeven, van die geene, die aan dezelve niet gewoon zyn. Wanneer men de Menscheid bemind, zoo is men geneegen tot de begeerte; dat alle de noodige hulpmiddelen, tot de behandeling der Ziekten, in plaatz van verdeelt te zyn, in een eenig Mensch mogt vereenigt gevonden worden. Maar die, welke eenige kundigheid hebben, begrypen met een zelvde grond van Mensche lievde, dat in de gewoone loop der natuur, deeze wensch, eene onmoogelyke zaak is.

De vermoogens van een Mensch bepaalt zynde, zoo is 't noodzaakelyk de kennisse of bekwaamheid over een Voorwerp, die zoo ver voortgezet word als 't moet, om tot de volmaaktheid te geraaken, noodzaakelyk hinderlyk zyn moet aan de overige Studien, waar aan men

zig overgeeven wil of geneigt is. Laat ons vervolgens nog bewyzen, dat een Geneesmeester in staat is te vervullen, 't geen in een Heelmeester zou kunnen ontbreeken, en dat hy hem in het oefvenen van zyn Konst, nuttige raad kan mededeelen.

Een Geneesheer is in staat te vervullen, 't geen een Heelmeester kan ontbreeken.

De Geneesmeester, omhelst in zyn naaspeuringen, alles wat de Mensch geoorloovt is, over de dierlyke huishouding (*Oeconomia Animalis*), over de Beschryving van alle Ziekten, (zoo in- als uitwendige,) en over 't algemeene der Middelen, die de konst aanwend, om ze te Geneezen, te weeten. Wat voor oneindig leezen, welk een arbeid word 'er niet vereischt, om alle deeze kennissen deelagtig te worden, en welke zwaarigheden, om dezelve toe te passen.

Arbeid eens Geneesmeesters, geduurende zyne Opvoeding.

De eerste arbeid van die geene, die voorgenoomen hebben, in de uitgestrekte Loopbaan der Geneeskunde in te treeden, wordt toegewyd aan de Sudie of Beoefvening der Ontleedkunde (*Anatome*), de Werktuigkunde (*Mechanica*), Natuurkunde (*Physica*), Schykunde (*Chymia*), en Kruikunde (*Botanica*.

Studie van de Ontleedkunde.

By aldien de oppervlakte des Menschelyke Lighaams, en die deelen die 't allermeest aan de Werking der uitwendige oorzaaken bloot gesteld zyn, van een Heelmeester volmaaktelyk dienen gekend te worden, geen minder naauwkeurige kennisse dan, behoort een Geneesmeester te bezitten, van de Ingewanden en alle de inwendige deelen van 't Menschelyke

lyke Lighaam. Dit zyn zoo veel Werktuigen, die door haar ſpeeling alle de verrigtingen van 't Menſchelyke Lighaam te weegbrengen en de behoudenis, of de herſtelling van deeze zelvde verrigtingen, zoo ras dezelve uit hun order geraakt zyn, is de zorge van een Geneesmeester. De Zenuwen (*Nervi*), die een zoo groote rol in dit Werktuig ſpeelen, verwekken in 't byzonder zyne naavorſchingen. Niet teegenſtaande de ongereegeltheid, zoude men haaſt moeten zeggen, onaangezien de buitenſpoorigheid van haar beweegingen, die ſchyne naar geen Wet te luiſteren, als men der oorſprong der Zenuwen, haare verdeelingen, gemeenſchappen en al dat byzonder toeſtel, waar door zig de tuſſchen ribbige Zenuwe (*Nervus Intercoſtalis*), 't dwaalende paar (*Par Vagum*), middelrivts Zenuwe (*Diaphragmaticus*), de byzenuwe van Willis (*Nervus Acceſſorius Williſii*), zig met elkander vereenigen, en tefvens ter zelver tyd Gemeenſchap te hebben, met alle de andere wel beſtudeert heeft, verneemt men in de Ziekten, ſpooren van verlichtingen, die de Natuur, Oorzaak, en de Overeenkomſten van een aanzienlyk getal toevallen ophelderen; terwyl deeze zelvde verſchynzels (*Phænomena*), een onervaarene grootelyks doen verwondert ſtaan, zoo zy zelvs niet dikwils nog tot aanleiding van droevige dwaalingen verſtrekken, en zvlks tot groot nadeel der Zieken. De Geneesheer vermeerdert ook zyne verlichtingen

gen nog door die Studie, van 't geene dat de heedendaagfche Ontleedkundigen ontdekt hebben, zoo wel over 't maakzel van 't Klieragtig, als over de verfpreidinge van 't vaatagtig Zaamenftel (*Systhema Glandulofum & Vasculofum.*

Leere der Werktuigkunde.

Het is geenzints de inbeelding, maar zeer klaar ziende oogen, die in 't Menfchelyke Lighaam Hefboomen (*Vectes*), Ruft punten, Buizen (*Canales*), Waterbakken, bekwaame Werktuigen, om te breeken en te maalen, katrollen, en meer andere Werktuigen waargenoomen hebben, die de Konft, de Natuur naavolgende uitgevonden heeft, om de beweegende kragten te vermeenigvuldigen, dezelve tot meerder voordeel aan te leggen, om de kleinheid van eene ruimte te verbeeteren, die geen groot geweld toelaat, van zig te ontwinden, en eindelyk om met de geringfte Middelen de grootfte uitwerkingen voort te brengen.

Leere der Natuurkunde.

Dus is het ook met redenen, dat de Werktuigkunde (*Mechanica*), Weegkunde (*Statica*), en Waterbeweegkunde (*Hydraulica*), tot 't ontwerp der Letteroefveningen, van een Geneesheer gereekend worden: De Natuurkunde (*Phyfica*), Scheykunde (*Chymia*), en Kruidkunde (*Botanica*), vinden daar ook haar plaatz. Een Geneesheer maakt zig voornaamelyk kundig, in dat deel der Natuurkunde, dat de kenniffe der Lucht (*Aër*), de Winden (*Ventus*), Verheevelingen (*Meteöra*), de Weezens die de oppervlakte der Aarden bedekken, en die

die ze in haar Boezem opſluite, en tot voorwerp heeft. Alle deeze Lighaamen, brengen door haare werking op ons Lighaam nu eens iets toe, om 't zelve in een gezonde ſtaat te behouden, dan zyne ze wederom oorzaak van Ziekten, en eindelyk worden zy zomtyds daar teegen, heilzaame Geneesmiddelen.

Leere der Scheykunde.

De Scheykunde (*Chemia*), is de ſleutel der Natuurkunde (*Physica*): Haar Operatie, in ons de beginzels des Lighaams ontwindende, en haare eigenſchappen, dienen, om ons haare uitwerkingen, op 't Menſchelyke Lighaam, te doen kennen. Ook is 't de Scheykunde, waar aan wy, zoo veele Geneesmiddelen verſchuldigt zyn, die de Geneeskundigen ſtoffe (*Materies Medica*) verryken, waar aan anderzints deeze Weetenſchap, tot een grondſlag verſtrekt. Eindelyk, zoo maakt het aanzienlyk groot getal van Geneesmiddelen, die 't Ryk der Planten (*Regnum Vegetabile*) uitleevert, de beſtudeering der Kruidkunde (*Botanica*), aan een Geneesheer onvermydelyk.

Leere der Kruidkunde.

Leere van een Gezond Menſch, in 't algemeen, of van de Natuurkenniſſe.

Naa deeze voorafgaande Oefveningen, gaat een Student in de Geneeskunde, onmiddelyk over, tot het voorwerp der arbeid, van onze Konſt, dat is te zeggen, tot de beſtudeering van een Gezond en Ziek Menſch, en tot het onderzoek van de bekwaamſte Hulpmiddelen, om hem in Gezondheid te behouden, en de zelve verlooren zynde, wederom te herſtellen.

Men moet toeſtemmen, dat de beſte

Natuurkenniſſen(*Phyſiologia*),ons niet anders dan een grove ſchetz, van de dierlyke huishouding doet vertoonen, en dat een dik Kleed, aan ons Gezigt beroovt, de teedere behulpzelen, die de beweeging aan 't geheele werktuig meede deelen: Ondertuſſchen is het zeeker, dat een grondige Studie, van de Natuurkenniſſe ons kenniſſen verſchaft, die van een zoo groote nuttigheid, in de Practyk zyn, dat men zonder de zelve daar in, geen zeekere ſtap doen kan. De bronnen waar uit de Geneesmeeſter verlichtingen, over de dierlyke huishouding (*Oeconomia Animalis*) put, zyn de Werktuigkunde (*Mechanica*), Ontleedkunde (*Anatomia*), en de Proev-ondervindelyke Natuurkunde (*Phyſica Experimentalis*:) Ik voege 'er de beſchouwing, van de Leevende, Gezonde en Zieken Menſch nog by; want indien de uitlegging der Werking, van eenige Werktuigen (*Organa*), aan ons niet wordt toegeſtaan,'t zy dezelve uit 't bekende maakzel, van 't Menſchelyk Lighaam, 't zy uit de Wetten der Werktuigkunde, getrokken worden, zoo kan men met naauwkeurigheid waarneemende, dat in een Leevendig en Gezond Menſch omgaat, ten minſte eenige der hoedaanigheden ontdekken, die tot de geregelde oefvening der verrigtingen (*Functiones*), van deeze Werktuigen vereiſcht worden, en de verſchynzelen, die daar meede gepaard gaan: En dewyl het gebruik van zommige deelen niet wel gekent wordt, dan

door

door de uitwerkingen, die door de verschikkingen, in haar werking ontstaan, zoo moet men ook in de beschouwing, van een Ziek Mensch, de oorzaaken des leevens, en der Gezondheid zoeken.

Leere der byzondere Gezondheeden, of der Temperamenten.

Alhoewel de Gezondheid, een natuurkundig Weezen (*Ens Physicum*) is, zoo is dezelve egter, in alle Menschen niet eeven gelyk: Men neemt eeven zoo veel byzondere Gezondheeden waar, als 'er ondeelbaare Weezens (*Individua*) zyn. Deeze verschillendheeden worden, wanneer ze aan verscheidene gemeen zyn gesteldheeden, of temperamenten genaamt. De heedendaagsche, hebben dezelve op agt willen bepaalen, als vier enkel eenvoudige, en vier t'zaamengestelden; maar de Waarneemingen leeren de Geneesmeester, dat de Natuur, die zoorten van gestellen of temperamenten, in geen zoo naauwe paalen beslooten heeft; ieder Mensch heeft het zyne, en een gesteldheid (*Idiosincrasia*) hem alleen eigen. Van HELMONT, deed twee hondert Boeren een Ader openen, en vond alleenlyk twee onder dezelve, die volkoomen 't zelve Bloed gaaven. Voor 't overige, van hoe veel belang ook de kennisse der Temperamenten zyn mag, zoo in 't behandelen der der innerlyke Ziektens, als die tot de Heelkunde betrekkelyk zyn, zoo is dezelve nogthans zoo ligt niet te bekoomen, als het wel gemakkelyk is, zulks aan de Zieken in 't gemeen wys te maaken, door stoutelyk aan iemand te zeggen, *dat men zyn Temperament ken*, eeven

als of, het Temperament bynaa altoos van een meenigte van oorzaaken afhangende, iemand anders dan een geſchikt Geneesheer, haar vermogen en uitwerkingen, op het Menſchelyk Lighaam, en in zonderheid, de uitwerkzelen der Geneesmiddelen, betrekkelyk op 't zoort van 't Temperament, door de zaamenkomſt van alle die oorzaaken gevormt, weeten konde.

Leere der dienſtigſte Middelen, om de Gezondheid te bewaaren.

Men noemt de (*Hygiena*), dat deel der Geneeskonſt, 't welk handelt, over de Middelen geſchikt, om de Gezondheid te bewaaren, en de Ziekten voor te koomen. Deeze Middelen zyn de Lucht, door haar goede hoedanigheeden, Spys en Drank wel gekoozen, en met een gevoeglyke maate genuttigt, Gemoeds drivten met wysheid verwekt, en in den toom gehouden, 't maatige gebruik van Beweeging en Ruſt, 't Slaapen en Waaken, in behoorlyke paalen geſteld; en eindelyk, een goede ſtaat, van de Affcheidingen en Ontlaſtingen. (*Secretiones & Excretiones*). Om 't gebruik van alle deeze oorzaaken der Gezondheid wel te regelen, en te beletten, dat 't misbruik, dat men hier van maaken konde, geen oorzaak van Ziekten worde, zoo ſtelt zig een Geneesheer niet te vreeden, om haar Natuur in 't algemeen, en vervolgens haar verkiezing, en haar uitwerkingen, op 't Menſchelyke Lighaam te betragten, maar hy maakt 'er ook zyn Werk van, om haare byzondere uitwerkingen naa te gaan, die eenige betrekking,

king, op de verſchillende Temperamenten, Sexen, Jaaren en Tyden van 't Jaar, op de Leevenswyzen, Gewoonten, en zelv betrekkelyk, tot deeze of geene kwaade geſteldheid des Lighaams, 't zy die een weezentlyke Zieke vaſt ſteld, of alleenlyk de eerſte oorzaak der zelve onthoud, of ook dat ze 't indrukzel van een vooraf-gegaane Ziekte is, en aan wien mooglyk is, de weerkomſt door een goed beſtier (*Regimen*), voor te koomen.

Leere der Zieke Menſch.

De kenniſſe van een Ziek Menſch, en de bekwaame Middelen, om de zelve zyn voorige Gezondheid weder te doen erlangen, opent een veel ruimer Veld, voor den arbeid des Geneesmeeſters. Men heeft dus niet voldaan, aan de uitgeſtrekheid van deeze Studie, en men is nog niet in ſtaat, het ampt van een Geneesmeeſter waar te neemen, wanneer de geheele arbeid beſteed is, tot het leezen van eenige deezer Verhandelingen, die ieder Ziekte in 't byzonder behandelen. Bepaald aan deeze bloote kenniſſen, die deeze zoorten van Werken uitleeveren, zoude een Geneesmeeſter, niet moeten bedugt zyn, dat zyne treeden in de Practyk, zoo veele Struikelingen waaren? Deeze Verhandelingen, zelvs de volmaakſte, onderſtellen al eene meenigte, van algemeene Kenniſſen, en van een volſtrekte noodzaakelykheid, over de enkelvoudige Ziektens, over de Oorzaaken, over de Ken- en Voorteekens der Ziekten, in 't algemeen, en over de algemeene beginzels der Geneezingswyze (*Therapeutica.*)

Noodige kenniſſen, over de Ziektens in 't algemeen, voor de Leere der byzondere Ziektens.

 De

Leere der Enkelvoudige Ziektens (*Morbi Simplices*).

De enkelvoudige Ziektens beſtaan, gelyk men weet, in de gebreeken der vaſte en vloeibaare deelen, en in de vermeerderde of verminderde beweeginge der zelve. Een Geneesheer behoort de Natuur, Oorzaaken, de Uitwerkingen, Teekens en Behandelingen, van deeze Ziektens te weeten; niet alleen om dat ze bynaa altoos de beginzels (*Elementa*), van byzondere Ziekten zyn, maar ook om dat het zeldzaam is, dat 'er niet eenig enkelvoudig gebrek, met deeze of geene Ziekte, 't zy haaſtige of langduurige Ziekten (*Morbus Acutus & Chronicus*), vereenigt zy, en waar in dit gebrek een byzondere aanwyzing (*Indicatio*), of zelvs zeer dikwyls een teegen-aanwyzing veroorzaaken zal, die ons niet het minſt geoorloovt is, in 't behandelen der Ziektens, uit 't oog te verliezen.

Leere van de oorzaaken der Ziektens, in 't algemeen.

Men zoude uit de Optelling alleen, van alle deeze zoorten van eenvoudige Ziektens (*Morbi Simplices*), indien deeze Redenvoering zulks toeliet, de gewigtigheid en uitgebreidheid der kenniſſen, die ze vereiſſchen, nog beeter bevatten: Laat ons het zelve zeggen, van de algemeene oorzaaken, zoo wel in als uitwendige, die in ſtaat zyn, Ziektens te veroorzaaken.

Men heeft volſtrekt noodig, van haar Werking, van haare Uitwerkingen, en van de Kenteekens, waar door dezelve kunnen onderſcheiden worden, onderweezen te zyn; nademaal men veeltyds, uit

uit de oorzaaken de Geneezing-aanwyzinge (*Curativa Indicatio*), trekken moet.

Leere van haar Ken- en Voorteekens.

By het onderzoek van alle deeze voorwerpen, voegt de Geneesheer nog een tweede by, die niet minder weezentlyk is, naamelyk de Studie of Leere der Teekens in de Ziektens. Het gevoelen der ouden, in 't byzonder, op de waarneemingen gevestigt, moet ons de Beschryving en Verhandeling der Ziektens, die ze ons naagelaten hebben, van een groote waarde doen houden. Oplettend, om de afwykingen der Natuur te volgen, en veel gemeenzaamer met de voorvallen, dan wy, hebben de weetenschappen, der Ken- en Voorteekens (*Diagnosis & Prognosis*), tot een stip gebragt, dat alle onze verwondering tot zig trekt. Het is dan voornaamelyk, uit de Schrivten van HIPPOCRATES, CELSUS, GALENUS, ARETÆUS CAPADOX, COELIUS ANRELIANUS, en uit de vermaarste Schryveren (*Autores*), die ze uitgebreid hebben, dat de Geneesmeesters, niet alleenlyk de Ziekten kennen leert, door de schynbaare teekens of trekken, die ze ieder in 't byzonder afbeelden, maar ook in staat geraakt, die waare verschynselen te verkrygen, die de naauwkeurigheid der Pen, dier groote meesters niet ontvlugt zynde, dienen om ons Kwaalen te doen onderscheiden, die een Konstenaar van geringe kennisse, voor gelykzoortige beschouwt: Als niet aanmerkende, de toevallen die dezelve ge-

Diepe kennisse der Ouden over deeze twee Stukken.

meen hebben. Het is ook, al doorzoekende, in deeze agtbaare Gedenkſtukken der oudheid, en in eenige van 't laatſte der XVIde Eeuw, dat de Geneesmeeſter de grondbeginzels ontdekt, die tot grondſlag dienen, tot de gewigtige leere der Raamingen (*Criſes*), als ook van verſcheide anderen, niet min gewigtige ſtukken, in de Practyk, als daar zyn, 't geene men Raauwigheid en Kooking (*Cruditas & Coctio*) noemt; de weeromkoomingen en verplaatzing der Ziekte (*Receſſus & Metaſtaſis Morbi*), en de eindiging der Ziekten (*Terminatio ſeu Exitus Morbi*), tot Gezondheid, de Dood of in een andere Ziekte. Maar dewyl het niet gemakkelyk is, de Geneeskunde te oefvenen, zonder zig door 't leezen van zoo veel heerlyke Werken, wel gevoed te hebben, zoo dient een Geneesmeeſter, om zig hier door te bevoordeelen, zyn verſtand te vooren reeds verlicht te hebben, door veele andere kenniſſen, want deeze Werken zyn met een, voor 't grootſte gedeelte, zoo naaukeurig geſchreeven, en bevatten in zig, een zoo grondige kenniſſe, dat ze niet dan duiſterniſſe, voor de onkundige verſchafven, en voor halv geleerden, Bronaderen van dwaalingen worden.

Leere der Middelen, die bekwaam zyn de Ziektens te geneezen.

Het Geneezende deel der Geneeskonſt (*Therapeutica*) genaamt, heeſt tot voorwerp de Wetten, die 't gebruik der bekwaame Middelen, tot 't Geneezen der Ziekten regelen, of ten minſten zoodanige

nige Ziektens te ſtreelen (*Palliare*), die men niet kan of moet Geneezen. In 't oefvenen van dit deel der Konſt, is het, dat de Geneesheer zyn werk maakt, van de zoo moeijelyke leere der Aanwyzingen, en der Teegenaanwyzingen (*Indicationes & Contra Indicationes*). Om deeze magtig te worden, verzuimt hy niet uit de Werken van GALENUS, over de wyze van Geneezing te putten, als uit een der zuiverſte, en overvloedigſte Bronnen; om voorbeelden te hebben, die hem te zeekerder zouden kunnen leiden, wanneer zig in een gegeeven Ziekte, Teegenaanwyzingen op doen; leeſt hy ook neerſtiglyk, de byzonde Hiſtorien der Ziekten, die door de beſte Waarneemers geſchreeven zyn.

I. Middelen, getrokken uit de Eet-Regel of *Dieet*.

Zeedert alle tyden, en met regt, beſlaat de Eetens Regel of *Dieet*, de eerſte plaatz zonder de Middelen, die een Geneesmeeſter, om aan de Aanwyzingen der Ziekte te voldoen, gebruikt: Een verſtandig Beſtuur of Regeering (*Regimen*), is veeltyds 't beſte Geneesmiddel: En indien de Leefmaat of *Dieet*, de werking der Middelen niet bevordert, die de Kruidmengwinkel, en de Heelkonſt uitleeveren, of in dien ze haar teegenſtryd, dan worden deeze hulpmiddelen, onnut en zelv dikwylks gevaarlyk. Maar wat kenniſſen, en wat oordeel word 'er niet vereiſcht, om in tyds een zoo kragtig Middel te verkiezen, en 't zelve wel te paſſe te gebruiken!

Het is niet genoeg, door de Natuur- en Scheykundige ondervindingen, en door Waarneemingen, de uitwerkingen van de Voedzels en van de overige, niet Natuurlyke dingen (*Res non Naturales*), op 't Menſchelyk Lighaam te kennen, maar men moet ook wel onderweezen zyn, in de Dierlyke Huishouding (*Oeconomia Animalis*), zoo in eene Gezonde als Ziekelyke ſtaat; want alle de deelen van onze Konſt, houden en verlichten onderling elkanderen, en indien men in een der zelve onkundig is, is 't zoo veel als geen in de grond te bezitten.

Een Claſſe van Menſchen, heeft geen andere verrigtingen, dan Geneesmiddelen te verzaamelen, uit te kiezen en toe te bereiden. Dit ampt, zoo teeder en waardig, is tefvens genoeg uitgebreid, om een Menſch, die 't zelve getrouw wil waarneemen, geheel en al bezig te houden.

2. Middelen, genoomen uit de Pharmacie.

Een Geneesheer belaaden met 't voorſchryven, van 't gebruik der Geneesmiddelen, vergenoegt zig geenzinds, met het Beſtudeeren van haar vermoogens (*Facultates*), van haar enkelvoudige en vereenigde, volſtrekte en weederkeerige kragten (*Vires*), haare wyze van werking, in 't Menſchelyke Lighaam, van haar vermengingen, de tyd wanneer ze gevoeglyk kunnen gebruikt worden, en de omſtandigheeden, die ze van een Ziekte zelve, waar voor ze anderzints toebeſchikt waaren, uitſluiten; hy legt zig daar

daar te booven ook nog toe, op de kennisse der gebreeken, die de Geneesmiddelen, zoo wel in als uitwendige, enkelde en t'zaamengestelde, kunnen gevaarlyk maaken, of ook zonder uitwerking doen zyn; 't zy deeze gebreeken vootkomen, door onkunde of naalatigheid van de Konstenaar, die de Geneesmiddelen bereit heeft, of dat ze natuurlyk zyn. Aangaande de Hulpmiddelen, die. de Geneeskunde van de Heelkunde ontleent, gelooven wy, reeds aangetoond te hebben, dat de Studie der grondbeginzels, die de toepasfing daar van regelen, een weezentlyk deel des arbeids eens Geneesmeester, doet uitmaaken.

3. Middelen, genoomen uit de Heelkunde.

Leere der byzondere Ziektens.

Het is eerst, naa dat zig een Geesheer met alle deeze voorafgaande kennissen gewaapent heeft, dat hy met voordeel de Bestudeering der byzondere Ziektens onderneemt; zyn arbeid in 't Studeervertrek, en veel meer 't bezoeken der Zieken, overtuigen hem, dat een Geneesmeester niet alles weet, wat hy weeten moet, indien hy niet anders over ieder Ziekte, dan dat hier over in een enkelde verhandeling gevonden word, geleezen heeft, hoe vermaart ook den opstelder van dezelve weezen mag. Een Schryver heeft veeltyds alle de Ziekten, die hy verhandelt of ook niet genoeg gezien, of dezelve met eene gelyke oplettendheid naagegaan. Boerhaave, die alles wat de ontsteekingen (*Inflammationes*), en de Miltzugt (*Hypochondria*) betreft,

treft, uitgeput heeft, heeft over de Kinderpokjens (*Variolæ Infantum*), nog over de Jigt of Podegra (*Artrhitis*), met zoo veel uitgebreidheid, en met het zelvde voordeel geſchreeven: Hier door ondekt men de waarde der arbeid, der Geneesmeeſteren, die zig inzonderheid, op de waarneeminge van eenige byzondere Ziektens, toegelegt hebben. Een Jong Geneesheer Beſtudeert teſvens in BIANCHUS, over de Ziekten der Leever (*Hepar*), in ASTRUC de Venus Ziekten (*Luës Venerea*), en in SENAC de Ziektens van 't Hert (*Cor*). Dus tragt hy zig ook, kundig te maaken, in de Werken van HIPPOCRATES, en dat over de Hoofdwonden, en in deszelvs uitmuntende Verklaarder ARANTIUS, in CELSUS, en in de weergalooze verhandeling, over de Breuken der Herzenpanne (*Fracturæ Cranii*), van JACOB BERENGER, meeſt bekend, onder de naam van JACOB CARP, over 't geen de Wonden van 't Hoofd (*Vulnera Capitis*) betreft. Naa de verſcheiden wyze, van de Steen te Opereeren, in CELSUS, MARIANUS SANCTUS, FRANCUS, ROUSSET, DOUGLAS, CHESELDEN, MORAND, ALBINUS gezogt te hebben, leeſt hy ook met veel nut de vergelyking der verſchillende wyze, om den Steen uit de Blaas (*Veſica*) te haalen, door de Heer LE DRAN.

Zie daar in 't kort, alle de voorwerpen, die een Geneeskundige in zyne onderwyzingen omhelſt, en ten naaſten by de order, waar in hy dezelve nagaat.

On-

Onaangezien haare meenigte, geevt hy op alle eene ernſtige opmerking, zonder te vreezen, van zig te veel aan de letteren over te geeven. Hy is niet verpligt, gelyk een Heelmeeſter, een gedeelte van zyn tyd aan de handoefveningen te beſteeden, zyne Studie en de oefvening van zyn Konſt, zyn beide tefvens een oefvening des Geeſts. Al Studeerende, houd hy zig beezig, van zyn geheugen, met voorvallen en grondbeginzels te vervullen; en wanneer hy zig, tot de Practyk overgeevt, zoo is zyn werk, van wel te zien, en wel te vergelyken, en wel te beſluiten. Maar men zal zeggen, om wel te zien, moet men veel zien. Het is zeeker, dat men in eerſte tyd der Geneeskunde, meer zien en werken moeſt, dan zig in de Boeken beezig houden. Men had gebrek aan voorvallen, en by gevolg aan 't geen, dat den grond, van onze Konſt uitmaakt. Maar van dien tyd af, moeſt men, om wel op te merken, een verlicht verſtand hebben, want het is een Konſt, om wel waar te neemen, gelyk het eene Konſt is, om wel te redenkaavelen: Dat is te zeggen, dat, onafhangelyk van de natuurlyke geſteldheid, die de eene Menſch bekwaamer maakt, tot deeze beiden verrigtingen, dan den andere, 'er in de ſtoffen, die 't voorwerp van de waarneeminge en beredeneeringe zyn, duizend dingen voorkoomen, die niet anders kunnen bevat worden, dan door een zeer verlichte geeſt, en die

ge-

gewoon is zyne opmerking, zelvs dikwyls tot de aller teederste voorwerpen, over te brengen. Teegenwoordig, daar de Ontleedkunde, Scheykunde, Kruidkunde, Proev-ondervindelyke Natuurkunde, en de Waarneemingen, aan de Konst zoo veele kennissen bygezet hebben, zal een Geneesheer, veel zeekerder en schielyker in de Loopbaan der Practyk voortreeden, wanneer hy zig daar in vertoont, met een Geest, onderrigt in alle de ontdekkingen der heedendaagsche Waarneemers, en bestuurt door de ervarentheid der Eeuwen, die hem voorgegaan zyn.

Welke is in der daad een waar Geneesmeester?

De zamenloop van zoo veele verlichtingen, die een zoo groot voordeel aan den Bezitter geeven, neemt egter op verre naa niet weg, alle de zwarigheeden, die hy in de Oefvening van zyn Konst ontmoet. Men is nog geen Geneesmeester, of schoon men alles, dat over de Genees-kunde (*Medicina*) geschreeven is, in zyn Brein bevat: Zelv is men het dikwyls ook niet meerder, schoon de Zieke, die men behandelt, al Geneezen wordt. De Natuur is zoo vermogend, om de Geneezing te bewerken, dat ze dikwyls niet alleen geheel alleen geneest, maar ze doet zulks ook, zelv zomtyds, en onaangezien de beletzels, die men teegen haare heilzaame poogingen stelt. Daar zyn zulke gunstige gevallen, alhoewel zy met veel waarschynlykheeden gepaart gaan, bekwaam de zoodanige, die in de grondbeginzels van onze Konst on-

onervaren zyn, te ontruſten, dat het, om zoo te ſpreeken noodig was, den Zieken te willen dood ſlaan, om hem te doen ſterven.

Oorſprong der zwaarigheeden, die in de Practyk der Geneeskunde voorkoomen.

Hoe lang en moeijelyk, de oefvening der Geneeskonſt weezen mag, zoo is de juiſte toepasſing, der Geneeskundige kenniſſe (*Cognitio Medica*), nog veel moeijelyker. Geen Konſt heeft zoo veel middelen, om zyn wit te beſchieten, als de Geneeskonſt: Als men hier in miſt, geſchied dit, om dat in die Konſt, als in alle andere geenzints de overvloed van middelen, tot de goede uitkomſt leid, maar haar verkiezing (*Electio*), en de wyze hoe men ze beſtiert: 't Een en andere, zyn in de Geneeskunde een zaak van oordeel, dat weegens de natuur der Stoffen, die het zelve tot voorwerp heeft, niet middelmaatig nog te weinig geoefvent weezen moet. De Menſch is niet alleen een byzondere Natuurkunde (*Phyſica Particularis*, die minder dan men zig verbeelt, van de algemeene Natuurkunde (*Univerſalis*) bevat, maar ook ieder ondeelbaar (*Individuum*), van 't Menſchelyk zoort, kan beſchouwt worden, als een Natuurkunde op zig zelv. De Menſch is te gelyk een groeijend (*Vegetans*), voelend (*Sentiens*), en denkend weezen (*Cogitans Ens*), waar uit volgens de trap der werkzaamheid van deeze drie beginzels, een groote meenigte van verſchillige uitwerkingen, in 't Menſchelyke Lighaam ontſtaan moeten, zoo wel in Gezondheid als in Ziekte; en van

van deeze uitwerkingen ontſtaan, daaglyks nieuwe vereenigingen: Ook ziet men niet, inzonderheid by yder Ziek Menſch, als byzondere gevallen, en byzondere zoorten; alles is daar betrekkelyk, in de werking van de oorzaaken der Ziektens, en in de werking der Voedzels, en der Geneesmiddelen. De Boeken vertoonen ons niet anders, en kunnen ons niet anders vertoonen, als iets in 't algemeen, over de Ziektens en haare Geneesmiddelen: 't Oordeel eens Geneesmeeſter moet alles, by 't Bed der Zieken onderſcheiden.

Voortrefvelykheid des Oordeels, in een groot Oefvenaar.

Om deeze reden is het, dat 't oordeel, dat deel des Verſtands is, welke 't meeſt, in een groot Oefvenaar (*Practicus*) uitblinkt. De Studie van zyn Konſt, heeft hem een geſtaadige geleegenheid gegeeven, 't zelve te verſterken; 't oordeel heeft hem moeten leeren, om 't gebruik en misbruik der redeneering, in de Geneeskunde te onderſcheiden; om de uitgebreidheid en de paalen, van de bekende wetten der Werktuigkunde (*Mechanica*), in de dierlyke Huishouding (*Oeconomia Animalis*) te kennen; om aan de Natuurkundige ondervindingen, aan Dieren gedaan, niet dan, met veel omzigtigtigheid beſluiten te maaken, betrekkelyk tot den Menſch; om in de Waarneemingen te onderſcheiden, 't geen de voorgenoomen geeſt des Waarneemers geloovt heeft, te verneemen, van de voorvallen, die zyn oogen weezentlyk

zentlyk vernoomen hebben; om zig te bewaaren voor de *Illusie* der t'zaamenstellen (*Systhemata*), en voor die ydele bespiegelingen, die niet anders van een Geneesheer maaken, als een Praater, en ten laatsten, om zig een bespiegelende kennis (*Theoria*) te vormen, die geheel uit grondbeginzels bestaat, welke uit wel waargenoomen voorvallen getrokken zyn.

Dit zoo geoefvend oordeel, is niet minder noodig, in de Practyk of Oefvening van een Konst, die in geduurige vereenigingen bestaat; dewyl 'er gehandelt word, om de algemeene regels toe te passen, die het vermoogen van de oorzaaken der Ziekten, de Hoedanigheid des Voedzels (*Alimentum*), en de kragt des Geneesmiddels betrefven; betrekkelyk op de teegenwoordige Ziekte, dewelke beschouwt wordende, met alle inwikkelingen, die ze hebben kan, betrekkelyk op de Ziekte zelvs, op de omstandigheeden des tyds, van 't Saisoen des Jaars, en zomtyds ook des Jaars. De zoo verschillige uitgang der haastige en langduurige Ziektens (*Morbi Acuti & Chronici*), geevt aan 't verstand van den Geneesmeester, 't gemak om de heevigheid van de Werking, met de langzaamheid, door de diepste overpeinzing te vereenigen. Men weet, dat de haastige Ziektens (*Morbi Acuti*) de zoodanige zyn, waar in men binnen korten tyd, een besluit van 't leeven, of de dood der Zieken opmaaken kan; en dat in

deeze Ziekten, de Natuur al haar geweld in 't werk ſtellende, veeltyds in ſtaat is, alleenlyk de Geneezing uit te werken: Maar welk een juiſtheid word 'er niet vereiſcht, om in een oogenblik des tyds te onderſcheiden, wat de Natuur doen of niet doen kan? Wat uitgeſtrektheid des geeſts, om ter zelver tyd, een meenigte van voorwerpen te omvatten, en dezelve alle onderſcheidentlyk te zien? Wat werkzaamheid teſvens, om 't ſnelle oogenblik der geleegentheid te vatten? Ik weet, dat veele Menſchen, aan de ſnelle beweeging, die dikwyls een groot Oefvenaar bepaalt, den leelyke naam van *Inſtinct* geeven, maar 't *Inſtinct* van een Geneesheer, is een uitmuntend oordeel, dat door een diepe kenniſſe verlicht is. In de langduurige Ziektens (*Morbi Chronici*), die door den tyd ongevoelyk ontſtaan zyn, en die de tyd des gelyks, by ongelyke trappen geneeſt, daar in de Natuur by naa niets doet, of alles is een hinderpaal, of de vaſte deelen zyn ſlap en magteloos (*in Atonia*), en veeltyds booven maaten gevoelig; de vloeibaare deelen, bederven, de omloop des Bloeds vertraagt, de Kooking, Afſcheidingen en de Ontlaſtingen, in de grootſte ongeregeltheid gebragt; wat verre uitgebreidheid van kenniſſe, moet 'er niet zyn, om de Natuur der Ziekte te kennen, zonder die met eenige andere te verwarren, die de zelvde ſchynbaarheid vertoont, om haar oorſprongelyke oorzaak te ontvouwen, die dikwyls geheel duiſter is, om de

waare

waare plaatz vaſt te ſtellen, daar deeze oorzaak huisveſt, niet teegenſtaande, de bedriegelyke Kenteekens, welke aanleiding geeven, de zelve in een ander oort te plaatzen, die niet anders als meedelydend (*Sympathetice*), aangedaan word? Wat voor wysheid, om alle de Aanwyzingen te ontdekken, die de Ziekte uitleevert, en die by naa, altoos veel in 't getal zyn? Wat gebruik van 't Talent, dat zoo bezwaarlyk te vereenigen is, om een ontwerp van Geneezinge te vormeeren, dat aan alle de voorwerpen voldoen kan, zelv aan de aller teegenſtrydigſte, zonder ooit naadeel te doen? Wat ſtandvaſtigheid, om by 't gebruik van een Geneesmiddel te blyven, dat in der daad de toevallen, wel niet vermeerdert, maar welkers traage uitwerkingen, naauwlyks waargenoomen worden? En in de langduurige Ziektens, die haar oorſprong hebben, uit een inwendig Gezwel of Verzweering? Wat Hulpmiddelen moet de Geneesmeeſter niet vinden, door zyne verlichtinge en natuurlyk Verſtand, om de Natuur en Staat van een Kwaal te kennen, die niet aan 't onderzoek der Zinnen bloot geſteld is, en om 't gebrek van 't yzer, der plaatz Middelen (*Topica*), en andere Heelkundige Middelen te vervullen? Dog in alle de Werkingen, die door 't verſtand des Geneesmeeſters, in 't behandelen der haaſtige Ziektens, als ook in de langduurige geſchieden moeten, is altoos 't oordeel, dat heerſchen moet.

Voordeel, die de wyd uitgebreide kenniſſen, een Geneesmeesmeeſter geeven, en de hebbelykheid, om groote zwaarigheid te overwinnen.

Het zyn de wyd uitgeſtrekte kenniſſen des Geneesmeeſters; het is de natuur en 't getal der hinderpaalen, die hy gedurig in de Practyk ontmoet; het is de ligtheid, die hy zig eigen gemaakt heeft, om ze te overwinnen, die hem in ſtaat ſtellen, om, daar 't noodig is, den Apotheeker, Vroedmeeſter en Heelmeeſter te verlichten. Het is, met een woord, door de vereeniging van zoo veele voordeelen, dat hy tot zoo een groote hulp word; niet om zelvs 't werk aan te vatten, ſchoon hy de Operatie niet veragt, maar, om dikwyls te beſliſſen, wanneer, hoedaanig, en met wat voor omzigtigheid men werken moet? Dus zag men, in 't groote Ziekenhuis, den Heer BAUVART, zig teegenkanten, dat men in kwaadaardige Koortzen, de Oorkliers-Gezwellen (*Parotides*), met 't yzer opende, agtende beeter, zulks met de Brand- of Helſche Steen (*Lapis Cauſticus vel Infernalis*) te verrigten, om dat zyn werking een ſchielyke en heevige Aanprikkeling (*Irritatio*) verwekkende, meer van het Critieke vogt (*Humor Criticus*), door de, van de Natuur, daar toe bepaalde weegen, naar buiten trekt. Een Geneesmeeſter, zal wel als Heelmeester de Staar (*Cataracta*), niet ligten, geen Borſt- of Lid afzetten, nog de Operatie aan een Lieſch-breuk (*Bubonocele*) doen, maar hy zal kunnen oordeelen, dat een Operatie, die onvermydelyk geoordeelt wordt, kan of moet geſchieden.

Want wel onderrigt zynde, dat de Genees-

kunde een Weetenſcbap is, van groote en kleine dingen, zoo veſtigt hy nooit zyn oordeel,'t welk hy over een Ziekte neemt, op de blooote betragting, van 't geene dat 't meeſt de Zinnen betreft: Zyne beſlis-zing is altoos 't beſluit, van een opmerking, die op alles ziet, zelvs op omſtandigheeden, welkers kleinheid, gelyk HIPPOCRATES zegt (a), haar van 't gemeen, over 't Hoofd doet zien, daar ze ondertuſſchen zoo heerlyk in de oogen van een waar Geneesheer zyn, dat hy ze alle, met de uiterſte vlyt verzaamelt.

Een Vrouw, vallende van een Waagen, raakte met het Voorhoofd (*Frons*), teegen de grond, die door een ſterke Vorſt, zeer hard bevrooren was; hier op ontſtond oogenblikkelyk, een aanzienelyk Gezwel, op de bovegemelde plaatz: De Heelmeeſter verſtaan hebbende, dat de Vrouw eenige reyzen gebraakt hadde, geloovde dat 't Been geraakt was, en maakte zig gereed, een Sneiding (*Incisio*) in 't Gezwel te doen, om zig daar van te verzeekeren; de vermaarde RUISCH (b) om raad gevraagt zynde, zetten zig teegen deezen Operatie aan, en vergenoegde zig, op 't Gezwel alleenlyk Flunelle lappen te leggen, die in een afkookzel van de beſte Hoofdkruiden in Wyn gekookt, bevogtigt waaren; dit Middel was zoo groot, en werkte zoo ſchielyk, dat 't Gezwel binnen drie daagen geheel verdweenen was, zonder dat 'er eenig kwaad toeval by kwam.

(a) *De Flatibus. Charter.* Tom. VI. pag. 213.
(b) *Obſervation. Anatom. Chirurg. Centur. Obſerv.* 60.

De Heer Ruisch, voegt 'er by, dat hy zig meermalen, van dit zelvde Middel, by Gewonden bedient heeft, waar aan men gereed ſtond, een Operatie te doen.

Boerhave en van Swieten, hebben nooit de Heelkonſt geoefvent, en nogthans ſtelde de kenniſſe, die de een en den andere, van de Ontleedkunde (*Anatomia*), en van 't gebruik der deelen hadden, den eerſte in ſtaat, om aan een zeeker Heelmeeſter een gewigtigen raad te geeven, al hoe wel deeze 'er geen voordeel uittrok: En den tweede, om by een andere geleegentheid, een voorzegging (*Prognoſis*) te doen; welke door den uitkomſt beveſtigd wierd.

Een Edelman, rykelyk kwaadzappig zynde (*Cocochymoſus*) (a), werd door een aanmerkelyke ontſteeking aangerand, die de geheele plaatz tuſſchen de Knie en de Enkelen beſloeg, waar by teevens een heevige Koortz verzeld was: Men durfde zig geenzints vleijen, van de ontbinding of verdwyning (*Reſolutio*), van een ontſteeking van deeze Natuur, te zullen bereiken, inzonderheid in een voorwerp, wiens Vogten kwaalyk geſteld waaren: Daar kwaamen dan, op verſcheiden plaatzen, verzaamelingen van Etter, en een ſcherpe Stof (*Collectio Puris & Materiæ Ichoroſæ*), en de Verzweering had wel haaſt het Vet, en 't grootſte gedeelte van het Vetvlies (*Tunica Celluloſa*) vernielt; en in zonderheid tee-

(a) Beziet G. van Swieten, Commentar, in Herm. Boerhavii, Aphorismos. §. 165.

teegen de binnenste Enkel (*Maleolus Internus*), daar men de Peezen ontbloot zag, en van haar Kokers beroovt. De Heer BOERHAAVE, verwittigde den Heelmeester, om niet aan de Peezen te raaken; maar deeze een zoo wyzen raad veragtende, trok een Pees met een Tangetje uit, hebbende dezelve voor een gedeelte van het Vetvlies aangezien; waar op de Zieke terstond, vreezelyk op de Tanden begon te knarszen, en in een algemeene Stuiptrekking viel, dat zyn geheel Lighaam, geduurende eenige minuuten styv, en in de staat van een waare Kramptrekkende onbeweeglykheid bleev.

Een Meid, was met een glaaze Vles, die zy in de hand had gevallen, en daar raakten een stukje van de gebrooken Vles, heel diep, in 't inwendige gedeelte van haar Voorarm, waar door de Slag-Ader (*Arteria*), die onder de inwendige Elleboog-spier (*Ulnaris Internus*) doorgaat, een der Spieren, die de Voorhand of Handbuigen geopend had, en 'er een groote Bloedstorting op volgde: Men maakte een sterke Binding, aan en om 't bovenste gedeelte des Schouders, ter plaatze daar deeze Tak of Stam, waar deeze Ader afkomt, bynaa bloot op 't Been legt, waar op 't Bloeden ophield: Maar de Lyder klaagde, over een gevoel van dovigheid (*Stupor*), in de kleinste Vinger, en in 't midden van den Ring-vinger: De Heelmeester leide daar van de schuld, op 't styve Verband,

dat hy had moeten maaken, om 't Bloeden te ſtillen: Myn aangaande, zeide VAN SWIETEN (a), ſtaatmaakende op de naauwkeurigheid der Plaaten van EUSTACHIUS, ik durf ſtoutelyk zeggen, dat de Zenuwe (*Nervus*), die naar de kleine Vinger, en naar de helvt van de daar aan volgende Vinger gaat, doorgeſneden is; en ik voorzegge, dat dit ongemak ongeneeslyk is: Het gevolg beveſtigde deeze, myne Voorzegginge; want ik heb deeze Meid, vervolgde den Heer VAN SWIETEN, het buiten einde van haar Vinger, in de vlam van een Keerze zien houden, zonder dat ze de minſte pyn gewaar wierd.

Men zal niet naalaten te zeggen, dat door een groot denkbeeld, van een Geneesmeeſter te willen geeven, ik dezelve vernietige, en dat een Geneesheer, waar in zoo veel kenniſſen vereenigt gevonden worden, een Weezen (*Ens Rationis*) van reden is, dat niet beſtaanbaar is: Deeze zwaarigheid, zal in de Geeſt van twee zoorten van Menſchen kunnen opkoomen, en wel, in die, welke ſlegts eene maatige kenniſſe van onze Konſt hebben, en in die, welke in dezelve geheel onervaaren zyn. De eerſte noodige ik, om van de Geneeskunde (*Medicina*), een diepe Studie te maaken, d. i. te zeggen, om de Ontdekkingen van de heedendaagſche Meeſters, over de Natuurkunde van 't s' Menſchelyke Lighaam, en

(*) Id. ibid. §. 154.

en over de Geneeskundige Stoffen (*Materies Medica*), wel te Bestudeeren, en vervolgens neerstig naa te leezen, 't geen de Ouden over het Oefvenen van deeze Konst geschreeven hebben, zoo zullen ze een voldoenend antwoord, op haar zwaarigheid bekoomen, voornaamelyk in 't opmerkzaam leezen, der beste Werken van HIPPOCRATES en GALENUS, en ze zullen moeten bekennen, dat 't afbeeldzel, waar in ik de noodwendigste kennissen, om de Geneeskunde te oefvenen, voorgesteld hebbe, nog niet aan 't denkbeeld voldoet, dat deeze groote Mannen van een Geneesheer hadden: Daar zal voor haar, ook nog een en ander voordeel uit dit leezen spruiten, zoo dat, wanneer de Natuur hun Talenten verleent heeft, zy door de Oefvening goede Geneesmeesters zullen worden, en zelv haar tot bewyzen verstrekken, van 't geene ik voorgebragt hebbe. Aangaande de andere, die geheel en al onkundig in deGeneeskunde zyn: Als zy de bekwaamheid hebben van te kunnen overweegen, zoo verzoeke ik ze te betragten, 't geene waar door een Mensch, in de aller bezwaarlykste Konsten bekwaam word; en dat die geene alle daagen zulks word, die zig, met natuurlyke Talenten begaavt, yverig op de grondbeginzels van een Konst, toelegt, waar aan zyn zmaak hem bepaald heeft, en die in de oefvening van zyn Konst, geduurig 't verlangen voeld aangroeijen, om tot de volmaakt-

heid te geraaken, en in alle geleegentheid zyne verlichtingen zoekt te vermeerderen, of dezelve te versterken, zoo door veel te leezen, als door de ommegang met Menschen van een zelvde beroep, en door de goede en kwaade gevolgen van andere, gelyk ook door zyn eigene. Inmiddels moet men toestaan, zelv zonder Geneesheer te zyn dat 'er veele zyn, die volgens de opmerking van HIPPOCRATES (a), den naam van Geneesmeesters voeren, of deszelvs ampt waarneemen, zonder zoodanige te zyn; gelyk men ook daaglyks Heelmeesters ziet, die zelv niet eens de weezentlykste stukken, der Heelkonst verstaan.

De Middelmatigheid, is de Oorzaak van de tweedragt, tusschen de Leden van beider Beroepen.

Dit zyn van die middelzoort van Menschen, in beider deeze beroepen, welke om 't in 't voorbygaan te zeggen, zomtyds by de Zieken, die onbetaamlyke vertooning geeven, daar men gemeene Menschen ziet redentwisten, welke de gemeenste zyn zal. Hoe geschied dit wel heel anders, onder die geene, die geen van die middelen verzuimt hebben, dieze dienstig hebben geoordeelt, om haar tot de volmaaktheid te leiden, van haar Konst.

Wonderbaarlyke overeenstemming, tusschen de groote Meesters, van de eene en andere zyde.

Hoe meer ze verlicht en bekwaam zyn, hoe meer ze gevoelen, dat in veele gevallen de afhankelykheid des Genees- en Heelmeesters, ten opzigte van de hulpe, en zelv van de verlichtingen, weerkeerig zyn moet. De Geneesmeester ziet 't waarlyk, voor een zeer groot voordeel aan, in de Heelmeester, een ver-

(*) Lex. Charter. Tom. II. Pag. 145.

verſtandig Man te ontmoeten, wiens oogen gewend zyn om wel te zien, en zyn Vinger om wel te voelen: Hy maakt ſtaat op de getrouwigheid van 't berigt, dat hy hem geevt, van den toeſtand van een Kwaal, die een groote Operatie vereiſcht, maar waar by de Operateur, weegens byzondere omſtandigheeden, van de gewoonlyke regels zal moeten afwyken, en een nieuwe weg inſlaan. De Heelmeeſter is, van zyn kant, zeer voldaan, een verlicht getuige te hebben, van de Natuur der beletzelen, die hy overwinnen moet, en van de middelen die hy aanwend, om daar meede ten einde te geraaken; wel overtuigd zynde, dat in alle Heelkundige Ziekten, die eenigzints moeijelyk zyn, de allerbeſte Operatien, en de konſtigſte Verbanden, zonder een goede beſtiering (*Regimen*), en welgepaſte Middelen, onvoldoenend zyn. Zoo is hy niet minder bekoort, zyne poogingen onderſteunt te zien, door de beſtiering en de Geneesmiddelen, die een Geneesheer voorſchryvt, wiens verlichtingen en ondervinding hem bekend zyn: Hy vind zig zelv daar door ook niet beleedigt, dat de voordeelen van een manier booven een andere, of de ongemakken van een werktuig, dat hy agte goed te zyn, zig aan 't verſtand van een Geneesmeeſter vertoont hebben, nog ook, dat hy hem den oorſprong van zeekere toevallen doet kennen, waar teegen hy te vergeevs tragten zoude, Middelen te gebruiken, zonder deeze

ken-

kenniſſe, of die, welke van een oorzaake kunnen afhangen, die magtiger is, als alle de pogingen der Konſt.

De Stoffe van de Vroedkunde, is aan de Geneesmeesters niet vreemd, en waarom?

Men begrypt reeds, door 't geene zoo eeven gezegt is, dat 't mogelyk is, dat de Stoffe over de Vroedkunde (*Enbryulcia*), aan de Geneesmeeſters niet vreemd is, dewyl het een Tak van deeze Konſt is; maar als de Geneesmeeſter de Geneeskonſt, niet met een goed gevolg oefvenen kan, zonder zig met de Heelkonſt te bemoeijen, zoo moet men toeſtemmen, dat 'er van alle de deelen deezer Konſt, niet een de opmerking, der Geneesmeeſters meerder waardig is, als dat van de Kinderbaaring: De bekwaamheid der Handoefvening by de Kinderbaaring, afgeſcheiden van de kenniſſe der Geneeskunde, ſtelt den Vroedmeeſter niet in ſtaat, en nog minder van een Vroedvrouw, om alle toevallen voor te koomen, waar meede een Vrouw in den arbeid kan gedreigt worden, of ook andere, die haar reeds overgekoomen zyn te verhelpen; onaangezien, de gewoonlyke oorzaaken die ieder een bekent, en die in ſtaat zyn, den arbeid lang en moeijelyk te maaken: Zyn 'er zomtyds nog behalven die verborgene oorzaaken, die de oplettendheid van den geſchikſte Konſtenaar ontvlugten, en welkers ontdekking ſchynt bewaart te zyn voor die geene, die zig door veel leezen over deeze Stoffen, gedurig oefvenen in de naaſpeuring van de oorzaaken der Ziekten, en van de Teekens, welke dienen om

1. De Vroedkonſt, is een Tak van de Heelkonſt.

2. De zwaare gevallen, hebben verlichting van de Geneesmeeſter noodig.

ze

ze te doen kennen. Zommige Vroedmeesters neemen, om den arbeid te verhaasten, die haar ongedult te lang dunkt te duuren, of die inderdaad langzaaam gaat, toevlugt tot Operatien, die altoos zmertelyk en by gevolg gevaarlyk zyn; terwyl dikwyls eenig gedult, of een gepaste Aderlaating, de verlossing van de Vrouw zoude uitgewerkt hebben. De Heer LEVRET, klaagt met reden, dat men niet genoeg agt slaat op de hulpe, door de verschillige Postuuren, welke de Ouden een Vrouw in den arbeid deeden neemen, om een kwaade legging (*Situs*), van 't Kind te verbeeteren. Dezelvde Schryver merkt ook zeer geestig aan, dat een groot getal van toevallen, die de Vrouwen naa de verlossing overkoomen, geen andere oorsprong hebben, dan een kwaalyke bestierde arbeid; want gelyk men deeze misslaagen niet ligt begaat, dan in zwaare gevallen, en daar men, om ze te vermeiden, zeer fyne voorwerpen vatten, en teedere vereenigingen maaken moet, zoo schynen my de Geneesmeesters, die in de Oefvening (*Praxis*) van haar Konst, de schranderheid verkreegen hebben, het een en 't andere te doen, zeer bekwaam om aan den Werkmeester, zelv aan den geschiksten goede onderrigtingen te geeven. De Historie van onze Konst, en de daaglykschen ondervinding, bewyzen volkoomen, wat een Geneesheer in zwaare gevallen vermag, zelv in die, welke schynen t'eenemaal Heelkundig te zyn.

3. Zwaarigheid in

De zwaarigheid in de behandeling der Ziektens, waar aan de Zwangere of Kraam-

de Behandeling der Ziektens, der Zwangere Vrouwen.

Kraamvrouwen bloot gestelt zyn, legt den Geneesmeester nog een gewigtiger wet op, om al 't geene in den grond te Bestudeeren, dat eenige betrekkinge tot de Kinderbaaring heeft. Wy hebben te vooren gezegt, dat de Mensch by naa niets aan de algemeene Natuurkunde (*Physica Universalis*) heeft; maar de Vrouw is om zoo te spreeken, veel meer een byzondere Natuurkunde op haar zelvs. In een voortrefvelyke stelling (*Thesis*) (a), die in onze Schoolen staande gehouden is, toont men aan, dat onafhankelyk de deelen ter Voorteelinge (*Partes Genitales*) geschikt, en die de beide Sexen of kunnen, van elkander doen onderscheiden, 'er nog veele andere verschillen gevonden worden, tusschen de Natuurkunde des Lighaams van een Man, en die van een Vrouw: Uit deeze verschillen dan, moeten zonder twyfvel Ziektens ontstaan, die aan de Vrouwen in 't byzonder eigen zyn; maar de reden en ondervinding leeren ons ook, dat dezelve verschillen veel invloejing kunnen hebben, op de Kwaalen die aan beide de Kunne gemeen zyn, 't zy dat ze de oorzaaken van deeze Ziektens vermeerderen, of dat ze haar behandeling ongemakkelyker maaken. By een Man kan een Ziekte enkelvoudig zyn, maar by een Vrouw, die in de Jaa-

(a) *An præter Geninatalia Sexus inter se discrepent? Præside & Auctore* Mr. FRANCISCO TIERY. Anno 1750.

Jaaren van haar Stonden (*Menses*) te hebben, is het dezelvde Ziekte zelden, veroorzaakende haar Sexe by naa altoos een zaamenmenging (*Complicatio*). De Zwangerheid en de gevolgen der Verlossing, voegen 'er weederom nieuwe zaamenzettingen by, die de bediening der Hulpmiddelen ongemakkelyker maaken, weegens de Teegen-aanwyzingen (*Contra-Indicationes*), die als dan ontmoet worden. Eindelyk zyn boven al, in de Ziekten der Zwangere- en Kraam-Vrouwen, alle gevallen byzonder. Men begrypt dus ligtelyk, 't uiterste gevaar van die algemeene Geneezingswyzen, die volgens de gewoone Slenter, zonder onderscheid in alle gevallen gebruikt word.

De Ziekten waar meede de meeste Vrouwen geduurende haare Zwangerheid gekwelt worden, zyn ligtelyk te kennen. Maar dikwyls zyn de Kenteekens (*Signa Diagnostica*), van de oorzaake der Ziekte zeer duister: ondertusschen moet 'er uit deeze oorzaaken de Geneeszing-aanwyzing (*Indicatio Curativa*) getrokken worden. De hardnekkige Hoest, is een der vreezelykste toevallen der Zwangerschap, die van de Bloedrykheid (*Plethora*), of Meedelydende (*Sympathetice*), van de drukking des Kinds, op een al te gevoelige Lyfmoeder (*Uterus*), kan gebooren worden: Zomtyds ontstaat hy ook daar door, dat een Vrouw haar Kind te hoog draagt: Men heeft ook de Hoest in Zwangere Vrouwen bevonden, ver-

veroorzaakt te zyn, door een opſtopping der witte Vloed (*Obſtructio Fluoris albi*), waar aan ze onderheevig was, en die zig op de Borſt geplaatſt had. In alle deeze gevallen, zyn de Slapmaakende (*Relaxantia*), Verzagtende (*Edulcorantia*) en de gewoone Hoeſt-ſtillende Middelen (*Bechica & Expectorantia*), welke indien daar voor niet teegenſtrydig, zeekerlyk van zeer weinig uitwerking zyn, al hoewel ze daaglyks gebruikt worden, van Menſchen, die de Ziektens niet anders behandelen, dan volgens haar naam, alle haare Aanwyzingen (*Indicationes*) uit 't toeval trekken, zonder ooit tot haar oorſprong op te klimmen: Wanneer ze de Zieke doen Aderlaaten en Purgeeren, zulks geſchied, om dat ze dit hebben zien in 't werkſtellen, in de Hoeſt van zommige Zwangere Vrouwen; maar ze onderſcheiden de gevallen niet, die deeze Middelen toelaaten van die, welke zy moeſten uitzonderen: De Aderlaating geholpen, door een wel gepaſte beſtiering, is zonder twyfvel een Middel voor de Hoeſt (*Tusſis*), waar van de Bloedrykheid de oorzaak is; en ze kan dezelve ook veel verzagten, als de Hoeſt voortkomt, van de al te hooge legging des Kinds. Maar zoude de Aderlaating ook een Middel voor de Hoeſt kunnen zyn, die door een al te gevoelige Baarmoeder voorgekoomen was? En zou dezelve niet geheel teegenſtrydig zyn aan de Hoeſt, die door een te rugvloejing (*Refluxus*), van de witte Vloed naar de Longen (*Pulmones*) toe, ontſtaan was? In 't algemeen kan

dat

men zeggen, dat men in de behandeling van de Hoeſt, en van hardnekkige Braakingen (*Vomitus*) der Zwangeren, al te veel ſteunt, op de uitwerking van de algemeene Geneesmiddelen, d. i. te zeggen, op de Aderlaatingen en Purgatiën: Dit is een omtrek, waar in men blyvt, zonder daar uit te durven gaan, om dat men onkundig van de kragtige hulpe, die men in veele gevallen zoude kunnen trekken, uit de halve Baaden (*Semicupia*) van Zenuw-ſterkende (*Tonico Nervina*) Temperende, Teegenſtuip of Kramptrekking (*Antispasmodica*), en zelv van verdovende Middelen (*Narcotica*) bereid. Wy ſtaan gaarn toe, dat deeze Middelen zomtyds kwaade uitwerkingen gedaan, en hier door een kwaade naam verkreegen hebben; maar als dan zyn ze niet voorgeſchreeven, of haar gebruik gereegeld geweeſt, door wel geoefvende Geneesheeren, in de onderſcheiding der verſchillende gevallen, en met die voorzorge gebruikt, die in alle die Geneesmiddelen, geduurende de Zwangerheid vereiſcht word, welke in ſtaat zyn, groote veranderingen in 't Werktuig te weeg te brengen.

Daar zyn by de Zwangerheid, ongemakkelykheeden, die men alleen verzagten moet, en men zoude zig vergeevs vleijen, dezelve geheel weg te neemen; maar laat men onder dit voorwendzel, daaglyks niet zeer laſtige Kwaalen in 't Weezen blyven? Men ziet geen moo-

gelykheid, om daar meede een einde te maaken, om dat ze Middelen teegengeſtaan hebben, die niet geſchikt waaren', om ze te overmeeſteren: Zomtyds kunnen zelv deeze ongemakkelykheeden, die men verwaarlooſt heeft, de allerdroevigſte gevolgen hebben: Daar zyn voorbeelden van volbloedige Beroertens (*Apoplexiæ Sanguineæ*), die beide doodelyk voor Moeder en 't Kind geworden zyn, om dat men niet oplettend genoeg geweeſt was, op de eerſte Teekens, die een zoo ſchrikkelyk toeval, eenige daagen vooraf deden vreezen, en om dat men niet bewuſt was, dat de Vrouw eene geſteldheid (*Diſpoſitio ad Apoplexiam*) tot eene Beroerte had, 't zy dat die van haar Temperament, of van de al te laage legging (*Situs*) van 't Kind, voortkwam.

4. Nog grooter Zwaarigheeden, in de Behandeling der Kraam-vrouwen.

De Kraam-vrouwen, en voornaamelyk die, welke eene moeijelyke Verloszing (*Partus Labörioſus*) hebben, moeten aangemerkt worden als Zieken, waar aan zoo eeven een groote Operatie gedaan, en het geheele Wertuig ontſteld is: Ze zyn bloot geſteld, aan Kramp en Stuiptrekkingen (*Spasmi & Convulſiones*), die in ſtaat zyn, de Kraam-zuiveringen (*Lochia*) te doen ophouden; de Koortz, onſteekende Ziektens, Ylhoofdigheid, enz. te veroorzaaken: 't Gevaar van deeze toevallen, word vermeerdert door de neiging, die 't Zenuwgeſtel (*Systhema Nervoſum*) heeft, om

zig

zig by de Vrouwen te Krimpen, inzonderheid by onze Mevrouwen, die een weekelyk en teederder leeven, by gevolg gevoeliger maakt. Dus kunnen de geringste oorzaaken, als men deeze geneigtheid (*Dispositio*) in de wind slaat, een meenigte van toevallen aanbrengen.

Maar daar is niets zoo gemakkelyk, dan zig door valsche schynbaarheeden te laaten misleiden: By voorbeeld, een Vrouw nieuwlyks Gekraamt hebbende, klaagt over Hoofdpyn, waar by zomtyds niet lang daar naa, Ylhoofdigheid (*Delirium*) komt; deeze toestand, brengt de omstanders in de grootste verleegendheid, men geloovt, dat de Zieke gaat Sterven; dog de gerustheid komt haast weerom, als de Geneesmeester, die de Zieke leid, weetende hoe ligt 't Hoofd van een Vrouw aangedaan word, zoo draa 'er maar eenige geringe ophouding, in de loop der Vogten, van de Baarmoeder geschied, gewaar word, dat 't maar een aanranding, van opstyging der Moeder is: In dit geval, Schryvt hy een Drankje, teegens de Opstyging (*Potio Antihysterica*), en dat teevens Hartsterkend is voor, 't welk de vryheid van de omloop der Vogten, in alle de deelen der Lyf-moeder herstellende, en zelv de uitgang van een Steentje, dat de oorzaak van de wanorder is, te weege brengende, de toevallen doet verdwynen.

Daar zyn gevallen, waar in de Ylhoofdigheid niet van een oorzaak afhangt, die zoo ligt te bedwingen is,

maar in teegendeel haaſt van de droevigſte toevallen gevolgt word, als men die in den beginnen verwaarlooſt, of als men die niet met Wapens aantaſt, welke geheel onderſcheiden zyn van die, welke ſterk genoeg waaren, teegen de Ylhoofdigheid, uit Opſtyginge veroorzaakt. Een Vrouw, by voorbeeld, heeft een duiſtere Ylhoofdigheid, die met tuſſchenpoozingen weerom komt, waar by egter altoos een afvloejing uit de Lyfmoeder geſchied: Deeze Ylhoofdigheid, word dikwyls toegeſchreeven, aan gebrek van genoegzaam voedzel, en men laat niet naa, 't zelve te vermeerderen; hy of zy, die de Zieke leid, leevt in de grootſte geruſtheid; 't kwaad maakt ondertuſſchen traage, en zomtyds ſnelle voortgangen, en wanneer het zelve uitberſt, is het reeds magtiger dan alle de Hulpmiddelen der Konſt: De Vrouw roept, dat ze een zoodanige pyn in 't Hoofd gevoeld, als of ze geweldig geſlaagen werd; hier op volgen haaſtelyk Suizingen der Ooren, Stuiptrekkende beweegingen in 't aangezigt, beroerdelyke Slaapzugt en eindelyk de Dood.

Daar zyn weinig van myne Leezers, die van een zoo ſchrikkelyk toeval geen getuigen geweeſt zyn, of niet hebben hooren zeggen, dat zulks aan Vrouwen van haare kenniſſen gebeurt zy.

Dezelve oorzaake, waar uit een Ylhoofdigheid van Opſtygingen ontſtaat, kan ook een moeijelyke Ademhaaling (*Respiratio Difficilis*), Stikkingen (*Suffocationes*),

nes), zeer heevige pyn in de Zyde, en meer andere toevallen veroorzaaken. Een zeekere Mevrouw, liet zig 't Kraambedde verlatende, op de veertiende dag in een Capel brengen, die naast 't Huys stond, daar ze woonde: 't Zy nu, dat de koude haar bevangen had, (want 't was op 't einde van October), of dat ze gevoelig was, over de verwytingen die men aan haar deed, dat ze zoo vroeg was uitgegaan; haare Kraamzuiveringen (*Lochia*), die nog vloeiden, hielden op: Des avonds werd zy schielyk, door een benaauwde Ademhaling (*Respiratio Difficilis*), met een Hoest, en een zeer heevige steekende Pyn (*Dolor Punctorius*), in de regter Zyde van de Borst aangetast. In deeze staat was de Lyderes drie of vier uuren geweest, als ik geroepen werd: Ik werd alle de toevallen als hier boven gewaar, maar ik verstond, dat de Aanval schielyk gekoomen, en zonder trapsgewyze voort te gaan, tot de hoogste trap geklommen was: De Pols was zwak, ras en ongelyk, met trekkingen in de Ader. Men bragt de Zieke terstond op myn raad, een Clysteer in, die van een Aftrekzel van Byvoet en Moederkruid (*Artemisia & Matricaria*) bereid, en waar by een wynig Olie van Ruite en Camille, door inweeking (*Ol. Rutæ & Chamæmeli per Infus:*) gedaan was: Hier door bekwam de Zieke eenige verligting, en een tweede Lavement, verligtede haar nog veel meer. Vervolgens deed ik haar een wynig *Theriack* met eenige druppels *Tinctuur*

 van

van Bevergeil (*Tinctura Castorei*) inneemen, waar op alle toevallen verdweenen en de Zieke sliep gerust. Het zelvde toeval agt daagen daar naa weerom koomende, gebruikte men dezelve Middelen, die meede van een gelyke goede uitkomst waaren: Maar de uitkomst van die behandeling, zou zoo gelukkig niet geweest zyn, by aldien ik, misleid, door valsche gelykenisse, eeven als in een *Pleuris* of Zydewee had te werk gegaan: Maar indien dit een weezentlyk heet Gezwel (*Tumor Inflammatorius*) geweest was, zoo als men veeltyds genoeg door een te rug vloejing van de eerste Kraamzuivering naar de Borst, ziet gebeuren, welk nadeel zoude dan niet deeze heete Middelen, die ik voorgeschreeven had, voortgebragt hebben?

Men kan de gewigtigheid der uitvloejing, die door de Lyfmoeder, naa de Verloszing geschied, en die men Kraamzuivering of reiniging der Kraam (*Lochia*) noemt. Men heeft Vrouwen, die ze weinig hebben, en 't zou voor hen een Ziekte zyn, indien ze veel verlooren: By andere daar en teegen, zoude het Leeven in gevaar kunnen geraaken, als dezelve te weinig waaren. Duizende Oorzaaken, kunnen deeze ontlasting verminderen, of geheel en al doen opstoppen. Als 'er niet dan een vermindering van de uitvloejing is, kan men zulks veeltyds, geheel en al door 't gebruik van *Saffraan*, *Myrrhe*, en andere de Stonden bevorderende Middelen (*Emme-*

menagoga), weder te booven koomen: Zomtyds zoude deeze Opſtopping (*Suppresſio*) zelv, alleen voorbygankelyk zyn, maar ze word gemeenlyk door een ongepaſte ongeruſtheid vaſt en geduurende gemaakt. De Opſtopping kan in de eerſte daagen der Kraam voorvallen, of ook teegen de tiende of twaalfde dag; en niets is gevaarlyker in de behandeling, dan de Oorzaaken, de Tyd en de Uitwerkingen te verwarren. In de eerſte daagen naa de Verloszing, veroorzaakt de Opſtopping (*Suppresſio*), volgens de ingewanden of naar de terugvloejing zig bepaalt, ontſteekingen in de Onderbuik, inzonderheid van de Lyvmoeder (*Uterus*); Zydeweën (*Pluritides*), Longontſteekingen (*Peripneumoniæ*), en Beroerten (*Apoplexiæ*). Het kan ook gebeuren, dat de misſlaagen in 't behandelen van de Ziekten der zwangere Vrouwen, geen andere uitwerking hebben, dan het kwaad in weezen te laaten, maar hier zyn alle deeze misſlaagen doodelyk. Alles te zien, alles te overweegen (wat bevat dit niet al dingen!) en terſtond de beſte zyde te kiezen, is 't meeſterſtuk der Konſt. Men doet gemeenlyk veel Aderlaatingen, en in zonderheid op de Voet, en geevt Braakmiddelen (*Emetica*) in; by welkers gebruik men zig zomtyds wel bevind; dog zeer dikwyls hebben ze geen andere uitwerking dan de Dood te verhaaſten.

Wanneer de Opſtopping, langer naa

de Verloszing voorvalt, zoo veroorzaakt ze Melkagtige Gezwellen (*Tumores Lactei*), in 't Fransch (*Dépôts Laiteûx*), een Ziekte zeer byzonder in haare uitwerkingen, zoo teeder in haare Behandeling, als hardnekkig in haar teegenstand. Schoon de Gedenkschrivten of *Memoriën*, die de Heer Pusos ons, over deeze Ziekte heeft naagelaaten, heilzaame en voortrefvelyke Waarneemingen behelzen, zoo maaken zy egter geen volkoomen verhandeling (over deeze Stoffe) uit: Veele byzonderheeden die men by de bovengemelde Gezwellen Waarneemt, worden in die Gedenkstukken niet gevonden. By voorbeeld, den Autheur maakt geen gewag van die Gezwellen, die zig zomtyds niet eerder als een of twee Jaaren naa de Kraam openbaaren, en waar by alle omstandigheden zig gunstig hebben laaten zien: Verder leerde hy ons ook niet, welke de Teekens zyn, die verhinderen deeze Melkagtige Gezwellen, niet met de Ziekten te verwarren, die niet dan schyn daar van konden hebben. Eindelyk zoo is zyn Geneeswyze al te eenvoudig, over al ziet men de Aderlaatingen de overhand hebben, en hy vreest zelvs niet, dat men zulks te veel doen kan, naademaal hy nergens van de Regels meld, die ten dien opzigte ons voor Leidsman dienen moeten: Ik heb gevallen gezien, waar in de Laating zeekerlyk ondienstig was; en misschien zou dezelve daar in ook schaadelyk geweest zyn: Ook heb ik 'er an-

andere gezien, daar 't gebruik der Laating, voor de *Purgatie*, oorzaak van de verſchrikkelykſte toevallen geweeſt was.

Het is twee Jaaren geleeden, dat ik geroepen wierd, by een Vrouw die agtien daagen oud Kraams was, en reeds agt daagen, een op de linker Dyë een Beenverſpreide Melk had: De heevige en aanhoudende Pyn, en die ze in de laatſte tyd geleeden had, hadden aan haar, geen oogenblik ruſt, by dag, nog by nagt verleent. Naa dat men een Pap, van gekookt Waater met Meel en Melk, met veel vrugt gebruikt had, oordeelde men, dat een zagte Purgatie (*Laxans ſeu Eccoproticum*), die een gedeelte der Vogten kon uitleide, de Zieke nog meer verkwikke zoude: Zy nam dan twee Oncen *Manna*, met een vierendeel Lood (*Sal Nitri*) in, waar van ze overvloedig ontlaſtede. Maar op den avond vermeerderde de Pyn zoodanig, dat 't niet om te zeggen is. De volgende dag, zag ik de Zieke, voor de eerſte maal, teegen den avond; haar Gezigt, Gebaardens, haar Geroep en Redenen, alles gaf een allerdrivtigſte wanhoop te kennen. Ik deed haar terſtond zes Grynen, van de Pillen van Hondstong (*Pill. de Cynogloſſ.*) inneemen, die haar tot ſtilte bragten, en een tweede gelyke Givte (*Doſis*), die zy twee uuren naa de eerſte innam, verſchafte haar een geruſte ſlaap van zes uuren.

Ik kan niet afſtappen van 't geene de Melkagtige Gezwellen (*Tumores Lactei*), in 't Franſch (*Dépöts Laiteûx*) betreft, zonder vooraf te wenſchen , dat eenig verlicht Geneesheer , zig in 't byzonder mogte toe leggen, om Waarneemingen, over deeze Ziekte te doen, en ons vervolgens hier over een volkoomen verhandeling meede te deelen, die ons over deeze Stoffe nog ontbreekt.

Men moet een Geneesmeester zyn, om de Ziekten te ondermeemen.

Uit als het geene dat over de Ziektens der Zwangere- en Kraamvrouwen (*Morbi Gravidarum & Puerperii*) , te vooren gezegt is, volgt, dat de behandeling van deeze Ziektens zeer zaamengeſtelt is, en dat bygevolg een Geneesmeeſter, laat ons toe te zeggen, een groot Geneesheer weezen moet, om te onderneemen dezelve te behandelen. Men zal moogelyk vinden, dat ik, door te tragten van deeze Waarheid te doen gevoelen, my verzwaart hebbe, door de Verklaaringen: Maar, gevoelyk geraakt zynde de Vrouwen, zoo dikwyls de Slagtofvers te zien worden, van de vermeeteldheid, zoo hebbe ik gedagt, dat deeze Verklaaringen eenig wantrouwen, aan die geene zoude kunnen inboezemen, die ſtoutelyk, dat deel der Geneeskunde oefvenen, dat 't zwaartſte is, zonder zulks geleert te hebben, nog hebben kunnen leeren: Haar vertrouwen en haar zeekerheid, zoude my verwonderen, als 't my onbewuſt was, dat men alle de kenniſſen bezitten moet, die de be-

behandeling van de Ziekten vereifcht, om de noodzaakelykheid te bevatten. Wanneer zy zig naar 't voorbeeld van vermaarde Vroedmeefters, daar wy van gefprooken hebben, geheel en al gelegt hadden, op de Handgreepen der Vroedkunde, dan zouden zy daar in veel bekwaamer geworden zyn, en zouden de Paalen, die haar moeten teegenhouden, beter gezien hebben. Ik hebbe zeedert langen tyd opgemerkt, dat het ongeluk van in zyn Beroep maatig bekwaam te zyn, gemeenlyk zelden alleen gaat, maar meeft altoos verzelt is, met dat, om te gelooven, dat men tot andere, veel gewigtiger verrigtingen ook in ftaat is. Dus is 't ook, dat de Waereld vervuld is met Menfchen, die hunne zaaken in de grootfte wanorder laaten, zonder elders aan een klein getal van ligte pligte te voldoen, die haar een zeer bepaalde Bediening oplegt, terwyl ze altoos duurende Bedillers der Regeering zynde, beklaagen dat 't gantfche Ryk, niet aan hunne zorge is toebetrouwt. Zoude men ook niet 't zelvde kunne zeggen van die, welke gebooren zynde, met zeer gemeene gaaven, en voorzien met een klein getal kenniffen, zig nogtans vermeeten, zoo wel aan de Genees- als Heelkonft te kunne voldoen? Eeven als of een van deeze beiden Beroepen, geen werks genoeg hadden, om een geheel Menfch beezig te houden; of dat de Heelkonft geheel alleen, indien

men

men die met onderſcheid beſchouwen wil, niet in ſtaat was, aan alle voorwerpen, zoo wel van de Eergierigheid, als Geluk, Roem en Aanzien, te voldoen; of dat de Geneeskonſt, die te zaamen geſtelde Weetenſchap, uit verſcheide Weetenſchappen, deeze zoo ingewikkelde Konſt, die van alle 't minſte geraaden word, anders konde verkreegen worden, dan door booven maaten veel Leezen, by naa in alle zoorten, en door een onwrikbaare Toepaszing, op 't geene dat 't voorwerp daar van is, en zelv uitſluitelyk, op alles dat geen regt ſtreekze betrekking tot de *Practyk* heeft: Als 'er geen, dan deeze middelmatige Menſchen, met deeze verbeelding geſtraft waaren, zoude 't kwaad, door de weinige agting die ze hebben, zelv onder hunne Meedebroeders, niet heel groot zyn; maar by ongeluk; word de middelmatigheid gevaarlyk en dikwyls verdervlyk, in gevallen daar inwikkelingen in ontmoet worden, die het allergeoefvenſte verſtand veeltyds moeijelyk valt te ontwarren, gelyk ook die Teegen-aanwyzingen, die alleen een verlichte Geeſt vereenigen kan. Men zal zeggen, ze hebben ondervinding; maar daar moeten noodwendig twee Middelen te zaamen loopen, om ons ondervindig te doen hebben; men moet zig, naamelyk, de Ondervinding door middel der Oefvening te weege gebragt hebben, van die geene, die ons in de zelvde

loop-

loopbaan voorgegaan zyn, en men moet veel Ziektens met de oogen gezien hebben: Want alle deeze Middelen hebben haar ontbrooken, dewyl ze niet alleen de schatten geopent hebbende, die zoo veele schoone Waarneemingen der oude bevatten, en niet onderregt zynde van de ontdekking der heedendaagsche Meesters, over de Natuurkunde, van 't Menschelyke Lighaam (*Physica Corporis Humani*), en over de Voedzels (*Alimenta*) en Geneesmiddelen (*Pharmaca*), zoo hebben ze, gelyk men zeer wel gezegt heeft, anders niet kunnen zien, als Zieke Menschen, maar hebben nooit Ziektens gezien.

Ik hebbe getragt te bewyzen, dat de Geneesmeesters moeten weeten, 't geene de Vroedkonst betreft, dewyl deeze Konst, een gedeelte der Heelkonst doet uit maaken, en om dat nog twee andere redenen, haar de Oefvening van deeze Stoffe doet onvermydelyk zyn: als 1. De hulp die een Vroedmeester vinden kan, in de verlichtingen van een Geneesheer, in moeijelyke gevallen. 2. De zoo bezwaarlyke behandeling der Ziekten, van Zwangere en Kraamvrouwen. Om 't bewys van 't geene ik voorgenoomen had te bevestigen, nog volmaakter te maaken, zoo zal ik deeze Redenvoering (*Oratio*) eindigen, door een beknopt Verhaal der Werken, die van alle tyden door de Geneesmeesters ondernoomen zyn, om de Vroedkunde te volmaakter te maaken.

HIP-

HIPPOCRATES, is de Grondlegger van de Vroedkunde.

HIPPOCRATES, verdient zoo wel den Titel, als de Naam, van Vader der Vroed- of Verloskunde, zoo als hy die verdient heeft, van Vader der Geneeskunde. Men vind in zyn Werken niet alleen de Grondbeginzels (*Elementa*), die ons tot de kennisse van de Ziektens der Vrouwen leiden, en die tot een grondslag (*Basis*) verstrekken, van haar behandeling; maar men ziet daar in ook 't grootste gedeelte van 't geene heedendaagsch, by de Verloszing in 't werk gesteld word: Laat ons in middels toestemmen, dat 'er in de Practyk van deeze wyze Man een stuk was, welkers gebrek, een geruime tyd, den voortgang der Vroedkunden heeft kunnen vertragen. Want hy stond niet anders, dan eene natuurlyke Geboorte (*Partus Naturalis*) toe, en wel zoodanig een, daar 't Kind 't Hoofd 't eerst vertoond, met 't Aangezigt teegen 't Heiligbeen (*Os Sacrum*) der Moeder gekeert: Uit dit grondbeginzel besloot hy, dat telkens wanneer 't Kind niet op deeze wyze zig vertoonde, men 't zelve omkeeren, en wederom in zyn natuurlyke legging brengen moeste. Zoude het een gewaagde giszinge zyn, den oorsprong van deeze gebrekkige Oefvening, in 't denkbeeld (*Idea*), van deeze groote Waarneemer, dat hy zig van 't vermoogen der Ziektens gemaakt hadde, om haar Geneezing uit te werken, te plaatzen? Alle haare uitweegen gaade slaande, en getuige zynde van de Wonderbaare uitwerkingen, waar

waar van ze daaglyks de oorzaak was, zoo deed hy, gelyk bekent is, al 't geheim der Konſt, om te Geneezen, in de naavolging der Natuur beſtaan: Hy beſloot dus, van dit grondbeginzel af beginnende, dat 't niet alleen een onteegenſpreekelyke waarheid, maar 't gewigtigſte van 't Geneeskundige deel der Geneeskonſt (*Therapeutica*) was, waar aan ze tot een grondſlag dient: Hy beſloot, zeg ik, dat de legging, waar in 't Kind 't Hoofd vertoonde, de beſte zyn moeſt, dewyl het de zoodanige was, die de Natuur voor zig verkieſt, in de ligſte en gelukkigſte Verloszingen: En door een verder beſluit geloovde hy, dat wanneer het Kind zig in een andere geſteltheid zien liet, en die men Scheev (*Obliqua*) noemt, men niets beter doen konde, dan te bewerken, om 't zelve weder in zyn natuurlyke legging (*Situs Naturalis*) te brengen. Dus worden ook groote waarheeden geſchikt, om de geheele Waereld, door 't heldere Licht, dat ze verſpreiden, zelv door die, welke ze ondekt hebben, als ze te verre getrokken worden, Bronaderen van dwaalingen: Voor 't overige, indien de uitvinding van een beeter Practyk, aan de doordringendheid van HIPPOCRATES ontglipt is, zoo kan nogthans zyn Roem hier door niet bezwalkt worden: Toen deeze groote Man verſcheen, was 'er bynaa alles in de Genees- en Heelkonſt te doen: Ondertuſſchen heeft hy meer

wee-

gen van 't ſtuk afgaande, waar in hy de Geneeskunde vond, en als die geene ze gelaaten hadden aangetoont, als alle de geene gedaan hebben, die op hem gevolgt zyn. De Werken waar van hy de Schryver is, afgezonderd van die geene, welke de onweetendheid of Eigenbaat hem hebben willen toe-eigenen, zullen eeuwige Gedenkſtukken zyn, van de diepte, en 't vermoogen van zyn Geeſt, en van de onmeetbaare uitgebreidheid van zyn Kenniſſen.

Poogingen des Geneesmeesters naa HIPPOCRATES, om deeze Konſt volmaakter te maaken.

Gelyk ook de ontdekking, van een aanzienlyk aantal, van heerlyke Oefveningen, in onze Konſt ſchynt gehegt geweeſt te zyn, aan een reeks van Poogingen, van verſcheiden Menſchen, die in verſcheide tyden geleevt hebben, zoo is ook 't gebrekkige in de *Methode*, of wyze van HIPPOCRATES, zoo ſchielyk niet verbeetert geworden. CELSUS heeft den Roem verworven, van de eerſte treeden naar den *Practyk*, die men heedendaags naavolgt, gedaan te hebben: Hy heeft in zyn Heelkonſt een Hoofdſtuk bygevoegt, over de Middelen, om een Vrouw van een dood Kind te Verloſſen: Hy zegt, „ als 't Kind zig met „ de Voeten vertoont, zoo is 't ligt de „ Vrouw te Verloſſen, en ten dien „ einde, moet men 't Kind met de „ beide handen vatten, en zagjes naar „ zig toe trekken.

MOSCHION, heeft zyne Inzigten verder doen uitweiden; want naa eene optel-

tellinge der oorzaaken, die de Verloszing kunnen ongemakkelyk maaken, gedaan te hebben, geevt hy ons Middelen aan de hand, dezelve voor te koomen, en hy ſtelt voor 't Kind by de Voeten uit te trekken, in vier onderſcheiden gevallen: Als wanneer 't Kind maar een Voet vertoont, of alle beide maar van elkander geſpreid; wanneer het de Kniën vertoont, of 't Heupebeen (*Os Ilëum ſeu Coxæ*). In 't eerſte geval wil hy, dat men naa de terugbrenging van 't uitgegaane Been, beide de Beenen vatten en 't Kind dus uittrekken zal, de Armen langs zyn zyde uitgeſtrekt hebbende: Op de zelvde wyze wil hy ook, dat men in 't tweede geval zal te werk gaan, naa de Beenen t'zaamen of tot elkanderen gevoegt te hebben: In de twee laatſte gevallen, raad hy desgelyks aan, 't Kind te rug te te brengen en vervolgens by de Beenen naa zig te haalen. Men ziet ook, in 't geene dat MOSCHION ons, over de Verloskunde naagelaaten heeft, dat deeze Geneesheer zyn Opmerking, over alle voorwerpen, betrekkelyk tot deeze Konſt, heeft laaten gaan. Hy handelt van de Ziekten der Zwangere Vrouwen (*Morbi Gravidarum*); over de hoedaanigheeden van een Vroedvrouw; van alles wat de Kraam betreft, van de gevolgen van de Baaring; van de Keuſe der Zuig-Minnen, en van eenige Ziektens der Kinderen.

AËTIUS verhaalt in de grootſte uitgebreidheid de Oorzaaken (*Cauſæ*), die bekwaam zyn de Verloszing (*Partus*) moei-

jelyk te maaken: Geen een is hem ontſnapt, nog de Gebreeken der Beenderen van 't Bekken (*Oſſa Pelvis*), nog de Scheev of Schuinsheid (*Obliquitas Uteri*) der Lyf-moeder, nog ook als 'er een Vleeſch-prop (*Polypus*) plaatz heeft.

Vervolgens vind men de Middelen, om alle deeze hinderpaalen te boven te koomen. Het gebruik van de Haak (*Hamus*, in 't Franſch *Crochet*), om de Kinderen af te haalen, en de wyze om zig daar van te bedienen, waaren aan deeze Schryver niet onbekent. Het vier-en-twintigſte Hoofdſtuk, bevat trefvelyke Voorſchrivten, over de uittrekking der Moederkoek (*Placenta*), en in 't vyf-en-twintigſte, handelt hy zeer breedvoerig, over de Ziekten der Vrouwen, betrekkelyk tot de Kinderbaaring.

Aan PAULUS ÆGINETA, is men ook die fraaije verdeeling der Kinderbaaringen verſchuldigt, zoo in natuurlyke als teegen natuurlyke Verloszingen. Hy noemt Natuurlyke, alle zoodanige, waar in 't Hoofd of de Voeten zig 't eerſte vertoonen, en telkens wanneer 't Kind zig in een andere geſteldheid vertoond, moet, volgens hem, de Verloszinge als teegennatuurlyk (*Contra Naturam*) aangezien worden.

Men heeft ook drie Arabiſche Genees-heeren, wiens Naamen in de Hiſtoriën der Geneeskunde vermaard zyn, welke over de Kinderbaaring geſchreeven hebben, als JOHANNES SERAPIO, RHASIS, en AVICENNA: Maar niemand der zelve, heeft met

zoo veel zorg, nog met zoo veel uitgebreidheid, over de Ziekten der Vrouwen, de Maandſtonden (*Menſes*), en wat de Zwangerheid (*Graviditas*) aangaat, geſchreeven, dan de laatſt gemelde. Men vind ook by dezelve heerlyke aanmerkingen, over de Vroedkundige *Practyck*. Men kan onder het Leezen, van alle de reeds aangehaalde Schryveren, zig naauwlyks onthouden, van verwondering over de ydelheid, of zoo men wil, over de onweetendheid van eenige heedendaagſche, die zig de uitvinding van verſcheide Practycken willen toe-eigenen, die reeds in de eerſte tyden der Geneeskunde zyn gebruikt geweeſt. Ondertuſſchen is de Natuur ten voordeelen der Ouden, nog niet uitgeput, en ik moet tot Lov der heedendaagſche zeggen, dat 'er een goed gedeelte Oefvenaars (*Practici*) gevonden zyn, die de Vroedkunde met nieuwe waarheeden, en met Handoefveningen, die aan de Oudheid geheel en al onbekent waaren, verrykt hebben. Men kan op de Verloskunde toepaſſen al het geene, dat met waarheid van de Heel- en Geneeskunde kan gezegt worden, en wel dat de Menſch, zoo wel by Gezondheid als by Ziekte, oneindige vereenigingen aanbiedende, de verlichte en opmerkzaame Waarneemer in alle tyden, uit deeze onuitputtelyke Bron, een groote meenigte van Kenniſſen trekken kan, die oorſprong van nieuwe Leerſtukken (*Dogmata*) in de Konſt zyn zullen, of welke

dienen kunnen, om de Oude te volmaaken.

In 't Jaar 1586, kwam te *Bazel* een verzaameling van Werken uit, die alle betrekking tot de Vroed- of Verloskunde hadden, en die door de aanzienlykfte Autheuren, die men *Heedendaagfche Ouden* noemde, opgefteld waaren: Dit Werk kwam in 't Latyn te voorfchyn, onder den Titel van *Gynæciorum Commentaria*, en wierd in 't Jaar 1597, te *Straatzburg* weederom in Folio herdrukt, door de zorge van ISRAËL SPACHIUS, Hoogleeraar in de Geneeskunde. De Schryvers van dit werk, een-en-twintig in 't getal, waaren meeft alle Geneeskundigen, en daar onder twee van de Faculteit te *Parys*, naamelyk MARTIN AKAKIA, en MAURICE CORDIER.

Men zal altoos, onder de voortreffelyke Werken, die van Geneesmeefters, over de Vroedkunde gemaakt zyn, ftaat maaken op de Waarneemingen van den vermaarde VAN DEVENTER, op de verhandeling van de befchouwende en Handdaadige Oefvening der Verloskunde, door de Heer SMELLE, op 't kort begrip of *Compendium*, van de Heer MANNINHGHAM, en op de beginzelen (*Elementa*), van de berugte ROEDERER. Eindelyk vind men in SCHENKIUS, HILDANUS, BONET, in de verhandeling van de Academie der Weetenfchappen, in de Philofophifche Trans-actien, en in de Geneeskundige Proeven, van 't Koninglyk Genoodfchap te *Edenburg*, een meenigte Waar-

Waarneemingen, over de Practyck van deeze Konst, die de zorg aantoonen, welke de Geneesmeesters op zig neemen, om dezelve aan te kweeken.

De Geneeskundige Faculteit te *Parys*, heeft zeedert verscheide Jaaren, een verhandeling over de Vroedkunde t'zaamen gesteld, ten dienste van de Vroed-Vrouwen, om verlichtingen over haar Konst te kunnen geeven, aan Vrouwen, die meesten tyds niet anders geleid en bestierd worden, dan door eene blinde en altoos gevaarlyke gewoonte. Deeze Instelling heeft nog een tweede voordeel te weeg gebragt, naamelyk, dat verscheide Geneesheeren, zig met een vernieuwde yver, op de naaspeuring der kennissen gelegt hebben, die betrekking tot de Vroedkunde hebben: Onder deeze, die zulks met 't beste gevolg gedaan hebben, konde ik eene aanhaalen, die zig even zoo wel in 't beschouwende deel (*Theoria*); als in de Oefvening (*Praxis*) der Vroedkunst beroemt gemaakt heeft: Een groot verstand, hebbende tevens alle de deelen der Konst omhelst, en hy konde het ook doen; om dat hy beneevens een natuurlyke geschiktheid in de Hand, die hy geduurig door 't behandelen van Ontleed- en Heelkundige Operatien, en met een byzondere ligtheid, om allerly kennisse te verkrygen, Oefvent, ook van de Natuur een Talent van uitvinding verkreegen heeft, dat hem meer als eene nieuwe Practyck of Uitvinding heeft doen ont-

dekken; of dat hem in ſtaat geſteld heeft, de Oude te volmaaken.

Men zal door deeze Lovſpraak bemerken, die ik verzeekeren durv, niet voortgebragt te zyn, als door myne verwondering, over de Talenten van die, welke daar van 't voorwerp is, dat myn voorneemen niet is, om hem tot een voorbeeld te ſtellen. Deeze zeldzaame Menſchen, die van tyd tot tyd verſchynen, bevryd zynde van de Wetten, die de natuur gemeenlyk in de uitdeeling van haar gaaven opvolgt, wyken van de gemeene Regel af, en kunnen niet anders als zonder uitzonderingen geplaatſt worden.

Zie daar een gedeelte van 't geene de Geneesmeeſters, tot aangroejing der Vroedkonſt, gedaan hebben: Men kan daar over een breeder Verklaaring zien, in de Inleiding die de Heer SMELLE, voor zyn Werk geplaatſt heeft: Als ik, gelyk hy, de geheele Hiſtorie van de voortgangen deezer Konſt, van haar Oorſpronk af, omhelſt hadde, men *zoude dan verſcheide Franſche Heelmeeſters onder dezelve gezien hebbe, wiens Werken veel toegebragt hebben, om ze te volmaaken. Men ziet AMBROSIUS PARE, met reden als Herſteller van deeze Konſt aan; en JAQUES GUILLEMEAU, zyn Voedſterling, als den eerſte onder de Heedendaagſche, die daar in eenigen aanmerkelyken voortgangen gemaakt heeft. MAURICEAU*, heeft door 't

* Dit Werk uit het *Franſch* Vertaald, is in 't Ne-

't trefvelyk Werk, dat hy ons nagelaaten heeft, deeze voortgangen vermeerdert, zoo wel te *Parys* als in geheel *Europa*. De Verhandeling van LA MOTTE is zonder teegenſpraak, een van de beſte, die over de Kinderbaaring te zaamen geſteld zyn. De Heer LEVRET, heeft zeedert eenige Jaaren een Werk, over de zelvde Stoffe gegeeven, dat in hem veel Licht, over de Beſpiegeling van zyn Konſt, en een groot gebruik in de Practyck, veronderſteld. Eindelyk zoo vind men in de Verhandelingen, van de Academie der Heelkonſt, eenige heerlyke Stukken, over verſcheide Puncten, die betrekkelyk tot de Practyk der Vroedkonſt zyn.

Nederduitſch, voor de tweedemaal herdrukt, vermeerdert en opgeheldert, met drie bygevoegde Plaaten, door de Heer PETRUS CAMPER, *L. A. M. Medicin. Doct.* & *Prof. Medic. Anatom.* & *Chyr.* in het *Athenæum Illuſtre* te Amſterdam in 4to. by de Boekverkooper, JAN MORTERRE.

LEEVENS-BESCHRYVING
VAN DE HEER
PUZOS,
DOOR DE HEER
MORAND.*

NICOLAAS PUZOS, wierd in 't Jaar 1686, te *Parys* Gebooren, zyn Vader die Chirurgyn Majoor, onder des Konings Troupen geweest was, verkreeg tot belooning voor zyn Diensten, die zelvde Post onder een Compagnie *Muskettiers*, de welke hy geduurende de tyd van dertig Jaaren, met roem bekleed heeft. Hy bestemde zyn Zoon tot dit zelvde Beroep, dog hy oordeelde zulks met meer voordeel te zullen kunnen volbrengen, naa hem wel te hebben laaten Studeeren, welke Studiën, door die van de Wysbegeerte (*Phylosophia*), in de Hooge Schoole van *Parys* bepaald werden.

De Heer PUZOS dan, van die verlichtingen zig voorzien hebbende, die men uit de Letteroefveningen put, en die tot meerder en

* Getrokken uit de Verhandelingen van de Academie der Heelkunde, Tom. 3.

en weezentlyker nut aan de Heelmeester verstrekken, als men zig verbeeld, leerde de Grondbeginzels (*Elementa*) van zyn Konst, en kort daar naa, werd hy in de Militaire-hospitaalen gebruikt, alwaar hy van 't Jaar 1703 tot 1709, genoegzaame geleegendheid had, om ondervindinge te verkrygen. De Veldslaagen van HOCHSTET, RAMILLIES, OUDENAARDE en MALPLAQUET, waaren voor hem vrugtbaare Bronnen van Waarneemingen. Hy was *Aide Major* van 't Leeger, in deeze laatste Bataille; en in de tusschen tyd van die Veldtogt, werd hy met toejuiching in 't Jaar 1707, als Meester in de Konst aangenoomen. Tot een tydstip van de eerste Kennissen eens Heelmeester, in de Leegers gebruikt, die der Regeeringe van Lodewyk de XIV., alwaar de Geschigt-schryvers hem 't Devies of Zinspreuk van *een teegen alle* geeven, aan te haalen, is de Geest een uitgestrekt Veld, van byzondere en buitengewoone daaden aan te bieden; en de Heer PUZOS, wist 'er zig zoo veel te beeter van te bedienen, dewyl hy met veel Verstand en Bekwaamheid begaavt was.

De vriendschap, die de Heer CLEMENT, een der vermaardste Vroedmeesters van zyn tyd, voor de Vader van de Heer PUZOS had, deed aan de Zoon sneller voortgangen hoopen, indien hy zig aan dat deel der Heelkunde overgav. Inderdaad, deeze groote Meester

gav hem 'er de eerſte Grondbeginzelen van; hy vond in zyn Voedſterling de allergelukkigſte genegendheid, en hem willende bekwaam maaken tot de Practyck, ſchikte hy hem de Voorſteeden van *Parys*, en de naabuurige Dorpen toe, waar van de Heer CLEMENT, om zoo te ſpreeken, het regt van Beſtier verkreegen had, dewyl hy zig geduurende een langen tyd, aan den dienſt der Nooddruvtigen had toegeweid.

Naa veele ondervindingen en roem, hier door onder 't gemeen verkreegen te hebben, trok de Heer PUZOS 't vertrouwen van veele aanzienlyke Vrouwen en van de eerſte rang tot zig, en de Reyzen die de Heer CLEMENT verpligt wierd, naar een vreemd Hof te doen, gav aan zyn Voeſterling geleegendheid, van zyn roem te verbreiden. Belettede zyn zeedigheid hem, van niet naa de eerſte plaatz, in zyn Konſt te haaken, van doe af aan ſchattede de Kenners al, dat hy beſchikt was, dezelve te vervullen. Hy heeft verſcheide Princeſſen van de Bloeden Verloſt, en hy is twee maalen geraadpleegt, over Mevrouwe de *Dauphine*.

De eerſte aanſtelling van de Academie der Heelkonſt, in den Jaaren 1731, was voor hem een voorval, waar aan hy, als een goed Patriot deel nam. Zonder belooningen, dewyl het genoodſchap, die doenmaals niet genooten, verſcheen hy met vermaak en ſtiptheid

heid in de Vergaaderingen; en dit Gezelſchap was als toen, nog in de Wieg, toen de Heer Puzos van de Koning, als onder Beſtierder benoemd wierd, in 't Jaar 1741. Vervolgens *Directeur*, van 1745 tot 1751. Men zou de Lov en Roem, der wyze hoedaanig, hy zig geduurende dien tyd gedraagen heeft, niet ver genoeg kunnen verbreiden. Bedaart in 't Redentwiſten, Werkzaam om het Waare te zoeken, hulde bewyzende aan de Waarneemers, vervulde hy de Pligten van zyn Beſtier, tot genoegen van de gantſche Waereld.

Uitblinkende in dit deel van zyn Konſt, waar aan hy zig had overgegeeven, ſpoorde hy zorgvuldiglyk de gevallen naa, die betrekking tot de Kinderbaaring hadden, zonder onkundig in de andere te zyn, die hy al te veel bygewoond had, om ze vergeeten te hebben. Nogthans bepaalde hy zig, in die onderzoekingen, die hy tot zyn dagwerk maakte. Men heeft een Verhandeling van zyn Edl. in 't eerſte deel van die der *Academie*, over de Bloedvloejingen (*Hæmorrhagiæ Gravidarum*), die de Zwangere Vrouwen zomtyds over koomen, teſvens met de Middelen, die dezelve kunnen herſtellen. Onder verſcheide Verhandelingen die hy ons, zeedert meedegedeelt heeft, zyn 'er, welke aantoonen, dat zyn kenniſſen, zig geenzints aan die Handgreepen bepaalden, welke de ſchran-

ſchrandere Vroedmeeſter, met de eenvoudige Vroedvrouw verwarren. Een verlichte *Theorie* of beſpiegelende Kenniſſe, deed hem Geneesmeeſter zyn, by de Vrouwen dien hy Verloſten.

Wy hebben ook van hem een Twiſtſchrivt (*Diſſertatio*), handelende over de Geerſtagtige uitbarſtingen (*Diapedeſis*) veroorzaakt, door 't Zog of de Melk, in de Kraamvrouwen, en daar uit volgt, dat 'er veel Kwaalen zyn, die men geen andere oorſpronk kan toeſchryven, als dat de Moeders zelv, hunne Kinderen niet zuigen. Men kan niet ontkennen, dat het de inzigt der Natuur geweeſt is; 't toeſtel of maakzel der deelen tot die werking voorbeſchikt, bewyſt zulks in overvloed, en 't gezond verſtand, ſteld tusſchen de Melk der Moeder, en de deelen van 't Kind, een zeedelyke overeenkomſt, welke noodzaakelyk op de Natuurkunde, en waarſchynelyk op de Zeedeleer invloed maakt.

De verpligting der Moeder om zelv hunne Kinderen te voeden, dusdaanig door verſcheiden Godgeleerden uitgeweezen, hield nog ſtand, in de neegende Eeuw. De welluſt der Vrouwen van een zeeker zoort, heeft hun van die wet der Natuur doen ontaarden, de Moeders hebben de zelvsvoeding, als een moeijelyke laſt aangemerkt, en ongevoelig is het

het gebruik, om Minnen te neemen, wel tot een derde deel overgegaan.

Maar de moeite gehegt aan de zorgen, om hunne Kinderen te zuigen, vergeleeken met de Kwaalen, waar aan zig de Vrouwen bloot ſtellen, de loop der Naatur ſtuitende, zoo vraag ik of ze 'er niet by verlooren hebben? Indien de Melk niet door haar natuurlyke weegen uitgaande, zig met 't Bloed vermengt, zoo kunnen hier door verſcheidene zoorten van Gezwellen veroorzaakt worden, onder welke de Heer Puzos, die geene onderzoekt, welke zig door een Puiſtagtige uitberſtinge op 't Vel of de Huid vertoonen.

Naa 'er verſcheidene zoorten van vaſt geſteld te hebben, bepaald hy zig weezentlyk aan die, waar in de Stoffe onder de gedaante van doorſchynende Knobbels, zonder 't opperhuidje (*Cuticula*) te doorbooren, zig vertoont; de Ziekte wyſt alle teekens van een brandende Koortz met het byzonder toeval van een algemeen doov Gevoel (*Stupor*), en een Slaapzugt (*Lethargus*), die door een verplaatzing (*Metaſtaſis Materiæ Peccantis*) der zondigende Stoffe, naar de Herzenen toe gedreigt word.

De Heer Puzos, grond daar op Leſſen, uit wiens gevolg hy denkt, dat men zeer wel zou doen, te *Parys* de gewoonte te volgen, die in verſcheiden Provinciën van Vrankryk gebruikelyk zyn, voor de Vrouwen die hunne Kinderen niet zuigen. Men zou misſchien

ſchien moeijelyke ongevallen voorkoomen, hun de tweede dag naa de Verloszing Aderlaatende. Het zou ook een middel kunnen zyn, om de verdwaalde Melk, weer naa hunne meeſt overeenkoomende vaten te doen keeren. Uit verſcheide gevallen, ten voordeele van die handelwyze bygebragt, beſluit de Heer PUZOS, dat men niet te veel Middelen en weegen kan gebruiken, om de afdryving der Melk in de Kraamvrouwen, die zelvs hunne Kinderen de Borſt niet geeven, te bevorderen.

Maar onafhankelyk de ongemakken, die de Melkagtige ſtoffe met het Bloed vermengt, kan verwekken; zoo heeft men maar de Gezwellen aan te merken, die ze in de Borſten zelve veroorzaakt, 'er in weerhouden zynde; en zulks is de Stoffe van een andere Redenvoering van dien zelvde Heer.

In dit geval is de Aanwyzing (*Indicatio*), die zig vertoont om te tragten, de Stoffe te ontbinden of te *Reſolveeren*, door bekende en gepaſte Middelen; maar men is niet altoos van den goede uitſlag verzeekert, en dikwyls ontſtaat 'er teegens onze verwagting een Verzweering (*Suppuratio*).

Dit laatſte dan gebeurende, zou men denken dat de Geneeswyze (*Methodus Medendi*), dezelvde zou moeten zyn, als van Gezwellen, op eenige andere gedeelte van het Ligbaam ontſtaan. De Heer PUZOS heeft 'er een on-

onderſcheid in Waargenoomen, die aan elk minder onderregt als hy, over 't Maakzel (*Structura*) der deelen, zou ontſnapt zyn.

Naa de Verzweeringe in de Klieren der Borſten, alwaar zig de Melkagtige ſtoffe vormt, in de algemeene verzaamel-plaatz, die hun vergaadert, en in 't ſpongieus Weefzel (*Textura Spongioſa*), waar uit zy ſtraalt, aangehaalt te hebben; ſtelt hy de verſchillendeTeekenen voor, die ieder in zyn zoort onderſcheiden zyn; en op gemerkt hebbende, dat de gevolgen 'er ook van onderſcheiden zyn, geevt hy een zeer belangend beſluit voor de Practyk.

In alle andere deelen des Lighaams, kan men wanneer 'er een klein Gezwel ontſtaat, de Geneezing aan 't geen men oude Wyven plaaſters noemt, toe vertrouwen; maar wanneer zig een groot Etter-gezwel zien laat; en men 'er de zorgen van aan de Natuur wil overgeeven; is het te dugten, dat 'er een zak, holtens en eindelyk een bogt of pyp Zweer (*Sinus & Fiſtula*) naa blyve. Hier in is 't geheel anders geleegen, men ziet aanmerkelyke Gezwellen, door 't enkel gebruik van plaaſters Geneezen, en zulks zonder geringge Fiſtuleuſe overblyvzelen. De Heer Puzos verklaart dat onderſcheid, zeggende, dat de groote Gezwellen, zig in de algemeene verzaamelplaatz, die alle de Etter heeft kunnen vergaaderen, gevormt hebben, en dat het

het'als dan, tot de Geneezing voldoet, dat de zak word leedig gemaakt; in plaatz dat de kleine Gezwellen hun Etter (*Pus*) in de kleine verſpreid hebben, en dat het Vel enkelyk geopend zynde, indien de Klieren niet ſmelten, de Boezem met verſcheide Fiſtuleuſe gaaten door boort blyvt, die zeer moejelyk om te Geneezen zyn. Men moet hier dan, van 't gewoone gebruik afſtappen, die men by andere deelen gebruikt, en zulks is 't beſluit, dat de Heer Puzos uit zyn Redenvoering trekt, zeggende, dat men de groote Melkagtige Gezwellen niet moet openen, maar zulks noodwendig in de kleine moet geſchieden.

Men zal geen moeite hebben, om te begrypen, dat de Heer Puzos weezentlyk door de Academie der Genees- en Heelkunde, over byzondere gevallen, die men haar opdroeg, geraadpleegt wierd. In 't Jaar 1740 ſtelde ons een vermaard Hoogleeraar, in de Geneeskunde te *Bologne*, als een vraag of voorſtel (*Problema*) voor, om op te loſſen, een plaatz uit de *Adverſaria*, van de Heer Ruisch, alwaar hy zegt, Vrouwen gezien te hebben, die de Moederkoek (*Placenta*), naa de Verloszing by gebleeven zynde, en wederom Zwanger wordende, gelukkiglyk Verloſt hebben, en naa, volgens de gewoone wyze Verloſt te zyn, de oude Moederkoek van de voorige Kraam, overgebleven,

ven, by ſtukken geloſt hadden. Dat gezegde van de Heer RUISCH, ſcheen zeer byzonder, aan de Hoogleeraar, en niet zonder reden. Ondertuſſchen kwam het op een zaak aan, die niet kan ontkend worden, wanneer een Schryver van die vermaardheid, als de Heer RUISCH, zegt het zelve gezien, en meer dan eens bygewoond te hebben. Men moeſt dan verklaaren, hoedaanig dit kon geſchieden, en de Heer PUZOS, die hier meede belaſt werd, kweet 'er zig op zoodanige wyze van, welke deed zien, dat de Academie het vertrouwen der vreemdelingen waardig was.

Dit ſtuk, zoo wel als een aanzienlyk getal andere Verhandelingen, welke onmiddelyk de Verloskunde raaken, zouden niet wel gevoeglyk zyn, om in een openbaare Vergaadering, uittrekzels van te geeven: Maar dewyl 'er buiten dien gebruik van zal worden gemaakt, zoo kan 'er het Genoodſchap niet by verliezen.

Ons oogmerk is niet anders geweeſt, dan eene flaauwe Schetz van de arbeid, die de Heer PUZOS, in de Academie aangewend heeft, meede te deelen, en tot een bewys verſtrekken, van zyn Verſtand; het is nu de zoodanige te ontvouwen, die hy in Schoolen tot onderrigtingen van zyn Aankweekelingen ondernam; deeze geeven de Edelmoedigheid van zyn inborſt te kennen.

****

De

De Ouden, plaatſten de Vroed-vrouwen, bezyde de Heelmeeſters; GALENUS en PROSPER ALPINUS, gaaven 'er hun de Tytel van, en zy wierden Moederkundige Geneesmeestereſſen (*Medici Hyſterici*) genaamt. Een van hun munte, volgens 't verhaal van PLINIUS, zoodanig uit, dat zy de naam van *Soter*, 't geen niet anders als door 't Latynſche woord (*Salvatrix*), Behoudſter kan overgenoomen worden, verdiende. Het is niet als in 't midde der laatſte Eeuw, volgens BAYLE, dat men 't Beroep als Vroedmeeſter beveſtigt zag. Waarſchynlyk, dat de Vroedvrouwen minder kundig, als doen ook minder vertrouwen verdiende. Het geen zeeker is, dat in 't algemeen geene zyn, die de hoedanigheeden, van Heel- en Vroedmeeſters vereenigen. Die geene, welke in 't uitgebreiden zullen willen zien, tot hoe ver de dwaalingen der geene, die men enkelde Vroed-vrouwen noemt kunnen gaan, hebben het geleerde Tractaatje van WALTER ſlegts over dit onderwerp te raadpleegen.

Het geen in dat Werk, op een gevoeglyke en klaare wyze verklaart word, maar al te veel plaatz in de grootſte Steeden hebbende, dagt men ernſtig te *Parys*, op middelen, om de loop der ongelukken, die door de onkunde gebeuren teegen te gaan, door middel van dezelve aen te kweeken, door 't geeven van open-

openbaare Leſſen, over de Vroedkonſt. Ik wil wel gelooven, dat 'er nog wel *Agnodices** onder onze Vroed-vrouwen zouden gevonden worden; maar die nogthans wel een HEROPHILUS zullen noodig hebben, om hun te onderrigten. De Heer PUZOS toevde niet lang, deeze laſt op zig te neemen, alhoewel zonder eenige vergelding, en men zag voor de eerſte maal in 't Jaar 1743, in onze Gehoorzaal, een uitlegger der Vroedkunde.

Men zal voortaan niet meer over 't algemeene welzyn van onze Academie ſpreeken, of de naam van de Heer PERONIE, zal daadelyk volgen. Dat waardige hoofd der Franſche Heelkonſt, naa zoo veele gewigtige voorwerpen, tot welzyn van 't Genoodſchap vervuld te hebben, die aan zyn geheugen tot zoo veel onſterfvelyke Gedenkzuilen, zyner yver verſtrekken, was ook bedagt, om Lesſen over de Vroedkonſt te bepaalen; en om gelyklyk aan die, en deeze te voldoen, die 'er zig toe voorbeſchikten, zonder eenige onbetaamlykheid, door de vermenging der Toehoorders te wagen, ſtigte hy twee Leerwyzen, de eene voor de Aankweekelingen, en de andere voor de Vroed-vrouwen. De Heer PUZOS verkoos dit laatſte, en hy heeft zig 'er met de uiterſte geſchiktheid tot aan zyn uiteinde toe in gekweeten. En men heeft een Jaar gehad waar in hy ze alle beide ver vuld heeft.

 In

* *Vide Hygin. Fabul.* 274.

In 't Jaar 1750, werd hy tot Koninglyke Opziender (*Censeur Rojal*), over de Heelkundige Werken, in de plaatz van de Heer Petit benoemd.

In de maant Maart 1751, ſtond hem de Konig Brieven van Adeldom toe, door een beweegreden, dier ter zelver tyd de goedheid van de Souverain, omtrent zyn Onderdaanen, en de uitmuntende bekwaamheid van de Heer Puzos te kennen geeven. De Konſt tot wiens volmaaking, hy zyn gaaven opgeofvert heeft, word 'er in gezegt, *is van een zoo groot belang, voor de burgerlyke zaamenleeving, dat wy het als een voorwerp onzer aandagt, ten hoogſten waardig aanmerken; om zyn arbeid, door een Eertytel te vereeuwigen, bekwaam om nayver te verwekken, in alle die geene, wiens voorneemen het is, zyne voetſtappen naa te volgen.*

De Heer Puzos, die zoo veel aanzien en agting genoot, als een Konſtenaar, die veel dienſt aan zyn Vaderland gedaan heeft, kan begeeren; overleevde niet lang deeze nieuwe luiſter, die de Vorſt 'er had bygevoegt. Hy was zeedert eenige Jaaren met een zoort van Aamborſtigheid (*Aſthma*) behebt geweeſt. Hy wierd ten eenemaal Ziek, in de maand Maart 1753, en Stierv den 7 Juny daar aan volgengende, in 't 67 Jaar zyns Ouderdoms.

De Heer Puzos, ſchoon van een teedere en zwak-

zwakke Lighaams geſtalte, was leevendig en werkzaam, en zoo hard voor zig zelven, als hy toegeefvelyk voor andere was. Nooit was iemand ſterker, aan de Pligten van zyn Beroep verbonden. Zonder ophouden voortgeſtuwt, door de ſtroom zyner beezigheeden, liet hy zig geen de minſte uitſpanning toe, en de weinige tyd, die hem zyn Zieken overlieten, lag hy tot 'tarbeiden, in zyn Studeerkamer aan.

Zyn Lievdaadigheid, omtrent de Armen, bepaalde zig niet, om zonder eenige Beloonning, die geen te hulp te koomen, die hun toevlugt tot hem naamen; hy was 'er gaarne de Heelmeeſter van, maar hy had nog een veel grooter aantal, aan wien hy voor Rentmeeſter verſtrekte. Hy had zig een Wet opgeleid, om de tiende van 't Geld, dat hy door zyn arbeid verdiende, voor hun beſpaarden: Het zou 't Fortuin al te hoog zyn te verhefven, dat zulks 'er de overvloed van was; maar indien men 'er geen andere verdienſten in wil erkennen, zal het de waarheid niet weezen te vergrooten, met te zeggen, dat het niet gemeen is, van die overvloed zelv zulk een goed gebruik te maaken.

Hy had de Vroedkonſt, geduurende de veertig Jaaren, en zulks met de grootſte roem en aanzien geoefvent. Hy heeft verſchei-

de nuttige Waarneemingen naagelaaten, waar van zommigen in de Verhandelingen van de Academie der Heelkunde te vinden zyn.

De Heer GERVAIS, werkelyk beezig met de zorge, om ze te verzaamelen, zal dezelve uitgeevende, een beroemd Man doen herleeven, wiens naagedagten, ons altoos dierbaar zyn zal.

VERHANDELING, OVER DE VERLOS- OF VROEDKUNDE.

EERSTE HOOFDSTUK,

Van zommige Deelen der Vrouw, betrekkelyk tot 't Kinderbaaren.

EERSTE LID,

Van de Beenderen van 't Bekken (*Ossa Pelvis*).

De Schryvers die Verhandelingen over de Verloskunde t'zaamengesteld hebben, hebben gewoonlyk die Verhandelingen, met de Beschryving der Natuurlyke deelen, van de Vrouw begonnen. In den eerste opslag schynt deeze zorg, geheel overtollig te zyn, en wel zeedert, dat men die deelen met zoo veel uitgebreidheid en naauwkeurigheid, in een groot aantal van uitmuntende ontleedkundige Werken beschreeven vind. Dog

zy zal ophouden van zulks te ſchynen, indien men naagaat, dat het die zelvde uitbreidingen zyn, waar aan zig een Ontleedkenner (*Anatomicus*) overgeevt, welke van een Schryver eener Verhandeling over de Verloskunde eiſchen, zyn byzondere beſchryving te doen. De eerſte moet in de grootſte uitgebreidheid, de Legging (*Situs*), Gedaante (*Figura*), 't Maakzel (*Structura*), de Overeenkomſten en 't Gebruik (*Conſenſus & Uſus Partium*), van alle de deelen beſchryven: Hy heeft niet ſlegts een Voorwerp in 't oog, hy heeft ze alle: Want hy Schryvt voor den Natuurkenner, voor de Genees- Heel- en Vroedmeeſter. In teegendeel, is het voldoenend, in een Verhandeling over de Vroedkunde, dat de Natuurlyke deelen der Vrouwen, in de eigentlyke overeenkomſt, die zy met de Voorteeling (*Generatio*), Behoud en Aanwas der Vrugt (*Foetus*) hebben, en met de Verloszing, beſchouwt worden; dat is te zeggen, dat zoo wel als zy, door haar goede Vorming (*Conformatio*) bekwaam zyn, alle deeze Werkingen te verligten, zy tefvens ook door een kwaade geſteldheid, hinderpaalen kunnen verwekken, die meer of minder moeijelyk zyn. Gevolgelyk zoo heeft een iegelyk, begeerende over de Verlos- of Vroedkunde te Schryven, altoos 't regt, om een byzondere Beſchryving over de Natuurlyke deelen der Vrouw, betrekkelyk tot 't Kinderbaaren, te maaken; dewyl zyn verſchillende manier, om ze te beſchouwen, ten opzigte van dit tweevouwdig oogmerk, nieuwe Zaaken in zyn Beſchryving kan voorbrengen.

Men kan de Deelen van de Vrouw, die betrekking tot de Verloszing hebben, verdeelen in harde en vaſte Deelen (*Partes Duræ & Molles*). Onder de

de eerſten verſtaat men eigentlyk de Beenderen en Kraakbeenderen (*Oſſa & Cartilagines*), die tot 't zaamenſtel van 't Bekken (*Pelvis*) behooren. De Zagte zyn die geene, welke buiten 't Bekken gevonden worden, en die men gemeenlyk de uitwendige en natuurlyke Deelen der Vrouw noemt, en die, welke inwendig in de holte van 't Bekken geleegen zyn, als de Lyv- of Baarmoeder (*Uterus*) en eenige Deelen, die aan dezelve behooren.

Het Bekken (*Pelvis*), dus genaamt, van weegens zyn gedaante, wordt zaamengeſteld uit zeeven aanzienlyke Beenderen, en een klein Beentje, dat het agtſte doet uitmaaken. Het was niet alleen noodzaakelyk, dat in een Vrugt (*Foetus*), het Bekken, door de t'zaamenvoeging, van verſcheidene Stukken of Beenderen gevormt wierd, maar zy moesten ook zoo zwakkelyk onder malkander vereenigt zyn, dat ze de een op den ander gemakkelyk konden glyden: Want de buigzaamheid en de veelvuldigheid der Beenderen van 't Bekken, in een Vrugt, maaken zyne verſchillende geſteldheeden (*Poſituræ*) van zyn Leeden, in de Baarmoeder, en de verſcheide geſtalte van zyn Lighaam, gemakkelyker: Zy koomen ook op een wonderbaare wyze de poogingen van een Vroedmeeſter te hulp, in de beweegingen en draajingen, die hy gehouden is, aan 't Kind te laaten doen, en in de perzing die hy op zyn Heupen (*Coxæ*) en Ruggedraad doet, om het Kind in een teegennatuurlyke geboorte te Waereld te doen koomen. Maar als 't Kind eens gebooren is moet deeze wyze geſteldheid der Natuur, daadelyk veranderen: De vereeniging (*Connexio*), welke die ſtukken t'zaamenbind, word van dag tot dag ſterker, tot dat eindelyk deeze Beenderen in 't

vervolg niet meer dan een Been uitmaaken: En deeze vaſtigheid werd ook tot 't Bekken vereiſcht, dewyl het als dan, tot een *Baſis* of Fondament, en onderſteuning van 't geheele Beenagtige Gebouw verſtrekt.

Schoon de Beenderen van 't Bekken, in volwaſſenen, maar een Been uitmaaken, vervolgt men nogthans dezelve in agt Beenderen te verdeelen. Deeze verdeeling heeft meede zyn voordeel, en dient om de plaatz te bepaalen, daar een Ziekte der deelen in 't Bekken geleegen, haar Zeetel heeft: Zy ſtelt ook in ſtaat, om een opregt en juiſt verhaal in raadpleegingen te doen. Wy onderſcheiden nog, door middel van die verdeeling, waar de moejelykheeden van een langduurige en moejelyke arbeid uit voortkoomen, en wy oordeelen of wy dezelve kunnen overwinnen, of niet, en eindelyk welke middelen men moet aanwenden, om ze te overmeesteren. Men heet deeze Beenderen 't (*Os Pubis*), Schaambeen (*Os Ileum ſeu Coxæ*), Darm- of Heupebeen (*Os Iſchium*), 't Ysbeen (*Os Sacrum*), Heiligbeen en 't (*Os Coxigis*) of Staartbeen. De drie eerſten worden aangemerkt als ieder van twee Beenderen t'zaamengeſteld. Die Beenderen zyn gelyk wy reeds gezegt hebben, in volwaſſenen zeer naauw met elkanderen vereenigt, als ze zonder eenig gebrek in hun zaamenſtel zyn, helpen zy een genoegzaame ruimte vormen, tot doorgang van 't Kind, ten tyde der Verloszinge; zoo dat telkens, wanneer de arbeid lang en moeijelyk werd, 't Bekken wel geſchikt zynde, men in 't algemeen de langduurigheid en moejelykheid der Verloszing, aan eenige gebrek der zagte deelen moet toeſchryven.

Daar is tuſſchen de geſteldheid (*Conformatio*) van

van een Bekken van een Vrouw, en dat eens Mans een aanmerkelyke groot onderſcheid, en dit verſchil is zeer van aanbelang, zoo voor de Zwangerheid als Verloszing. In de Vrouwen is de holten van 't Bekken, in alle deelen meerder uitgebreid; 't inwendig weezen van 't Heiligbeen, is meer neergeboogen, en vormeerd een dieper holligheid; van vooren zyn de Takken van 't Schaam- en Heupebeen wyder, den een van de anderen verſpreid; en de zyden van 't Bekken, die 't Darmbeen uitmaaken, zyn meerder uitgezet.

Nogthans kan het Bekken in de Vrouwen, door een overmaat in wydte, zondigen; 't geen zoo wel in een natuurlyke als teegen-natuurlyke arbeid hinderlyk is: In de eerſte, kan de Lyvmoeder (*Uterus*), door de zwaarte van 't Kind, en door de ſterke poogingen aan den arbeid der Baaring gehegt, meede gerukt worden: Zy kan ook afzakken tot aan de buitenſte opening van de Vrouwelykheid (*Vulva*), en zig zelvs van buiten vertoonen, zonder dat haar Mond (*Orificium*), genoegzaam verwyd is, om 't Kind door te laaten. Men begrypt dan, dat indien de Hals (*Collum*), zig niet tot haar uitrekking ſchikt: De teegenſtand, grooter dan de poogingen is, die de pynen verwekken; en indien ter zelver tyd, de Baarmoeder niet onderſteunt word, door de binnenſte omtrek van 't Bekken, dat in een overmaat van ruimte zondigt; zoo begrypt men, zeg ik, dat de Lyvmoeder kan naa buiten toe gerukt worden, en dat gebrek veroorzaaken, welk wy een uitzakking van de Lyvmoeder (*Prolapſus Uteri*) noemen.

In de Verloszing teegens de Natuur (*Partus contra Naturam*), wanneer het al te wyde Bekken,

geen

geen de minſte teegenſtand bied, aan de poogingen, die de hand oefvend om 't Kind uit te trekken, zoo zyn de Banden des Lyvmoeders (*Ligamenta Uteri*) in 't gevaar, om te breeken, en de Baarmoeder zelv, loopt gevaar, met het Kind naa buiten gehaald te worden, indien die geene die de Operatie verrigt, geen zorge draagt, het gedeelte der Moeder, welke zig aanbied, door een bekwaame hulp, te rug te houden, en indien hy niet met de uiterſte langmoedigheid te werk gaat, die zyn verlenging of uitzakking vereiſcht.

Een al te eng Bekken, veroorzaakt nog veel aanmerkelyker zwaarigheeden, maar die niet altoos overwinbaar zyn. Het kan voor een zeer groot Kind te naauw, en overvloedig wyd voor een middelmaatig Kind zyn. Byaldien het in eenige van zyn deelen eng genoeg is, om de doortogt van 't Kind te belemmeren of te beletten, zal het alsdan, langen tyd teegengehouden worden, inzonderheid wanneer 't *Waater gebrooken of weggeloopen is.* Inmiddels zullen de Vlaagen (*Tormina*) de tyd, de gunſtige geſteldheeden, de verlenging van 't Hoofd, eindelyk het Kind op de grond van 't Bekken doen neederdaalen. Ik heb in zoodanige gevallen Waargenoomen, dat naa de eerſte Verloszingen, met alle moogelyke moeite en langen tyd naa *'t Waater gebrooken* was, verrigt te hebben, zulks myn vervolgens beeter gelukt is, de Vliezen die 't Waater onthouden, ſchoon geheel buiten zynde, in zyn geheel te laaten, zonder het Waater te breeken, tot dat 't Hoofd van 't Kind, onder begunſtiging der behoudene Waateren, neergezakt zynde, bynaa haar uitloozing volgde: Zoo dat ik, door die handgreepen, een gewoone arbeid (*Partus Vulgaris*) bekwam,

kwam, naa 'er een of twee te vooren van een zeer moeijelyken aart gehad te hebben.

Het Bekken kan zig in een groot en wel gemaakt Vrouwsperzoon, al te eng bevinden, en waar van men geen de minſte argwaan hebben kan, dat 'er een gebrek in de geſteldheid (*Conformatio*), van 't Bekken plaatz heeft: Indien de Beenderen, die het zelve zaamenſtellen, al te grov of te dik en niet eenvenreedig zyn, aan de geſtalte des Lighaams, of indien 't Heiligbeen (*Os Sacrum*), al te ver naa binnen geplaatſt is. Ik heb Vrouwen zien omkoomen, die zeer wel gemaakt ſcheenen, en egter inwendig kwaalyk geſteld waaren, en by wien men verpligt was geweeſt, heevige middelen te gebruiken, om haar Verloszing te verhaaſten. Daar en teegen heb ik gelukkig Vrouwen Verloſt, wiens onderſte gedeelte van de Ruggedraad (*Spina Dorſi*) verdraaijt was, de zulke, die de eene Heup hooger was dan de andere, en by wien onverwinnelyke zwaarigheden, in alles zig ſcheenen te zullen opdoen. Het is waar, dat in die gevallen de Kinderen by geluk van een middelmaatige zwaarte waaren.

Eindelyk zyn 'er Bekkens, wiens holte al te eng is, zelv voor een Kind van een gewoone zwaarte. De binnenſte oppervlakte van 't laatſte Wervelbeen der Lendenen, en die van 't Heiligbeen, maaken zulk een groote uitſprong naa vooren toe, dat 't Hoofd van 't Kind, 'er in de Verloszing (veeltyds) door opgehouden word: En het is niet als met een onuitſpreekelyke moeite en arbeid, dat men ten einde raakt, om het dien engte te doen doorkoomen: De Verloszing werd zelvs volſtrekt onmoogelyk, indien 'er ter zelver tyd, een wangeſtalte in 't Schaambeen (*Os Pubis*) is, dat is te zeggen, indien

'er

het inwendig gedeelte van deeze Beenderen, in plaatz van hol te zyn, zig bolrond bevind: Want het gebeurt zomtyds, dat de tusschen ruimte van 't agterste gedeelte van 't Bekken, met het voorste niet meer als *anderhalv duim breed ruimte* bevat. In zoodanige gevallen, die by geluk zeer zeldzaam zyn, is men verpligt om tot buitengewoone Middelen over te gaan, zomtyds zelv tot de Keyzerlyke Sneede (*Sectio Cæsarea*), om Moeder en Kind te behouden, die zonder twyfvel omkoomen zouden, byaldien men hun, aan de poogingen der Natuur, of aan de Middelen, die de Konst in de gewoone moeijelyke gevallen verschavt, overliet.

De gebochelde Vrouwen, alhoewel klein zynde, Verloszen alszoo gemakkelyk als anderen; om dat de Bult, 't welk een verdraajing in 't bovenste gedeelte des Ruggegraads is, niet voor de vier of vyf Jaaren, en zomtyds nog veel laater zig zien laat: Als dan de Beenderen van 't Bekken wel gevormt zynde, behouden haar eevenreedigheid, en brengen geen gebreeken voort, dan die, onaangenaamer voor 't gezigt, als hinderlyk aan de Verloszing zyn, Het is 't zelvde niet met de Engelsche Ziekten (*Rachitis*), die in 't eerste of tweede Jaar naa de Geboorte komt, en die alle de Beenderen gebrekkelyk maakt, inzonderheid die geene, die tot een (*Basis*), grond en steunzel van 't geheele Gebouw des Lighaams dienen, zoo als de Beenderen van 't Bekken; zelden verkrygen deeze hunne verlooren eevenreedigheid weeder, terwyl men de Beenen weer ziet regt worden, en de Leest of *Talje*, bynaa dezelvde gedaante verkrygt, die zy moet hebben. Laat ons nu tot eenige byzonderheeden, over een ieder Been van 't Bekken overgaan.

Het (*Os Sacrum*) of 't Heiligbeen, is 't dikſte en vaſtſte der Beenderen van 't Bekken, dienende tot ſtut en ſteun, aan de geheele Ruggegraad; 't is omgeboogen, en vormt van binnen een holte (*Cavitas*), dewelke die van 't Bekken vermeerdert. Door zyn boovenſte gedeelte, dat 't breedſte en platſte is, maakt hy een geleeding (*Articulatio*), met 't laatſte Wervelbeen der Lendenen, die geleeding vormt een Verheeventheid (*Protuberantia*), welk geſchikt is, om de Lyvmoeder te onder ſchraagen, en haar uitzakking voor te koomen, wanneer zy tot het tydſtip van haar meeſte zwaarte gekoomen is.

Indien 't Heiligbeen, al te ver binnewaards zat, zoude 't zelve de holte van 't Bekken kunnen vernaauwen, de Verloszing moeijelyk, en zelvs dikwyls onmoogelyk maaken; gelyk men in zommige Vrouwen waargenoomen heeft, die van Kindsbeen af aan, de Engelſche Ziekten bygebleeven was, en in welke men een induiking naa binnen, van de Wervelbeenderen der Lendenen, en in 't Heiligbeen gewaar wierd; en de Vrouwen, welke een zoodanige gebrekkige geſtalte hebben, worden gezegt, Holruggig te zyn.

Alhoewel 't bovenſte gedeelte van dat Been, (naamelyk 't Heiligbeen) min of meer, altyd binnewaards een uitſprong maakt of uitſteekt, is zulks nogthans, byaldien het niet al te groot is, nooit hinderlyk aan de Verloszing, te weeten, van 't Schaam- en Ysbeen, alwaar de natuurlyke deelen der Vrouw geplaatz zyn, die het Kind moet doorgaan. Het onderſte gedeelte van 't Heiligbeen, kromt zig binnewaarts, om de benedenſte opening van 't Bekken te vernaauwen, en de neerzakking van de Lyvmoeder te beletten,

by-

byaldien het mogt gebeuren, dat het zelve in zyn bovenste gedeelte al te wyd was.

Aan het einde van 't Heiligbeen (*Os Sacrum*), is 't Staartbeen (*Os Coxigis*), door middel van 't Kraakbeen, dat veerkragtig of *Elastiek* is, vastgehegt: Het is t'zaamengesteld uit drie kleine Beendertjes, alle met elkander vereenigt, en gevolgelyk aan kleine beweegingen, de eene met de andere onderheevig: Deszelvs kromte (*Curvitas*) of ombuiging, die gelykvormig is, aan die van 't Heiligbeen, dient meede om de inhoudende deelen te onderschragen, tot hegting en inplanting van eenige kleine Spieren, en tot een zoort van een Veer (*Elater*), om de geweldige beweegingen des Ruggegraats, als men struikeld te verzagten, gehoorzaamende en een weinig geweld des indruks verdoovende, dat zig doet gevoelen, wanneer men valt.

Het Schaambeen (*Os Pubis*) is *Horisöntaal*, naar vooren geplaatst. De holligheid (*Cavitas*), die het inwendige deel van haar kuil doet uitmaaken, is veel aanzienlyker in Vrouwen, dan in Mannen; het is oogenschynlyk meer in zyne Takken uitgezet, en de vereeniging der twee Beenderen, die ze t'zaamenstellen, heeft minder vastheid, als men in de andere Beenderen van 't Bekken waarneemt, dewyl men ze ligt met een Sny-mesje of een *Lancet*, welk men tot 't openen van Gezwellen gebruikt, van een kan scheiden, daar men in teegendeel anderen Beenderen zelvs, niet dan met groot geweld en sterke Instrumenten, van een kan krygen.

Men heeft naa een moeijelyke en langduurige Verloszing, zomtyds zelve naa die, welke voor een eerste Kind, al te spoedig zyn, gezien, dat

de

de Kraamvrouwen op 't midden van dat Been een heevige pyn byblyvt; dewelke trapsgewyze verminderende, twee of drie maanden aanhoud; zomtyds veroorzaakt die pyn ook een groot ongemak in 't ſtaan en gaan.

In de Kindſche Jaaren is 't Schaambeen, gelyk bekent is, uit twee ſtukken t'zaamengeſteld, die in 't vervolg door een tuſſchen koomend Kraakbeen, (*Cartilago*) zoodanig vereenigt worden, dat ze niet meer als een enkeld Been ſchynen uit te maaken. Ik heb nogthans de uiteindens van ieder ſtuk, dikwyls wel een halve vingerbreed van malkanderen geplaatſt gezien; door de uitrekking en geenzints door de breeking van 't Kraakbeen, dat hun vereenigt, veroorzaakt. De gemakkelykheid van zig uit te rekken, aan die Beenderen eigen, in gevalle als 't Bekken zyn geheele uitgebreidheid nog niet verkreegen heeft, is zeer gunſtig aan de Jong-getrouwde Vrouwen: Die geringe uitwerking is nog voordeeliger, aan het geheele Bekken, in kleine gebreeken van 't zaamenſtel, dewelke zonder dat behulp, de Verloszing zoude kunnen beletten of vertraagen. De gebreeken aan de Geſteldheid van 't Schaambeen eigen zyn, van niet genoeg naa binnen geboogen te zyn, Takken of Vleugelen, niet wyd genoeg uitgeſpreid te hebben; en van al te laag geplaatſt te zyn.

De Darm-beenderen (*Oſſa Ilei*), helpen bynaa geheelyk de Zydelyke deelen, van 't Bekken uitmaaken: Zy hebben een breede en platte gedaante, en zyn ſchuins geplaatſt, om zoo veel te beeter de deelen in 't Bekken geleegen, te kunnen houden, die aangroeijende 'er uit zoude kunnen glippen: Die Beenderen verſtrekken, tot een ſteun aan de Lyvmoeder, wanneer zy op 't einde van haar

Zwangerheid is, zy zyn van binnen en buiten met Spieren bekleed, de binnenfte verftrekken tot Kuffentjes, aan de deelen die zy ondersteunen: Het is aan die Beenderen, dat zig de breede Banden der Baarmoeder (*Ligamenta lata Uteri*) hegten: Zy zyn het, die de Heupen (*Coxæ*) vormen, en de breedte van de Stuit uitmaaken. En in 't algemeen, is de Stuit (*Uropygium*) in de Vrouwen grooter, dan in de Mannen; om dat die Beenderen in de eerftgemelden veel platter zynde, zy een groote breete uitmaaken.

De Ys- of Zitbeenderen (*Offa Ifchii*), volmaakende de gedaante der Zydelyke deelen van 't Bekken, en maaken een groot gedeelte van de inwendigen deele dier holligheid uit. Hun nuttigheid beftaat inzonderheid daar in, van de deelen, die in 't Bekken geleegen zyn, te onderfteunen: Zy dienen ook nog tot vafthegting en aankleeving van fterke banden, die zig elkander overkruifende, aan 't Heiligbeen gaan vaftmaaken, en (*Ligamenta Sacro Ifchiatica*) genaamd worden.

Behalven de gebreeken, die elk Been van 't Bekken van natuuren hebben, of die het in de eerfte Kindsheid bekoomen kan, zyn 'er die het Bekken geheel en al verderven. Op deeze wyze zal een verdraaijde Ruggegraad by de Lendenen, het Heilig- Darm- en Schaambeen, uit zyn plaatz doen wyken, en de bovenfte holligheid van 't Bekken, aan de eene kant wyder als aan de andere maaken. Ik heb een verdraaijde Ruggegraad gezien, aan zyn Bekken vaftzittende, dat door dien de eene Heup hooger dan de andere, mismaakt was, en wiens wydfte holte niet voldoende was, om 't Kind te laate door pafſeeren. Wanneer zig deeze wangeftalte, in een Jong Menfch zien laat, zoo kan men dit beletzel niet altoos als onverwin-

winnelyk in de Verloszinge beschouwen, en de Ouders doen wanhoopen, die een zoodanig gestelt Meisje uitgehuwt hebben. Wel is waar, indien men voor 't Huwelyk geraadpleegt werd, zulks af te raaden, om dat dit zoort van gebrek, altoos hinderlyk aan de Verloszing is; ten zy het Kind zig van een zonderlinge tengerheid mogte bevinden.

Het is eenige Jaaren geleeden, dat ik geraadpleegt wierd, over een Jonge Vrouw, wiens deelen kwaalyk gesteld waaren, en die door de naastbestaande Uitgehuwt was, zonder lieden van de Konst daar over gesprooken te hebben, zy merkten geenzints, dat haar kwaade gesteldheid, aan de Verloszing zou kunnen hinderlyk zyn, als doen zy haar Zwanger zaagen: De angst, die hun doen benaauwde, deed hun besluiten om my te haalen. Ik vond een Mensch van een gewoone groote: Maar haar bezigtende en onderzoekende, bevond ik de Ruggegraad geheel verdraaijt, van het beneedenste Wervelbeen des Rugs af, tot aan de laatste der Lendenen (*Lumbi*) toe; het Heiligbeen ook een weinigje ter zyde gehaald, deed de eene Heup twee duim booven de andere ryzen: Het Lighaam aan zig zelve overgegeeven, was scheev, maar door middel van een, door de Konst gemaakt Keurslyv, scheen het taamelyk regt. Nademaal de zaak tog gedaan was, en dat ik weegens de groote van 't Meisje, nog eenige hoop voede, vergenoegde ik my met te zeggen, dat de Verloszing een van de allermoeijelykste zou zyn: Maar dat ik geenzints buiten hoopen was, om dezelve gelukkiglyk ten einde te brengen: Dat onafhankelyk, de Middelen die ik zou aanwenden, om de groote hinderpaalen, die men te vreezen had, te booven te koomen; het zou kunnen gebeuren, dat de natuur nog veel meerder

der ten voordeele van de Operatie uitvoerde. Inderdaad het Bekken genoegzaam verwyd, kante zig geenzints tot de doortogt van 't Kind aan, 't welk ook tot geluk niet zeer grov was; de Vrouw Verloste taamelyk spoedig, van een Leevendig en welgemaakt Kind: Zeedert heeft zy 'er zelvs verscheide andere, zonder eenig toeval, ter Waereld gebragt.

Men word zomtyds door de Ouders geraadpleegt, welke begeerig zyn te weeten, of 't gevaarlyk zy, Jonge Meisjes, die klein en gebogcheld zyn, of met dubbelde Leeden, zonder gebogcheld te weezen behebt, uit te Trouwen. 't Moet my voor altoos tot een verwyt verstrekken, van eertyds in myne Openbaare Lessen, te St. *Come* gezegt te hebben, dat men aan de Ouders 't onderzoek van het Meisje moest voorstellen; en ik onderwees de wyze, om zulks in 't werk te stellen. Maar in 't vervolg de onbetaamelykheid van een diergelyk onderzoek overweegende, heb ik my wel gewagt, zulks hier in te lasschen, te meer, dewyl men door die Operatie een onnutte onbetaamlykheid begaat: Want men heeft geen naauwkeurig onderzoek noodig, om zyn uitwyzing te bepaalen. In 't algemeen moet men nooit aanraden, om kleine en gebrekkelyke Meisjes, door den band des Huwelyks te vereenigen. Zy kunnen het is waar, wel gebocheld zyn, schoon hun Bekken geen de minste gebrek van vorming heeft; bygevolg zullen zy, indien men 't dus wil stellen, alzoo gelukkig en voorspoedig, als een ander kunnen Verloszen. Maar is het niet te dugten, dat 't gebrek, die de kromming van hun Ruggegraad te weeg brengt, indien 't zelve natuurlyk is, ook invloed op 't Kind maake, en dat hy

't

't gebrek van zyn Moeder overerve? Schoon zulks gebeurt, is het nogthans zeeker, dat gebogchelde Moeders, meer als andere onderheevig zyn, om Kinderen met dat zelvde gebrek belaaden ter Waereld te brengen: Is het niet een groot leetweezen voor de Ouders, om wanſchaapene Kinderen te hebben, die door hun mismaaktheid onbekwaam zyn, de onderſcheiden Ampten te bekleeden, waar naa zy, volgens 't regt hunner Geboorte, konde ſtreeven? Indien Jonge Meisjes in hun Kindze Jaaren, met de Lenden-vang of Engelſche Ziekte (*Rachitis*) zyn bezogt geweeſt, en dat zy 'er nog overblyvzelen van, in de Beenen hebben, is het zeer bezwaarlyk, dat het Bekken der indrukzelen, van dat gebrek vry zy: Het is zelvs meer bloot geſteld, om 'er van aangedaan te worden, als de andere Beenderen, dewyl 't Bekken 't gewigt der Romp, die van 't Hoofd en de boovenſte Leedemaaten (*Artus Superiores*) onderſchraagt, het zy dat het Kind ſtaat, of dat men 't zittende houd; en offchoon 't de eigenſchap van 't Givt der Lenden-ziekte (*Virus Rachitidis*) zy, de Beenderen week te maaken; zoo is het onloochenbaar, dat de meerdere drukking, die de Beenderen van 't Bekken zullen ondergaan, hun ook meerder aan 't gevaar van misvorming zal bloot ſtellen. Het zal dan zeer zelden voorvallen, dat Meisjes, die in hunne Kindze Jaaren, met deeze meergemelde Ziekte zyn behebt geweeſt, in de Beenderen van 't Bekken, niet eenig gebrek van misvorming hebben, welke in ſtaat zy, wanneer zy Zwanger worden, om de Verloszing moeijelyk en zelvs zomtyds onmoogelyk te maaken.

Men heeft zal men zeggen, dikwyls Vrouwen gelukkig, en zelvs voorſpoedig zien Verloszen,

ſchoon dat zy met de Engelſche Ziekte (of dubbelde Leeden) bezogt geweeſt waaren, zoo als ook ligt was te ondekken, uit de ongeſchikte gedaante van hunne Beenen. Om nog meer kragt aan die teegenwerping te verleenen, zal ik 'er byvoegen, dat zig in 't Bekken van die Vrouwen, naa hun Dood, nog diepe indrukzelen van die Ziekten bevonden hebben. Maar indien men wel opgemerkt heeft, zal men zonder twyfvel waargenoomen hebben, dat de Vrouwen met die Kwaal bezogt, naa verſcheide gemakkelyke ja gelukkige Verloszingen, Zy eindelyk ofte hunne Kinderen het ſlagt-ofver van de kwaade geſteldheid des Bekkens geworden zyn; dat is te zeggen, dat zy zoo veel maalen, gelukkig Verloſt hebben, als zy Kinderen beneeden de gewoone zwaarte ter Waereld brengen, maar zy hebben zulks niet kunnen doen, als het Kind zig een weinig grover bevond. Ik heb verſcheide maalen een Vrouw Verloſt, welke in die toeſtand was. Dewyl ik in verſcheidene Kraamen, waar in ik haar als Vroedmeeſter bediende, niet had kunnen gelukken, om een van hunne Kinderen leevendig ter Waereld te brengen, zoo merkte haar Man my aan, als oorzaak van dat ongeval, en nam in de volgende Zwangerheid, zyn toevlugt tot een ander Vroedmeeſter, die volmaaktelyk gelukte, en 't Kind leevendig Verloſte, om dat het buiten gemeen Tenger was. Dog in een volgende Kraam, het Kind zig veel Zwaarder bevindende, bezweek de Moeder 'er door, en Stierv zonder te hebbe kunnen Verloſſen, en naa alle de heevige Smerten uitgeſtaan te hebben, die men in een dusdaanig geval verpligt is te werk te ſtellen. Bygevolg is het de omtrek des Kinds alleen, die het ver-

verſchil der goede of kwaade uitſlag in de Verloszingen uitmaakt.

Maar hoe is het moogelyk, dat zomtyds groote Vrouwen, die zeer wel gemaakt ſchynen, ongeloofvelyk veel moeite hebben, om Natuurlyk te Verloszen, en dat 'er zelvs gevonden worden, wiens Verloszing men niet als door geweldige middelen, met veel beleid en Konſt beſtiert, om de Moeder niet te doen Sneeven, kan te weege brengen? Om op deeze zwaarigheid te antwoorden, moet men veronderſtellen, dat die Vrouwen van hunne Kindsheid af aan, met de Engelſche Ziekte zynde behebt geweeſt, zy aan de uiteinden der Beenderen, opwaſſende ontknoopt geworden zyn, terwyl de kwaade Geſteldheid des Bekkens, ſchoon uit dezelvde oorzaak geſprooten, zig in dezelvde ſtaat behouden heeft, zonder den aanwas van 't geheele Lighaam te beletten, en zonder de gedaante der goede vorming, oogenſchynelyk te veranderen.

Men moet toeſtemmen, dat ſchoon de gebreeken van een kwaade vorming (*Vitia malæ Conformationis*), in de Kinderen, van de wanſchapene gedaante des Moeders, kunnen afhangen, zy nogthans veel andere oorzaaken bevatten. Men ziet daaglyks Kinderen, die regt gebooren en wel gemaakt zyn, geheel wanſchaapen worden, of onder 't Zuigen of by 't Speenen, indien de Moeders, doen zy ze in hunne Boezem droegen, door eenig overblyvzel van een Pokagtige ſtoffe, of van een Scheurbuikig gebrek beſmet waaren. De Kinderen brengen zonder twyfvel, ter Waereld koomende, een Keen van die Ziekte meede: Zy onmoeten derhalven, by het uitkoomen der Tanden (*Dentitio*), meer Zwaarigheeden, als Kinderen van een ge-

zonde Moeder gebooren: De Smerten, Koortzen, kwaade Kookingen der Maag, vermeerderen ook de ontsteldheid der Natuurlyke Zappen, de Beenderen in plaatz van te verharden, blyven week, gelyk zulks ligtelyk te zien is, uit de ongeschikte gedaante, die de Beenderen aanneemen, voornaamelyk die geene, welke het gewigt des Lighaams onderschraagen, zoo als de Beenderen der Beenen (*Crura*), en die van 't Bekken. Men moet nog onder de oorzaaken, die de Kinderen wanstallig maaken tellen, de belemmerde plaatzing, die ze in de Lyv-moeder gehad hebben, de Slaagen, Stooten of Vallen, die de Moeders in den beginne van hunne Zwangerheid ontmoeten of ondergaan hebben; de Schrikken, waar meede zy bevangen zyn geweest, en 't Leevendig indrukzel, dat zomtyds op hun verbeelding, 't gezigt van eenig wanschaapen voorwerp maakt. Het is my niet onbekend, dat de Heedendaagsche Natuurkundigen, de kragt van die laatste oorzaak, op de Kinderen, in de Baarmoeder ontkennen, maar dewyl zy het niet doen, als op het grondbeginzel, dat zy niet kunnen begrypen, hoe zulks zig toedraagt; zoo is hunne onweetendheid, en de myne ook indien men wil; niet instaat, de minste trap van zeekerheid, aan wel beweezene daaden te ontneemen.

TWEEDE AFDEELING.

Van de Natuurlyke en Uitwendige Deelen der Vrouwen.

De Natuurlyke en Uitwendige Deelen der Vrouw, zyn 't bovenste der Schaamelheid (*Mons*

(*Mons Veneris*), de groote Lippen (*Labia*), de Ingang der Scheede (*Rictus*), de Kittelaar (*Clitoris*), de Pispyp (*Urethra*), de Vleugelen of Nimphen (*Nimpheæ*); het Scheepwyze Hol (*Fossa Navicularis*); het Klieragtige Lighaam (*Corpus Glandulosum*); door zommige Voorstanders (*Prostatæ*) der Vrouw genaamt, en de Vleezige Heuveltjes (*Carunculæ*).

De Schaamelheid is dat Vleezig gedeelte, 't welk zig verheeven vertoont, en met de Haairen bezet is; het zelve word gevormt, door een Vetagtig Lighaam, onder de Huid geplaatst, dat het Schaambeen bedekt, geschikt om de uitwendige hardigheid weg te neemen, of ten minste te verzagten.

De groote Lippen (*Labia*), dusdaanig genaamt, door de overeenkomst van gelykheid, die zy met de Lippen der Mond hebben, zyn zoo wel als die, door twee van Kleur en Zelvstandigheid, verschillende Vliezen of Vellen t'zaamengesteld; hun uitwendig Weezen is een verlenging van de Huid, van 't gehcele Lighaam: Het inwendige is Rood en zagt, en een vervolg van 't Vlies, dat de Moeder-scheede (*Vagina Uteri*) bekleed. Zy zyn verheeven, en vast in de Jonge Meisjes; slapper of meerder versleeten, in de Vrouwen die Kinderen gebaart hebben: Zy vereenigen zig van booven en van onderen: Hun onderste vereeniging, veroorzaakt van binnen een holte, die men 't Scheepwyze hol noemt, en die door een dun Vlies gevormt word. Onder het Vel der groote Lippen, word veel Vet en eenige Bloed-vaaten gevonden, die hunnen oorspronk uit de Schaam deels en Speen-slagaderen (*Arteriæ Pudendæ & Hæmorroidales*) neemen. Zy zyn ook van eenige Zenuwen voorzien, welke zig in hun Weevzel verspreiden, en hun een zoort van gevoeligheid ver-

leenen. Het gewoone gebruik der groote Lippen, is om de deelen die onder hun geleegen zyn, te beſchutten en te bedekken. Maar in de Verloszinge brengen zy veel te weege, tot de verwyding van de Ingang der Moeder-ſcheede, en tot de uitgang van 't Kind, zig naa binnen begeevende, naa verſcheidene kringen gevormt te hebben, welke in de laatſte zmerten breeken, en die tot een groote toevlugt verſtrekken, in de verwyding van de doortogt.

Op 't einde der Zwangerheid, zwellen dikwyls de groote Lippen; maar zulks geſchied gemeenlyk niet, dan naa dat de Beenen en Billen boovenmaaten uitgezet zyn geweeſt. Indien de Zugtige Zwelling maatig is, en geenzints aan de doortogt van 't Kind hinderlyk zyn kan, en zoo de Zwangere Vrouw, tot het einde van haar dragt, die zugtige Zwelling kan verdraagen, die gemeenlyk de Ademhaaling en de Slaap moeijelyk maakt, als dan zal men geen Operatie in 't werk ſtellen, maar indien door een al te moeijelyke Ademhaaling, een ſchielyke hulpe vereiſcht word, zoo ſpleyt men de Lippen, tot in het Vetagtige Lighaam, en terſlond zal 'er Waater met zeer weinig Bloed uitvlieten. Daar word zomtyds door die openingen, een afdryving van verſcheiden Kannen Waater verwekt, en de Vrouw bevind zig verligt. Maar indien men naa die Operatie geen zorge draagt, om door afdryvende en Buikzuiverende Middelen, openlyv te houden, indien de Pis niet overvloediger en geregeld uitgelooſt, en indien de Verloszing niet verhaaſt word, zoo komt de Zwelling weeder gelyk als te vooren, om dat die Ziekte niets dan de Verloszing, tot een oorſprongelyke Geneezing heeft, dewyl de Zwanger-

gerheid 'er de voornaamſte oorzaak van geweeſt is.

Wanneer men een *Inciëſie* of Inſnyding aan de groote Lippen, door een zugtige Zwelling opgezet zynde, maakt; ziet men 'er een groote meenigte Waater en bynaa geen Bloed uitvloeijen: Het komt geenzints, om dat ze niet zeer Bloedryk van aart zyn, zoo als in een moeijelyke Verloszing waargenoomen word, die hun booven maate uitzet, en eenige Bloedvaaten ſcheurt: Want daar gebeurt als dan, een ſtremming (*Thrombus*), in de geheele Lip, alwaar de Vaaten geopend zyn. Men moet 'er zig geenzints over bekommeren: Want dewyl dat Gezwel al haar kragt op 't dunſte Vel oeffend, dat van de binnen kant is, en dat zy nog grootelyks door de uitzetting vermeerdert, zoo kan de Vinger op dit Gezwel drukkende, te weegebrengen, dat het zig opend, en men ziet 'er vloeijend of geſtremd Bloed uitvlieten. Indien de drukking der Vinger of Nagel onvoldoende is, moet men zyn toevlugt tot een Inſtrument neemen, om die diktens te openen. Ik heb zomtyds diergelyke Gezwellen, zig naa een zeer werkzaame en moeijelyke arbeid, onder het Vel van de naabuurrige deelen zien vormen. Het is in zoodaanig een geval niet wel moogelyk, om 'er de opening van te verkrygen, als alleen doormiddel van een *Inciëſie* met het Lancet of *Byſtorie*. Men word dikwyls nog eenige daagen naa de Verloszing kleine Zweeren (*Ulcuscula*) aan 't inwendig gedeelte der grooteLippen gewaar: Zy worden door de uitzetting, die de Lippen in de doortogt van 't Kind geleeden hebben verwekt: Want zulk een buitengewoone uitſpanninge, kan niet wel geſchieden, zonder eenige Scheuringen te weege te brengen; welke oorzaak zyn van kleine Zweeren,

ren, dog die ligtelyk eenige daagen naa de Verlossing van zelven opdroogen en heelen.

Het is zoo wel op de uit- als inwendige vlakte der groote Lippen, dat zig in de Vrouwen met Venus Ziekte besmet, Chankers, Wratten en andere Pokagtige toevallen vertoonen. Wanneer de Vroedmeester dusdaanige Teekenen in een Vrouw die hy Verloszen zal, waarneemt, moet hy belette, dat het Kind aan geen Minne overgegeeven word, en aanraaden dat men het met Koe of Geiten Melk opkweeken: Anders zou hy zyn Min zeekerlyk met de Pokken besmetten, welke ze aan haar Man en Kinderen, die zy vervolgens mogt ter Waereld brengen, zou meedelen.

Als men de groote Lippen van een spreid, ziet men eeven beneeden hun boovenste vereeniging, een Knopje dat een weinig verheeven is, 't welk de naam van Kittelaar (*Clitoris*, *Mentula vel Penis Muliebris*) draagt: Deszelvs gebruik is zeer weinig bekend; en dewyl hy 'er geene tot de Kinderbaaring heeft, en men zyn naauwkeurige Beschryving in de Ontleedkundige Werken vind, zoo kan men dezelve hier over raadpleegen.

De Vleugels of Nimphen (*Nymphea*), anders Waaterleiders genaamt, zyn twee Spongieuse en Vleesagtige Lighaamtjes, die door hun boovenste gedeelte, alwaar zy zig vereenigen tot een dekzel aan de Kittelaar dienen: Neergaande spreiden zy zig uit, elk aan een kant van de Pispyp (*Meatus Urinarius*). Haar gebruik is, om de Pis naa buiten te bestieren en te beletten, dat de Koude niet tot in de Blaas indringe: Naa herhaalde Kinderbaaringen verdwynen zy meestendeels.

Tusschen de Nymphem is de Ingang van de Schavt (*Urethra*), die men Pispyp noemt. Wanneer

neer dezelve in zyn natuurlyke ſtaat is, is hy door een klein Vleezig bolletje bedekt, zomtyds is hy onder een Spongieus Lighaam, dat aan de Ingang van de Schavt geplaatſt is, verwert; zoo dat men om hem te vinden verpligt is, het Vel naa booven te ſchuiven, en de Nymphen van malkanderen te verwyderen; alsdan ontdekt hy zig ligtelyk. In de Druiploopen der Blaas (*Tenesmus Veſicæ*), en moeijelyke Kinderbaaringen, komt hy uitwaards, en de Vinger ontdekt hem ligtelyk zonder de hulp van 't Gezigt: Dikwyls zou ik zonder de deelen weg te neemen, en my van plaatz te vergrypen, 'er het Zondeer-yzer in hebben konnen brengen. De *Urethra* verandert alsdan van weg, en het Zondeer-yzer moet van booven neerwaards gebragt worden, om in de Blaas te geraaken.

Booven de Pispyp is een veel grooter opening, die voor 't Gezigt altoos neergedrukt ſchynt, maar by 't aanraaken is zy genoegzaam uitgezet, om 'er de Vinger in te brengen; het is de Moederſcheede (*Vagina*), wiens Ingang naauwer is als de boodem zynde, de uitwendige Mond (*Os Externum*) genaamt word: Zy heeft een Veerkragt (*Elaſticitas*), die min of meer ſterk is, naa maaten der Jaaren, en het geſtel; in de ongehouwde Meisjes heeft zy een vaſter zelvſtandigheid, als in de getrouwde Vrouwen: Haar Veerkragt vermeerdert naa maaten, dat een Vrouw grooter aantal Kinderen ter Waereld brengt. De Mond der Scheede is tot uitrekking en inkrimping bekwaam, naa de toevloed des Bloeds en der Geeſten in dat deel, en door middel van Vleezige Veezelen, die 'er een zoort van een Sluit-ſpier (*Sphincter*) helpen vormeren. Het geen de Ingang der Scheede ſchynt uit te maaken, gelykt in de Jonge Meisjes naa een

een Roozenknop; het is een Kringswyze Rimpeling van het inwendige Vlies; 't welk men 't Maagdevlies (*Hymen*) noemt; het zelve is zeer Bloedryk, en in de Jeugd gezwollen zynde, in 't midden met een Gaatje doorboort, tot de doortogt der Stonden, en der gewoone Vogten, die zig door de Lyvmoeder en Scheede ontlaften, dikwyls bevind zig 't Maagdevlies in vier deelen gefcheiden, dewelke zig als vier Vleezige Heuveltjes vertoonen, die zig fchier de een aan de ander voegen, dog ligtelyk by 't indringen van eenig vreemd Lighaam van een fcheiden; deeze Heuveltjes verwelken in die Vrouwen, die veel Kinderen ter Waereld gebragt hebben.

In de eerbaare Meysjes oud geworden zynde, bevind zig het Maagdenvlies zomtyds zoo hard en vereeld, dat, fchoon het zelve in 't midden met een Gaatje doorboort is, het nogthans voor de Vinger onmoogelyk word, om zonder de ondraagelykfte Pyn te veroorzaaken, 'er door te dringen.

Aan 't bovenfte gedeelte van de Ingang der Scheede, bevind zig nog een taamelyk groot Spongieus Lighaam, waar over de Pisbuis(*Urethra*) legt, 't zelve zwelt boven maaten, in langduurige en moeijelyke Verloszingen. Men moet wel zorg draagen van het niet aan te raaken, dewyl 't ligtelyk gekweft word, en hier door in een beginnende Verfterving of Verzweering kan overgaan. Dionis noemt ze *de Voorftanders der Vrouwen*; waar uit onophoudelyk een zeeker Vogt lekt, dat de Scheede bedauwt.

De Scheede is min of meer een uitgeftrekte holte, die de Lyvmoeder voor af gaat, en haar hals omvangt: Dezelve is in Jonge Meysjes meer dieper als wyder, en gelykt zeer wel naa een Mesfenfcheede; het is ook daar van, dat zy de naam verkree-

kreegen heeft. Naa verloop van eenige Kinderhaalingen, word zy meer wyder als dieper, en behoud niet teegenſtaande haar wydte, Rimpels van verſchillende gedaanten, die nog vermeerderen door zig in den arbeid der Verloszing uyt te plooijen, en die 'er een wyde ruymte van maaken: Haar gedaante is niet zeer bepaalt, maar men ziet dat haar Ingang naauw, en haar omtrek zeer wyd is, haar bodem vormt een zoort van rond Verwulvt of Coepel, welke de hals der Baarmoeder een duimbreed boven haar Mond omhelſt. De Scheeden is met Klieren bezaaijt, die onophoudelyk een Vetagtige Vogt door laaten, aan dat deel nodig om haar uitdrooging, door toedoen van de uitwendige lucht te verhoeden. Indien dit Vogt al te overvloedig is, loopt het naar buyten, en verkrygt alsdan, de naam van Witte Vloed (*Leucorrhœa vel Fluor Albus*).

De Scheede is in de Vrouwen, die zwaare laſten of pakken draagen, en de zulken die veel gaan, en in die geene welke groote drukkingen moeten doen, om afgang te verwekken, als zy verſtopt zyn, aan Uitzakkingen en Breuken onderheevig. De Uitzakking der Scheede openbaart zig gemeenlyk meer aan de kant van de Endeldarm (*Inteſtinum Rectum*), als aan die der Blaas; zy doen zig door een Vleezige dikte kennen, welke zig aan de Ingang der Scheede vertoond: Men ſtoot ze te rug en brengt ze met de Vinger ligtelyk weer op haar plaatz; maar indien men deeze inbrenging met de Hand nalaat, zakt het deel weer naa beneeden gelyk te vooren. De uitzakking der Scheede is in 't gemeen zoo zmertelyk niet als die der Lyvmoeder; zy geneeſt zelden; maar de (a) Moeder Pil (*Peſſarium*) of Spons in de Scheede ingebragt, onderſteunt dat Vlies, en

(a) *Vide. Blancardi Lexic. Med. Lit. P.*

en belet 't om tot haar Mond af te koomen, en om de Vrouwen te hinderen, aan wien het gaan noodzaakelyk is. Het verband door de Heer MARTIN, aan de Academie der Heelkonſt vertoont, is zeer nuttig in dit zoort van uitzakkingen (*Prolapſus*).

Wanneer de Moeder Scheede (*Vagina Uteri*), tot een groote Verwydering gekoomen is, is zy veel dunder, dit ſteld haar in de Verloszingen, waar in het Kind lang onderweegen blyvt, aan Verſcheuringen, Zweeren en Etterwordingen bloot: Daar ontſtaan ook Vleezige uitwaszen (*Polypi*), welke zomtyds 't grootſte gedeelte der holten vervullen: En zulks word wel 't meeſte veroorzaakt, om dat men aan de Verzweeringen, niet alle de oplettendheid gegeeven heeft, die zy wel vereiſchte.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van de Lyv-moeder (Uterus).

EERSTE AFDEELING.

Ontleedkundige Beſchryving, van de Lyv-moeder.

De Lyvmoeder is een Vlees en Vliesagtig Lighaam, hol in zyn omtrek, tot uitrekking en inkrimping bekwaam, en geſchikt om tot 't voornaamſte Werktuig der voorteeling (*Organum Generationis*) te dienen.

Al

Al het geen men eigentlyk in de Baarmoeder waarneemt, bewyst dat de Natuur haar met alle de noodige volmaaktheeden begaavt heeft, tot bestiering der vrugt, van haar eerste beginzel af, tot aan haar volkoomen rypheid toe.

Wy zullen door haar Gesteldheid, Gedaante, Zaamenstel, Banden en door al haar afhankelykheeden zien, dat niets in haar vorming is vergeeten geworde.

De Lyvmoeder is in 't midden van 't Bekken geplaatst, om voor al het geene haar van buiten zou kunnen beschaadigen, beschut te zyn, en voornaamelyk in haar begin de teederheid van haar werk niet te ontrusten: Zy is tusschen twee Lighaamen geplaatst, die haar voor de hardheid der Beenderen, die haar omringen, bevryden. Schoon zy alle de deele der Onderbuik schynt te onderschraagen, en door haar gewigt overstelpt worden, voeld zy egter de last niet, dan wanneer men over eind staat, nog is haar geringe Oppervlakte verpligt, haar hier voor te bevryden, en de delen die boven haar zyn, van haar omtrek te doen afglyden. Zy moest ook neerwaards digt aan de uitwendige Openingen geplaatst zyn; om met meerder gemak aan de voortbrenging der vrugt te arbeiden, en zyn uitgang ryp geworden zynde, te weege te brengen.

't Maakzel der Lyvmoeder, de gedaante van een Peer of omgekeerde Wynvles vertoonende, is zeer gunstig, zoo wel voor de Bevrugting als Verloszing. In de tyd der Bevrugting, de Lyvmoeder door die gedaante minder plaatz beslaande, is dus ook aan geen kwetzing bloot gesteld, waar aan zy zou kunnen onderheevig zyn, op de tyd der aannaadering, wanneer zy een zeer groote oppervlakte vertoonde. In den arbeid der Verloszing, doet de zelvde gedaante dat de zwaarte van 't Kind, en der Waters lynregt teegen haar opening, die zig op de laagtste plaatz bevind, kan

gebragt worden; 't is ook dezelvde gedaante die de poogingen minder aanzienelyk maaken, door de smerten verwekt, en geholpen door 't gewigt van 't Lighaam, geschikt om uit zyn holligheid gedreeven te worden. Want daar door leid de Baarmoeder minder gevaar, om buitenwaards gerukt te worden; dusdaanig is het dat de Waaterblaas en Endeldarm, loodregt op hun Sluitspier geplaatst zyn, om de uitgang van Ontlastingen, gemakkelyker te maaken.

De Lyvmoeder is van vooren en agteren plat, om zoo veel te beeter tusschen twee ronde Lighaamen bepaald te blyven, op dewelke zy geduurig zou glyden, indien ze zoo als deeze rond was. Haar platte gedaante dient ook, om zoo lang als zy in de Onderbuik (*Hypogastrium*) opgeslooten is, tot vernaauwing van haar leedigheid, die naauwkeurig rond zynde, misschien al te groot zou zyn, om het Ey in de eerste dagen dat het in de Lyvmoeder valt te besluiten, en om het zelve in de eerste tyden beeter te kunnen omvatten. Deeze platte Gedaante der Lyvmoeder verandert in een langwerpig rond, wanneer zy de Onderbuik verlaat, om in een ruimte te gaan huisvesten, daar zy de vryheid heeft, zig zoo verre uit te breiden, als de aanwas van 't Kind 't vereischt.

De binnenste vasthegtingen der Lyvmoeder, zyn die, welke zy aan de kant van haar Hals, met de Pisblaas en Endeldarm heeft. Ik geloov ook dat die 't vaste zyn, dewyl de Schyding dier deelen, zulk een naauwkeurige ontleediging vereischt, dat men de eene of de andere van die Ingewanden (*Viscera*) zou kwetzen, indien men niet door een zeer dun Celluleus weevzel bestiert wierd, dat zig tusschen hunne vereenigingen bevind, en welke tusschen die deelen, de eene op

de

de andere gehegt, een kleine ſpeuling of beweeging toelaat, die zy tot hunne verſchillende Werkingen noodig hebben. Die Veezelige en Celluleuſe vaſthegtingen, maaken hun weeder zyds gevoelig, aan de Gebreeken of Ziektens, die een van hun overkomt.

De ſmerten van de arbeid der Kinderbaaringen, doen zig aan 't Fondament en Waaterblaas gevoelen en doen daar by, bynaa altoos eenige Vuiligheeden volgen; de Uitzakking van 't Fondament, de Druiploop der Blaas, perzen teegen de Lyvmoeder aan, en hitzen dezelve aan naa beneeden, om in de gemeene Vlaagen over te gaan.

Het zyn ook die Banden, die de Lyvmoeder teegen houden in 't geweld, die ze op dezelve oefvend, wanneer 't Kind dwars voorkomt, en die men verpligt is, naa dat men het in een gevoeglyke legging gebragt heeft, van het zelve zomtyds met geweld by de Armen uit te trekken, om het uit de Lyvmoeder te doen uitgaan; en die met dezelve zou meede genoomen worden, byaldien ze met zulke ſterke Banden niet voorzien was; want op de tyd der Verloszinge, de Banden verre van dezelve om hoog te houden, laaten zig los, naa maaten dezelve neederdaalt, en zyn op dien tyd, aan dezelve van geen gebruik.

De Lyvmoeder is een Vlees- en Vliesagtig Weezen, en men heeft daar te booven tuſſchen die twee deelen een Vet en Spongieus-vlies of Weezen, Klieren en Vaaten, van allerhande zoort.

Het Vleesagtig gedeelte uit Veezeldraaden, van een verſchillende loop t'zaamengeſteld, dient haar om beweegingen tot Verwydering en Inkrimping of Uitdryving te oefvenen; het zyn die, welke inzonderheid in een Stuip of Kramptrekking

aangedaan worden, en voorvallen in Vrouwen, die aan de Opſtyging (*PaſſioHyſterica*) onderheevig zyn, die een Dood Kind of vreemde Lighaamen by zig hebben, waar van zig de Lyvmoeder tragt te ontlaſten.

Deeze Vleesagtige Veezeldraaden zyn, wanneer de Lyvmoeder in een natuurlyke ſtaat is, by uitneementheid in elkander gevlogten, dewyl zy niet dan een kleine omtrek vertoonen: Maar deeze zelvde Veezelen plaatzen zig, ter zyde den een aan den andere naa maate, dat de Lyvmoeder zig verwydert, en die gehouden is, een buitengewoone Uitzetting te neemen, op het einde der Zwangerheid.

De Lyvmoeder heeft twee voornaamen Vliezen, een Uit- en een Inwendige; het Uitwendige word haar van 't Buikvlies of *Peritoneum* geſchonken; het Inwendige Vlies, bekleed geheel van binnen de Lyvmoeder: Zy heeft ten naaſten by, dezelvde nuttigheid als de Opperhuid (*Epidermis*), op onze Huid (*Cutis*); dat is te zeggen, dat dezelve gedeeltelykde Mondjes der Vaaten ſluiten doet, waar door anders een groote meenigte van Vogten zouden ontlaſten, en haar niet te laaten ontſlippen, als in de gedaante van een Dauw, welk men met onze Doorwaazeming (*Perſpiratio*) zeer wel kan vergelyken.

Ik heb het geheele Inwendige Vlies der Lyvmoeder Verzwooren gezien, en vervolgens in een moeijelyke Verloszing als Lappen, geduurende eenige daagen zig zien ontlaſten: Dit Vlies is tot Uitrekking en Inkrimping, zoo wel als de Vleesagtige Veezeldraaden bekwaam, en niet minder gevoeliger als de Opperhuid.

De byzondere deelen van de Lyvmoeder, die ons

ons nog overig zyn, om te onderzoeken, zyn de Hals met de Mond (*Collum & Os Uteri*) der Lyvmoeder, 't Lighaam (*Corpus*), de Banden (*Ligamenta*), de Trompetten (*Tubæ Faloppianæ*), en de Eyerneſten (*Ovaria*).

De Hals van de Lyvmoeder, is haar naauwſte gedeelte, welke in de Scheede uitſteekt of uitpuilt: Zy is gemeenlyk een duim lang: En zy is ſcherper daar zy naa haar Mond of Opening toeloopt, die zy als tot haar *Baſis* heeft, voornamelyk in Jonge Lieden: Men vind dezelve een weinig korter en veel dikker in die, welke Gekindert hebben. De Hals is gemeenlyk buiten de Zwangerheid, naa vooren teegen over de Ingang van de Scheede, en daar en teegen ten tyden der Zwangerheid, gemeenlyk agterwaards gekeerd, naa de kant van de Endeldarm (*Inteſtinum Rectum*); maar dewyl een zoodanige legging niet altoos noodzaaklyk is, zoo moet men op dit bloote Teeken geen verzeekering der Zwangerheid geeven, en niet meer dan op eene grootheid der Hals, die zelvs veel aanzienlyker, dan een gemeene is, vertrouwen.

Aan 't uiteinde der Hals is een Spleet, die men de Mond der Lyvmoeder (*Os Uteri*) noemt; dat is te zeggen, een Opening die den Ingang tot de Lyvmoeder maakt. Deeze Spleet (*Rima*), is in de dwarſte, en op een teegenovergeſtelde wyze met de groote Spleet, die in de langte is, geleegen. Het is geheel waarſchynlyk dat zulks geſchikt is, om de Lyvmoeder beeter voor de Ingang der uitwendige lucht te beſchermen, die anderzints zeer gemakkelyk in de holligheid zou kunnen indringen, byaldien deeze twee Openingen paralel of in een teegenoverſtaande regte lyn, of op dezelvde wyze geplaaſt waaren.

Deeze Mond is geboord, en voorzien met een zoort van ronde Lippen, die de Bek van een Zeelt of van een klein Hondje verbeelden: Deeze Mond als een dwarze Spleet, verandert haar gedaante, ten tyde der Zwangerheid, zoo wel als de Hals der Lyvmoeder, en inzonderheid teegen 't laatſten der zelve.

Alſchoon den Hals veel dunder is, als het Lighaam der Baarmoeder, is hy nogthans met geen minder Vlees-veeszelen (*Fibræ Carnoſæ*), dan het Lighaam, voorzien; maar zy zyn meer op elkander gehoopt, en laaten geene ruimte tuſſchen haar over, dan die, welke vereiſcht word, tot doorlaating der Maand-ſtonden, en verdere Ontlaſtingen, uit de Lyvmoeder, en deeze doorgang is naauwlyks wyd genoeg, om een Zondeeryzer of Stilet 'er te kunnen inbrengen, in plaatz, dat 't Lighaam der Lyvmoeder een holligheid vormt, om een groote Amandel te bergen. Gelyk de Hals der Lyvmoeder zig inkrimpt naar maaten dat de Zwangerheid toeneemt, en zelve geheel tot niet word, ten tyde der Baaringe, zoo verlengt zy zig booven de naatuurlyke ſtaat, in 't uitdryven der Misdragten (*Abortus*), dewyl die vreemde Lighaamen, afgerukt van de Bodem der Lyvmoeder, door gebrek van Vlaagen, of door uitputting en boovenmaaten verlies van kragten, die de Bloedſtorting bynaa onafſcheidelyk in 't uitdryven der Miskraamen veroorzaakt, in de Hals der Lyvmoeder blyven hangen, en die haar veeltyds doet blyven in 't midden des Wegs. De Hals is zomtyds zoodanig verlengt, dat hy naa een Meſſeſcheede gelykt, die den Ingang van de Duim in zyn holligheid toelaat, en waar door men de Miskraam voeld zitten en huisveſten, in de verlanging van de Hals der Lyvmoeder.

De

De Hals verlengt en dunder dan in de natuurlyke ſtaat, laat de Verwyding die men zomtyds van buiten naa binnen doet, niet gemakkelyk toe, en men kan zelvs die niet bereiken, zonder eenige Vlees- of Spierveezelen te verbreeken; de zelvde Hals daar en teegen verkort, word dikker door de opeenſtaapeling van haar Vleesveezelen; en door haar Mond geſlooten zynde, opend zy zig ligtelyk van binnen naa buiten, en gehoorzaamt aan de zwakke indryving van een Misdragt of een Onvrugtbaar Ey, en laat gemeenlyk deeze kleine Lighaamen door, zonder ze te verbreeken.

Men noemt 't Lighaam der Lyvmoeder, al het geene welk zig van de Hals tot de Bodem derzelve toe uitſtrekt; geheelyk in de Onderbuik, of liever in 't Bekken beſlooten, en veeltyds zeer moeijelyk om gevoeld te kunnen worden, door de teegenſtand van de Huid of Bekleedzels, en de Spieren van de Onderbuik, leunende op het onderſte gedeelte van de Onderbuikszyde (*Regio Hypogaſtrica*), om dat dit Lighaam, 't welk onder 't Schaambeen geleegen is, en een weinig uitpuilende in de Onderbuik door de drukking nederzakt, zig doet verwarren met de overige deelen.

Het Lighaam der Lyvmoeder, is aan een groote Uitzetting onderheevig, en gehoorzaamt aan al 't geene, welke haar van binnen naa buiten uitzet, zoo lang zy by haar iets vind dat bekwaam is, haar eenige Uitzetting te doen ondergaan, en die onregelmaatig zou kunnen genaamt worden, in eevenredigheid van de kleine omtrek, die zy in haar natuurlyke ſtaat bezit.

Onaangezien de groote verwydering, behoud het Lighaam der Lyvmoeder nogthans in haar een werkend vermoogen, om haar in te krimpen op haar zelve, van wien zy de vryheid verkreigt, van

zulks te oefvenen, en die niet meer verpligt is te wyken, en zig te ſchikken, naa den aanwas van 't Lighaam, welke in haar holligheid beſlooten is.

Haar uitwendige Oppervlakte is taamlyk vaſt; maar de Inwendige iets minder, voornaamelyk op haar Bodem, van weegen de kleine Kronkelingen (*Anfractus*), noodzaaklyk tot ontlaſting der Maand-ſtonden, en vaſtmaaking der Moederkoek (*Placenta*).

De gemeene dikte der Lyvmoeder is van een halve dwarſe Vinger; maar op 't aannaderen der Maand-ſtonden vermeerdert zy eenigzints; en naa haar ontlaſting, komt zy wederom tot haar voorige of eerſte ſtaat. Op 't einde der Zwangerheid, ſchynt dezelve by uitneemendheid dun te zyn, en men heeft hier verzeekerde bewyzen van, door haar te bezigtigen en te bevoelen. Een vierendeel uurs naa de Verloszinge, bevind zy haar reeds bynaa een duim verdikt, zomtyds meer, en 't gevolg van een ſchielyke herſtelling die zy gemaakt heeft, en die men bereekenen kan, tot de vermindering van twee derdens van haar uitgeſtrektheid.

Haar Inwendige holligheid is in Jonge Lieden zoo groot, dat zy een Hazelnoot kan bevatten; en in die, welke veel Kinderen gehad hebben, kan dezelve een Caſtanje behouden; en men zou kunnen denken, dat als 't Ey bevrugt is, en door de Trompetten in de Lyvmoeder valt, het bynaa de groote of omtrek van een Erwt of een kleine Hazelnoot hebben moet, om dat het naa behooren van alle kanten van deeze holligheid, moeſt onderſteunt zyn, om niet verbrooken of afgerukt te worden. Het kan ook zyn, dat de Lyvmoeder het ontvangen hebbende,

de, als een kostelyk geschenk zig van alle kanten toetrekt, en van alle zyden naauwkeuriglyk omvat, tot dat het Ey vermeerdert, door de voedzels die het ontvangt, op zyn beurt de Lyvmoeder dwingt van zig naa 't toeneemen der Zwangerheid uit te zetten of te verwyderen.

Het geene ik voorgenoomen heb, over de omtrek of de groote der kleine Eyertjes, die zy in de Baarmoeder naa 't getal der daagen, konnen hebben, te zeggen, is het geen ik op verscheiden tyden een weinig naa de ontvanging waargenoomen heb gehad: De kleinste van deeze, geheel afgegaan, was doorschynend, en zoo groot als een Hazelnoot; met een taamelyk klaar Waater vervult, en in deszelvs middelpunt wierd men een klein Vrugtje gewaar, dat geen Vorming of Gedaante, maar reeds eenige Vastheid (*Soliditas*) verkreegen had: Het had de groote van een Zeyde-worm, die zeeven of agt daagen oud is, dog minder kenbaar; en zulks deed my tot een veel aanzienlyker grooter Ey overgaan. Als zy nieuwelings zyn afgegaan, zyn zy doorschynend genoeg, om dwars door haar Vliezen, het Vrugtje (*Embryo*), 't welk zy onthouden, te doen ontdekken, dog zy behouden deeze doorschynendheid niet zeer lang, en als zy oud of niet vers zyn, kan men 't Vrugtje niet beschouwen, zonder dezelve te Openen.

In de Bodem en ter zyde der Lyvmoeder, vind men twee zoorten van Hoornen, die weegens derzelve krompte en haar platte en gefronselde uiteindens, die Trompetten (*Tubæ*) genaamt worden: Zy hebben verscheidene Beweegingen, volgens de toevloed van Bloed en Geesten, in deszelvs Weezen of *Substantie*, en volgens het Vogt dat door haar Holligheid of Canaal loopt; want

zy zyn waare Pypen of Lyders (*Ductus Conductorii*), geſchikt zoo om 't geeſtrykeZaad uit de Baarmoeder naa de Eyernetſten, als om het bevrugte Ey uit dezelve, weederom in de Lyvmoeder te brengen.

De wydte van deeze Trompetten is veel grooter aan de kant der Eyerneſten (*Ovaria*), als by de Lyv- of Baarmoeder, om zoo veel gemakkelyker, dat haar aangeboden word te ontvangen. Deeze Hoornen zyn op haar uiteinden in veel kleine Blaadtjes verdeelt,dienende als zoo veel Vingers, om de plaatzen van 't Ey te bedekken, waar zy zig vaſtmaakt; eindelyk om het geeſtryk Zaad te doen doorgaan, en om zoo te ſpreeken het Ey te koeſteren, door een vermeerdering van Hitte, en eindelyk wanneer hy het afzend aan te grypen, en te noodzaaken, die Opening in te gaan, die hy haar aanbied. Ik ben overtuigt, dat alsdan de Vlees- of Spierveezelen, van de Trompet of Hoorn zig Inkrimpen of Verkorten, en deeze zoorten van Vingers doen buigen, door een Werktuiglyke beweeging, die zoo eenvoudig, als de buiging van die der Vingeren van de Hand is, die zig oefvenen gelyk men bewuſt is, door de Opzwelling en Inkrimping van hun Buig-ſpieren (*Muſculi Flexores*): Ik twyfvel niet of dat deeze Vingers gekromd over het Ey, het niet afrukken nog in de Trompet plaatzen, en het doen naaderen, eer dat de ronde en lange Spierveezelen Wormsgewyze op 't Ey werken ,als de Ingewanden of Darmen op de Chyl en de Uitwerpzelen doen, haar weg naa de Baarmoeder beſtierende, en haar doen ingaan, geenzints in een ronde Gedaante, die aan de Opening, waar meede de Buis of Tromp aan de Lyvmoeder is vereenigt, veel ongemak zou verſchafven; maar in een langwerpige Gedaanten die ieder zagt Lighaam, door een zagte

druk-

drukking kan aanneemen, zonder verbrooken te zyn.

Aan beide de zyden der Lyvmoeder, zyn twee Banden (*Ligamenta*), geleegen aan de Bodem en deszelvs zydelyke deelen, en alle beiden gevormeerd, door de vouwing of verdubbeling van 't Buikvlies (*Peritoneum*), en gebragt tot de Gedaante, om twee ronde en twee breeden Banden te helpen vormeeren.

De Banden onderſteunen en houden de Lyvmoeder in de natuurlyke ſtaat, van beneeden naa booven toe op, dog in een toeneemende Zwangerheid, oefvenen zy een teegenovergeſtelde Werking: Zy houden haar te rug, om te beletten van niet opwaarts te ryzen, en werken alsdan, op een wyze aan de natuurlyke zeer onderſcheiden.

De breede Banden (*Ligamenta Lata*), zyn gevormt van twee Vliezen (*Membranæ*), tuſſchen welke een Vetvlies geleegen is: Zy omgeeven de Trompetten en Eyerneſten, om dezelve in haar holligheid van de Onderbuik (*Hypogaſtrium*) te houden, waar uit deeze deelen zonder dezelve waarſchynlyk zouden verdreeven worden. Zy verkrygen haar ſterkte van de vaſthegtingen, welke zy hebben aan de binnenſte rand van 't Darmbeem (*Os Ileum*), alhoewel zy in 't algemeen weinig dienſt doen, en zy verpligt zyn aan de Lyvmoeder een zeekere vrydom over te laaten, om naa de Scheede toe te naaderen, of zig te verlengen, en om verſcheide Gedaantens aan te neemen, naa omſtandigheeden en noodzaaklykheeden.

In deeze breede Banden zetten zig zomtyds Melkagtige Gezwellen, in 't begin zeer moeijelyk om

om gekend te worden, om dat zy aan 't Gezigt en Gevoel ontvlugten; zoo heeft men nogthans Middelen om dezelve in haar beginzel te ontdekken, haar te Geneezen door de ontbinding (*Resolutio*), en een Etterwording (*Suppuratio*), die altoos gevaarlyk is te vermeiden, dewyl het ſtuk de Vergaadering der ſtof zelden beantwoord, en de Operatie moeijelyk maakt.

De rondeBanden (*LigamentaRotunda*) gemaakt, door dezelvde Blaaden der Penszak zyn gedraaijt, en vertonen een zoort van een bandagtige Koord; inmiddels onthouden zy van binnen een byzonder weezen, dat niet anders dan bandagtig kan zyn, en waar van 't waare gebruik onbekend is: Zy zyn ingezet by de Hoornen der Lyvmoeder; en klimmen naa booven toe om haar op te houden; van daar dwars door de Ringen (*Annuli*), als door een Katrol heenloopende, daalen zy nederwaards om naa de Lieſchen (*Inguina*) te gaan, en om zig in de Gedaante van een poot van een Gans, teegen de driehoofdige Spier (*Musculus Triceps*), of 't binnenſte der Dyë vaſt te hegten.

De Ringen die aan haar voor Katrollen verſtrekken, vermeerderen de ſterkte van deeze Banden; om veel zeekerder en in een taamelyke naauwe ruimte, de zwaarte der Lyvmoeder op te houden, zonder dat dezelve nogthans van de vryheid van te gaan en te koomen, en de beweegingen die noodzaaklyk zyn te oefvenen, beroovt word.

Zomtyds verſlappen en verlengen zig deeze Banden; en het is alsdan moeijelyk, hun, haar eerſte Veerkragt en natuurlyke langte weeder te geeven, ten minſten men heeft geen middel dat

inſtaat

inſtaat is, zoodanige uitwerking te verrigten; de daar op volgende Zwangerheeden en de overeenkomſtige leggingen (van 't Kind); zyn wel de zeekerſte middelen, om te gebruiken, om deeze verſlapte Banden te doen inkrimpen of te verkorten.

De Banden der Baarmoeder ſchynen in de Zwangerheid verplaatſt te zyn; zy bevinden zig zelve op 't einde der zelve, onder haar middelſte gedeelte: Die verandering van plaatz, maakt dat zy minder rekbaar zyn, naa de onderſcheidene legginge der Baarmoeder, die ligtelyk door haare zwaarte van de regter naa de linker, en van de linker naa de regter zyde valt, volgens de verſchillende legging van 't Lighaam.

De Eyerneſten (*Ovaria*) zyn twee halve ronde Lighaamen, die ongelyk en een weinig plat op haar oppervlakte zyn, twee of drie dwarze Vingeren van de Baarmoeder af geleegen: Zy zyn vaſtgehegt of om beeter te zeggen, in de breede Banden die haar onmiddelyk bedekken, opgeſlooten. Behalven dit, heeft ieder Ey zyn eigene Vliezen, die dezelvde zyn, die haar in de Gedaante van een Ey, in de Trompetten en van daar in de Lyvmoeder voeren. De kleine Eyertjes (*Ovula*), moeſten in de Eyerneſten, even als een Diamant in een kas, of als een Rozyn Kern aan de trots, door een klein voetje of ſtoeltje vaſt gemaakt worden.

De Eyerſtokken zyn onderheevig van *Schirreus* te kunnen worden of te verharden; zy vormen zomtyds Beurs-gezwellen (*Tumores Cyſtici*), die een aanzienlyke groote of omtrek verkrygen, en met Waater of een dikke Stof of Etter vervuld zyn.

Men heeſt een aanzienlyke Tak van de Zaad Slagader (*Arteria Spermatica*), die naa de Eyerneſten toegaat; het is zeer waarſchynelyk, dat, wan-

wanneer hy de voedende Zappen toevoerende, hy aldaar ook nog eenige byzonder Vogt afzend; maar het welke nog niet veel zuiverheid bezit, verſpreit, op het geene hy daar afgeſcheiden heeft.

Aangaande de Eyeren, zoo kan hy daar in ook valſche of waare Eyeren hebben. Ik geloove dat de valſche in haar eerſte beginzelen, geenzints in de Lyvmoeder komen; zig zelve verbreeken op de plaatz van haar valſche Bevrugtiging; en de lange weg der Trompetten tot de Lyvmoeder niet konnende afleggen, ongetwyfveld verwelkt en zonder eenige dikte worden.

De waare en Bevrugte Eyeren, worden in de Lyvmoeder gebragt, om aldaar een Vrugt, door een trapswyze omwinding en aangroejing te vormen. Dog daar gebeuren zomtyds ongelukken in 't werk der Natuur, dat de Vrugt hangende in 't midden van 't Eytje, die zyn Zap niet dan door een onzigtbaar Draadje trekt, en die nog niet anders dan een ligte gelatineuſe zaamengroejing is, die dikwyls eer hy een bepaalde vorm of gedaante aangenoomen heeſt, verbroken word, het zy om dat haar voeding is belet, of door dezelve aldaar met te veel leevendigheid beſtierd geworden. De doorlaatende Vaaten ſcheuren en vallen in; het Bloed kan niet ter plaatzen koomen, daar toe 't geſchikt is; en het gebrek aan voedzel, doet de waare Vrugt in wanorder brengen, in een verdeeling van oneindige deelen, en dezelve zoo volmaaktelyk vernietigen, dat men 'er niets van kan ontdekken: Wanneer deeze wanorder in de eerſte tyden of in de eerſte daagen voorvalt, als het Ey in de Baarmoeder gebragt is, alsdan word de waare Bevrugting, of liever welke haar tot de Gedaante van een Ey gevormt heeft, verandert van Gedaante, en neemt die van een val-

valſche Bevrugting aan; het geen doorſchynend geweeſt is word Vleezig, dewyl alle Wanvrugten die men heeft, nog aan de Bodem der Baarmoeder vaſtzittende, tot haar trekken een voedzel, dat niet kunnende doorgaan, tot 't geene dat de Vrugt vormen moeſt, zig in haar Vliezen verſpreid. Deeze vermeerdering van voeding, veroorzaakt door de Verwyding der Vaaten, de verdikking der Vliezen, en den aanwas van 't Lighaam, dat zulks tot de groote van een Hoender Ey koomen kan, in de tuſſchen tyd van twee of drie Maanden, die de gewoonlykſte tyd is van haar afval. Ik zal in 't vervolg van dit Werk geleegendheid hebben, om grondig te handelen, over 't geenen de Wan- of Misdragten (*Abortus*) aangaat.

TWEEDE LID.

Van de Beweegingen der Baarmoeder.

De naauwkeurige kenniſſe van de deelen, der Lyvmoeder, zeer noodzaaklyk voor zoo verre zy ons leid, tot de kenniſſen der Verrigtingen of Oefveningen van dit Werktuig, van 't konſtig Zaamenſtel (*Mechanismum*), door welke zy dezelve oefvend, en van de Middelen, waar door men haar weederom in de natuurlyke ſtaat als ze verſchooven of verplaatſt zy, herſtellen kan. Men kan de weezentlyke nutbaarheeden van de Lyvmoeder, en van de deelen die hier toe behooren, brengen tot de doorlaating der Maand-ſtonden (*Menſes*), tot de voorteeling (*Ge-*

(*Generatio*), tot behouding der Ontvanging (*Conceptus*), en tot de Kinderbaaring.

Wy zullen in 't vervolg tragten te Verklaaren, hoedaanig dat ze die verſchillende verrigtingen volbrengen kan: maar eer wy tot deeze Verhandeling overgaan, moeten wy van twee Beweegingen der Lyvmoeder ſpreeken, waar van al 't Werktuiglyke van deeze verrigtingen afhangt; ik wil zeggen de Verwydering (*Dilatatio*), en de Zaamentrekking (*Contractio*) der Baarmoeder.

§. 1. *Hoedaanig zig de Lyvmoeder, zigbaarlyk Verwyd of Uitzet.*

Het ſchynt vreemd, om niet te zeggen, Wonderbaarlyk of *Mirakeleus*, dat een klein Eytje ter groote van een Erwt, in de eerſte tyd der Ontvanging, zaamengeſteld uit zeer dunne Vliezen, en in het welke een klein Vrugtje (*Embryo*), onder de Gedaante van een zwemmend Zaad op eenige druppelen Waater, zonder zig te verbreeken, de Lyvmoeder, die alsdan in zyn grootſte kragt, en overal bynaa een Vinger dik is, kan uitzetten, en door een natuurlyke Beweeging tot de zaamentrekking aanporren: Ondertuſſchen verklaarende de Middelen, die de natuur oplettende, op de behouding van haar kleine Vrugt in 't werk ſteld, op dat deeze Verwydering volbragt word, zal men de moogelykheid ontdekken, inzonderheid indien men zyn opmerking maakt, die hy heeft op de deelen van ons Lighaam, een volmaakter konſttuig dan die, waar over men zig, in duizend Werken door de Handen der Menſchen zaamengeſtelt verwondert, die egter ons byzondere zaken vertoonen, alhoewel de Werktuig-

tuigkunde die ze heeft voortgebragt, niets dan 't zeer eenvoudige bezit.

Het kleine Lighaam, dat van de Eyerstokken (*Ovaria*) afkomt, om zig in de holten der Baarmoeder in te dringen, word met de regte naam van Ey gedoopt, om dat het hier van de Gedaante, en Doorschynendheid heeft, en de Keen, beschikt, om de gelykvormigheid te verkrygen van die, die aan haar 't Weezen gegeeven heeft, in zig bevat: Dit kleine Ey in de Lyvmoeder terstond op zyn gemak geplaatst, om dat zyn natuurlyke holligheid, van een genoegzaame Wydte is, om dezelve in de eerste daagen niet teegen te gaan, word langzaamerhand vermeerdert, door de Zappen, die het van de Baarmoeder ontvangt, met dewelke het zig volgens alle waarschynelykheid, ter zyde vereenigt, en alwaar men de eerste kenteekenen van de Navelstreng ziet uitkoomen. Dit Ey een weinig grooter geworden zynde, begint zig wel haast in zyn Woonsteede geprangt te gevoelen, en zou gevaar loopen, van te barsten, indien het eerstelyk geen leedige plaatz in zyn Vliezen vond, en byaldien de Lyvmoeder niet naaukeurig geslooten was, om het gelykelyk in al zyn deelen te ondersteunen: Dog zig van alle kanten omvat, en door de zyden der Lyvmoeder op alle wyze onderschraagt vindende, zoo kan dit gedeelte niet verbrooken nog uit zyn holligheid verdreeven worden: Daar en teegen is zy gehouden, naa deszelvs aanwas te wyken, en zig uit te rekken, door de geduurige voortdryving, van twee zeer kragtige Werkers.

De eerste is het Vogt, dat zig alle oogenblikken in 't Ey indringt, en 't welk niet in dezelvde hoeveelheid ontlast word. Alhoewel dit Vogt

niet terstond de zwaarte van een halv Scrupel of minder heeft, zoo men wil, kan zy egter de kragt oefvenen van tien Ponden, byaldien zy ondersteunt word, door een Courant van tien Ponden. Deeze kragt zal zelvs veel vermeerdert worden, indien 't Courant waar aan het Vogt gehegt is, sterk voortgestuwt word, door de vaste deelen. Dus moet men de tien of twaalv druppelen van 't Vogt in 't Ey onthouden, niet meer beschouwen, als onbekwaam, om de kragt der Lyvmoeder te bedwingen, en haar te verpligten van zig uit te breiden, wanneer zy zullen ondersteunt worden door een Courant, dat by voorbeeld het vermoogen hebben zal, van dertig Ponden. Genoegzaame Proeven bewyzen de moogelykheid van deeze Werktuigelyke verrigting. Het is bekend wanneer men Lucht of Water in een Blaas perst, waar van de Vliezen zeer dik en sterk zyn, zoo zal de kragt der lucht of van 't waater, dezelve op een buitengewoone wyze uitzetten, en zelv zoo lang als de Blaas zig maar kan uitrekken. Een groot aantal van Scheikundige proeven, bewyzen de kragt of 't vermoogen der lucht op de Vogten: Wanneer een Vogt door vermenging of door de warmte van 't Vuer, zig komt uit te zetten, vervult het 't Vat, dat het te vooren niet booven de helvt besloeg, en byaldien de Uitzetting (*Rarefactio*) aanhoud, zal 't Vogt door gebrek aan ruimte, het Glas verbreeken, van welke dikte of vastigheid het ook zy, inzonderheid wanneer het naauwkeurig toegelymt of geslooten is.

De tweede Beweeger of Werkende oorzaak, die de Uitzetting der Lyvmoeder helpt vormeeren, is de wyze waar door dezelve word aangerand. Het is inderdaad een klein zwak Lighaam,

haam, welk een ander dat veel ſterker is, tragt te overwinnen: Het is zeeker dat het Ey nooit tot zyn oogmerk zou geraaken, byaldien het alleenlyk op een der deelen van de Lyvmoeder zyn kragt oefvende; maar dit kleine Balletje, eenpaarig van alle kanten grooter wordende, rand haar telkens en op ieder ogenblik van teegenſtand aan, en geevt aan haar geen oogenblik, van zig te herhaalen, om haar Vlees- of Spierveezelen (*Fibræ Carnoſæ*), in een zeekere ruſt te doen overgaan, om nieuwe kragten te kunnen verkrygen. Daar te booven weet men, dat de Baarmoeder alleenlyk en op haar zelve ſtaat, dat zy op geen vaſt deel, waar van zy eenig ruſtpunct zou kunnen verkrygen, leunende is, als de Spieren van de Beenderen, waar in zy zig inplanten: Dus is het niet vreemd dat een zwak Lighaam, als het Ey de Lyvmoeder overwind, van welke ſterkte zy ook zy, wanneer een Courant van Vogt, haar geheel overtrefvende, het onderſteunt, en dat het door zyn aanwas, en zonder zig te begeeven geſtaadig worſtele, teegen al haar deelen, die den een den andere niet kunnen byſtaan, om dat zy alle van 't zelvde Weezen ingenoomen worden.

Alhoewel de Lyvmoeder volkoomen verpligt is te gehoorzaamen, doet zy zulks niet, indien het geoorloovt is, zig dus uit te drukken, zonder in haar beginzels hier over te morren of onvreeden te zyn; de Ongemakken die de Vrouwen als dan overkoomen, als verlooren Eetluſt (*Proſtratus Apetitus*), Walgingen (*Nauſeæ*), Braakingen (*Vomitus*), algemeene Loomheeden (*Laſſitudines Univerſales*), Zwakheeden (*Debilitates*), bewyzen de teegenſtand die zy doet, en de drukking die de Zenuwen, welke door haar Weezen ver-

ſpreid zyn, lyden, wanneer zy verpligt is, aan de voortdryving te gehoorzaamen. De drukking der Zenuwen (*Compresſio Nervorum*) op die deelen, deelen hun pynlyk gevoel meede, aan alle die deelen, met dewelke zy door middel van 't agtſte en tusſchenribbige Paar (*Par Octavum & Intercoſtale*), gemeenſchap hebben. Indien de Lyvmoeder minder gemakkelyk gehoorzaamt, zoo zal de drukking op de Zenuwen veel ſterker zyn, en geleegentheid tot botzingen of ſtooten teegen de Maag geeven, die alsdan Braakingen, Pyn in de Nieren, en een algemeene ongeſteldheid zullen veroorzaaken; als zy gewilliglyker gehoorzaamt, zoo zullen de Drukkingen en Botzingen zwakker zynde, alleenlyk, Walgingen, Miſlykheid om 't Hart, en zwakheeden verwekken, om dat de Gal (*Bilis*), door deeze ligte ſtooten bewoogen of ontroerd, en uit deszelvs zitplaatz geweeken, zig met de Spyzen vermengen, en een kwaade Kooking of Verteering (*Digeſtio*), voortbrengen zal; De kwaade Verteeringen zullen het Zuur der Maag veranderen, en haar doen verlangen, naa buitengewoone en min gevoeglyke Spyzen. Maar zal men zeggen, deeze onheilen koomen geenzints aan alle Vrouwen over; en men ziet veeltyds dezelve by die geene, teegen de helvt of 't midden der Dragt ophouden, en de Vrouwen Eeten alsdan veel beeter, dan zy te vooren gedaan hebben. Dit is waar, dat men heel zelden Vrouwen vind, die van eenige van deeze Toevallen vry zyn; indien dit egter gebeurt, moet men denken, dat ze van een teedere Geſteldheid zyn, de zoodaanige die weinig Bloed hebben, en by wien de deelen minder teegenſtand kunnen bieden; want men bemerkt, dat hoe ſterker de Vrouwen zyn, hoe meer zy hier

van

van die benaauwdheeden hebben, en hoe moeijelyker zy Verloszen. Een voorbeeld, welk 't geene ik hier aangehaald heb zal bevestigen; is dat een Vrouw, die, wanneer zy Zwanger is door een zwaare Ziekte, waardoor zy op allerhande wyze uitgeput, en tot een groote zwakheid gebragt is, aangerand word; byaldien zy haar Kind behoud, zal zy veel schielyker het zelve en met minder zmerten Verloszen; het geen bewyst, dat het de meer of mindere teegenstand der deelen is, die meer of mindere zmerten in dezelve verwekt.

Betrefvende de ophouding der Toevallen, omtrent de vierde en 't midden der vyvde Maand, zal het niet moeijelyk zyn volgens 't Werktuigelyke reden te geeven, van 't geene ik waargenoomen heb. Hoe meer het Kind aanneemt, hoe meer het in kragten toeneemt, en hoe dunder de Baarmoeder word, hoe meerder zy dezelve verliest. Dus zal het Kind veel sterker zynde, ook gemakkelyker de teegenstand doen wyken; de deelen gewennen aan deeze Uitzetting; de Zenuwveezelen, minder door de Vleesveezelen gedrukt, verspreiden de geesten veel gemakkelyker; en de Bloedvaaten minder opgehoopt en meerder geopend, laaten het Bloed, 't welk daar naa toe in een grooter meenigte gedreeven word, door de groote verteering die het maakt, in plaatz van te rug te vloeijen, in de naabuurige deelen, gelyk 't in het begin der Zwangerheid deed: Het Lighaam voeld zig alsdan in de noodzaaklykheid, van zyn verlies te herstellen; het begeerd voedzel in veel grooter meenigte, den Maag verteerd dezelve veel beeter; en het is hier door, dat 't Werktuig zig in goede order hersteld, en gemeenlyk alle deeze Toevallen, waar van ik gesprooken heb, geheel doet verdwynen.

 §. 2. *By*

§. 2. *By welke geleegentheid, men de kragt der Lyvmoeder ontdekt.*

Indien ik alle de zwakheeden der Baarmoeder, waar aan men niet meer behoevt te twyfvelen, wanneer zy op allerly wyze aangerand word, heb doen kennen, zoo zal ik ook Werktuigelyk tragten te bewyzen haar kragt, wanneer zy zig zoekt te ontflaan, van 't geen haar laftig is, of wanneer alleenlyk een van die deelen, van buiten naa binnen aangerand word.

Om het vermoogen of de fterkten der Baarmoeder te leeren kennen, moet men die onderzoeken in de gevallen als dezelve werkt, om zig van de vreemde Lighaamen, die haar bezwaaren te ontflaan, of in de geleegenheeden, waar de Heelmeefter meend verpligt te zyn, zig op te houden tot haar verligting, zoekende haar te openen, om in minder tyd, het geene zy niet dan met zeer groote moeijte, en met eenig gevaar der Ziekte naa buiten zou werpen, uit te trekken: Maar het is niet genoeg, de geleegentheeden, waar in zy haar leevendige werking bewyft, te kennen; men moet dat meer is, het geene inftaat is haar zulks te fchenken, onderzoeken: Wy hebben gezegt, dat dezelve bynaa geheel Vleesagtig was, en dat twee onderfcheidene zoorten van Veezelen, allerhande zoorten van Vaaten, zaamenvlegten, tot 't toeftellen van 't geheele zaamenweevzel. Die Vlees- of Spierveezelen, zyn lang en rondagtig; de langwerpige, wordende van 't middelpunt dat haar Bodem is, gebooren; dat ook de fterkfte plaatz der Baarmoeder is, en om zoo te zeggen, het punt of ftip der vereeniging voor alle haar kragten, gelyk men in de

Been-

Beenderen (*Offa*) gewaar word, daar haar middelpunt de ſterkſte plaatz is, om dat alle de Beendraden (*Fibræ Oſſeæ*) zig verſpreiden, waar zy zig vereenigt houden. De ronde Veezelen zullen ook met voordeel teegen de Bodem teegenſtaan, om dat dezelve aldaar korter zyn, en haar Opzwelling meer inwendig, de Wanden (*Parietes*) moeſt naaderen: Die van de zydelyke deelen der Lyvmoeder, als het meeſte uitgezet zynde, zouden het zwaktſte zyn, indien zy in de zaamentrekking, van de Spieren der Boovenbuik, en die der Bodem niet onderſteunt wierden; maar middel van die byſtand, overtrefven zy die geene, die zig tragten te ontvouwen, om de Hals en Mond te vormeeren, die gelyk ik gezegt hebbe, leerende dat zy zig de een den andere op de Bodem der Scheede dwaalende bevonden, geenzins door welke het ook zy, onderſteunt worden.

Volgens dit Maakzel der Lyvmoeder, zal men begrypen, als zy zig van eenig Lighaam, door zyn verblyv vervreemd geworden, tragt te ontſlaan, als een Misdragt (*Abortus*), een klein overgebleeven Naageboorten (*Placenta*), of een Dood Kind, dat haar ronde en langwerpige Veezelen zig verkorten, door een zoort van Opzwellinge, die de pyn veroorzaakt; die op haar Inkrimping volgen moeſt, door de drukking op het vreemde Lighaam. Het vreemde Lighaam gedrukt, zal naa het een of andere uiteinde van het gedeelte geperſt worden; dat van de Bodem zig geſlooten, en uitneemend ſterk bevindende, zal door de vereeniging der langwerpige Veezelen, als tot haar middelpunt, zig ontwindende, op haar zelve werken, en het vreemde Lighaam naa het uiteinde dat zig niet meer verdeedigt toe dryven, om dat ze

op niets ruſt, 't welk ſtrekt om de pogingen, die ze op dezelve doet af te keeren, en haar nog tot dit oogmerk open is. Door dit Werktuigelyke, is de Ingang of Mond verpligt, te gehoorzaamen aan de geduurige zaamentrekkingen, van 't Lighaam der Baarmoeder teegens de Hals, en de vreemde Lighaamen die haar laſtig zyn, zonder eenige pyn door te laaten gaan.

Indien de Mond (*Orificium*) der Baarmoeder in het geval, waar van ik my voorgenomen heb te handelen, zig het zwakſte bevind, om dat hy niet onderſteunt is, zoo zal men zien hoe hy teegenſtaat, wanneer hy hulpen bekomt, die hem verſterken, als men ze van buiten naa binnen aantaſt. By voorbeeld, indien zy haar in het begin van een wankelende Zwangerheid, haar openen wil, om de uittrekking te doen, alhoewel het Bloed, 't welk reeds in overvloed ontlaſt is, en de zaamentrekkingen van de Grond of Bodem der Baarmoeder, reeds in bezetting genoomen hebben, zal men dezelve van een onverwinbaare ſterkte bevinden, zoo dat de kragt van twee Vingers, die men tragt daar in te brengen, onderſteunt door de kragt van de Arm, en van 't geheele Lighaam, niet met haar uiteinde daar in kunnen geraaken, om dat de Vleesveezelen van de Hals, die men aanraakt, zig onderſteund vinden, van de zydelyke Veezelen, van 't Lighaam van de Lyvmoeder, en de zydelyke op die van de Bodem, en deeze allen t'zaamen een zeer aanzienelyke kragt voortbrengen: Het geen ook iets toebrengt, om deeze inbrenging bynaa onmoogelyk te maaken, is de gedaante van de Hals van de Lyvmoeder, die in de uitzetting van nieuwe Zwangerheeden langer word, dat hy door de t'zaamentrekking van de Bodem der Baarmoeder niet wierd,

die

die aan hem ſtofve verſchavte om zig te verlengen, en om zig in de Hals te plaatzen, die tot een zoort van een ſcheede word, en het vreemd Lighaam van de Bodem afgezonden, van ondere een weg tot uitgang aan te bieden. Het is my veeltyds gebeurt, ontdekt te hebben, dat de Miskraam tot in deeze Scheede needergedaalt was, door daar een Vinger ingebragt te hebben, zonder egter twee Vingers 'er te konnen inbrengen; en zoekende door middel van deeze Vinger, om het naa buiten te trekken, winnende haar uiteinde van de zyde der Bodem, naa de Bodem der Scheede niet hebbende konnen doordringen, om dat myn Vinger daar bynaa geheel en al gehuisveſt was, en gevoeld te hebben, aan zyn Bodem een zoort van de inwendige Mond, minder verwydert dan de uitwendige, die my belettede verder voort te gaan.

Het is hier de plaatz niet om te leeren, hoe men zig in deeze kwaade Kraamen gedraagen moet; ik heb 'er álleenlyk by geleegenheid van willen ſpreeken, en om de onderſcheidene Gedaantens, die de Hals der Lyvmoeder, naa de omſtandigheeden neemt aan te toonen.

§. 3. *Van de zaamentrekking van de Lyvmoeder, of van de Oorzaak die het Kind bepaalt, om op het einde van de neegende Maand der Zwangerheid, ter Waereld te koomen.*

Men heeft tot hier toe de zeer onderſcheidene redenen aangeweezen, om te onderneemen, te verklaaren de middelen, die de natuur in 't werk ſteld, om het Kind uit de Lyvmoeder te doen uit-

uitgaan, op een bynaa altoos bepaald tydſtip.

Het grootſte gedeelte die hier van Geſchreeven hebben, hebben het Kind als de eerſte beweegende Oorzaak, van deeze Operatie of Verrigtinge aangemerkt. Inmiddels wanneer men zyn opmerking maakt, dat de Vrouwen ten naaſten by, en op gelyke wyze van Doode Kinderen als van Leevendige Verloszen, dat men zoo by den eene als by den andere, Periodieke Weën en Ruſt heeft, en dat dikwyls by Doode Kinderen, de Waaters niet doorbreeken, dan op 't einde der arbeid, als in die geene die Leeven, moet men toeſtemmen, dat het Kind op generly wyze de werkmeeſter is van zyn uitgang: Daar te booven kan men haar Werktuigelyke uitdryving, uit 't Maakzel der Baarmoeder zelv afleiden.

Onder die geene, die het Kind als de eerſte Oorzaak van de arbeid en van de Vlaagen, aangemerkt hebben, zegt de een dat het 't zwarte Darmdrek (*Moeconium*), en de Pis is, die in een zeer groote meenigte opgehouden, tot het einde der gezette tyd, doortogt aan het Kind geeven, en het verpligten meerder, dan gemeene poogingen te doen, om zig uit zyn gevangenis te ontſlaan: Het geen ook aan de Moeder de zmerten veroorzaakt, eevenreedig naa de kragt van deeze beweegingen.

Maar het Kind, Geſtorven in de Baarmoeder, die zeekerlyk door de Pynelyke aandoeningen, niet gepynigt is, verwekt wanneer zyn uitgang bepaalt is, dezelvde zmerten en dezelvde rusten.

Anderen ook in meening dat het Kind 't is, die

die den arbeid bepaald, zeggen, dat het zig zeer in 't naauw gevoelende, zyn Vliezen opend, en de Waaters uitgeloopen zynde, zig gleijen doet, door de weg, welke het zig gebaant heeft. Maar de Vrouwen minder ervaaren, weeten door de ondervinding, dat de Waaters zelden in 't begin van de arbeid doorbreeken, dat de zmerten zeer meenigvuldig zyn, eer men dezelve voeld wegloopen, en dat de gemeenste en natuurlykste arbeid die geene is, waar in zig de Vliezen niet eerder dan op 't einde Openen.

Eenige Schryvers hebben gewilt, dat het Kind gebrek aan Voedzel hebbende, door 't losmaaken der Moederkoek (*Placenta*), zulks elders zogt te bekoomen, en al het geene hem in zyn weg, welke hy afgeleegen had, hinderlyk zyn mogt, overweldigde. Deeze meening heeft nog minder waarschynlykheid, om dat in de arbeid altoos de heevigste Bloedstortingen (*Hæmorrhagiæ*), die door de afscheiding der Moederkoek veroorzaakt worden, voor den Uitgang van 't Kind verzeld gaan: Maar de natuur op deeze wyze, in plaatz van te arbeiden, om zig te vermeerderen, zou zig wel van zeekerder middelen bedient hebben, om het in de Waereld te brengen; om dat de Moeders en de Kinderen, het meeste gevaar loopen, in zoodanige Bloedstortingen, uit een gelyke oorzaak voortkoomende.

Daar is ook nog een gevoelen, welk veel tot haar voordeel doet; en van die geene is, welke meenen, dat het Kind de ombuiteling gemaakt hebbende, natuurlyk geschikt is, om zyn Voeten teegen de Bodem der Baarmoeder (*Fundus Uteri*) aan te zetten; terwyl het teegen een Horisontaale oppervlakte leggende, zyn Hoofd teegen

gen de Mond der Baarmoeder aanſtoot, die haar zoekt te Openen, zoo dikwyls als het Kind zig uitrekt en verlengt. Maar de ondervinding in de Verloszingen, neemt al het geloov, die zy zou kunnen hebben, aan deeze meening weg, want lieden die daaglyks werken, verzeekeren, dat zy het meeſt, in noodzaakelykheid geweeſt zyn, het Kind met 't Hooft voorkoomende, te keeren, gevonden hebbende, de Beenen of Voeten naa de Nieren toegekeert, zomtyds teegen de Buik, of ook van elkander verſpreid, naa de zyde der Baarmoeder toe: Leggingen die zeekerlyk haar beletten van zig te krommen, en met geweld te werken op dit gedeelte: De zmerten zyn alsdan, niet minder heevig en doen zig eveneens by kwaalyk gekeerde Kinderen gevoelen, in welke verwerring haar Leeden zig in de Lyvmoeder bevinden, en haar genoegzaam doen openen, om vryheid te laaten van aan de Kinderen de hulpmiddelen te geeven, die zy dan noodig hebben.

Men zou tot een zeer lang verhaal moeten overgaan, byaldien men de onderſcheidene gevoelens wilden aanhaalen, die over deeze ſtofve kunnen bygebragt worden, dewyl zy geheel teegens de reeden en ondervinding ſchynen te ſtryden: Ik zal overgaan tot de Verklaaring, gelyk ik beloovt had, te vooren toeſtemmende, dat MAURICEAU zulks reeds geweeten heeft.

Hy zegt, dat de Vrouwen Verloszen, wanneer de Lyvmoeder, zig niet meerder kunnende uitzetten, moeijten doet om het Kind buiten zyn holligheid uit te dryven: Deeze meening, hoe waaragtig zy ook zyn mag, zal altoos ſtofve tot twiſtingen verſchafven, indien

dien zy niet kennen doet de wyze, hoe deeze Operatie zig bepaald, en door welke middelen zy zulks uitvoert.

In de Beſchryving der Baarmoeder, heb ik verhaald, wat men 'er altoos van gezegt heeft; dat zy in haar natuurlyke ſtaat, de Gedaante van een omgekeerde Wynvles had: Dat zy in de Zwangerheid, zig uitbreidende, deeze overeenkomſt meer en meer verloor; en dat zy op het einde geheel rond word; om dat haar Hals vernietigt werd, dat haar beide Openingen (*Oriſicia*), niet meer dan een uitmaakten, dewelke van de Spleet, die van vooren is, een gat of een kleine ronde Cirkel of Kring wierd; zoo dat zy geheel en al de Gedaante van een Bol vertoonde.

De Lyvmoeder neemt deeze Gedaante niet aan, als om zoo veel te meer plaatz te verſchafven, die een Kind noodig heeft, dewyl de omtrek ieder oogenblik vermeerdert word; maar deeze geſchiktheid der Lyvmoeder, om zig naa omſtandigheeden, en tot een zeekere trap te Verwyderen, kan haar uit gebrek van ſtofve, niet meer uitrekken: Zy zou zelvs op eenige plaatzen geſcheurt worden, als zy tot haar uiterſte trap van uitzetting gekoomen was, indien de altoos wyze natuur, haar niet een Opening in haar laagtſte gedeelte geſchonken had.

De Gedaante der Lyvmoeder, in de laatſte tyden der Zwangerheid, en haar wonderbaare uitzetting, verandert ongevoelįglyk de Gedaante van deeze Opening: Zy is niet meer als te vooren een langwerpige Opening of Spleet, teegen welke het Kind gedreeven word, maar een ronde Opening, die een leedigheid of ruimte vormt, die niet bekwaam zynde, het Kind te onderſteunen, neederzakt

zakt, en bygevolg de Lyvmoeder in zyn Bodem minder doet uitzetten.

De Baarmoeder een weinig geſtilt, om dat zy minder uitgezet is, trekt zig naa eevenreedigheid van de plaatz, die zy gewonnen heeft, meer en meer toe; zy volgt de Vliezen (*Membrænæ*), de Waaters en het Kind, van de zyde der Lyvmoeder, die de geheele plaatz is van de Baarmoeder, die het minſte teegenſtaat, en die de eerſte zmerten verwekt, en dewyl de Baarmoeder altoos tot zaamentrekking geneegen is, zoo ras haar ſlegts eenige kleine ruimte gegeeven word, van haar in te krimpen; de leedigheid die aanhouwd, van zig te ſchikken teegen de Bodem, door de Verwydering der Mond, verſchavt nieuwe middelen aan de Vleesveezelen van de Bodem, en de zydelyke deelen, van te werken op de Lighaamen, die zy beſluiten, om van de zyde die haar het minſte teegenſtaat weg te ſtooten.

Dit gevolg der zaamentrekking, die niet zeer lang zou kunnen duuren, indien de Spier of Vleesveezelen niet tot een zeekere ruſt of ſtilte, en die noodzaakelyk aan alle werkende deelen eigen is, overgingen, veroorzaakt de weeromkoomende zmerten, opgemerkt door de tuſſchengemengde klagten, van ſtilte of ruſt. Maar de ruſt of ſtilte die de deelen neemen, wel verre van haar de vrugt van zoo veel moeijte te doen verliezen, om haar de plaatz, die zy gewonnen hebben te doen verlaaten, en haar daar en teegen nieuwe kragten te geeven, om veel heeviger te werken, op 't geene nog eenige teegenſtand bied, en om de zmerten te vermeerderen; ook begint men alsdan wel onderſcheidentlyk de Vliezen door de Waaters uitgezet te voelen, die zig aan de Opening vertoo-

toonen als een Breuke (*Hernia*) dwars door de Ringen (*Annuli*), en de Weê geeindigt zynde, is het zeer gemakkelyk te ondekken, in welke legging het Kind zig vertoont. Indien de Mond (*Orificium*) in 't begin der arbeid veel teegenſtand doet, zoo ziet men ze op 't einde gehoorzaamen met eene gemakkelykheid, die geenzints miſſen zal, wanneer men bewuſt zyn zal, dat dezelve zig van alle kanten vind aangerand: Het gewigt van 't Kind en de Waaters, die 'er doorgedrongen zyn, heeft zyn Cirkel naa eevenreedigheid van haar omtrek doen uitzetten: Ten andere de pooging-gen der Baarmoeder, die op haar Bodem al de Grond gewonnen heeft, die haar Mond heeft moeten miſſen, haar geduuriglyk koomende aan-porren, moeten alsdan een veel grooter weg baa-nen in een halv uur, 't geen zy te vooren in twee uuren niet had kunnen verrigten. Dit Werktuigelyke, beantwoord volkoomen aan de waarneemingen van Lieden van de Konſt: Zy hebben altoos aangemerkt, dat 'er meer tyd en zmerten vereiſcht wierden, om de Opening tot de breedte van een Kroon, te verwyderen, dat hy dit ſtuk van Uitſpanning niet noodig heeft, om tot voltoojing te geraaken, die hy viermaal groo-ter maakt als de Opening: En dit is het geen dat die Lieden zoo dikwyls bedroogen heeft, die uit gebrek van ondervinding of met andere dingen bezet, zig inbeelden door 't weinige voor-deel der zaaken, de tyd te hebben van tot iets anders over te gaan: Maar by haar te rugkomſt, hebben zy de beezigheid, zonder haar bevonden geeindigt te zyn. Indien het op 't einde der Zwangerheid ſpoedig gaat, zyn de Vlaagen ook wel een weinig ſterker, en alsdan is 't dat de Vrouwen in een buitengemeene Hitte (*Calor*)

zyn,

zyn, die de byzondere drivt in 't Bloed wel te kennen geevt: Zy hebben Rillingen (*Horrores*), en Beevingen (*Tremores*), zonder koud te zyn, door de ongereegeldheid van de loop der Geesten (*Spiritus Animales*) door de Zenuwen (*Nervi*); en zy Braaken of geeven alles over wat zy neemen, door dezelvde botzingen, die dezelvde ongereegelde doorloop der Geesten, aan de Nieren (*Renes*), en de Maag (*Ventriculus*) meededeelt: de pynen in de Dyën (*Crura*), en Kuiten (*Suræ*), laaten zig ook zeer gemakkelyk verklaaren, door de Spanning, en Heen- en Weertrekking van de Banden der Baarmoeder, die zig aldaar doen verspreiden.

DERDE HOOFDSTUK.

Van de Maandstonden (Menses).

De Maandstonden, die alle de Geneeskundigen van onzen tyd, als de Vrugt van eene Bloedrykheid (*Plethora*) in de Vrouwen, aanmerken, koomen niet dan op zeekere ouderdom te voorschyn; 't is in 't algemeen teegen dien tyd, wanneer het Lighaam meer Bloed dan het tot zyn voeding en aangroejing noodig heeft, begint te bereiden: Want zoo verre 't noodig is, om telkens tot de voeding en de vermeerdering van 't Lighaam te arbeiden, de hoeveelheid van 't Bloed, dat behoorlyk in zyn Vaaten en naa noodzaakelykheid der natuur eevenreedig is, doet zig door geen andere weg ontlasten.

De eerste ontlasting der Maandstonden, word bynaa

naa altoos in Jonge Perſoonen, voorgegaan door eene witte Vloed, die aan het Bloed een weg ſchynt te bereiden, die het in 't vervolg houden moet. Men ziet in 't begin geduurende veele Maanden, en zelvs eenige Jaaren voor dat zig deeze Bloemen bepaalen, uit de Lyvmoeder een wit Vogt afvloeijen, dat om 't binnenſte gedeelte derzelve te bevogtigen, ſchynt geſchikt te zyn, en de Mond aan te zetten, om zig te Openen tot den doorgang van een dikker Vogt: Dit Vogt welk altoos in een kleine hoeveelheid in Jonge Meisjes, die de Bloemen nog niet hebben, gevonden word, gaat in een zoort van Dauw, van alle zyden der Baarmoeder uit, en verteerd zig ten deelen, in de wegen die het doorloopt: Het geene overig blyvt, word door de warmte der plaatzen, welke het heeft om te beſmeeren, en de traagheid in deszelvs loop verdikt; men vind dit Vogt in de Gedaante van een Zetzel (*Sedimentum*), of als een zagt en wit Deeg, in de Scheede (*Vagina*), en in alle de Blaaderen, die de uitwendige deelen der voorteelinge vormen: Het zyn dan de Watervaaten (*Vaſa Lymphatica*), die het aldaar van binnen in de Lyvmoeder afzenden, en aldaar ten dien einde natuurlyke Openingen hebben.

Eenige tyd naa dat het Waater (*Limpha*) zig een weg door de Baarmoeder gebaant heeft, en met geweld daar doorgaat, heeft zy genoegzaam de Omtrek of *Diameter* der Vaaten verwydert, het Bloed van Jonge Lieden, dat door de ſtilſtand of ophouding der aangroejing van 't Lighaam, een overtolligheid verkreegen heeft, maakt zyn weg door de Lyvmoeder: Deeze ontlaſting van Bloed, houd maar eenige daagen aan, en haar hoeveelheid gaat niet verder, dan dezelve ver-

eifcht word, om de vloeibaare en vafte Deelen (*Partes Fluidæ & Solidæ*), gelyk de Gezondheid vereifcht in eevenwigt te houden; naa dat het Bloed ophoud te vloeijen, herfteld zig dit witte Vogt als vooren, zoo wel voor 't gebruik waar van wy gefprooken hebben, als om de Vaaten in een geduurige verwydering te onderhouden, tot uitgang der ftofven, die aldaar het zy uit gewoonte als eene witte Vloed, het zy gereegeld in de Gedaante van Bloed, moeften ontlaft worden.

Men heeft aan de eerfte deezer ontlaftingen, de naam van witte Bloemen gegeeven, om dat dit Vogt waarlyk in zyn beginzel wit is, en zulks ook voor 't oog fchynt, als het de Baarmoeder uitgaat, naa verfcheidene dikten volgens haar hoeveelheid verkreegen te hebben, en volgens de meer of minder warmte der plaatzen, waar zy zig zomtyds opgehouden heeft. Het is een taamlyk helder Vogt, welk 't witte Linnen bevlekt, een Citroen-kleur doet aanneemen, gelyk het allermeeft in Jonge Meisjes gebeurt: Deeze Ontlafting word dikker naa maaten van zyn vermindering, en vertoont zig in de Gedaante van een wit Zetzel of zagte Pap, in de plooijen der natuurlyke deelen: Het is volftrekt noodzaaklyk tot de werking der Baarmoeder, dat alle Meisjes en Vrouwen meer of minder aan deeze ontlafting onderheevig zyn, indien 'er iemand is by dewelke zy geenzints bemerkt word, zoo veronderfteld men, dat aldaar inwendig niet meer van dit Vogt afgefcheiden word, dan 't geene vereifcht word, om dat gedeelte te bevogtigen, of wel dat de hitte van die plaatz, verteerende het geen hy booven noodzaakelyk affcheid, belet dat 'er uitwendig geen teekens van deeze ontlafting zig vertoonen.

De

De bewyzen der noodzaaklykheid, van een plaatzelyke ontlasting uit de Baarmoeder, worden afgeleid van die, welke men altoos inwendig van dit gedeelte vind, en van die, dat alle Ingewanden die hol en tot eenige werking geschikt zyn, geduuriglyk bevogtigd worden, als die van de Blaas, de Darmen, de Maag, zoo wel als zeekeren deelen, gelyk de Mond, de Neus, de Oogen, de Ooren; en gelyk men Lieden ziet, die veel stof uit de Mond en Neus ontlasten, door een afvloejing van Slym, naa deeze ontlastplaatzen toe, zoo vind men ook anderen, die door dezelvde weegen bynaa niets ontlasten, men ziet desgelyks Vrouwen, die met de witte Vloed (*Fluor Albus*) behebt zyn, daar ondertusschen anderen uitwendig hier van geen de minste schynbaarheid vertoonen; om dat in die, alwaar de overtollige Vogten bevoordeeld zyn van de weegen, bepaald om haar daar heenen te leiden, en tot hier toe de Vogten geenzints in hoeveelheid zondigende, zig overal gelykelyk, en in die vereischte eevenreedigheid, naa noodzaakelykheid van ieder deel verspreiden.

Het zou hier de plaatz wel zyn, over de onderscheidene zoorten der witte Vloed te spreeken, die te onderscheiden, die aan besmetting (*Virus*), Cancer, enkelde Zweeren, met die geene welke natuurlyk zyn, verdagt gehouden worden; die geene welke moet gestuit of teegengehouden worden, van die welke haar loop dienen te behouden: Maar dewyl ik my voorgenoomen heb, die vloejinge door de natuurlyke staat voortgebragt, onder 't getal der Ziektens van de Baarmoeder te begrypen, zal het niet noodig zyn hier over dan in de Hoodstukken, die over deeze gewigtige onderwerpen zullen handelen, te spreeken.

 Ik

Ik heb reeds gezegt, dat de natuurlyke ontlasting die op de witte Vloed volgde, die van 't Bloed of van de stofve der Maandstonden was: Deeze ontlasting veel noodzaakelyker dan de voorgaande, om dat zy alle Lighaamen eensdeels in Gezondheid, door 't overtollige Bloed te doen verhuizen, onderhouden, en ten andere aan de Sexe een gesteldheid en bekwaamheid, tot de voorteelinge geeven.

Zoo daar zoo wel een geduurige ontlasting van Bloed, als een witte Vloed plaatz had, de Baarmoeder zou zig hier door aangedaan vinden, en 't geheele Konstuig zou tot verval geraaken, zoo als men zulks meer dan te veel ziet gebeuren; 't was dan noodig dat deeze ontlasting van Bloed, niet dan gereegeld of *Periodiek* geschiede, en tot een zeeker getal van daagen by Vrouwen, die niet Zwanger zyn, bepaald wierd; want in die, welke bevrugt zyn, het Bloed dat besteed word tot voeding der Vrugt (*Foetus*), heeft niet meer noodig zig te ontlasten.

De Lieden van de Konst, die genoegzaam overeenkoomen, om de stofve der Maandstonden (*Menstrua*), aan een Overtolligheid (*Superabundantia*) van Bloed toe te schryven, zyn egter niet eens over die, welke zyn afvloejing bepaald; over die, welke ze gereegeld maakt, en over de natuur der Vaaten, die aan deeze ontlasting een vryë doortogt verleenen.

Ik hebbe nergens over dit stuk een voldoender Verklaaringe gevonden, als in de *Emmenalogia* of Verhandeling over de Maandelyksche Ontlastingen (*Fluxus Menstrui*), van de Heer FREIND, een Engelsche Schryver, en in de Naatuurkundige Proeven van de Heer HEISTER. Ik zal in 't voor-

voorbygaan aanmerken, dat de Werken, van deeze tweeGeleerden zoodanig overeenſtemmen,dat men Werk heeft te ontdekken, wie van beiden de oorſpronkelyke Opſteller is. Ik zal den Leezer een Uittrekzel, van 't geene over deeze ſtofve gezegt word, tragten meede te deelen, en by wyze van een Byvoegzel, eenige beſpiegelingen die aan haar ontvlugt zyn 'er byvoegen, over de Werking van de Lyvmoeder, en over eenige andere Stukken, die tot de Maandſtonden betrekkelyk zyn.

De Maandſtonden zyn geduurende een zeer geruime tyd aangemerkt geworden, als natuurlyke Zuiveringen, geſchikt, om de Vrouwen van gebrekkige en overtolligeVogten te ontlaſten,en haar voor Ziektens, die haar dreigen te bevreiden; zoo ras bynaa als deeze gereegelde Vloed, door alle andere oorzaaken, behalven de Zwangerheid (*Graviditas*) vermindert of geſtuit word.

't Is waar dat de opſtopping derzelve, merkelyk de Gezondheid der Vrouwen doet veranderen, maar men moet niet beſluiten, dat zulks door 't gebrek van een afvloejing van Vogten geſchied, waar van 't Lighaam noodwendig door deeze weg moeſt ontlaſt worden. Men weet, dat de ontlaſtingen, gelykvormig aan die, welke aan de Lyvmoeder ontbreeken, toevallen voortbrengen, die de Opſtopping moeſt veroorzaaken: De Bloedingen uit de Neus (*Hæmorrhagiæ Narium*), en de overtollige Laatingen (*Venæ Sectiones*) op de Arm, in gevalle van Ontſteekingen (*Inflammationes*), hebben dikwyls de Maandſtonden, geduurende eenige Maanden zonder eenige hinder belet en doen ophouden: Men vind Vrouwen, die vyf en zes Maanden naa haar Kraam, weegens de meenigte van Bloed (*Sanguis*), 't welk zy ſtaande haar

Kraam verliezen, geen verandering hebben. De Voedſters of Minnen, die overvloedige Melk hebben, en geduuriglyk Gezoogen worden, worden oude Vrouwen zonder de Maandſtonden nog Ziekten gehad te hebben. De arbeidzaame Vrouwtjens, die 't meeſte gedeelten door den arbeid verliezen, dat zy door de voeding niet herſtellen kunnen, hebben de Maandſtonden weinig, haar tydſtip word meerder verwydert, en haar Gezondheid ondergaat, geen de mintſte verandering. Ik heb een Jufvrouw gekend, die twintig Jaaren oud, doenmaals op de tyd van haar Maandelykſche Ontlaſting zynde, agter over van 't Paard afgezmeeten wierd, zoo dat haar eene Been in de Steegbeugel bleev zitten, zy wierd ook dwars door een weg die met Steenen belegt was, die haar geheele Lighaam verpletterden, opgehouden. Men kwam haar eindelyk losmaaken, en men bragt haar tot haar zelve, als nog buiten kennis zynde. Men kwam haar ook zeer ſchielyk te hulp, door de veelvuldige Aderlaatingen op de Voet, om de Maandſtonden weederom te doen voorkoomen, die de ſchrik had doen ſtuiten, maar men kon haar weederkomſt niet bereiken. Zy zyn ook naaderhand niet weêromgekoomen. Ondertuſſchen had deeze Juffrouw haar Gezondheid weêr gekreegen, en ik heb ze meer dan twintig Jaaren daar naa Gezond en Welvaarende gezien.

Het is geenzints met de ophouding der Vogten, die van 't Bloed afgeſcheiden worden, op dezelvde wyze geleegen. Indien de Gal (*Bilis*) ophoud te vloeijen, en wanneer de Geelzugt (*Icterus*) zig in 't vervolg vertoond; als de Pis (*Urina*) in de Blaas of door gebrek van afſcheiding in de Nieren (*Renes*) opgehouden word. Indien een Kwyling door een natuurlyke overſtrooming, of door de wer-

werking van eenige Geneesmiddelen, ten dien einde gerigt, verwekt word, zig schielyk doet ophouden, zullen de Toevallen die deeze te rug vloejing der Vogten verzellen, of daar op gaarne volgen, geenzints naa Aderlaatingen, en zelden naa geleikluidende Ontlastingen wyken; de Ziekten die dezelve voortgebragt heeft, zullen niet Geneezen, dan door de afvloejing der Vogten, te rug gebragt tot dezelve weegen, welke de natuur haar heeft voorgeschreeven.

Men heeft bynaa eenpaariglyk gezegt, dat de Maandstonden (*Menstrua*) een voorbrengzel van een overvloed van Bloed waaren, en dat die ontlasting een middel was, waar van de natuur zig bediende, om zig van tyd tot tyd van het overtollige Bloed in de Vrouwen, te ontlasten.

De twee Schryvers welke ik heb aangehaald, steunen op de Magt of Auctoriteit van *Sanctorius*, om de overvloed van 't Bloed, in de Vrouwen te bewyzen: Zy hebben hunne meening gegrond op die, dat het Vogtig Temparement der Vrouwen haar Lighaam, minder tot de Doorwaazeming (*Transpiratio*) geschikt heeft, dan van die Menschen, die een warmer en drooger Gesteldheid of Temperament hebben. Zy zeggen dat de Vrouwen minder Doorwaazemende, haar Bloed in hoeveelheid moet aangroeijen, en die geene, die aan 't Lighaam tot zyn vergoeding vereischt word, overtrefven moet: Zy voegen 'er by, dat het gebrek van Oefveningen (*Exercitia*) in de Vrouwen, het gemakkelyk Leeven, en de goede Voedzels (*Alimenta*), een hervoorbrenging van Bloed de gewoonlyke verkwisting, verre overtrefvende, veroorzaaken: En bygevolg dat alle de Vaaten meer worden uitgezet, de Om-

loop (*Circuitus*) veel moeijelyker is, dan hy in de natuurlyke ſtaat was, wanneer de vaſten en vloeibaare Deelen (*Partes Solidæ & Fluidæ*), eevenreedig op elkander werken. Byaldien in deeze algemeene Volheid of zoort van Verſtoppinge (*Obſtructio*) van 't Bloed, de natuur geen opening vind, om die Hoeveelheid (*Quantitas*) te verminderen, merkt zy haar moeijelyke ſtaat aan, als zoodanige ongeſteldheden, die gewoon zyn de eerſte ontlaſting der Maandſtonden vooraf te gaan, of naa de opſtopping van die, welke zig reeds vertoond hebben, volgen, als de bleeke Kleur (*Color Albus*), Vermoeidheeden (*Lasſitudines Spontaneæ*), Hartkloppingen (*Palpitationes Cordis*), moeijelyke Ademhaalinge (*Reſpiratio Difficilis*), pyn voor de Maag (*Cardialgia*) Hoofdpyn en verlies van Zmaak.

Indien in Jonge Meisjes, booven 't dertiende of veertiende Jaar, het Bloed alle deeze moeijelykheeden nog niet voortbrengt, is het met de vermeerdering of aangroejing van ieder deel, dat zy een verkwiſting, gehegt aan de Jaaren, door de oefveningen en 't gereegeld leeven, verwekt: Het Bloed zondigt dan niet in hoeveelheid. Maar teegen dien tyd, geſchikt tot de eerſte Ontlastingen der Maandſtonden, koomen aan Jonge Lieden ongeſteldheeden over, die te kennen geeven, dat het Bloed in hoeveelheid begint te zondigen, en dat het noodzaakelyk is, dat de natuur zig door deeze of geene wegen ontlaſt. Indien op die bepaalde tyd der Scheiding (*Criſis*), de Lyvmoeder zig wel geſteld bevind, om de Maandſtonden te doen vloeijen, zoo verdwynen alle deeze ongeſteldheeden, en het Lighaam begint om zoo te zeggen, van dag tot dag te bloeijen: Daar en teegen, indien dit Ingewand (*Viscus*), deeze ont-

ontlasting niet toestaat, vloeijt het Bloed naa de naabuurige Ingewanden toe, verwekt een verwarring in haar werking, om dat alle andere gedeelte zoo als de Lyvmoeder, niet zonder hinder een maat van Bloed booven die, welke tot haar voeding vereischt word, kan verdraagen. De onderste groote Slagader (*Arteria Aorta Inferior*), gebonden aan zyne verspreiding, welke hy in 't verspreiden van 't Bloed, in 't binnenste van de Buik, houden moet, doet de boovenste groote Slagader (*Aorta Adscendens*) verpligten zig te belasten met dat geene, welke hy niet ont-houden kan. Veel Bloed naa de Hals, door de Hals Slagaderen gevoerd zynde, veroorzaakt pynen en kloppingen in 't Hoofd; de Longen (*Pulmones*) meer dan gewoonlyk vervuld, maaken de Ademhaaling (*Respiratio*) moeijelyk: Het Hart (*Cor*), door deeze stooten aangedaan, veroorzaakt Hartkloppingen (*Palpitationes Cordis*), en de werking van de Maag (*Ventriculus*) word ontsteld. Daar op volgen, Raauwigheeden (*Cruditates*), Onsmaakelykheid, verkeerde Eetlust, om dat de werkingen van de Maag, door 't Bloed overlaaden, ontstelt zyn. De bleekheid (*Pallor Faciei*) van 't Gezigt, heeft tot oorzaak de Verflaauwde Omloop, door de geheele oppervlakte derzelve. De vermoeitheeden (*Lassitudines Spontaneæ*), verklaaren zig uit de moeijte die de Vogten hebben, om van omlaag naa booven te klimmen; de Opstygingen van alle zoorten, door de ongereegeldheid in de loop der dierlyke Geesten (*Spiritus Animalis*), of door haar zwakke verspreiding verwekt, doen het geheele Lighaam, in een algemeene Kwyning (*Languor*) overgaan.

Het is derhalven noodzaaklyk, dat de Vrouwen door het Bloed bezwaart zynde, van tyd tot tyd door die weegen welke voor deeze ontlasting het bekwaamste zyn, zig hier van ontdoen.

Alhoewel wy weeten dat de Lyvmoeder de plaatz is, die de natuur preferentelyk voor de loop der Maandstonden gekoozen heeft: Ziet men niet aanstonds, waarom de andere Ingewanden, niet tot dit gebruik geschikt zyn, by voorbeeld, de Leever (*Hepar*), door middel van de Leever-buis (*Ductus Hepaticus*), de Milt (*Lien*), door middel der korte Vaaten (*Vasa Brevia*), de Nieren (*Renes*), door de Waaterleiders (*Ureteres*), de Longe (*Pulmo*), door 't uitragchelen van Bloed (*Excreatio Sanguinis*), de Maag (*Ventriculus*) door braaken, en 't Hoofd, door 't Bloeden uit de Neus.

De reden der voorkeuse, door onze twee Schryvers aan de Lyvmoeder, booven de andere Ingewanden gegeeven, zyn om dat dewyl zy beneeden onder alle de deelen van de Onderbuik (*Hypogastrium*), en lynregt om zoo te zeggen, onder de groote Slagader geleegen is, om het Bloed terwyl het zeer langzaam door zyn Bloed-vaaten (*Venæ*), rugwaards loopt, in een regte lyn en een zeekere snelheid daar naa toe te voeren: Niet alleenlyk om dat de Ingewanden, die op de Lyvmoeder rusten, zig teegen de gemakkelykheid van hun terugloop aankanten, maar ook om dat de Bloedaderen (*Venæ*), die daar doorloopen, geen Klapvliezen (*Valvulæ*) hebben, zoo moet zig alsdan, het Bloed in 't Weezen der Baarmoeder ophoopen, en vroeg of laat de zeer zwakke Pypen gedwongen worden, het geen zy niet meerder kunnen behouden, te laaten ont-

snap-

ſnappen. Zy zeggen ook dat de Lyvmoder, in haar Bodem (*Fundus*) met zeer kleine gaatjes, die zoo veele als uitgangen der Vaaten zyn, doorboort en tot deeze ontlaſting meer dan andere Ingewanden die ſlegts een of twee Ontlaſtbuizen (*Ductus Excretorii*) bezitten, voorzien is.

Volgens my, is de weezenlykſte reden, en waar op niemand eenige opmerking gemaakt heeft, dat van alle de Ingewanden van 't Lighaam, de Lyvmoeder de eenigſte is, die het Bloed in haar Weezen, in een zoo groote hoeveelheid, en ook geduurende een geruime tyd, zonder tot Ontſteekinge (*Inflammatio*) over te gaan, kon vergaaderen; daar die Ziekte, het meeste in de Leever, de Nieren, de Blaas en de Longen, te dugten is, van de minſte Verſtoppinge (*Obſtructio*) en zelvs in een zeer korten tyd, byaldien men die Ingewanden niet ſchielyk ontlaſt, door overtollige en menigvuldige Aderlaatingen (*Venæ Sectiones*). Daar en teegen is de Lyvmoeder bekwaam van zig te doen Opzwellen en uit te zetten, tot een zeekere maate of perk, wanneer het vereiſcht word, om eene Verſtopping voor te koomen, of tot behouding der Vrugt (*Conſervatio Foetus*), die daaglyks aangroeit te arbeiden: Zy werd veel verligt door de Borſten (*Mammæ*), die twee bergplaatzen zyn, waar naa zy het geene haar te veel is toezenden: Zy verkrygt ook hier van de kragt of 't vermoogen door haar eigen kragten, om op de Vogten te kunnen werken, of op de Lighaamen die haar bezwaaren, en van haar door zig op haar zelve toe te trekken, dewyl de een of den andere aldaar een genoegzaam pynlyk gevoel verwekken, om haar werking te bevorderen, en haar op te wekken, om zig te herſtellen.

Men

Men is wel van gedagten, dat de Opzwelling der Lyvmoeder, door de meenigte van 't Bloed, dat zy om de Maandſtonden voort te brengen noodig heeft, zig niet tot die trap van uitgeſtrekheid weet te brengen, waar toe de Uitzetting van dit zelvde gedeelte, by geleegendheid der Zwangerſchap koomen kan. De redenen van dit verſchil, zyn dat de Opzwellinge der Lyvmoeder een uitwerkzel van 't ingetreeden Bloed zyn, ſtilſtaande of met traagheid in haar eigen weezen omloopende, en dat dit weezen taamlyk verdikt word, geduurende de tyd van een Maand, om de Zenuwen te drukken, en aldaar een ligte pyn te veroorzaaken. Want men weet, dat de Pyn (*Dolor*), in plaatz van 't Bloed en de Geesten van de lydende deelen te doen verdwynen, het in veel grooter hoeveelheid dan volgens gewoonten, daar naa toe roept, als een hulp, die zy zoekt, naa de allerbezwaardſte plaatz toe te zenden. De pyn verwekt zynde in de Lyvmoeder, wanneer zy een zeekere trap van Opzwelling heeft, belet dit gedeelte van zig ligtelyk uit te rekken, naa de nieuwgeboorene Verſtoppingen; zy moedigt haar aan, en verhevt aldaar de kragten, gepyningt door een zwaarte van Bloed, tot het oogenblik van 't pynlyk gevoel.

De tyd van een Maand, is gemeenlyk de tyd, die de natuur beſteed om de overvloed van ieder dag in de Wanden van de Lyvmoeder af te zenden, om haar by trappen langzaamerhand en zonder zmerten uit te zetten, om eindelyk haar zoo verre te brengen, dat zy zelvs tot haar Verloszinge arbeiden. Gelyk men tot dat gedeelte erkend, volgens den een de Spieren, en volgens den anderen de Vleesagtige Veezelen, en een Zaamen-

trek-

trekkend vermoogen toeſtaat, waar van de Operatie der Vroedkunde onloochenbaare bewyzen verſchavt, is het geenzints te verwonderen, dat de Baarmoeder middelen vind van zig te ontlasten, en het Bloed welk haar laſtig is, te doen afvloeijen, door de weegen ten dien einde geſchikt, en die geene zyn, waar in het Bloed de minſte teegenſtand ontmoet.

Het is geenzints de zelvde Uitzetting of Verwydering der Baarmoeder, die in de natuurlyke ſtaat der Zwangerheid plaatz heeft. Haar omtrek (*Volumen*) kan tien of twaalv maal grooter worden, dan dezelve in de natuurlyke geſteldheid is, om dat de Wanden (*Parietes*) van de Lyvmoeder, die alsdan in plaatz van dikker dunder worden, gelyk zulks in de Opzetting der Baarmoeder, door de Maandſtonden gebeurt, winnende in haar uitgebreidheid 't geene zy in haar dikten verlooren heeft: Zy worden zagter en bekwaamer, om trapswyze de aanwas van 't Kind te volgen; en de Baarmoeder die in een Maand, tot de hoogſte Opzwellinge geraakt, waar toe zy kan gebragt worden, om de ſtofve der Maandſtonden te onthouden, beſteed de tyd van neegen Maanden, om tot die ſchrikkelyke omtrek te geraaken, welke zy op 't einde der Zwangerheid bezit. Dewyl ik elders over 't Werktuigelyke van de Vroedkunde ſpreeken moet, zoo zal ik alhier niets meer van de voornaamſte Beweegingen van dit gedeelte ſpreeken.

Betrefvende de Ophouding der Maandſtonden, naa voorloop van eenige daagen, haar gereegelde weeromkomſt taamlyk ſtandvaſtig bepaald, zal ik niet beeter, dan door een uittrekzel te geeven van 't geen de Engelſche Schryver hier van zegt, my kunnen verklaaren.

De

De Slagaaderen (*Arteriæ*) die zig door de Baarmoeder verſpreiden, voeren ieder dag meer Bloed aan, dan de Bloedaaderen (*Venæ*) kunnen overbrengen; gevolgelyk word het Bloed in de omgekeerde weegen, verzameld en minder gehoorzaam, aan de algemeene Omloop: Die ophooping (*Accumulatio*) doet zig gemeenlyk met dezelvde gelykheid of overeenkomſt in ieder Vrouwen timmer op; en in allen blaaſt zy de Baarmoeder tot een zeekere trap op, waar boven zy zig niet verder kan uitzetten. Dus ook de ſtofve der Maandſtonden, en de Opzwelling der Lyvmoeder altoos dezelve zynde, is 't noodig dat de Loop der Maandſtonden op een gelyke en gereegelde tyd geſchiede; en dat de natuur in de bereiding van 't Bloed door de Voedzels, en in de verſpreiding die zy aldaar doet, voor ieder gedeelte in een zeekere ruimte van tyd geſchikt was.

Indien de Maandſtonden ophouden te vloeijen, naa verloop van eenige daagen, is het dat al 't Bloed, 't welk in de verkeerde weegen vergaadert wierd, geduurende de tyd van een Maand of daar omtrent, in den tyd van vier of vyf daagen, door de zaamentrekking der Baarmoeder ontlaſt, dit gedeelte vermindert is, en tot zyn gemeene omtrek, door deeze ontlaſting gebragt zynde, doet de Openingen, waar door 't Bloed zyn uittogt zogt, toe te ſluiten.

't Toevallen der Buizen, door de t'zaamentrekking der Baarmoeder, dewelke bekwaam is, de doortogt van 't Bloed teegen te gaan, is geenzints voldoenend genoeg, om de uitgang van 't Waater (*Lympha*), door dezelvde Openingen te beletten: Men ziet haar herſtellen, zoo ras als in haar het Bloed beſlooten is, om dat het noodzaakelyk is, dat 't Caliber van deeze Vaaten onderhouden wor-

word, door de geduurige doortogt van 't Vogt, gelyk zulks in de Melkvaaten (*Vaſa Lectea*) gebeurt, die 't Waater of de *Lympha* doorlaaten, als de Chyl (*Chylus*) ophoud door te loopen, en zonder welke zoo den een als den andere in een uitdrooging zou vervallen.

De gereegelde tyden der Maandelykſche ontlaſtingen, koomen niet altoos op dezelve tyd van een Maand te voorſchyn; de Bloedryke Vrouwen hebben dezelve dikwyls alle drie Weeken; die welke minder Volbloedig zyn, hebben ze zomtyds tuſſchenpoozingen van vyf of zes Weeken; men heeft 'er ook die ze alle drie Maanden, en zomtyds nog laater krygen. Wanneer men aanmerkt dat die veranderingen geſtaavt, op 't onderſcheid der Geſteldheeden of Temperamenten, zig ſtandvastiglyk zonder nadeel van de Gezondheid handhaaven, zoo moet men geenzints arbeiden, om de order der natuur te veranderen door de Middelen, die 't Lighaam vermoeijende, niet dan veranderingen in de order van deeze ontlaſtingen zullen toebrengen. Men merkt aan, dat de Vrouwen, waar de Maandſtonden tot de grootſte afgeleegentheid gebragt zyn, heel zelden Zwanger worden, en een zwakker geſteldheid hebben dan die, in welke die Ontlaſtingen, naader aan de algemeene tyden gebragt worden.

Het geene gezegt is, over de witte Vloed, die de Maandſtonden voorafgaat, en die op haar gewoonlyk volgt, als dezelve opgehouden zyn, is een veroordeel ten voordeele der Watervaaten, tot de doorgang der Maandſtonden, of veel eer van haar, door de Bloedvaaten te doen ontlaſten. De Heer FREIND is van gevoelen, dat deeze gereegelde Ontlaſting gemaakt word, door de Hairagtige Vaaten (*Vaſa Cappillaria*) van de Baar-

Baarmoeder; maar men heeft door de ondervinding, dat de Slag- en Bloedaader (*Arteriæ & Venæ*), zig alleenlyk door een aanelkander Lyming (*Agglutinatio*) verzeekeren, en door een zoort Lidteekens (*Cicatrices*) vereenigt houden: Indien de Maandſtonden door een of andere van deeze Vaaten liep, moeſt het Bloed zig geduuriglyk ontlaſten, of by ieder weeromkomſt der Maandſtonden, de oude Lidteekens verkragten, aldaar nieuwe Scheuringen, en by herhaalingen van die Scheuren en Lidteekens, eindelyk de uiteindens van die Vaaten Eeltagtig of *Calleus* maaken, of daar een Zweer (*Ulus*) doen gebooren worden, indien deeze verzwakt, zig niet meerder kunnen heelen. Het is dus naatuurlyk van te denken, dat de Waatervaaten geſchikt zyn, om een doortogt aan 't Maandelykſch Bloed te verleenen.

Die Vaaten zyn altoos meer of min Open, en hebben niet dan een geringe Werking, zy hebben de voortdryvende beweeging der Vogten, die zy onthouden niet noodig, tot de werking der Lyvmoeder, en tot de geweldige voortdryving der Vogten, geroepen tot dat gedeelte, door de pynlyke gevoeligheid der Opzwellinge.

Men heeft door 't geene dat te vooren is gezegt geworden, gezien, hoe veel moeijte het aan Jonge Lieden niet verſchavt, om deeze Maandelykſche Ontlaſtingen te bekoomen, en de nutbaarheid die uit deeze Ontlaſtinge ſpruit, tot de Gezondheid der Vrouwen; men zal zien aan welke plaagen zy ook onderheevig zyn, wanneer die gereegelde Vloed vermindert, of geheel en al in een zeekere ouderdom van Jaaren, naa maaten zy van deeze tyd van Schyding en Ophouding van haar veranderingen vervreemd zyn.

Alle

Alle de Vrouwen worden geenzints eeveneens, in 't verlies van die gereegelde Ontlasting gepynigt: Die, welke een weinig Volbloedig zyn, die koud van Gesteldheid zyn, weinig Eeten, de Vrouwen die zwaaren arbeid doen, door dewelke zy zeer veel verliezen, en van slegte Spyzen Leeven; desgelyks ook die, welke veel of overvloedig Gekindert hebben, vinden zig teegen de tyd der Scheidinge zoodanig uitgeput, dat zy veel ouder schynen, dan zy zyn; die, welke naa langen tyd Maager geweest te zyn, zeer Dik of Vet worden, alle deeze Vrouwen zyn aan geringe ongesteldheeden onderheevig, of zy hebben 'er geene, wanneer haar Maandstonden ophouden te vloeijen. Maar de Volbloedige Vrouwtjes, die meer Maager als Grov zyn, veel drivt bezitten; die welke veel Eeten en Drinken, die weinig Verspilling maaken, en die zig niet gedraagen, naa de noodige vermindering op de tyd der Scheidinge, zyn gemeenlyk aan heevige Opsteigingen (*Passiones Hystericæ*), aan Verstikkingen (*Suffocationes*), Hartkloppingen met Worgingen (*Palpitationes Cordis cum Strangulatione*), aan Bloedstortingen met ontlasting van geklonterd Bloed (*Cruor*), aan Knoestgezwellen (*Schirri*), aan verlies van veel Waateragtig Bloed onderheevig; die tot Zweeren (*Ulcera*), Sponsagtige Gezwellen (*Fungi*) en Canker van de Lyvmoeder overgaan; alle Toevallen waar van ik in de Verhandeling der Ziekten van dit deel, zal tragten te spreeken.

Om te begrypen hoe het Bloed, welk een gereegelde loop door de Baarmoeder heeft, ophoud van deeze weegen niet te ontvlugten, zoo moet men alleenlyk, op 't geene in zeekere ouderdom gebeurt,

beurt, agt geeven: Op den tyd wanneer de kragten beginnen af te neemen, verzwakken de Lighaamen, om dat de Zappen die haar dienen te onderhouden en te versterken, als in hoeveelheid vermindert zynde, niet als vooren Hersteld of Vergoed worden. De Rimpels (*Rugæ*) van de Huid (*Cutis*), het week worden, en verminderen der Leeden, het beeven der Stem, het uitvallen der Hairen, doen ons klaarblykelyk de vernietiging van 't Werktuig kennen. De Baarmoeder word naa eevenredigheid van de andere deelen van 't Lighaam verzwakt, zakt van haar zelve needer, de Omtrek of *Diameter* der Vaaten, die daar doorloopen, word vermindert door de aannaadering der Vleesvezelen; de Vogten beginnen daar met minder gemakkelykheid door te vloeijen, en 't Caliber der kleine Vaaten allengskens beginnende te verminderen, belet het Bloed 't welk zig aanbied, de gewoonelyke weg door te gaan. Betrefvende het Bloed, dewyl het aldaar meer Verdikking in zyn dikte (*Consistentia*), en minder kragt in zyn Omloop heeft, is het minder bekwaam de ingekrompe Vaaten door te dringen: En het kan de gesloten uitgangen, als die van de Hairagtige Watervaaten (*Vasa Capillaria Lymphatica*) zyn, ook minder verkragten: Het Bloed moet bygevolg, indien het gereegeld uit de Baarmoeder zal ontlasten, nieuwe weegen voor zig uitvinden, op dat het door de zydelingsche Vaaten naa de andere Ingewanden, kan te rug vloeijen: Zoo als zulks in een gedeelte van een afgezet Lid gebeurt, welk al het Bloed niet kunnende behouden, dat voor het zelve beschikt was, uit gebrek van plaatz verpligt is, zydelingsche weegen te doen zoeken, om zig in de naaby

naabygeleegenste deelen te verspreiden; en dewyl de te rug vloejing natuurlyker wyze op die plaatzen, waar anderzints minder Bloed gedreeven word, Verstoppingen (*Obstructiones*) moet veroorzaaken, is men in deeze of geene gevallen genoodzaakt meermaalen Aderlaatingen te doen, tot dat het Bloed minder overtollig in 't geheel, of tot een nieuw gebruik geschikt zynde, zig niet meer verjaagt, nog te veel bevind te zyn in die plaatzen, waar het zig verspreiden doet.

Wanneer in de Jaaren der scheidinge of als de Maandelyksche Bloemen zullen ophouden, het Bloed zig op geenerhande wyze gebrekkig bevind, gebeurt het alsdan, dat de Traagheid en de Rust aan die Jaaren gehegt, de overtolligheid van 't Voedzel (*Nutrimentum*), geschikt om zig veel eerder in de Vetblaasjes (*Vesiculæ Adiposæ*), dan in die deelen, (die genoegzaame werking bezitten, om zig te ontlasten), te plaatzen, en het getal van die Blaasjes, niet alleenlyk op de geheele oppervlakte van 't Lighaam, maar ook in de Tusschenruimten (*Interstitia*) van ieder Vleesagtig deel geplaatst, zyn als zoo veel hulpen, die de natuur zeer wel geschikt vind, om de verstoppingen af te keeren, en om de opgehouden vloejing tot de Lyvmoeder, tot een ander heilzaam oogmerk te besteeden.

Het gebeurt veeltyds dat naa een ophoudinge der Maandstonden, geduurende twee of drie maanden, of terstond naa dezelve eene sterke Bloedstortinge volgt, met eene aanmerkelyke ontlasting van geronne Bloed (*Cruor*). Men kan deeze schielyke overstrominge, niet dan aan de Hairagtige Vaaten, die door het geweld en meenigte van Bloed verkragt worden, toeschryven. Het zyn alsdan niet meer de Mond-

F 2 jens

jens der Waatervaaten, die het Bloed uitlaaten: Het gaat daar met meerder traagheid, dan in de natuurlyke ſtaat door, om aan haar de uitwerking van een dergelyke aanval te geeven: De middelen die men gebruikt om dit verlies teegen te houden, en de Ziektens die hier opvolgen, als men dezelve niet kan ſtuiten, doen genoegzaam kennen, dat het de Bloedvaaten zyn, die geopend geweeſt zyn, door een zoort van geweld, om dat de hulpmiddelen die gemeenlyk in zoodanige Bloedſtortingen als de ruſt in 't Bed, Aderlaatingen op den Arm; gemeene en papagtige Voedzels, terſtond de Opſlorpende en de Zaamentrekkende (*Abſorbentia & Adſtringentia*), uit gebrek van uitwerking der eerſte middelen; de eenvoudige dranken, en de onthouding van alles 't geen het Bloed kan bedwingen, van vrugt zyn.

De toevallen die gemeenlyk op de aanhouding van zoodanige Bloedvloejing, of op haar zeer meenigvuldige weeromkomſt volgen, zyn de Opblaazinge, de Waaterzugt en Knoetsgezwellen der Baarmoeder, enkelde of kwaadaardige Zweeren of die met kwaadaardigheid gepaart zyn, Verzweeringen, die geleegentheid tot een *Fungus* of Uitwas geeven, Omkeeringen der Baarmoeder; eindelyk Cankers, die tot ongeneeslyke Ziekten overgaan, en gemeenlyk by de Vrouwen Doodelyk zyn. Het is op die tyd der ſcheidinge, dat de Vrouwen goede raad van nooden hebben, en met al haar reden, waar aan zy haar onderworpen gemaakt hebben, zig tot een noodzaake dwang over te geeven: Maar ook hun onderwerping en wysheid worden gemeenlyk vergolden, door de behouding van hun Gezondheid, of door haar herſtelling, indien de toevallen

len, die in den tyd der ſcheidinge bynaa onvermydelyk zyn, hebben begonnen gehad, 'er eene vermaaning van te geeven.

De vraag is, of men in een algemeene Uitteering (*Atrophia Univerſalis*), veroorzaakt door een langduurige Ziekte (*Morbus Chronicus*), door dewelke de Maandſtonden zyn opgeſtopt geworden, arbeiden moet om dezelve wederom te doen voortbrengen, eer men middelen beraamd heeft, om de oorzaak der Uitteeringe weg te neemen?

Het is zeldzaam, dat 't verval van 't Lighaam, in de Vrouwen het uitwerkzel, of ten minſten onmiddelyk de oorzaak van de opſtopping der Maandſtonden zy. Deeze opſtopping verwekt gemeenlyk een Ontſteeking in de Ingewanden van de Onderbuik, een Drukking (*Oppresſio*) op de Borſt, aanmerkelyke ongemakken in 't Hoofd, Bloed-rachelingen, en verſcheide zoorten van heete Ziektens (*Morbi Acuti*), en zelvs veel eerder als langduurige of ſleepende Ziektens: Maar 't is veel gemeender dat de ſleepende Ziektens allengskens 't geheele Lighaam doen vermageren en uitteeren, doenende terzelver tyd de Maandſtonden in de Vrouwen, die door deeze Ziektens overvallen worden, verdwynen. Men ziet zelvs niet dat dit Gemis der Stonden, de Ziekte vermeerdert, en ongemakkelyker maakt om te behandelen. Het is dus niet gevoegelyk, dat een goed Geneesmeeſter, in overweeginge neemt, of 't de oorzaak (*Cauſa*) of 't Uitwerkzel (*Effectus*) is, dat hy moet aanranden. Ik heb egter Luiden gezien, willende volſtrektelyk de Geneezing van haar Ziekte doen afhangen, van de weeromkomſt der Maandſtonden, en alles (dog in waarheid zonder eenige uitwerkinge) uitvinden, wat hen

maar moogelyk was van zig te verbeelden om ze weederom te voorſchyn te brengen.

Het is dus natuurlyk te denken, dat de Ziektens, die veeltyds haar begin neemen, met gebreeken der Maag, als Walgingen, Afkeerigheid, Braakingen, uit een kwaade Kooking of Verteeringe (*Digeſtio*) veroorzaakt zyn, waar door een onvolmaakte Chyl (*Chylus*) gebooren word, die onbekwaam is een Bloed te verſchafven, die 't geduurig verlies, van 't Lighaam herſtellen, en de kragten onderſteunen kan; door de verzwakking gaat 't Lighaam ongevoeliglyk tot een Vermagering (*Emaciatio*) en Uitteeringe (*Atrophia*) over, in die ſtaat van verval of vermindering, het Bloed, zeer verdikt en in hoeveelheid vermindert, heeft niets dat inſtaat is de ontlaſting der Maandſtonden te weeg te brengen, die in 't algemeen het uitwerkzel en 't voortbrengzel van een overtolligheid van Bloed (*Superabundantia Sanguinis*) in de Vrouwen zyn. Het is dan te vergeevſch gearbeid, het Lighaam ontydig te pynigen, en miſſchien de Ziekte te vermeerderen, door middelen de weeromkomſt der Maandſtonden te onderneemen. Ik hebbe veele Vrouwen gezien, die veel Zieker door 't verval van kragten als door de aangehaalde Ziekten met de Koortz waren, geloovde, dat men niet moeſt arbeiden tot de geneezing van 't geheele Lighaam, voor aleer men haar in hun natuurlyke ſtaat, door de weeromkomſt der Stonden, geſteld had.

Ik heb zelvs Lieden van de Konſt, in dit vals veroordeel gevonden, en met die raadpleegende, heb ik haar teegengegaan, zeggende dat zy nooit de geregelde loop der Stonden (*Curſus Periodicus Menſium*) zouden bereiken, byaldien het Lighaam niet tot zyn herſtelling hellende is, het Bloed

Bloed de Vaaten niet vervuld, het verlies van 't Weezen niet vergoed, en het Lighaam of Konsttuig ten naastenby in die staat als 't zelve voor zyn verandering was, gesteld is, dat alsdan, zonder 't gebruik van hulpmiddelen, de natuur weer in al zyn order koomen en de geneezing uitwerken zou, door de gereegelde weeromkomst van deeze ontlasting.

Dit is ook dat men in de Jonge Dogters, zelv in de gezonde staat, die ontlasting zoo zeer niet bewerkt dat de Vogten van 't Lighaam arbeidende om Lighaamen te vormeeren, die haar wasdom nog niet verkreegen hebben, daarin teegendeel zy haar van zelvs insteld, zoo ras als aan de Jonge Lieden slegts de *kragt* en eene *volmaakter gestalte geschonken word.*

VIERDE HOOFDSTUK.

Van de Teekens der Zwangerheid (Signa Graviditatis).

De Teekenen die de Zwangerheid aankondigen zyn tweederly, Rationeel en Zigtbaarlyk. De Rationeele zyn, die de reden trekt of afleid uit de toevallen, die een Vrouw of een Dogter gewaar word, om door den tyd Moeder te worden, wanneer die toevallen, algemeene toevallen van eene beginnende Zwangerschap, toeschynen aan geene andere oorzaak, te moeten toegeschreeven worden. De zigtbaare en gevoelyke Teekens zyn die, welke door behulp der Zintuigen (*Sensus*), ons volgens haar getuigenisse van de teegenwoor-

digheid van een Vrugt (*Foetus*), in de Baarmoeder verzeekeren.

In het begin der Zwangerſchap, dat is te zeggen, van de eerſte tot tweede of derde Maand, kan men geenzints dan van de Rationeele Teekens, eenig gebruik maaken, en deeze zyn niet voldoenend genoeg, om eene Zwangerheid te doen kennen: Maar offchoon zy altoos misleidende zyn, als zy zig alleenlyk vertoonen, kunnen zy ten minſte dienen, om argwaan te doen verwekken, en omzigtigheeden te gebruiken. Indien de Stonden aan een Vrouw of Jonge Dogter ontbreeken, by wien dezelve, tot hier toe geregeld gevloeijd hebben, zonder dat die opſtopping als de Vrugt of 't gevolg van een Ziekten kan beſchoud worden, zonder dat ze aan een benaauwdheid, aan eenige ſchrik, of kwelling des Geeſts kan toegeſchreeven worden, mag men een geboorene Zwangerheid veronderſtellen, inzonderheid indien de Maandſtonden, gemeenlyk op de gezette tyd gebeurd zyn, zonder ooit traager of raſſer hunnen loop gevolgt te hebben. De zeekerheid zal vermeerdert worden, indien by de opſtopping der Stonden een verlooren Eetluſt, Zmaakeloosheid, vreemde begeertens tot eenige Voedzels, Oprispingen, Walgingen, Braakingen, zig opdoen; als een Vrouw tot een verval van kragten overgaat, wanneer zy niet meer overgeevt: Wanneer zy een Zwelling in de Borſten gewaar word, en eenige Pyn in de Teepels gevoeld: Indien zy een vermoeidheid in de Dyën en Beenen heeft, en een heen en weedertrekking in de Lieſchen gevoeld. De overtuiginge zal nog veel wiſſer zyn, indien de Stonden voor de tweede maal ontbreeken, en dat dezelvde toevallen ſtaande blyven.

In-

Indien een Vrouw van een Bloedryk Temperament, minder als naa gewoonte haar Stonden gewaar word, of op de tyd derzelve, zig eenige Bloedvlekken vertoonen, die een weinig daarnaa verdwynen, om eenige daagen hier naa, weerom te koomen; indien haar zelvs naa op een Rytuig, of zig vervolgens meer dan gewoonlyk vermoeit geweeſt te hebben, een Bloedvloejing overkomt, die zig terſtond ſtuiten doet, mag men een Zwangerheid veronderſtellen, waar in de Vrugt geenzints al het Bloed dat aan de Baarmoeder gevoerd is, opneemt: Waar door veroorzaakt word, dat het overtollige zig door de Vaaten der Moederkoek ontlaſt, die nog zeer klein zynde zulks niet kunnen beletten. De veronderſtellingen der Zwangerheid, worden verzeekert door de teegenwoordigheid der toevallen, die gewoon zyn haar in den aanvang te verzellen. Maar ſchoon men in dit geval zeer ſterke redenen heeft van te gelooven, dat een Vrouw bevrugt is, zyn zy egter niet voldoende genoeg, om met zeekerheid eene Zwangerheid te bepaalen. Een voorzigtig man, brengt deeze uitſpraak over, tot een meerder bepaalde tyd. Dezelvde voorzigtigheid die inmiddels twyfvelingen verſchavt, gedraagt zig ook om omzigtigheeden te gebruiken, die bekwaam zyn om die vloejing teegen te houden, het zy dezelve van eenige verwerringe in de dierlyke Huishouding (*Oeconomia Animalis*) veroorzaakt, het zy zy het uitwerkzel van een beginnende Zwangerſchap zyn. Men doet een of twee Laatingen (*Venæ Sectiones*) naa het noodig is, op den arm; men raad de ſtilte of ruſt aan, en men ſchryvt een Leevenswyze voor, om zagte Spyzen en verfriſſende Dranken te gebruiken. Indien zelv de vloejing of ſtorting, ſchoon mid-

delmaatig zig op nieuw inſteld, is men verpligt de Vrouw in 't Bedde te houden.

Het is veel moeijelyker over een nieuw gebooren Zwangerheid te oordeelen, in Luiden, die de Stonden eenige Maanden, een of twee Weeken, en zomtyds eenige Daagen weggebleeven zyn. De moeijelykheid zal nog veel grooter zyn, in de Vrouwen, die meer Kinderen gehad hebben, en aan Bloedſtortingen onderheevig zyn, dewyl de overvloed en geduurzaamheid, haar in onzeekerheid van hunne toeſtand brengen, en zelv heel dikwyls de Stonden tot de weeromkomſt eener nieuwe ſtortinge, doen in twyfvel trekken, zonder dat 'er een Zwangerheid plaatz gehad heeft.

Een Ziekelyke Vrouw, die de Stonden niet behoorlyk heeft, getrouwt zynde in bedaarde Jaaren, kan een Opſtopping der Maandſtonden hebben, verzeld met eenige toevallen der Zwangerheid, zonder geenzints Zwanger te zyn. Men moet dierhalven zeer omzigtig zyn, om een oordeel te vellen, over een Vrouw of een Dogter in zoodanig geval. Inmiddels, om de ongemakken, die een begonnen Zwangerheid verzellen, te verminderen of te verwyderen, gelyk de eenvoudige Opſtopping kan veroorzaaken, kan men een Aderlaating op den Arm te baat neemen, eenige ligte Opſlurpende (*Abſorbentia*) en Maagmiddelen (*Stomachica*) gebruiken. Deeze Middelen zyn zomtyds bekwaam, om de Stonden (*Menſes*), door de verdikking der Vogten, te rug te roepen, of door de overvloed van Bloed, welk de Baarmoeder bezwaart, en de werking der Vaaten belet. Indien een Vrouw Zwanger word ſtaande het gebruik van die hulpmiddelen, die geenzints in haar ſtaat naadeelig zyn, die de

on-

ongemakken zelvs helpen verzagten, wint men ongevoelyk een tyd, waar in alle twyfvelingen dienen te verdwynen, 't zy door 't denkbeeld van de Vrouw, die haar Kind voeld beweegen, het zy door de kunde der Vroedmeester, die alsdan gebruik kan maaken, van een geschikt middel, om alle veronderstellingen in zeekerheid te veranderen. Dit middel noemt men het Voelen of Tasten (*Toucher*) der Baarmoeder van de zyde der Scheede, of eenvoudiglyk het Ondertasten.

VYFDE HOOFDSTUK.

Van 't Voelen of Ondertasten. (*Toucher*).

EERSTE LID.

Middel om met een zoort van zeekerheid de Zwangerheid te kennen, alhoewel de Teekens bedriegelyk zyn, en het Kind zig nog niet doet beweegen.

Het Voelen of Ondertasten (*Explorare*) is een Verrigting of Operatie, waar door men in de Scheede der Vrouw de voorste of Wysvinger (*Digitus Indicatorius*) inbrengt, op dat men door de Hals of 't uiteinde der Hals van de Baarmoeder aan te raaken, of te voelen, van de staat van dit Ingewand zou kunnen oordeelen.

Bynaa alle die geene, die over de Vroed- of Verloskunde geschreeven hebben, raaden dit Onder-

der-

dertaften als een bekwaam middel aan, om verzeekerd te zyn, of een Vrouw Zwanger is of niet; en pryzen 't gebruik van dit middel onverfchillende, op alle de tyden der Zwangerfchap aan. De Mond der Baarmoeder, is volgens die Schryvers, in een Vrouw die Zwanger is, naauwkeuriglyk geflooten: Haar Mond is veel dikker en korter, en meer naa de zyde van de Endeldarm (*Inteftinum Rectum*) als naa de Blaas (*Vefica*) gekeerd: Dit alles laat zig gemakkelyk gevoelen, door het inbrengen der Vinger in de Scheede (*Vagina*): Maar kan men een gewis oordeel vellen, over een diergelyk onderzoek in 't begin van eene Zwangerheid? Dewyl niets zoo veel verandert als de gedaante, de toefluiting en de legging van de Hals der Baarmoeder (*Collum Uteri*).

Daar zyn Vrouwen, die zonder Zwanger te zyn, de Hals der Baarmoeder dik en kort hebben: In andere is ze zeer lang: By deeze is ze zeer geflooten, en in die bynaa altoos een wynig open.

Wat de Loop of de Directie aangaat, zoo is dezelve dan eens naa vooren, dan naa agteren, of op zyden, volgens de gemeenfte legging van een Vrouw, inzonderheid wanneer ze gekraamd heeft, en naa dat zy meer of minder poezelig of lyvig is, geleegen. Het is dus te verwonderen, dat de Heer MAEURICAEU zelvs vertrouwd heeft op 't Ondertaften van dit zoort, en in de eerfte tyden der Zwangerfchap gefteld heeft, zonder bedroogen te worden, door de veranderlykheid, waar van wy nu van voorneemens zyn te fpreeken, die niet dan twyfvelingen en nooit iets zeekers te voorfchyn brengen. Wat my aangaat, door een lange ondervinding van de onzeekerheid van een dergelyk teeken overtuigt zynde, zoo geloove ik geenzints, dat

dat door dit middel verlichtingen moeten gezogt worden, in de ſtaat van een perſoon, die men veronderſteld Zwanger te zyn, Ik raade zelvs niet aan, zyn toevlugt tot 't onderſlaan te neemen, op welke wyze men het ook oefvenen wil, voor de tyd van twee- of twee en een halve Maand. De Heelmeeſters die van dit middel gebruik maaken, alle de misſlag die 'er is, zou gemaakt worden om een nette en naauwkeurige uitſpraak te maaken, te vooren over de ſtaat van een perſoon, die aan dit onderzoek zou onderworpen zyn: En men zou ze te gelyk van onkunde beſchuldigen, om dat het niet beſliſſende is, of om dat men in haar uitſpraak bedroogen werd. Ook is het veel wyzer gedaan, in plaatz van een Vrouw voor die tyd te onderſlaan, of zig vermaakshalven ten dien opzigten over te geeven, zig dan aan de Rationele teekens te houden, en aan de voorzigtigheid die de Zwangerheid vereiſcht, indien haar vereeniging plaatz heeft, van ze te veronderſtellen.

Maar byaldien de ondervinding leerd, niet op de Rationeele teekens te vertrouwen, als het vereiſcht word over een Zwangereſchap een uitſpraak te doen: Indien zy geen vertrouwen meer verleend in de verlichtingen, die men begeert uit het ondertaſten te haalen, geoefvend op die wyze als alle en een iegelyk tot my toe gedaan heeft, is 'er om deeze Operatie te doen een andere wyze, die gebruikt word, in een twyfvelagtige ſtaat van een Vrouw of Dogter ook zoodanige wiſſe kenniſſen, als de oude wyze van ondertaſten, onzeekerheeden en misſlaagen gegeeven heeft.

Om een Zwangerheid door middel van te onderſlaan te kennen, is het noodig dat 'er een tyd dat

van omtrent drie Maanden, of ten minſten twee en een halve Maand verloopen zyn; want in die tyd kan de Baarmoeder een genoegzaame omtrek aanneemen, om aldaar ter zyde van de Buik, gevoeld en onderſcheiden te worden, van de deelen, die om dezelve geleegen zyn. Het is niet wel moogelyk, wanneer een Vrouw niet Zwanger is, het Lighaam der Baarmoeder te voelen: Dit gedeelte in het Bekken (*Pelvis*) geplaatſt, en onder 't Schaambeen (*Os Pubis*), die haar belet op geene wyze uit te puilen, verborgen, is alsdan niet taſtbaar; maar zy word twee en zelvs driemaal vermeerdert, in de tyd van drie Maanden; zy begeerd uit 't Bekken uit te gaan; zy geevt zig op ter zyde van de Buik, en ſteekt gemeenlyk booven 't Schaambeen drie dwarze Vingeren uit. Als dan is het mogelyk van haar te kunne voelen, door de Hand op de Buik der Zwangere Vrouw te leggen, en een of meer Vingers van de andere Hand, in de Scheede der Lyvmoeder (*Vagina Uteri*) in te brengen.

Om het Taſten en Voelen te oefvenen, moet men eenige voorzigtigheid gebruiken, waar van eenige betrekking hebben tot de volmaaking der Operatie, en de anderen hebben hun opzicht, tot de Betaamlykheid of Houding, die men in zig zelv hebben moet, en tot de Perſoonen by dewelke men geroepen is, en inzonderheid indien het Perſoonen van rang en aanzien zyn: De ſtaat van een Dogter vereiſcht een veel grooter oplettendheid dan van een getrouwde Vrouw.

Het taſten kan ook gevoeglyker door de Hand geſchieden, als de Perſoon die nog Jong is, en voor de Operatie een of twee Clyſteeren (*Enemata*) heeft doen inbrengen, om de dikke Darmen (*Inteſtina Craſſa*) van de harde ſtofven, die haar zom-

zomtyds bezwaaren, en die de Operateur kunnen hinderlyk zyn, te Ontlaſten. De Vrouw dus voorbeſchikt, doet men te Bedde brengen, de Heelmeeſter zal zyn voorſte Vinger (*Index*) van de Hand, die hy in de Scheede (*Vagina*) tragt in te brengen bezmeeren, met eenige Vette of Smeerige dingen, als verſche Booter, Olie of Pomade, beſtryken. Eenige dekken uit betaamlykheid de Hand met een bekwaam Servet of Handdoek, of liever met een Neusdoek, agtgeevende dat het Linnen het Vet of Smeerzel, waarmeede de Vinger beſtreeken is niet wegneemt. Anderen vergenoegen zig met een voet Dek, dat zy over de Vrouw van 't Hoofd tot de Voeten toe uitſtrekken.

De Heelmeeſter gaat dan met de bedekte Hand op de een of andere wyze, onder de Rokken, tuſſchen de Kniën en Dyen, die hy heeft doen opligten, brengt vervolgens zyn Vinger in de Scheede, en brengt dezelve tot aan de Mond der Baarmoeder (*Os Uteri*). In 't ingaan in de Scheede, moet hy langzaam te werk gaan, uit vreeze van ze inwendig niet te beſchaadigen, en indien hy eenige hinderpaalen in zyn weg ontmoet, moet hy niet het minſte geweld oefvenen. Hy dient oplettende te zyn van de Vinger geenzints in een regte lyn van de Ingang der Scheede tot de Mond der Baarmoeder, in te brengen, maar dezelve een weinig naar den Endeldarm (*Inteſtinum Rectum*) toe te buigen: Om dat de Mond van de Baarmoeder het allermeeſt naa die kant toe geplaatſt is: Terwyl zal de Heelmeeſter zyn Vinger tot de Mond van de Baarmoeder gebragt, inhouden, en 't platte van de andere Hand op de Buik leggen, op de plaatz waar

waar hy de Baarmoeder vinden moet. Indien hy een rond Lighaam gevoeld, dat neederzakt en weerom ligtelyk opryſt, als hy 't min of meer drukt, indien dit zelvde Lighaam door zyn bodem van boven naa omlaag gedrukt, beantwoord aan de Vinger die aan de Mond der Baarmoeder gebragt is, en indien het weerom kaatſt en allengskens het gedeelte van de een of andere Hand, die het drukt door haar twee teegenovergeſtelde uiteinden te rug zend, zal men niet meer behoeven te twyfvelen, dat het de Baarmoeder niet is, en men zal verzeekerd worden, dat zy iets in zig bevat; om dat men weet dat dit gedeelte, buiten de toeſtand van Zwangerſchap en Ziekten, zig onder het Schaambeen (*Os Pubis*) doet verbergen, zonder daar uit te puilen, en by gevolg ſchoon men ze daar in de Buik gezogt heeft, kan men ze daar niet vinden. Maar om ze daar te voelen, gelyk ik gezegt hebbe, is 't noodig dat ze twee of driemaal grooter in haar omtrek vermeerderd wierd: 't Geen ze niet had kunnen volbrengen, zonder de tegenwoordigheid van een Kind, 't welk daar in van oogenblik tot oogenblik aanneemt.

De Verlichtingen die de Heelmeeſter uit dit onderzoek trekt, ſtellen hem in ſtaat van de teegenwoordige ſtaat van een Perzoon te bepaalen. Maar het Taſten op die wyze geoefvend, heeft in Magere Perzoonen een zeekerder uitkomſt, zelvs in een niet zoo ver gevordert tydſtip: Het ſlaagt zoo wel niet in die geene die zeer Vet zyn: de ſpanning van de Buik door de Vettigheid, de dikte van de Huid vergezeld van 't dikke Lighaam, de Opzwelling van alle de deelen van de Onderbuik, door de Poezeligheid, verbergen de

Baar-

Baarmoeder, en beletten de Hand op de Buik geplaatst, dezelve te vinden. Men moet derhalven een Maand langer wagten, om dit onderzoek te doen, om dat de Baarmoeder alsdan naader aan de Navel (*Umbillicus*) komt, en dus gemakkelyker kan gevoeld worden.

Wy hebben gezegt dat het Tasten, om van een Zwangerschap verzeekerd te zyn, voor den tyd van twee en een halve Maand, of drie en een halve Maand in Vette Vrouwen, van geen vrugt zyn kon, om dat de Baarmoeder voor de eerste tyd niet buiten het Schaambeen (*Os Pubis*) komt, en voor de laatste zy zig in Vette Vrouwen te weinig onder dit Been verhevt: Maar naa dien tyd, groeijt de Baarmoeder zoo merkelyk aan, dat men niet noodig heeft zyn toevlugt tot dit middel te neemen, om zig van de Bevrugtheid te verzeekeren: Het is dan genoeg de Hand op de Onderbuik te plaatzen, om dezelve te onderkennen. Daar te booven zoo maaken de beweegingen van 't Kind, die het de Moeder en zelv aan de Vroedmeester gevoelen doet, als hy zyn Hand op de Buik legt, alsdan het gebruik van 't Ondertasten geheel en al onnut, om uit te spreeken, of de Vrouw Zwanger is of niet. In eenige Vrouwen worden de beweegingen van 't Kind reeds van de tyd van twee Maanden af gevoeld; dog by de meeste met de vierde en op de helvt der vyvde Maand: Men heeft Vrouwen in de welke het zig niet gevoeliglyk beweegt, dan met de zesde en zeevende Maand, als in Waaterzugtige Vrouwtjens; in die, welke zeer grov zyn, zonder gebuikt te zyn, of meer Kinderen draagen, en zoo de een teegen de andere gedwongen zyn, dat ze uit gebrek van ruimte zig kunnen beweegen. De Baarmoeders die op zommige plaatzen *Schirreus* of

verhard zyn, maaken de beweegingen van 't Kind, geduurende een lange tyd, ook minder gevoeliglyk.

TWEEDE LID.

In welke gevallen men zyn toevlugt tot het Tasten of Voelen neemen moet, om een Zwangerheid te erkennen.

De gevallen waar in vereischt word, deeze Operatie in 't werk te stellen, om de tegenwoordigheid van een Vrugt (*Foetus*), in de Baarmoeder vast te stellen, zyn zeer menigvuldig: Zomtyds word zy gebruikt, om een twyfvelagtige Bevrugting te bepaalen; en dikwyls genoeg om eene Zwangerheid die men tragt verborgen te houden, te ontdekken.

Een Vrouw kan eenige daagen naa dat zy Ontvangen heeft, en voor dat zy heeft kunnen ontdekken Zwanger te zyn, door een heete Ziekte aangetast worden, waar in volgens de behandeling veel Ontlastingen, inzonderheid meenigvuldige Aderlaatingen vereischt worden, als daar zyn een Zinking op de Borst, Pleuris, of zommige andere heete Ziektens, om dat de Aderlaating wel het zeekerste middel is, om de Ontbinding (*Resolutio*) te bevorderen: Men doet alle deeze Aderlaatingen zonder te weeten dat 'er een Kind in de Baarmoeder is; en wanneer men het al bewust was, behoorden men ze niet minder te doen, volgens het bekende Axioma, *Urgentiori Occurrendum est Symtomati.* Daar te booven heeft een Vrugt in zyn beginzels, zoo een kleine hoeveelheid van Voedzel noodig, dat 'er gemeenlyk genoeg Bloed overblyvt, om in zyn Weezen of substantie over te gaan: Ook ziet men alle dagen,

een

een Vrouw haar Vrugt behouden, en niet Verloszen, in weerwil van de meenigvuldige Aderlaatingen, en alle andere Ontlaſtingen, die men gehouden was haar te doen ondergaan. Maar de herſtelling is gemeenlyk van langen duur, in die zoorten van gevallen; wanneer een Vrouw haar Stonden naa twee Maanden niet weederom ziet verſchynen, zonder eenige gemeenſchap met haar Man gehad te hebben, ſchryvt men de traagheid en moeijelykheid van haar herſtelling aan de Opſtoppinge der Maandſtonden (*Suppresſio Menſium*) toe; edog de Zwangerheid waar van men zelvs geen verdenken heeft, is daar van de waare oorzaak, en men kan ten dien opzigten geen verzeekering bekoomen, als door 't Taſten.

Een Dogter kan onderſteld worden Zwanger te zyn, om dat zy de Maandſtonden zeedert eenige Maanden niet gehad heeft, en dat zy daar te booven de toevallen, die gewoonlyk de Zwangerheid aankondigen, gewaar word: En de Ondertaſting word dan noodzaakelyk, om de ſtaat van de Perzoon te bepaalen. Als de Jonge Dogters voor dit onderzoek een afkeer hebben, zyn 'er geen loosheeden genoeg, die zy in 't werkſtellen, om deeze Operatie van geen nut te doen zyn? zy Hoeſten en Rachelen geduurende de tyd dat men haar Ondertaſt: Als men zoodanige listigheeden gewaar word, moet men haar aanraaden eens goed en geheel uit te Hoeſten of te Rachelen, en zoo lang wagten tot dat zy gedaan hebben.

Men kan ook van deeze Operatie gebruik maaken, om te ontdekken of een Minne of Dogter bevrugt is: Het is niet vreemd, dat men zeer ſterke redenen heeft, om dit zoort van Vrouwen te beſchuldigen: Dog zy loochenen dikwyls met hardnekkigheid haar Zwangerheid, uit vreeze dat zy hier door hun poſt zullen kwyt raaken. Het on-

onderzoek, 't welke men haar voorſteld te ondergaan, is veeltyds voldoenend, om een toeſtemming van haar toeſtand te verkrygen. Maar indien de voorſtelling die men aan haar doet, van ze te Ondertaſten, haar toeſtemminge niet bekomt, moet men om haar te overtuigen of vry te ſpreeken, tot de Operatie overgaan.

De Vrouwen by wien de Maandſtonden opgehouden zyn, worden dikwyls Stuiptrekkende beweegingen (*Motus Convulſivi*) in de Baarmoeder gewaar: Het Bloed waar van zy overlaaden is, en die Stuiptrekkende beweegingen, doen zig aldaar zien, onder de Gedaante van een beſlooten of bepaald Gezwel.

Het Taſten wanneer het door een kundige Hand geoefvend word, geevt ons een zeeker middel aan de hand, om een uitſpraak te doen of de toeſtand der Baarmoeder aan een Zwangerheid of aan een eenvoudige Opſtopping der Maandſtonden moet toegeſchreeven worden.

De wyze om de Baarmoeder te voelen, door haar twee uiteindens, zoo als wy reeds gezegt hebben, is niet alleenlyk dienſtig om te verzeekeren of zy Zwanger is of niet; zy kan ook dienen, om de onderſcheiden tyden der Zwangerheeden te doen kennen, die zig naa de plaatzen die de Baarmoeder in neemt, te kennen geeven. Op de tyd van drie Maanden, zeedert de Ontvanging (*Conceptus*), doet zig de Baarmoeder twee of drie Vingers buiten het Schaambeen (*Os Pubes*) uitſteeken: Tuſſchen de vierde en vyvde Maand, raakt zy tot aan de Navel (*Umbilicus*): Teegen de zeevende Maand gaat zy dezelve zeer aanmerkelyk te booven: En in de neegende Maand, is de Baarmoeder zoo hoog, dat zy de Maag moeijelyk is, en dat ze het Middelrivt (*Diaphragma*) zomtyds tot haar beweegingen overhaald. Daar doen

zig

zig zomtyds geleegenheeden op, waar in een Vrouw onzeeker van die tyd, waar van zy begonnen is Zwanger te worden, reden hebben kan van te wenſchen, aangaande dit ſtuk eenige verlichtinge te hebben: Het is zeer gemakkelyk, door te Taſten, haar begeerte te voldoen.

DERDE LID.

Van eenige andere nutbaarheeden van 't Taſten.

Wy hebben tot heeden toe gezien, de verlichtingen die men uit 't Taſten trekken kan, zoo om te verzeekeren of een Vrouw Zwanger is of niet, als om te weeten op welke tyd van haar Zwangerheid zy is. Dog de nuttigheeden van deeze Operatie zyn meerder uitgebreid, men heeft zeer veele anderen, waar van de gewigtigſte betrekkinge tot de Verloszinge hebben. Men weet ook, door middel van 't Taſten, of de Verloszing aanſtaande of nog verre is, en of dezelve moeijelyk dan gemakkelyk zyn zal.

De Vrouwen by wien den tyd der Verloszing naaby is,gevoelen dikwyls Druiploopen (*Tenesmus*) of eene geneigtheid om geſtaadig op 't gemak te gaan: Zomtyds Buikpynen, die haar doen inbeelden dat zy moeten Baaren: De Jonge Vrouwen die nog geen Kinderen gehad hebben, zyn ook meer genegen om die Pynen of Zmerten voor eene waare arbeid aan te neemen. De Vroedmeeſter zal 't haar leeren door ze t'ondertaſten, waar op zy ook dienen te vertrouwen. Men leeſt in Schryvers die over de Verloskunde geſchreeven hebben,

ben, dat wanneer een Vrouw nie Zwanger is, de Mond der Baarmoeder (*Os Uteri*) ſpits, dik en geſlooten is, en dat zy naa de twee of drie eerſte Maanden, platter, zagter en dunder word: Zy voegen 'er by, dat dezelve Mond zig zigbaarlyk Opend en Verwydert, in de laatſte tyden der Zwangerheid. Men kan zig in 't algemeen, teegen de waarheid van deeze aanmerkingen niet aankanten; dog is het niet zeldzaam Vrouwen ſchielyk te zien Verloszen, offſchoon de Mond geheellyk voorkomt en te dik is, om gevoelt te worden. Het is ook niet minder zeldzaam om te zien, die de Mond der Lyvmoeder open en glad hebben, geduurende den tyd van vyv of zes Weeken voor de Verloszinge, zomtyds deeze Opening bynaa overal de wydte van een ſtuk van vier-en-twintig Stuyvers heeft. In zommige Vrouwen daarenteegen, in die by voorbeeld, die voor de eerſte maal, op haar daagen zynde moeten Kraamen, en in ſterke is het veeltyds alleenlyk op 't einde der arbeid, dat de Mond der Baarmoeder zig Verwydert. Men moet het zelvde zeggen in gevallen der ſcheevlegging van de Baarmoeder, waar de Mond geen goede geſtalte aanneemt, zig niet opend en dunder word, als door de poogingen der zmerten. Het volgt uit alle die veranderingen, die men zeer meenigvuldig in de Practyk waarneemt, dat men op een vaſt oordeel van een naaby of nog ver af zynde Baaring, niet kon beruſten, op de teekens die onzeeker zyn, als die waar van de Schryvers hebben gewag gemaakt. Ondertuſſchen de Hand van een hebbelyk Vroedmeeſter, en die geoefvend is in 't Ondertaſten, onderſcheid veel gemakkelyker het geen volgens de algemeene regel is, met dat welke alleenlyk in de uitzondering plaatz heeft.

Maar

Maar een teeken, welk niet bedriegend is, wanneer men 't kan bereiken, en welk met zeekerheid een aanstaande Kinderhaaling aankondigt, is als de inbrenging van de twee Vingers van de een of de andere Hand in de Scheede, een Zwelling doet gevoelen, die meer of minder teegenstaat, volgens 't gedeelte dat 't Kind aanbied, welke poogingen oefvend, om zig een uitgang te baanen: Waar van indien men deeze Zwelling gevoeld, men de Vrouw kan verzeekeren, dat de zmerten, waar over zy klaagt, die geene zyn, die voor de Verloszinge vooraf en by den arbeid verzeld gaan.

Het Tasten dient ook om van de gemakkelykheid der Verloszinge te oordeelen: Zy doet ook ter zelver tyd kennen, of deeze Operatie geheellyk aan de natuur moet overgelaaten worden, dan of de hulp der Konst vereischt word, en welke wyze men volgen moet, om de hinderpaalen weg te neemen, die zig teegen de Verloszinge kunnen aankanten. Men erkend, dat de Verlossing gemakkelyk en gelukkig zyn zal, indien de Baarmoeder wel geplaatst is, indien haar Mond beantwoord aan 't midden van de wydte van 't Bekken (*Pelvis*), en indien hy gesteld is, om zig gemakkelyk te Verwyderen: Indien 't Kind wel geleegen is, dat is te zeggen, indien het zyn Hoofd met zyn boovenste gedeelte vertoond, hebbende het aangezigt naa 't Heiligbeen (*Os Sacrum*) van de Moeder gekeerd: Indien de wydte die de Beenderen van 't Bekken (*Ossa Pelvis*) overlaaten, een vryë doortogt aan de Vrugt (*Foetus*) kan geeven, en indien de Vrugt in al zyn deelen eevenreedig is aan de doortogt, voor hem beschikt. Indien alle deeze omstandigheden zig vereenigen. De Waaters beslooten in de

Vliezen neemen een wyde vlakke en een uitgebreide Gedaante, in alle haar omtrek van de Bodem der Scheede aan; En deeze Gedaante der Waateren, belooven een gemakkelyke en ſpoedige Verloszinge. De Verloszing zal in teegendeel moeijelyk zyn, en niet zonder hulpe der Konſt volbragt worden, indien de Baarmoeder kwaalyk geleegen is, indien haar Mond zig zeer onder 't Schaambeen (*Os Pubes*) verborgen houd, of teegen 't Heiligbeen (*Os Sacrum*), of te veel regts of links hellende is: Indien 'er een gebrek in de Geſteldheid (*Conformatio*) van de Beenderen van 't Bekken is, en indien de Opening die zy geeven kunnen, niet eevenreedig is, aan de grootheid van 't Kind: Indien eindelyk 't Kind alle andere deelen behalven 't Hoofd aanbied. Een hebbelyk en ervaren Vroedmeeſter weet, wanneer hy de Vrouw in arbeid zynde Ondertaſt, het Hoofd, de Billen (*Nates*), de Kniën en de Elleboog te onderſcheiden, en zulks voor dat de Waateren doorgebrooken zyn, en een bepaalde Gedaante aangenoomen hebben. Hem is ook bewuſt, of 't de Hand, de Voet, of de Navelſtreng (*Funus Umbilicalis*) is, die zig voor de Mond van de Baarmoeder vertoond: Het is niet genoeg alle deeze moeijelykheeden te booven te koomen: De Konſt alleenlyk, kan deeze kwaade geſteldheeden zoo van de Baarmoeder als van 't Kind veranderen, en de overige gebrekkelykheeden door gepaſte middelen herſtellen. Men ziet dus van welk aanbelang het voor die geene is, die haar aan de Verloskunde willen overgeeven, om zig in 't Voelen of Taſten wel te oeffenen, om ter bekwaamer tyd een ondervinding te verkrygen, zonder dewelke men, alle de

voor-

voordeelen die men hier uit verwagten kan, niet uit deeze voortrefvelyke Operatie trekt.

Het Taſten kan eindelyk van een groote hulp zyn, om de natuur, zitplaatz en de uitgebreidheid der onderſcheidene Ziektens, die de Baarmoeder kunnen aanranden, te kennen, en om die geenzintz met die der naabuurige deelen te verwerren.

Ik ben in 't laatſte Jaar, door een van myne Meedebroeders, met de Heer MOLEN, (Geneesheer) geraadpleegt geworden, over een Jufvrouw die een Gezwel in de Buik had, 't welk zig uitſtrektede van 't Schaambeen, tot eeven onder den Navel (*Umbilicus*); het was rond, bepaald, beweeglyk en een weinig pynlyk: Aan wie de kuisheid van de Jufvrouw onbekend was, zoo als myn Meedebroeder daar van verzeekerd was, zouden op 't eerſte gezigt geloovt hebben, dat zy vier Maanden Zwanger was.

Maar alhoewel ik geene twyfveling weegens 't gedrag van deeze Jufvrouw had, en offchoon ik alle gedagten der Zwangerheid verworp, ſcheen de Baarmoeder egter myne opmerkzaamheid te bepaalen, en myne naavorzingen op te wekken. Ik kon niet gelooven, dat alle andere gedeelte als de Baarmoeder, een Gezwel kon vormeeren, zoo overeenkomſtig met dit, welke de Zwangerheid of een Ziekte in dit Ingewand (*Viscus*) voortbrengt. Dit Gezwel (*Tumor*) ſcheen uit de Onderbuik, omtrent 't midden van 't Schaambeen uit te gaan, en in de Buik opklimmende, deed het zig in de rondte by de Navel bepaalen: Daar te booven de ongevoeligheid van 't Gezwel door 't drukken van onderen van de Buik, de weinige zmerten die het aan de Perzoon in 't gaan veroorzaakten, de geſtalte, en

de gemakkelykheid van haar met de Hand van de regter naa de slinker zyde te doen beweegen, deeden my eer ik 't onderzoek gedaan had, 't welk ik my beloovt hadde, gelooven, dat 't een knoest Gezwel (*Schirrus*) aan de Lyvmoeder was. Ondertusschen de schielykheid waar meede dit Gezwel begonnen en aangenoomen was, en de loop der Maandstonden, die zy niet ongereegeld had, waaren teegenstrydige Teekenen, waarom 't my ook toescheen reden te hebben van te twyfvelen. Dewyl 't 'er op aankwam een oordeel te vellen, en dat de Baarmoeder moest veroordeeld of vrygesprooken worden, wierd ik gekoozen om zulks te beslissen.

My daar toe begeeven hebbende, hadde ik, gelyk ik de gewoonte hebbe van te doen, om dit gedeelte aan beiden de uiteindens te Betasten, wel ondersteund en met de vlakke Hand op 't Gezwel van de Buik needergedrukt, voelde ik het geenzints aan de Scheede (*Vagina*) beantwoorden: De Hals der Baarmoeder (*Collum Uteri*) bewoog zig op geenerlei wyze; hy was zagt, en gehoorzaamde aan alle de beweegingen, die men hem aandeed, en het scheen my toe geene gemeenschap of vasthegtinge te hebben, met 't Gezwel des Buiks. De verlichtingen, die dit onderzoek my veroorzaakten, de Maandstonden (*Menstrua*), die naa gewoonte voortgingen, en de schielykheid waar meede het Gezwel gebooren was; alle deeze omstandigheeden vereenigt, deeden my besluiten, dat de Baarmoeder Gezond was, en dat 't Gezwel in de verdubbeling van 't Buikvlies, dat de Waaterblaas (*Vesica Urinaria*) en de Baarmoeder, bekleed, moest geleegen zyn.

Indien men door 't Voelen, zoo als ik voortge-

gesteld hebbe, van de gezonde staat der Baarmoeder kan bewust zyn, in omstandigheeden, waar in men zou kunnen oordeelen ongesteld te zyn, zou men ook beeter over de Ziektens kunnen oordeelen, waar aan zy meer dan te veel onderheevig is: Men zal het door een voorbeeld ophelderen, indien zy aangedaan word, door een Knoest gezwel, tast dit ongemak ten eenemaal haast de geheele omtrek aan, indien 't aan de Hals (*Collum*) derzelve geplaatst wordende, 't lighaam van dit Ingewand geenzints gebrekkig is: Men zal door middel van te Ondertasten kunnen ontdekken, of 'er een weeldrig Uitwas (*Fungus*), aan de zyde van de Hals der Baarmoeder; dan of zy haar oorsprong of wortel uit haar Bodem (*Fundus*) neemt; indien de gewoonlyke ontlastingen, voor Waateragtige en zomtyds bloedige erkend, langen tyd naa de ophouding der Stonden, en in een bedaagde ouderdom, ingesteld worden, van een Zweer (*Ulcus*), van uitgezetten of te zeer verwyderde Vaaten (*Vasa Varicosa & admodum Dilatata*) voorkoomen, of indien zy voortgebragt zyn, door een Baarmoeder die door 't minste gebrek niet aangedaan is, en zelfs geene zwaarigheid aankondigt. Dewyl ik eenige voorbeelden over deeze verscheide gesteldheeden moet aanhaalen, zal ik my voorneemen hier van in een meerder uitgebreide Verhandeling, over de Ziektens der Baarmoeder te spreeken.

Zomtyds gebeurt het, dat een Dogter of een Vrouw een Zwangerheid, die reeds zig aan 't oog schynbaarlyk begint te vertoonen, zou willen verbergen, en egter zig onderwerpt aan 't onderzoek, zeggende, aan een Knoest-gezwel of Waaterzugt (*Schirrus & Hydrops*) Ziek te zyn. Men moet haar terstond overeind staande Betasten; in dee-

deeze lynregte Gedaante, doet de Baarmoeder veeltyds op de Bodem der Scheede, een hard Lighaam gewaar worden, 't welk zeer ligt kan gekend worden, als iets in de Baarmoeder beslooten: Maar dewyl dit onderzoek niet voldoenend is, om iemand die alles ontkennen wil, in weerwil van alle teekenen, die een Zwangerheid te kennen geeven, te overtuigen; moet men ze daar naa vlak of plat op een Bed laaten neederleggen, de Beenen naa de Billen toebrengen, en haar op de Buik met de eene Hand, en in de Scheede met de andere Hand betasten, op die wyze als ik reeds gezegt hebbe: Om wel deegelyk te Voelen, of 't harde Lighaam de Baarmoeder is of niet; zoo zy 't is, kan men van de Zwangerheid verzeekerd zyn. Telkens wanneer men dus onderzoek gedaan heeft door 't betasten, indien men iemand veronderfteld Zwanger te zyn, en het weezentlyk is, zoo kan men vervolgens onderzoeken, of 't Kind Leevend, dan of 't Dood is. Om zig hier van te verzeekeren, moet men de twee Handen op de vlakte des Buiks leggen, omtrent ter plaatzen daar zig dezelve het beste doet ontdekken, en genoegzaam rusten op dit ingewand, om het in zyn zydelyke deelen in te drukken, om het Kind eenigzints te dwingen en te verpligten van zig te beweegen, wanneer het zig meer geprangt gevoeld, dan naar gewoonte. Men houd haar een tyd lang in deeze gesteldheid, om op de beweegingen te letten die zig vroeg of laat doen gevoelen. Indien door de al te sterke drukking der Buik, en een zeer lang gevolg van tyd, men de Ademhaaling (*Respiratio*) belettede, zoo moet men dezelve doen herhaalen, door de Hand booven van de Buik weg te neemen, om hem in het vervolg wederom te plaat-

zen,

zen, gelyk hy te vooren geweest is: Zoo ras men een kleine beweeging die taamlyk hart is, en teegen een gedeelte van de Baarmoeder gevoeld, zoo is zulks genoeg om in eene Zwangerheid van een Leevendig Kind verzeekerd te zyn, en om het Leeven van dit teeder Slagtoffer in zeekerheid te stellen.

Ik heb veelmaalen door dit middel geslaagt, om Kinderen die men meenden Dood te zyn, en waar van zelv op de tyd, wanneer haar beweeging moest gevoeld worden, ook geen beweeging vernoomen wierd, te doen beweegen: Ik drukte de Baarmoeder en 't Kind, en noodzaakte het om zig te beweegen, gelyk het zomtyds van zelv doet, wanneer het niet op zyn rust legt. Men moet deeze Aanbrenging (*Applicatio*) der Handen met veel omzigtigheid in 't werk stellen, en trapsgewyze indrukken: Ik zou het nooit in een geval, waar een Bloedstortinge (*Hæmorrhagia*) plaatz had, in 't werk stellen, of in Perzoonen die ligt kwetsbaar zyn, of in die welke met 't toeval van een benaauwde Borst (*Astema*) bezet zyn. Voor 't overige, zoo dikwyls als men naa 't in 't werkgesteld onderzoek, gelyk wy hier van hebben voorgesteld, het Kind niet gevoeld heeft zig te beweegen, moet men hier omtrent niet wanhoopen, en niet terstond een uitspraak doen, dat 't Kind Dood is: Het is veel voorzigtiger, zoodanig onderzoek agt of tien daagen daar naa te herhaalen; en men ontdekt gemeenlyk in dit tweede onderzoek, 't geen men in 't eerste niet heeft kunnen gewaar worden.

HET

ZESDE HOOFDSTUK.

Van de onderſcheidene zoorten van Zwangerheeden, en van de goede Zwangerheid.

Men heeft driederlei zoorten van Zwangerheeden, de goede, de kwaade en de valſche. De goede Zwangerheid, die men ook in teegenoverſtelling van een valſche, een waare bevrugting noemd, is die geene, waarin de Leevendige Vrugt (*Foetus*) waſcht, en zig in de Baarmoeder onthoud, tot de bepaalde tyd der natuur, voor den uitgang beſchikt, ten minſten zonder dat eenig toeval haar van de gemeene term doet afwyken. De kwaade Bevrugting of Zwangerheid is die, waar de natuur, in plaatz van een leevendig Weezen (*Ens Vivens*) voor te brengen, of ten minſte van alle noodzaaklyke werktuigen tot 't Leeven voorzien, dan een ongedaane Klomp of *Maſſa* voortbrengt, als ongeregelde Lighaamen en zonder eenige waarſchynelyke werktuigelyke verrigtinge, zyn zy onder de naam van Wangeboorte of valſche Bevrugting en van Klomp bekend. Men zegt dat een Bevrugting valſch is, wanneer een Vrouw zonder 't weezentlyk te zyn, zig verbeeld Zwanger te zyn. Een Vrouw die omtrent de dertig Jaaren of eerder getrouwd zyn, en nog geen Kinderen zal gehad hebben, indien haare Maandſtonden by haar koomen op te houden, of

of zig langzaamerhand te verminderen, oordeelt zy Zwanger, en zulks de oorzaak van de opstopping van haar Stonden (*Menses*) te zyn, als ook van zommige andere toevallen der Zwangerheid, die zy gewaar word. De Vreugde die zy gewaar word van Moeder te zullen worden, onderschraagt haare dwaaling; en zy verliest het begrip, dat de eenvoudige opstopping van haar Maandstonden, inderdaad de oorzaak zyn kan, van de toevallen der Zwangerheid, die zy gevoeld, en van de opzwelling van haar Buik. Men moet toestaan dat de Winden (*Flatus*), die aldaar huisvesten, en zomtyds de Wateren die zig in de Buik vergaderen, konnen te weeg brengen, dat de Vrouwen in zoodanige gevallen bedroogen worden.

Men ziet ook Vrouwen, die zeer veel Kinderen gehad hebben, en die de Stonden zeer vroegtydig ophouden, in geloov gebragt, dat zy Zwanger zyn, uit vreeze die zy hebben van te zullen ophouden, vrugtbaar te zyn, en zoo schielyk onvrugtbaar te worden. Deeze dwaaling duurt zomtyds tot op de neegende Maand: Het Ondertasten (*Toucher*) eerder geoefvend, doet daar een einde van maaken, om dat het kennen doet, dat de Baarmoeder en deszelvs Mond of Opening, in haar natuurlyke staat zyn. Ten anderen alhoewel de Buik in die valsche Zwangerheeden zig doet uitzetten, zoo is deeze uitzetting in 't algemeen, geenzints gelyk aan die van eene waare Zwangerheid, en heeft hier van geen gedaante: Het geene ik over de valsche bevrugting gezegt hebbe, schynt my toe voldoenend te zyn. Ik zal over de *Theorie* of Bespiegelende kennisse der valsche Bevrugtiging en van de Klomp (*Mola*), en al het geene de Practyk of Oefvening in die kwade Zwangerheeden aangaat, op een andere plaatz bree-

breeder tragten te handelen. Wy zullen in dit Hoofdſtuk alleenlyk over de goede Zwangerheeden ſpreeken, en 't geene wy in 't vervolg zeggen zullen, tot 't Hoofdſtuk dat zyn betrekking tot de kwaade Zwangerheeden heeft, kan en moet verſtaan worden, als over de goede Zwangerheeden te handelen, waar in de Baarmoeder een bezield en wel geſchikte Vrugt (*Foetus*) in zig bevat.

De goede Zwangerheid in den beginne wel minder als de kwaade aan toevallen onderheevig, en wanneer zy haar overkoomen, de natuur, voor zoo veel als men ze te hulpe komt, doet zoo veele poogingen, om deeze goede Zwangerheid te behouden, dat zy ſchynt zig te willen aankanten teegen de hulpmiddelen, die haar verleend worden in kwaade Zwangerheeden. Ik hebbe zelvs verſcheide reizen in de eerſte Maanden der Zwangerheid aanzienlyke Bloedſtortingen zien gebooren worden, die in weerwil van alle middelen, die men aanwende, om dezelve te doen ſtuiten, zoo lang aanhielden, naa geduurende al die tyd een onvermydelyke Miskraam verwagt te hebben, ben ik geruſt geſteld geworden, door van de Moeder te verneemen, dat zy het Kind voelde beweegen, en dat zy veel gewonnen had, in weerwil van de Ontlaſtingen, zoo teegenſtrydig tot haar aanwas. Ik moet ondertuſſchen melden, dat de zeekerheid die ik omtrent een Miskraam hebbe, my nooit belet heeft alle moogelyke voorzigtigheid te gebruiken, om ze te verhoeden. Een Vrouw van een Raadheer die reeds veel Kinderen gehad hadde, waar van zy zeer gelukkig Verloſt was, had teegen de derde Maand van een volgende Zwangerheid, een Bloedſtortinge

(*Hæ-*

(*Hæmorrhagia*) die my deed noodzaaken van haar te doen Aderlaaten en haar in 't bedde te houden: inmiddels hield 't bloed aan van te vloeijen; ik deed de Aderlating herhaalen, en de Zieke hield volgens myn order het bedde. Twee Maanden waaren verloopen, zonder eenige vermindering der Toevallen bekoomen te hebben. Deeze Dame was anderzints zeer welvaarende; maar dewyl zy het Kind zig geenzints voelde beweegen, welk volgens alle waarſchynlykheid moeſt geſtorven zyn, en dat deeze alle 't weezen van een verlaatene Zwangerſchap had, deed ik de Heer *Clement* roepen, om met my te raadpleegen; het Onderzoek dat den een en den andere van ons deed, deed ons zoo weinig in gevoelen van elkandere verſchillen, dat wy haar aanrade van 't bedde te verlaaten en van een dwang die haar te vergeevs afmattede af te ſtaan. Deeze verandering van legging had een geheel andere uitwerking dan wy opmerkte te weeg gebragt: zy voelden naa verloop van eenige dagen haar Kind beweegen, de ſtorting hield kort daar aan op, en de Zwangerheid tot de tyd van Reipheid gekoomen, eindigde met eene niet minder gelukkige verloszinge dan de voorgaanden. Twee andere Dames, werden ten naaſten by op dezelvde tyd als de voorgaande door een taamlyke heevige vloejing aangerand, zy waaren alle beiden meermaalen geduurende de tyd dat dit toeval geduurt had adergelaaten; dog de eene minder gehoorzaam dan de andere, wilde het bedde niet regulierelyk houden; men deed haar opſtaan en haar op een lange ſtoel vervoeren, om haar zomtyds in een Arm of Leuning ſtoel te plaatzen. Men moeſt zig eevenwel ten dien opzigten aan haar begeerten overgeeven: dezelvde legging

H ſcheen

ſcheen haar ondraagelyk te zyn; en zy vond geen ruſt dan in dikwyls te veranderen. De andere *Dame*, altoos regulierelyk plat te bedde leggende, verloor by aanhoudentheid veel bloed, en ontlaſte van tyd tot tyd een geronne bloed (*Cruor*), welk haar aan de behouding van haar zwangerheid deed wanhoopen. In weerwil deezer vloejinge die by de een en by de andere meer dan drie weeken aangehouden had, naamen de Kinderen toe, en kwaamen op haar gezette en gewoonen tyd ter Waereld.

Niet te min mislukken zomtyds de goede Zwangerheeden, en men ziet de Kinderen op alle zoorten van tyden omkoomen, zonder veeltyds de oorzaak 'er van te kunne bezeffen. Als het Kind ſtervt met de tyd van twee of drie maanden is zyn dood toeteſchreiven, aan 't losraaken der Moederkoek (*Placenta*), of aan de kwaade hoedanigheid van 't voedend zap (*Succus Nutritius*), welk 't Kind tot zyn voeding diende te hebben. Wanneer 't losraaken der Moederkoek hier de oorzaak van zy, is de Bloedſtorting (*Hæmorragia*) aanmerkelyk; zy verwekt eene zoort van arbeid, op welkers einde de Baarmoeder 't Kind met zyn naageboorte naar buiten werpt. Maar als 't Kind dood is, de Moederkoek blyvt vaſt zitten, en wat meer is de Vlieſen (*Membranæ*) koomen te breeken, zoo zullen zig terſtond de witte Wateren, vervolgens een ligte bloedverwige Tinctuur ontlaſten, die naa verloop van eenige dagen zonder veel zmerten 't Kind doet uitgaan. De nog vaſt zittende Moederkoek blyvt korter of langer vaſt zitten, en veroorzaakt ſtaande zyn verblyv bynaa geene ontlaſting, maar zoo ras dezelve van zyn vaſthegtingen ontbonden is, is de ſtorting

ting zeer geweldig; daar op volgen Zmerten, en geheel dikwyls gaat de Moederkoek geheel af, en doet de ſtorting op houden; zomtyds blyvt ze ook voor de opening van de Mond zitten, word aldaar vernietigt en tot verzweeringe (*Suppuratio*) overgaan.

Wy zullen in 't vervolg zien dat de Wangeboorten dikwyls voor de Mond van de Baarmoeder (*Os Uteri*) blyven zitten, zonder aldaar Zmerten te verwekken, daar verrotten en zig door middel van te verzweeren komen te vernielen: dat men ontdekt, door de kwaade lucht of reuk der vuiligheden die zig ontlaſten; en eindelyk die verlieſt wanneer die vuiligheeden niet meer kwaad ruiken. Het zelvde heeft meede plaats omtrent de Moederkoek: maar met dit onderſcheid dat zy van een veel vaſter weezen is dan de Misdragten, en uit twee Vliezen 't zaamengeſteld zynde, moet de etterwording ook veel langer tyd duuren. Voor 't overige zo moet men geenzints de zmelting der Vliezen voor die van de Moederkoek neemen. Men onderzoekt dan of de ſtinkende vuiligheeden 't linnen veel bezmet hebben; of zy een geruimen tyd gevloeijd, dan of ze van tyd tot tyd kleine ſtukjens van de Moederkoek meede genoomen hebben, om zeeker te zyn dat de geheele Maſſa verzmolten is: want men zou gevaar loopen van zig te misleiden, door zig aan de gemeene regel te houden, *dat de Etterwording der verlatene ligbaamen in de Baarmoeder, kenbaar is door de kwaade reuk der ſtofven die zig ontlaſten; en dat de totale venietiging van die zelvde ligbaamen, zig door de uitvloejing van blanke ſtofven en die zonder reuk zyn, zien laat.* Deeze Regel waar op ik te veel

 ver-

vertrouwd hebbe, heeft my zelve by zeekere gelegentheid die ik zal verhaalen, bedroogen.

Eene Dame van aanzien, die twee maanden of daar omtrent zwanger was, werd een ontlasting uit de Baarmoeder gewaar, die aan haar rosagtige wateren scheenen te zyn, dog in een zeer kleine meenigte: my over dit voorval raadpleegende, zeide ik haar zulks van een goede of kwaade Zwangerheid die aan 't waggelen scheen te zyn, voorkwam: Ik raade haar een Aderlating aan en dat zy zig zou te bedde begeeven. Zy kwam myne voorschryving getrouwelyk naa, en nogthans werd zy niet beeter; zy bragt eenige dagen daar naa, zonder veele Zmerten en storting van bloed, een Kind van ses of seeven weeken te voorschyn: de Naageboorten, bleev in de Baarmoeder over, uit oorzaak der aankleevinge die hem nog deed behouden: en men heeft doenmaals weinig of geene stortinge gehad; maar teegen de vierde of vyvde dag, kreeg zy een veel aanmerkelyker vloejing, die zeer leelyk riekten, en die bynaa agt dagen op gelyke wyze aanhield. Ik verzeekerde die Dame, dat het de Verzweering van haar Naageboorte was, en die zy zou vinden vernietigt te zyn, indien die ontlastingen zouden ophouden zonder eene andere lugt als die, welke gemeenelyk vernoomen word. Inderdaad op 't einde der agtste dag, van een zeer stinkende ontlasting, maar die wat meerder was, werden de vuiligheeden wit, en zonder Reuk. De Baarmoeder, waar van de Mond een weinig open geweest was, scheen zig te willen sluiten, en deed my besluiten, dat het eene gedaane zaak was: in weerwil myner

Voor-

Voorzegginge, bleev 'er aan de lyderes eene ongemakkelykheid over: daar kwaamen op kleenen aanvallen van Koortz, met Grillinge, en van tyd tot tyd kwam 'er een weinig zuiver bloed te voorschyn. Men deed een Geneesheer roepen, aan wien ik een verhaal van dit zoort van verloszen gedaan had: men gav haar Edl. de Koortz bast (*Cina Cina*), dewyl de aanwyzing (*Indicatio*) zulks scheen te vereischen, in. Eindelyk pyn in de Nieren, eene vloejing die een weinig aanzienelyker was, en eenige zmerten, op 't einde der Maand haar overvallende, werd de Heer *Peirat* geroepen, van wien geoordeeld wierd uit de toevallen, dat 'er iets zou kunnen overgebleven zyn, in weerwil der etterwordinge (*Suppuratio*) die zig in de eerste dagen tot de Moederkoek scheen uit te strekken: men gav haar eenige geringe Hulpmiddelen in, die by geluk gebruikt wierden op een tyd dat de Natuur arbeide om zig van een tot hier toe vast zittende Moederkoek te ontslaan, en die meer uitwerkingen, dan men verwagt hadde, te weeg bragten, want de kleine Naageboorte, zeer door zyn lang verblyv vermindert, ontlaste zig in meenigvuldige kleine stukjens, en de lyderes herstelde in een volmaakte gezondheid.

Zonder te zoeken van my te ontschuldigen, zal ik aanmerken, dat deeze byzondere uitkomst alle andere zoo wel als my zou kunnen misleid hebben: Nogthans door eene beschouwinge die ik misschien zou gemaakt hebben, een weinig meerder ondervinding hebbende, die ik doenmaals niet bezat, moest ik denken dat de eerste ontlastingen, offchoon stinkende, niet modderig genoeg, nog in een genoegzaame groote meenigte voortgekoomen waren, om

eene volkoomen vernietiging van een Moederkoek van ſes weeken of twee maanden, te bewerken: dat de vliezen (*Membranæ*) die zig ten eerſte geopend hadden om 't Kind door te laaten, geheelyk verrot waren, en de ſtinkende vuiligheid voortgebragt hadden, waar op ik myn valſch oordeel geveſtigd hadde; maar dat het daar aan 't meeſte ontbreekt aan de Zmelting der Moederkoek die op die tyd zomtyds de breedte van de Palm van een hand beſlaat.

De Uitgang door Smelting of Etterwording, van een overgebleeven Moederkoek, naa de uitdryving van een teedere Vrugt, is nimmer gevaarlyk, nog voor de Baarmoeder, nog voor 't geheele lighaam, alhoewel zy met eenige toevallen vergezeld of gepaart gaat, en dat zy eenige tyd noodig heeft om zig te bereiden. Maar de uitgang van een volkomen Moederkoek, naa eene vaſtkleeving van verſcheide dagen, zou dikwyls een gevolg trekken, zoo de konſt niet tot hulpe der Natuur toetreedede, wanneer haar de kragten ontbreeken om de vreemde lighaamen naar buiten uit te werpen.

Een Dame bragt zonder bynaa eenige zmerten gewaar te worden, een Vrugt (*Foetus*) van twee en een halve maand, in de hande van haar bewaarſter, waar op zy zeer veel vertrouwde, te voorſchyn: de Moederkoek (*Placenta*) volgde geenzints op de Vrugt: zy bleev een geruimen tyd in de Baarmoeder (*Uterus*) zonder eenig toeval, nog bynaa eenige Vloejing te veroorzaaken. Naa verloop van agt dagen, zonder twyfvel op 't oogenblik dat dezelve los raakte kwam daar eene aanmerkelyk bloedſtortinge op te volgen, daar kwaamen Zmerten by, en de Natuur ſcheen zonder eenige Vrugt, geduurende ſes of

ſeeve

ſeeve uuren te arbeiden; de Bodem der Baarmoeder (*Fundus Uteri*) had inmiddels de Moederkoek (*Placenta*) in de Mond der Baarmoeder (*Os Uteri*) doen verhuiſen, maar te veel uitpuilende, de Baker zoo min als de Heelmeeſter, die geroepen was, dorſten dezelve geenzints aangrypen om ze naa buiten te haalen. De aanhouding van de ſtorting van de Zieke, verſchrikkelyke zwakheeden veroorzaakende, deed my roepen, ikvond alles byna in een hoopelooſe toeſtand; ondertuſſchen overreed zynde, dat, byaldien men de Moederkoek een weinig deed naaderen, de bloedſtorting door't inkrimpen derBaarmoeder zou ophouden, beſtierde ik myne beide vingers zoo wel, dat ik een taamlyk vaſt gedeelte derzelve vattede; de Zieke weder by haar zelve gekoomen, en door myne redeneringe bedaard zynde, hielp een weinig en begunſtigde de ſchuddinge die ik aan de geheele klomp had veroorzaakt: eindelyk deeden de zwakke teegenſtand van de Baarmoeder en myne poogingen de Moederkoek in 't geheel ontlaſten, de ſtorting hield een weinig daar naa op, en de lyderes geraakte in voorige gezondheid. Alhoewel ik nooit de Vrouwen door bloedſtortingen, die door de ſchielyke afval van die kleine Moederkoekjens (*Placentulæ*) die eenige tyd naa de Uitgang der Vrugt overgebleeven waaren, en van welke groote die ſtortingen ook mogen geweeſt zyn, heb zien omkoomen of ſterven, zoo geloove ik egter dat de Dame waar van ik koome te ſpreeken, zou geſtorven zyn, byaldien zy niet ter bekwaamer tyd was gered geworden; en men zou zelve geen uur hebbe moeten wagten.

Het kan zyn dat alle de Moederkoeken die naa de Uitdryvinge van de Vrugten van twee of drie

Maanden, overgebleeven zyn, dergelyke wanorderen veroorzaaken: zy gaan wel het gemeenlykſte naa verloop van twintig uuren, zomtyds teegen de derde of vierde dag, door een zoort van arbeid en bloedvloejinge die den uitgang doet gemakkelyk maaken uit: maar men is verpligt op dezelve te letten, om dat het onmogelyk is om op die tyd der zwangerheid in de Baarmoeder in te dringen, en dat men zig niet kan bedienen van hunne koorden om ze uit te trekken.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Van de Ongeſteldheeden waar aan de Vrouwen geduurende de Zwangerheid onderheevig zyn, en de Middelen van ze te verzagten, of om ze te geneezen.

EERSTE LID.

Van de Braaking (Vomitus).

Naauwlyks heeft de Vrouw ontvangen, of zy word in haar geheele lighaam en zomtyds in haar Gemoed eene Verandering en Ontſteltenis gewaar, die de Vrouwen, die meerder Zwanger geweeſt zyn, zelden vergeeten aan te merken als de teekenen van een begonnen Zwangerheid.

Waarlyk, het verlies der Eetluſt, (*Appetitus*) de Walgingen (*Nauſeæ*) het Braaken (*Vomitus*), de zuure Oprispingen en 't geduurig ſpuigen, de Vermoeitheeden (*Laſſitudines*) en zomtyds de Op-

Opſteiging (*Paſſio Hyſterica*), zyn de Toevallen (*Symptomata*) die de Zwangere Vrouwtjens geduurende de tyd van twee, drie, of de vier eerſte Maanden der Zwangerheid, gemeenlyk ontruſten. Het is gemakkelyk de oorzaaken die in' ſtaat zyn deze toevallen te verwekken, te bevatten, die men niet dan aan een overtolligheid van bloed (*Superabundantia Sanguinis*), of aan eene verdikking der vogten (*Inſpiſſatio Humorum*) die op de zelve volgen, of aan de gevoeligheid (*Senſibilitas*) der aangegroeide Baarmoeder, kan toeſchryven. In het begin van eene Zwangerheid, moet de ophouding der Maandſtonden (*Suppreſſio Menſium*) eene bloedrykheid (*Plethora*) veroorzaaken; waar van daan eene ontſteltenis in de ingewanden (*Viſcera*) volgt, en waar door hunne verrigtingen belet of verandert worden. De gevoeligheid der Baarmoeder door de uitzettinge vermeerdert, die zy ondergaat door een Vrugt (*Fœtus*), die by aanhoudendheid aangroeijt, in dat gedeelte een doove pyn (*Dolor Obtuſus*) verwekt, waar van de uitwerkingen veel gevoeliger worden in de andere deelen, die alhoewel verre van de Baarmoeder geleegen, meedelyden, egter gemeenſchap hebben met dit Ingewand door middel der tuſſchen-ribbige Zenuwe (*Nervus Intercoſtalis*).

Die ongeſteldheeden worden gemeenelyk zoo in goede als in kwaade Zwangerheden gevonden, egter met dit onderſcheid, dat in de eerſte zoort, alle die Toevallen (*Symptomata*) gemeenelyk teegen de derde of vierde Maand koomen op te houden; de verdwyning van deeze Toevallen is een ſchynbaarlyk teeken omtrent een goede Zwangerheid: en men ziet ook de gezondheid der Vrouwen herleeven, naar maaten haare Zwangerſchap toeneemt.

neemt. In plaats dat in de kwaade Zwangerheeden, alle de toevallen bestendig aanhouden, of zelvs vermeerderd worden, zoo de Baarmoeder zig niet ontlast van eene last die voor haar onverdraagelyk is. In de goeden Zwangerheeden verminderen de ongesteldheeden, en verdwynen geheel en al met de derde of vierde maand, om dat de oorzaak van deeze ongesteldheeden alle dagen verzwakken, naar maaten dat de Zwangerschap toeneemt: de overvloed van 't bloed vermindert, door dien 't Kind in de tyd van drie of vier maanden, een veel aanzienlyker omtrek verkreegen hebbende, ook eene veel grooter hoeveelheid van bloed tot zyne voeding naa zig trekt: het geen daar te boven de overvloed van bloed waar van de Moeder bezwaard is, doet verminderen. De bloedrykheid (*Plethora*) plaatz gegeeven hebbende tot de ontsteltenis der vogten, tot haar verdikking, zoo verdwynt dit gebrek ongevoeliglyk in dezelve eevenredigheid dat de overtolligheid afneemt: de vogten verkrygen meerder vloeijbaarheid, beginnen meer te vloeijen, en in 't gantsche lighaam met meerder gemakkelykheid om te loopen of te *Circuleren*. De gevoeligheid (*Sensibilitas*) der Baarmoeder word zelve vermindert, ofschoon daar geene vermindering in de uitzettende oorzaak plaatz heeft, en zy zelve alle dagen vermeerdert word, om dat de Baarmoeder zig meer en meer verdikt door de overtolligheid der vogten, waar van zy als bevogtigt word, en misschien om dat de gewoonte langzaamerhand het pynlyk gevoel doet verminderen, 't welk verwekt is door de uitzetting van dit Ingewand (*Viscus*), van 't begin der Zwangerschap.

Zomtyds koomen ook in 't begin der Zwanger-

gerſchap, ook nog andere ongemakken, die zig op alle tyden der Zwangerheid kunnen opdoen; zoo als heevige Hoofd-pynen, Suizelingen, Buikpynen, groote Verſtopping, moeijelyk Waateren, en opzwellinge aan de Beenen. Maar onder alle die gebreeken, die met de Zwangerſchap beginnen, of die zig in 't vervolg opdoen, zyn 'er, die men in zieke geſteldheeden niet kan te booven koomen, zoo als, 't Braaken (*Vomére*), 't Zuur, 't Spuwen, enz. edog kan men ze verzagten: de Verloszing is hier in alleenlyk 't byzondere middel. Men heeft ook andere, die men kan en diend wegteneemen, als de Pyn in 't Hoofd, de Buikpynen, de zeer groote Verſtopping, de Suizelingen, de Vonking in de Oogen, en 't Verlies van 't Gezigt geduurende een zeekere tyd.

De Toevallen der Zwangerſchap, die men niet volkomen kan doen ophouden, verzagten zig door 't gebruik der algemeene hulpmiddelen. De Braaking (*Vomitus*), die wel 't gemeenſte is, is tweederlei, of zuiver galagtig, zoo als aan die geene, 's morgens nugteren, en wanneer men opſtaat, gebeurt: de andere is eene Uitbraaking van Voedzel, en die weinig naa dat men de zelve genoomen heeft gebeurd. Die heeft geen opzigt tot eenigen tyd. De galagtige Braaking doet zig met veel geweld op, en men moet dezelve aanmerken als Stuiptrekkig (*Convulſivus*), om dat zy de Gal (*Bilis*) uit 't begin der darmen (*Inteſtina*) in de Maag (*Ventriculus*), en uit dezelve naa den Mond doet opklimmen. Dewyl zy zeer afmattende is, zoo moet men arbeiden, om 't toeval te verwyderen, en 't geweld te maatigen. Men kan hier toe geraaken door te Aderlaaten (*Venæ Sectio*): men moet het zelvs herhaalen, indien de poogingen

gen van 't Braaken, door de eerfte niet vermindert is: men verzagt die poogingen ook door een drank die nugteren genoomen word, zoo als flappe Thee met een weinigje Safferaan-bloemen: eenige kopjens van 't aftrekzel van Camille-bloemen (*Infusio Florum Chamæmelorum*), klein Centaurie (*Centauri Minoris*), of uit eenige andere Planten die wat bitter zyn: een of twee glafen Limonade, of zuiver Water: die Vogten, vlietende in de Maag (*Stomachus*), doen de Gal, die de eerfte Walgingen daar hadden doen ingaan, wyken; zy maaken dezelve minder Vloeijende, en doen ze met meerder gemakkelykheid daar uit gaan: zomtyds beletten zy de Braakinge (*Vomitus*) door de Maag te ftreelen, aangeprikkeld door de Gal (*Bilis*), of beweegbaar gemaakt, door de Stuiptrekkende ftootingen op de zenuwe van dit deel. Men heeft zomtyds de galagtige Braakingen (*Vomitus Biliosi*) door 't gebruik van Coffie-water doen ophouden, waar in men een leepel vol Water van Orange-bloeizem (*Aqua Florum Naphœ*) gedaan had: Ik hebbe Vrouwen gekend, die, wanneer zy te bedde lagen, niet braakten; andere, als zy Chokolade gebruikten.

Het uitbraaken van ingenomen Voedzels, is wel minder afmattende, de Vrouwen hebben, om zoo te fpreeken, alleenlyk de Mond te openen, om 't te laaten doorgaan 't geene de Maag uitwerpt; maar men heeft 'er ook, die zich zoo verzwakt vinden, dat zy zig aan niets kunnen overgeeven, nog arbeiden om zig, door te wandelen, te verwyderen. Die Braaking ftild zig ook door 't Aderlaaten, 't geen men, indien 't noodig is, herhaald: dikwyls ftild het gebruik van 't Water in plaatz van Wyn deeze Ongefteldheid, om dat de Verteering (*Digestio*) veel

fchie-

ſchielyker bevordert word. Eenigen vinden zig door een of twee leepels vol *Garus* * herſteld; verzagt; anderen door een weinig *Theriac*; die wederom door 't kauwen van Kommyn-zaad en kleinde Cardemom; deeze door een weinig *Eau des Six Graines* †. Het Aderlaaten verzagt en ſlaagt wel 't meeſte in 't gemeen: men heeft zelvs Vrouwen, die de noodzaakelykheid der Aderlaating, door 't toeneemen van 't braaken, gewaar worden. Wanneer men het middel om deeze of geene Braaking te verzagten, door de aangeweezen middelen gevonden heeft, zoo moet men in deszelvs gebruik voortgaan, indien de Zwangere Vrouw zig beeter bevind, en beeter Verteeringe heeft. Maar indien zy door gebrek van te braaken, zoo als zy gewoon was te doen, in eene kwyning (*Languor*) vervald, en ongemakkelyk word, dat zy niet had als zy braakte, zoo als men dikwyls gezien heeft, zoo moet men 't braaken wederom doen koomen, en 't zelve beſchouwen als iets wyſſelyks door de Natuur verwekt om de Zwangerſchap te bevorderen. Men neemt waar, dat de Vrouwen die veel gebraakt hebben, veel gelukkiger Verloſſen, en in 't vervolg der Kraam minder Toevallen overkoomen, dan die, die in dezelve toeſtand veel eeten, zonder te braaken, en die, zeer ſchielyk hun Voedzel verteerende, verpligt zyn hunne Maaltyden te verdubbelen.

Het is geenzintz moeijelyk de reden hier van te

* *Garus* is een *Liqueur* dat in *Vrankeryk* geſtookt, zeer krachtig en veel in 't gebruik is.

† *Eau des Six Graines*, is zekerlyk niet anders dan een Water dat uit Windbreekende Zaaden getrokken of geſtookt word, dog by ons gelyk 't voorgaande onbekend.

te ontdekken; redelyk te eeten, en geduuriglyk te ontlasten, zoo de overtollige Spyzen, (om dat zy daar altoos blyven,) zoo de slymerige of galagtige Vogten (*Humores Pituitosi vél Biliosi*), dient om zig ieder dag te zuiveren) en tot voordeel van 't lighaam uittewerpen, het geen in staat zou zyn te benadeelen en ziekten te veroorzaaken, zoo het bybleev. Men verneemd nog, dat de Vrouwen die Water of Galle 's morgens, nugteren zynde, uitbraaken, zig op den dag beeter bevinden, dat zy niet doen, wanneer deeze kleine ontlasting haar ontbreekt. Ik raade ook geen hulpmiddelen aan, dan in gevallen die zeer heevig zyn, en als de perzoonen zig by uitneemendheid afgemat bevinden. De Vrouwen daar-en-teegen die buitengemeen kunnen eeten, hoopen hunne Vogten meer en meer op, en zyn meerder onderheevig van zig ziekten, naa Verlost te zyn, op den hals te haalen, ten minsten indien men geen oplettendheid heeft van haar dikwyls ader te laaten, en zomtyds de Buik te openen, dog voornamelyk teegen de laatste Maand der Zwangerschap: men weet dat als dan het Kind in zyn grooter omtrek is, de grootste plaatz der Buik beslaat: het drukt buitengemeen de Darmen (*Intestina*), doet ze zelve uit haar natuurlyk zeetel wyken; en zoo 'er iets is, bekwaam om de loop der Galle te beletten, om zeekere stoffen in de plooijen (*Rugæ*) der Darmen te houden, en dezelve te verharden, om zoo te zeggen, zoo is zulks een dergelyke gemaakte drukking op de deelen, die altoos met Voedzel, Chyl (*Chylus*), Stoffen of Vogten vervuld zyn.

TWEEDE LID.

Van het Zuur en 't Spuigen, geduurende de Zwangerheid.

Wanneer de Prikkeling (*Irritatio*) of door 't vogt, of door de werkzaamheid der Zenuwen op de Maag, ſlegts middelmaatig is, zoo doet zig de Braaking geenzintz op, en de Gal vloeijt door de natuurlyke Weegen; maar de Walgingen, of de pyn voor 't Hart verwekken eene uitdrukkinge der klieren van de Maag, en doen daar de ongekookte en kwaalyk bereide giſtſtoffen uitgaan, die zig in de eene op doen door 't Zuur, in andere door eene onzmaakelykheid, en aan zommigen door eene vermenging van ſlym of eene geduurige ſpouwing die zeer laſtig is. Men geneeſt ze zomtyds, of men heeft ze ten minſte verzagt, door een klein ſtukje brood en een glas water 's morgens te gebruiken: de Chocolaad der gezondheid is daar zeer goed voor: de kleine Cardamom en de Commyn nugteren gekauwd, verzagten deeze ongeſteldheid; het gebruik van Thee water, of 't aftrekzel van Camille bloemen, Citroen of Meliſſe kruid, en Eer en Prys (*Veronica*), hebben hier in ook zomtyds van vrugt geweeſt: Maar als alle die middelen Vrugteloos zyn, en een Vrouw volſtrektelyk verzagtiging begeerd, moet men ze op den arm aderlaaten, vervolgens geevt men haar nugteren eenige dagen agter elkander een vierendeel loods gepoederde Rhabarber in, of 't uittrekzel van deeze Wortel tot de hoeveelheid van twintig gryn, en men doet haar des

avonds

avonds een Darmſpoelzel (*Clysma ſ. Enema*) inbrengen; zoo 't een en 't andere al te onaangenaam ſchynd, moet men haar in den morgen ſtond twee of drie glazen Rbabarber Water in deszelfs plaatz geeven: men kan ook de proev neemen van de Confectie van Hyacinthen, Alkermes, van 't Opiaat van Salomon of eene kleine givte van *Theriac.* Ik heb Juffrouwen die aan een zeer ongemakkelyke kwylinge onderheevig waren, door 't gebruik van de volgende Ptiſane doen verzagten.

Neemt een leepel vol gepelde Garſt (*Hordeum Mundatum*) en een Bosje Honds Gras (*Gramen Caninum*) kookt het in anderhalv pint zuiver Water, den tyd van een halv uur, doet by de Ptiſaan, onder 't afzetten van 't vier, een ſtok Zoethout,) (*Glyzirriza*) en een douzyn Corinthen: als de Ptiſane koud geworden is, giet ze dan over in eene marmere Vyzel of Mortier op een once van de vier verkoelende zaaden en een douzyn ſoete gepelde Amandelen; laat het volgens de konſt afgewreeven en door een digte linne doek wel doorgeperſt, en vorders een once Caneel Garſte Water en een weinig Suiker bygedaan, en hier van daaglyks drie of vier glaſen gedronken worden.

DERDE LID.

Van de Heevige Hoofdpyn.

Wanneer ten tyde der Zwangerſchap een zeer hardnekkige Hoofdpyn een Vrouw overvald, waar aan zy buiten deeze toeſtand niet onderheevig was, weet men niet ſchielyk genoeg een Aderlaating in 't werk te ſtellen: men moet ze zel-

zelve twee of driemaalen laaten herhaalen, indien de pyn in 't vervolg niet geweeken, of deszelvs heevigheid door de eerste laating verminderd is. Deeze Hoofdpyn doet zig gemeenlyk aan 't Voorhoofd (*Frons*) en boven de Oogen gevoelen: men ligt de Oogleeden met eene zoort van moeijelykheid op, en men verneemt eene slaaperigheid, die niet dan de kwaal doet vermeerderen. Men vermoed dat het bloed (*Sanguis*), niet alleenlyk in hoeveelheid (*Quantitas*) zondigt, maar dat het met melk vervuld, en kwaalyk gewreven, door de Slag-aderen, waar van de Veerkragt (*Elasticitas*) belemmerd is, ongemakkelyk door de Vaten van de Herzenen doorgaat, die dezelve ook boven maaten doet uitzetten, en hier door belet de afscheidinge der dierlyke Geesten (*Spirituum Animalium Secretio*) te bevorderen. Men weet dus niet schielyk genoeg de Vaaten te leegen, uit vreeze voor eenige scheuringe, en zelvs van eene schielyke dood, gelyk hier door gezien is, of van Stuiptrekkingen (*Convulsiones*) die zeer veel in de Zwangere Vrouwen de droevigste gevolgen hebben naa een verzuimde pyn in 't Hoofd, (*Dolor Capitis Neglectus.*)

Deeze geweldige Hoofpynen, neemen gemeenlyker haar begin op 't einde der Zwangerheid, als in 't begin, om dat de onderbuik, by uitneemendheid door den omtrek en de zwaarte van 't kind vervuld, de neederdaalende stam des grooten Slag-aders (*Truncus descendens Aortæ*) drukt, die belet word om uit 't Hart (*Cor*) zoo veel bloed (*Sanguis*) als dezelve hier van te vooren deelagtig wierd, wanneer het kind door zyne ligtheid geen tegenstand aan die Slag-ader te weeg bragt. Vervolgens 't Hart 't bloed van die zyde, waar het de minste teegenstand vind,

voortſtuwende, dwingt de opklimmende groote Slag ader (*Arteria Aorta adscendens*) een voortrefvelyke meenigte van vogten te ontvangen, en dezelve door de Herzens te verſpreiden, waar van de Vaten minder ſterker, en in haar omtrek minder onderſteund, zig boven haar gemeene veerkragt (*Tonus*) verwyderen, waar uit eene ongeſteldheid der Vogten in de Herzenen, Verſtoppingen van dit Ingewand (*Viſcus*): Gebrek der afſcheidinge van 't Zenuw-Zap, (*Defectus Secretionis Succus Nervoſi*); Stuiptrekkingen, (*Convulſiones*) en zomtyds aanvallen van Beroerdheid (*Paroxismus Apoplexiæ*) veroorzaakt worden, indien de meenigvuldige ontlaſtingen niet tot Hulp (*Auxilium*) genoomen worden.

VIERDE LID.

Van de Buik-pyn (Colica) *en Verſtoptheid* (Conſtipatio).

Men moet de zitplaatz waar de Colyk-pynen in de Zwangere Vrouwen onthouden worden, wel onderſcheiden, om haar de bekwaamſte en geſchikſte middelen töe te brengen, want de zitplaatz van de pyn, helpt zeer veel om de oorzaak te onderſcheiden, en zoodaanige gewiſſe middelen te bezorgen, die de konſt ſlegts in ſtaat is uit te denken, om ze uit te roeijen. Wanneer in 't begin van een Zwangerheid, een Vrouw een Colyk-pyn (*Dolor Colicus*) in de Onderbuik gevoeld, als de Lendenen meede een weinig worden aangedaan, als de brakingen gedeeltelyk teegenwoordig zyn, en dat de Inſpuitingen (*Enemata*) gebruikt en ontlaſt, gee-

geene verzagting hebben toegebragt, zoo moet men de Oorzaak van 't Colyk aan de Baarmoeder (*Uterus*) toefchryven, die moeite hebbende van zig uit te zetten, en zig door eene zoort van teegenftand teegen 't aangroeijen der vrugt (*Incrementum Foetus*) aantekanten, die van zyn zyde poogingen doet, om ze uit te zetten, veroorzaakt aan de Zenuwen, die zig tuffchen twee teegen elkanderen of den een teegen den anderen overgeftelde lighaamen bevinden, een pynelyke drukking (*Compreffio*) en een trekking, ten naaften by gelyk aan die geenen, welke zig in zommige Dogters op 't aannaaderen, en by de vloejing van hun Maandftonden (*Menfes*) bevinden: Men ziet ze door Colyken aanranden en gepynigd worden, die niet geftild worden voor al eer de Lyvmoeder, meerder buigzaam, naa de ontlafting der Stonden (*Menfes*) aan alle de Vaten, die door dezelve verfpreid zyn, de Veerkragt (*Elafticitas*) wedergeevt, die haar uitzetting hun had doen verliezen, en in 't vervolg ter zelver tyd de vryheid geeven van de Vogten, in het weezen van de Baarmoeder door te laaten. Als deeze uitkomft ten opzigte der Zwangere Vrouwen ontbreekt, zoo moet men ze egter door eene Aderlaating tragten te verzagten, door eene gevoeglyke Leevenswys (*Regimen Vitæ*), door gematigde oefveningen, en door vryheid tot de Stoelgang te verleenen; en men ziet dat dusdaanige middelen gemeenlyk, in alle deeze zoorten van Buik-pynen van vrugt zyn. Als de pyn zig in 't weeke des Buiks doet gevoelen, als zy naa de Blaas (*Vesica Urinaria*) toegaat; de loop der Piffe (*Urina*) belet, en onder de meenigvuldige begeerte om te Piffen, ze raeuw en in eene kleine hoeveelheid doet ontlaften, is het een Nier-Colyk (*Colica Nephritica*), dat de herhaalde Aderlaatingen, de

Olieagtige dranken, de Inſpuitingen en gekookte dranken gemeenlyk doen verdwynen. De Vrouwen zyn hier aan ten tyde der Zwangerheid meer dan in de gemeene toeſtand onderheevig, door de drukking die van de zyde van 't kind op de Nieren (*Renes*) en Piſleiders (*Ureteres*) gemaakt word, door de moeijte die de Nieren hebben om een onklaare en veel dikker Pis, van weegens de melk, die zig daar onder vermengd bevind, of met de Gal (*Bilis*), die ze bezwaard, en haar veel ſcherper maakt, afteſcheiden. Ik heb eenige maalen verpligt geweeſt van een Lavament met 2 of 3 Grynen van de *Philonium Romanum* voor te ſchryven, om een verzagting te bezorgen, die de voorafgegaane middelen niet hadden kunne uitwerken, en met een gewenſte uitkomſt myn oogmerk bereikt.

Indien de Colyck-pyn (*Dolor Colicus*) zig verhoud boven de Navel (*Umbilicus*), en dezelve dwars door de Buik (*Abdomen*) ſchynd te gaan, en by vlaagen toeteneemen, zoo heeft ze tot oorzaak eene rauwigheid (*Cruditas f. Indigeſtio*) of eene overloop van Vogten, die zig wil openbaaren, of Winden die tuſſchen de keutels der drek ſtof beſlooten zynde, belet worden, aan deeze of geene zyde des wegs, die zy gewoon zyn te neemen, van zig te ontlaſten. In alle deeze gevallen kan men dezelve middelen gebruiken. De meenigvuldige Inſpuitingen (*Enemata*) uit Zeemel-Water, Lyn-Zaad, en zoete Amandel-Olie, 't veelvuldig in drinken van lauw Water of ſlappe Thee, zoete Amandel of Olyven-Olie, tot de hoeveelheid van twee, drie of vier oncen telkens ingenoomen; de *Theriac*, en pynſtillende dranken, brengen ook in 't algemeen veele verzagting by. Maar zoo de pyn geſtild zynde, in weerwil der Dieet en week-

weekmaakende middelen verheft zig, zoo moet men op den Arm een Ader openen, en vorders een Water van Cassia met Manna doen gebruiken, of ook een Minerael-Water met eenig Purgeerzout, en een of twee grynen *Tartarus Stibiatus* of Wynsteen met Spiesglas bereid, dat bynaa nooit doet braaken, wanneer het met een Zout dat deszelfs uitwerking naa beneeden toe bepaald, vereenigt is. Daar te boven, zoo, verwekken de Braakingen door Hulpmiddelen te weeg gebragt, zelden meerder poogingen of ongemak in Zwangere Vrouwen, en zelv misschien veel minder dan dezelve in den aanvang van hunne Zwangerschap, haar veroorzaaken, zy kunnen hun niet meerder naadeelig zyn dan die, welke haar naatuurlyker wyze overkomt, en die haar nooit eenig ongemak toebrengen.

Aangaande de Vrouwen die by uitneemendheid Galagtig zyn, by de welke het Hartzeer de kwaade behandelingen, de Vreezagtigheid, of de ongezonde Voedzels, de Galle hebben kunnen aansteeken, en deszelvs doortogt (*Transitus*) van de Leever (*Hepar*) in de Gal-leider (*Ductus Choledochus*) beletten, of aldaar te vroegtydig doen uitgaan, doet zig de Buikpyn in de regter zyde gevoelen, en de pyn is aldaar steekende: de Maag (*Stomachus*) word medelydend (*Symphathetické*) aangedaan, en de Braakingen (*Vomitus*) zoo van de rauwe Stoffen, als van een groene Galle, kondigen aan dat de Wanorder of ongesteldheid in de Leever geleegen is; de Pols verheft zig gemeenlyk, en dreigt een Ontsteeking, zoo de spoedige en veelvuldige Aderlaatingen de ongesteldheid niet teegen gaan. Men moet ze geenzints verminderen in betrekking tot de Zwangerschap, om dat het kind zig

van een zoo groot gevaar niet kan bevryden, voor zoo verre men de Moeder hier in beveiligd; aldus alle gedagten van Zwangerſchap verwerpende, zal men zig alleenlyk tot de Hoofdzaakelyke ziekte bepaalen, en als dan dezelve zorgvuldigheid gebruiken als in eene gemeene toeſtand.

Daar doet zig zomtyds ook wel een veel gevaarlyker Colyck dan alle die geene waar van wy geſprooken hebben op, en waar van men de oorzaak niet kan vermoeden: Zy heeft ieder keer de teekenen van een Gal, Leever, Nier en Wind-Colyck (*Colica Bilioſa, Hepatica, Nephritica & Flatulenta*); 't is als of eenig gedeelte van de Darm geneepen word of in de Ringen der dwarſe Buik-Spieren, *Annuli Musculorum Transverſalium*) of in de Holte of Gat des Navels, (*Foramen Umbilici*), zonder eenig uitſteekende Zwelling te doen gevoelen, nog de plaats aan te duiden waar 't vereiſcht zou worden de Operatie te doen.

Ik heb, met de Heer Geoffroi zaliger, Geneesheer, een Zwangere Vrouw van zeeve maanden, gezien, die door een Colyck-pyn, Braakingen, Slaaploosheid, en een weinig Koortz, werd aangerand, zonder dat zeeven Aderlaatingen, en een oneindig aantal van Lavementen, Olieagtige en pynſtillende dranken, haar de minſte verzagting hadden kunnen toebrengen. Door 't onderzoek gedaan aan alle zyden des Buiks vond ik boven de Lieſchen twee eeldagtigheeden (*Calloſitates*), die veroorzaakt waaren geworden door een band met twee Poppen, die zy langen tyd gedragen had; 't geen ons aankondigde een uitzakking van de darm, die door een van beide zyden geneepen wierd: maar de-

dewyl de Lyderes, daar geen onderscheidener pyn dan elders gevoelde, dat 'er geen waarschynelykheid van een Gezwel was, en dat het niet moogelyk was van zig op een plaatz eerder dan op een andere te bepaalen, om aldaar de Operatie te doen, bepaalde ik my om veele gegronde redenen, tot de verloszinge. Deeze geleegentheid waarneemende, tragten ik het kind te redden, en het den Doop te bezorgen, waar van ik 't geluk gehad hebbe om zulks te mogen verrigten: ik bragt ter zelver tyd de deelen der Onderbuik op haar rust, en ik kwam de weerinbrenging van die, welke alle wanorder veroorzaakten te hulp: eindelyk de verslapping en de leegheid door de ontlastingen die op de verlossing volgen, veroorzaakt, gaven my de vryheid van de Ingewanden of Darmen (*Intestina*) van weerskanten met beide de handen te doorwandelen, en die welke gekneld was, door de schudding los te maaken. De laatste Inzigten die ik my voorgesteld hadde, waaren zonder uitwerking: en de Vrouw stierv twee dagen naa haar verloszing. Haar lighaam geopend hebbende, vonden wy een klein gedeelte van de Kronkel-Darm (*Intestinum Ileum*) gekneld in de Ring (*Annulus*) van de regter zyde. De loodverwige kleur van dit gedeelte des Darms, deed ons zien, dat 't de plaatz was, waar de oorzaak van al de wanorder moest gezogt worden. Men zal deeze waarneeming wydloopiger beschreeven vinden in de Verhandelingen der Academie der Heelkunde, in dewelke ik oordeelde dat dezelve verdiende gevonden te worden.

Wanneer de Vrouwen by uitneemendheid verstopt zyn, zoo van Temperament, als uit oorzaak van haar Leevenswyze, en 't onmaatig

gebruik, welk zy maaken van Geestryke dranken, moet men haar alle Verkoeling, matige bittere Zoepen, Wateragtige Lavementen aanraden; en gekookte Pyp-Cassia, haar 's avonds naar bed gaande doen inneemen, op dat zulks de volgende morge koome te werken, en men staat zoo aan den een als aan den andere, niet dan een vogtige en verkoelende of verfriszende leevenswys toe, waar door men zig bevlytigd van al 't geen 't bloed ontsteeken kan uit te roeijen. Men moet zoo veel 't moogelyk is, zorg dragen, dat een Zwangere Vrouw geen drie dagen laat voorbygaan zonder op de gemakstoel te gaan, op dat de poogingen die de zeer groote verstopping te weeg brengt, en die zeer gevaarlyk zoo voor de Moeder als kind kunnen zyn, vermeid of belet worden: daar te boven, veroorzaakt de verstopping pyn in 't Hoofd, Wind-Colyck, Opstygingen en Zuizelingen, die men alle voorkoomen kan door de Buik Week en open te houden.

VYVDE LID.

Van de Ondraagelyke Jeukte.

Men heeft Vrouwen by wien het bloed zoo scherp of met booteragtige deelen zoodaanig overlaaden word, dat de deelen, die zig door de door waazeming (*Transpiratio*) diende te ontlasten, niet regt door de Poren of Zweetgaaten der Huid kunnen doorzyperen: zy blyven in haar weefzel zitten, dat zy gemeenlyk doen opzetten, door aldaar Blaardjens of Blaasjens (*Vesiculæ*)

te

te vormeeren, die verder en verder gaan: of wel onder de Opperhuid gedreeven, over de gantſche omtrek van 't geheele lighaam zoo een geweldige Jeuking veroorzaaken, dat men de Zwangere Vrouwen zig ziet plukken, en alles tot bloed krabben, anderen wryven zig met Schuijers, tot dat de jeukte verzagt zynde, plaatz gemaakt heeft voor een byting of brand die ook bynaa ondraagelyk is. Deeze ziekte, overvald niet altoos de Zwangeren met 't begin van hunne Zwangerſchap; ik hebbe meermaalen een Juffrouw van aanzien verloſt, by wien deeze jeukten niet dan tuſſchen de tweede en derde maand haar begin naamen, maar zy wierden zoo heevig welke middelen men ook in 't werkſtelden, dat zy altoos te vroegtydig, of van een dood kind, of dat zoo zwak was, dat het niet leeven koſte, verloſte. Ik heb daar by ook anderen gezien, die tot de vierde en een halve maand waaren vry gebleeven, dog op dien tyd deeze onlydelyke jeukten gevoelden; haar lighaam was vol rauwe Plekken en Schurvt (*Excoriationes et Scabies*). Ook zyn de Vrouwen gelukkig by wien de Jeukten (*Pruritus*) zig over de oppervlakte van 't lighaam uitſtrekken: want men vind 'er die ze zoo heevig aan de natuurlyke deelen hebben, dat zy zig aldaar door 't heevig wryven, gezwellen (*Tumores*), ontſteekingen ((*Inflammationes*) en zoodaanige pynlyke zweeren (*Ulcera*) op den hals haalen, dat zy dag of nagt geen ruſt hebben, en dat de Koortz die zig hier zeer dikwyls by opdoet, hun ingevaar brengt van op 't eene oogenblik op 't andere te verloszen.

De Hulpmiddelen die hier in gebruikt worden zyn de meenigvuldige en herhaalde Aderlaatin-

gen, een drank uit *Orzade*, Hoendernat tot een Amandelmelk bereid, ligte of dunne gekookte dranken, Huy of Wey van Melk, Eezelinnen of Geiten Melk: veelvuldige Darmſpoelzels, Room van Rys, Linzen of Witte Boonen, de Heele Baden, Badſtoven, Stoovingen gemaakt uit een afkookzel van verzagtende kruiden, of met Loog van Potas, begieting met eenig Water over 't lighaam, ligte Buikzuiverende Middelen, eindelyk Pynſtillende middelen met maaten gegeeven, en veel zeekerder naa de gedaane Aderlaatingen, dan als men veel bloed heeft.

In weerwil van deeze Middelen, hebbe ik dikwyls deeze ongemakkelyke en zelvs gevaarlyke Ziekte, indien men dezelve ten minſte niet tragt te verzagten, zien aanhouden, tot op 't einde der beſtemde tyd, en niet eerder zien, wyken, dan eenige dagen naa de verloszing. Men heeft altoos veel gewonnen, als men de heevigheid vermindert, en het Kind en de Moeder voor een Miskraam (*Abortus*) aan 't Kind altoos ongelukkig, en dikwyls voor de Moeder zeer gevaarlyk, bevreiden of beveiligen kan.

SESDE LID.

Van de Zugtige Zwelling en Waterzugt der Zwangeren.

Men heeft een zugtige Zwelling of Opblaazing die bynaa aan alle Vrouwen op 't einde der Zwangerſchap eigen is, en welke zig aan de Voeten, aan de Beenen en zomtyds een gedeelte der Dyë (*Crus*) bepaald, voornamentlyk

lyk 's avonds, naa zig over dag bewoogen te hebben. Men heeft geen andere middelen teegen deeze Ziekte, dewyl ze met de Nagt verdwynt, en hier van wanneer men opſtaat, zelden eenig overblyvzel gevonden word, in 't werk te ſtellen, dan weinig te gaan, zig een gedeelte van den dag op een Ruſtbedde te houden, en zig eens of tweemaal in de laatſte tyd de Buik te zuiveren of te purgeeren. Men weet dat deeze Opblaazing, alleenlyk veroorzaakt word, uit de moeijelykheid die de Vogten ondergaan van beneeden naa om hooge te ryzen, en om in de Buik in te gaan; om dat de zwaarte van 't Kind zig veel meer doet gevoelen als de Vrouw overeind dan leggende is, en zig veel heeviger teegen de terugloop van 't wateragtig vogt (*Lympha*) aankant, in die *Perpendiculaire* of loodlynige geſteldheid, dan wanneer ze *Horizontaal* of vlak is. Maar men heeft eene anderen Opzwellinge van alle de onderſte ledemaaten (*Artus Inferiores*), die eene waare Ziekte is, en waar aan het bedde geene vermindering, nog eenige verzagting ten opzigte der pyn die ze veroorzaakt, te weeg brengt: dikwyls vinden zig zelv de Vrouwen beter overeind ſtaande, en kunnen veel gemakkelyker ademhaalen, dan wanneer zy liggen. Die Opblaazinge kan veroorzaakt worden van de onregelmaatige groote des Onderbuiks, in een tydſtip der Zwangerſchap, waar in hy een minder omtrek hebben moeſt: zy kan ook voortgebragt worden door een verdikt, ſlymagtig bloed, dat in zyn loop of beweeging vertraagt word. Dit gebrek van 't bloed geevt geleegendheid tot verſtoppingen (*Obſtructiones*), uitſtorting van Weijagtig Vogt van 't bloed, in 't Celluleus Weevzel of in de groote Holligheeden.

Wan-

Wanneer deeze Zwelling, die gemeenlyk de Beenen en Dyën (*Crura*) beslaat, naa de Lenden toegaat om aldaar te vormeeren, 't geene men gewoon is in 't Fransch (*Bourlet*) te noemen, en die de bovenste deelen beslaat en 't aangezigt en de handen doet opzwellen, is zulks voor een waare Waterzugt (*Hydrops Vera*) te houden, inzonderheid indien hier by een Sleepende Koortz (*Febris Lenta*) en eene verandering van gedaante gepaart gaat. Men moet ze met openende zoepen die uit de Bladen en Wortels van Wilde Cichorey (in 't Fransch (*Cichoréé Sauvage*), en in 't Latyn *Cichorium Sylvestre*, Water-kers (*Nasturtium Aquaticum*), Kervel (*Chærefolium*), en Krystal Minerael (*Sal Prunellæ*) bereid zyn, behandelen, en ook van tyd tot tyd de Buik-zuiveren, en als dan de zieke aan 't gebruik van de Opiaat die gemaakt word uit gepoederde Pissebedden (*Millepedes*), Adders (*Viperæ*), en Zweetdryvend Spiesglas (*Antimonium Diaphoreticum*), als ook de bittere Koortzmiddelen overgeeven: men kan zelvs in de noodzaakelykheid zyn van te moeten Aderlaaten van weegens de drukking die de Bloedvaten zomtyds ondergaan: een drooge Leefmaat (*Diëta Sicca*) zal de uitwerking van alle deeze Middelen ondersteunen. Deeze middelen kundig en voorzigtiglyk gebruikt, kunnen 't Vogt doen afleiden als de stilstand nog vers is, het zelve zyn gewoonlyken loop weederom doen aanneemen, en het uit 't lighaam door de natuurlyke weegen doen ontlasten; 't geen de tyd tot de Zwangerschap, om tot 't tydstip der verloszing te geraaken, en die zelden zig tot de neegende maand toe uitstrekt, verschaft. Maar byaldien, in weerwil van deeze middelen, die verscheide maalen ge-

slaagt

ſlaagt hebben, de Opzwellinge vermeerdert, de Ademhaaling meer en meer moeijelyker, 't Vel of de Huid (*Cutis*) onbehoorlyk uitgezet word; als 'er een groote meenigte van water in de Vetbuiſen of Celletjes beſlooten is, zoo heeft men reden van een uitſtorting te dugten in eenige der Holligheeden. Om dit dan voortekoomen, zoo is men verpligt een uitgang aan het ſtilſtaand Water onder de Huid (*Cutis*) te bezorgen, of de Lippen der Schaamelheid (*Labia pudendorum*) die gemeenlyk zeer opgezet zyn open te ſplyten, of eenige inſneidingen (*Scarificationes*) in de onderſte gedeelten van ieder Been te doen. Die Inſneidingen, welke geenzints eene kwaade uitwerking hebben kunnen, zyn zeer nuttig om groote ontlaſtingen te bezorgen, en de uitſtortingen in de Holligheeden te beletten. Ik wil geenzintz voorgeeven, dat men dezelve door deeze middelen uit de grond of Radicaal geneeſt, dewyl de Verloszing alleenlyk een einde aan dit zoort van Waterzugt maaken doet: maar men gaat de toevallen teegen, of men vermindertze, of men verſchaft verligting aan de Zwangere Vrouw, en men moedigtze aan om met meerder geduld de ongemakken, die men niet dan door de Verloszing van haar kan wegneemen, te draagen.

Wanneer in de Zwangerſchap de Waterzugt of de Zwelling zig tot de onderſte Ledemaaten toe uitſtrekt, als ze ten hoogſte tot de Lendenen (*Lumbi*) opklimd; als de Vrouw daar te boven goede Eetluſt (*Appetitus*) heeft, als zy wel verteerd, zy geen loodkleurige gedaante heeft, en naa ſes en ſeven maanden der Zwangerſchap, veel zwaarder of grover ſchynd te zyn dan in de neegende, zoo kan men verzeekerd zyn dat zy

zy van meerder kinderen Zwanger gaat, of dat zy een Waterzugt der Lyvmoeder heeft, en dat zy zeekerlyk niet tot 't einde der gemeene loop der Zwangerſchap koomen zal. Deeze Opzwellinge veroorzaakt wordende door de groote omtrek der Baarmoeder, die alle de deelen van de Onderbuik (*Hypogaſtrium*) drukt, en zig aankant teegen de vrye doorloop der Vogten, die van beneeden naa boven opklimmen, om weder in de Onderbuik te geraaken, kan geenzintz een einde neemen dan door de Verloszing. Men moet ten minſte arbeiden om de Verſtopping (*Obſtructio*) te doen verminderen, of nieuwe vergaderingen van vogten tragten voortekoomen, door de middelen die in de andere zoort van Waterzugt aangeweezen zyn.

De toevloed of meenigte van Wateragtigheid (*Seroſitas*) in de Baarmoeder kan in een zeer groote meenigte vermeerderen: en het is bynaa altoos ten koſte van 't kind, dat in deeze Waterzugt van de Lyvmoeder 't Kind minder voordeel trekt, dan wanneer het alleenlyk in een gemeen water zwemd.

De Vrouwen zyn ook aan die Zwelling der Leden in deeze Ziekte zoo zeer niet onderheevig, dan wanneer zy van meerder kinderen Zwanger gaan, om dat de Waters in de Baarmoeder beſlooten, wel een aanzienelyke zwaarte en omtrek maaken, dog deeze omtrek met veel meerder zagtheid de naabygelegene deelen drukt, en met dergelyke tegenſtand zig niet teegen de Vaten, die de Vogten (*Liquores*) van beneeden naa boven terug voeren, aankant, als in die geene, waar twee of meer kinderen in 't zelvde gedeelte zyn. Als de groote meenigte van 't Water welk in de Baarmoeder (*Uterus*) beſlooten is, zig tuſſchen de Vliezen van de Moederkoek (*Placenta*) en de Wanden van

van dit Ingewand bevinden, zoo ras als de Mond (*Orificium*) van dezelve zig begind te openen, Vloeijen ze van zelvs weg, en het is niet altoos zeeker dat de verloszing terstond op deeze ontlasting van Water volgt, om dat de Vliezen nog in haar volkomentheid blyvende, tusschen haar en 't kind genoeg water kunnen behouden om zyn beweegingen gemakkelyk te maaken, en het te doen opsluiten tot 't einde van zyn bepaald tydstip.

Ik hebbe een Mevrouw gekend die zeven Maanden zynde, terstond een halv pint water loosde met gevolg van een kleine vlaag, waar over ik geroepen wierd: haar ondertast hebbende, vond ik geene waarschynlykheid van arbeid: intusschen bleev ik by haar een geruimen tyd om eenige uitkomst aftewagten; de Waters hielden van zelvs op, daar op volgde geen vlaag, en deeze Dame in haar voorige toestand geraakt zynde, deed my weederom vertrekken.

Daar verliepen vyvtien dagen zonder eenige weeromkomst van dit eerste Toeval, maar de festiende gevoelde zy een taamlyke heevige vlaag, die gevolgt wierd van een dergelyke loozing van Water, in meenigte als die, welke ze te voren gehad had. Ik werd hier van verwittigd, en begav my tot haar, en bleev aldaar eenige uuren, in verwagting van een begin der arbeid te zien; dog niets schikte zig hier toe; de Baarmoeder naeuwkeuriglyk geslooten, en de Waters opgedroogt zynde, overtuigden my dat de Verloszing nog niet tot haar staat van rypheid gekoomen was. Inderdaad in de volgende maand naa deeze twee eersten ontlastingen van Water, had men ook twee dergelyken, en ten naasten by van dezelvde ruimte van tyd, en 't was alleen-

lyk

lyk in 't vervolg van de vierde als de arbeid begon, dat ik eene uitzetting der vliezen naa gewoonte ontdekte; daar vloeijde zeer weinig Water uit als ze braken, 't kind kwam leevendig en ſcheen my toe van een redelyke groote te zyn.

Daar was alle waarſchynlykheid dat zig naa ieder uitſtorting een hervoorbrenging van water opdeed, dat die Waters geenzintz in de Vliezen onthouden wordende, de mond der Baarmoeder dwongen, om zig te openen, dewyl zy opgehoopt wierden in zoo een groote meenigte om de Baarmoeder pynlyk uittezetten, maar dat naa haar uitvloejing, de mond zig inkromp of ſloot en zig teegen den uitgang van 't kind aankante, dat nog iets vond, waar meede het zou kunnen gevoed en in zyn woonplaatz vermeerdert worden.

Dikwyls genoeg zetten zig de opgehoopte Wateren in de Baarmoeder tuſſchen de twee Vliezen in, die onder den naam van 't Ader-Vlies (*Chorium*) en 't Lam-Vlies (*Amnios*) bekend zyn; zy kunnen in die plaatz wel de gemeene meenigte, en die voor 't Kind noodwendig is te boven gaan; edog koomen zy nooit tot die meenigte, dat zy zig zomtyds tuſſchen 't Weezen der Baarmoeder en de Moederkoek (*Placenta*) of ommiddelyk tuſſchen de Vliezen van 't Kind, koomen te vergaderen; alhoewel deeze meenigte zomtyds grouwelyk is.

Wanneer de Waters zig tuſſchen de twee Vliezen vergadert hebben, doenze die geene die haar bedekt uitzetten en zeer dun worden, terwyl zy in al haar kragt behouden, die geene, welke zig daar onder bevinden, tot omtrent 't einde der tyd, de dunſte van deeze Vliezen bynaa

al-

altoos zonder pyn komt te breeken, en de waters welk het in zig beslooten hield laat uitgaan. Gelyk de ondervinding leerd dat in die zoorten van gevallen, den Arbeid, niet eerder dan naa de afvloejing van alle de Waters, begind, zoo wagt men met geduld geduurende een of twee dagen af, om hier van een einde te zien; maar de verloszing zomtyds agt en meer dagen vertraagende, zoo ziet men in de Zwangere perzoon een ongerustheid gebooren worden, die men kan verzagten door te verzeekeren, dat het zonder twyfvel de valsche Waters zyn, welkers uitvloejing geen gevolg trekt, dat de verloszing niet minder gelukkig zal voortgaan, maar dat zy langer zyn moet, om zig te openbaaren, om dat rondom het Kind een sterk Vlies, met de daar in behoorende Waters, voor 't zelve geschikt, overig zyn.

In weerwil van dit uitstel, dat veel langer dan naa gewoonte is, zoo komt dog bynaa altoos de verloszing op deeze valsche Waters te volgen, en men gevoeld het tweede Vlies zig in de Vlaag opligten, maar in een veel platter gedaante, om dat het veel minder water dan 'er gemeenlyk in gevonden word, in zig bevat. Wanneer de Zmerten of Vlagen taamlyk sterk zyn, en de Mond der Baarmoeder dun genoeg is om een schielyken arbeid te hoopen, zoo moet men de Natuur laaten arbeiden, en wagten dat de kragt der Wateren op de Vliezen die overig zy, ze doet ontsluiten en 't Kind voortbrengen. Maar zoo de Baarmoeder (*Uterus*) veel verwydert, de Vlaagen beginnen afteneemen, of geen vermogen hebben het Vlies (*Membrana*) te openen, om dat het al te dik is, en 'er al te weinig

Water is om het te dwingen, zoo is men gehouden het te breeken en de uitvloejing der Wateren te bezorgen: het word gemeenlyk gevolgd door een ſchielyke uitgang van 't Kind, dat alleenlyk in een Baarmoeder die genoegzaam geopend was, onthouden wierd, door de Hardheid van 't Lamvlies (*Membrana Amnios*).

Indien de Waters die de Waterzugt der Baar- of Lyvmoeder (*Hydrops Uteri*) vormeeren, met het Kind tuſſchen de twee Vliezen beſlooten zyn, zoo kunnen zy zig ophoopen en tot een zeer aanzienlyke omtrek geraaken, om dat aldaar in die plaatz natuurlyker wyze, Lek of Door-Zygtuigen (*Filtra*) geplaatſt zyn, om aldaar 't Water afteſcheiden; en het is veel gemakkelyker wegens de bepaalde Wateragtigheid (*Seroſitas*) om zig naa de kant der Baarmoeder te keeren, om de reeds gebaande weegen te verkragten, als ze van de t' zaam vereenigde deelen aftezonderen, om ze aldaar te plaatzen: daar te boven de Waters aan de gang van zig te ontlaſten, niets hebbende dat haar in die plaats dwingen doet, gelyk als wanneer zy zig tuſſchen de twee Vliezen plaatzen, kunnen zoo lang aangroeijen, als de Baarmoeder hun plaats kan verſchafven, door zig te verwyderen.

Maar ook hoe meerder Water zig in dit zoort van Waterzugt (*Hydrops*) vergadert, hoe minder 't Kind toeneeme, dikwyls ſtervt, en eenige tyd dood in de Baarmoeder blyvt: het word daar gemeenlyk niet uit verjaagt, dan wanneer dit Ingewand tot zyn uiterſte ſtip verwydert, zig niet verder kan uitzetten; het opend zig dan op die plaatz waar het 't zwakſte is, welk zyn mond (*Orificium* is;) de kleine

ne Zmerten die de Vrouwen gevoelen, en de ligte ſpanning der Wateren, op de circel of 't rond gevormeerd, door de opene en verwyderde Mond der Baarmoeder, geeven te kennen dat de arbeid zyn begin neeme zal, en dat men dezelve miſſchien zal dienen byteſtaan.

De Teikenen dat 't Water onmiddelyk met 't Kind in de Vliezen is, zyn de weinige beweeginge van 't Kind alhoewel het in leeven zy, of geen beweeging wanneer 't dood is; daar te boven, komt 't Kind gemeenlyker om in de Waterzugt van dit zoort, dan in die, welke zig tuſſchen de twee Vliezen bevind, of tuſſchen de Vliezen en de Wanden der Baarmoeder (*Parietes Uteri*): en de Buik is van een overmaatige groote, zonder dat de Beenen en Dyen zeer opgeblaazen worden, uit redenen hier boven gemeld, en zonder dat de Ademhaaling (*Reſperatio*) buiten gemeen belet zy, om dat de zwaarte des Buiks meer nederzakt op de Dyen, dan naa de kant des Middelrivts. Het is niet moeijelyk te begrypen, dat de beweeging van een leevendig Kind, in een zoo groote meenigte van Water beſlooten, als die, welke men gezien heeft dat tot vyv of zes pinten Waters aangegroeid, zig zwakkelyk ſchynd optedoen, alhoewel de kragt van zyn Leeden en van zyn beweegingen zoodanig mogten zyn, als dezelve in de natuurlykſte ſtaat zyn; de zwaarte der Wateren die van 't Kind te boven gaande, moet het van alle kanten doen dryven, en 't vloeijende diend zig altoos voor de botzing, dat hy 't uitſtaan kan, te bevinden; waar uit dan volgt, dat het geweld moet

 ge-

gebrooken, en 't gevoel in dit gedeelte van de Baarmoeder, dat hier in geraakt is, verzwakt worden.

't Geene veroorzaakt dat 't Kind gemeenlyker in deeze Waterzugt komt te ſterven, dan in de twee andere zoorten, is dat in deeze, de Wateren in een veel grooter hoeveelheid zig koomen te vergaaderen, en veel langer tyd in de Baarmoeder onthouden, dat haar onregelmaatige omtrek de Moederkoek (*Placenta*), de Navelſtreng (*Fniculus Umbilicalis*) en 't Kind drukt, dat het hier door de Omloop (*Circulatio*) belet, als aldaar een zeekere hoeveelheid van Water is, en die het geheel en al beneemd als de Waterzugt tot de laatſte trap gekoomen is. Dit zoort van Waterzugt is ook eene zwarigheid onderheevig; dat is, dat ze een arbeid doet vormeeren die zeer langzaam is, dog met de gelukkigſte gevolgen die men zou kunnen wenſchen; de Mond van de Baarmoeder (*Os Uteri*) is dikwyls ter breedte van een kleine kroon open, en waarlyk meer door de bovenmaatige verwydering van haar geheele wydte of omtrek, en door de zwaarte van de Lighaamen die op haar Mond geleegen zyn, als door de heevigheid der Zmerten; zy is zoo dun als een Parkement ter plaatze van haar Opening, en 't Kind dat zy onthoud is wel gekeerd; ondertuſſchen in weerwil van de zoo gunſtige omſtandigheeden, zoo blyvd de Baarmoeder (*Uterus*) eenige uuren in dezelvde toeſtand, en verwekt niet dan zwakke Vlagen; 't geene een Vrouw tot miſtrooſtigheid en in duizende pynigende denkbeelden brengen doet. Het is noodzakelyk in een dergelyke gelegendheid, dat de perzoon die aan de Lyderes verligting tragt

tragt te beſchikken, nauwkeuriglyk de bovenmaatige omtrek der Wateren onderzoekt. Hy zal ten dien einde dan een of twee vingeren in de geopende mond inbrengen, en ze teegen 't Hoofd van 't Kind aanbrengende, 't Kind met deeze twee vingeren opligten, dat zig met eene ligtheid gelyk als die van een ſtrootje zal ophefven. De gemakkelykheid waar door het Kind van beneeden naa boven toe zal dryven, en van boven neederwaartz, naa dat de Vingers het zullen aanzetten om het opteligten, of 't te doen neederzakken om 't te rug te doen vallen, deeze ligtheid zegge ik, zal voor den Vroedmeeſter een preuve zyn dat 'er maar een Kind zy, of zoo 'er twee zyn, dat ze zeer klein zyn. Men zal ook beſluiten dat de Wateren 't grootſte gedeelte van de Maſſa of Klomp uitmaaken, waar van de Baarmoeder bezwangerd is, en dat door haar onregelmatige omtrek, zy de Baarmoeder zoodanig verwydert, en zoo dun gemaakt hebben, dat haar Veer of Elaſtieke kragt ten halve verlooren is; waar van daan veroorzaakt word, dat zy niet meer 't vermogen heeft, van zig in te krimpen door haar Vlees-veezelen in order te brengen, en dat zoo men ze geen byſtand bied, zy nooit het vermogen hebben zal haar verloszing te bewerken. Het is dienſtig in dit geval, de Vliezen die de Wateren in zig onthouden te openen, om ze met de uiterſte vaardigheid die mogelyk zy te doen ontlaſten; om dat de heevige Vlagen en de zaamentrekkingen der Baarmoeder niet naa behooren werken, en geenzintz van vrugt zyn voor al eer alle de Wateren zyn weggevloeijt, en dat haar werking zig op een vaſt Lighaam uitſtrekt. Het is alsdan,

dat draagende op een uiteinde van dit vaſt lighaam, welk 't Kind is, dat zy door een terug ſlag op de plaatz die teegenſtand bied, naa de andere zyde doen ſtooten. Deeze konſt-bewerking verſcheide malen herhaald, doet de Baarmoeder ſchielyk openen, en de Verloszing eindigen.

Een Jufvrouw aangerand door een dergelyke Waterzugt als die, waar van ik geſprooken hebbe, was zoo monſtreus zwaar of grov op de tyd van ſeeven maanden, dat zy niet meer konde gaan, en dat 't haar onmoogelyk was in 't bedde te blyven of overeind te zyn; haar overvielen eenige Zmerten omtrend middernagt dat ik by haar geroepen werd; door 't onderzoek dat ik deed, vond ik de Baarmoeder genoeg geopend, om te ontdekken, met behulp van eenige ligte Vlagen, dat de arbeid begonnen was: Ik verwagte 't vervolg hier van tot de volgende dag af, zonder dat daar iets gebeurd was. De Lyderes ongeduldiger dan ooit, was hoopelooos, ik nam de geleegendheid waar om de Vliezen te openen, daar vloeijde zoo veel Water af dat hier van binnen zeer weinig tyds een aarde emmer of pot vervuld was; het Kind dood zynde, kwam kort daar naa te voorſchyn, en de Moeder wierd herſteld.

Ik opende de Vliezen by een tweede Vrouw, ten naaſten by in een dergelyke omſtandigheid; daar bevonden zig twee zeer kleine Kinderen, die 't geweld des Waters tot aan 't voeteinde van 't bedde wegſleepte.

't Is niet lang geleeden dat de Huisvrouw van een van myn Meedebroeders, bynaa aan 't einde van haar dragt zynde, my liet verzoeken van

haar

haar te verloszen ; zy was uittermaaten dik , en in haar Buik waaren verſcheide ongelykheeden; doen ik haar Ed. zag, haar Schenkelen, of Dyen waren niet gezwollen ; haar Buik leunde op 't midden der Dyen, en ſcheen verdeelt in twee zakken ; dit deed my vermoeden dat haar Ed. van twee Kinderen bezwangerd was. De opening der Lyfmoeder was omtrent de breedte van een daalder, en de Weën waren zwak. Alzoo 't Kind wel gekeerd was, nam ik eenige tyd geduld; maar naa verloop van eenige uuren, bedenkende dat de Lyderesse de gantſche dag bynaa diergelyke weën gevoeld had; daar te boven indagtig zynde dat ik 't Kind in een meenigte van water had gevoeld dobberen, en dat zeekerlyk de Lyvmoeder van die tyd af, tot die ſtand open geweeſt had, in dewelke ik haar doen bevond; boorde ik de vliezen door, die in een korten tyd alle de wateren lieten uitvloeijen. De Lyderesse moed geſchept hebbende, de weën ſterker geworden zynde, geſchiede de Verloszing kort daar naa; Edog van een Kind dat al zeedert eenige dagen dood geweeſt had. Met aandagt overweegende, en weegende al 't geen dat uit 't Lighaam van die Vrouw gekomen was, bevond ik dat zy de zwaarte van omtrent drie-en-twintig ponden kwyt geraakt was, te weeten vyf pinten Waters, die een gewigt van tien ponden uitmaaken; een heel groot Kind, dat weinig minder dan tien ponden woog, en een Moederkoek van omtrent drie ponden. Dit overmaatig gewigt, in de Baarmoeder beſlooten, had in de ademhaling geen moeijelykheid, weinig moeite in 't gaan, en bynaa geen zwelling in de onderſte Leedemaaten veroorzaakt.

AGTSTE HOOFDSTUK.

Van 't gebruik der Clysteeren, van de Aderlaatingen, en van de Buikzuiverende Dranken, ten tyde der Zwangerheid.

Wy hebben gezien dat de Bloedrykheid, aan dewelke de Vrouwen voor een groot gedeelte van haare Zwangerschap onderworpen zyn, voor haar een oorzaak van verscheiden ongemakken word; maar als de Zwangerschap gevordert is, de aanmerkelyke vermeerdering van de Lyvmoeder, die de omleggende deelen drukt; neevens de moeijelykheid om Spyzen te verteeren by zommige Vrouwen, of in overmaat ingenomen zynde, niet evenreedig aan de kleine beweegingen die zy doen, zyn nieuwe oorzaaken van ongemakken, en zelvs van Ziektens, die 't gebruik van algemeene middelen noodzaakelyk maaken; als daar zyn de Clysteeren, de Aderlaatingen, de buikzuiverende Dranken. Indien men de Vrouwen, die buiten de Stad woonen, zich ziet van 't gebruik van die middelen bevryden, 't is dat haare maatigheid, haaren arbeid, en de versche lucht, die zy inademen, haar bevryden van de kwaalen, die men met middelen anders moet tegengaan; haare geduurige beezigheeden vervullen alles, en zy helpen wonderbaarlyk de bedieningen, teegens dewelken de Zwangerheid natuurlyker wyze een hinderpaal word. Maar die zelvde middelen zyn onvermy-

de.

delyk voor de Vrouwen die veel zitten, en een gemakkelyke leevenswyze onderhouden, die zich met zappige Spyzen vervullen, en zelvs die dikwils kwaadzappig zyn. Alles helpt in die Vrouwen om een overtolligheid van Bloed te weeg te brengen, en zy doen niet met al om het te doen verminderen. Alzoo haare natuurlyke bedieningen veel minder verrichten, zyn zy aan kwaade Verteeringen onderworpen, aan Kolyken, aan Buikloopen, altemets aan gewoonelyke verſtoppingen van Afgang, aan Speenen, aan ongemakkelyke Waterloozingen, aan Hoofdpynen, aan Verduiſteringen van 'tGezicht, en aan andere Ziektens, die, zonder behulp van Clyſteeren, van Aderlaatingen, en van buikzuiverende Middelen, dikwils haar leeven, neevens dat van hunne Kinderen, in gevaar komen te ſtellen.

Men moet aan de Vrouwen van een droog temperament, in welken de warmte overvloedig is, die natuurlyk verſtopt zyn, en aan wie de Zwangerheid oorzaak van een meer aanhoudende verſtopping word, een dikwils herhaald gebruik van Clyſteeren aanraaden. Niets is zoo bekwaam om de vaſte deelen te ontſluiten, en om in 't bloed, zoo wel als in de andere vochten, een ontbindende vochtigheid, en een weijägtigheid, die die vochten zachter en vloeijbaarder maakt, overtebrengen, dan deeze inwendige Bading of Stooving. Een ander gevolg van de Clyſteeren in dit geval, is, dat zy de ſtoffen, die door haar overblyvzel, en door de overmaatige hitte, niet uit het Lighaam zouden uitgeworpen konnen worden, eeven gevaarlyk voor de Moeder als voor 't Kind, zonder kragtdaadige poogingen, doen verzachten en ontbinden. Men maakt die Clyſteeren met gemeen

Rivier-water, of met een afkookzel van Zeemelen met Wey, of zomtyds uit het afkookzel van de verzagtende Kruiden. Men is zomtyds genoodzaakt van hun een zacht buikzuiverend middel te geeven, als de verſtopping voor de gemeendere niet wykt.

De Vrouwen, wien de Verteeringen van Spyzen, ſcherpe vochten uitleeveren, die de darmpyp aandoen, en hier door Kolyken en Buikloopen verwekken, kunnen haar niet onthouden van haar toevlucht te neemen tot Clyſteeren, om die Stofven mede te neemen. Zy zyn voor de Vrouwen, die aan Opſtygingen onderheevig zyn, zeer voordeelig, om dat zy de doorvloeijing van de vochten, door de ingewanden van den onderbuik gelyker en gemakkelyker maaken. Eindelyk, de Clyſteeren brengen voor 't Hoofd een dienſtige afleidinge te weeg in de Vrouwen, by dewelke de vochten meer neiging hebben van naa dat deel toe te vloeijen.

't Is niet wel mogelyk de hoeveelheid van de Aderlaatingen, en die men in de tyd der Zwangerheid doen moet, te bepaalen, om de verſchillendheids wille van de temperamenten, van onverwachte toevallen, en van de ongeſteltheeden die hun kunnen overkomen. Men heeft ze nochtans zedert een geruime tyd, tot een zoort van een algemeene reegel gebragt; men was gewoon op de vyvd-halve, op de zeevende, en op 't einde van de neegende maandde een Ader te openen. Die ſchikking kan gantſch niet verworpen worden, om dat het beter is dit getal van Aderlaatingen in 't werk te ſtellen, als geen een aan te raaden, of een grooter hoeveelheid, zonder kennis van de oorzaaken, vaſt te ſtellen; maar gelyk men Vrouwen, die uiter-

maa-

maaten teer zyn, minder moeten ontlaſten, en andere veel meer ontlaſting noodig hebben als de regel voorſchryvt, is 't beeter zich na de noodzaakelykheid te gedraagen, zonder alle de Vrouwen aan de zelvde reegel t'onderwerpen. Daar zyn Vrouwen die men alleenlyk door de Aderlaating in de pooging tot braaking, en die haar van het begin der Zwangerheid overkoomen, verligt. Myn raad is dan, en anderen hebben het voor myn tyd voorgeſteld, dat men haar, als zy omtrent zes weeken, of twee maanden Zwanger geweeſt zyn, acht oncen bloed aftapt. Die middelmaatige ontlaſting komt die, die alle maanden gewoon is te geſchieden, te hulp, en welkers overvloed geenzints door zulk een kleine Vrucht, als het ter dier tyd is, verteerd word. Ik zonder 'er nochtans de Vrouwen uit die niet bloedryk zyn, en die met een afkeer gekweld worden, die haar het noodzaakelyk voedzel doet weigeren; die geenen die al 't geen dat zy inneemen overgeeven, en in wien maar zoo veel voedzel overblyvt, als noodig is om haar te onderſteunen en in ſtand te houden, ten minſte dat zy met de Aderlaating op gelyke tyden der Zwangerheid beproevt hebbende, hebben'er zich veel beeter by bevonden. Men zal zich naa de noodzakelykheid ſchikken, die zeldzaam langer als twee maanden is, eer dat het zich openbaart, ten opzichte van de Aderlaatingen, die deeze eerſte moet volgen. De noodzaakelykheid zal klaar blyken, als een Vrouw, die ligt was, en genoegzaam at, zwaarder word, en de eetluſt haar ontbreekt; als zy met ſlaaperigheid, die zy van te vooren niet had overvallen word, of als de overgeeving, die opgehouden was, op nieuws begind. De noodzaakelykheid

heid word noch meer door Vermoeitheeden, door Hoofdpynen, en bloedingen uit de Neus, aangeweezen. Als men teegen die ongemakken een goede Aderlaating in 't werk ſteld, en zelvs twee, indien de eerſte geen verlichting te weeggebragt had; men ziet dan de natuur zig wederom verhefven, de krachten weder aangroeijen, en alle de toevallen verdwynen; de nood moet in dit opzicht de reegel zyn: men zal telkens, als zy plaats heeft, een Aderlaating doen, al was de Vrouw alreede verſcheide maalen Adergelaaten geweeſt. Dewyl de noodzaakelykheid naa geen wet luiſteren moet, zoo zal men ten opzichten van 't getal niet oplettend zyn, en men zal niet uit 't oog verliezen, dat 'er voorbeelden zyn, die aantoonen, dat men, in de zelvde Zwangerheid, tien, vyftien, twintig, en noch meer maalen Adergelaaten heeft. *Mauriceau* meld twee buitengewoonen gevallen van dit zoort.

De Vrouw van een zyner Meede-broederen, wierd in haar Zwangerſchap acht-en-veertig maalen Adergelaaten. Een ander neegentig maalen. Alle beide droegen zy haare Kinderen tot de bepaalde tyd, en bragten hun Vrucht wel leevendig ter Waereld voort.

Onlangs geleeden, Verloſte ik de Huisvrouw van een vermaard Advocaat van een zeer welvaarend Kind, hoewel men verplicht geweeſt was haar in haar Zwangerheid veertien maalen op den Arm, en zeeven maalen op de voet Ader te laaten; het geen wonderbaarlyker zal voorkomen, is, dat die Dame bynaa niet als van 't dik van Chocolade leevde. Zy was gewoon dikwils met ſterke ſtuipen overvallen te worden, die niet weeken als door de Aderlaatingen.

Men

Men moet noch in 't algemeen aanmerken, dat de Aderlaatingen in 't begin van de Zwangerheid middelmaatig moeten zyn, om dat zy doorgaans de Vrouwen, die minder eeten, uit oorzaak van de afkeer die aan die ſtaat eigen is, gewoonelyk verzwakken, of die 't grootſte gedeelte van 't geen zy eeten, overgeeven. In tegendeel men zal de Aderlaatingen na de vyvde of zesde maand, tot aan 't einde der Zwangerheid, zeer ruim maken, om dat in die tyd de eetluſt zoo groot is by 't meeſte gedeelte der Vrouwen, dat zy dubbeld zoo veel voedzel als zy van te vooren genooten, verteeren. Zy vergaderen dan veel bloed, en de volheid van bloed openbaart zich meer in die tyd, als in een andere. De volheid openbaart zich zomtyds door verſchrikkelyke teekenen, als verduiſteringen van 't gezicht, 't ſchielyk verlies van 't gezicht, en onverdraagelyke hoofdpyn; en zoo men dit niet ſchielyk ſtuit, worden vervolgens Stuipen veroorzaakt, met verlies van Zinnen, en zomtyds met een waare Slaapziekte. Men heeft bynaa geen voorbeelden, dat die toevallen waargenomen worden in 't begin der Zwangerheid. Men kan niet twyfvelen of de volheid van bloed, en van vochten, hebben 't meeſtte aandeel tot die Ziekte, dan alle andere oorzaaken, als men ondervind dat de Aderlaatingen in het begin van de verduiſteringen van 't gezicht, gedaan, 't verlies van 't gezicht voorkoomen, neevens de aanval van de Stuipen. Wanneer door gebrek van oplettendheid, op de eerſte teekenen, die ze aankondigden, de Stuipen, of de Slaapziekte waren overgekoomen. Ik heb dikwils die verſchrikkelyke toevallen verdreeven door een aanmerkelyk aantal Aderlaatingen,

gen, in een taamlyke korten tyd, in 't werk gesteld te hebben.

Ten opzichte van de Buikzuivering, zy is van geen minder noodzaakelykheid voor het meeste gedeelte der Zwangere Vrouwen, dan de Aderlaating. De ongesteldheeden van de Maag, neevens de Buikloopen, die 'er gemeenlyk een gevolg van zyn; en zomtyds de overvloed van scherpe Gal zyn de gewoonelykste ongemakken, die een Buikzuivering vereischen. Ondertusschen is men zelden bedagt een Zwangere Vrouw, in de eerste vier maanden van haar Zwangerheid, ontlastingen door Buikzuiveringen te verwekken, om dat zy van de eetlust beroovt, of met overgeevingen gekwelt is. Als de Aderlaating, neevens het afkookzel van eenige bittere Kruiden, niet genoegzaam zyn om die ongemakken te verdryven of te verzagten, de Buikzuivering zal 'er weinig voordeel aan toebrengen. Behalven dat moet men andere redenen hebben om zich te bepaalen van een Vrouw, voor het tydstip van vier en een halve maand te purgeeren. Die redenen zyn, als 'er teekenen van rauwigheid in de eerste weegen zyn; als een Vrouw overvallen is door een Buikloop die haar verteerd, of uitput, door een langduurige pynlyke Buikloop, die door de nypingen, die hy verwekt, de Vrouw in gevaar stelt van te Verloszen. In die gevallen geevt men aan zoodaanige Vrouw Buikzuiveringen op alle tyden der Zwangerheid. Manna, in een afkookzel van Rhabarber gesmolten, of in een afkookzel van eenige bittere Kruiden, is zomtyds genoegzaam om de rauwigheeden te verdryven. Men purgeert, in die gevallen van Buikloopen, met *Manna* en met het Slikzel van *Diacatholicon*, of de meesterlyke Syroop,

roop, (*Syrupus Magistralis*). In weijägtige Buikloopen voegt men by de Buikzuiveringe, 't gebruik van verdikkende en versterkende middelen. Ten opzichte van de langduurige pynelyke Buikloop, zoo ziet men ze zomtyds tot naa de Verloszing volharden, in weerwil van de dikwils herhaalde Buikzuiveringen, en van de andere geschikte geneesmiddelen. Het gebruik van de zoete Melk, door de mond ingenoomen, en in Clysteeren, met eenige doiren van Eijeren, is dikwils het geen dat best schikt, als in dat geval de Aderlaatingen, en de Buikzuiveringen vruchteloos hebben geweest.

Daar zyn twee reegelen in acht te neemen, aangaande de Buikzuiveringen in de Zwangerheid. De eerste is, dat het zeldzaam is, dat men niet eerst een Zwangere, eer dat men haar Buikzuiveringe ingeevt, moet Aderlaaten. 't Gebrek van die voorzorg heeft meer als eens oorzaak geweest, 's avonds, of 's anderen daags naa de Buikzuivering, van een ontydige Verloszing. De tweede reegel is, dat men alle geweldige Buikzuiveringen moet vermyden: de Manna, de Cassia, de Rhabarber, het Zout uit gewassen, de brokken (*Bolus*) of de zaamenstellinge van dewelken die enkelde middelen de grondslag zyn; als de dubbelde Catholicon, de meesterlyke Syroop, en de Syroopen van Appelen, of van zaamengestelde Zuikerey, de Syroop van bleeke Roozen; of van Perzike-bloemen, zyn de Buikzuiveringen met dewelke men met de grootste zekerheid en nuttigheid de Zwangere Vrouwen purgeert. Wy kunnen dit Hoofdstuk niet eindigen zonder te waarschouwen, dat de Buikzuiveringen maar alleen nuttig zyn in de tyd van Zwan-

Zwangerheid (behalven 't geval dat 'er 't gebruik noodzaakelyk van maakt). Wy gelooven dat zy dikwils op 't laatſte van de Zwangerheid onvermydelyker zyn ; wy zien ze zelvs aan als het zeekerſte middel om de Vrouwen van die verſchrikkelyke aanvallen , die haar dikwils overkoomen naa de Verloszing , en die bynaa altyd ſchaadelyk zyn aan de Vrouwen , die ze ondergaan, te bevryden.

VERHANDELING
OVER DE
VERLOS
OF
VROEDKUNDE,

Vervattende in zich veele gewigtige Waarneemingen in 't beoeffenen van deeze Konst.

Door den Heer

PUZOS,

Eertyds vermaard Heelmeester te Parys, *en Lid der Koninglyke Academie der Heelkonst, enz.*

Verbeeterd en in 't licht gegeeven door den Heer

MORIZOT DESLANDES,

Bestierend Leeraar in de Faculteit van de Geneeskunde te Parys.

Waar agter gevoegt is een ONTLEED- GENEESKUNDIGE VERHANDELING over een bevrugt, edog wanstallig Menschen Eij, door een Miskraam van drie Maanden Voortgebragt, in 't Latyn beschreeven door

C. A. MADAY, *Med. Doct.*

't Welk gevolgt werd door

Een Ontleedkundige Verhandeling

Over de

BLAASBAND in den Mensch.

Meede in 't Latijn

door

PHIL. ADOLPH. BOEHMER,

Openbaar Hoog-Leeraar in de Ontleed- en Heelkunde; en Medelid van verscheiden Genoodschappen.

Beide opgehelderd met PLAATEN.

Alles volgens de Fransche en Latijnsche Origineele Uitgaave in 't Neederduitsch vertaald door

C. TRUNTZA, *Med. Doctor.*

TWEEDE STUK.

TE AMSTERDAM,

By *GERRIT BOM*, Boekverkooper, 1764.

VOORREDE

VAN DE

VERTAALER.

Eindelijk dan, Goedgunst. Leezer, ziet gy het Tweede Stuk van het Vroedkundig Werk van den Geleerde en beoeffende PUZOS in 't Neederduitsch gekleed, te voorschijn koomen; een Stuk, waar van de waarde naar verdiensten niet genoeg kan afgemeeten werden; en welkers veelvoudige en gegronde Oeffeningen, U tot een volmaakt Rigtsnoer zullen kunnen dienen, om uw noodlijdende en in arbeid zittende Vrouwen, spoedig, veilig en gemakkelijk te kunnen verloszen, en aan hun een gelukkige Kraam te schenken; ja gij zult hier in onderweezen worden, om alles, wat u

 voor

voor en naa de Verloszinge te doen ſtaat, te kunnen weeten; zoo ten opzigte van de Moeder, als van de Vrugt of 't Kind, 't zij voor of naar de Kraam. U zal hier in aangeweezen werden een weg om eene natuurlijke Verloszing, volgens de Natuur op eene algemeene wijze, te redden; een natuurlijke, die door toeval teegennatuurlijk werden wil, te keer te gaan, of teegennatuurlijk geworden zijnde, in eene natuurlijke te doen overgaan, en eindelijk een teegennatuurlijke ſpoedig ten einde te brengen, door aan de Vrouw eene ſpoedige Verloszing te bezorgen.

Het Hoofdſtuk van de *Ontijdige Verloszingen* en *Miskraamen*; over de *Goede en Kwaade Zwangerheeden*, over de *Misdragten* en *Mola* of Vleeſchklomp, kan aan een iegelijk niet dan van groote nutbaarheid zijn.

Ver-

Vervolgens werd u hier in aangetoond op eene zindelijke wijze hoe de Kinderen naa de Verloszing te behandelen, en dezelve te zwagtelen of te bakeren.

't Geen aan een ieder, 't zij *Vroedmeesters*, *Wyze Vrouwen*, *Moeders*, *Bakers* en *Minnen*, van de uiterste noodzakelijkheid zij te weeten, om hunne Zuig- of Kweekelingen in eene gezonde gesteldheid en leevendigheid te behouden.

De Oorsprong, Natuur en verschillende hoedanigheeden van 't Zog, en hoe men zich weegens deszelvs keuze gedragen moet, als meede omtrent de Voedsters of Minnen, werd u hier in op eene kundige en gegronde wijze voorgestelt; en eindelijk welke voordeelen een Moeder trekt, door haar Kinderen zelve te zuigen, en van de gevaaren waar aan zij zich bloot steld, hier van afziende of deeze plicht verwaarloosende: Kortom niets wat voor of naa de Verloszing

gedaan kan en moet werden, 't zij voor, in en naa de Verloszing, zoo ten opzichte van de Moeder als van de Vrugt enz. word u hier in op eene geleerde en duidelijke wijze aangeweezen, en waarvan zich een ieder bedienen kan.

Dit is 't geen eigentlijk tot 't tweede Stuk van 't Verloskundig Werk van de Vroedkundige PUZOS behoort en in 't licht is, en 't geen agter dit gemelde komt te volgen, zijn twee Latijnſche Verhandelingen, onlangs te *Halle* gedrukt, over *een bevrugt, edog mismaakt Menſchen Eij*, *door een Miskraam van drie maanden voortgebragt*, met Figur. onder voorzitting van den Hr. *Ph. Ad. Boehmer*, door den Hr. *Carol. Aug. Maday*, ter bekoming van 't Doctoraat in de Geneeskunde, verdedigt; 't welk gevolgt werd door een bijvoegſel of toegift door den Hr. *Ph. Ad. Boehmer*, aan de laaſtgemelden Heer, handelende over de Ontleding van de Blaas of Pis-band (*Urachus*) in den menſch: beiden

beiden Verhandelingen die verdienen geleezen en herkauwd te worden, en waar in ons dingen werden voortgebragt, die ons aanſpooren, om dergelijkenEijeren,die denVroedmeeſter of Vroedvrouw zomtijds in Handen vallen, naeuwkeurig door ze te ontleeden naa te gaan, en 't nuttige en zeldzaame aan denGeleerdeWaereld meede te deelen: 't 1ſte Lid van 't Neegentiende Hoofdſtuk over de Misdragten van dit ons Vroedkundig Werk, verdient des aangaande meede hier over, met aandagt geleezen te worden, wy hebben de platen hier toe betrekkelijk, door een ervaren hand naa 't Copie laten naſnijden, en der zelve Figuuren zoo veel als mogelijk naagevolgt, in hoopen dezelve niet minder dan die agter het Latijnſche Werk gevoegt zijn, zullen te voorſchijn koomen. Wij hebben om dit Werk ook niet te wijd te doen uit ſtrekken in de Vertaaling de kortheid zoo veel betragt als mogelijk waare.

Ik twyffele geenſints of de kieſche en Critieken Waereld zal thans hier op wel weederom iets weeten te vitten, maar denkende dat *aan ieder te behaagen, niemand gegund is;* zal ik my aan deeze Vitterijen, gelijk meer anderen lieden onderwerpen, als wel weetende dat 't aan geen Letterzifters ontbreekt, en dat 'er overal Momuſſen gevonden werden.

't Zal mij nogthans lief zijn zoo ik in de Vertaaling van dit Tweede Stuk, en de daar agtervolgende Verhandelingen zal geſlaagt en de waare zin getroffen hebben. En hoopen de Goedgunſt. Leezeren hier uit veel vrugt tot heil en welzijn van hun Evenmenſch trekken mogen.

VAAR WEL.

MIS-STELLINGEN.

Op Bladz. 155. Staat EERSTE HOOFDSTUK, Lees NEEGENDE HOOFDSTUK, 169 ſtaat TWEEDE HOOFDSTUK, lees TIENDE HOOFDSTUK, 185. ſtaat DERDE HOOFDSTUK, lees ELFDE HOOFDSTUK, 198. ſtaat VIERDE HOOFDSTUK, leeſt TWAALFDE HOOFDSTUK.

TAFEL

DER

STOFFEN

IN DIT

TWEEDE STUK

ONTHOUDEN.

NEEGENDE HOOFDSTUK.

EERSTE LID.

Van de deelen die aan de Vrugt gebegt zijn.

TIENDE HOOFDSTUK.

ELFDE HOOFDSTUK.

Van de Hindernissen die de Natuurlyke Verlossing kunnen vertragen.

III.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Van eenige Toevallen die bij een Natuurlijke Verloszing kunnen koomen.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

VYFTIENDE HOOFDSTUK.

SES-

SESTIENDE HOOFDSTUK.

Van de Teegennatuurlijke Verloszingen in 't algemeen en van de Natuurlijke Verloszingen door toeval teegen natuurlijk geworden.

ZEEVENTIENDE HOOFDSTUK.

AGTTIENDE HOOFDSTUK.

Van de ontijdige Verloszing en van de Miskramen.

Van de Kwaade Zwangerheeden.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

EEN-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

TWEE-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

DRIE-

VER-

VERHANDELING, OVER DE VERLOS- OF VROEDKUNDE.

TWEEDE STUK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van de deelen die aan de Vrugt (Fœtus) *gehegt zijn.*

EERSTE LID,

Van de Moederkoek (*Placenta*).

Zoo ras als een Vrouw ontvangen heeft, zoo geschied in haar een voortbrenging van nieuwe deelen, of liever een ontzwagteling van deelen, die alreede in 't Eij plaatz hadden, alhoewel zij van een oneindige kleinheid waren. Die deelen, welke de Natuur noodzakelijk voor 't leeven en aangroejing van de Vrugt (*Vita et Incrementum Fœ-*

tus)

tus) noodig geoordeeld heeft, zoo lange hij in de Baarmoeder besloten is, zijn de Moederkoek (*Placenta Uterina*), de Navelstreng (*Funis Umbilicalis*) en de Vliezen (*Membranæ*) met de Wateren die zij in zig onthouden.

't Eij (*Ovum*) Vrugtbaar gemaakt door 't mannelijk Zaad (*Semen Virile*) ontslaat zig van 't Eijernest (*Ovarium*), waar van 't door middel van de Trompet van Falloppius (*Tuba Faloppiana*) in de holligheid der Baarmoeder overgebragt word. Het leevendig vogt dat 't doordringd, steld alle de deelen van de Vrugt (*Fœtus*) die geschikt zijn om eenige beweegingen te verrigten, in beweeging; terwijl 't Eij zig aan de bodem van de Baarmoeder en wel tusschen beide de gemelde Trompetten vastmaakt, om dat de Vaatagtige veezeltjens (*Fibræ Vasculosæ*) door dewelke 't aan het Eijernest vereenigd was, door inmondiging (*Inosculatio s Anastomosis*), zig met de uiteindens van de Hairwijze Watervaatjens (*Vascula lymphatica Capillaria*), die in dit deel in meenigvuldigheid gevonden worden, vereenigen. Het is door deeze verknogtheid (*Continuitas*) van de vaten der Baarmoeder met de Veezeltjens (*Fibrillæ*,) die uit 't grootste einde van 't Eij voortkoomen, dat de Vrugt (*Embryo*) die in 't Eij onthouden is, gevoed word, of zijn voedzel ontvangt die het ontwind en in grootheid doed aanneemen of wassen. Men moet dan in die zelvde Veezeltjens die uit 't stompe einde van 't Eij voortkoomen 't beginzel van de Moederhoek (*Placenta*) en de Oorsprong van de Navelstreng (*Funis Umbilicalis*) zoeken, die, uit 't middelpunt van de Moederkoek, alwaar zij begind, zig in de Navel (*Umbilicus*) doet eindigen. Betreffende de Vliezen die tot een bekleedzel (*Tegumentum*) aan de

Vrugt dienen, deeze zijn dezelvde als die van 't Eij, (*Ovum*), die naar maaten de Vrugt aangroeijd zig doen uitbreiden. Maar dit genoeg zijnde over de Voorteeling (*Generatio*) en ontzwagteling van die deelen, zoo zullen wij overgaan om dezelve op een zeer overeenkomſtige wijze met de Kinderbaaring, haar geheel en al gevormeerd en zoodanig veronderſtellende, als zij ten tijde der Kinderbaaring zijn, te beſchouwen.

De Moederkoek (*Placenta*) is die platte en rondagtige klomp, die met haar bultagtige zijde aan 't holagtige deel van de Baarmoeder (*Uterus*) vaſt gehegt zijnde, uit haar de Navelſtreng doet voortkomen en de Vliezen, in de welke de Wateren en 't Kind zelve onthouden worden, onderſteund. Zij is in haar omtrek tuſſchen de agt en neegen duimen, en een duim dik, doch zulks alleenlijk in haar middelſte gedeelte, dewijl haar randen of boorden veel dunder zijn. Men heeft aan haar de Naam van (*Placenta*) gegeeven 't welk een koek beteekend. Deeze koek is gevormeerd van eene verzaameling van takken der Navels Slagaderen, en bloedaderen (*Arteriæ et Venæ Umbilicales.*) van dezelvde naam. Haar bultagtig gedeelte dat Sponsagtig en ongelijk is, word in de ongelijkheeden van het holagtig gedeelte van de Baarmoeder ontvangen, aan dewelke zij zeer ſterk vereenigd is, zoo wel door de Slagaderen die uit de Baarmoeder uitgaan, en zig door inmondiging in de Bloed vaten (*Venæ*) van de Baarmoeder inplanten, als door de Slagaderen (*Arteriæ*) van de Moederkoek, die zig met de Bloedvaten van de Lijvmoeder op dezelvde wyze vereenigen.

De Moederkoek is bijna altoos aan de Bodem van de Baarmoeder (*Fundus Uteri*) vaſtgehegt: zij hegt zig aldaar veel eerder vaſt dan op eenige an-

 dere

dere plaatzen van dit ingewand; om dat de bloed en Watervaten (*Vasa Sanguifera et Lymphatica*), die ieder maand de stoffe tot de Maandstonden verschaffen, en ten tijde der zwangerheid 't Voedzel (*Nutrimentum*) aan 't Kind meededeelen, in de bodem van de Baarmoeder geplaatst zijn, en aldaar eindigen met kleine mondjens of *Pori* die op allen tijden meer of min open zijn. Deeze kleine mondjens (*Oscula*) waar uit geduuriglijk een zeeker vogt vloeijd, zyn veel bekwaamer van zig vast te doen kleeven en in te monden (om eigentlyk te spreeken) met het gedeelte van 't Eij (*Ovum*), waar het weevzel van de Moederkoek zig begind te vormeeren, dat de andere deelen van de Baarmoeder niet kunnen verrigten, en waar die vaten of *poren* in zoo een meenigte niet gevonden worden. Inmiddels zoo is deeze wet zoo algemeen, dat zig aldaar geen uitzonderingen zouden kunnen opdoen; als de Baarmoeder met twee Kinderen beladen is, zoo is veeltijds de eene Moederkoek aan de regter en de andere aan de linker zijde geplaatst, voornamentlijk indien zij door aankleeving niet te zaamen vereenigd zijn. In de afscheiding van de vastzittende Moederkoek, heeft men zomtijds gevonden dat dezelve in de zijdelyke gedeelten van de Baarmoeder geleegen waar. Men heeft meer dan een voorbeeld, van Vrouwen die niet verloszen konden, om dat de Moederkoek zig op de inwendige mond der Baarmoeder (*Os Uteri internum s Tincæ*) had vastgehegt, dewelke zij zeer naauw (*Hermetice*) gesloten hield, en haare verwijdering ten tijde der Verloszinge belettede. Daar zijn zomtijds Vrouwen geweest die niet verlost hebben kunnen worden, om dat de Moederkoek zig in de gedaante van een Nest of Zak in een van de zijdelijke gedeelten der Baar-

moe-

moeder gevormeerd had, en om dat deeze Zak als een Breukfak (*Saccus Hernialis*) de Moederkoek in zig bevatte en door de aanhangzels zoo vaft hield, dat 't niet moogelyk was dezelve 'er van af te fcheuren.

Het is derhalve een weinig ligtvaardig, dat de *Hr. van Deventer* ftaande houd, dat de Moederkoek altoos op de Bodem van de Baarmoeder geleegen is; en indien men zig ingebeeld heeft, haar in de Zijdelingfche gedeelten gevonden te hebben, zulks veroorzaakt is geworden door de fchuinfe legging der Baarmoeder (*Situs Obliquus Uteri*,) en dat men door deeze gefteldheid zig bedroogen heeft.

Maar heeft men niet gezien, dat de Moederkoek vafthegtingen in een der Trompetten van *Falloppius* genoomen heeft, dat het kind 'er in gevoed wierd en opwies tot de vierde en vijvde maand: zijn 'er geen voorbeelden van Spruitjens of teedere Vrugtjens die in de holligheid van de Onderbuik gevallen zijn, aldaar gevormeerd of aangenoomen of gegroeijd zijn, ja eenige maanden geleevd hebben door middel van de aancenhegtingen die de Moederkoek genoomen had met onderfcheidene vaten van die holligheid? Men kan zig dan weegens 't gevoelen van de Hr. van *Deventer* tot de Vierfchaar van de ondervinding beroepen, en befluiten dat als de Moederkoek zig aan zoo weinig hier toe gefchikte deelen heeft kunnen hegten, zij zulks nog veel gemakkelyker doen kan aan de Baarmoeder, alwaar aan de geheele inwendige oppervlakte overal groeven of holligheeden gevonden worden, uit de welke geduuriglijk vogten uit een aanzienlijke meenigte van Vaten uitvloeijen, die zeer gefchikt zijn om zig met de overeenkomftige Aderen van de Moederkoek te vereenigen, en

hier door 't beginfel van de Zaamenbinding van de Baarmoeder met de Moederkoek te worden; welke t'zaamenbinding nog meer door vereeniging van de Slagadertjens (*Arteriolæ*) die uit de top of punt van 't Eij voortkoomen met de Aderen (*Venæ*) van de Baarmoeder verfterkt word.

De Ouden, de Lever (*Hepar*) befchouwende als een werktuig tot de Bloedmaaking (*Sanguificatio*) gefchikt, noemde de Moederkoek (*Hepar Uterinum*), om dat zij volgens hun gevoelen aan de Moederkoek dezelvde bediening ten opzigte van de Vrugt (*Fœtus*) als de Lever in den menfch oeffende toefchreeven, zoo draa als hij begonnen heeft adem te haalen (*Refpirare*). De heedendaagfche het gevoelen der Ouden, aangaande de Werking die zij aan de Lever toeeigende, verwerpende, hebben met reden de Long (*Pulmo*) aangezien als het waare Werktuig der Bloedmaakinge (*Organon Sanguificationis*); egter zonder 't gevoelen der Ouden geheel en al te verlaaten, hebben zij geloovd, dat het bloed in zijn doortogt door de kleine Vaatjens van de Moederkoek een gefteldheid verkreeg, waar door deszelvs omloop (*Circulus*) door de Vaten van de Vrugt gemakkelijker gefchiede; gelijk 't bloed dat uit de regter holligheid van 't Hart (*Ventriculus dexter Cordis*) komt om naa de Long toe te gaan, in zijn doortogt door de doorzijg Vaten (*Filtra*) van dit ingewand (*Viscus*) bekwaamer word om door de allerkleinfte Vaten van 't lighaam rond te loopen of te *circuleeren.*

Hoe het ook zij aangaande 't gebruik van dit Ingewand, 't is zeeker dat de Moederkoek diend om 't Voedzel (*Nutrimentum*) van de Moeder tot 't kind door te laaten; behalven dat zij daar te boven nog diend om de Baarmoeder die daar aan vaftge-

gehegt is te verſterken; en gelijk 't de bodem (*Fundus*) van dit ingewand is, die 't meeſte werd uitgebreid, en 't dunſte worden moet; is 't gemeenlijk dat de Moederkoek aan de bodem der Baarmoeder gevonden word, vereenigd te zijn. Door dit middel van dit zoort van kuſſen (*Pulvinar*), word de Baarmoeder bevrijd van Scheuringen (*Rupturæ*) die de beweegingen van de Vrugt aan haar zoude kunnen veroorzaaken. Zijn ſlagen worden door dit tuſſchen koomend lighaam aan de bodem der Baarmoeder geplaatſt, afgebrooken, gelijk zulks ook in de andere deelen door de tegenwoordigheid der Wateren geſchied. Eindelijk zoo moet de Moederkoek meer dan eenige andere deelen tot de doorzijging ((*Filtratio*) van 't vogt (*Liquor*) waar in 't kind zwemd en 't geen aan hem zoo noodzaakelijk is tot 't verrigten van zijn beweegingen, toebrengen.

TWEEDE LID.

Van de Navelſtreng (*Funiculus Umiblicalis.*)

De Navelſtreng is een verzaameling van Slangsgewijze gekronkelde of omwonde Vaten, als een Koord of touw rondom een weezen dat als Kraakbeenig ſchijnd te zijn. Deeze Vaten die uit twee ſlagaderen (*Arteriæ*) en een Ader (*Vena*) beſtaan, onder de algemeene naam van Navelvaten bekend, ſchijnen alleenlijk dus vereenigd en gekronkeld of omwonden te zijn om een weezen die dezelve onderſteund, om beveiligd te worden voor de beweegingen die het Kind oeffend; daar zij verdeeld en van elkander afgeſcheiden zijnde

meer blood gesteld zouden geweest zijn van te kunnen verbrooken worden. Bovendien vormeerd haar vereeniging een koord, die sterk genoeg is om naar de Verloszing van 't Kind de afhaling der Moederkoek (*Extractio Placentæ*) gemakkelijk te maaken.

De Navelstreng plant zig het allermeest met een van zijn uiteinden in 't middelpunt van de Moederkoek in, en zomtijds buiten dit middelpunt aan de rand; met 't andere uiteinde dringd hij in de buik van 't Kind in, door de Opening of 't Gat van de Navel (*Umbilicus*).

De twee Slagaderen (*Arteriæ*) van welke de stammen (*Trunci*) gemeenlijk uit beide de Kronkeldarms Slagaderen van de Vrugt (*Foetus*) voortkoomen, gaan naa de Navel toe, waar uit zij (*Arteriæ Illiacæ*) vormeerende een gekrulde lijn rondom de Navel naa de Moederkoek toegaan, waar in zij zig in stammen en deeze wederom zig in een meenigte van takjens verdeelen; Het gebruik van die Slagaderen is dan om het bloed van de Vrugt naar de Moederkoek en van daar waarschijnelijk tot de Moeder overtebrengen.

De Ader (*Vena*) wiens omtrek tweemaal zoo groot is als die der Slagaderen (*Arteriæ*) neemd haar begin uit de Moederkoek (*Placenta*) door een oneindig getal van Takken, die om een groote Stam te vormeeren zig vereenigen. Die stam tusschen de beiden Slagaderen heen gaande, waar van hij de draajingen of slingeringen naavolgd, scheid zig naa zijn ingang in de Buik door den Navel van de Vrugt genoomen te hebben, van deeze twee slagaderen af, en doet zig in de Holligheid of Boesem van de Poortader (*Sinus Venæ Portarum*) eindigen; in de welke de Navel ader (*Vena Umbilicalis*) zig ontlast van 't bloed dat zij

van

van de Moederkoek meede gevoerd heeft, en misschien van de Baarmoeder, om 't in 't Hart (*Cor*) overtebrengen, naa dat 't door de Aderlijke Buis, (*Ductus Venosus*), en een gedeelte van de Holader (*Vena Cava*) is doorgegaan.

De dikte van de Navelstreng (*Funis umbilicalis*) is zeer gelijk aan die van de Vinger, en zijn lengte is gemeenlijk vier voeten. De strengen (*Chordæ*) die veel te lang of te kort zijn, zijn aan verscheide ongemakken onderheevig: te kort zijnde maaken zij dat de Verloszing veel langer en moeijelijker geschied; het Kind klimd naa ieder Weê (*Tormen*) op, en verliest de geheele weg of ruimte die het door de werking van de vlaag gewonnen had; evenwel, door geduld en een geschikte hulp aan de zijde der Vroedmeester, zoo schikken zig de zaaken nog gemeenlijk wel ten goede. Men vreest ook als de streng te kort is, dat de Moederkoek (*Placenta*) van de Baarmoeder (*Uterus*) zal afgescheurd worden, door de poogingen die zij doet, om 't kind uit haar holligheid uit te drijven. Maar is de omgedraaijde of geslingerde gedaante (*Forma Spiralis*) die de Natuur aan die streng zeer wijzelijk geschonken heeft, om haar uitgestrektheid te vermeerderen, niet bekwaam om dit ongeval te verijdelen? De al te lange strengen kunnen zig het voorste vertoonen, of met dat gedeelte van 't kind dat zig 't eerste aanbied; een toeval dat aan 't kind doodelijk zijn kan, indien men 't niet veerdiglijk herstelle; het meeste wind hij zig rondom om de Buick, de Hals, de Armen of de Dijën van 't Kind, en men bekomt die ongevallen die men van alte korte strengen hebben kan. De al te lange strengen zijn ook onderheevig van zig te knoopen, en indien de knoop niet los zij, de geknoopte streng doet

 't

't kind wel haaſt 't leeven derven, uit oorzaak dat de omloop van 't bloed geſtuit of belet geworden is. Zoo 'er al voorbeelden zijn van leevendige kinderen met een vaſtgeknoopte ſtreng, zoo moet de knoop alleenlijk zoo vaſt geweeſt zijn, ten tijde van de uitgang van 't Kind.

DERDE LID.

Van de Vlieſen en de Wateren van 't Kind.

De Vlieſen zijn dat dubbeld dekzel, dat zig in de rondte uitbreidende een blaas vormeerd, waar in de Vrugt (*Fœtus*) en de Wateren of Vogten (*Liquores*) als in een tweede Baarmoeder onthouden worden. De Vliezen (*Membranæ*) die twee in 't getal zijn, worden 't Ader en Lamvlies (*Chorion et Amnios*); genaamd. 't Adervlies welke 't buitenſte vlies vormeerd is ſesmaal dikker dan 't Lamvlies. Zijn uitwendige oppervlakte (*Superficies externa*) is ongelijk, en met een oneindig aantal van uiteindens van vaten doorzaaijd. Dit is meede aan de Baarmoeder in de omtrek van de Moederkoek vaſtgehegt. Het tweede vlies (*Amnion*) genaamd, is veel dunder, doorſchijnend en aan 't voorgaande door tuſſchenkomſt van een Celluleus weevzel vereenigd. Deeze Vlieſen, die in haar begin niets anders zijn dan de bekleedzelen van 't Eij, groeijen aanſtonds aan, en breiden zig meerder uit dan de Vrugt: maar op 't einde van zeekere tijd, heeft 't teegendeel plaatz, en de Vrugt groeijd meerder aan als zijn bekleedzels.

De Vlieſen welke al te dik of te dun zijn, zijn aan

aan veele ongemakken onderheevig; haar al te groote dikte maaktze veel te ſterk, en belet dat ze niet ſchielijk breeken, waar door de Verloszing vertraagd word: Daar en teegen de vlieſen die zeer dun zijn, zijn onderheevig van te ſchielijk te breeken, en bijgevolg de Wateren te laaten uitvloeijen eer de mond van de Baarmoeder (*Os uteri*) genoegzaam verwijderd is. Men heeft aangemerkt dat de zwangere vrouwen, zonder twijffel om dat zij ſlapper Veezelen (*Fibræ laxæ*) hebben, gemeenlijk zwakke Vlieſen bezitten en die zeer gemakkelijk kunnen breeken.

De Wateren waar in 't kind zwemd, ſchijnen dezelvde oorſprong te hebben als zij, dat is te zeggen, dat 't Eij van de eerſte vorming, 'er zoo veel van in zig onthoud als het noodig heeft om aan de Keen (*Germen*) die geſteldheid te verſchaffen, om door 't geeſtrijk zaad leevendig gemaakt te worden. Het is een ijdel bewijs, dat het water in 't Eij van 't eerſte oogenblik van de leevendigmaaking teegenwoordig is, dat is, gelijk *Dionis* aangemerkt heeft, dat het zig zoo wel in de valſche als in de waare keën bevind; maar iets meer overtuigende is, dat men waargenomen heeft, dat bij kleine vrugtjens die zig zonder breeking van hunne vlieſen ontlaſt hadden, zelvs in die van agt en tien daagen naa de ontvanging (*Conceptus*) een aanzienlijke quantiteit van Vogten plaatz had; en daar tien of twaalv dergelijken van dien omtrek (*Volumen*) zoo als zy in de eerſte tijden moeten zijn, gemakkelijk in 't water konden drijven, welk dat geene omringde, welke zig in 't Eij bevond. Ik heb deeze Waarneeming verſcheide maalen gedaan, en veele mijner Meedebroederen door 't gezigt en 't gevoel van deeze waarheid overtuigd. Dit word van dag tot dag ver-

vermeerderd en in eevenreedigheid meerder in kleine Vrugtjens (*Embryones*) als in die, welke naa de tijd meerder gevorderd of grooter zijn. Ik hebbe in een groot getal van Misdragten (*Abortus*), in de tusschentijd van de eerste maand naa de ontvanging voorgevallen, en waar van ik getuigen ben geweest, waargenoomen, dat met de agtste dag of daar omtrend, 't Eij (*Ovum*) de grootte van een Hasenoot had, en de Vrugt van een kleine Worm, die men in de wolle stoffen vind: op de vijvtiende dag had 't de groote van een Noot en 't Vrugtje de grootte van een Honingbije. Ik heb aangemerkt bij opklimming van tijd, dat de hoeveelheid van Vogten altoos de overhand bleeven behouden van de Vrugt, tot de tijd van vijv of ses weeken toe, en dat de gelijkheid zoo wel in de eene als in de andere, tot de derde maand of daar omtrend bleev volharden; maar dat naa die tijd de aangroejing (*Incrementum*) van 't kind zeer veel de aanwassing van de Wateren overtrof. Indien men mij bewijzen van reekening afvraagd, en die misschien aan zeekere menschen zal toeschijnen in mijn Studeer kamer (*Musæum*) opgemaakt te zijn; zoo antwoorde ik vooraf, dat ik hier voor veele bewijzen en zeer veele getuigen hebbe, die zulks kunnen bevestigen.

Een Dame die drie maanden zwanger was, geene teekenen van de staat waar in zij zig gevleid had te zyn, waarneemende, verbeelden zig niet meer zwanger te zijn, om dat zij nu en dan eenig bloed gewaar en niet dikker wierd. Zij bleev tot de neegende maand toe in deeze verwardheid. Eindelijk op een zeekere dag weeder tot haar zelve komende, en gevoelende dat zij ter stoel moest gaan, ontlaste zij in haar stoel een pakje in stof,
sen

ſen verward, die een kind van drie maanden in zig bevatte en 't gewigt van vijv Oncen Waters had.

Vijv of ſes gevallen van dien aart zijn genoegzaam om de eevenredigheid die tuſſchen 't gewigt van de Wateren en die van 't kind, van de tijd af van twee tot drie maanden toe, te beveſtigen.

Het is meede niet gemakkelijk om 't geene de onderhouding en vermeerdering van de Wateren voorbrengd te ontvouwen, waar van de oorſprong zoo oud is als dat van de vrugt, eenige geloovden gelijk *Mauriceau*, dat de Doorwaaszeming (*Tranſpiratio*) van 't kind door de digte aaneenweeving der Vlieſen (*Membranæ*) opgehouden zijnde, tot Vogt overging. *Dionis* wil dat die Wateren door de klieren van de Vliezen die 't kind omgeeven afgeſcheiden worden, op gelijke wijze als 't Water dat 't Hart (*Cor*) omringd en door de klieren van 't Hartezakje (*Pericardium*) word voortgebragt. De Schrijver van de Natuurkundige Proeven over *Heiſter*, geloovd dat de Wateren van 't kind afgeklensd worden, zoo als de *Lympha* van 't geheele lighaam, door bijzondere Pijpjens of Buisjens (*Tubæ*) die uit de Slagaderen voortkoomen geſchikt, om 't bloed (*Sanguis*) in de Navelader (*Vena Umbilicalis*) over te brengen. Alzoo men geene bijzondere weegen ontdekt waar door dit aangebragt word, en zig in de Vlieſen als in een bewaarplaatz doet nederzetten, kan men veronderſtellen, dat alle de deele die 't kind omringen, als de Moederkoek (*Placenta*) de Vlieſen (*Membranæ*), de Baarmoeder (*Matrix*) zelve, tot onderhouding en vermeerdering van de Wateren geſchikt zijn; dat zij het voorbrengzel zijn van een doorzweeting of een zoort van Tranen (*Lachrymæ*) die de deelen geduuriglijk zeer open-

openhouden die van alle kanten door de beweeging van 't kind gedrukt worden aan de binnezijde, of door de Ademhaaling (*Respiratio*), die voor de Baarmoeder een oorzaak van geene geduurige drukking word, geperſcht worden. Want in de Inademing (*Inſpiratio*), de neederdaling van 't Middenrift (*Diaphragma*) dringd ſterk teegen de Baarmoeder (*Uterus*) de Maag (*Ventriculus*) en Ingewanden of Darmen (*Inteſtina*) aan; en in de Uitademing (*Exſpiratio*) word dit zelvde Ingewand door de werking van de Spieren van de Buick (*Muſculi Abdominis*) en door de Penszak (*Peritonæum*) gedrukt. Ik wil zeer gaarne gelooven dat de doorwaaszeming van 't kind, 't welk in een geduurig bad is, daar in deel zou kunnen hebben.

De dikte aan die Wateren eigen ſchijnd meer Weij dan Wateragtig te zijn; zij zijn van een blaauwagtige witte kleur, voornamelijk als zij in een maatige hoeveelheid teegenwoordig zijn; haar ſmaak is veel zoeter als Peekel. De ſtoffe die dezelve op 't lighaam van 't kind neederzetten, toonen aan dat ze eenigzinds melkagtig zyn om dat deeze ſtof van een zeer aangenaam wit, lijmagtig Vet van een weinig vaſter weeſen als Pomade en dikwijls in meenigte van een tot twee Oncen, is.

De nuttigheid van de Wateren van 't kind, beſtaat hier in om de Zwangerſchap duurzaam te doen zijn; dewijl zoo ras zij door toeval zig ontlaſt hebben, 't kind genoodzaakt is de Baarmoeder te verlaaten, ten tijde als deeze uitvloejing of ontlaſting geſchied. Zij zijn ook dienſtig om aan 't kind de beweegingen gemakkelijk te maaken, en te beletten dat het de Navelſtreng niet komd te drukken, eene gelijke drukking op alle plaatzen van de Baarmoeder, geduurende de tijd der

der aangroejing van 't kind te onderhouden, om dezelve zonder tegenſtand te doen verwijderen of uit te zetten: de Waters keeren ook de ſlaagen die 't kind zomtijds op de lijvmoeder verwekt, af; zij kunnen aan 't kind ook om eenig voedzel te verſchaffen, dienen, om dat ik dikwijls gevonden heb, dat de Maag van een vrugt (*Foetus*) van vijv, ſes en ſeeven Maanden ten halve met een geel grijſe ſtoffe gevuld was; waarvan de dunne Darmen (*Inteſtina tenuia*) opgevuld waren. Eindelijk hebben de Wateren eenige nuttigheeden die betrekking tot de Verloszing hebben, en die van zeer veel aanbelang zijn. Door haar teegenwoordigheid, 't geen zig door 't ondertaſten doet ontdekken, kondigen zij ons het begin der arbeid aan, zig vertoonende als een zak of een zoort van een bal of kloot; en ſchikken zig volgens alle de trappen der verwijdering van de Mond van de Baarmoeder (*Os Uteri*), die zij meerder dan alle andere oorzaaken doen vermeerderen, tot dat zij tot die ſtand gevorderd is van 't Hoofd van 't kind te laten in of doorzakken.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van de Natuurlijke Verloszing (Partus Naturalis) *en de wijze hoe een Vroedmeeſter zig hier in behoord te gedraagen.*

De natuurlijke verloszing is die, welke alleenlijk door de hulp der natuur volbragt word; dat is te zeggen door de poogingen die de Baarmoeder maakt; door zig in te trekken om 't buiten haar holligheid uit te drijven.

De

De Inkrimpingen van de Baarmoeder (*Contractiones Uteri*), die zig door de Weën (*Tormina*) openbaaren, zijn een algemeene wet die de natuur volgd om den uitgang van de Vrugt (*Exitus Foetus*) in dieren welke leevendige Schepzelen voortbrengen, te bezorgen. De Vrouwen die welgemaakt zijn, en van wien de natuurlijke deelen (*Partes naturales ſ genitales*) in een goede ſtaat zijn, genieten die weldaad van de natuur zoo wel als alle de dieren. Bijaldien dan de konſt zijn hulpe aan een Vrouw die in arbeid is, komt aante bieden 't zulks geſchied alleen om de Natuur te leiden, en om de tijd die zij tot haar arbeid wil aanwenden, te verkorten. Maar de zmerten (*Dolores*) die een Vrouw op 't uiterſte van haar zwangerſchap gevoeld, zijn niet altoos die geenen, welke den arbeid aankondigen; daar word als dan iemand in die konſt ervaren vereiſchd, om over haar gewigt te oordeelen.

De teegenwoordigheid van een Vroedmeeſter of Vroedvrouw werd nog noodzaakelijker aan een Vrouw die op 't einde of tijdſtlp is van te kraamen, van weegens de toevallen die in de arbeid kunnen overkoomen, en die in ſtaat zijn de Werking der Natuur te dwarsboomen. Ziet men zelvs niet zeer dikwijls Verloszingen, die zig naa alle waarſcheinlijkheid wel opdoen, in 't vervolg zeer moeilijk worden. Hoeveel Vrouwen en kinderen zijn hun leeven niet aan een in tijds gedaane Aderlaating verſchuldigd, ten tijde der Verloszinge; of aan de verlichte ſtoudheid van een konſtenaar, die een Verloszing die zig eerſt natuurlijk opdoed als teegennatuurlijk doet behandelen. Laat ons eerſtelijk het gedrag welk een Heel of Vroedmeeſter bij een Vrouw houden moet onderzoeken; van wien hij voorziet dat den Arbeid teegen natuurlijk (*Contra naturam*) zijn zal: Vervolgens zul-

zullen wij de middelen, die hij in 't werk ſtellen moet om de hinderniſſen (*Obſtacula*) die de natuurlijke Arbeid (*Partus naturalis*) kunnen vertraagen, en ongemakkelijker maaken nagaan; eindelijk hoedaanig hij de toevallen, die dezelve somtijds overkoomen, moet verhelpen.

Het is door een vervolg van Zmerten (*Tormina*) door de herhaalde t'zaamentrekkingen van de Baarmoeder verwekt zijnde, dat de natuurlijke Verloszing te weeg gebragt word. Deeze werking van de Baarmoeder, die zig inkrimpd, drukt de lighaamen die in haar holligheid onthouden worden, en noodzaaktze om op haar mond (*Orificium*) waar zij de minſte teegenſtand bevinden, te ſchieten. Deeze lichaamen, dwingen de Mond van de Baarmoeder om zig te openen en allengskens te verwijderen, tot dat zij in dezelve kunnen indringen en zig een uitgang naar buiten te bezorgen.

All de tijd, die zeederd de eerſte zmerten tot dat de Moeder geheel en al verloſt is, verloopt, is die van de Arbeid; en is korter of langer naar den aart en kragt der Weën (*Tormina*); naa maaten de Mond van de Baarmoeder (*Orificium Uteri*), en de andere deelen die zig moeten verwijderen, meerder of minder teegenſtand bieden.

Alle de Zmerten die een Vrouw op 't einde van haar Zwangerſchap in de Onderbuick gevoeld, zijn overeenkomſtig met die van de Verloszing: maar zij alle zijn nogthans geen bewijzen van de Verloszing, en zij allen moeten 'er niet voorgehouden worden. Zonder iets van de Colijck of Buickpijnen (*Dolores Colici*) te zeggen, die haar zitplaatz elders hebben, dan in de Baarmoeder (*Uterus*) of in die deelen die tot dezelve behooren; zoo zyn 'er veele van die Zmerten, die geene andere oorzaak hebben,

ben, dan de heen en weer trekking van de Baarmoeder: want de aanmerkelijke zwaarte van de lighaamen die in de holligheid van dit Ingewand onthouden worden; de verſchillende leggingen (*Situs*) van 't kind; die van de moeder en de beweegingen (*Motus*) die zij verpligt is te oeffenen, zijn zoo veele oorzaaken, die op de Baarmoeder werkende, aldaar een pijnlijk gevoel kunnen verwekken. Die zoorten van Zmerten (*Dolores*) worden ligtelijk voor die der Arbeid genoomen; om dat zij veeltijds daar van de duurzaamheid en heevigheid hebben; daar zij egter tot de Verloszing niets toebrengen, en 't is hier van dat men aan haar de naam van valſche Weën of Zmerten (*Dolores Spurii ſ Tormina Spuria*) gegeeven heeft.

De eerſte oplettendheid die een Vroedmeeſter of Vroedvrouw, die bij een in arbeid zittende vrouw geroepen word, of die zij geloovd daar in te zijn, oeffenen moet, is dan om te onderſcheiden of de Weën die zij gevoeld waare of valſch zijn, en of zij de Verloszing moet bezorgen dan niet.

Het Onderſlaan (*Tactus*) is zonder teegenſpraak 't zeekerſte middel om dit wel te onderſcheiden. Maar indien men een jong menſch voor heeft, en die voor de eerſte maal in arbeid is, het Voorſtel om haar te onderſlaan moet door den Vroedmeeſter met veel voorzigtigheid en omzigtigheid geſchieden. Ik geloove, in plaatz zulks, zelve te verrigten, het veel wijzer zijn zal, de Vrouwen die haar bij ſtaan, en die bij haar geloov verdienen, te verzoeken haar de noodwendigheid van deeze operatie aan te toonen, en haar toeſtemming hier in te bewerken: ik raade hem liever eenigen tijd bij de vrouw ſtil te blijven, en haar eenige vraagen te doen over de plaatz, de natuur, veel-

veelvuldigheid en geduurzaamheid van haare Zmerten; op dat indien geduurende dien tijd haar eenige overkoomen, hij beeter in ſtaat zijn kan over haar waarde te kunne oordeelen.

Het uitſtel dat ik voorſtelle, eer men tot onderſlaan overgaat, heeft nog een ander voordeel; hoe meer men deeze operatie uitſteld zoo veel te minder pijnlijk zij voor de Vrouw is, en zij de Vroedmeeſter meerder in ſtaat ſteld om over de tijd en de uitkomſt van de Verloszing te oordeelen. Als een Vrouw maar maatige Zmerten heeft, en dezelve niet lang aanhouden, zoo zijn de deelen droog en ook de mond van de Baarmoeder is al te laag neederwaards en naa de regte darm (*Inteſtinum Rectum*) toegekeerd. Men kan als dan de vrouw niet onderſlaan zonder aan haar veel Zmerten te veroorzaaken. Bijaldien de Vroedmeeſter in weerwil van de Zmerten, volhard van haar te willen ondertaſten, zoo vermoeijd hij de Vrouw, en maakt haar moedeloos, daar te boven ſteld hij zig zelve in 't gevaar om 't Vertrouwe van de Vrouw beneevens dat van de Omſtanders, zonder eenig voordeel te verlieſen; om dat het Ondertaſten als dan geoeffend, niet in ſtaat is die verlichtingen te verſchaffen, die men van die Operatie verwagt. Het teegendeel geſchied als men wagt dat de tijd en de Zmerten den Arbeid ten minſten hebben ontgonnen of gaande gemaakt. Alles is als dan beeter voorbeſchikt om deeze Operatie te doen: de deelen zijn bevogtigd en ſlap gemaakt, de mond der Baarmoeder is meerder naa vooren toe, gezakt, hij bied zig als dan van zelve aan de Vinger aan, en men voeld hem zonder moeijte: de Vroedmeeſter is dan beeter in ſtaat van te onderzoeken en te ontdekken 't geen hij weeten wil, zonder de Vrouw eenige Zmerten aan te doen.

In een woord, zoo lang als de Zmerten niet heevig en bestendig zijn, erken ik dat 't alleen de uitvloejing van 't bloed, of die der Wateren, door de breeking van de Vliesen (*Ruptura Membranarum*), veroorzaakt, is, die de Vroedmeester noodzaaken, om de lijderes veerdiglijk te ondertasten, om de toestand der Baarmoeder te ontdekken, en of de eerste vloejing de Navelstreng of eenig ander gedeelte van 't Kind naa de mond toe, niet mogt meede gesleept hebben.

Als de Vroedmeester de Vrouw onderslaagen heeft, zoo eischen de omstanders van hem niet alleenlijk dat hij de toestandt van de Arbeid voorzegd, maar ook hoe lang de zelve duuren zal; van de legging van de Vrugt en van de uitkomst van de Verloszing. Hy moet dan alle moogelijke voorzorgen gebruiken om door middel van ondertasting die kennisse te verkrijgen, die hem in staat stellen, om aan alle de vraagen die men aan hem over die stukken zou kunnen voorstellen, te beantwoorden.

De legging van de Vrouw is volgens mijn gedagten, als men alle mooglijk voordeel van de ondertasting wil genieten een van de voornaamste voorzorgen, die men moet gebruiken. Zommigen onderslaan de Vrouw overeind staande en leunende op de Arm van de Vroedméester, of teegen de rug van een Armstoel; anderen doen de Vrouw op de kant van 't bed of Ledikant, of voor op de kant van een stoel zitten. Deeze onderscheidene leggingen kunnen zeer goed zijn, als den arbeid reeds gevorderd is. Maar ik geloove niet dat zij in 't begin van den arbeid heel gemakkelijk zijn, en dat zij die verlichtingen geeven, inzonderheid van dat geene, dat men als dan, weeten wil.

De beste legging om een Vrouw te onderslaan, is

is die, van haar te bed liggende of op een langruggige ſtoel, of eenige andere Zeetel, die niet verhinderd dat de Vrouw gemakkelijk legd. Men bezorgd haar een kuſſen onder 't Hoofd, op dat de Ademhaaling (*Reſpiratio*) niet verhinderd werde; en men bedekt haar met een Laaken van de Borſt af tot de voeten toe; men doet haar de Beenen en Dijen zoodanig buigen, dat de Hielen bynaa aan de Billen koomen, en de Kniën een weinig van elkander ſtaan. De Vroedmeeſter zit alsdan op een ſtoel of Tabouret ter hoogte van 't bedde, laat zijn hand onder de Dijën (*Femora ſ. Crura*) gaan, doet de Lippen (*Labia*) met zijn voorſte Vinger (*Digitus Primus ſ Indicatorius*) met een weinig Olie of Pomade glad gemaakt, van elkander ſpreiden en brengt hem in de Scheede (*Vagina*) dezelve een weinig naar den regter Darm keerende, om de Mond of Opening der Baarmoeder (*Os Uteri*) te ontdekken, die zig op 't einde der Zwangerſchap, en als den arbeid niet zeer gevorderd is, naa die kant bevind gegekeerd te zijn. Deeze wijze die ik voorgeſteld hebbe om een Vrouw te onderſlaan, ſchijnd mij toe, zoo voor de Vrouw zelve als voor de Vroedmeeſter wel de gemakkelijkſte van allen te zijn, om dat het moogelijk is, dat zoo wel de een als den ander langen tyd in die geſteldheid blijven; want als de Vroedmeeſter met de eerſte Weën, die zig doen gevoelen, door 't ondertaſten niet ontdekt 't geen hij weeten wil, zoo is hij genoodzaakt een tweede, derde en zomtijds meerder aftewagten, eer hij de noodige kenniſſen bekoomen kan, die hij noodig heeft, om eene Voorzegging over de Verloszing en de gevoeglijkſte ſchikkingen te maaken.

Als men de vinger in de Scheede ingebragt heeft, naa de zijde van de rechter Darm (*Intestinum Rectum*) en de opening van de Lijvmoeder niet voeld; zoo heeft men maar weinig moeijte te doen om die te ontdekken. Anderzints zoude men aan de lijderesse veele Zmerten toebrengen; men zoud haar moederloos maken; en veroorzaaken dat zij op een andere tijd wanneer die konstbewerking noodig zou zijn, niet zoude toelaaten haar te ondertasten. Maar als men noch buiten noch in de tijd van de zmert, (*Tempore Doloris*) de opening gevoeld, is het een teeken, dat de Vrouw niet in arbeid is. Nochtans eer dat men een besluit neemd zoo moet men op een zaak letten, die veel licht geeven kan, men onderzoekt of bij 't onderslaan ten tijde der Zmerten de Wanden van de Baarmoeder (*Parietes Uteri*) zig van 't kind afgeweeken doen gevoelen, en of men een tusschen leggend lighaam ontdekt; dat de Wateren zijn die tusschen 't kind en de Wanden der lijvmoeder geplaatst te zijn. Alsdan alhoewel de Vrouw noch niet in arbeid is, zoo heeft men reden genoeg om te veronderstellen dat de zmerten waare Zmerten zijn, en dat hunne aanhoudenheid wel haast de opening van de Mond (*Apertura Orificii Uterii*) der Lijvmoeder, zal te weeg brengen; die met de Zmerten gepaard gaande 't waare teeken, (*Signum Pathognomicum*) van den Arbeid zijn. Daar en teegen als men een Vrouw ondertast, en de opening zig terstond aan de top van de vinger aanbied; als de deelen welke de Vinger doorgaat of aanraakt zagt en vogtig zijn; als de lighaamen in de holligheid van de Lijvmoeder geslooten in de tijd van de zmert beginnen naa de opening toe te wijken, als die zelvde opening gemakkelijk voor hunne indrijving wijkt en zich verwijderd;

derd, kan men niet alleenlijk verzeekeren dat de Vrouw in arbeid is, maar ook dat zij wel haaſt zal verloſt zijn; vooral als de zmerten heevig zijn en kort op malkanderen volgen, en wanneer de wateren in de vliezen beſlooten, hun uittermaten uitſpannen, en hun buiten de opening doen uitkoomen.

't Is niet genoeg, zich verzeekerd te hebben, van 't begin van den Arbeid, (*Principium Partus*) en van haar geſteltheid, men moet ook kennis neemen van de legging van de Vrugt (*Situs Fœtus*); het geen Verkreegen word, als men buiten de tijd van de Zmerten de deelen van 't kind, die zich aan de opening vertoonen, ligtelijk drukt. Als men zijn vinger rondom de geheele omtrek van de opening, (*Circumferentia Orificii*) laat gaan, en dat men dwars door de Vliezen een rond gelijk en hard gezwel voeld, kan men verzeekeren dat het 't hoofd van 't kind is, dat zich vertoond: maar in teegendeel als men ongelijkheeden in de deelen die zich vertoonen gevoeld; als men zagte en in de Wateren drijvende lighaamen voeld, of die gemakkelijk voor de vinger wijken, is het een bewijs dat 't kind niet 't hoofd, maar andere deelen van zijn lighaam aan de opening aanbied. De Vroedmeeſter ter dier tijd zonder zich te bekommeren welk deel dat dit is, beſluit dat de arbeid niet natuurlijk is, en dat zij zonder behulp van de konſt niet kan volbragt worden.

Als men over de langduurigheid van de arbeid wil oordeelen, moet men de trappen van de verwijdering (*Gradus Dilatationis*) met de tijd dat de arbeid begonnen is, en met de hoedanigheid van de zmerten, (*Qualitas Dolorum*) die de vrouw verneemd, vergelijken. Men moet ondertuſſchen

 in

in acht neemen of in de beginne de verwijdering veel traager gefchied, dan wanneer zij tot een zeekere trap gevorderd is. Als bij voorbeeld zes uuren tijds noodig geweeft is tot de helvd van een genoegzaame verwijdering om 't hoofd van 't kind door te laaten, moet men niet gelooven dat 'er zoo veel tijds om de ander helvd te verkrijgen, noodig zijn zal. Maar als de opening, (*Apertura*) eens groot genoeg is, om eenige gedeelte van 't hoofd te ontvangen, vorderd de opening als dan meer in de tijd van een uur, als van te vooren, in die van zes. Als door 't onderzoek, dat men met een Vrouw te ondertaften, gedaan heeft, erkend dat zij in arbeid is, maar dat die abeid noch niet veel gevorderd is, moet men haar de vrijheid van naa haar begeerten te leggen vergunnen; 't is onverfchillig, of zij over einde ftaat, of zij zit, of legd, of wandeld: daar is niet aangeleegen. Het is zelvs goed dat zij eenige ligte beweegingen doet, en dat zij op de een of andere wijze de tijd doorbrengd; zoodanige verwijdering doet haar, haare zmerten vergeeten. Men moet ondertusfchen die tijden van ruft zich ten nutte maaken, om eenige middelen die de arbeid zouden kunnen verkorten in 't werk te ftellen, en om de toevallen die ze zouden kunnen overkoomen uit de weg te ruimen, om daar mede iets tot een goede uitkomft voor de arbeid toe te brengen. Zoo de Vrouw een geruimen tijd zonder Stoelgang geweeft is, laat men haar een Clisteer, (*Clysma*) inbrengen, vooral als men door 't ondertaften vernoomen heeft dat de rechter Darm (*Inteftinum rectum*) met grove ftoffen vervuld is. Zoo zij bloedrijk (*Plethorica*) is, en dat zij zedert een geruime tijd niet Adergelaaten geweeft is; zoo zij in de beginne van de arbeid bloed

bloed heeft overgegeeven, en zoo de vochtigheeden, (*Humiditates*) die uit de Lijvmoeder vloeijen met bloed vermengd, (*Sanguinolentæ*) zijn, kan men zich niet onthouden van haar te doen Aderlaaten.

De Aderlaating die men bijna altijd in den beginne van de arbeid laat doen, geſchied alleenlijk uit voorzorge: maar als 'er eenige van die omſtandigheeden die ik zoo eeven aangeweezen heb, zig opdoen, dan is de Aderlaating niet meer een voorzorg, maar een onvermijdelijke noodzaakelijkheid, en men moet in weerwil van de Vrouw, en de omſtanders die het teegenſpreeken, op de Aderlaating blijven aanhouden. Het oogmerk, als men de lijdereſſe doet Aderlaaten, is niet alleen, haar arbeid te verkorten, en haar eerder en gemakkelijker te doen verloszen: daar zijn noch gewigtiger redenen die 't gebruijk van dit middel, onvermijdelijk maaken; het is met dit voorneemen om de toevallen (*Symptomata*) die in de tijd van de arbeid en naa de Verloszing kunnen overkoomen, te verhoeden.

Als een Vrouw eens terdeeg in arbeid is, is het minder een voorzorge als eenen noodzakelijkheid haar in 't geheel niet te verlaaten: of als eenige andere dingen de Vroedmeeſter noodzaaken van haar voor eenige tijd afweezig te zijn, mag hij zulks niet doen voor dat hij wel verzeekerd is, dat de Vrouw in zijn afweezendheid, niet verloszen zal; en 't is van zijn plicht dat hij, zoo ras als het moogelijk is, wederkeerd. Terwijl delijdereſſe in arbeid is, draagd men niet alleenlijk zorg voor de dingen die noodig zijn in de tijd van de Verloszing; maar ook voor die geene die naa de verloszing voor de Moeder en 't kind dienſtig kunnen zijn.

Het ontijdig afloopen (*Præmaturum profluvium*)

 van

van de waare of valſche Wateren, is wel een teeken dat de Vrouw wel haaſt Verloszen zal; maar die afloop is niet altoos 't begin van de arbeid; ik heb Vrouwen gezien, die eenige daagen in die toeſtand, zonder te Verloszen waaren: men kan zelvs verzeekerd zijn dat zoo lang die uitvloejing duurd, de Vrouw niet Verloszen zal. Edog als de Wateren bijnaa ten einde zijn, zullen zij ſlijmerig en met bloed worden, en als dan is de arbeid naabij en de Vrouw zal ſpoedig verloszen. Men geloovd onder 't gemeen, dat 't ontijdig afloopen van de Wateren de Kinderbaaring, (*Partus*) moeijelijker maakt, om dat men zegd dat ze haar droog maakt. Maar Lieden van de konſt die een weinig ondervinding gehad hebben vallen in zoo een vooroordeel niet: als weetende dat de verwijdering der deelen die tot de Kinderbaaring geſchikt zijn, noodzaakelijk is, en dat zij minder door de Wateren verzagt worden, als door de ſlijmige en bloedige Vogtigheeden die uit de Lijvmoeder vloeijen, zelvs altemets eer als de Vliezen gebrooken worden, hoewel zij in grooter hoeveelheid uitvloeijen als de Wateren afgeloopen zijn.

Als de Zmerten of Weën kort op malkander koomen te volgen en zij heevig zijn, als de Vrouw onruſtig en werkzaam word, moet men oordeelen dat de arbeid naaderd en dat de tijd van de Verloszing niet verre is. Naa dat men daar van, door 't taſten, verzeekerd is, laat men de Vrouw, op 't bed daar zij op Verloszen moet, leggen: Dit bed moet met 't gewoonelijke bed niet met al verſchillen, als dat het naauwer zijn moet, en met een genoegzaamen hoeveelheid van linnen om de Vogtigheeden die in de tijd naa de Verloszing uit [illegible] de

de Lijvmoeder vloeijen, daar in te ontvangen. De lijderesse zal ten naasten bij zo als zij op haar bed gewoon is liggen; men zal onderwijlen zorg draagen dat haar hoofd en borst genoegzaam verheeven zijn, op dat zij gemakkelijk, als het tijd zijn zal, groote ademhaalingen kan doen: voor het overige zal haar legging de zelvde zijn als wij gemeld hebben omtrend de ondertasting. Men zal aan 't voeteinde van 't bed twee menschen plaatzen, om haar knien geboogen te houden, en haar te beletten, de beenen ten tijde van de zmerten uit te strekken, twee andere menschen aan 't hoofdeinde van 't bed zullen de handen van de Lijderesse houden om dezelve ten tijde van de vlaag te verzeekeren, en met de andere hand op de schouders (*Humeri*) om te beletten dat zij niet te rug kan wijken.

De Vroedmeester, naa dat het hem gemakkelijk vald, ter regter of ter slinker hand van de lijderesse gezeeten zijnde, zal zijn hand onder de deeken, tusschen de Dijen van de Lijderesse laaten gaan, en brengen een of twee vingers in de Scheede, tot dat hij de Vliezen of 't hoofd van 't kind gevoeld. Geduurende de vlaag zal hij onderzoeken tot welk een trap (*Gradus*) de Baarmoeder zig verwijderd, en of het kind nog niet buitenwaarts komd; en als hij 't zelve bevind reeds in de opening of mond (*Orificium*) ingedrongen te zijn, zal hij nagaan hoe veel het geduurende de zmerten gevorderd is. Als de zaaken voortgaan, de Vlagen of zmerten goed zijn, en de Vrouw zig moediglijk gedraagd, om ze te hulp te koomen; vergenoegd zich de Vroedmeester (*Embrijucius*), alleen van de arbeid met zijn vinger te volgen; zonder eenige kragt daar toe te gebruiken. Als de zmerten in tegendeel flaauw, zijn, als

de

de lijderesse traag is om ze kragt bij te zetten, zal de Vroedmeester 't kind drukken waar hij tegenstand voeld, die sterk genoeg is om de Vrouw te doen noodzaaken om haar Zmerten te hulp te koomen, indien de Wateren niet afgeloopen zijn, en dat zij de voortgang van de Verloszing niet verhinderen, wel verre van de Vliezen door te booren om ze te doen uitloopen, zal men ze zoo lang als 't moogelijk zijn zal behouden, en de Vliezen van zelve zig laaten doorbooren; dewijl zij van zoo groot nut zijn om de verwijdering van de opening van de Baarmoeder te bevorderen; of als men tot die konstbewerking overgaat, is het alleenlijk wanneer zij onnut zijn, dat is te zeggen, als zij zoo veel buitenwaards uitpuilen, dat zij met de groote lippen gelijk zijn. Men boord ze ook door, als men verneemd dat de Vliezen al te lang heel zouden blijven, en hier door de Verloszing vertraagen. Het gebeurd zomtijds dat de zmerten heevig zijn, hoewel de verwijdering niet veel gevorderd is: de Vroedmeester moet alsdan zoo lang als de Vlaag duurd, de Baarmoeder ondersteunen, om hier door te verhinderen dat zij met het kind niet uitzakt, gelijk zulks zomtijds gebeurd is: de Vroedmeester moet dan dit toeval willende vermijden, zoo lang de Baarmoeder ondersteunen tot dat het hoofd van 't kind genoegzaam in de Circel, die door de verwijdering van de opening van de Lijvmoeder, (*Apertura Orificii Uteri*) gevormeerd is, ingedronge zyn; op dat all de kragt van de zmert, op 't kind werkende, niet geheel maar alleen zwakkelijk op de Wanden van de Lijvmoeder (*Parietes Uteri*) werken.

Alhoewel 't hoofd van 't kind in 't geheel buiten de Circel van de Lijvmoeder, (*Circulus Uteri*) en

en tot in de Scheede (*Vagina*) doorgezakt is, zoo moet men de Verloszing voornamelijk als een Vrouw van haar eerfte kind verloft, niet befchouwen geeindigd of volbragt te zijn, het hoofd behoevd in waarheid niet veel verder te koomen om buiten te geraaken, maar de verwijdering van de ingang van de Scheede is zomtijds zoo moejelijk en gefchied zoo traag, dat de lijderes zoo veel zmerte daar door, als door 't voorgaande moet lijden. De verwijdering van de ingang van de Scheede, die voor de uitgang van 't kind, (*Exitus Fœtus*) zoo noodig is, vald zeer laftig voor de uitwendige deelen, (*Partes Exteriores*) dog voor al voor de Lippen, van de Schamelheid, (*Labia Pudendi*) en de Bilnaad, (*Perineum*) die alle de aandrang van de zmerten moeten draagen. Dezelve word altemets zoodanig verdund dat hij niet dikker is als het Vlies dat men de Vork (*Furca*) noemd, met dewelke hij in de tijd van de Verloszing vermengd word. Men begrijpt wel hoe onvoorzigtig dat het zijn zoude de aanhoudendheid te verwekken, van zulke groote aandrangen op zoo een verdund deel onder voorwendzel van de Verloszing te verligten: in tegendeel men moet die deelen fpaaren, en ze met de hand onderfteunen, en de kragt van de Zmerten na de zijde van 't Schaambeen, (*Os Pubis*) leiden: men raad zelvs de Vrouw aan dat zij haar poogingen, (*Nifus*) matigd, en dat zij aan haar Zmerten zoo veel kragt niet bijzet, als zij wel zou kunnen doen: want het is beeter dat zij wat laater Verloft, als die deelen, aan een fcheuring, die naaderhand zeer moeijelijk te herftellen zou zijn, blood te ftellen. 't Is verdrietig, dat, nietteegenftaande alle de mogelijke voorzorgen, dit ongeval zoo zeldzaam niet is, als men wel denkt.

Zoo

Zoo ras als de Zmerten 't hoofd van 't kind genoegzaam naar buiten gedreeven hebben, om daar gevat te kunnen worden, neemd de Vroedmeester alle beide zijn handen op de zijden van 't hoofd, brengende, de tijd van de vlaag waar om 't te verschuiven, en het 't geheel van de Vliezige Circel, (*Circulus Membranaceus*) die het omringd, los te maaken, om het na buiten te trekken, nochtans om de Vork, zoo veel als 't mogelijk is, te verligten, leid hij de aandrang der Zmerten naa boven toe. De Vroedmeester neemd ook de tijd van de zmert waar, om de schouderen in te dringen, en om 't kind eens naa buiten toe te trekken. Hoewel deeze laatste Konstbewerking gemeenlijk gemakkelijk genoeg geschied, zoo zijn 'er nochtans Verloszingen in dewelke de Schouderen van 't kind, (*Humeri*) een aanmerkelijke tegenstand, bieden. Dan werkt men met bezadigheid op het hoofd van 't kind, om het niet te doen sterven.

Als men met diergelijke zagtelijk bestierde poogingen voortgaat, belet men dat de Vliezige Circel de hals van 't kind niet omringd, en zich vernauwd, om het te verstikken; en daar doen zich gemeenelijk nieuwe Zmerten op, die de poogingen van de Vroedmeester te hulp koomen, dewelke hij, om de Verloszing te volbrengen, zich te nutte maakt.

De eerste zorge van de Vroedmeester diend te zijn zoo ras als het kind gebooren is van de Streng of Navelstreng (*Funiculus Umbilicalis*) die dikwijls om de hals van 't kind omgedraaid is los te maaken, vervolgens 't aangezicht van 't kind, boven te keeren; daar naa gaat hij over tot de afbinding van de Streng: die welke na de zijde van 't kind geschieden moet, vereischd groote op-

oplettendheid: hij word ter breedte van drie of vier vingeren van de Navel af van 't Kind, met een taamlijke dikke Streng, de Navelſtreng onder het aanhaalen, niet doorſnijdende, gemaakt; die men nochtans genoeg moet aanhaalen om het bloed te beletten van niet door te vloeijen. De binding, die aan de zijde van de Moeder gedaan word, is van zulk belang niet; en men kan die ſomwijl wel ontbeeren: men moet die ter breedte van vijv of zes vingeren van de eerſte doen, en de Navelſtreng omtrend 't middel van beide bindingen afſneiden. Men haald 't kind van onder de Moeder weg, om het aan een daar toe geſchikt menſch over te geeven, en men tragt de Moederkoek (*Placenta*) uit te haalen, 't geen men heet de Vrouw verloszen. Maar eer dat wij tot de beſchrijving van die konſtbewerking overgaan, oordeelen wij van de moeijelijkheden en zelvs van de toevallen die zomtyds in de natuurlijke kinderbaaring, (*Partus naturalis*) overkoomen, te moeten ſpreeken.

DERDE HOOFDSTUK.

Van de Hinderpaalen die de Natuurlijke Verloszing vertraagen.

EERSTE LID.

Van de al te zwakke Zmerten.

De Vrouw is door den Schepper of Uitvinder der Natuur (*Creator ſ Auctor Naturæ*) ver-

veroordeeld geworden om met Zmerten kinderen te baaren of voor te brengen. De Arbeid om te Verloszen begind en eindigd door de Zmerten (*Dolores*) die waarlijk in den beginne maatig zijn, maar die altoos toeneemen tot op 't einde van de Verloszing.

De waare Zmerten die de Verloszing te weeg brengen, hebben tot oorzaak de t'zamentrekking van de bodem van de Lijvmoeder (*Contractio Fundi Uteri*). Maar de Veezeldraaden (*Fibræ*) moeten een eevenredige trap van buigzaamheid hebben om te zaamen getrokken te kunnen worden. Edog die trap kan haar door de uitwerking van twee teegenſtrijdige oorzaaken ontbreeken, naamelijk door eene al te groote ſpanning (*Tenſio*) of al te groote verſlapping (*Relaxatio*). De al te ſterk geſpannen en ingetrokken Veezeldraaden zullen zich niet kunnen buigen, noch inkrimpen, om in ſtaat te zijn van de werking van zig t'zamen te trekken (*Viſſe Contrahendi*), te kunnen verrigten. De al te veel verſlapte of uitgerekte Veezelen (*Fibræ nimis laxæ*) zullen, in teegendeel aan de oorzaak die hunne te zamentrekking bepaalen, niet gehoorzaamen.

Het eerſte geval is gemeen genoeg; en 't is gemeenlijk de Volbloedigheid (*Plethora*) die de oorzaak is van die overmaatige ſpanning der Veezeldraaden. Het zal dus niet moeijelijk zijn, als men de Lijdereſſe doet Aderlaaten, van zoo een hinderpaal weg te neemen; want gelijk men weet, daar is geen zeekerder en raſſer hulpmiddel om de overtolligheid van 't bloed weg te neemen, als de Aderlaating, en men begrijpt ligtelijk dat, als de Vaten van de Baarmoeder, (*Vaſa Uterina*) ontleedigd zijn, de inſpanning van de Veeze-

zeltjes, (*Tensio Fibrarum*) minder moet worden, niet teegenſtaande men 't vermooge van de Ader-laating (*Efficacia Phlebotomiæ*) om de overvloed van 't bloed weg te neemen of de goede uitwerkingen, onderſteund door 't gebruik van ontbindende en verkoelende dranken: en 't gebruik dier middelen wel haaſt de Zmerten, die de kinderbaaring verhaaſten doet, gebooren worden.

Het geen, om eigentlijk te zeggen de overvloed van 't bloed te weeg gebragt heeft om de kragten van dedeelen te binden, 't zelvde kan het gebrek van vogten, (*Penuria Humorum*) te weeg brengen, door aan die zelvde deelen de werking, en de uitdrijvende kragt (*Actio et vis Expultrix*) te beneemen. Men ziet ook dikwijls dat in een wel-geſchikte Kinderbaaring de zmerten van lang-zamerhand ophouden, de Vrouw moedeloos word en de omſtanders al te duidelijk laaten blijken dat zij ongeruſt worden. Het is de pligt van de geene die het bewind of beſtier van de Operatie aanbevoolen is, in die geleegenheid dezelvde geruſtheid te laaten zien als voor dat de Vlaagen ophielden; zij moet de moed van allen door haar redeneeringen en door haar voorbeeld van alles ongeſtoord in 't werk te ſtellen 't geen in die toeſtand vereiſchd word, zoeken opwekken.

Om de zeer groote vermoeijdheid beneevens de uitputting van kragten te gemoed te koomen, doet men de Vrouw gemakkelijk needer leggen, haar verbiedende geen poogingen te doen, en daarna kan men middelen in 't werk ſtellen om haar kragten op te wekken. De middelen hier toe dienſtig, zijn ſpijzen die een weinig voedende en gemakkelijk te verteeren zijn; de ſlaap als de natuure daar naar helt; eenig hartſterkend vogt (*Liquor Cordialis*), als ſpaanſe, alicantſe, of goede bourgonje wijn,

in dewelke men wat ſuiker doet ſmelten. Na een ruſt van eenige uuren, ziet men de Vlaagen weer kragtiger worden, en de arbeid gelukkig eindigen.

Als de wateren te vroegtijdig afloopen, en het geen 'er van in de Lijvmoeder overgebleeven is, maar druppelsgewijze uitvloeijd, dan verzwakken de zmerten ook, en 't kind word in zijn weg opgehouden.

Om de vertoeving van de arbeid door een oorzaak die ze ſchijnd te moeten bevorderen, en tot dewelke men maar al te dikwijls ten dien einde zijn toevlugt neemd, zonder de gevallen te onderſcheiden in dewelke 't afloopen van de wateren voordeelig is, van die, daar 't nadeelig is, gade te ſlaan, zoo diend men te weeten dat deeze eerſte vloed van water ontijdig afgeloopen, uit oorzaak van de kleine verwijdering van de Lijvmoeder, die plaats verſchaft voor 't hoofd van 't kind dat op de opening zonder in de zelvde in te dringen, vald; de opening door 't hoofd genoegzaam geſlooten, om 't water dat nog overig is teegen te houden, doet bij elken Vlaag eenige droppelen uitvloeijen. Ten andere de geregelde zmerten (*Dolores Periodici*), die van te vooren op lighaamen die teegenſtand booden werkten, en welker teegenſtand de werking vermeerderde; bevinden zig dan meerder op zagte lighaamen en die onder haare drukking buigen; deeze zmerten, zeg ik, die anders niet zijn als de t'zamentrekkingen van de Lijvmoeder, zijn van geen gevolg, of zijn zeer zwak, tot dat al 't water dat in de Baarmoeder onthouden word, ontlaſt is, en dit geſchied alleenlijk een geruimen tijd daar naa.

Men moet geenzinds deeze zwakke zmerten onverzettelijk doen volharden, of indien zij

zij opgehouden zijn weederom doen opkoomen, door Aderlaatingen, Klijsteeren of door verschillende leggingen, door vrijwillige of verwekte poogingen als ook door 't onderslaan en 't verwijderen van de deelen, ten tijde wanneer de vlaag zig maar geheel zwak vertoond te zijn. Alle deeze middelen plagen en vermoeijen de Vrouw zonder iets hier door te vorderen (*Movent sed non Promovent*): Het is dan veel beeter de Vrouw met vreede te laaten en de afvloejing van de Wateren met geduld af te wagten, die men ontdekt afgeloopen te zijn, als 't geen dat zig ontlast dikker en met een lijmig vogt vermengd is. Men word hier ook van meerder verzeekerd, door de weederomkomst van de zmerten (*Reditus Dolorum*) die in zeer korten tijd zoo zeer in snelheid en kragt toeneemen, als zij van te vooren zwak en traag waren.

De ondervinding heeft mij nogtans geleerd, zonder de Vrouw egter die in arbeid zit, te wagen en langen tijd onnoodig te pijnigen, die zoorten van vertragingen te verkorten. Dewijl de ophouding der zmerten alleenlijk de traagheid met dewelke de wateren in de Baarmoeder onthouden, door de ontijdige opening van haar Vliezen, uitvloeijen, tot oorzaak heeft, zoo tragt men deeze langzaame uitvloejing te hulp te koomen, door een schielijker en overvloediger ontlasting aan die zelvde wateren te bezorgen, ten dien einde moet men in de tusschentijd van ieder kleine vlaag, en geduurende de slapwording van de Baarmoeder een of twee vingers in de opening inbrengen, onder 't hoofd van 't kind naar de kant van de Endeldarm (*Intestinum Rectum*), en het genoegzaam opligten, om door de doortogt die men te weeg brengt een uitstorting van wate-

ren te bezorgen, het geen ook niet mist: men laat 't hoofd van 't kind voor een oogenblik terug vallen, vervolgens herhaald men deeze zelvde operatie zoo lang, tot dat men bevind de wateren langs den weg die men aan haar bezorgd heeft uitvloeijen. Gemeenlijk geschied 't in minder als een halv uur tijds, dat men al 't water dat 't kind omringd doet afloopen; men voeld de zmerten aangroeijen, en de Verloszing werd in zeer korten tijd ten einde gebragt. Men diend wel agt te geeven, van 't Hoofd van 't kind ten tijde der vlaag alhoewel zij zwak zijn mogt, op te ligten, om dat als dan de trilling of t'zaamentrekking van de Baarmoeder (*Vibratio s Contractio Uteri*) die de de Vlaag vormeerden, 't kind naa haar mond drijven doet, aldaar een teegenstand verwekt die de vingers niet kunnen te boven koomen zonder 't hoofd van 't kind te beleedigen, en misschien zonder zelvs de Herszenpan (*Cranium*) in te drukken, en 't kind van 't leeven te berooven: in plaatz dat men geduurende de verslapping van de Baarmoeder dus ligtelijk 't Hoofd van 't kind opligt, als of men een zeer grov ligbaam dat tusschen twee wateren drijvd, zou wille verplaatzen. Ik vinde mij verpligt te waarschouwen, dat men, om een arbeid die volgens zijn aart niet dan langduurend zijn kan te verkorten, men een weinig in de konst en de wijze die ik aangetoond hebbe, diend ervaren te zijn.

TWEE-

TWEEDE LID.

Van 't kind al te lang in de doortogt opgehouden.

Het gebeurd dikwijls, dat 't kind zeer lange tijd in de uitwendige deelen alhoewel zij zagt zijn, opgehouden word, zonder dat 'er eenig gebrek aan vorming (*Vitium Conformationis*) plaatz heeft. Het geen dit klaarblijkelijk bewijst, is, dat dit toeval aan Vrouwen die reeds gelukkig verlost geworden zijn, gebeurd. Een schrikkelijk dik of groot hoofd is veeltijds de oorzaak van deeze ophouding van 't kind in de doortogt. Dikwijls is 't de overmatige opzwelling der Lippen door een al te groote drukking veroorzaakt, of door een inschokking van de Ledematen, door het al te lang verblijv van 't kind, of door een al te dikwijls herhaalde of ruwe ondertasting.

De hardheid der huid (*Durities Cutis*), die in zommige gevallen zig niet kan verbreeken of uitrekken; eindelijk de uitputting van de kragten van de Moeder, zijn ook de oorzaaken van 't al te lang verblijv van 't kind in de uitwendige deelen; 't is nogtans zeldzaam, dat van welke groote 't kind ook zij, 't eindelijk natuurlijk gebooren word, als 'er geen gebrek van vorming plaatz heeft: maar de zwaare toevallen die veeltijds bij een verloszing gepaard gaan, waar op men te veel gebouwd had, moeten aanwijzen van ze eerder te doen eindigen, door de Middelen die ik oogenblikkelijk kome aan te haalen.

Hoe veele kinderen zijn niet dood ter waereld gekomen, en die den doop niet deelagtig geworden

zijn, omdat zij in die plaatzen te lang opgehouden zijn die men niet gedagt had voor hun doodlijk te zijn. Hoe veele Moeders zijn niet verminkt geworden of voor al haar leeven ongelukkig gemaakt, om dat men in een arbeid die men voor Moeder en kind gelukkiglijk had kunnen verkorten, te ſlap geweeſt is. Heeft men niet wel zomtijds de een en den ander zien omkoomen, om dat men de kloekmoedigheid niet gehad had van een gepaſt beſluit te neemen, en om dat men zig aan de algemeene regelen al te ſterk gebonden hield? Indien groote Konſtoeffenaaren meer oplettend zijn om de natuur te volgen en te laten werken in omſtandigheeden waar in 't noodzakelijk is, zij zijn en moeten de eerſte zijn om deeze algemeene regelen ook te verlaten, de Natuur op te wekken, ieder rijs, als zij de dreigende gevaren die ik aanhaalen zal, voorzien. Als een Vrouw twee of drie dagen in arbeid geweeſt is, de wateren zeederd een geruimen tijd afgeloopen zijn en dat 't Kind omtrend vier en twintig uuren in de geboorten opgehouden is geweeſt, en men voor zijn leeven bedugt is, zonder dat de Aderlaatingen, de Klijſteeren, de Rookingen, de Buikzuiveringen, de Hartſterkende Middelen en onderſcheidene leggingen eenig voordeel aangebragt hebben, dan is men in 't geval niet meer op de natuur te vertrouwen, zelvs van haar poogingen te vreezen, als zij nog in ſtaat is van nog eenige te verwekken. Men is ook in 't zelvde geval als 't Kind lang in de geboorte opgehouden word, en de moeder alhoewel zij door geduurige poogingen om haar water te maaken gedrongen word, verhinderd word van 't te kunnen doen; als zij, door onſteltenis die niet tot bedaardheid kan gebragt worden, aangedaan is, en als de Maag geen Spijzen kan verdragen, en zich van die door overgeeving ont-

ontlast. Men moet in dit geval 't Kind niet een werktuig, dat hem niet doet sterven, maar in tegendeel als hij noch in leven is, behouden doet, tragten uit te haalen. Dit werktuig is in 't kort zoo veel verbeeterd geworden, dat het zeer nuttig en zeer zeeker moet geagt worden; men is hier aan 't leeven van verscheide kinderen die in de geboorte zouden overleeden zijn, verschuldigd, en als het wel gebruikt word, veroorzaakt het in de deelen van de Moeder niet veel meer wanorder, als een Kind dat natuurlijk gebooren word. Dit Instrument word in 't Latijn *Forceps* genaamd, en 't is een zoort van eeen tang die men gebruikt om alle beide de zijden van 't hoofd te omvatten, dat zich onder de poogingen van een maatige drukking, verlengende, de uitgang van 't leevendig Kind, zonder de moeder te quetzen gemakkelijk maakt. Als 'er zomtijds een aanmerkelijker verscheuring dan naar gewoonte op deeze Operatie komt te volgen, moet men 't eerder aan de groote omtrek van 't hoofd van 't Kind toeschrijven, of aan de wijze van dit in 't werk te stellen, als aan 't werktuig. Om met een goede uitkomst dit werktuig te gebruiken moet men wagten tot dat 't hoofd van 't Kind bijna geheel buiten de Lijvmoeder zij, dat 't de Scheede, (*Vagina*) vuld, en dat de kruin van 't hoofd (*Vertex*) digt bij de groote lippen zij.

Niet teegenstaande 't voordeel dat men in de tang om de arbeid te verkorten vind, en om 't Kind uit de Lijvmoeder te haalen, raade ik dat men zijn gebruik bepaald tot de uithaaling van levendige Kinderen of van zulken die men 't verondersteld te zijn. Want als zij dood zijn, en dat men 'er niet behoevd aan te twijffelen, moet men liever de haak, (*Hamulus*) verkiezen, om daar

 mede

meede de Herſenpan, (*Cranium*) te openen, een gedeelte van dezelve te ontlaſten, en 't Kind met de haak die in de gemaakte opening van de Herſenpan geplaaſt is, uit te haalen. Dit middel is minder zmertelijk voor de Moeder, en haar deelen veel minder als de tang kwetzende.

DERDE LID.

Van de teegenſtand die de uitwendige deelen teegen de uitgang van 't Kind aanbieden. Van 't vroegtijdig afloopen van de Wateren. Van de hardigheid van de Vliezen. Van 't ſlingeren van de Navelſtreng rondom de hals van 't Kind.

De uitwendige deelen door de teegenſtand (*Reſiſtentia*) die zij aan de doortogt van 't Kind aanbieden, veroorzaaken dikwijls een verhindering die in ſtaat is van de Kinderbaaring te vertraagen. Dit word bijzonder in de ſterke en Spieragtige Vrouwen waargenoomen, van wie 't vleeſch hard en vaſt (*Dura et Compacta*) is, vooral als zij bejaard zijn, of als zij voor de eerſtemaal moeten Verloszen. Ik heb meer als eens, in Vrouwen die een zoodanige geſteldheid hadden, gezien, dat 't kind vijv of ſes uuren in de geboorte bleev leggen, daar zij dikwijls, bij Vrouwen die teer zijn en van wien de vleeſch Veezeltjes (*Fibræ Carneæ*) niet zoo ſterk en minder in malkander ge-

gedrongen, het weevzel van de huid ſagt en ſlap is, (*Textura Cutis*) in minder dan twee uuren tijds uitgewerkt word. De tijd en 't geduld overwinnen eindelijk deeze hinderpaal, die niet te vergelijken is met die van de al te kleine tusſchenruimte die altemets tuſſchen 't Heilig-been, (*Os Sacrum*) en 't Schaambeen, gevormeerd, gevonden word. Alle de poogingen van de moeder, zijn dikwijls in die tijd vrugteloos om 't kind die engte te doen doorgaan; en het ſtervd 'er in, in weerwil van alle de hulpmiddelen van de kunſt, (*Auxilia Artis*).

De al te ſchielijke opening van de Vliezen, 't te vroegtijdig afloopen van de wateren is een hinderpaal die in ſtaat is van de Zmerten te vertraagen, en den arbeid langduurig te maaken; voor al als dit toeval met de eerſte teekenen van Baaring, zich opdoet. Men moet egter toeſtemmen, dat de al te vroegtijdige afloop van de Wateren, niet verhinderd dat de Verloszing geſchied, en dat 't kind niet wel naa buiten komt, alhoewel het zeeker is dat de Wateren de beſte en zeekerſte hulpmiddelen van de natuur zijn om de opening van de Lijvmoeder te weeg te brengen, als dit middel haar door de ontijdige afloop van de Wateren ontbreekt, moet zij langer zijn om die te maaken.

Een andere oorzaak geheel met deeze ſtrijdig, kan ook den arbeid lang en moeijelijk maaken. 't Is zeer moeijelijk dat de Vliezen van zelvs breeken. Deeze moeijelijkheid word zomtijds gebooren om dat de Vliezen te ſterk zijn. Maar het gebeurd meer dat de Vliezen zonder nogtans te ſterk te zijn, moeijelijk doorbreeken; dit word waargenoomen als 'er een uitvloejing van valſche Wateren (*Effluxus Aquarum Spuriarum*) is; of als 'er maar weinig water in de Vliezen is. Men erkend dat de arbeid

beid vertraagd word, door de teegenſtand die de harde Vliezen aanbieden, wanneer in weerwil van de kragt der zmerten, (*Vis Dolorum*), en de aanmerkelijke verwijdering van de opening der Baarmoeder, men geenzinds 't hoofd van 't Kind voeld neederzakken; maar in teegendeel ſcheind 't altijd in dezelvde plaats opgehouden, en als onbeweegelijk te zijn. Als 'er weinig Water in de Vlieſen is, blijven zij op die tijd teegen 't hoofd van 't Kind aankleeven, en zij verwijderen zich weinig 'er van ten tijde van de Zmerten. Deeze hinderpaal in de Verloszing is moeijelijk genoeg te ontdekken als men in de konſt van te ondertaſten door de gewoonte niet gevorderd is. Zoo ras als men ze ontdekt, moet men terſtond werken om ze uit den weg te ruimen, vooral als de Vrouw door de langduurigheid of de zmerten van de arbeid veel verzwakt is. Men boord dan de Vliezen door, en men heeft vervolgens het genoege van in drie of vier Vlagen de Verloszing te zien eindigen. Men moet nooit tot die Operatie eenige werktuigen gebruiken; 't is genoeg dat men ten tijde van de Vlaag met zijn nagel op de plaatz daar het Vlies 't meeſt uitſteekt, drukt. Men bereikt niet altijd met de eerſte Vlaag zijn oogmerk; maar zij wijken eindelijk voor de derde of vierde, zonder dat men genoodzaakt is eenige andere middelen als de nagel in 't werk te ſtellen. Als de Vliezen een geruimen tijd teegenſtand bieden, is 't dat zij niet ingeſpannen zijn, en men zou ze vergeevs tragten te openen.

Het gebeurd zomtijds dat de Verloszing, door de al te kort geworden Navelſtreng, weegens de verſcheidene ſlingeringen die hij om de hals zoo wel als om de andere deelen van 't kind gemaakt heeft,

heeft, verhinderd word. Het is moeijelijk die oorzaak van de vertraaging van de Verloszing te ontdekken en bijna onmogelijk van ze te verhelpen, als 't kind wel gekeerd is.

Maar 't geen ons trooſt verſchaft om de moeijelijkheid en den aart van die hinderpaal te kennen, is, dat de tijd en 't geduld gemeenlijk genoegzaam zijn om die te overwinnen, en 't is zeer zeldzaam dat die oorzaak 't kind als het ter waereld komt, doet ſterven.

De altoos wijze en vooruitziende Natuur (*Semper Sapiens et Prævidens Natura*) heeft een toevlugt teegen dit ongeval voorbereidt met aan de Navelvaten rondom de Streng een ſlangsgewijze omloop toe te voegen. Deeze Omſlagen die men gemeenlijk knoopen (*Nodi*) noemd, brengen de Vaten in ſtaat tot een zodanige verlenging (*Elongatio*), en dat zij een derde langer als zij van te vooren waaren, kunnen worden. Dit is genoegzaam om de loswording van de Moederkoek voor te koomen, en 't kind zonder eenige ongeval te laaten uitgaan. Men heeft waargenomen dat die Navelſtrengen, die om den hals van 't kind geſlingerd zijn, zonder knoopen en eigentlijk veel langer dan naar gewoonten zijn.

VIER-

VIERDE HOOFDSTUK.

Van eenige Toevallen die geduurende de Natuurlijke Kinderbaaring kunnen overkoomen.

EERSTE LID.

Van de ſcheuring van de Huid.

De kleine ſcheuring van de Huid, die tuſſchen de Vork, of de Schipsgewijze groev, (*Foſſa Navalis*) en de Endeldarm gevonden word, is een ligt ongemak, en bijna in de eerſte Kinderbaaring onvermeidelijk als het kind tot de gewoonelijke groote aangegroeijd is. Deeze ſcheuring begind in de laatſte twee of drie Vlagen, als 't kind in de geboorte geklemd is, en de Circel van de uitwendige huid, buitenwaards getrokken word, om de verwijdering te vermeerderen. Maar deeze ſcheuring word volmaakter, in de laatſte pooging die 't kind doet om in 't geheel buiten te koomen. Het is niet moogelijk om dit klein ongeval voor te koomen, om dat 't Kind de geheele tuſſchenruimten beſlaat, en dat men 'er zijn vingeren, om de verwijdering te matigen niet kan inbrengen, en om dat in weerwil van alle de genoome voorzorgen om de huid van de naaſt leggende deelen, te verzaamelen, de Billen aan malkander te brengen, het kind in zijn doorgang, breekt al wat hem teegenſtand bied. Maar deeze ſcheuring, (*Dilaceratio*) is gemeenlijk van zoo weinig

nig aanbelang, dat zijn herſtelling kort daar aan volgd, en dat de natuur die alleen de wanorder en de herſtelling veroorzaakt heeft, bijna niets als een klein lidteiken (*Cicatrix*) laat overblijven. Ik heb mij altoos verwondert dat deeze ſcheuring zich niet tot aan de Aars (*Anus*) toe uitſtrekte, aangezien de ſnelheid waarmeede de meeſte Kinderen deeze laatſte hinderpaal overwinnen, en de kleine ruimte die gevonden word in het laagſte gedeelte van de Scheede, (*Pars inferior Vaginæ*) en de Aars.

Ik heb verſcheide middeltjes teegen dit ongemak, in de tijd dat ik mij om Vroedmeeſter te worden ſchikte, gevonden, maar zij waren van geen nut, dan in de eerſte Kinderbaaring, om dat men waarneemd dat die 'er op volgen veel minder ſcheuring, of in 't geheel geen veroorzaakten. Deeze middelen beſtonden in verſcheide Pappen, (*Cataplasmata*), waar van zommige van 't wit en de dooir van twee eijeren t'zamengeſteld waaren met St. Jans kruid Olie, (*Oleum Hyperici*), en die van zoete Amandelen, (*Oleum Amigdalarum Dulcium*); andere waaren alleenlijk uit zoete Amandel Olie en Eijeren gemaakt, waar van men altemets een weinigje Katoen als een zoort van een plumaceool of een wiek gemaakt, zoo draa als de Vrouw verloſt was, op de plaats leggen deed, vooral met dit oogmerk om de brand die naa de ſcheuring van de huid komt te volgen te verzagten, en om die te heelen.

Ik heb met die geneezingswijze verſcheide agter een volgende jaaren aangehouden, om dat zij van de ſmaak van alle de teere Vrouwen was; maar ontdekt hebbende dat die Pappen ſomwijl eenige wanorder konden veroorzaaken en zich teegens de vereeniging der tegennatuurlijk geſcheiden deelen aankantede, hebbe ik van dezelve eindelijk afgezien en de

de ongevallen die 'er van konnen voortkoomen aan de Vrouwen bekend gemaakt; ik heb dikwijls genoodzaakt geweeſt van ze een quartier uurs naa hunne aanlegging weg te neemen, om de verſchikkings wille van enkeld bloed dat geronnen was en door de Pap opgehouden wierd, die de deelen al te nauwkeurig ſluitende zijn uituitvloeijing belettede: waar door een verzaameling, in de Baarmoeder ontſtond, die zomtijds aan de Kraamvrouw (*Puerpera*) ſtuipen verwekte, die ik deed ophouden door de vrije loop aan de ontlaſting te herſtellen. Wat meer is, deeze Pap, (*Cataplasma*) die men denkt dat de geſcheide deelen moeſt doen vereenigen, is eerder in ſtaat van ze geſcheiden te houden, en van haar zonder Etterwording, (*Suppuratio*) niet te doen vereenigen: om dat het niet wel moogelijk is dat de gedeeltens van die Pap die zeer vaſte klompjens zijn, zich niet in de plaats van de ſcheiding voegen, en dat zij, gelijk kleine wiggen, de geſcheide deelen van zich te vereenigen belettende, haar verwijderd houden. 't Is zelvs ook te vreezen dat de enkelde, of te zamengeſtelde Oliën, die de baſis van de pap uitmaaken, de deelen tot Etterwording brengen, en in plaats van lidteekens die alleen in de plaats van hunne vereeniging zoude moeten gevonden worden, zij twee aan de groote Lippen te weeg brengen.

Ik heb veel moeite gehad om deeze middelen te doen verwerpen; het is alleenlijk geſchied, na dat ik de Vrouwen heb doen begrijpen dat behalven een ſchielijke opſtopping, waar aan zij door hun gebruik blootgeſteld wierden, zij ook de deelen verhinderde van zich te heelen; en dat het te vreezen was dat die heeling kwalijk of in 't geheel niet kon geſchieden: dat in tegen-

deel 't bloed zijnde een natuurlijke aankleevende balſem, (*Balſamum Naturale et Glutinans*), veel beeter in ſtaat was van de deelen door tuſſchenkomſt van zijn lijm, die maar kortelings van malkander geſcheiden waaren weer te zamen te doen voegen, en de Etterwording te beletten. Men moet zich alleenlijk bepaalen dat de Lijdereſſe haar Dijen digt aan malkander houd, op dat de geſcheide deelen, (*Partes Segregatæ*) onmiddelijk aan malkander raaken.

TWEEDE LID.

Van 't kind dat 't hoofd aanbied en 't Aangezigt naar boven gekeerd heeft.

In 't gemeen het Kind dat natuurlijk ſcheind ter waereld te zullen koomen, om dat 't de kruin van 't hoofd aanbied, maar dat 't aangezigt na boven gekeerd heeft, blijvd langer in de geboorte als 't geene welk 't aangezicht naa beneeden gekeerd heeft: nochtans is dit onderſcheid zoo weinig kenbaar, in de jonge en welgeſtelde Vrouwen, dat men dikwijls deeze legging niet gewaar word, voor dat 't Kind gebooren is. Maar als een zeer vet menſch, 't welk wat bejaard is, die eenige ongeregelde beweegingen omtrend de lendenen heeft, voor de eerſte maal in arbeid is, van een kind dat 't aangezigt naa booven heeft, zoo loopt zij gevaar van lang in arbeid te zijn, van niet als naa veel moejelijheeden te verloszen, en naa zich aan 't gebruik van alle de middelen die de kunſt in de natuurlijke Kinderbaaring, (*Partus Naturalis*) aanwijſt, onderworpen

pen te hebben. 't Is ook de gunstigste behandeling die zij te hoopen heeft, dewijl men Vrouwen in dit geval ziet, (die na dat zij alle de bedenkelijke middelen ondergaan te hebben), een dood Kind in de tijd dat men 't minste verwagtede ter waereld brengen. Anderen hebben na haare Verloszing Verzweeringen, (*Abscessus*), uitzakkingen van de Scheede, (*Prolapsus Vaginæ*), gevaarlijke Breuken; (*Periculosæ Herniæ*), doorbooringen van de Waterblaas, (*Perforationes Vesicæ Urinariæ*), onwillige aflooping van Pis, (*Incontinentia Urinæ*), vasthegtingen, (*Cohærentiæ*), Vleesige sluitingen in de Scheede, (*Claustra Carnea*); altemets voegen zich 'er zomtijds nog grooter zwaarigheeden bij, als ontsteekingen van de Schaamdeelen, (*Inflammationes Pudendarum*), die tot 't onderste gedeelte van de Onderbuik gereeze zijnde, de ontlastingen doen ophouden, en de moeder, kort na de dood van haar Kind, doen sterven.

'tIs om alle die droevige ongevallen voor te koomen, dat men zeedert eenige jaaren gewoon is, zijn besluit veel eerder te neemen als men deed, eer dat 't gebruik van de tang die alle die verdrietige ongevallen voorkomt, bekend was.

Men zal misschien vragen hoedaanig het aangezigt van 't kind, dat 't eerste met 't hoofd voorkomt, gekeerd is, en zich wel schijnd aan te bieden. Men word 'er gewoonelijk meede bedroogen, en hoe veel ondervinding dat men heeft, merkt men het geval niet: daar zijn geen zeekere teekenen die aanwijzen dat het aangezigt naar booven of naar onderen gekeerd is. In de een zoo wel als in de andere legging vertoond zich de kruin van 't hoofd, altijd aan de opening van de Lijvmoeder. In de langduurige en moejelijke Ver-

Los-

loszingen is de kruin van 't hoofd, zoodanig gedrukt, en uitgezet, dat het onmogelijk is te weeten, of 't een gedeelte van de Wandbeenderen (*Ossa Parietalia*) die het formeeren, of een gedeelte dat na 't achterhoofds been (*Occiput*), of naar 't voorhoovdsbeen, (*Os Frontis*) geleegen, is. Men besluit zelvs liever dat 't aangezigt naar beneeden gekeert is, om dat van hondert kinderen die ter waereld koomen 'er geen twee zijn die deeze valsche legging hebben: 't is alleen door de langduurigheid van de reeds verre gevorderde arbeid, door de vrugteloosheid van de vrijwillige poogingen, en van de Weën, door 't gebrek van de bekende oorzaak die in staat is van zoo een vertraaging te weeg brengen, dat men reden heeft van te vermoeden dat 't hoofd naar boven gekeert is, en dat men dit middel, waar van ik zoo even gesprooken hebbe, diend in 't werk te stellen.

DERDE LID.

Van de geheele Scheuring van de tusschenruimte die de Scheede van de Aars afscheid.

De geheele Scheuring, (*Totalis Laceratio*) van de tusschenruimte die de Scheede (*Vulva*) van de Aars (*Anus*) scheid in een heevige Barendsnood, is een ongeluk voor de Vroedmeester, door het nadeel dat dit ongeval aan zijn naam, hoewel onrechtvaardiglijk toebrengd; maar dit ongeluk is noch lastiger voor de Vrouw, door de ongemakken die 'er op volgen, en veeltijds haar le-

ven lang, of ten minſten een zeer geruimen tijd aanhouden. Zij kan haar uitwerpſelen (*Excrementa*) als zij dun zijn niet ophouden, de klijſteren komen zoo ras weer uit als zij ingeſpooten zijn, de Winden (*Flatus*) ontvlugten haar onwillig, de Spleet van de Schaamdeelen (*Rima Cunni*) is gaapende, zonder veerkragt, vatbaar voor de indruk van de uitwendige lucht, en om die tot in de Lijvmoeder over te brengen. Zoo veele ongeſteldheden laaten niet naa misnoegen in de Vrouwen te verwekken teegen den Perſoon van wie zij zig bedient hebben, en zij twijffelen geenzints of zijn onkunde is de oorzaak van de overmatige ſcheuring, en van de jammerlijke toeſtand in dewelke zij zig bevinden, offchoon het nogthans wel beweezen is, dat de hand die tot de verloszing gebruikt geweeſt is niets meerder tot dit ongeluk dat 'er op gevolgd is, toegebragt heeft als die, die 'er geen deel in gehad heeft. Dit zal ik volgens de kunſt uitleggen, zoo wel om het vooroordeel, waar meede men teegen mijn, of teegens mijne meedebroederen ingenomen is, te doen vervallen, als om de kwade behandelingen van die geene die men over die verdrietige uitkomſt raadpleegt in 't licht te ſtellen. Het is zeldzaam dat lieden van de konſt zig niet ophouden van de misnoegde Vrouwen te doen begrijpen dat dit ongeluk, niet teegenſtaande alle de moogelijke voorzorgen, nogtans gebeuren kan! neen, zij verkiezen liever over het gedrag van hunne meedebroederen ſtil te zwijgen, om dat zij weeten dat die ſtilzwijgendheid zeekerlijk ten kwaade zal uitgelegd worden, en deeze gemaakte houding, bij de zorg van eenige middelen ter herſtelling voor te ſtellen, gevoegd, na hun het vertrouwen trekt, dat men zonder moeite ontroovt aan een

man

man die anders geen misdaad op zijn reekening zou moeten hebben, als die van ongelukkig te zijn. Het is zeeker dat het alleenlijk de laatste Weën zijn die door haare heevigheid, en de grootheid van 't hoofd van 't kind in een eerste Kinderbaaring (*Primus Partus*), de wijdte van de scheuring bepaalen. De ongewoone hulpmiddelen baaten'er bijna niets in, en de natuur volbrengd in dit laatste oogenblik alles; men voelt dat de doortogt zoo op het hoofd van 't kind zoodanig vernauwd is, dat het onmogelijk zoude zijn van 'er een proev of tentijzer in te brengen, zoo veel te minder de Vingeren om de verwijdering (*Dilatatio*), na zijn genoegen te rigten. Aldus 't kind door werktuigen, aan dewelke het gedwongen is te gehoorzaamen, gedreeven zijnde, werkt zelvs op nieuw met zodanige kragt, op de hinderpaal die hem weederstaat, dat dezelve gebrooken word, en dat de scheuring zig doet uitbreiden in evenreedigheid van de snelheid van zijn doortogt, en van de dikte die 't kind meede brengt.

Laat ons nu volgens de omstandigheeden die een gevolg zijn van de ouderdom van de Vrouwen die voor de eerste maal Kinderbaaren, en van schielijkheid of traagheid van de Kinderbaaring (*Promptitudo s. Retardatio Partus*,) van de groote van 't hoofd van 't kind, van zijn kwaade legging, en van de Instrumenten die men zomtijds genoodzaakt is te gebruiken, en de gevallen onderzoeken in dewelken de Scheuring, (*Dilaceratio*) kan overmatig zijn. Ten aanzien van de ouderdom, een al te jonge Vrouw, wiens gestalte in alle haar deelen niet eevenreedig is, kan zeer wel een al te nauwe doortogt hebben voor een al te groot kind: dus, als de doortogt alle de uitbreiding die hij van die deelen die hem

formeeren verkreegen heeft, die hij hebben kan, moet hij 't geene, hem aan de doortogt ontbreekt, door de ſcheuring van die zelvde deelen ontvangen. Dit toeval is egter gemeender in die welke bejaard zijn en voor de eerſte maal verloszen; haar huid die hard en droog is ſcheurd veel liever dan dat zij zig laat uitrekken, en deeze ſcheuring word veeltijds grooter dan men ze gaarne zoude hebben, in weerwil van alle aangewende zorge om zulks te verhoeden.

Als een Kind met twee Hoofden (*Bicephalus*) of met een Waterhoofd (*Hydrocephalus*), dat een monſtreuſe grootte heeft, zig aan een daar toe onregelmatige doortogt aanbied, zoo is men genoodzaakt, de hand met of zonder Werktuig voorzien, in het gedeelte intebrengen, om de wanorder die 'er plaatz heeft, weg te neemen, wanneer 't zeer mogelijk is dat de ſcheuring zig tot aan den aars toe uitſtrekt, en in dit geval onvermijdelijk word.

Zoodanig Ongeluk kan ook voorvallen, als een eerſte Kind, dat een verkeerde legging ſchijnd te hebben, noodig heeft van gekeerd te worden, om in de waereld te koomen; de Konſtenaar beezig om de beenen met een hand te vatten, en vervolgens de andere hand op de lendenen en op de ſchouderen van 't Kind te brengen, is genoodzaakt de Poogingen (*wagenshalven*) die hij oeffend op de doortogt om de verwijdering 'er van te bekoomen, te laaten vaaren; dewyl zijn voornaamſte oogmerk is 't kind leevendig uit te haalen: als deeze weg, die nog niet gebaand geweeſt is, een al groote teegenſtand bied; als het hoofd zig daar in bevind beſlooten en om den hals gevat te zijn; als men vreeſt dat 't kind, door zijn al te lang verblijv in die weg zal omkomen, dan is men

men genoodzaakt van de poogingen te verdubbelen, en het met meer geweld, als men tot nog toe gedaan heeft uit te haalen, op dat als 't maar eenigzints mogelijk is het leevendig gebooren word. Niet tegenstaande alle deeze voorzorgen en zoodanige goede voorneemens, zoo ondervind men dikwijls dat zoodanige poogingen veel schadelijker voor 't kind zijn dat dood ter waereld komt, als voor de moeder; schoon ook altemets 't geluk van 't kind oorzaak is van 't ongeluk van de moeder. De noodzaakelijkheid van kragtig en schielijk te werken, word dan strijdig met het geene geschieden moet om de verwijdering van de Schaamdeelen trapsgewijze te verkrijgen, maar die oogenblikken zijn zoo hoog te schatten dat bijaldien men ze voorbij laat gaan, men misslagen kan begaan die zeer nadeelig zyn aan de tijd, en aan de gematigde arbeid, en aan de uithaaling van 't kind, dat al te lang in de geboorte opgehouden zijnde zijn leeven verliest. Het zal dan, aan de kwaade legging van 't kind, en aan de middelen die men genoodzaakt geweest heeft in 't werk te stellen, om 't uit te haalen, en aan de overmatige grootheid van zijn hoofd dat zig niet verlengen kan, wanneer 't met de voeten gehaald word, gelijk 't in de natuurlijke Kinderbaaring, (*Partus Naturalis*) geschied, haperen, dat men de oorzaak van de scheuring (*Causa Lacerationis*), tot aan de Aars (*Anus*) toe zal moeten toeschrijven. Zoodanig een geval als dit, welke 't voorwerp van dit gedeelte is, heeft mij 't vertrouwen van een reeds bejaarde Mevrouw die ik van haar eerste kind verloste, doen verliezen; 't kind was kwalijk gekeerd, ik trok 't met de voeten uit, 't kwam leevendig ter waereld, edog met heel veel moeijte, egter in korten tijd. De poogingen die ik deed om 't te

doen gebooren worden, hebben 't geenzins naadeelig geweeſt, dewijl hij teegenswoordig Raadsheer in 't Parlement is; maar de moeder, alhoewel anders zeer reedelijk, heeft de wanorder der deelen die ik niet heb kunnen vermijden, nooit kunnen vergeeten. Ik heb mogelijk wel in mijn leevenstijd vierhonderd dergelijke verloszingen gedaan aan de welken dit ongeval niet overgekoomen is.

Daar worden Vrouwen gevonden van wien de natuurlijke deelen zeer laag zijn, door gebrek van geſteldheid (*Vitium Conformationis*) weinig ruimten tuſſchen haar en de aars overlaaten; en het is dan niet te verwonderen, dat dit zoort van Vrouwen zig veel kwalijker behandelt vinden dan anderen, en dat de kleine ruimte, die de beide deelen ſcheid, vernielt word, als de Kinderbaaring met eenige groote moeijelykheeden gepaard gaat.

Het zelvde gebeurd aan de geknoopte Vrouwen, (*Rhachiticæ*) die veeltijds veel mismaakter zijn weegens de Beenderen van 't Bekken (*Oſſa Pelvis*) als de overige van 't lighaam; dit zoort van Vrouwen zijn meer aan die ongevallen onderheevig, als anderen, voornaamentlijk als 't Kind, 't zij leevendig of dood, niet anders als door de hand met een inſtrument voorzien, gebooren kan worden. Deeze hulpmiddelen bij de groote omtrek van 't Kind gevoegt, dat de weg niet kan door paſſeeren, moeten heel veel nadeel aan de deelen toebrengen, in dewelke een plaatzelijk gebrek (*Vitium locale*) teegenwoordig is.

Het geen wonderbaarlijk voorkoomen moet, is dat een eerſte Kind van een middelmaatige groote, door een welgeſchaapen Vrouw, en naa een zeer ſchielijke arbeid, gemeenlijk een aanmerkelijker ſcheuring veroorzaakt, als een groo-

ter

ter Kind, dat naa een zeer langduurige en zeer moeijelijke arbeid ter Waereld komt; als bij voorbeeld, heevige vlaagen, van oogenblik tot oogenblik verdubbelende, doen een dunne rekbaare en tot een gemakkelijke verwijdering geſchikte Baarmoeder, in korten tijd, openen; als een ſterke en moedige Moeder bij de natuurlijke Vlaagen, vrijwillige poogingen voegt, met oogmerk om eerder haar Verloszing te verkrijgen, en 't Kind door zulke vermoogen aangedreeven zijnde, moet in korten tijd de opening van de Lijvmoeder doorgaan, zijn Hoofd ſchielijk in de ſcheede neergezakt zijnde, komt ten eerſte, zonder tijd te hebben van zig te verlengen in de doortogt, en valt geweldig aan op 't geen dat hem teegenſtand bied, waar van daan de ſcheuring gebooren word, in een plaatz die geen tijd gehad heeft van zig trapsgewijze te verwijderen, om dat de poogingen (*Niſus*) die gemaakt wierden om haar te verwijderen ſterk en ſnel waaren, in plaats, dat zij in de gewoonelijke Kinderbaaring maatiglijk en trapsgewijze moeſten geſchieden.

Deeze wanorder moet aan de groote ſnelheid, met de welke een eerſtgeboorne zijn weg doorpaſſeeren moet, toegeſchreeven worden, en zou zeekerlijk niet veroorzaakt worden, bij aldien 't Hoofd van 't Kind meerder tijd had, van zig te verlengen, in een plaatz die het doorgaan moet, om zig te begeeven; en om zoo te ſpreeken, zig naa die te ſchikken of te fatſoeneeren; en indien de poogingen op de uitwendige deelen op een zoodanige wijze werkten, en eene trapsgewijze verwijdering bezorgden.

't Is bij gevolg zeer noodig, dat die geene die een al te ras toeneemende arbeid leid, zoo voorzigtig zij, dat hij de vrijwillige poogingen (*Nixus*

voluntarii) van de Moeder belet, en haar onwillige (*involuntarii*) matigt, haar indien 't moogelijk is, een heevige vlaag in twee zwakkere doet verdeelen, om hier door tijd aan de huid te geeven, van zig allengskens te verwijderen.

Men zal boven dien tragten, die van de naast geleegen deelen bij malkander te verzaamelen, en de billen bij den aars brengen, om stoffe en verslapping aan de lijdende plaats te verschaffen; door deeze middelen zal de scheuring veel minder zijn, en de wanorder zal veel gemakkelijker herstelt worden.

Het is met eene maatige scheuring, of die, welke geene andere uitgestrektheid heeft als den aars, ten naasten bij geleegen als met die, welke men in een papier zoude maaken, in welkers midden men een veel kleinder gat zou gemaakt hebben, om de vinger door te steeken, en die men nogthans gewenscht had om dwars door de opening te brengen. 't Is zeeker, dat als men zijn vinger schielijk en met geweld door dit gaatje steekt, men in 't papier een grooter gat maaken moet, als 't noodig is, om 'er de vinger door te laaten gaan, dat zoo groot niet zou worden, indien men 'er de vinger langzaam en zagtjes had doorgestooken.

De tusschenruimte die de Scheede van de aars scheid, kan in meer als in een zoort van gevallen gescheurd worden, en men zal misschien denken, dat zoo een onaangenaam toeval dikwijls 't gevolg moet zyn (*Effectus*) van moeijelijke, te schielijke, of teegennatuurlijke Kinderbaaringen, en dat dit ongemak in zijn begin onherstelbaar schijnende, in 't vervolg niet zal kunnen geneezen worden. 't Is zeeker dat de Vrouwen in geen andere Kinderbaaringen zoo slegt gehavend worden als in deeze;

ze; ik houde zelvs ſtaande, dat 't de vermaardſte Vroedmeeſter moeijelijk vallen zal, om vijv a ſes van die ongelukken, die hem in zijn leevenstijd zullen gebeurt zijn, teegens duizend Verloszingen, die hij zal gedaan hebben, te ſtellen. Wat mij aangaat, die zedert vijv-en-dertig jaaren, mij in geen ander gedeelte van de Heelkunde, als dit, geoeffent hebbe, geloove niet, dat ik meer als drie of vier Vrouwen zou kunnen optellen, waar dit ongeluk haare vijandſchap teegen mij verwekt heeft.

Wat de middelen betreft, die men gebruiken kan om de onheilen die hier van af hangen te hulp te koomen, of die te verzagten, vinde ik 'er geen zeekerder, als 't verloop van tijd wanneer alle moogelijke voorzorgen, die men in 't begin gebruikt heeft, vrugteloos geweeſt zijn, te hulp te neemen. De ondervinding heeft geleert dat zoodanig een Vrouw, die nog klijſteeren, of uitwerpſelen (*Excrementa*) terwijl dat zij in de Kraam lag, kon ophouden, naderhand in de tijd van drie maanden, van een jaar, en altemets meer, de vermoogens die haar van die zijde ontbraken, verkreegen heeft, of ten minſte men heeft ondervonden, dat de ſluijtſpier van de aars (*Spincter Ani*), die door de breeking (*Ruptura*) van eenige Veezeltjes van 't tuſſchenſchot door vereeniging van 't meeſte gedeelte van die zelvde Veezeltjes, een gedeelte van de Veerkragt, (*Elaſticitas*) die hij verlooren had, weerkreeg. Het voegt nogthans niet werkeloos te blijven, noch aan de tijd de geneezing van een ongemak, 't geen de Kinderbaaring veroorzaakt heeft, over te geeven, voor al als men middelen in 't werk kan ſtellen, die in anderen gevallen een volkoomen herſtelling te weeg gebragt hebben; 't is beeter dat men ze hoe eerder hoe liever werkſtellig maakt, maar een ongemak

dat aan die Ziekte eigen is, is oorzaak dat noch de Vroedmeester (*Obstetricans*), of de Verloste Vrouw (*Puerpera*) terstond die overmatige scheuring gewaar worden; de groote gewoonte in de welke men is van in de Kinderbaaringen van eerste Kinderen, de huid van de tusschenruimte van de beide deelen, min of meer te voelen breeken, zonder dat daarom den aars 'er deel in heeft, belet meermaalen dat men gade slaat of de wanorder van meer aanbelang is, als naar gewoonte, zoo wel als om dat hij zeldzaam is, als om dat de teekenen die ze zoude te kennen geeven, in de eerste of tweede dag ontbreeken. De hitte (*Ardor*) die de Verloste gevoeld, de overmatige verwijdering van de teeldeelen, waar over zij klaagt zijn gewoonelijke zmerten, die zoo wel aan de groote als kleine scheuringen eigen zyn. Het zal dan maar aan de tweede of derde dag houden, dat men, na het inspuiten van een klijsteer die ten eerste weer uitloopt, de oorzaak van de wanorder die men anders niet zou bedagt hebben, gaadeslaat; het gebeurd ook dikwijls, dat men 't alleenlijk aan de verzwakking dier deelen, of aan de gevolgen van een moeijelijke Kinderbaaring toeschrijvt.

Men geloovt dan, dat de onwillige afloop van de klijsteeren daar uit voort kan koomen; men vreest daar en boven ook de Lijderesse te ontrusten, door een onderzoek, dat bij haar nadenken zoude verwekken, en men vreest ook voor zich zelvs: Vorders brengt deeze vreesagtige twijffeling te weeg dat men eenige dagen wagt, en zijn gedagte verbergt, in hoop dat de kragten van 't gantsche lighaam, die van de teeldeelen zullen opwekken; eindelijk men verzuimd een kostelijke tijd, die wel besteed zijnde 't gebrek reeds eene

an-

andere gedaante zou doen verkreegen hebben. Aldus denk ik, dat zoodraa, als men een meer als gemeene wanorder verdenkt, inplaats van alleen zig op 't gevoel van de Vingeren te vertrouwen, men ook verpligt is door 't gezigt, de beleedigde deelen terſtond naa de Kinderbaaring, te onderzoeken. Als 'er een ſcheuring tot aan de aars doorgaande gevonden word, 't beſte middel dat men in 't Werk kan ſtellen om dit ongemak te verhoeden, is de legging die ik dikwijls gezien heb, wel te ſlagen; men doet de Vrouw haar beide dijen tot malkander brengen, men bind ze te zaamen met een breede band om haar niet te kwetzen, en om haar verwijdering terwijl zij ſlaapt, en de verſchillende beweegingen, over dag te verhinderen; de nauwkeurige vereeniging, van de dijen zal noodzaakelijk die der geſcheurde deelen te weeg brengen, en de t'zamenvoeging van deezen laaſten, zal de t'ſamenlijming en aankleeving (*Glutinatio et Adhæſio*) zoo volmaakt doen uitwerken, als of men gebrande Vingeren verwaarlooſt heeft van ze van malkandere te ſcheiden, zich ziet t'ſaamen vereenigen. Ik geloove dat deeze vereeniging zoo zeeker en zoo vaſt is, als die geene die men door Hegtingen (*Suturæ*), die uit haar zelve zeer zmertelijk zijn en nogtans de voorgeſchreeven legging vereiſſchen, zou zoeken te verkrijgen. Nademaal ik de Hegtingen nooit werkſtellig gemaakt heb, en dat ik reden heb van over die legging voldaan te zijn, raade ik 't eerſte middel aan als in de buiten gewoone en zeer groote ſcheuringen, en die door Werktuigen, die men niet heeft kunnen ontbeeren, gemaakt zijn. De legging (*Situs*) die ik ſoo eeven voorgeſteld hebbe, als zeer dienſtig voor de vereeniging van de geſcheidene deelen,

ver-

vereischt nog eenige voorzorgen, als van geen doeken tusschen de dijen te leggen, maar onder de billen, en van geen klijsteeren te geeven, de stoelgang door een drooge levenswijze (*Sicca Diæta*) en zoo nauwkeurig in agt te neemen, als in de Aarsfistel (*Fistula Ani*) gedaan word, te vermeijden, en de Wond, met de Samaritaanse Balsem, dewelke men op linnen zal doen strijken, en zoo dikwerv vernieuwen als de Kraamzuiveringen (*Lochia*) ze zullen doen afvallen.

VIERDE LID.

Van de Doorbooring van de Water-blaas, die van een onwillige Ontlasting van Water gevolgt word.

Een toeval van meer aanbelang als 't geene waar van wij zoo eeven gesproken hebben, kan in de natuurlijke verloszing geboren worden, namelijk een doorbooring van de blaas, (*Perforatio Vesicæ*) die van een moeijelijke ophouding van Water gevolgt word; men zou nooit deeze Ziekte als het gevolg van een Kinderbaaring veronderstellen te zijn, in dewelke men geen proevijzer (*Specillum*), of eenig Werktuig gebruikt, en waar in men niet anders dan met de hand gewerkt heeft, om 't gebooren Kind, daar meede te ontvangen, en dat zelvs door de poogingen van de moeder, die van de natuur gepaard, ter Waereld gekoomen is. De Doorbooring van de Water-blaas door de Kinderbaaring veroorzaakt, is bijna altijd ongeneeslijk, terwijl die geen die door

door het ſteenſnijden (*Lithotomia*) aan de Vrouwen gedaan is, veel meer geneesen word, als dat zij fiſtelagtig blijvt; zij is na een Kinderbaaring bijna ongeneeslijk, om dat 't gat van de Blaas, door 't afval van onzuijver Vleeſch, en een verlies van 't weezen zelve van de Blaas, een al te groote opening overlaat, om door nieuw Vleeſch vervult te worden, in plaats dat de doorbooring van de Blaas, door 't ſteenſnijden, alleenlijk een inſnijding zonder verlies van haar Weezen (*Subſtantia*) geſchied, die wel haaſt zonder verhindering in 't Water maaken, ſchielijk en vaſt geheelt word. Deeze Ziekte van de Blaas, ſteld de Vrouwen aan onaangenaame ongevallen bloot, als van geduurig door de pis nat te zijn, en over al een reuk met haar te voeren die meeſten tijd het ongemak dat zij omdragen te kennen geevt: boven dien verwekt zij door 't verblijv en de ſcherpte van 't Water eene onverdragelijke hitte, zoo wel in de in- als uitwendige deelen, zelvs in 't binnenſte van de ſcheede worden ſteenagtige korſten, door de neederzakking van de Pis, die daar opgehouden word geformeert, die los raakende zeer ſmertelijke pijnen verwekken, en de gang onverdraagelijk maaken.

De afgeleegene of voorafgaande oorzaak, (*Cauſa remota ſeu antecedens*) van dit ongemak ('t geen na dat men de tangen uitgevonden heeft, zeldzaam gebeurt,) is een gebrek in de geſteldheid (*Vitium Conformationis*) der beenderen van 't bekken, en dit gebrek word in de geknoopte Vrouwen, die gemeenlijk de beenderen meer aan malkander gedrongen hebben als de anderen waargenoomen; en dit weerhoud 't kind een geruijmer tijd in die deelen, als 't 'er in zoude

moet

moete blijven. Ook hebbe ik dit toeval aan wel geſchaapene Vrouwen gezien overkoomen, maar zij waaren al te bejaard in de huwelijken ſtaat getreeden, om zig te vleijen dat zij eene voorſpoedige verloszinge zoude hebben. De naaſtgeleegen oorzaak (*Cauſa proxima*), is het al te lang verblijv van 't kind in de geboorten, het geen in die deelen eene zwelling veroorzaakt, waar door een ſtilſtand van 't bloed en van de geeſten; (*Staſis Sanguinis et Spirituum*) door de drukking en de ophouding van Water veroorzaakt word. De bijgevoegde oorzaak (*Cauſa Conjuncta*), is de ontſteeking van die zelvde deelen, de verſterving, de verzweering, en 't afvallen van onzuijver Vleeſch, in de deelen die door de verſterving aangedaan zijn. Verſcheide aanmerkelijke dingen worden bij de doorbooring van de blaas gevonden. 1. Door alle de drukkingen die de ſcheede, door 't al te lang verblijv van 't hoofd van 't kind ondergaat, is daar bijna nooit als de hals van de blaas die doorboord word, om dat dit deel het eenigſte is dat ſterk tuſſchen twee vaſte lighaamen gedrukt word, te weeten 't ſchaambeen, en het hoofd van 't kind, de anderen deelen van die holligheid, die alleenlijk met zagte deelen omgeeven zijn, zijn 'er vrij van. 2. De doorbooring geſchied altijd aan de hals van de blaas (*Collum Veſicae*), en bijna nooit aan de pis weg (*Uretra*), hoewel die buis natuurlijk beneeden 't ſchaambeen geplaatſt en de hals van de blaas 'er ver van daan geleegen is. Het is zonder twijffel, dat de pogingen van de moeder het gewigt van 't kind op de blaas, de ophouding van Water (*Retentio urinae*) door de algemeene drukking, de blaas genoegzaam doen nederzakken, waar door de pisweg buitenwaards zakt, en dat de hals

hals van de blaas het eenigſte deel zij dat onmiddelijk tuſſchen 't ſchaambeen en 't hoofd van 't kind gedrukt word.

Het bewijs van de verandering van de legging dier deelen, is, dat ik verſcheidene Vrouwen die in 't laaſte van den arbeid waaren, bij de welke het kind reeds langen tyd in de geboorte geweeſt zijnde 't Water deed ophouden, voorgenomen hebbende te zondeeren, deede ik mijn proefijzer gemakkelijk in de pisweg koomen; maar ik heb dezelve al hoewel ik zeer dunne proevijzers, na die gewoonnelijke gevallen geſchikt had laaten maaken, zeldzaam door de hals van de blaas kunnen doorbrengen; zelv als men die door een langduurige en moeijelijken arbeid, de vermoeijde deelen beſchouwd, zal men 'er een uitpuilende zwelling gewaar worden; de pisweg, (*Meatus urinarius*,) en het klieragtig lighaam (*Corpus glanduloſum*) door de welke de pisweg heenloopt, leggen veel meer buitenwaarts, als in de natuurlijken ſtaat; het geen mij doet denken dat die weg in zijn geheele lengte vrij van drukking is. Deeze redenkaveling, op de getuigenis der zinnen, en die van het tent of proevijzer gegrondveſt, word daarenboven door de opmerking verſterkt; want zodanige Vrouwen die na een moeijelijke kinderbaaring, geduurende hun leeven niet in ſtaat waren om haar water op te houden, geopend hebbende, hebbe ik by de zelve een gat in de Water-blaas gevonden, en nooit in de pisweg, de welke als zij doorboord geweeſt was, geen meer water zou hebben ontlaſt, als de nood vereiſchte en door de wille bepaald wierd, om dat de ſluitſpier niet gekweſt zijnde, al zijn kragt zou behouden hebben gelijk het bij mannen die fiſtelen aan de bilnaad

(*Pe-*

(*Perineum*) hebben, geſchied. 3. Daar zijn zomtijds vijv, zes of aght dagen, eer dat men de doorbooring van de blaas gewaar word; het water (*Urina*) word al dien tijd door de gewoonnelijke weg ontlaſt; en de Kraamvrouw word zoo als voor de kraam, dat zij wateren moet gewaarſchouwt; 't is alleenlijk in de tijd van eenige gedeelten van de blaas door verzweering losgeraakt zijnde, dat zij een leedige plaatz met verlies van haar weezen overlaat, en het is door die opening dat 't water onwillig afloopt. Deeze uitvloejing aanhoudende, brengt ook veel toe om de randen van 't gat hard te doen worden, en hunne vereeniging te beletten. 4. Het proevijzer door de pisweg in de blaas gebragt, om een weg aan de waterlozing te verſchaffen, en haar van de geboorde plaatſe afteleiden, ſlaagt na de verloszing, zoo wel als in de ſcheuringen van de blaas die na 't ſteenſnijden overkoomen; om dat in 't eerſte geval een rond gat is, welkers wijdte gemeenlijk grooter als de omtrek van het proevijzer is, en kan derhalven daar meede niet nauwkeurig geſtopt worden; boven dien zoo gevoeld zig 't zondeerijzer van binnen zoo niet omvat, dat anderzinds door de ſluitſpier moeſt geſchieden, om dat hij een gedeelte van zijn veezelen (*Fibræ*) verloren hebbende, niet meer 't vermogen heeft van zig in te krimpen, of zig teegen de doortogt van 't water aan te kanten, dat tuſſchen hem en 't Tentijzer uitgang zoekt: en de geduurige uitvloejing van Pis, maakt de doorgeboorde plaats eeltagtig (*Fiſtuleus*,) en onbekwaam om zig te kunnen vereenigen of te heelen.

De Heer *Boudon* heeft mij nogtans verzeekerd dat hij een doorbooring van de hals van de blaas

na

na een kinderbaaring overgekoomen, door middel van het tent-ijzer en Verzweering van 't deel, geneezen had; 't is een zeldzaam geval en een geneezing die de heelmeesteren tot 't gebruik van dit middel moet aanſpooren, welke, zoo het niet ſlaagt, men ten minſte 't genoege heeft van geen hulpmiddel verzuimd te hebben.

Men heeft dikwijls om de onderhoudende geneezingswijze (*Cura Palliativa*) te gebruiken, getragt, moederringen (*Annuli Materni*) van verſcheide gedaanten in de ſcheede in te brengen, maar men heeft ze nooit zoo kunne plaatzen en vaſtzetten dat zij nauwkeuriglijk 't gat van de blaas konden ſtoppen; hunne ſlegte uitkomſt, beneevens 't ongemak die zij veroorzaakten, hebben te weeggebragt, dat men een bandagie van bereid leer als een zagte riem om de buik gemaakt heeft, aan de welke, twee ſtijven banden vaſt waren, die van agteren na vooren toeloopende, in haar middel een zoort van een leere zak hadden, dewelke aan 't deel gevoegt, en met een ſponſe voorzien, voor een geruimen tijd eene zeekere hoeveelheid van water ontvangen en in zig onthouden kon. De oplettendheid maakt dit verband, min of meer gemakkelijk; en 't is genoeg een denkbeeld 'er van gegeeven te hebben.

De verzweering (*Suppuratio*) van de gantſche ſcheede, die door een kinderbaaring veroorzaakt is, en van heet en koud-vuur (*Gangræna & Sphacelus*) gevolgd word, na de doorbooring van de blaas, en de onwillige ontlaſting van Water voortgebragt te hebben, verwekt dikwijls nog een ander zmertelijker ziekte, die zoo de Vrouwen 'er niet ſchielijk van geholpen worden, door ſtuipen overvallen worden; 't is een zoort van een vleeſig uitwas (*Excrescentia Carnea*),

P op

op de wanden van de ſchede in de etterwording, dewelke niet door een ſteekwiek in haar holligheid ingebragt, beteugelt zijnde, zich verheſt en waar door de Vleesdraaden (*Fibrae Carneæ*), die uit onderſcheidene ſtippen voortſpruitende komen aan een te hegten, en zig te zamen te binden, die zig vereenigen om een ſluiting of een zoort van een middelſchot te maaken. Dit middelſchot zou wel haaſt alle de uitgang van de ontlaſtingen van de blaas, en van de lijfmoeder, beneemen, als de geduurige uitvloejing van 't Water zich geen weg door 't fiſtuleuſe gat, dwars door dit middelſchot baande, om in 't vervolg tot een doortogt aan 't Water, en aan de op zijn gezette tijd, vloeijende maandelijkſche zuiveringen te dienen. Maar nademaal de omtrek van dit gat evenreedig is, aan de hoeveelheid van 't Water dat 'er doorvloeijd, kan het gemakkelijk aangezien zijn kleinheid geſchieden, dat ten tijden van de maandelijkſche zuivering (*Tempore Menſtruationis*), eenig gedeelte van 't bloed aan zijn opening komt te ſtollen, dat altemets vaſt genoeg word, om de geheele opening te ſtoppen, en aldus het bloed en het Water te beletten doortegaan, een verſtikking (*Suffocatio*,) pijn, hevige nijpingen, en zelfs ſtuipen te verwekken, als men geen middel van die opening door behulp van het ſondeerijzer te ontſtoppen, niet kan overwinnen, om een vrije uittogt aan die opgehouden vogten te bezorgen. Het is niet gemakkelijk, 't tentijzer of de ſtilet, in een gat dat men niet ziet, en dat zeer klein is, in te brengen, men is dikwijls genoodzaakt een geruime tijd met een klein proefijzertje te zoeken om die opening te vinden; 't is nogtans niet ommoogelijk, dat men het eindelijk door dit werk-

werktuig ontdekt. Maar deeze verligting door middel van 't fondeer-ijzer te weeg gebragt, is van een korten duur; het ongemak van de opstopping kan in ieder geregelde vloejing der maandelijksche ontlasting zig meermaalen opdoen en ook in 't vervolg toeneemen, tot in die ouderdom dat dezelve natuurlyk ophouden. Een Vrouw die zig zoo dikwijls aan dergelijke heevige zmerten, en zelvs aan het gevaar van dit toeval blootgesteld ziet, op ieder reijs dat dit haar overkomt, verwagtende een hulp die missen kan, als zij zig in een plaats bevond, daar geen Heelmeesters mogten zijn, zou zich zelvs niet beminnen: De Heelmeester zou zelve berispelijk zijn, als hij de afkeer van de lijderesse tegen die konstbewerking, niet zogt weg te neemen. Hij zal dan tragten haar te overreden dat zij een opening in het middelschot laat doen, om daar ten eerste een bequaame pijp en daar vervolgens een Wasse-moederring (*Annulus Cereus*) als een zetpil (*Suppositorium*) gemaakt, in te brengen, om daar meede de nieuwe opening genoegzaam open te houden, om alle de ontlastingen, en zelvs klonten bloeds, indien zij 'er plaats hadden gemakkelijk door te laaten gaan.

De teegennatuurlijke sluiting, waar van wij zoo eeven gesprooken hebben, en 't gaatje tot de doortogt van 't Water, en maandstonden (*Menstrua*) bewaard, is met geen minder zmertelijk ongemak, als wij zoo eeven gemeld hebben, gepaard. t'Is een verzaameling van zand (*Collectio Sabuli*), of van een wijnsteenige Pis, die zig voorbij dit tusschenschot in de holligheijd vergadert, dat is te zeggen, tusschen de lijvmoeder en het tusschenschot. Deeze vergadering van zand, die een gevolg van de neerzakking van Pis, is, verdikt zig laag op laag, en

 for-

formeerd waare ſteenen, wiens ongelijkheeden, onverdraagelijke pijnen aan de minſte beweeging veroorzaaken, en de lijdereſſe verpligten, naà een konſtbewerking, die na 't Steenſnijden gelijkt te vraagen. Ik heb ze d'Heer *Petit*, vermaard Heelmeeſter te *Parys* met zoo veel behendigheid als eene goede uitkomſt, in 't werk zien ſtellen. Hij trok door de opening die hij aan het tuſſchenſchot deed verſcheiden ſtukken van Steen uit, waar van zommigen de groote van een olijv hadden. Hij zuiverde met zijn Vinger de Steenagtige holte, van alle de Steenagtige aangroejingen die 'er in overgebleven waaren, met harde ſteek wieken, pijpen en moederringen, en behield de opening die hij aan het middelſchot gedaan had. Hij belettede de aangroejing van nieuwe Steenen, en hij verſchafte, aan de ontlaſtingen van de Blaas en van de lijvmoeder, een vrije uitloop. Men moet, om zoo een verdrietig ongemak voor te koomen; nauwkeurig op de toeſtand van de ſchede, na een moeijelijk en langduurige kinderbaaring, agt geven: als men 'er een ongevoeligheid, of een bleeke coleur, of eenige lappen van afgeſcheiden vleeſch, beſpeurt, zoo word men wel haaſt naa verloop van eenige dagen overtuigt dat de ſchede tot verzweering overgaat. Men zal daar dan inbrengen ſteekwieken in Samaaritaanſe balſem gedoopt, die men alle dagen twee of drie maalen, om de uitvloejing van de Kraamſtoffen zal vernieuwen. Men zal wel agt geeven dat men de ſchede niet te ſterk doet opvullen, uit vreeze van de lijvmoeder te kwetzen, en de vrije uitvloejing van de Kraam te beletten. Het zal genoeg zijn als men voorkomt dat de wanden van de ſchede niet aan malkander raaken, door eenige Capittel-ſtokken in de voorgenoemde balſem

balsem gedoopt, 'er in te brengen om te beletten dat de nieuw aangegroeijde Vleesdraadjes niet aan malkander hegten, en aldus een tusschenschot in de schede formeeren.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Van de middelen om de Moederkoek natuurlijker wijze uit te haalen, of om de Vrouw te verloszen.

Men weet dat na de eerste arbeid die 't kind doet gebooren worden; een tweede om de uitdrijving van de Moederkoek, te weeg te brengen, verwekt word; of om beter te zeggen, zoo is zij een gevolg van de eerste. Maar nademaal 't lighaam dat de lijvmoeder moet uitdrijven veel kleinder en zagter als 't Kind is, dat een koort of streng uitleeverd om haar uitgang te bevorderen, en dat de deelen die zij doorgaan moet, genoegzaam verwijdert zijn, zyn de zmerten veel zwakker en de lijvmoeder word zoo sterk niet aangedaan. Nogtans verwekt zij zulke poogingen dat zij wel te kennen geevd, dat de uitdrijving van de moederkoek, zoo wel een werk van de natuur vastgestelt, als die van 't Kind zij. Het is dan raadzaam, om een Vrouw natuurlijk en zagtelijk te verloszen, te wagten dat de uitdrijvende zmerten van zelve opkoomen, nademaal zij zich in korte tijd openbaaren; men moet intusschen de navelstreng op twee plaatzen gelijk wij reeds gezegt hebben, binden. De eerste word, een duijm of anderhalf, of twee van de bui-

tenfte omtrek van de onderbuik van 't Kind, gedaan; de tweede zoo ver als men wil; ver volgens fneid men de ftreng tuffchen beide de bindingen een duijm of twee van de eerfte af, en men geevt het Kind aan iemand daar toe bekwaam over, om eer dat 't gebakert werd te onderzoeken of 't wel gefchaapen is.

Terwijl men dit doet, trekt zich de lijvmoeder in, en zich van alle kanten inkrimpende, is werkzaam om de moederkoek los te doen worden, en ze door kleine vlagen of door nijpingen die de moeder nu en dan verneemt, uit te werpen. Deze nijpingen doen zich ook gewaar worden aan de hand die de ftreng vaft houd, als hij een weinig gefpannen is: het fchijnt dat de ftreng ten tijde van de Vlaag een weinig ingetrokken word; en als men dit verneemt, moet men zulks niet beletten, maar in teegendeel die beweeging volgen. Als de pijn over is, voelt men de ftreng zig merkelijk buigen, en men befpeurt dat de Nageboorte met elke nijping min of meer zakt. t'Is goed dat men nu en dan de Vinger aan de opening van de lijvmoeder brengt, om te onderzoeken hoeveel voortgang dat de ftreng gemaakt heeft; 't is zeer gemeen dat men haar na eenige nijpingen aan de opening van de lijvmoeder voelt, vooral als 'er een aanmerkelijk hoeveelheid van bloed uitgeloopen of in klonten ontlaft is; om dat 't uitvloeijen van bloed, te kennen geevt dat de moederkoek van de bodem van de lijvmoeder afgefcheiden is. Als men voelt dat de moederkoek geheel digt bij de opening is, trekt men ze met de navelftreng een weinig harder als men van te vooren deed; men kan met een de moeder verzoeken dat zij eenige pogingen doet.

doet ; maar men moet altijd zijn werking ſchikken na de nijpingen die op gezette tijden weeder koomen, tot dat de moederkoek geheel en al uitgekoomen zij. Veelen doen om de uitdrijving van de moederkoek te verhaaſten, de Vrouwen hoeſten, en na beneeden parsſen, zonder onderſcheid, en dikwils al te hart. Zonder deeze behandeling geheel en al te verwerpen, zegge ik dat de eene tijd beter als de andere, om dit kleine hulpmiddel zig ten nutte maaken, geſchikt is; als wanneer de eerſte nijpingen, alreede de moederkoek hebben doen zakken, en de volgende niet ſterk genoeg zijn om haar uit te doen drijven, laat ik de Vrouwen altemets, en met tuſſchen poozingen ſnuiten om daar meede eenige ſchudding in de geheele onderbuik en lijvmoeder te verwekken. Dit middel heeft bijna altoos een goede uitkomſt gehad, ten zij dat de moederkoek geheel en al vaſt zat, of dat zij door eenige van haar deelen vaſt gehouden wierd.

De 't ſamentrekkingen van de Baarmoeder, alhoewel door de pogingen van de moeder geholpen, zijn niet altoos genoeg om de moederkoek uit te drijven: daar zijn gevallen in de welke men verplicht is, om ze te vatten en uit te haalen, door de handen in de lijvmoeder in te brengen. Als, bij voorbeeld de ſtreng aan de zijde van de moederkoek breekt; of als dit vleeſchagtig lighaam, zoo vaſt kleevt dat nog de ſchuddingen, nog de pogingen, nog 't verloop van tijd vrugteloos geweeſt zijn om ze van de bodem van de Baarmoeder af te doen raaken; is men 'er toe genoodzaakt, als de moederkoek half los zijnde teegenſtand aan 't gedeelte dat nog vaſt zit, bied, en dat zij een uitſtorting

van bloed, en flauwtens verwekt; en eindelijk als zij in gevaar is van gescheurd te worden, en van maar halv uit te koomen.

Ik heb waargenoomen dat de al te groote dikke strengen, voornamentlijk als die dikte door een vergadering van te veel Water in 't (*Celluleus Weefzel*) voorkomt, gemakkelijk breeken: Want hier volgt uit, dat de navel-vaten verder van malkander leggen, en gemakkelijker breeken, als wanneer zij digt bij malkander leggen. De breeking van de navelstreng, geschied ook als 't Kind dood, en eenige tijd in de lijvmoeder gebleven is, en als de verrotting de streng heeft doen verwelken, en week worden; en al bied de moederkoek weinig tegenstand, men voelt hem aan de minste trekking, breeken: De aankleving van de moederkoek (*Cohaerentia Placentae*), kan eindelijk de breeking van de streng te weeg brengen, als men hem te veel vergt door schuddingen in de moederkoek te verwekken, voornaamentlijk als men tot dat 'er veel bloed uitgestort word, aanhoud. De sterke teegenstand van de moederkoek, werd ten eerste door de verlenging van de streng ontdekt, vervolgens door de hand die een tegenstand gewaar word, die tot een zeekere afstand getrokken word, maar die nogtans soo ras als men hem loslaat weer na boven klimt. Deeze tegenstand, zeg ik, gevoegt bij de vrees die men zomtijds heeft van de hand in de lijvmoeder in te brengen, is oorzaak dat men de streng breekt, en dat men in de noodzaakelijkheid komt van 't geen dat men met gemak zou hebben kunnen doen, nu met een weinig meer moeijte moet verrigten. t'Is altemets een geluk dat de navelstreng tusschen de handen van halstarrige menschen

om

om de Moederkoek te gaan zoeken, als zij eenige tijd tegenſtand gebooden heeft, breekt; want als zij heel gebleven was, zou zij de bodem van de Lijvmoeder mee geſleept, en hier door een minder of meerder aanmerkelijke omkeering, van dit deel voorzaakt hebben.

Ik beken, dat in 't begin dat ik de Vroedkunſt oeffende, ik, in twee teegenſtrijdige ongevallen vervallen ben, in 't eerſte, uit vrees voor de konſtbewerking, want ik werkte zoo kragtig, en zoo lang op de ſtreng, dat ik ze zomtijds brak. Het tweede doen ik wat meerder ondervinding verkreegen had, en zoo vreesagtig niet was, ging ik wel eens al te vroeg de Moederkoek opzoeken, en dat, zoo ras als ik maar een weinig teegenſtand gewaar wierd; tot mijn geluk hebben deeze kleine miſlagen van geen kwaad gevolg geweeſt, en mij veel tot leeringe verſtrekt. Zij hebben mij de kragt en zwakheid van de Navelſtreng doen leeren kennen; en een halv, zomtijds een heel uur, de uitdrijving van de Moederkoek doen afwagten, bijzonder in gevallen, waar de ſtreng ſterk genoeg was, en als 'er geen overſtelijge bloedſtorting plaats had; of wel op zijn zwakheid mij niet vertrouwende, 't beſluit te neemen van de Moederkoek op te zoeken, naa ten minſte de natuurlijke nijpingen eenigen tijd, zoo wel als de pogingen van de Moeder en de gepaſte ſpanning van de ſtreng te hebben laaten werken. Ik heb in 't vervolg opgemerkt, dat ik ieder jaar, op zijn meeſt tien gedwonge verloszingen genoodzaakt was te doen; maar men dient al veel ondervinding om die wel te onderſcheiden, te hebben.

P 5 Men

Men is in Duitschland en meer andere Landen gewoon in alle de Kinderbaaringen, zoo ras als 't Kind ter Waereld gekoomen is, de handen om de Moederkoek af te haalen, in de Baarmoeder in te brengen; men wacht niet dat de natuurlijke nijpingen, deeze tweede Werking verrigten, al hoewel zij de eerste volbragt hebben. Als men deeze behandeling nagaat, schijnt het in den beginne moeijelijk te zijn, een konstbewerking die 't voordeel van schielijk te verloszen meede brengt, en die de omkeering van de Lijvmoeder, en de breeking van de streng voorkomt tegen te spreeken; nogtans kan ik mijn toestemming tot die behandeling niet geeven, om dat de natuur ons een andere weg schijnd aan te wijzen, die door de nijpingen die zij verwekt, door de onwillige pogingen die op de uitgang van 't Kind volgen, en door de uitgang van de streng, die zig als een voorganger vertoont, om de weg die de Moederkoek houden moet aan te wijzen, ons genoegzaam overtuigt dat 't voleindigen van de verloszing haar eigen Werk is. Ik verwerp eindelijk de voorbaarigheid der geene die deeze zagte en bijna altijd voordeelige middelen veragtende, aan de Vrouwen veel heeviger zmerten verwekken, als zij moesten lijden, en die door verhaasting met 't uithaalen van een lighaam dat nog geen tijd gehad heeft van zich los te maaken, een bloedstorting (*Hæmorraghia*) kan veroorzaaken. Zonder noodzaakelijkheid, met zoo een geweld te verloszen, is 't de vroedmeesteren vrijheid te verleenen, van, ter laste van hun geweten, en aan 't gevaar van de Moederen, het derde gedeelte van de verloszingen zonder noodzaakelijkheid te verkorten; het

het zoude bijna het zelvde zijn, als of men zijn goedkeuring gav om 't Kind in de Lijvmoeder, zoo ras als zij genoeg verwijdert is, om 'er in te koomen, te gaan haalen; en dat zonder agt te geeven of 't Kind een goede legging heeft, of de wateren zig wel vertoonen, en de weën goede en waare ween zijn; men het omkeerde, om het met de voeten uit te haalen. Men zou aldus leeren zig van de natuurlijke middelen te ontslaan, om in hunne plaats die van de kunst te stellen, om dat zij rasser zijn, en men ze in gevallen van nood, heeft zien gelukken.

Ik heb vergeeten de strengen die op de randen van de Moederkoek ingeplant zijn, onder 't getal van die, die gemakkelijk breeken, te stellen: het klein getal van hunne takken, beneevens de kleine ruimte die zij vervullen, zijn oorzaaken dat zij door de geringste trekking, verdeelt worden, en de navelstreng doen breeken: terwijl dat die, die in het middelpunt is, door vijf a ses groote wortelen ondersteunt word, en in staat is van groot geweld te weederstaan. Zommige koomen ook te breeken met 't omkeeren van 't Kind, als zij om eenige leeden gedraaijt zijn. Het verschil is, ook in het een en ander geval niet groot; die geene die een middel voor de kwaade legging van 't Kind weet, kan gemakkelijk de toevallen die aan de navelstreng geschieden, herstellen. Ik heb nooit een, om dat hij te kort was, gezien breeken; ik heb waargenoomen, dat de allerkleinste, dat is te zeggen een weinig korter als een fransche Koninglijke voet, zig als het noodig was verlengde en nooit tegenstand aan 't uitgaan van 't Kind bood.

De sterke vasthoudenheid van de Moederkoek

aan

aan de Bodem van de Lijvmoeder vereijſcht, dat men vroeg of laat, de hand 'er inbrengt om die twee vereenigde lighaamen van elkander af te ſcheiden. Men moet nogtans daar toe niet overgaan, dan na eenige tijd getragt te hebben, de Moederkoek door ſchudding van de ſtreng, en door pogingen van de Moeder, aan 't waggelen te brengen, door haar tot hoeſten of ſnuijten vrijwillig te verwekken, en na omlaag te drukken ten tijde van de krimpingen die de Vrouwen in die verrigting van de natuur gevoelen. Als men deeze middelen te vergeevs in 't Werk geſtelt heeft, voelt men dat de ſtreng, een zwaarder en vaſter lighaam als de Moederkoek is, ſchijnt te doen wankelen: wel verre dat dit lighaam beneden blijvd liggen, en zig naa de uitwendige deelen zoo ſchikt, klimd 't ſchielijk door een Zoort van veerkragt weeder op, en dat zoo ras als 't van de ſtreng bevrijd is geworden; als men eindelijk de palm van de hand, op de onderbuik legt, voelt men de Lijvmoeder neederzakken, en dan weer opklimmen; naar maate dat de hand trekt moet men oordeelen dat men op de Lijvmoeder zeer nauw aan de Moederkoek gebonden, werkt, dat men haar zoude omkeeren, als men met de kragt die de vaſtigheid van de navelſtreng zoude toelaaten te gebruiken, aanhield te trekken. Het zelvde geſchied, als men door de hier voor verhaalde middelen, eenige tijd om de Moederkoek te doen neerzakken, doorgebragt heeft, in plaats van ze daar meede uit te haalen, men door de ſchudding aan de navelſtreng, een bloedſtorting en de uitgang van klonten bloeds verwekt: wanneer de zelve, teegen de natuur, verwekte pogingen, flauwtens en ruijzingen der ooren

(*Tin-*

(*Tinnitus aurium*,) veroorzaaken; heeft men reden te geloven, dat een gedeelte van de Moederkoek die aan de Lijvmoeder vaſt kleevt, die geene die 'er van geſcheiden is, weerhoud; en dat als men de ſtreng aanhoud te trekken, men gevaar loopt van de Moederkoek in tweë te ſcheiden, en een aanmerkelijke ſtorting te veroorzaaken. Het is dan voorzigtiger de Moederkoek in de Lijvmoeder te gaan opzoeken, en door die konſtbewerking de breeking van de ſtreng, of de bloedſtorting voor te koomen.

Ik denke niet dat het zoo gevaarlijk is, als men geloovd heeft, de Moederkoek die men niet heeft uit kunnen haalen, aan de beſtiering van de natuur en aan de tijd over te laaten, in die verwagting dat zij ze gelukkig zullen uitdrijven. Ik twijvele zelvs geenzints, of de natuure die ze in gunſtige gevallen wel uitwerpt, het door den tijd, in die door de aankleving van de Moederkoek moeijelijk geworden zyn, ook zal kunnen te weeg brengen. Daar is niemand die in de kunſt ervaaren is, die zulks niet altemets ondervonden heeft. Nogtans eenige ongelukken, waar van ik getuige geweeſt ben door de verrotting van dit vreemde lighaam in de Lijvmoeder veroorzaakt, als ontſteeking van de Lijvmoeder, gevaarlijke en zomtijds doodelijke Koortzen; die ongelukken, zeg ik, doen mijn beſluiten, dat men een Moederkoek die men met de hand kan gaan opzoeken, nooit aan de ſchikking van de natuur moet overlaaten. Deeze konſtbewerking kan kort na de verloszing geſchieden, zonder dat men behoevd bedugt te zijn voor deerlijke zmerten, waar van de Heer *Ruiſch* in zijn ontleedkundige verhandeling * van de

* Tom. IV *Tractatus anatomicus* p. 8 & *Sequentibus.*

de Lijvmoeder melding maakt; ik begrijp dus niet, waarom deeze Auteur aanraad dat men de al te vaſtzittende Moederkoek aan de tijd en aan 't vermooge van de ronde Spier van de Baarmoeder (*Muſculus Orbicularis Uteri*) zal overlaaten, en zelvs veel eerder als aan 't behulp van de hand, die zeer zmertelijk en gevaarlijk voor de Vrouw moet zijn. Het is ook niet moeijelijk of gevaarlijk, kort na de Kinderbaaring, de vaſt zittende Moederkoek af te ſcheiden; men behoevt ſlegts een uur te wachten of zij los word, om door de overvloed van bloed niet overwonnen te worden; maar 't is door de ondervinding beveſtigt, dat als 'er meer tijd verloopen is, 't zeer moeijelijk is in de Lijvmoeder in te koomen, dat zeer bezwaarlijk valt aan den Vroedmeeſter, en zeer zmertelijk voor de Vrouw is, eer dat men tot de plaats daar de Moederkoek vaſt zit gekoomen is; boven dien gebeurt het dikwijls, dat men ze anders niet als met ſtukken en brokken uithaalen kan: 't is waarſchijnnelijk als men de tijd onnut heeft doorgebragt, dat de Heer *Ruiſch* zegt dat om de Moederkoek met geweld en bij ſtukken en brokken uit te haalen, men veel moeijte in 't Werk ſtellen, en veel zmerten aan de Vrouw veroorzaaken moet. Eindelijk verklaart zig de Heer *Ruiſch* niet klaar genoeg op die plaats; en als hij zegt dat de Moederkoeken te lang in de Lijvmoeder zonder Wanorder te verwekken, gebleven zijn, weet men niet of hij van een Kinderbaaring met een ten volle gedraage Kind, of van een die in de tweede of derde maand geſchied is, ſpreekt. Als hij van deeze laaſte Moederkoeken ſpreekt zoo heeft hij gelijk. Wij weeten zoo wel als hij, dat de Lijvmoeder al te weinig in die te

vroeg-

vroegtijdige verloszingen verwijdert, en ſchielijk na de uitgang van de vrugt, zig toeſluitende, het inbrengen van de hand niet toelaat; en dat men de uitdrijving van de Moederkoek aan de natuur moet overlaaten. Het gebeurt zelvs dikwijls dat alhoewel het Kind uitgekoomen is zij 'er eenige maanden aan blijvt vaſt kleeven, 'er aan vaſt groeijt, vervolgens als zij los geworden is, met een bloedſtorting of door een nieuwe arbeid uitgedreven word, zonder nogtans de Wanorders die de Moederkoek van een voldraage Kind verwekt, te veroorzaaken. Aldus begrijp ik die kunſtoeffenaar niet, als zienende die vermaarde Schrijver zig ten dien opſigte (dat de Moederkoek die in de Lijvmoeder na een op zijn gezette tijd geſchiede Kinderbaaring gebleven is, met die van een vrugt die op de tweede of derde maand verloſt is geweeſt,) verwerren; en nog veel minder, als ik hem voor de minſte moeijelijkheeden die zich opdoen, zig op de bediening van zijn Lijvmoeders ſpier, zie geruſt ſtellen, in plaats van de Moederkoek te gaan opzoeken. Want de ondervinding leert, dat een groote Moederkoek niet lang vaſt blijvt aan kleven, dat zij in weinig tijds in de Lijvmoeder kome te rotten, en dat bijaldien zij 'er niet uit ontlaſt word, zij veel eerder, door toeval als door de Wetten der natuur, het bloed beſmet, en de Vrouw in groot gevaar brengt.

In het vertrouwe waar in ik ben, dat de uitdrijving van de Moederkoek zoo wel 't Werk van de natuur is, als de arbeid die 't Kind gebooren doet worden; nademaal de zmerten die den arbeid voortbrengen, tot aan het tijdſtip van haar uitgang aanhouden; is mijn gevoele, dat om haar uit te haalen, men zig nooit moet

ver-

verhaaſten, zoo lang als 'er niets is dat die verhaaſting doet noodzaaken. Aldus zoo ras als 't Kind ter Waereld gekoomen is, maake ik mijn eerſte binding van de navel ter lengte van een groote duim, van de uitwendige oppervlakte van zijn Onderbuik, ik maak een enkelde kring, daar na haal ik de ſtreng met een gemeene knoop vaſt, ik maak een tweede knoop op de eerſte, op dat de binding niet los raake. De loop van 't bloed (*Curſus Sanguinis*,) aan de zijde van 't Kind, door deeze eerſte binding opgehoude zijnde, werd meede vereiſcht, door een tweede draad na de zijde van de Moederkoek die men zoo ver als men wil, van de eerſte plaats, belet te worden, en als dan ſneid men tuſſchen beide deeze bindingen de ſtreng af, agt gevende drie goede duimen van de ſtreng na de zijde van 't Kind over te houden; om indien de eerſte binding kwam los te raaken, men plaats genoeg hebben mag om een tweede te maaken. De navelſtreng afgeſneeden, en 't Kind los gemaakt hebbende, wind men het in een warm gemaakte deeken, en men geevt het aan een baaker over, die het van 's Moeders bed, bij het vuur brengt; 't is zeer goed de baaker te belaſten dat zij 't niet, dan na een tweede beſchouwing opbaakert, het geen men niet eerder als wanneer de Moeder volkoomen verloſt is doen kan. Men zal miſſchien denken, dat de tijd die men tot de bindingen beſteed, tot het afſneiden van de ſtreng, en om het Kind in zeekerheid te ſtellen verlooren is, eer dat men tot de uithaaling van de Moederkoek overgaat; maar men miſleid zig hier in, want door dit uitſtel word de uithaaling van de Moederkoek gemakkelijker; en is teffens voordeelig voor 't Kind.

Ter-

Terwijl men met het binden der Streng, beezig is krimpt de Baarmoeder allengskens weeder in, en die inkrimping of t'zamentrekking, brengt de loswording van de Moederkoek, als zij zulks nog niet is, te weeg; en indien zij het is, tot haar uitdrijving na de zijde van de opening, om haar door behulp van eenige krimpingen, en van eenige onwillige pogingen van de Moeder, zoo ver te doen komen, dat zij met de in de Scheede ingebragte Vinger kan gevoelt worden.

Deeze voortgang die zonder behulp van de konst, zoo ver gevordert is, laat weinig moeite over aan die geene die belast is met het uithaalen van de Moederkoek: als men de Navelstreng vat om ze uit te doen koomen, is men zeer verwondert, dat zij zonder moeite uitgehaalt word; zomtijds word zij zelvs in die tusschentijd, door een of meer nijpingen, eer dat men aan haar uithaaling gedagt heeft, uitgedreven. Zie daar 't voordeel van 't uitstel, dat ik altoos boven de verhaasting zal verkiezen, die 't breeken van de Streng, als de Moederkoek nog niet los is, kan te weeg brengen, en een Bloedstorting als zij maar ten deele los is: zelvs zomwijl de omkeering van de Lijvmoeder, als de Streng zoo sterk, als de aankleving van de Moederkoek aanmerkelijk, is. Het kleine uitstel dat ik, voor de uithaaling van de Moederkoek voorstelle, is niet alleenlijk voordeelig voor de Moeder, maar ook voor 't Kind. Als het Kind zwak is, na dat men het uit zijn legging opgenoomen heeft, brengt men het alle noodige hulpe toe; men verwarmt het, verkwikt het uitwendig met warme Wijn; en als het noodig is laat men het hier wat van indrinken. Ik beken dat de Vroedmeester, van dit uitstel gebruik

maakt, om zig te ontslaan van een Kind dat hem in de omstandigheeden van een Verloszing van een vast zittende Moederkoek, van een bloedstorting, en van onwillige beweegingen van de Moeder, hinderlijk zoude zijn; als hij in de noodzaakelijkheid zijn mogt, van de hand in de Lijvmoeder in te brengen, om de Moederkoek los te maaken.

Het gebeurt dikwijls dat de Vroedmeester de moederkoek aan den ingang van de Lijvmoeder met de top van zijn vinger niet als na een geruijme tijd gevoelt, en met veel moeite haar die weg door laat gaan; haar groote uitgebreidheid, of de breedheid van haar oppervlakte, beneevens de inplanting van de Navelstreng in haar middel, stoppe zeer nauwkeurig de opening van de Lijvmoeder; waar uit ontstaat dat zij inwendig breeder zijnde, zij de schuddingen van de Streng, de nijpingen en vrijwillige pogingen, wederstaat; en 't is maar na een geruime tijd, dat zij eindelijk door de inwendige lucht, en door geklonterd bloed uitgedreven zijnde, die doortogt uitgaat. Het middel om haar uitgang te verhaasten, is, met de Vinger dat gedeelte van de Moederkoek dat 't naaste aan de opening is te ondersteunen, haar breedte te verminderen, en een doortogt voor de inwendige lucht te bezorgen, terwijl dat men met de andere hand de streng vast houd, en hier meede na maate dat de tegenstand van de Moederkoek groot is, trekt; dit middel heeft altijd een gewenste uitslag gehad, en verkort heel veel de uithaaling van de Moederkoek.

Na dat de moeder volkoomen verlost is, en dat door de beschouwing van de stukken, men verzeekert is dat alles wel uitgekoomen is, is 't noo-

noodig, dat men eenige zorgen voor haar heeft, voor al als men weet dat het Kind wel bezorgt, en gemakkelijk bij het vuur is. Men moet, met iemand daar toe bekwaam, alle de natte linnen doeken die onder de Vrouw zijn, wegneemen, en anderen drooge en warme in de plaats van die onder haar ſtecken, alles zoo ſchikkende dat zij warm en gemakkelijk legt, en de deekens die door den arbeid opgeſchoven zijn geworden, ordentelijk leggen, en zelfs indien het noodig is vermeerderen om dat een Vrouw die pas verloſt heeft gemeenlijk huiverig is. Zij heeft dan van nooden dat men haar warmte vermeerdert om haar in een natuurlijke ſtaat te ſtellen.

Als de Kraamvrouw, wel bezorgt is, moet men op nieuws het Kind beſchouwen; en ook zien of de Streng wel gebonden is; of het gaare daar het meede gebonden is ook te dun is, en hem ſnijden kan, en of hij in dikte verminderd zijnde, geen bloed laat uitloopen; men onderzoekt vervolgens of 'er eenig gebrek aan geſteldheid of *conformiteit* plaatz heeft, die men zou kunnen herſtellen. Wanneer alles in een goede ſtaat is, laat men het baakeren, met voorzorge dat men geene deelen met banden ſluit of vernauwt. De Baakers en Minnen hebben gemeenlijk de gewoonte van de band op de borſt van 't Kind niet ſtijv aan te haalen, maar dewijl men haar nooit eenige zorgen omtrent de beenen aanbevoolen heeft, verbeelden zij zig dat zij de zwagtels om die deelen heel ſtijv moeten aanliggen, om ze rechter te maaken als de natuur heeft kunnen doen. Ik heb gezien dat deeze verkeerde zorg van dit gevolg waar en dat die arme Kinderen, de eerſte dagen van hun leven met geduurig te ſchreeuwen doorbrag-

ten. Na dat ik ze had doen losmaaken, bevond ik dat hunne Dijen en beenen zeer rood en gezwollen, en de vouwen van de Zwagtel in hun vleesch ingedrukt waaren. Ik belastede dat men ze alleenlijk in doeken met spelden vastgemaakt eenige dagen lang zou winden, om dat ik voor ontsteeking, en het heet Vuur, (*Gangrena*) bedugt was. Het was te wenschen dat men in Vrankrijk de jonggebooren Kinderen niet baakerde, gelijk men doet, en dat men hunne leeden vrij, hoewel gedekt liet. Zij zouden rechter en sterker zijn, het gantsche lighaam zou het voordeel genieten dat hunne kleederen gemakkelijk konden afgenoomen worden, waar door zij met minder moeijte zouden kunnen verschoond, en de lucht die ze omringt ligter vernieuwt worden.

Ik raade de jonge lieden die zich in de Vroedkunde oeffenen, dat zij zoo ras zij de eerste moeijelijkheeden van natuurlijk te Verloszen verneemen, de hand in de Lijvmoeder inbrengen: 't is 't beste middel om zich aan te wennen zonder gevaar te verloszen, want daar door zullen zij 't breeken van de Streng vermeiden, zoo wel als de omkeering van de Lijvmoeder: behalven dat, zullen zij de konstbewerking om de Moederkoek te gaan zoeken, of zij vast gekleeft is, of niet, zich gemeen maaken. Maar ik twijffel geenzints, of, als zij in die kunstgreep zullen ervaaren geworden zijn, en of zij zullen het met een stoute vrijmoedigheid kunnen uitvoeren, en wanneer het geval 't nietvereischt, dat zij dit middel niet in 't werk stellen, zullen zij met geduld de uitwerking van de nijpingen, en van de arbeid die de natuur ook verwekt, om de Moederkoek,

koek, na den uitgang van 't Kind, te verdrijven, afwagten.

Ik kan niet voorbijgaan zoo een groot Konstenaar, als *Mauricaeu* geweest is, over zijn volstrekte leerwijze, die hij geevt in het eerste deel van zijn Verhandeling over de Verloskunde van 't jaar 1712 pag. 148, te berispen, om de Vrouw zoo ras als 't Kind gebooren is te verloszen, uit vrees zegt hij, dat de Lijvmoeder zich toesluit, en dat de tijd die men tot het binden van de Streng, en om 't Kind in zeekerheid te stellen, al te langduurig zijnde, alleen de oorzaak zij van eenige verhindering aan de doorlating van de Moederkoek, 't is waar, dat zoo ras als 't Kind doorgegaan is, de Lijvmoeder zich inkrimpt, door de vouwen die haar draaden maaken; maar de verrigting van de Kinderbaaring, het maaksel van 't deel, en 't gebruik dat men maakt van de hand in dit Ingewand, in tijd van nood in te brengen, hebben ons onderrigt dat haar t'zamentrekking, in haar bodem begint, als zijnde 't middelpunt van haar Vleesdraaden, en van de kragt van dit Ingewand; en dat deze t'zamentrekking van de bodem, zeg ik, noodwendig, het lighaam dat in haar holligheid onthouden word, na de opening wegjaagt; en dat de tegenwoordigheid van dit Lighaam, en de geduurige uitvloejing van bloed, een open weg moet verschaffen. Wij weeten ook dat de Veerkragt van de Lijvmoeder, merkelijk door de overmatige verwijdering, die zij in de Kinderbaaring ondergaan heeft, moet verzwakt zijn. Daar te boven is 't een bekende en uit haar maaksel voortkomende werking, dat hoe meer de bodem van de Lijvmoeder verwijderd, hoe meer haar mond vernauwt word; en zulks kan men in de

Zwangerheid gewaar worden; en dat in teegendeel, hoe meer haar bodem vernauwt, hoe meer haar mond verwijdert word; gelijk men in den arbeid bemerken kan, om dat elk van die deelen een teegengeſtelde werking verrichten, om nochtans de goede uitkomſt van de zelvde werking te weeg te brengen. Zoo lang dan als een Lighaam van zoodanige omtrek, als dat van de Moederkoek van een voldraagen Kind is, in de Lijvmoeder beſlooten blijvt, is de mond het gedeelte die 't traagſte is om zig weer in te krimpen; het is dan moogelijk, de hand een uur, en zelvs laater na de Verloszing van 't Kind, 'er in te brengen; en men moet bij gevolg, een gedeelte van die tijd, indien geen toeval zulks gebied, de uithaaling van de Moederkoek te verhaaſten, afwagten, dat zij natuurlijk uitgedreven word.

De behandeling van de Hr. *Mauricaeu* van al te ſchielijk te verloszen, gelijk ik zoo eeven gedaan hebbe, verwerpende; behoore ik geen meerder toegeevenheid ten opzigte van de Heer *Clement* te gebruiken, niet teegenſtaande de eerbied en de erkenteniſſe waar meede ik inwendig bewooge worde, voor die geleerde Konſtoeffenaar, die ik de eer gehad hebbe van tot Leermeeſter te mogen hebben. Zijne behandeling geſchiede, alhoewel met een geheel ander inzigt, op de zelvde wijze als die van *Mauricaeu*; hij had zig aangewend aanſtonds te verloszen, latende het Kind op het bed van de Moeder leggen, met voorzorgen van 't niet te verlaaten, voor dat hij het aan zoodanige Perzoonen die 'er belang in hadden, gezond en fris had laaten zien. Nademaal hij noch heel jong zijnde, de eer had van de eerſte *Dauphine* van Vrankrijk te verloszen, onder de Regee-

geering van Lodewijk de XIV, en zelvs van ter hulpe van vreemde Koninginnen geroepen te worden: en gelijk men, in die Verloszingen van groot aanzien, verpligt is, het jong gebooren Kind aan de Princen van den bloede, en aan de Ambaſſadeurs naakend, en van welke Sexe dat het is, te laaten zien: had hij zig een vaſtgezette regel gemaakt van eerſt volkomen te Verloszen, en het Kind vervolgens aan de omſtanders te toonen, en het aan de Baaker overgevende, toonde hij haar, dat het in goede ſtaat, en zonder gebrek dat men hem te laſt kon leggen, uit zijn handen kwam. Hij dagt dat als hij de Vrouwen van die rang, zoo een geruime tijd verlaaten had, zonder haar te verloszen, als vereiſcht word, om de geſteltheid, van een zoodanig Kind, aan zoo veel toezienderen te laaten onderzoeken, om alle zijn leeden, in de teegenwoordigheid van de Geneesheeren te beſchouwen, en om het aan de Baaker over te geven, hij haar ongeduldig en zig verantwoordelijk zou gemaakt hebben, over de toevallen die haar hadden kunnen overkoomen, door de teegenwoordigheid van de Moederkoek in de Baarmoeder.

Het is zeer waarſchijnelijk dat de Moederkoek zig, van de Lijvmoeder aan dewelke zij zeer naauw vereenigt is, niet afſcheid, als ten tijde van de uitgang van 't Kind, nademaal men zoo lang als de arbeid duurt, weinig of geen bloed gewaar word, en dat als zij 'er eerder van af ſcheidede, 'er een zoo overtollige als gevaarlijke uitvloejing van bloed plaatz zoude hebben, die tot dat het Kind gebooren was, zou aanhouden. Als wij bemerken dat, in zommige natuurlijke Kinderbaaringen, meer bloeds als na gewoonte uit-

vloeijt, zoo kan men veronderſtellen dat de Moederkoek ergens van los is geraakt, maar dat deeze ligte ſcheiding, niet in ſtaat is van een Bloedſtorting te veroorzaaken; vooral om dat de arbeid van de Kinderbaaring, zijnde een bijna onophoudelijke werking, en wederwerking, (*Actio et Reactio*) van de Lijvmoeder op het Kind, en van 't Kind op de Lijvmoeder, die weeromſlag van Lighaamen (*Repulſio Corporum*) en van deelen die zoodanig van alle kanten gedrukt worden, laaten niet toe, dat door de kleine ſcheiding van de Moederkoek veel Bloeds uitgeſtort word: 't is ook die drukking die belet dat de Moederkoek niet los word, zoo lang als de arbeid duurt, in weerwil van de pogingen van de onwillige beweegingen van de t'zamentrekking, en van de heevige Vlagen waar meede de Lijvmoeder aangedaan word, die het middelrift (*Diaphragma*), beneevens de Spieren van de Onderbuik (*Musculi Abdominales*) in beweeging doen koomen, om in de drukking van de Lijvmoeder deel te neemen. Zoo veel geweld zou niet nalaaten de Moederkoek los te maaken, al zij in haar plaats door 't Kind 't geen de holligheid van de Lijvmoeder nauwkeurig vervult, tot dat 't in geheel uitgedreeven is, niet opgehouden en bewaard wierd: 't is zoo met dit Ingewand geleege als met de Bloedvaten, die door middel van hunne Veerkragt, altijd eeven gelijk op het vogt dat zij onthouden werken, al tapt men 'er veel van af, of welke overvloed de ſpijzen en dranken, 'er in doen voortkoomen. De Lijvmoeder krimpt zig door een gelijke Veerkragt die overeenkomende is met 't geen 'er uitgaat, in; zij drukt behendig al dat in haar beſlooten is: en 't is maar na

de

de uitdrijving van 't Kind, dat in de Lijvmoeder een nafpeurlijke holligheid is. Dit deel dat altijd in werking is om zig te verloszen, vervolgt dan haar werking; zij rimpeld zig van haar bodem af na haar zijdelijke deelen: en dewijl de Moederkoek van gevoeligheid van werking (*Senſibilitas*) ontbloot is, en bijgevolg kan zij haar beweegingen van t'zamentrekking niet agtervolgen, zij blijvt dan haar breedte behouden, en moet noodzaakelijk van de bodem van de Lijvmoeder losraaken, om de ongelijkheids wille van de oppervlakte die zig tuſſchen die twee lighaamen bevind. Zoo ras als de Lijvmoeder van de vereeniging van de Moederkoek vrij geworden is, werkt zij met meerder kragt op dat lighaam, om het weg te jagen: vrij geworden zijnde in haare beweegingen, drijvt zij haar door wederkeerige t'zamentrekkingen (*Periodicæ Contractiones*) van agter na vooren, die niet voor dat zij geheel uit haare holligheid is, ophouden. Deeze t'zamentrekkingen verwekken Weën of krimpingen, (*Motus Spaſtici*); maar zij zijn veel zwakker, als de arbeid van 't Kind; om dat ter dier tijd de Lijvmoeder een zagt lighaam dat haar zwakkelijk weederſtaat, uitjaagt, en zulks het door een weg die genoegzaam is om haar door te laaten gaan, in plaatz dat zij van te vooren een vaſt lighaam, verdrijven moeſt, en een deur die haar groote teegenſtand bood, moeſt open doen, die alleenlijk voor een grooter magt geweeken is, en na die ſtormen aan haar gevoeligheid en weerſtand eevenredige zmerten geleeden te hebben.

VIERDE LID.

Van ſtukken of brokken die van de Moederkoek, naa de uithaaling derzelve in de Baarmoeder kunnen overblyven.

De Moederkoek (*Placenta*) is een zagt, vaatagtig, en zeer bloedrijk lighaam, aan zig zelve eigen, (*Parenchyma*) genaamd; deszelvs Weevzel (*Textura*) is zoo vaſt, en de Vaten zijn in dit lighaam zoo ſterk in elkander gevlogten, dat bij de minſte aaneenhegting, als men bij de ſtreng trekt, zij zig van elkander niet laten afſcheiden, inzonderheid als de Streng uit 't midde van haar zijn oorſprong neemd; en om dat de Streng uit zijn geheelen omtrek wortelen ſchiet, die in alle de deelen van de Moederkoek verdeelt zijn, en die haar van alle kanten vaſthouden. Zij volhard haar gedaante zoo te behouden, dat in gevalle van aankleeving, men vernoomen heeft, dat in plaats van te breeken, zij de bodem van de Lijvmoeder met zich wegſleepte; haare taaijheid niet toelaatende dat zij verdeelt wierd. Men heeft nochtans in diergelijke gevallen van aankleeving, zomtijds eenige ſtukken van de Moederkoek gezien overblijven: 't welk alleenlijk geſchied wanneer men al te laat het voorneemen, van haar te gaan opzoeken genoomen heeft; de Lijvmoeder ter dier tijd in haar bodem en haar Zijdelingſche deelen vernauwt zijnde, laat niet als zeer moeijelijk 't inbrengen van de hand toe, en als

als hij 'er ingebragt is, belet zij daar te boven zijn werking.

Als de Moederkoek zoo vast kleevt, dat zij de gedaante van de Lijvmoeders groeven aangenoomen heeft, kan het gebeuren, als de Vroedmeester zijn best doet om de geheele Klomp uit te krijgen, of haar het eene stuk na het andere los te maaken, eenige brokken zijn zorgvuldigheid ontvlieden, of door zijn vingeren niet kunnen los gemaakt worden. Men moet niet denken dat zoo een klein ongeval verdient dat men zich ten dien opzigte zoo verontrust: de natuur smelt altijd die overblijvselen door etterwording; of ze drijvt ze met 'er tijd uit, zoo gemakkelijk als de kleine Moederkoeken, die de vrugten van twee a drie maanden niet hebben kunnen volgen, en die men aan de zorgen van de natuur heeft moeten overlaaten: als 'er gevaar bijkomt, of dat de dood 'er op volgt, moet men het veel eerder aan de ontsteeking, en aan de pijniging die men aan de Lijvmoeder verwekt heeft, als aan de overblijvzelen van de Moederkoek toeschrijven. Het kan daar te boven gebeuren dat eenige stukken van de Vliezen van een Moederkoek die gemakkelijk uitgekoomen is, en wiens Klomp in haar geheel schijnt te zijn, in de weg blijven zitten, 't zij dat zij aan de Wanden van de Baarmoeder blijven vast kleeven, 't zij dat zij door haar hals afgeneepen geweest zijn. Men kan gemakkelijk begrijpen, dat die Vliezen die door de Moederkoek als zij in haar natuurlijke legging is, in de Lijvmoeder geplaast zijn, na haar, als zij uitgehaald word, uitkoomen en dikwils een lange staart maaken, van welke eenige stukken door de aannadering van de deelen, kunnen afgescheiden worden

den. Men moet dan, na de uitgang van de Moederkoek die zoort van Vliesagtige Staart, (*Cauda Membranosa*) zagtjes aan uitbrengen, en ze geheel tragten uit te krijgen. Maar als 'er eenig aanmerkelijk gedeelte van overblijvt is 't niet raadzaam dat men de hand in de Lijvmoeder inbrengt, zoo wel om dat 't zeldzaam gefchied dat men ze in die holligheid ontmoet, en bijna onmogelijk is haar zoo met de vingeren te grijpen, dat men ze uithaalen kan: want die Vliesagtige blaadjens (*Folia Membranacea*) die zeer glibberig zijn, willen ligtelijk voor de vingeren die haar vatten en wegneemen, wijken. Het is dan beter dat men ze aan de zorg van de natuur overlaat, nademaal dat zij na weinig dagen gefmolten zullen zijn, en met de Kraamzuiveringen uitgaan; of zij vereenigen zich zomtijds met klonten bloeds, die ze onder de gedaante van een klomp, die aan de vrouw eenige nijpingen verwekt, en die in haar uitgang onwillige pogingen te weeg brengt, meede fleepen.

De Vrouwen en de Bakers in 't gemeen geven aan deeze t'zamengehoopte klonten bloeds en van vliezen die door hun verblijv en de hitte van 't deel verhard zijn geworden, de naam van valfche bevrugtiging, klomp of *Mola*, zomwijl ook uit onweetendheid, of kwaadwilligheid verzeekeren zij dat het een gedeelte van de Moederkoek is, en verblijden de verlofte met het zeggen dat zij het geluk hebben van iets zoo gevaarlijk verloft te hebben. Men maakt dikwils op zoo een valfche grond het proces op zonder dat het vrij ftaat van het geen ontlaft is te onderzoeken, aan die geene die de vrouw verloft heeft. Ik heb zelvs geleerde Heelmeefters gezien, die 'er meede, uit ge-

brek van ondervinding, bedroogen waaren, en die verharde vogten om de klonten bloeds gewonden voor ſtukken van de Moederkoek aanzaagen. Het is nochtans gemakkelijk die twee ligbaamen uit malkander te onderſcheiden. Het geklonterde bloed, (*Sanguis Grumoſus*) ſmelt altijd in lauw water, het zij dat men het daar in breekt of dat men het 'er eenige tijd in liggen laat; deszelvs lang verblijv in de Lijvmoeder waar door het verhard word, verwekt in het zelve zeer weinig kwade reuk, het gedeelte van de Moederkoek word in tegendeel kort daar aan door een rotagtige ſmelting verteert, zij verkrijgt 'er in een etmaal een onverdraagelijke ſtank, en het geen 'er van als een klomp uitkomt, ſmelt nooit in warm water als geklonterd bloed. Zie daar de middelen om de aart van 't geen dat uit de Lijvmoeder eenige dagen na de verloszing ontlaſt word, te kennen, en om de kwaadſpreekendheid, die maar al te gunſtiglijk gehoor krijgt, voor te koomen. God verhoede, dat ik zoeke fouten die ik of eenige van mijne meedebroeders begaan hebben, goed te keuren of te bedekken. Aan 't einde van mijn loopbaan gekoomen zijnde, ben ik meer als ooit verpligt de waarheid bekend te maaken, en aan 't gemeen de veelvuldige door onweetenheid aangenoomen vooroordeelen, en die zeer dikwils door de nijd van 't beroep gevoed worden, te ontdekken.

Eer dat ik van het geen dat de Moederkoek aangaat, afſtappe, zal ik een aanmerking van groot belang voorbrengen die een vraagſtuk, omtrent dewelke de natuurkundigen van 't menſchelijk lighaam (*Phyſiologi*) verdeelt zijn, zal kunnen beſliſſen. De vraag is, te weeten of de vaten van

van de Lijvmoeder zich, door inmondiging (*Anaſtomoſis*) met die van de Moederkoek vereenigen, en bij gevolg of het bloed van de Moeder, onmiddelijk van de Lijvmoeders vaten door middel van de Moederkoek in die van de Vrugt, overgebragt word: of de Moederkoek alleenlijk door aankleeving aan de Lijvmoeder vereenigd is, zonder aanhegting van de Bloedvaten. Ik bekenne dat ik tot nog toe meer geneege geweeſt ben om 't eerſte gevoele als om 't laatſte te omhelſen. Ik hebbe altoos geloovd dat 'er een waare inmondiging tusſchen de Bloedvaten van de Lijvmoeder, en die van de Moederkoek plaatz hadde: om dat het mij toeſcheen dat het aldus en niet anders moeſt zijn Daarenboven de voorteeling van de Moederkoek en van de Navelſtreng, en de voeding van de vrugt ſcheenen mij volgens die ſtelling gemakkelijker uit te leggen zijn.

Maar als deeze blinkende leere mij verleid hadde, verwekte de volgende aanmerking eenige duiſterheid in mijn verſtand, en bragt mij, omtrent een geval, over hetwelke ik meende volkoome verzeekering te hebben, in twijffeling. Ik hebbe dan verſcheide maalen ſteenagtige en zoutagtige vergaderingen aan de zijde van de Moederkoek die na de bodem van de Lijvmoeder geplaaſt waaren vernoomen: ik heb 'er zelvs eenige reize ſteenen van een aanmerkelijke groote gevonden. Maar zoo de overbrenging der zappen van de Moeder door een vervolging of verlenging van vaten geſchied, ſchijnen de ſteenagtige verzaamelingen niet op de oppervlakte van de Moederkoek gevonden te moeten worden: zoo 't bloed geneegen is die te formeeren, zoude men ze, dunkt mij, in 't weezen, van de Moederkoek, moeten vinden.

den. Maar gelijk die vaste Lighaamen nooit in de Moederkoek vernoomen worden; en dat zij in teegendeel zich op de oppervlakte van de Moederkoek die zich aan de Lijvmoeder vereenigt, verzaamelen, alwaar zij ongelijkheeden doen voortkoomen, die veel te weeg brengen, om de Moederkoek vaster aan de Lijvmoeder te binden, is 'er reden van te veronderstellen dat de meededeeling van de vogten (*Commercium humorum*) van de Moeder tot het Kind niet door vervolging van Vaten, (*Continuitas Vasorum*) van de een tot de ander geschied; maar door doorzweeting (*Transudatio*), dat is te zeggen dat de Watervaten die bij de hedendaagsche uitwaazemende vaten (*Vasa Exhalantia*) genaamd worden, de Sappen als een zoort van dauw uit het holle gedeelte van de Lijvmoeder laaten doorvloeijen, die door de opslorpende vaten (*Vasa Absorbentia*) van de Moederkoek opgeslorpt worden; en dat de opslorpende vaten van de Lijvmoeder, op dezelvde wijze de Sappen die door de uitwaaszemende vaten van de Moederkoek doorvloeijen, opslorpen. Het schijnd dan, dat men daar uit moet besluiten, dat de vereeniging van de Moederkoek met de Baarmoeder, die door middel van de Bloedvaten van die twee deelen die door inmondiging vereenigt zijn, geschied; maar dat de weinige ongelijke oppervlakte van de Moederkoek in die ongelijke holligheeden van Lijvmoeder bosgewijze ontvangen word. Deeze aanmerking van Steenagtige aangroejingen aan de oppervlakte van de Moederkoek, is mij een reis of twaalv te vooren gekoomen in de tijd van een langduurige practijck. Ik heb op dezelvde oppervlakte zeer dikwijls galagtige vergaderinge gezien, die een overvloed van Gal 'er in gelaaten hadde.

VEER-

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Van de Ontlaſtingen die noodzaakelijk op de Verloszing moeten volgen, en van de Naweëen waar meede zy gepaard gaan.

De Ontlaſtingen, die aan de Vrouw na de verloszing overkoomen, zijn van verſcheiden zoort. De ontlaſting die onmiddelijk op de konſtbewerking van de Kinderbaaring volgt, is zuiver bloed, de hoeveelheid, en de warmte van de plaats daar 't van daan komt, behouden het in den beginne vloeijbaar. De uitvloejing van dit bloed veroorzaakt geen zmerten aan de Lijvmoeder, om dat 't zoo gemakkelijk uit haare vaten uitloopt, als het vrij uit de Lijvmoeder ontlaſt word; men is ook in die eerſte tijden weinig bevreeſd, als voor het overmatig verlies van deeze bloeding, en geenzints voor zijn opſtopping. Maar eenige uuren daarna, als de vaaten zich naar mate van de inkrimpingen van de vaten der Lijvmoeder vernauwt hebben, laaten zij minder bloeds uitloopen; bij gevolg moet het langzaamer vloeijen en eerder zijn warmte verliezen, en in weerwil van alle de mogelijke voorzorgen, door de lugt geraakt zijnde ſtollen, daar worden terſtond klonteringen in de Scheede veroorzaakt, die zich 'er in vergaderen; en het bloed dat uit de Lijvmoeder vloeijt ophouden, en dit opgehouden bloed verandert ook in klonten. Eindelijk deeze bloedige Klompen verſtoppen zoodanig trapsgewijze de doortogt, dat het bloed dat uit de

Lijv-

Lijvmoeder komt, niet meer kunnende vloeijen, dit ingewand, dat zich, zonder arbeid (op zich zelve) van dit vreemde lighaam niet ontlasten kan, met groote zmerte verwijdert. Dit zijn de twee ontlastingen van de Baarmoeder, en die geene die haar zmerten beginnen te veroorzaaken, die men naweën (*Tormina post partum*) noemt.

Bijaldien haar veerkragt, of liever haar spieragtige werking (*Actio muscularis*), haar van 't geklonterd bloed niet verlostede, zoude men geduuriglijk verplicht zijn de hand in de Lijvmoeder in te brengen, om haar van die te ontlasten: Inderdaat, de nijpingen, en de verharding van de Lijvmoeder, in die tijd, toond genoegzaam aan, hoe zwaar dat zij arbeid om ze uit te jagen, en als de nijpingen ophouden, de verslapping van 't deel, en de uitgang van de klonten, toonen haar overwinning aan: Nochtans heeft de Lijvmoeder altemets, als zij een teegenstand boven haar kragt ontmoet; hulp van nooden. Deeze nood, word door een gevoel van zwaarte (*Sensus Gravitatis*), en van geduurige pijn in 't deel, en in de Lendenen, door verstikking, door kwalijkheid, of flauwte (*Syncope*), of door stuipen; aangeweezen. Deeze toevallen die de Lijderesse zouden doen verstikken en sterven indien zij niet terstond geholpen wierd, verdwijnen, zoo ras als men opening aan de Lijvmoeder gegeeven, en aan de ontlastingen de loop die zij hebben moeten, verschaft heeft.

Die eerste uitvloeijingen van bloed, van vogt, of van klonten, geeven aan de Lijvmoeder geen genoegzaame ruimte. Maar een zoo groote ontlasting, in zulke korte tijd geschied, verzwakt de Lijderesse zeer, waar door de beweeging van 't bloed, vertraagt, en de Lijvmoeder tot verslapping ge-

bragt veroorzaakt word, dat zij van de ſtaat van verhitting, die zij na de Kinderbaaring gemeenlijk blijvt behouden, tot die van ontſteeking niet overgaat.

Het vogt welkers uitvloejing eigentlijk de Lijvmoeder ontruimt, en de omtrek 'er van vermindert, word Kraamzuiveringen (*Lochia*) genaamt, die gewoonelijk eerder naweën (*Tormina*) als 'er klonten bloeds in de Lijvmoeder vergaderen en opgehouden worden, veroorzaaken, die 'er door hun eigen gewigt, en door de ſchuddingen van de Lijvmoeder (*Vibrationes Uteri*) en door de nijpingen die zij veroorzaaken zonder veel zmerten te weeg te brengen, kunnen uitgaan. Maar de waare Kraamzuiveringen (*Lochia vera*), die uit het weezen van de Lijvmoeder voortkoomen, niet anders zijnde als verdwaalde vogten in de omweegen van de wanden van dit ingewand, en in de tusſchenruimten van de Vaten (*Interſtitia Vaſorum*) uitgeſtort, die Kraamzuiveringen, zegge ik, hebben zoo een vrije uitgang niet. Die derde zoort van ontlaſting, is nochtans de waare ſtoffe van ontruiming der Baarmoeder: het is de noodzaakelijkſte van alle; en 't is de uitgang van dit vogt, dat eenige tijd aanhoudende haar van langzaamerhand doet zmelten, en haar na zeekere tijd in haar natuurlijke toeſtand herſteld: maar de Lijdereſſe ondergaat dikwils veel zmerten, eer dat die uitvloejing ordentelijk geſchied, en dat de Kraamzuiveringen een vrije loop verkreegen hebben, en zonder dat de Baarmoeder daar voor arbeid behoeft in 't werk te ſtellen.

Men heeft groote reden om te gelooven, dat 't geene dat de ſtoffe van de waare Kraamzuiveringen, of de ontlediging van de Lijvmoeder uitmaakt, het vogt is dat tot voedzel aan 't Kind diende,

de, terwijl 't in dit ingewand beslooten was: maar dat dit melkagtige vogt (*Humor lacteus*), zoo zuiver, als doenmaals, niet is: want uit zijn gewoonelijke weegen gegaan en met vogten vermengd zijnde, die de t' zamentrekking van de Lijvmoeder ook uit haare eigen weg heeft doen uitgaan: dit vogt, zegge ik, heeft veranderingen ondergaan, en is merkelijk verdikt geworden. Haare ontlasting uit de Baarmoeder is zoo goed aan dit deel, als een Etterwording. Nochtans alhoewel dit vogt door zijn vermenging met anderen verandert is, haar zuure reuk en haare kleur, geeven altoos te kennen, dat de melk 'er de overhand in heeft. De naweën zullen dan geen verwondering meer verwekken, als men weet dat zij een gevolg zijn van een geduurige strijd van de Lijvmoeder tegen de Kraamzuiveringen, en van de Kraamzuiveringen tegens de Lijvmoeder. Dit vogt is inderdaat in de eerste dagen na de verlossing buiten de weegen van de omloop (*Viæ Circulationis*), de Lijvmoeder moet 't door herhaalde t' zamentrekkingen in haar weegen weederbrengen, en deeze t'zamentrekkingen moeten noodzaakelijk de gantsche tijd, dat het deel daar meede overstolpt, en belaaden is, zmerten veroorzaaken, tot dat de stilstaande Kraamzuiveringen of uit haare weegen afgedwaald, zich een open weg na 't inwendige van de Baarmoeder bereid hebben. Deeze Naweën, zullen zwakker of heviger zijn, na maate dat 'er minder of meerder verstopping is, en na maate van de min of meerder verdikking van de stoffe van de Kraamzuiveringen: Zij zullen ook vroeger of laater overkoomen, na maate dat de stoffe overvloedig of middelmaatig is: Want die ontlastingen komen bij alle de Vrouwen niet overeen.

Ten opzigte van de herhaalde loop der zmerten (*Curſus alternativus Dolorum*) en van de tusſchenpoozingen, kan men ze niet beeter als door een vergelijking van de t' zamentrekkingen, en verwijderingen van de Lijvmoeder, met die van 't Hart (*Diaſtole et Syſtole Cordis*), verklaaren. Yder t' zamentrekking ſchudding of (*Syſtole*), van het een en 't andere gedeelte drukt en jaagt een vogt weg; en ijder verwijdering of (*Diaſtole*), ontvangt 'er een nieuwe maat van, die de plaats van 't geen uitgedreeven is, inneemd: eindelijk gelijk de ſchudding van 't hart alleenlijk op 't bloed dat in zijn holligheeden is, werkt, zoo werkt de Baarmoeder op gelijke wijze alleenlijk op 't naaſte gedeelte van de Kraamzuiveringen na 't inwendige van de Lijvmoeder: aldus is het ook, dat de Vrouwen ondervinden dat elke naweë door de ontlaſting van de Kraamzuivering eindigt, die haar verligt, en die door de volgende moet verplaaſt worden, die ondertuſſchen nieuwe zmerten bereid.

Alhoewel de Baarmoeder een geruime tijd en een langduurige uitvloejing van Kraamzuiveringen noodig heeft, om tot een kleine omtrek te koomen, zoo als zij buiten de tijd van Zwangerheid diend te zijn; de naweën gaan al dien tijd dat deeze ontlaſtingen duuren, hier niet mede gepaard: Zij eindigen zomtijds op de eerſte dag van de verloszing: zomwijle vermindert een overvloedige ontlaſting, die een etmaal duurt, haar heevigheid: eindelijk veronderſtelt men dat de Baarmoeder door de uitgang van de Kraamzuiveringen genoegzaam ontruimt is, als zij wederom, tot haare vereiſchte zagtheid om haar beweegingen te verrigten gekoomen is, en als zij weegen voor de ſtoffen die zich ontlaſten moeten, gebaand heeft:

haar

haar trapsgewijze t' zamentrekking geſchied dan ook zonder teegenſtand, en de naweën verdwijnen. 't Is gemeenlijk omtrent de derde dag, wanneer het Zog (*Lac*) in de Borſten opklimt, en haar doet zwellen: daar zijn nochtans Vrouwen die 'er meede zeven of acht dagen lang gekweld worden. Als ik zeg, dat de naweën gemeenlijk omtrent de tijd dat het Zog in de Borsten opklimt, ophouden, moet men zich niet verbeelden dat het is dat dit melkagtige weezen in het weevſel van de Baarmoeder ingetrokken zij; dat van die plaats naa de mammen door een zoort van een ſchielijke overvloejing (*Delitescentia*) toeloopt. Deeze overvloejing van een vervalſte en bedurve ſtoffe, zou door haar ſtilſtand, zoo gevaarlijk voor de verloſte Vrouw zijn, als het ſchielijk wegblijven van een goede verzweering nadeelig voor een gekwetſte, wiens wond in een goede toeſtand, en nabij haar geneezing was, deeze zoort van verplaatzing (*Metastasis*), geſchied dan volgens de gewoonelijke loop van de doorſtraaling van 't bloed. Het bloed van de Moeder, dat in de tijd van de Zwangerheid, overvloedig en gemakkelijk in de Baarmoeder vloeide, en aldaar veel melk plaatſte, eenige dagen na de Verloszing de doortogt half geſlooten vindende, kan in de Vaten, welkers opening twee derden vermindert is, niet indringen; het gedeelte dan dat tot de voeding van 't Kind gebruikt werd, is genoodzaakt over te vloeijen, zich nieuwe weegen te baanen, en allengskens tot de Borſten te koomen, die de bepaalde ontvangers zijn, om met de Lijvmoeder de overvloedige vloejingen van bloed en melk, zonder dat 't een of d' ander van die deelen daar meede beleedigt word, te ontvangen.

Bijaldien het eerste Kind, de zmerten voor de Moeder, die zij in de volgende Kinderbaaringen gewaar word, schijnd gespaard te hebben, geloove ik, gelijk *Mauriceau* gezegt heeft, dat men het, aan de heevigheid en langduurigheid van de Verloszing moet toeschrijven, die gemeenlijk moeijelijker valt als in de na volgende Kinderbaaringen. De werking en veerkragt (*Actio et Elasticitas*) van de Lijvmoeder, door langduurige zmerten en poogingen, verzwakt zijnde, brengen niet als zeer langzaam de t' zamentrekking en vernauwing van de opening te weeg; 't vloeibaare bloed, de klonten en de waare Kraamzuiveringen, zoo veel van hunnen aart niet afgeweeken zijnde, gaan met meer vrijheid de Lijvmoeder uit; dit ingewand aldus maar middelmatige poogingen verwekkende, om die onderscheidene uitvloejingen te doen voortgaan, verneemd de verloste 'er maar weinig of geen zmerten van. In plaats dat door een korter Arbeid, alle de kragten van de Baarmoeder behouden wierden, de t'zamentrekking in veel korter tijd geschiedende, moet zij met meer vogten overlaaden, de Kraamzuiveringen meer van haare weegen afgeweeken, hunne uitgang ook moeijelijker zijn. Dan moet de Baarmoeder door een tweede arbeid die zomtijds als de eerste is, de stoffe die ontlast moet worden na de plaats van haaren uitgang door vernauwingen en schuddingen, die zmerten genoeg verwekken om naweën genaamd te worden, leiden. Voor de waarheid van die leere niet instaande, wil ik ze gaarn onderwerpen aan de overweegingen der geenen die meer verlicht zijn, als ik: edog zij schijnd op de ondervinding te steunen: want men merkt aan dat de Vrouwen die langduurige en moeijelijke Verloszingen hebben, die geenen die aan te-

teegennatuurlijke en moeijelijke Verloszingen onderheevig of door buitengewoone middelen verwekt zijn, zoo veel hier meede niet gepijnigt worden, als die geenen die ſchielijk verloſt worden. Men ziet ook Vrouwen die nooit weën gehad hebben, hoewel zij verſcheide maalen Kinderen gebaart hebben, terwijl anderen ze in alle haare Kraamen hebben. 't Is Waarſchijnelijk dat de Lijvmoeder bij de eerſte zagter is, en zich ligter vernauwt, en zonder veel moeite op de ſtoffe waar meede zij opgevuld is, werkt: in plaats dat bij de Vrouwen die door naweën gekweld worden, de Lijvmoeder van een vaſter weevſel is, en de opgehoopte ſtoffe melkagtiger en dikker is; de Kraamzuiveringen worden aldus dan moeijelijker na de openingen gebragt, en 't is alleenlijk door pijnelijke t' zamentrekkingen (*Doloroſæ Contractiones*), die de zmerten verwekken, dat zij die weg inſlaan. Het is bijna door dezelve wetten dat men verſcheide Vrouwen ziet verloszen zonder veel zmerten te lijden; terwijl dat anderen door de langduurigheid en heevigheid van haare pijnen overſtelpt worden.

Ik denk niet dat zommige voedzelen, als Slaa, Azijn, onrijpe Vrugten, en een kwade ingerigte Leevmaat, ten tijde der Zwangerheid, oorzaaken van de Naweën, die 't meeſte gedeelte van de Vrouwen naa haaren Kinderbaaring hebben, zijn. De ondervinding toond klaarblijkelijk aan, dat het een vooroordeel is, en dat het natuurlijker is de oorzaak hier van in de natuurlijke geſteldheid (*Diſpoſitio Naturalis*,) het zij dat zij uit 't Bloed, of uit het maakzel van het deel ontſtaat, te plaatzen: welke geſteldheid men zelvs, hoewel te vergeevs, door een naauwkeurige onderhouding

van een goede leevenswijze getragt heeft te veranderen; maar om egter niet te kennen te geeven, dat men voorneemens is de kwaade leevenswijze goed te keuren en voor onſchuldig te houden, twijfvele ik geenzints, of het al te groot gebruik van kwaade Voedzelen, brengt heel veel toe tot gevaarlijke Ziekten, die na gelukkige Verloszingen overkoomen, en dat men daar aan de ſlegte uitkomſt van de geneesmiddelen, die men in 't werk ſtelt om ze te herſtellen, moet toeſchrijven.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Van de Beweegingen van de Baarmoeder in een teegennatuurlijke ſtaat.

De Baarmoeder heeft beweegingen, die voor 't gezigt en 't gevoel kennelijk zijn, en wederom die voor onze Zintuigen onnaſpeurlijk zijn; maar die een al te groot gevoel in de Vrouwen, in welkers lighaamen die beweegingen verrigt worden, verwekken. De naſpeurelijke beweegingen zijn die geene, die de Lijfmoeder uitwerkt, als zij met een dood Kind, de Zwangerheid reeds verre gevordert zijnde, belaaden is. Die beweegingen zijn van 't geheel; om dat als dan het gantſche lighaam van de Baarmoeder werkzaam is: Men ziet en voelt, als men de hand op de buik legt, ten tijde als die beweegingen geſchieden, een dikte en een hardigheid, het gedeelte van de Onderbuik, alwaar dit ingewand geleegen is, opligten, en na een of twee minuuten al-

daar

daar zig een ronde en harde Kloot vertoonen; waar na de Onderbuik dunder word, en de hardigheid of Kloot die men 'er gevoelde, ſlap wordende, en zich in de geheele holligheid verſpreidende, verdwijnt. Deeze beweegingen zijn zoo gemeen in Vrouwen die doode Kinderen draagen, dat verſcheide van haar kunnen verzeekeren het Kind gevoelt te hebben beweegen. Het is noodig dat Lieden van de Konſt die beweegingen weeten te onderſcheiden, in teegenſtelling van die van een levendig Kind, die altoos droogge ſlaagen zijn, hier en daar, zonder zigtbaarlijke verheffinge en beweegingen van de Lijvmoeder, daar, als 't Kind dood is, zij dikten, bulten of verheffingen aan de Onderbuik formeeren, die wij beweegingen van 't geheel noemen.

Maar alzoo die beweegingen niet van de eerſte dag af dat het Kind geſtorven is vernoomen worden; of als zij zig doen gevoelen, is het een geruime tijd daar naa; en alzoo zij, hoe meer de Verloszing nadert, meenigvuldiger worden, heeft men reeden te gelooven, dat de Lijvmoeder door een Lijk (*Cadaver*,) dat op haar opening neergezakt zijnde vermoeid word, dat door de traage voortgang, en de moeijelijke terugkomſt van de vogten, die 't leevendig Kind voor het grootſte gedeelte verteerde, men reeden heeft te gelooven, zegge ik, dat die twee oorzaaken in de Lijvmoeder een ſtaat van ongemakkelijkheid, en een pijnelijk gevoel voortbrengen, die allengskens de weg tot de uitdrijving van 't Kind bereiden. Daartebooven het Kind na zijn dood komende te verſlenſen, is de Lijvmoeder zoo veel niet geſpannen, en werkt met meer

R 5 kragt

kragt op dit vreemde lighaam. Deeze eerſte beweegingen van de Baarmoeder, die in den beginne zwakker zijn, en welkers gevolg is, haar in haar eige weezen te vernaauwen, toonen aan, dat zij door kleine t'zaamentrekkingen werkzaam is, om daar meede de opening van haar mond te verwijderen, en een weg, voor de laſt die in haar beſlooten is, te bereiden, en zich van dezelve te ontſlaan, dat die grooter beweegingen, en ſterker t'zaamentrekkingen, en een waare arbeid haar in 't vervolg genoegzaam zullen maaken om hem uit te drijven.

De Lijvmoeder verrigt ook andere beweegingen, die niet aanmerkelijk genoeg zijn, om uitwendig duidelijk onderſcheiden te kunnen worden; maar zij zijn genoegzaam om de Vrouwen, die ze gevoelen, te doen gelooven, dat zij het Kind in zich voelen beweegen, en de Vrijſters, dat zij in haar Lijv een zoort van een Beeſt hebben, dat zich op een wonderbaarlijke wijze beweegt.

De ſchielijke Opſtopping van de Maanſtonden, (*Subitanea Suppreſſio Menſium*,) door welk geval dezelve ook geſchied, in die Jaaren, in welke de Vrouwen en de Vrijſters haare maandelijkſche zuiveringen op haar gezetten tijd hebben moeten, en die geene, die in de dagen van afſcheiding de Vrouwen overkoomen, hebben dikwils die zoorten van beweegingen te weeg gebragt. De opvulling die in de Wanden van de Lijvmoeder geſchied, het zij door de ſchielijke ophouding van de op zeekere tijd weederkoomende ontlaſtingen, het zij door zulke, die op zeeker jaar haar ontlaſtingen vindende, eenige tijd beſteeden om zich nieuwe weegen te baanen, moet noodzaakelijk

aan 't deel een aanprikkeling (*Irritatio*,) die de Zenuwen tergt, veroorzaaken, en de vleesdraaden doen t'zaamentrekken, of zelvs in haar Stuipagtige beweegingen (*Motus Spasmodici*) verwekken, die de Vrouwen inderdaad als ſchuddingen gevoelen, en die Lieden van de Kunſt altemets gevoelt en ontdekt hebben, als zij de hand op de Onderbuik laagen.

De Bleek-zugt of Vrijſterziekte (*Chloroſis*,) als zij te lang duurt, en de jonge Vrijſters die tot de jaaren gekoomen zijn, in dewelke zij de maandſtonden moeten krijgen, komt te plaagen, veroorzaakt ze zeer dikwils ſchuddingen in de Baarmoeder, die alleenlijk door die geene, die ze gevoelen, vernoomen kunnen worden.

Men is bewuſt dat de (*Furor Uterinus*,) in 't Neederduitſch de RaſendeMoer of Ritzigheid genaamd, gemeenlijk in Vrouwen die van een ſterk Temparament zijn, in jonge Weduwen, Voedſters of Minnen, die het bijſlaapen benoomen is, en in jonge Dogters, die men, in weerwil dat zij tot de jaaren van huwbaarheid gekoomen zijn, niet heeft kunnen doen huwen, plaatz heeft.

Men weet ook dat deeze Ziekte zich openbaart door ſtuipagtige beweegingen in de Lijvmoeder, door verſtikkingen, door vuurige oogen, door 't gedrag, en door 't redenkavelen, die alle genoegzaam de zitplaats en de oorzaak van die Ziekte te kennen geeven. Maar behalven deeze toevallen voeld men dikwils genoeg in die gevallen de Onderbuik door zeekere zoort van ſchuddinge oprijzen, en als met een weerſlag de ſtuipagtige beweegingen van de Lijvmoeder beantwoorden.

Men kan bij de beweegingen van de Lijvmoeder, waar van wij zoo eeven geſprooken hebben

ben, de lijdende, en ongevoelige beweegingen bijvoegen, die afhankelijk zijn van haar verwijdering in de Zwangerheid, van haar trapsgewijze verdikking in de ophooping van de ſtoffe der Maandſtonden, van een Maand, van haar aanwaſſing, met verharding, door 't voortbrengen van een hard en ongevoelig gezwel of *Scirrbus*: Maar deeze onnaſpeurelijke beweegingen, die maar van haar lijdende vermeerdering voortkoomen, kunnen noch uitwendig, noch inwendig gevoelt worden, en men word ze alleenlijk gewaar, als 't deel een aanmerkelijk omtrek aangenoomen heeft.

Ik heb alleenlijk van die verſchillende beweegingen van de Lijvmoeder melding gemaakt, om dat men ze wel zou leeren te onderſcheiden, en om dat men ze onder die, die de teegenwoordigheid van een leevendig, met die van een dood Kind niet vermengen of verwarren zoude.

SESTIENDE HOOFDSTUK.

Van de teegennatuurlijke Kinderbaaring in 't algemeen. Van de natuurlijke Verloszingen, door toeval teegennatuurlijk geworden.

EERSTE LID.

Van de Verloszing met onmaatige Bloedſtortinge verzeld.

De teegennatuurlijke Kinderbaaring (*Partus præternaturalis*) in 't algemeen beſchouwd, is,

is die geene, in dewelke het Kind een ander deel als 't hoofd aanbiedende, niet meer volkooomentlijk aan de Wetten van de natuur onderworpen is, en hulp om in de Waereld te koomen van nooden heeft. Daar zijn nochtans gevallen in dewelke de Kinderbaaring als teegennatuurlijk aangezien word, hoewel 't Kind het hoofd aanbied, en in eene natuurlijke legging schijnd te zijn. Men steld onder die Classe alle de Kinderbaaringen, die met moeilijkheeden of toevallen verzeld zijn, teegens de welke de Konst middelen in 't werk stellen moet, eer dat hij geëindigt kan worden.

De Natuurlijke Kinderbaaringen, die door toeval teegennatuurlijk kunnen worden, zijn

1. De Kinderbaaring, met onmaatig verlies van Bloed.

2. De Kinderbaaring met geweldige Stuipen.

3. De Kinderbaaring met de uitgang van de Navelstreng voor het Hoofd van 't Kind.

4. Eindelijk de Kinderbaaring, in dewelke het Hoofd van 't Kind al te groot zijnde, of de deelen van de Vrouw al te veel vernaauwt, volkoomentlijk de uitgang van 't Kind teegengaan, zoo de Kunst die natuurlijke gebreeken niet uit de weg ruimt.

De eerste en de gevaarlijkste is die geene, die door zoodaanig groot verlies van Bloed voorgegaan is of verzelt word, dat de Moeder en het Kind in gevaar gebragt worden, als men ze door de Verloszing niet zoekt te behouden, alhoewel het Kind zich in een natuurlijke legging vertoond. Als het verlies maar middelmaatig, en het Kind op zijn tijd en wel gekeerd is, en dat de zmerten die bekwaam zijn om de Lijvmoeder te verwijderen,

ren, zich openbaaren, kan men zich vergenoegen met de Lijderesse op den arm te doen aderlaaten: men laat haar op haar gewoonelijke Bed leggen om 'er te verloszen; men raad haar aan dat zij zich zoo weinig als 't moogelijk is beweegt, en men wagt de Verloszing van de pogingen van de natuur af. De Verloszing geschied dan gemeenlijk zeer schielijk, en in korter tijd als de anderen, om dat het Bloed door zijn doorloop de deelen besmeerd, en haar bereid meerder toe te geeven. Maar in de geweldige bloedvloejing die altijd door 't gedeeltelijk of geheel en al losraaken van de Moederkoek ontstaat, stelt men de Verloszing niet uit, dan om schielijk alle voorzorge, die de Religie vereischen, te gebruiken, en om zijn voorzegging (*Prognosis*) over de Verloszing te doen. Men bewijst de noodzaakelijkheid van de Verloszing, zonder de welke anderzints de dood van de Moeder en van 't Kind zeeker zijn. Maar ondertusschen is men op zijn hoede van geen onfeilbaare goede uitkomst te belooven, nademaal de dood altemets heel schielijk op een zoodaanige Verloszing komt te volgen; alhoewel hij met alle de moogelijke naarstigheid en behendigheid verrigt is. Zoo ras als de Lijderesse om de bijstand van Godt gesmeekt heeft, en bereid is, gaat men over tot de Operatie. Men moet dan, zonder de Lijderesse te veel te beweegen, haar in een gemakkelijke legging stellen, om in de Lijvmoeder te koomen, en de voeten van 't Kind zoeken, en in welke legging dat zij gevonden worden, een of twee uit haalen, om 't Kind om te keeren: en na dat men ze met een doek omwonden heeft haald men het Kind tot aan de billen meede uit: en dan keerd men zijn

on-

onderbuik en weezen na beneden, indien zij zoo niet gekeerd zijn, en men eindigt zonder veel moeite de Verloszing. Inderdaad van alle de teegennatuurlijke Verloszingen, die met verlies van bloed gepaart gaan, en op haar tijd ſtip zijn, de gemakkelijkſte, maar ook de gevaarlijkſte.

Alle Verloszingen met verlies van bloed, zijn nochtans alle niet eeven gemakkelijk: daar zijn 'er die veel tijd vereiſchen; en veel moeite eer dat men de verwijdering van de Lijvmoeder verkrijgen kan, baaren: men ziet voorbeelden van zulke moeijelijke Verloszingen in Zwangerheeden van vijv, zes of zeven maanden; in de welke als 'er een verlies van bloed overkomt, men voor een misval (*Abortus*) zeer bevreesd is. De Hals van de Lijvmoeder op dit tijd ſtip noch niet verwijdert zijnde, is vleeſig genoeg om de uitvloeijing van bloed, en de t' zamentrekkingen van 't deel, zonder zich te openen, of ten minſte zeer weinig, te weederſtaan. Zijn dikte (*Craſſities*) ſtelt hem ook in ſtaat van de werking van de hand, die eenigzints geweldig is, om hem te verwijderen, te weederſtaan; daarteboven, het Kind noch geen aanmerkelijke zwaarte gekreegen hebbende, valt niet zwaar genoeg op de hals aan, om hem met behulp van de zmerten of vlaagen, die in de bloedſtortingen altijd ligter zijn, te openen. Maar niet tegenſtaande dat 'er maar een kleine opening is, als de noodzaakelijkheid van te verloszen aangeweezen word, moet men 'er toe overgaan, zonder acht op de teegenſtand te geeven.

De Vroedmeeſter aldus zig van de eerſte gelegenheid bedienende, die zig 'er altijd bij opdoet, als 'er een heevige bloedſtorting geweeſt heeft, zal eerſtelijk twee, daar na drie, vervolgens vier vingeren in-

inbrengen, ze rontom de opening draaijende en na voren duwende, na maate dat de opening tegenſtand bied: hij zal nu en dan voor zich en voor de Lijdereſſe ruſten, om haar niet af te matten: eindelijk hij zal dezelvde werkingen weederom beginnen te verrigten, tot dat zijn geheele hand in de Lijvmoeder ingekoomen is. Daar na zal hij de vliezen met zijn vingeren, indien zij het noch niet zijn, openen, en als het moogelijk is beide de voeten van het Kind vatten: zoo niet, moet hij zich met de eerſte die hij ontmoet vergenoegen, en het buiten de Lijvmoeder en de ſcheede uithaalen, om 't Kind, zonder veel kragt daar toe in 't werk te ſtellen om te keeren. Dit verrigt hebbende, zal hij beide de voeten met een drooge doek boven de enklauwen (*Maleoli*), vatten, en ze zagtjes aan, tot dat hij voelt dat de billen naderen, uithaalen. Als het Kind tot die verte gekoomen is, maakt de Vroedmeeſter gebruik van zijn twee vingeren van de hand die vrij is, om de Lies van de Dije die onder de onderbuik geboogen is, te vatten, terwijl hij met de andere hand 't uitgehaalde been (*Crus*), altijd vaſt houd, om ze t' zaamen te doen werken, en de billen (*Nates*) van 't Kind, met weinig moeite, tot aan de oppervlakte van de lippen te doen naderen: en daar zijnde laat hij het een halv rond draaijen, na de zijde daar het ſchijnd geneegen te zijn zich naa toe te draaijen, om dat het aangezicht en de onderbuik na beneden gekeerd zijn; waar na hij vervolgens het gantſche lighaam uithaald. Als het Kind tot de ſchouderbladen uitgekoomen is, dog niet zoo gemakkelijk als men 't wel zoude wenſchen na vooren ſchiet, moet men de armen de een na den anderen gaan los maaken;

de linkerhand op beide de ſchouderen leggen, de hals uitrekkende, terwijl de andere hand de beenen (*Crura*) die met een doek omwonden zijn trekt, door gints en weer eenige ſchuddinge te veroorzaken, door welke behandeling, men bijna altoos de moeijelijkſte Verloszingen ten einde brengt, ten zij dat het Kind eenige gebreeken van conformiteit heeft. Waar van wij in 't vervolg zullen ſpreeken.

Daar zijn veel dingen in de verrigting van deeze konſtbewerking in agt te neemen. Eerſtelijk, de teegenſtand van de Lijvmoeder, verplicht zomtijds onder de pogingen die men in 't werk ſtelt om haar te openen, van hand te veranderen, om dat de vingers in de opening ſterk gekneld zijnde, veeltijds doov worden en tintelen, en niet met al meer kunnen uitvoeren, ten zij dat men de andere hand 'er doet inbrengen om geen tijd te verzuimen. Ten tweede, de hand die in de Lijvmoeder gebragt is, is niet in ſtaat om een opening te maaken die genoegzaam is, om een grooter Kind als zij is, gemakkelijk door te laaten gaan; maar men moet 'er zich niet ongeruſt over maaken, om dat als men maar met een voet trekt, de beweegingen, die men door middel van het Kind van binnen na buiten verwekt, de mond van de Baarmoeder, van die zijde gemakkelijk doen openen, om dat zij aldaar geen ſteunſel heeft, en dat de geſteldheid, van haar vleeſige draaden, haar, voor beweegingen van binnen na buiten, als na binnen vatbaarder maakt. Ten derde, zou men kunnen denken, dat als men maar een voet buiten de Lijvmoeder uithaalde, de andere die 'er binne blijvt hinderlijk zijn moeſt, of de omtrek der billen grooter maaken: de

Vroedmeester word daarom verplicht een band om de alreede uitgehaalde voet te doen, uit vreeze dat hy weeder in de Lijvmoeder mogt ingaan, en op nieuw zijn hand in de Baarmoeder intebrengen, om de andere voet te gaan zoeken. Het is een oude Practyck, die men om twee redenen verlaaten heeft; de eerste is, dat men daar meede een Vrouw die alreede afgemat is, op nieuws veel pijn verwekt, en de Lijvmoeder vrugteloos vermoeijt: de tweede is, dat de ondervinding ons geleerd heeft, dat het Kind, altijd de pogingen die men op een been alleen doet, volgt; en dat de ingebleeven Dije en Schenkel, wel verre dat zij hinderlijk zijn, inteegendeel van eenige nuttigheid zijn tot de bevordering van de Kinderbaaring, daar in, dat de omtrek van de billen en lendenen grooter word, waar meede zij veel tot een grooter verwijdering van de opening van de Baarmoeder toebrengen, en veroorzaken, dat het hoofd naderhand gemakkelijker, en met minder gevaar doorgaat. Men is deeze uitmuntende Handgreep aan de vermaarde *Clement* verschuldigt: offschoon dezelve noodzaakelijker is in de eerste Kinderbaaringen als in de daarop volgende, om dat de deelen door dewelke het Kind moet doorgaan, alle haare kragten bezittende, en noch niet verwijderd geweest zijnde, zeer geschikt zijn om zich rondom de hals van 't Kind te plaatzen en die te omvatten, en als zij niet bovenmaate verwijdert geweest is, het hoofd binnen te houden; als dan moet men heel veel kragts om het Kind uit te krijgen, in 't werk stellen, en 't is meerendeels ten koste van deszelvs leeven, nademaal het dikwijls leevenloos ter waereld komt: of het geen noch slegter is, men haald het Kind uit zon-

der

der hoofd, en het blijvt in de Lijvmoeder, om dat men het door de harde behandelingen van 't lighaam afgescheiden of af getrokken heeft. Een Vroedmeester dient ten dien einde om deeze toevallen die van veel aanbelang zijn, voor te komen, heel voorzigtig te zijn. Dus, als hij te veel weederstand gevoeld, moet hij zig niet schaamen om hulp of bijstand te verzoeken, zijn kragten zoeken te vermeerderen, en door de baaker of iemand anders daar toe bekwaam, de voeten van het Kind op een gelijke hoogte laaten trekken: ondertusschen met zijn eene hand op alle beide de schouderen van 't Kind, en van de andere hand een of twee vingers in de mond van 't Kind inbrengen. Deeze handwerking met die kragten vereenigd, doen het Kind meestentijds, en met minder gevaar uitkoomen.

De Verloszing geëindigt zijnde, de Lijderesse zoo wel als de Omstanders, zouden zoo veel reden hebben om de behendigheid van de Vroedmeester, te prijsen, als hij zelve zou kunnen gevleijd worden weegens deeze uitkomst, byaldien de gevolgen van 't geweld 't geen men op die arme Moeder heeft moeten doen, niet ras daar naa een schouspel vertoonde, dat de vreugde die haar Verloszing te weeg gebragt heeft, doed ophouden. De verloste klaagt over flaauwten; men ziet haar telkens geeuwen; zij word bleek; zij heeft ruijzingen in de ooren, eindelijk zij kan anders niet als zwakjes spreeken: en als dan is het, dat men zonder moed te verliezen, zijn uiterste best moet doen om haar uit een zoo groot gevaar te redden. Men zal onderzoeken of 't geklontert bloed dat in de Lijvmoeder opgehouden word, deeze wanorder door haar geheel en al verwijdert te houden,

niet doet veroorzaaken, dat te weeg brengt, dat het bloed met heele ſtraalen uit de vaten loopt: als dit zoo zijn mogt zoude men allen dit geklontert bloed dienen uit te haalen, en de t'zamentrekking door het opleggen en drukken met de hand, op de onderbuik moeten bevorderen, op dat zij hier door haar veerkragt (*Elater*) weeder mag bekomen. Men zal niet vergeeten nu en dan eenige leepels vleeſch nat aan de Lijdereſſe te geeven, of een weinig Alikantſe Wijn, om de weinige kragten die haar nog overig zijn te onderſteunen; men zal Azijn onder haar neus houden; en doeken, in dezelve nat gemaakt, in haar handen liggen. Men kan ook de lenden en de onderbuik hier meede omſlaan. Deeze middelen hebben zomtijds de Vrouwen van een onvermijdelijke dood verloſt: Zomtijds hebben die zelvde middelen vrugteloos geweeſt, als de Baarmoeder van bloed en geeſten beroovd zijnde, zich niet heeft kunnen t'zamentrekken, en een oneindig getal open vaten toeſluiten, door dewelke in korten tijd al 't bloed van 't lighaam en bij gevolg het leeven ontvlied, zonder dat men dit ongeluk kan voorkoomen.

Hier uit beſluit ik dat men in aanmerkelijken bloedſtortingen, zich niet al te ſchielijk tot de Verloszing bepaalen kan, voor zoo verre de natuur zig door zmerten of een kleine opening aan de Lijvmoeder ontdekt. Men dient altoos in zodanige bloedvloejingen offchoon de Vrouw nog zoo kwalijk geſteld is, te onderneemen om te verloszen, ten zij dat men vreeſt dat zij op ſtaande voet zal overlijden, nademaal ik zommige die bijna zonder pols waaren, heb gezien behouden worden. 't Is waar dat ik, ook zommigen die voor de bewer-

werking heel ſterk ſcheenen te zijn, zien ſterven. Maar 't gemoed verplicht ons in alle geleegendheeden onze plicht te kwijten, en niet, uit vreeze van door een ſlegte uitkomſt onteerd te worden, een Vrouw die men door haar te verloszen zou hebben kunnen behouden, aan een gewiſſe dood over te geeven.

TWEEDE LID.

Van de Verloszing met heevige Stuijpen.

De tweede natuurlijke Kinderbaaring die teegennatuurlijk word, is die, wanneer in een wel geſchikte arbeid of in den beginne derzelve Stuijpen (*Convulſiones*) koomen. Als zij zwak, en de tuſſchenpozingen langduurig zijn, en in de tuſſchentijd de Lijdereſſe haar zinnen weer krijgt, dient men geen geweld in 't werk te ſtellen, voor dat men afgewagt heeft of een of twee aderlaatingen kort op malkander gedaan, de zmerten niet zullen weeder opwekken, en natuurlijk doen verloszen: maar als de Stuijpen van de heevigſte zijn, als de Lijdereſſe in een ſluimering valt, zoo ras als zij geëindigt zijn, en als zij daar na met heevigheid weederom beginnen, en dat de ſchuijm de Lijdereſſe uit den mond loopt, als zij heel veel in de keel bezet ſchijnd te zijn; moet men alles in 't werk ſtellen, om haar zoo wel als haar Kind, uit een zoo groot gevaar te redden. Ten dien einde zal men haar terſtond op haar arm, voet, en zelvs aan den Hals een ader openen, om de Herzenen van 't bloed dat dezelve drukt terſtond te ontlaſten. Naa de Aderlaatingen zal men haar een Clijſteer inbren-

gen uit 't *Electuarium Lenitivum* en *Diaphoenicum* bereid, en in een ſterk aftrekſel van bladeren van bijvoet (*Folia Artemiſiæ*) en van moederkruid (*Matricariæ*) mengen. Men onderzoekt ter zelver tijd, of de Stuijpen die altemets in plaats van vlaagen dienen, de Baarmoeder niet doen openen. Als de Aderlaatingen en de anderen middelen de Stuijpen niet ſtillen, en dat zij inteegendeel korter op malkander volgen, is het dienſtigſte middel te verloszen, als het moogelijk is; om dat als men de Lijvmoeder van zoo een gewigt ontlaſt, men de groote vaten die langs de Ruggegraat verſpreid zijn, verligt, en aan het bloed een open weg verſchaft om zich gemakkelijk en gelijkelijk te verdeelen: in plaats dat van te vooren de overmaatige drukking van 't Kind op de groote ſtammen van de nederdaalende groote Slagader (*Truncus Arteriæ Aortæ Deſcendentis*) het bloed noodzaakte na de bovenſte deelen te rug te vloeijen, en om zoo te ſpreeken de Herzenen te overſtroomen.

Daar geſchied nogtans op ſtaande voet geen merkelijke verligting, als een gevolg van de Verloszing, om dat de Herzenen, onder 't gewigt van 't bloed in malkander gedrongen, bijna al haar veerkragt verlooren hebben, en daarom meer tijd van nooden hebben om zig te herſtellen, en de Geeſten (*Spiritus*) dat zij in order kunnen verſpreid worden, hervoor te brengen. 't Is daarom dat de Lijdereſſe altemets een dag daar na met Stuijpen die lang na malkander koomen bezet, en altemets twee dagen in een Slaapziekte zonder Koorts (*Lethargus absque Febre*) is; maar de vermindering van de toevallen, (*Decrementum Symptomatum*) moet een onfeilbaare

ge-

geneezing doen hoopen. Wanneer inteegendeel, niet teegenſtaande men de Verloszing gelukkig ten einde gebragt heeft, en in weerwil van de Aderlaatingen die voor de Verloszing in 't werk geſteld geweeſt zijn, de Stuijpen met dezelvde heevigheid volharden, als men de ſchuim uit de mond van de Lijdereſſe als voorheen ziet koomen, en de Slaapziekte even diep volhard te zijn; dan is te vreezen, dat 't einde van die wanorder doodelijk zij. Men is ten minſte geruſt dat men zich van zijn pligt gekweeten heeft, en dat men alle de middelen die bekwaam waaren om zoo een droevig ongeval te overwinnen in 't werk geſtelt heeft. Men zal als dan, dewijl men niet geſlaagt heeft, reden hebben te gelooven, dat door de heevigheid van de Stuijpen, en de volheid der vaten, eenige berſting in de Herzenen geſchied is, die door de ontlaſtingen en verloszing niet herſteld kon worden. Men kan aldus in de heevige Stuijpen die de Kinderbaaring voorafgaan of verzellen geen ſchielijker en kragtiger hulpmiddelen toebrengen, en dewijl zij zomwijle als de kwaal eenmaal bepaald is, niet genoegzaam zijn, moet de Vroedmeeſter heel aandagtig zijn op de eerſte teekenen die de Stuijpen aankondigen; want het gebeurd zomwijle dat een Vrouw die met de gunſtigſte geſteltheeden in arbeid is, terſtond over verduiſteringen, zwaarte, op het voorſte of achterſte gedeelte van 't hoofd, en over een haaſtig verlies van 't gezicht begind te klagen; welke teekenen altemaal aanſtaande Stuijpen aankondigen. Ik heb Vrouwen gezien die op ſtaande voet met verſchrikkelijke Stuijpen, in 't midde van den arbeid overvallen wierden, om dat men niet ge-

noeg zijn aandagt gevestigd had op de klagten die zij gedaan hadden over een haastige hoofdpijn, die men als een voorafgaand teeken van Stuijpen had dienen aantemerken. Men begrijpt dan wel dat het veel ligter is die kwaal voor te koomen dan ze te onder te brengen, als ze eens gezet is. Dewijl de heilzaamste middelen altemets de dood van de Moeder en zelvs van 't Kind niet verhinderen, dat, die Stuijpen ook in 't grootste gevaar stellen. Ik laat dus, zoo ras als ik eenige teekenen die de Stuijpen aankondigen gewaar worde, overvloedige Aderlaatingen doen, en zulks binnen 't verloop van weinig tijds, en heb dikwils door dit middel de hoofdpijn schielijk verdreeven, het gezigt hersteld, en in korten tijd de Verloszing gelukkig ten einde gebragt.

D E R D E   L I D.

Van de Verloszing met de Uitgang van de Streng voor 't Hoofd van 't Kind.

De derde natuurlijke Verloszing die door toeval teegennatuurlijk word, is, wanneer de Navelstreng voor 't hoofd van 't Kind komt te zakken. Want het gebeurd dikwerf, dat een meenigte van water de vliezen doet barsten, eer dat het hoofd van 't Kind in de opening gedrongen is, en de Navelstreng neevens de Moederkoek voor het hoofd meede sleepen. Men dient ten eerste zijn best te doen om ze achter het hoofd te brengen of weer te rug te laaten gaan en ze daar vast te doen blijven: maar men kan meenigwerf

zijn

zijn oogmerk niet bereiken, weegens de onwillige pogingen die de Moeder geduurig doet om zich te Verloszen. Het is dan buiten twijffel, dat als men zoodaanige Kinderbaaring aan de natuur overliet, het Kind, als het maar weinig tijds in de doortogt vertoevde, dood ter waereld zoude komen, om dat het de Navelſtreng in dewelke 't bloed zou ſtil blijven ſtaan, zou drukken, vervolgens in de Moederkoek en in 't Kind, en het, om zoo te ſpreeken, in een oogenblik verſmooren. Om dit ongeluk voor te koomen, moet men 't beſluit neemen van de Vrouw, zelvs eer dat de zmerten de Kinderbaaring aankondigen, te verloszen. Men verwagt ook niet dat het hoofd in de ſcheede gedrongen is, om dat haar dikte haar geheele ruimte vervullende, noodwendig het inbrengen van de hand in de Lijvmoeder zoude verhinderen, om de voeten te gaan zoeken: en al wie trachten mogt om 'er bij te koomen, zou wel haaſt alle zijn kragten uitputten, en verſchrikkelijk de Moeder vrugteloos vermoeijen, nadien men op nieuws de Moeder door de kragt van de zmerten zou moeten opwekken, zich te verloszen van een Kind aan wien een langduurige drukking van de Navelſtreng, het leeven zoude benoomen hebben. Men dient op dezelvde wijze te werk te gaan, als men te laat geroepen word, om een Vrouw te verloszen in wie de uitgegaane en door de Vroedvrouw zorgvuldig verwarmde Navelſtreng, met kragt in de Scheede gejaagd en door het hoofd van 't Kind gedrukt is; en niet vorder tragten door de kunſt te Verloszen. Men dient als dan geen andere zorg te gebruiken, als Water op 't hoofd van 't Kind te gieten om 't daar meede af te ſpoe-

len; vervolgens laat men 't natuurlijk gebooren worden, het aan zijn ongelukkig noodlot overlaatende, met een aan de naastbestaande te kennen geevende, dat men de dood van 't Kind te vreezen heeft.

De waare tijd om te werken is dan als men regt door de Vliezen de Navelstreng voeld kloppen, en dat de Baarmoeder genoegzaam geopend is, zonder dat 't hoofd van 't Kind in de opening nogtans ingedrongen zij.

Men neemd ook het besluit om een Vrouw op staande voet te verloszen, en zulks ieder rijs wanneer een aanmerkelijke uitvloeijing van Water, als een stroom, de Navelstreng meede sleept, en hem tot in 't gezigt doet voortkoomen, om dat men dan de Vogten die noch overig zijn en uitvloeijen moeten, zich ten nutte kan maaken, om met meer gemak de hand in de Lijvmoeder in te brengen, en om een Kinderbaaring die bijna altijd zeer gelukkig voor de Moeder en 't Kind uitvalt, ten einde te brengen. Maar bijaldien men daar en teegen uit onzeekerheid of uit vrees zijn voorneemen, tot dat de Wateren geheel en al afgeloopen zijn, uitstelt, zoo zal men dikwils in 't vervolg onverwinnelijke mocijelykheeden ontmoeten, nadien de Baarmoeder in die tusschentijd, zich zoo naauw om het Kindt schikt, dat men bijna onmoogelijk de hand in haar holligheid kan inbrengen, en als men ze ingebragt heeft, wordt zij door dezelve zoodanig gekneld, dat zij doov en onmagtig word om te arbeiden. In die geleegenheid moet men ze 'er uithaalen, om de anderen in haar plaats in te brengen, en schielijk alle zijn krachten in 't werk stellen om het geen dat men zoekt, te vatten. Als men na eenige tijd niet met al vordert, is het beeter de

ver-

loszing aan de natuur over te laaten, als hardnekkig in 't werk te volharden 't geen de Lijvmoeder in gevaar van ontfteeking brengt, of wel in eenige plaatzen van gefcheurt of geopent te worden. De Vroedmeefter houd dan op met te werken, en doet eenig Water op het hoofd van 't Kind om het te bevogtigen: waar na hij de natuurlijke t'zamentrekkingen van de Lijvmoeder kragt zoekt bij te zetten, door de Moeder aan te raaden dat zij al haar kragten overeenkomstig met haar vermogen, in 't werk ftelt.

Het gebeurt ook zomtijds dat een Verloszing die in den beginne met de allerbefte voordeeligfte teekenen die men kon wenfchen gepaard was, en natuurlijk fcheen, nogtans teegennatuurlijk word. Het Kind vertoont zich wel; het word door gepafte zmerten gedreeven; de Wateren zijn wel geformeerd en fpannen de Vliezen die haar onthouden; de opening van de mond der Baarmoeder, is met de zmerten overeenkomstig, zoo wel dat alle de omftandigheeden gunstig zijnde een goede uitkomft belooven; daarenbooven nadert 't Kind tot aan de Krooning; en zomtijds noch verder; eindelijk word het zodanig ophouden en gedrongen, dat noch 't aanhouden der zmerten, noch 't afloopen der Wateren, noch de heevige poogingen van de Moeder het niet kunnen doen wankelen, zoo min als verfcheide andere middelen die in andere gevallen zeer bekwaam zijn om de Verloszing te bevorderen, dog die in dit geval geheel en al niet voldoenend zijn.

Deeze middelen zijn de Aderlatingen (*Venæ Sectiones*), de Clijfteeren van allerlei zoort, de Berooking (*Suffimigatio*), en de bekwaamfte leggingen

gingen, om de uitgang van 't Kind te begunſtigen.

Daar worden zomtijds een, en zelvs twee dagen onder 't gebruik van die middelen doorgebragt, nu en dan door de poogingen van de Moeder geholpen, en nogtans zonder dat men eenige vordering gewaar word. In teegendeel de zwaarigheeden ſchijnen te vermeerderen, en het Kind word nog vaſter gezet: 't is aldus dat een Kinderbaaring die met de gelukkigſte voorteekenen begonnen was, de verſchrikkelijkſte, en de moeijelijkſte van alle de teegennatuurlijke Kinderbaaringen word. Ik zal het gedrag 't geen men houden moet aangaande de middelen die men dient in 't werk te ſtellen om dezelve ten einde te brengen, tot dat ik over de teegennatuurlijke Kinderbaaring zal gehandelt hebben, uitſtellen.

ZEEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Van de eigentlijke gezegde teegennatuurlijke Kinderbaaringen.

Wij hebben gezegd dat men in 't algemeen een teegennatuurlijke Kinderbaaring noemd die geene, die zonder behulp van de kunſt, niet volbragt kan worden. De teegennatuurlijke Kinderbaaring eigentlijk gezegt, is deeze, en nog van meer aanbelang, dat is te zeggen, het is die geene, in dewelke men van 't begin van de arbeid oordeelen kan van de noodzaakelijkheid om aan de kwade legging van 't Kind, of aan de kwaade geſteltheeden van de Moeder, die zichtbaarlijk zijn, te voorzien.

De onderſcheiden leggingen van 't Kind die de Kinderbaaring teegen natuurlijk maaken, zijn die geene in de welke men dwars door de opening andere deelen als 't hoofd gevoelt; daar te booven zoo zijn 'er Kinderbaaringen, in dewelke, alhoewel het Kind het hoofd aanbied, zij nochtans onder 't getal der natuurlijke kunnen geſteld worden; als wanneer 't onderſte van 't aangezicht, en den hals zich eerſt vertoonen: want men is in die gevallen meeſtentijds verplicht de voeten te gaan opzoeken; om dat de t'zamentrekkingen van de Baarmoeder 't voorhoofd, en een gedeelte van 't aangezicht op 't Schaambeen drijven, terwijl dat zij de Schouderen dwingen naar de Opening neer te dalen, het geen de Verloszing in die legging onmoogelijk maakt.

Zeekere ongeſteldheeden van de Lijvmoeder veroorzaaken ook dat de Verloszing moeijelijk, en teegennatuurlijk word; aldus is het als zij in eenige van haar gedeelte verhard is geworden, als dan kan zij maar weinig arbeid verwekken, en onvolmaakte t' zamentrekkingen om 't Kind uit te drijven, om dat de verharde deelen zich niet t' zaamen kunnen trekken; alzoo dat 't Kind meerendeels in de weg blijvt leggen.

Het zelvde geſchied als een zwangere Vrouw op 't laaſt van haar Zwangerheid monſtreuſelijk dik word, dat men niet alleen oordeelt dat zij veel Water in de Lijvmoeder heeft, maar ook dat men ziet dat de oppervlakte van 't lighaam ook daarmeede vervult is, dan moet men op geen natuurlijke Verloszing ſtaat maaken: want 't is te dugten dat de Lijvmoeder die al te veel verwijdert is, niet genoegzaam de kragt zal hebben

van

van zich t'zaamen te trekken; en de Moeder die genoodzaakt is van bijna overeinde te zitten om adem te haalen, niet lang genoeg de lucht in haar longen zal kunnen ophouden, om door de neerklimming van 't middelrift (*Descensio Diaphragmatis*) de Lijvmoeder te drukken, en haar beweegingen te hulp te koomen. Daartebooven de Lippen van de Schaamdeelen en de Scheede, die uittermaaten door buitengevaate Vochten (*Humores extravasati*) gezwollen zijn, vernauwen de doortogt, en vermeerderen de moejelijkheid van de Verloszing. Het is bij gevolg zeeker, dat het beeter in die gevallen, en zelvs noodzaakelijk is, dat men eer 't Kind gaat zoeken, als dat men zijn uitgang afwagt.

Onder verscheide Kinderbaaringen van die zoort, waar in ik meester geweest ben, van de partij, die ik voorstelle, te verkiezen, is'er mij een voorgevallen, die ik veel eerder verhaale, om de noodzaakelijkheid van te werk te gaan, aan te toonen, zoo als ik gedaan hebbe, als om lov daar uit te trekken, nadien die Verloszing een van de gemakkelijkste, die ik ooit gedaan hebbe, geweest heeft.

In het huis van een Ontvanger Generaal van 's Lands inkomsten (*Finances*), in dewelke de Zwangerheid van Mevrouw zijn Ed. Huisvrouw mij ingang verleend had, was een Kamenierster onlangs getrouwt, en die van haar eerste Kind Zwanger was; zij was vijv a zes en twintig jaaren oud, en van een goede gematigheid (*Temperamentum*). Omtrent de zeevende maand van haar Zwangerschap wierden haar Dijen en Beenen zoo gezwollen dat zij moeite had om te gaan. In de achste maand nam de zwelling

ling merkelijk toe, en doen de Zwangerſchap tot de neegende maand ge ordert was, zwollen de Dijen zoodanig, dat zij dagelijks dreigden open te barſten, neevens de Lippen van de Schaamdeelen, de Lendenen, de Borſt, het Aangezigt en de handen vermeerderde ook in haar omtrek; eindelijk de Onderbuik van deeze Vrouw wierd zoo uittermaaten dik en uitgerekt, dat doen zij aan de bepaalde tijd van haar Zwangerheid gekomen was, het haar onmoogelijk wierd van zich te beweegen. Alzoo de Vrouw een Vroedvrouw aangenoomen had om haar te Verloszen, liet men mij haar ten eerſte niet zien, men verzogt mij maar alleenlijk, haar in geval van nood, als zij in arbeid was, te hulp te koomen. Eer dat de Zmerten bepaald waaren, deed men haar eenige inſnijdingen (*Scarificationes*) aan de Lippen om 'er 't Water uit te doen vloeijen, en ze te verminderen; maar deeze Konſtbewerking was voor de aanſtaande tijd van geen nut, om dat de Lippen in korten tijd weederom begonnen te zwellen, en eenige dagen daar na de zmerten om te verloszen zich deeden gevoelen. Men bereidede al 't noodige tot de Verloszing, en de Vroedvrouw vond de zaaken zoo wel ſtaan als 't immers zijn kon, en bij geval, op die tijd in het huijs om haar *Mevrouw* gegaan zijnde, wierd ik verzogt te onderzoeken of het wel zoo geſteld was gelijk men voorgaf. Ik bevond dat de Vlagen van de Vrouw kragtig genoeg waaren, de Lijvmoeder genoegzaam open, de opening zoo dun, en het Kind wel gekeerd, dat men een ſpoedige Verloszing kon verhoopen. Ik verzeekerde dan de Heer en Mevrouw dat alles ſtond gelijk de Vroedvrouw gezegt had, en dat de Ver-

Verloszing gelukkig kon eindigen. Ik voegde 'er nogtans bij dat als de uitkomſt aan de voordeelige voorteeken niet beantwoorde, men mij zoude koomen haalen; men bragt twee dagen door in verwagting van te Verloszen; waar na de Lijdereſſe afgemat en de Vroedvrouw aangedaan dat de dingen die zoo wel geſteld waaren geen einde namen, beſloot mij te laaten roepen. Na mijn aankomſt onderzogt ik de toeſtand van de Lijdereſſe, en ik bevond dat de Opening even wijd was, als ik hem twee dagen te vooren gelaaten had, niet teegenſtaande dat de zmerten al die tijd aangehouden hadden, dit deed mij oordeelen dat de Lijvmoeder weinig of geen werking om dat zij uittermate verwijdert was meer had; terwijl het gewigt van de Wateren (*Pondus Aquarum*) en van 't kind, zeedert twee dagen een opening die zoo dun als Parkement was, niet had kunnen verwijderen; dit deed mij 't beſluit neemen van haar terſtond te verloszen, om zeekerlijk het Kind, en zelvs indien het moogelijk was, de Moeder, in hoope dat de Verloszing en de middelen die men haar in 't vervolg zou laaten gebruiken, haar volkomoentlijk van de Waterzucht (*Hydrops*) zoude geneezen. Naa dat ik alles in gereedheid gebragt, en de Vrouw een goede legging had bezorgt, kwam ik zeer gemakkelijk, om haar weinig tegenſtands wille, in de Baarmoeder. Ik brak de Vliezen door, en greep een van de Voeten van 't Kind, dat ik in de doortogt bragt, na dat ik het zelve bevogtigd had, bediende ik my 'er van om de Dijën te haalen, beneevens 't andere been, dat op de Buik en binnewaartz geboogen was, vervolgens greep ik de lieſch, die 'er aan volgde, en met beide handen werkende,

keer-

keerde ik het Kind met 't dikke van de billen om, zijn Borst en aangezigt naar onderen te keeren, eindelijk haalde ik 't zelve zonder veel moeite leevendig naar buiten; en ik had geen meer moeite om de Moederkoek uit te krijgen. Daar liep een groote meenigte water uit de Lijvmoeder, de Lijderesse bevond zich veel beeter, en zij hoopte dat zij volkoomen zou hersteld worden, voornamelijk wanneer ik haar verzeekerd had dat het water 't geen zich door 't gantsche lighaam verspreid had, door de Lijvmoeder, en door de gewoonelijke weegen, als zij niet meer verstopt waren, zich zou ontlasten. Inderdaat de Kraamzuiveringen herstelde zich, de pis wierd gemakkelijk ontlast, en de buik wierd door gebruik van twee glaasjens daags van 't zap van bittere en openende kruiden, en dat met een dragme (*Sal mirabilis Glauberi*) vermengt was, week gemaakt. De uitvloeijing van de wateren wierd zoo geweldig door de Stoelgang bevordert, dat de Lijderesse in een etmaal tijds meer als hondert maalen zonder pijn of weedom ter Stoel gong. Dit noodzaakte mij het afkookzel van de kruiden agter te laaten; edog de buik ontlastede zich daarom niet minder. Daar volgde een onroering op, de pis hield op, en het weinig dat 'er van ontlast wierd, was van kleur als tigchelsteenen. De onderbuik nam een aanmerkelijke omtrek aan, niet door de Ontsteeking van de Lijvmoeder, maar door de verspreiding van 't water, dat uit de gantsche omtrek van 't ligchaam, in de holligheid van de onderbuik (*Cavitas Abdominis*) gebragt wierd, alwaar de beweeging van 't water zich gemakkelijk deed gevoelen. Deeze toestand waar in de Lijderesse zich bevond, deed mij 't besluit neemen van met twee Genees-

heeren en een Heelmeester raad te pleegen (*Consultare*), en naa haarl. een verhaal van de ziekte (*Historia Marbi*) gegeeven te hebben, oordeelde ik dat men 't water door middel van een (*Paracentesis*) moest aftappen. De redenen, waar op mijn raad bestond, waaren de nieuwigheid van de ziekte, en de aart van zijn oorzaak die geenzints uit een ontbinding van 't bloed (*Dissolutio Sanguinis*) zijn oorsprong had, die 't gevolg van een langduurige ziekte, nog van de door de jaaren, of 't slegt gedrag, uitgeputte deelen, was. Inteegendeel de deelen alle haaren kragten bezittende, scheenen mij, niet anders, om haar veerkragt weederom te bekoomen, als verligting van nooden te hebben, waar uit ik besloot, dat hoe eerder men ze zou ontruimen, zij minder van haare kragten zouden verliezen, en de hoop van eene volkoomen herstelling meer scheen gegrond te zijn. Een ieder was van mijn gevoele, en men taptede van de Lijderesse omtrent acht pinten waters af. Men deed haar 't zap van openende kruiden (*Succus Herbarum Aperientium*) weederom gebruiken, die de groote vrijheid van de buik onderhielden, zonder te beletten dat 't water 'er weer in kwam, maar in minder hoeveelheid; de pis begon weederom ontlast te worden, de kragten namen allenskens toe, en dagelijks tot de herstelling van de vervallene deelen met de middelen aanhoudende, stond de Lijderesse agt dagen na de buiksteek op, kreeg een weinig Eetlust (*Appetitus*), en verrigtede haare werkingen natuurlijk; dat is te zeggen, dat zij veel water (*Urina*) kwijt raakte en haar Stoelgang verminderde. De onderbuik hield aan van zich langzamerhand te ontlasten; en eer dat de zes weeken ver-

vervuld waaren, bevond de Lijderesse zich volkomen geneezen te zijn en in staat van uit te gaan.

Het is waarschijnelijk, dat als men deeze Vrouw, weegens de gunstige voorteekenen die zich op deeden, niet verlost had, de Verloszing nooit van zelve zoude geschied zijn, nademaal de zmerten of vlagen bijna geëindigt waaren, en de Verloszing in de tijd van twee dagen niet gevorderd was, in weerwil van alle de zmerten die de Lijderesse in al dien tijd gevoelt had. Het is dan waarschijnelijk dat hij niet had kunnen geëindigt worden, weegens het ophouden der zmerten (*Cessatio Dolorum*), en de uitputting van de Moeder. Daarteboven als men deeze Vrouw aan de pogingen van de natuur overgelaaten had, zou de koortz haar ongetwijffeld aangetast hebben. Daar zou Ontsteeking bij gekomen zijn, en de Moeder zou, eer dat zij haar Kind gebaart zou hebben, overleeden zijn geweest. Een geval van dien aart, dient als een teegennatuurlijke Verloszing aangemerkt te worden, in dewelke de kunst de Verloszing moet verrigten, zoo ras als de toestand het toelaat.

Alle de kwaade leggingen van 't Kind afgescheiden, van de toevallen die natuurlijke Verloszingen teegennatuurlijke doen worden, hebben maar een aanwijzing van geneezing (*Indicatio Curativa*) noodig, dat is de Verloszing door de kunst, en een wijze van behandeling om ze te doen eindigen. Zij bestaat in de hand in de Lijvmoeder in te brengen, de voeten van 't Kind te zoeken, en het aldus uit te haalen. Ik geloove dus, dat 't niet noodig zij zoo veele Hoofdstukken te maaken, als 'er teegennatuurlijke leggingen (*Situs Contranaturales*) zijn. Het zal genoeg zijn in deeze al 't geen dat men in

de moeijelijkste omstandigheeden dient te verrigten, aan te wijzen, zoo wel als in de gunstigste.

Men zegt gemeenlijk dat het Kind zich teegen de natuurlijke order aanbied, als de hals, of de borst, de onderbuik, de een of de ander schouder, de een of de andere hand, of alle beide te gelijk, de rugge, het onderste gedeelte van de lendenen de billen, een been, of alle beide te gelijk zich aan de opening van de Baarmoeder die halv geopent is geworden door de eerste zmerten, laaten gevoelen. Alle deeze leggingen beletten het Kind de gewoonelijke weg in te slaan, en hier van is men verpligt het zelve te hulp te koomen, om het uit zeer groot gevaar te redden, en de Moeder van een gewisse dood te bevrijden. Dit hulpmiddel draagt de naam van wreed, om 't verschrikkelijk geweld dat men dikwils verpligt geweest heeft, om een Verloszing bij deweike men te laat geroepen geweest was, in 't werk te stellen. Maar als een Vroedmeester die in 't begin van de arbeid geweest is, een kwaade legging (*Situs Perversus*) van 't Kind gewaar word, zoo wacht hij gemeenlijk zoo lang, tot dat de opening van de Lijvmoeder genoegzaam geopend zij, en is zeer zorgvuldig de Vliesen niet te schielijk open te breeken. Als hij de dingen na wensch bevind te zijn, gaat hij zoo gemakkelijk met zijn hand in de Baarmoeder, als in de scheede; en al is 't Kind noch zoo verwart, kan hij 't gevoeglyk vinden 't zelve uit te doen gaan, en zulks in minder dan drie of vier minuten tijds. Maar hij dient wel in agt te neemen, van niet als onder begunstiging van de wateren, te arbeiden, dat is te zeggen, als zij afloopen, of kort daar na. 't Is zeer goed dat men in agt neemt dat ieder

reis,

reis, wanneer men de hand in de Lijvmoeder inbrengt, haar rugge op de vork dient te leunen.

Eindelijk werd deeze gunſtige uitkomſt van deeze Verloszingen, in dewelke het Kind kwalijk gekeerd zich aanbied, in 't algemeen meerder bij Vrouwen van vermoogen als by armen vernoomen; om dat zij gewoon zijn zich van de hulp van ervaaren Vroedmeeſters, en die in zoodanige konſtbewerkingen geoeffent zijn, te bedienen, en 't is in hunnen handen dat men Verloszingen, die met reden de dood van de Moeder en van 't Kind deeden vreezen, in ſpoedige en gelukkige ziet veranderen. Ik durf zelv zeggen, dat zij de gemakkelijkſte zijn indien de Vrouwen dat geliefden toe te ſtemmen. Integendeel, bij 't meeſte gedeelte van de Arme Vrouwen word de kwaade legging van 't Kind alleenlijk ontdekt, als de wateren de vlieſen doorgeboort hebben; en dat zij dikwils de Streng of eenig ander deel van 't Kind meede geſleept hebben, het geen de moeijelijkheeden veel vermeerdert. Zomtijds houd zig de Vroedvrouw weinig ervaren, geduurende een langen tijd verkeerd beezig, met het geen 'er uitgekoomen is weer naa binnen in te brengen, in hoop dat het Kind van legging zal kunnen veranderen. Maar zij raakt niet alleenlijk het vermoogen kwijt, van het geen dat zij 'er weer ingebragt heeft te kunnen behouden, integendeel de onwillige pogingen van de Moeder veroorzaaken dat de deelen hoe langer hoe meer vaſt raaken. Daarteboven verdroogt de Lijvmoeder door de uitvloejing van alle haare vogten, zij maakt vouwen om het Kind, en weederſtaat kragtdadig alle de pogingen die de Vroedvrouw doet, om 't in de Lijvmoeder in te brengen, en de Verloszing te

weeg te brengen; en 't is als dan dat de Vroedmeester tot hulp geroepen werd. Ondertusschen de Vroedmeester gekomen zijnde en zig stellende om te arbeiden, bevind dat de deelen zoo naauw zijn, en het Kind zoo ingedrongen is, dat hij heel veel moeite heeft om in de Lijvmoeder in te koomen, en wanneer hij na veel arbeid, zoo gelukkig is 'er zijn hand in te brengen, word zij dikwils zoo gekneld, dat zij doov word, en niet met al verrigten kan, waar door hij verpligt is dezelve uit te haalen, om 'er d' andere in te doen gleijen. Als dit geweld zoo wel op het Kind als op de Baarmoeder geoeffend word, kan 't niet anders dan zeer nadeelig voor 't Kind en de Moeder zijn. Men ziet ook die zoorten van Verloszingen, als de moeijelijkste aan, en welkers verhaal veel meer ijzing als 't gezigt verwekken.

Laat ons dan besluiten dat hoedanige slegte legging het Kind aangenoomen heeft, of welk deel dat het vertoond, men zonder zich te ontstellen, zijn toevlugt, tot 't eenigste middel dat men heeft, dient te neemen, dat is het Kind met de voeten uit te haalen, zonder zich ongerust te stellen om in de Lijvmoeder het geen 'er door de pogingen van de Moeder kan uitgegaan zijn, weer in te brengen. De redenen waarom men zich met het weer inbrengen niet diend op te houden; bij voorbeeld een arm die uitgekoomen is, is, dat zijn groote nooit zoo aanmerkelijk is, om de hand van die geene, die arbeid, te beletten in de scheede en in de Baarmoeder te koomen, nadien het geheel t' zamen niet zoo groot als het lighaam en 't hoofd van 't Kind kan zijn, dat nogtans door die deelen moet doorgaan: ten tweede, de moeite die men zou dienen in 't werk stellen om een

uit-

uitgegaane arm weer in te brengen, zou nooit de teegenſtand die men tot die inbrenging noodig hebben zou, het gewigt van 't Kind, op die zelve arm, de t' zamentrekkingen van de Lijvmoeder op het Kind, en de geduurige werking van 't middelrift en van de ſpieren van de bovenbuik zijde (*Epigaſtrium*) op de Lijvmoeder kunnen overwinnen. Want alle die oorzaaken vereenigd en t' zamen werkende, maaken een overmagt ſterker als de vermoogens van de ſterkſte man: op dezelvde wijze ziet men dagelijks de kragt van de ſterkſte Apothekars knegt, voor een wind, die door eenige uitwerpzelen (*Excrementa*), en door de werking van 't middelrift (*Diaphragma*), op de deelen die in de onderbuik onthouden worden, wijken, als hij een Clijſteer in weerwil van alle teegenſtand wil inſpuiten. Aldus is het te vergeefs in diergelijke omſtandigheid te zoeken de armen weeder in te brengen, 't is zich in gevaar te ſtellen van die te breeken, of ten minſte dat men zijn kragten zonder voordeel uitput, en eindelijk zich te moeten ſchaamen over zijn onvermoogen om de Verloszing ten einde te brengen. Laat ons nu zien hoe de Vroedmeeſter dient te werk te gaan, als de wateren heel ſchielijk afgeloopen zijnde, de armen met een na buiten gedreeven hebben.

Na dat men zijn voorzegging (*Prognoſis*) gedaan heeft, dat is te zeggen, na dat de Vroedmeeſter de nabeſtaande van de gevaarlijkſte toeſtand van het Kind gewaarſchouwt zal hebben, als 'er een geruime tijd verloopen is na het afloopen van de wateren, zal hij de Vrouw op de kant van het Bed laaten leggen, de beenen na boven geheeven, en die door iemand vaſt doen houden,

den, en tot halve weege, uit zeedigheid gedekt laaten. Hij laat ook agter haar een ſterk menſch plaatzen, om met haar handen op de ſchouders van de Lijdereſſe te leunen, en te beletten dat zij niet agter uit wijke ten tijde van de Operatie. De Vroedmeeſter vervolgens een Stoelkuſſe op de grond hebbende laaten leggen om halv te knielen, zal zijn handen en voor-arm, liever met boter, als met olie beſmeeren of glad maken, om dat hij langer aankleevt; vervolgens het Kind met 't deel dat zich vertoond opgeligt hebbende, zoo zal de Vroedmeeſter zijn regterhand in de Lijvmoeder inbrengen, waar in hij, door de alreede geopende doortogt, en door de vogtigheeden als zij 'er nog overig zijn, begeleid word. Onder alle de leeden die dikwils onder malkander verwart zijn, zal hij een van de voeten die zich door de hiel ontdekken, zoeken; hij zal hem bij de enklauwen vatten en voor de doortogt brengen. Als hij al te dikwils ontgliptede, of dat hij zoo een ſterke teegenſtand kreeg, dat hij hem niet kon uitbrengen, dan zal hij de ander verpligt zijn te gaan zoeken, van welke hij zich ligter zal meeſter maaken.

Wanneer men met de regterhand, die niet wel als aan dezelvde zijde van de Lijvmoeder, werken kan, de voeten niet ontdekt, en dat inteegendeel 't hoofd en de billen 'er zoo veel plaats beſlaan, dat men 'er zich niet kan roeren, moet men niet halſterrig zijn om ze te ſchikken: 't is voorzigtiger deeze hand uit te haalen, om de andere 'er behendiglijk in te brengen, die niet miſt het geen dat voor de eerſte ontvlugt was, te ontmoeten. 't Is zelvs niet noodzaakelijk dat men zich meeſter van alle beide de voeten maakt, om beeter en

ſpoe-

ſpoediger de Verloszing te volbrengen; zij zijn veel eer in ſtaat van in de weg te zijn in 't doorgaan van de bodem van de Lijvmoeder (*Fundus Uteri*) tot aan de hals (*Collum*), en zelvs van malkander te ſcheiden; 't is aldus zeekerder dat men maar een van beide houde, nadien die geene, die men uithaalt, hoe het zij, de andere altijd doet volgen, en dat hij zeldzaam ontglipt, als men hem ter deeg gevat heeft. Na maate dat de voet nadert, voelt men dat men hem gemakkelijker kan grijpen, alzoo dat wanneer de knie uitgekoomen is, men alle beide zijn handen om met meer kragt te arbeiden plaatzen kan, en om zoo veel op een plaatz niet te drukken.

Als de tweede voet tot aan de Scheede (*Vagina*) nadert, dan vat men hem met de vingeren zonder de geheele hand 'er in te brengen, en men zal ze bij elkandere voegen, om hem gelijkklijk uit te haalen. Inteegendeel als hy binnenwaartz en op de onderbuik van 't Kind geboogen blijvt, moet men hem 'er liever binne laaten, als hem te gaan op zoeken. Men ſpaart door die behandeling nieuwe zmerten, en men ſtelt zich in ſtaat van voordeel van die legging te behaalen, want als een lid (*Artus*) aldus beſlooten is, word daar een bogt in de lieſch gemaakt, die men met een of twee vingeren grijpen kan, en men brengt door dit middel een uitrekking te weeg, die zoo veel te voordeeliger is, als zij zeer na bij de billen is, en zij ze eerder aan de doortogt dient te doen koomen, dan wanneer de uitrekking verder gedaan word, dat is te zeggen op beide de beenen te gelijk.

Wij hebben nog op een andere plaatz aangemerkt, dat de dije en het been, aldus op de onder-

derbuik omgeboogen zij de omtrek (*Volumen*) der billen vermeerderen, en bij gevolg de opening van de Lijvmoeder en de doortogt tot die wijdte doen verwijderen, om zonder gevaar het hoofd van 't Kind, dat altemets voornaamelijk in de eerſte Kinderbaaringen, die deelen zonder groote moeite niet doorgaat, door te laaten gaan. De Vroedmeeſter als dan het eene been met een hand houdende, en een of twee vingeren van de andere hand in de lieſch geplaatſt hebbende, zal de billen voor de doortogt, die gemeenlijk niet natuurlijk geplaatſt zijn, haalen; 't is dan in die tijd al trekkende te onderzoeken, na welke zijde 't Kind meeſt geneegen is zich te keeren, op dat door het een halv rond na die zijde te doen keeren, men het met de billen na boven brengt, zelvs moet men om die konſtbewerking te verrigten, niet wagten dat de billen, uitgegaan zijn; want als men wagtede dat de Ruggegraat (*Spina Dorſi*) reeds ingebogen was, zoude men te vreezen hebben dat die halve draaij die men aan 't Kind zou willen doen, haar uit het lid zoude doen raaken. Zoo ras als de billen volkomen bloot ſchijnen te zijn, valt het zeer gemakkelijk 't omgeboogene been los te maaken, dat men dan bij 't andere voegen, en alle beide te gelijk met een hand uithaalen zal, na dat men ze met een drooge doek zal omwonden hebben, ondertuſſchen dient men de andere hand op de lendenen van 't Kind te plaatzen, met de vingers op het darmbeen (*Os Ileum*) leunende. 't Is niet kwaad dat men het Kind eenige oogenblikken halv doorgegaan laat, zoo wel om zijn kragten te herſtellen, als om een weinig te ruſten, en om de deelen die het doorgaan moet aan de uitrekking welke het hoofd van 't

Kind

Kind kort daar na zeer noodig hebben zal, te doen gewennen; maar als men een weinig geruſt heeft, zal men op nieuws verwijderen, tot dat men een gedeelte van de ſchouderen ontdekt; om dat het de tijd is van in ieder zijde de armen los te gaan maaken, voor die geene die konſtbewerking gewoon zijn te verrigten; en zulks moet men met heel veel omzigtigheid, om ze niet te breeken, indien zij niet wel geleegen zijn, verrigten: als wanneer een arm tuſſchen het ſchaambeen van de Moeder, en de nek (*Nucha*) van 't Kind gekneld is: het is ontwijffelbaar dat als men te veel kragt om hem al te ras uit te haalen, in 't werk ſtelde, men de arm in 't lid van 't ſchouderblad (*Articulatio Scapulæ cum Oſſe Humeri*) zou kunnen ontwrigten, of hem in zijn middel breeken, gelijk als meermaalen geſchied is. Aldus is het beeter, indien hij teegenſtand bied, en niet volgen wil, hem liever, daar hij is, te laaten, als hem onverzettelijk te willen uithaalen. Het zal genoeg zijn, een arm buiten gebragt te hebben, om iets te hebben om een hand op de hals, en de vingeren hier en daar te kunnen zetten, en gelijkelijk met de andere hand, die de beenen houd te trekken, om 't hoofd, dat zelden teegenſtand bied, en als men die voorzorg gebruikt heeft, vooral als de Vrouw van haar eerſte Kind niet in arbeid is, te doen glijden. Maar als in weerwil van de verwijdering 't hoofd niet doorgaan wil, moet men om zijn eer en het leeven van 't Kind te behouden, welke kragt men ook bezit, zich door iemand laaten helpen: want het is hier niet noodig de kragten te vermeerderen, maar de ſtippen van verwijdering te vermeenigvuldigen, om 't Kind niet te vermoeijen.

De

De Vroedmeester zal aldus de zorg van de beenen te vatten en te trekken aan een ander, daar toe bekwaam, die hij naast hem zal plaatzen, vertrouwen; intusschen zal hij met een of twee vingeren van zijn regterhand de onderkaak (*Maxilla Inferior*) vatten, en zijn linkerhand op de nek brengen. Vervolgens zal hij eendragtiglijk met de perzoon die hem helpt, al schuddende dan van de eene en dan van de andere zijde, en middelen zoekende, een hoofd dat zomtijds niet wel geplaast of van een al te groote omtrek is, tragten uit te haalen. Het is zeldzaam dat men op zodanig een wijze de Kinderen niet levendig uitkrijgt, ten minste als zij sterven, is 't zeeker, dat men ze geheel uitkrijgt, en dat men de Moeder zonder ander gevaar, als dit van de toevallen die men niet voorzien of beletten kan, verlaat.

Verscheide Lieden schrijven de voorzigtigheid van die geene die zich aldus helpen laat, aan 't gebrek van kragten (*Defectus Virium*) toe; zich niet kunnende verbeelden dat twee menschen die aldus hunne kragten vereenigen, 'er minder in 't werk gestelt hebben om het Kind geheel uit te haalen, als een moet gebruiken om 't lighaam met 't hoofd af te haalen. Maar dit handwerk, en die voordeelen zullen ligtelijk begreepen worden, als men acht geevt, dat die vereenigde kragten met een verdeeld zijn, dat is te zeggen, dat zij op onderscheide stippen of punten gebragt worden. Waar uit volgt, dat kragten die minder zijn, of liever dat de kragten die met overleg eenpaariglijk op onderscheide deelen van 't Kind verspreid zijn, het eerder een moeijelijke weg moeten door laaten gaan, als wanneer heevige pogingen of werkingen van een mensch alleen, alleen-

lcenlijk op een enkelde plaats zullen draagen: want in dit laatste geval, de hals altoos het lijdende deel zijnde, die de opening van de Lijvmoeder dikwils rondom zwakkelijk bevat, kunnen de banden van de hals zoodanige geweldige uitrekkingen (*Extensiones*) niet weederstaan; zij breeken, en het hoofd scheid zich van het lighaam. Eindelijk dient men acht te geeven de kaak van 't Kind wel te spaaren, om dat dewijl zij maar kraakbeenig of *Cartilagineus* is, zij zou kunnen splijten, en het Kind voor al zijn leeven lang mismaakt (*Difformis*) maaken.

De vermaarde Geneesheer van *Deventer* raad aan, om niet in 't ongeval te geraken van 't hoofd van 't lighaam, in Kinderbaaringen van die aart, af te scheiden, dat men de armen van het Kind in de Lijvmoeder laaten zal, om dat zegt hij, zij gemeenlijk, langs de zijden van 't hoofd opgeheeven, alzoo in die legging, een bijna gelijke loop van 't lighaam na het hoofd maaken en de opening beletten zich rondom de hals toe te sluiten. Het is gewis dat als men altoos verzeekerd was van de overeenkomst van de doortogt, met die van de deelen die 'er doorgaan moeten, de Kinderen op die wijze minder gevaar zouden loopen; maar nadien de ondervinding meer als eens heeft geleeraard, dat een lijn van een meerder groote, zomwijle te weeg brengt dat de Verloszingen van een onverwinnelijke moeijelijkheid zijn, men zes of zeven breedten van tegenstand winne in een plaats van dewelke men nooit de uitgebreidheid net kan weeten, zoo min als de rechte groote van 't hoofd dat 'er doorgaan moet: niets is, gelijk men weet, meer verschillende als de groote van de hoofden; zij verschilt zelfs in dezelvde Vrouwen.

Het

Het is gemakkelijk een teegennatuurlijke Kinderbaaring, bij dewelke de arm van 't Kind zich eerſt aanbied, gelukkiglijk ten einde te brengen, als men 'er bijtijds bij geroepen word. Maar de Verloszing word moejelijk en bezwaarlijk als 'er een of twee dagen, na het afloopen van de wateren, verlooren zijn; om dat de vogten van de Lijvmoeder uitgedroogt zijnde, de lucht (*Aër*) die 'er in komt, dat deel nog meer uitdroogt: zij vouwt of rimpelt zich heel naauw om het Kind, zij jaagt het, hoe langer hoe meer, na haar opening toe, en zulks vermeerdert merkelijk de vernaauwing.

Ten andere, de arm van 't Kind die uitgegaan is, zwelt uittermaate door de belette doorſtraaling van 't bloed in de bloedvaten (*Vaſa Sanguinea*). De Ontſteeking verſpreid zich in de omleggende deelen, eindelijk de weg om in de Baarmoeder te koomen, word zoo naauw en zoo moejelijk, dat de ervaarendſte Vroedmeeſter dikwils na veel moeite genoodzaakt is, van zijn onderneeming af te zien, en andere middelen in 't werk te ſtellen. De Vroedmeeſter moet nogtans, op 't gezigt van een zoo moejelijke Verloszing ten eerſte de moed niet laaten zakken, en tot buitengewoone middelen overgaan. Hij moet die partij niet verkiezen, dan wanneer de gewoone middelen vrugteloos geweeſt zijn. De Vroedmeeſter dus bij zoodanig geval geroepen zijnde, dient niet ten eerſte te onderneemen de arm al is hij geheel buiten 't lighaam, 'er weer in te brengen, maar hij zal zijn beſt doen, om, na dat hij zijn handen wel van te vooren beſmeert zal hebben, in de Baarmoeder te koomen: 'er als dan eerſt een vinger, vervolgens twee, (niet vergeetende op de vlieſige Cirkel (*Circulus Mem-*

Membranofus) van de opening fterk te drukken om hem te verwijderen,) daar na drie vingers, en eindelijk de geheele hand intebrengen. Als hij zoo gelukkig is dat hij een voet vatten kan, en hem na de opening te doen glijen, zal hij zeekerlijk de arm van zelvs weer in doen gaan, en zig voor 't meefte de vrijheid geeven van zijn oogmerk te bereiken. Maar als de arm gezwollen was, en de ontfteeking van de deelen hem in 't geheel belettede zijn hand in te brengen, is het beter het Kind te verminken, met het affcheiden van den arm uit het lighaam, als de Moeder zonder haar verloft te laaten fterven, om dat als dan de doortogt die vrijer geworden is de hand niet meerder belet te werken, na dat het vereifcht word, en de Verloszing in korter tijd gefchieden kan. De Vroedmeefter zou zich en de Moeder, indien hij verzeekerd was dat het Kind dood was, veel moeite fpaaren. De teekenen die zulks te kennen geeven, zijn de verfterving (*Mortificatio*) van de uitgegaane arm, 't ophouden van 't kloppen van de Slagaderen (*Pulfatio Arteriarum*), 't gebrek van beweeging (*Defectus Motus*), en de ftinkende reuk die uit de Lijvmoeder vliegt. Als alle die teekenen vernoomen worden, kan de Vroedmeefter eer dat hij onderneemd om in de Baarmoeder te koomen, de arm van het Kind affcheiden, het geen dat gemakkelijk gefchied, door hem, na de zijde daar hij teegenftand bied, te draaijen tot dat zijn banden verbrooken worden; maar als die teekenen twijffelagtig zijn, en dat men van de dood van het Kind niet verzeekert is, dient men zijn uiterfte beft aan te wenden om het geheel te doen ter waereld koomen.

De

De behandeling die ik in de teegennatuurlijke Verloszing in dewelke het Kind zijn arm aanbied, aangeweezen hebbe, is dezelvde, die men dient in alle de anderen kwade leggingen die een Kind kan hebben, in 't werk te ſtellen, waarom ik die van den arm, als wel de moejelijkſte, uitgekoozen hebbe, op dat die geenen die in diergelijke geleegenheid wel geſlaagd zal hebben, in gevallen die zoo moejelijk niet zijn, zich veel zeekerder en geruſter kunnen ſtellen, dat is te zeggen in alle kwade leggingen die de hulp van de kunſt vereiſſchen, en in dewelke men met minder moeite ſlaagd.

Als een Vroedmeeſter gewaar word dat een Kind kwalijk gekeerd is, dient hij het voor de Moeder verborgen te houden, zoo wel als het gezicht van zijn tot aan de elleboogen toe opgeſchorte armen, op dat zij daar door niet verſchrikt word. Hij doet haar alleenlijk aan 't voet einde van 't bed naderen om zijn kragten beeter te kunnen beſteeden; vervolgens gaat hij met twee of drie vingeren de vliezen doorbooren, indien zij het nog niet zijn, en een of alle beide de voeten, die ligt gegreepen worden, met de hand vatten, om het Kind uit te haalen, altijd in acht neemende het geen hier voor verhaalt is, op dat de kin op het ſchaambeen (*Os Pubis*) niet blijve vaſt zitten.

Als het Kind in tweë gevouwen is, en ſchielijk in de opening zakt, zoo ras als de wateren afloopen, de vlaagen aanhouden na beneden te ſchieten, is het beter het Kind in die legging te laaten komen, als geweld, om de voeten te gaan zoeken aan de Lijvmoeder te doen; het Kind ſtervt daarom niet al komt het op die wijze in de waereld: hij opend daarom de weegen niet meer

als

als na gewoonte, dewijl het dikwils gebeurt, nadat de billen met de dijen op de buik geboogen, uitgekoomen zijn, het Hoofd nog veel moeite heeft om die nauwte door te gaan: als 't Kind in twee gevouwen de billen in de doortogt heeft, dient men het dan zoo te keeren, dat de Onderbuik naar beneeden zij, de Vingers van beide de handen in de liefchen leggende, het geen zeer gemakkelyk uitgevoerd word: en de losmaaking van zijn voeten zullen geen meer moeite geeven.

AGTTIENDE HOOFDSTUK.

Van de ontijdige Verloszingen en de Misdragten.

De vroegtijdige Verloszingen zyn driederlei, en brengen min of meer geformeerde Kinderen voort. De eerfte gefchied een maand of zes weeken voor de gewoonelijke tijd van de Verloszing, en verfchillen alleenlijk door de groote van 't Kind die zeekerlijk minder is, als die der geenen die volgens de tijd, die door de natuur bepaalt is, koomen: het geen te weeg brengt dat de Kinderen van die tijd zeer moeijelijk opgebragt worden, en niet fchijnen te groeijen als wanneer zij tot dat tijdftip gekoomen zijn, dat is te zeggen van een maand of zes weeken na hunne geboorte. De teederheid (*Teneritudo*) van die Kinderen, als zij ter Waereld koomen, vereifcht eenige oplettendheid aan de zijde van de Vroedmeefter. Men moet ze eerftelijk niet in gewoonelijke doeken laaten baakeren, die al te hard zoude kunnen zijn; maar in een in twee gevouwen doek met Katoen gevoërd, en vervol-

gens

gens 'er zagtelijk een band om laaten winden, om alleenlijk de deelen te verzeekeren. Voor het overige geschied alles na gewoonte. Ten tweede, zal men voor zulke Kinderen een kortelings verloste Voedster verkiezen, wiens Zog veel liever maar agt of tien dagen, als een maand of zes weeken oud is, om dunheids wille van de buizen van 't Kind, die niet als zeer moeijelijk een dikke en roomagtig Zog (*Lac Cremosum*) zoude door laaten gaan, en aan wie een melkagtig water veel beeter te pas komt; nademaal dit veel ligter doordringt, en voedzaam genoeg is voor de eerste dagen; na verloop van tijd word het dikker, na maate dat het Kind in kragten toeneemd. Het gebeurd zelde dat de Zwangerheeden van twee Kinderen tot 't gemeene tijdstip duuren, om 't gebrek van plaats wille in de Lijvmoeder, die, niet toelaatende dat zij zoo veel als noodig is voor de volkoomen verwijdering tot de neegen maanden toe, uitgerekt word, haar mond opend; en, om zoo te spreeken, de geheele holligheid te verligten, met in de gemaakte leedige plaats, door de opening, het geen zich gewoonelijk aanbied als de arbeid begint, te jaagen.

De tweede zoort van ontijdige Kinderbaaringen word van de tijd van de vierde tot aan de zeevende Maand bepaald. Zij heeft tot oorzaak de uittermaate teederheid van 't Onderwerp, of het geen dat gewoonelijker is, de zwakheid van de Lijvmoeder (*Debilitas Matricis*), nogthans zijn de algemeene oorzaaken, slaan, vallen, schrikken de beweeging van 't bloed (*Motus Sanguinis Auctus*) bovenmaate door de Koorts of een heevige Ziekte (*Morbus Acutus*) vermeerdert, en de kwaade hoedanigheid van 't bloed (*Prava qualitas*

litas Sanguinis) gelijk in de Pokken (*Lues Venerea*). De Kinderbaaringen die op die onderſcheide tijden geſchieden, mogen wel de naam van Misval (*Abortus*) draagen; nadien de Kinderen die zij voortbrengen, alhoewel welgeſchaapen, het leeven niet kunnen behouden. Nademaal in die Kinderbaaring, de ſtreng ſterk genoeg is om 'er zich van te kunnen bedienen, dient men de Moeder te Verloszen; daarteboven de kleine zmerten die ze volgen, brengen, gelijk in de natuurlijke Kinderbaaring, de uitdrijving van de Moederkoek (*Placenta*) te weeg. Als de Streng breekt, is de opening groot genoeg, om de Moederkoek, indien zij binne gebleeven was, te gaan zoeken.

De derde zoort van Ontijdige Geboorten, verdiend wel met regt de naam van Misval. De Kinderen ſchijnen zoo wel als in de andere zoorten al heel geformeerd te zijn, of beginnen alle de trekken van de menſchelijke gedaante (*Figura Humana*) aan te neemen; dit zoort van Verloszing geſchied van de derde of vierde Week tot aan de derde of vierde Maand. Hoe meer deeze Miskraamen nader aan dit tijdſtip gekoomen zijn, hoe gevaarlijker dat zij zijn, en meer aandagt verdienen. Maar de Misvallen die met de drie weeken of een weinig laater geſchieden, eindigen gemeenlijk zonder veel zmerten en zonder aanmerkelijke Bloedſtorting (*Hæmorraghia*): zomtijds geraakt de geheele zak volkomen naar buiten, zonder te breeken; zig vertoonende onder de gedaante van een rond, doorſchijnend, vliezig lighaam, in 't welke men een klein Vrugtje (*Embryo*) ontdekt, zwemmende in 't Water, en dat onderſteund of opgehouden word door een Streng (*Chorda*), die zig op een plaatz van de

oppervlakte van dit zoort van een Eij gaat uitbreiden, om aldaar de eerste beginzelen van de Moederkoek (*Placenta*) te formeeren. 't Is zeer gemeen, dat dit zoort van kleine Eijeren koomen te breeken, en dat de Baarmoeder (*Uterus*) naa onderscheidene herhaalingen, eerstelijk de Vrugt en daar naa stukken van Vliezen uitwerpt; en eindelijk 't dikste gedeelte dat de Moederkoek is, zonder dat de hulp van de Konst daar toe vereischt word. Ik hebbe verscheide malen 't geluk gehad, dat mij dit zoort van Eijeren geheel of volkoomen in de hand gevallen zijn, waar van ik nog een in Koornbrandewijn bewaarendshalve, geplaatst hebbe.

De Misvallen (*Abortus*) die met de tijd van twee of drie maanden na de ontvanging voorvallen, hebben tot hunnen Oorzaak of de dood van 't Kind, door de kwade hoedanigheid van des Moeders bloed, of 't schielijk los raaken van de Moederkoek door vallen, slaan, of door eenige zwaare arbeid van de Moeder.

De Misvallen die uit de voorgemelde dood van 't Kind ontstaan, en door een inwendige oorzaak te weeg gebragt werden; hebben in 't gemeen eenige tijd voor de Verloszing voorafgaande teekenen (*Signa antecedentia*) door de welke men de slegte toestand van de Zwangerheid ontdekken kan; als een weinig bloeds dat kort voor de misval ontlast word, zig vertoond, dat nu en dan ophoud, en daar na weer begint: zelvs in de tusschentijden zal 'er altijd een uitvloeijing van weiagtig vogt (*Fluxus Serosus*) die altemets zwartagtig is, die nog de aderlaating, nog de rust kunnen doen ophouden, plaatz hebben. De Vrouw zal daar te boven van zmerten overvallen worden, die als met verheffing koomen,

en

een afkeer van 't eeten (*Anorexia*) met een algemeen verval van kragten, welke toevallen zomtijds een maand of meer voor dat de misval overkomt, aanhouden. Eindelijk de zmerten vermeerderen haaftiglijk, daar komt een weinig bloeds te voorfchijn, en de wateren ontlaften zig op die zelvde ftond: daar na komt 'er geheel natuurlijk een klein zwart Kindje, dat geen reuk van zich geeft, alhoewel het al zeedert een geruime tijd dood geweeft is, te voorfchijn. Als 't Kind dood uitgekoomen is, en dat de bloedftorting niet groot geweeft heeft, moet men niet in verwagting zijn dat de Moederkoek fchielijk na dit zoort van misval zal koomen te volgen. Daarom is het dat men geen middelen dient in 't werk te ftellen om ze uit te jaagen, nog geen geweld te oeffenen om ze te gaan zoeken; want men dient, om de middelmaatigheids wille van 't verlies van 't bloed te denken, dat de Moederkoek ook aan de Baarmoeder vaft gehegt is, en dat de trekkingen met zoo een zwakke Streng niet genoeg zijn, om ze los te maaken. Men kan ook de opening van de Lijvmoeder niet verwijderen, om 'er verfcheide Vingeren in te brengen; om dat dit deel, naa dat zij zoo een kleine Vrugt heeft uit laaten gaan, zig weederom toefluit, en men haar eerder breeken zou, als dat men haar voor de poogingen die men zou in 't werk ftellen, om van buiten na binnen in te dringen, zou doen wijken. Alle deeze omftandigheeden vereiffchen, dat men met geduld afwacht tot dat de natuur zig ontdekt wat zij doen zal, en men zal wel haaft gewaar worden, dat zij tot genoegen van die, die haar zonder de Vrouw in gevaar te brengen, laaten werken, de Moederkoek zal uitdrijven. Daar zijn twee middelen

delen die de natuur, om de Moederkoek die in de Baarmoeder overgebleeven zij, te verdrijven, gebruikt.

Het zijn zomtijds heevige zmerten, die zij na verloop van een zeekere tijd met een groot verlies van bloed, verwekt: zij veroorzaakt zomtijds Etterwording, dat is te zeggen, dat de Moederkoek in Etter verandert, en met ſtukken en brokken, naa maate dat de etterwording ze heeft doen afſcheiden, uitvalt.

De heevige zmerten en de bloedſtorting die de Lijvmoeder in de arbeid verwekt om haar opening te doen verwijderen en ze uit te jagen, beteekenen dat de Moederkoek los geraakt is. Maar die bewerking geſchied niet als ook van zelve, en veroorzaakt dikwils wel eenige ongeruſtigheeden: altemets is de hulp van de Kunſt heel noodig: want daar koomen wel eens flauwtens (*Syncope*) en verliesvan Zinnen (*Lipothijmia*), vrugtelooze pogingen, en zulke ſterke bloedſtortingen, dat men verpligt word twee of drie vingeren in de halve geopende mond van de Lijvmoeder in te brengen, om, als het moogelijk is, het geen zich van de Moederkoek vertoond, en het gedeelte dat men op die plaatz vaſt heeft, behendig uit te haalen, en teffens de Vrouw aanſpoorende van haar zijde meede te helpen, op dat die vereenigde poogingen van de Kunſt en van de natuur, een Moederkoek, die door een al te uitgebreide oppervlakte in de opening van de mond, die al te weinig verwijdert is, opgehouden word, doen uitgaan. Als de bloedſtorting middelmatig is, en de zmerten trapsgewijze (*gradatim*) aangroeijen, en de opening de ſtoot niet weederſtaat, en door haar zagtheid (*mollities*)

ties) een genoegzaame verwijdering doet hoopen, is daar niets te doen, en de Vroedmeester kan aan de omstanders belooven, dat de Moederkoek wel haast in 't bed, of bekken zal koomen te vallen.

Als 'er in teegendeel, naar dat de Vrugt uitgekoomen is, geen bloedstorting nog zmerten koomen te volgen, en in plaatz van deeze, zig eene weiagtige uitvloejing, die naar den bruine helt, opdoet, en die met een stank van verrot vlees (*Odor Cadaverosus*) verzelt is, kan men verzeekert zijn dat de Moederkoek met gedeeltens los raakt, en dat elk een van die gedeeltens door etterwording gesmolten en vernield word.

Deeze uitkomst is niet zeer te vreezen, maar duurt heel lang; ik heb dergelijke versmeltingen zes weeken en ook twee maanden gezien aanhouden; en geduurende die tijd waar in deeze ontlastingen zeer stinkend zijn; ik heb Vrouwen gezien, die door ongeregelde Koortzen, afkeer van Spijzen en met ongerustheeden gekwelt wierden. Het schijnt mij toe, dat men deeze toevallen alleen aan de terugvloeijing van eenige klonten van etteragtige stoffe (*Materies purulenta*) in 't bloed, die de omloop eindelijk te onderbrengt, moet toeschrijven. Maar 't is beeter dat men de natuur te hulp komt, met het gebruik van bittere en van eenige zappen met wond en afveegende Kruiden. Men voegt 'er ook bij een afkookzel van de Peruviaansche bast (*Decoctum Chinæ Chinæ*) als de verheffingen gereguleerd worden. Men dient nogthans de voornaamste oorzaak in 't oog te houden, en zich niet te vleijen, dat men door kragt van middelen de gezondheid, zoo lang als de versmelting niet ge-

eindigt, en door de etterwording niet te onder gebragt is, zal kunnen weederom geeven. Men oordeelt dat de Moederkoek geheel versmolten is, als de ontlastingen geen stank meer hebben, de Lijvmoeder weer geslooten is, en dat 'er geen uitvloeijingen meer teegenwoordig zijn. Het vooroordeel waar meede men zeedert een geruime tijd ingenoomen is, dat een klein stuk van de Moederkoek, dat in de Lijvmoeder overgebleeven is, onvermijdelijk de dood veroorzaakt, zou kunnen doen gelooven, dat men de uitdrijving van de Moederkoek door sterke middelen zou moeten verwekken, als daar is 't *Pulvis Myrrhæ, Sabinæ, Ruthæ, Croci*, of door middelen teegens de opsteiging (*Antihysterica*) met purgeerende middelen vermengt. Maar alzoo ik altoos gezien hebbe, dat de natuur ze vroeg of laat, zonder gevaar, uitdrijvt, raade ik aan niemand, dat zij de natuur, om ze te krijgen, dwingen, nog dat zij de hier booven verhaalde middelen gebruiken, die veel eerder in staat zijn van de Lijvmoeder te doen ontsteeken, als haar verslapping om de uitdrijving van de Moederkoek te bevorderen, te weeg te brengen.

De Misvallen door een uitwendige oorzaak te weeg gebragt, als tillen, slaan, vallen, die van de tweede tot de vierde maand overkoomen, eindigen gemeenlijk zeer schielijk; om dat het losraaken van de Moederkoek, het zij ten deele, of in 't geheel, door de bloedstorting en de smerten verwekt word, door welkers middel de Baarmoeder zich opent, om een vrugt die nog vers is, en zomtijds nog leevt, uit te werpen. In die schielijke misvallen heeft men meer hoop, dat de Moe-

Moederkoek volgen zal, als in de eerſten van de welken wij geſprooken hebben, om dat het Kind uitgegaan zijnde, de Moederkoek die afgeſcheiden is en in de Lijvmoeder drijvt, door de t'zaamentrekking van de zmerten na de opening gejaagt word, die nog de tijd niet gehad heeft van zich toe te ſluiten. De Moederkoek volgt dan onmiddelijk op het Kind, en de overvloed van bloed die uit de Lijvmoeder vloeit, doet het allengskens gleijen. Het is zoo met de vaſt kleevende Moederkoek, hoe klein dat zij is, meede geleegen; de Lijvmoeder arbeid te vergeevs, om zich van haar te ontlaſten, zij kan het niet te booven koomen, om dat zij aan haar inwendige oppervlakte (*Superficies Interna*) vaſtgehegt zijnde, alle de beweegingen van het deel volgt, zonder vat op haar te geeven. Het kan zelvs geſchieden, dat zij nog een geruime tijd, naa de uitgang van de Vrugt, gevoed werd; maar eindelijk de vereeniging tuſſchen de Moederkoek en de Lijvmoeder benoomen wordende, geſchied daar een ſtilſtand in de omloop, en een overſtolping die door etterwording geëindigt word; en deeze etterwording doet de Moederkoek afſcheiden, waar door zij komt te zakken, en met ſtukken uit de Lijvmoeder gedreeven word.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Van de kwaade Zwangerheden.

E E R S T E L I D.

Van de Misdragten.

Wij hebben elders gezegt, dat de valſche bevrugtiging die geene is, waar de natuur, in plaatz van een leevendig weezen voort te teelen, of ten minſte zoo een, die met alle de Werktuigen, die tot het leeven noodig zijn, voorzien is, niet anders als een ongeſchikte klomp (*Maſſa Informis*) en als onreegelmaatige Lighaamen, die van waare werktuigelijkheid ontbloot zijn, te voorſchijn brengt. Men noemt die zoorten van Voortbrengſelen, Wanvrugten en Zuigers.

De naam van Wanvrugt is nog niet in 't algemeen aangenoomen; maar men vind zeer veel menſchen, die zich inbeelden, dat het een naam is, die alleenlijk uitgevonden is om de kennis en de zmerten over 't verlies van een Kind, aan de Ouders te ontneemen; en zij maaken geen zwaarigheid om de Vroedmeeſter, met het behendig verbergen van de Vrugt, en met de ongeſchikte klomp, die hij vertoont, te beſchuldigen.

Het geen die menſchen in die misvatting brengt, en haar aanſpoort om ons onregtvaardiglijk te beſchuldigen, is dat zommige Schrijvers en zelvs heedendaagſche Kunſtoeffenaars, hebben ſtaande ge-

gehouden, dat 'er geen Wan-vrugt in de eerste vorming plaatz heeft. Wij stemmen het met hun toe; maar om dat zij niet begrijpen, hoe dat een welgeschaapen Vrugt in de eerste tijden van de ontvanging ongeschikt, en zelvs door eenige toevallen vernietigt kan worden, ontkennen zij de moogelijkheid van deeze vernietiging, zonder gade te slaan, dat men daaglijks de dingen die in 't begin gunstig scheenen te zijn, door den tijd ziet erger of kwaad worden.

Men heeft drie zoorten van Misdragten, waar van de eerste een vleesagtige Klomp of (*Massa Carnosa*) schijnt te zijn, in 't midden uitgeholt, en een weinig Waters, zonder eenig schijnbaare Vrugt in zig te onthouden. De tweede zoort, die bijnaa dezelvde gedaante (*Forma*) vertoond, onthoud in zig een klein Vrugtje in 't Water zwemmende, en zeer aan een Zij-worm gelijk. De derde zoort vertoond een eigewijs doorschijnend Lighaam (*Corpusculum Ovale et Pellucidum*) vol Waters, en waar in een kleine Vrugt zwemt. Om dat dan een Wanvrugt van de eerste zoort zig zou kunnen formeeren, moet hij, die een waare Vrugt was, eer hij een bepaalde gedaante aangenoomen of verkreegen heeft, verbrooken zijn geweest. Wat het tweede zoort aangaat, dat een reeds weinig dikte begon te verkrijgen, had in zijn voortgang moeten gestuit worden, eer dat hij de groote van een Olijv of daaromtrent verkreegen heeft.

Het moet daarenbooven geschieden, dat deeze twee Vrugten, die geen voortgang hebben, de eén langer, de ander korter tijd in de Lijvmoeder opgehouden worden; op dat de voedende zappen, die door de Natuur tot de voeding

van

van de Vrugt geſchikt geweeſt hadden, een genoegzaame ruimte van tijd in de Vliezen van 't Eij overgebragt zijn geweeſt, om ze vleeſig te doen worden, en om aan de geheele klomp een ongeſchikte gedaante te doen aanneemen. Maar in de derde zoort, alzoo de valſche Vrugt weinige dagen na de ontvanging uit de Baarmoeder gedreeven geweeſt heeft, behoud 't Eij zijn natuurlijke gedaante, en de Vliezen haaren doorſchijnendheid (*Pellucitidas*). Daarom ziet men ook de Vrugt in 't midden van 't Eij, in de gedaante van een Vliesje, door kleine veezeltjes hangende, die men voor de eerſte ſtreepjes van de Navelſtreng erkent heeft te zijn: dewelke tot aan 't vleezig ſtipje voortgaan, die men aan de uitwendige oppervlakte van 't rond en doorſchijnend Lighaampje ziet, in de plaatz die door de natuur tot vaſtigheid voor de Moederkoek bepaald was.

Onder het getal van die kleine Lighaampjes, die mij in de handen gevallen zijn, aan dewelke ik verzeekere met regt de naam van Ey gegeeven was, heb ik 'er geen fraaijer gevonden, als twee die ik in mijn Cabinet bewaare, en een derde die ik aan Heer VENDIER, beroemd Ontleedkundige vereerd hebbe.

Het is onmoogelijk dat een kortelings bezwangerde Vrouw zig voor de vorming van een Wanvrugt wachten kan. Alzoo deeze gebrekkige verandering alleenlijk in de eerſte dagen van de Zwangerheid voorvalt, en dat alle Vrouwen haaren ſtaat, in dien tijd, die na de ontlaſting van de laatſte maandelijkſche zuiveringen verloopen is, tot aan 't ophouden der geenen die volgen moeten, niet kennen; zij kunnen geen voorzorgen in 't werk

ſtel-

ſtellen, om het geen dat haar nog het minſte teeken van weezen te kennen gegeeven heeft, te behouden: en 't is haar niet moogelijk de verandering van een waare Vrugt in een valſche te beletten; nademaal die verandering gemeenlijk ter tijd van de eerſte ophouding geſchied. Daarom is het onregtvaardiglijk dat men de Vrouwen, aan wien misvallen van die zoort overkoomen, van onvoorzigtigheid; of die geenen die met de zorge van zoodanige Zwangerheeden belaſt zijn, van onervaarendheid beſchuldigt.

De verandering van een waare Vrugt in een valſche, moet noodzaakelijk van 't eerſte tijdſtip van de ontvanging, tot aan de vijvtiende of twintigſte dag geſchieden; om dat als de Vrugt een geruime tijd zoo aangroeit, dat hij de lengte van een pink verkrijgt, en dat de natuur onverhindert hem de gedaante, die met die van een Vrugt van een maand of zes weeken, of meer overeenkomt, geeven kan, vind men hem zoo wel, als de deelen die hem omwinden, in de order daar in alles vereiſcht wordt, dat is te zeggen dat 'er een vleezige Moederkoek gevonden word, doorſchijnende vliezen, die Water genoeg voor de groote van de Vrugt in haar onthouden. Deeze gedaante is als dan zoo beſtendig, dat hoe lang de Vrugt in de Lijvmoeder, hoewel van zijn leeven en voedzel beroovd, opgehouden word, de deelen die het omgeeven, in de order die de natuur beſtelt heeft, bewaart worden, zonder dat 'er de minſte ontroering, of de minſte verandering geſchied.

Een voorbeeld zal mijn gezegde beveſtigen: Een Dame van aanzien, die haar maandelijkſche zuiveringen, als zij niet Zwanger was, op haar ge-

gezetten tijd en verſcheide Kinderen gebaard had, kreeg een ophouding van haare maandelijkſche zuiveringe van zes weeken, waarom ik bij haar geroepen wierd. Zy klaagde over ligte ongeſteldheeden, die zeer wel na die geenen, die ik bij haar eerſte Zwangerheeden opgemerkt had geleeken, en die mij deeden denken dat zij Zwanger was. De tijd beveſtigde mijn gedagten. Doen zij tot de tijd van drie maanden gevordert was, kreeg zij een ligte uitvloeijing van bloed, die haar over haar ſtaat ongeruſt maakte: Zij liet mij weeder haalen: ik onderzogt haar veel naaukeuriger, als ik voor deezen gedaan had, ik ondervond, zonder dat ik 'er aan twijffelen kon, dat zij omtrent drie maanden, of daaromtrent Zwanger was; ik liet haar op de arm een aderlaating doen; en ried haar aan dat zij het Bed zoude houden om de ongevallen van een Zwangerheid, die wankelagtig ſcheen, voor te koomen; zij deed met groote oplettendheid al wat ik haar voorgeſchreeven had, en de uitvloe ing hield op. Eenige tijd daar na kwam 'er een toeval van dezelvde zoort te voorſchijn; men ging dit teegen met dezelvde middelen, die men alreede met een goede uitkomſt gebruikt hadde, zij waaren ook van een goed gevolg: daar openbaarde zich nogthans nu en dan door een bloedvloejing, die, in weerwil van de geduurige voorzorgen, niet geheel kon geſtild worden. Die beurtwiſſeling van wel en kwalijk zijn, die tot aan de vijvde maand duurde, de kleine opzwelling van de Onderbuik, en het gebrek van beweeging aan de zijde van 't Kind, deed mij in die Zwangerheid een wanorder verdenken. Om 'er mij van te verzeekeren, onderzogt ik welke groote de Lijvmoeder hebben mogt, en

en ik ftelde al wat in mijn vermoogen was, in 't werk, om een Kind te doen beweegen, dat tot het tijdftip van vijv maanden zeckere teekenen van zijn weezen en van zijn gezondheid, door zijn beweegingen moeft geeven. Maar geene gevoeld hebbende, en de Baarmoeder zoo niet gereezen, als zij nu in dit tijdftip zijn moeft, niet gevonden hebbende, twijffelde ik geenzints, of het Kind was op het tijdftip van drie maanden geftorven, en dat de natuur ieder reis dat 'er een weinig bloeds te voorfchijn kwam, poogingen deed om zich van die Zwangerheid te verloszen. Ik liet dan deeze Mevrouw toe, dat zij uit haar bed zoude opftaan, en zelvs dat zij uitgaan zoude, om daar meede de uitdrijving van de doode Vrugt (*Expulfio Fœtus mortui*) te begunftigen; zij verrigtede vlijtig al wat ik haar aanried; zij ging hier en daar, zonder nogthans haar voorneemen te bereiken. Zij vorderde eindelijk tot de neegende maand van haar Zwangerheid. Het gebeurde in dit tijdftip, op zeekere dag, dat zij uit de Kerk kwam, en eene prikkeling gevoelde, om ter Stoel te gaan, zoo ras als zij 'er was, ontlaftede zij zonder veel moeite een klomp van de groote van een duim, die in zijn geheel was. Door 't onderzoek bevond men, dat in een gedeelte van deeze klomp een vleezig lighaam befslooten was, het was de Moederkoek die veel dikker was als zij gemeenlijk ten tijde van drie maanden is, haar vleefch was ook vafter, zij was met vliezen die men open deede, omwonden, en in dewelke Water en een Vrugt van omtrent drie maanden was.

Deeze aanmerking beveftigt het geen ik te vooren voorgefteld hebbe, te weeten, dat de Vrugt geen

geen Wanvrugt meer kan worden, nog een vleeſchklomp (*Mola*) als hij een menſchelijke gedaante aangenoomen heeft, vertoonen, al blijvt hij nog zoo lang in de Baarmoeder, na dat hij van 't leeven beroovd is geweeſt. Zij leert ons ook dat het doode Kind zoo lang in de Lijvmoeder, zonder te rotten en zonder uitgedreeven te worden, niet zou kunnen blijven, indien de Moederkoek aan de Lijvmoeder niet vaſt bleev, en indien zij 't voedzel, dat voor het Kind geſchikt was, na zich niet toetrok. Men ziet dat deeze 'er zes maanden na zijn dood, zijn verblijv gehouden heeft, en dat het zoo gezond ſcheen, als of het maar twee dagen voor zijn uitgang geſtorven was.

Maar om wel te begrijpen hoe dat een waare Vrugt door zijn ondergang valſch word, en niet meer als onder de gedaante van een ongeſchikte vleeſchklomp zich vertoont, dient men zich te binnen te brengen, wat de Keen na de eerſte dagen van haar ontvanging, is. 't Is een zoort van een ſlijmige aangroeijing, die in veel Water zwemt, en bijna aan onzigtbaarlijke ſtreepjens hangende, dewelke na de bodem van de Baarmoeder geſchikt zijn, om 'er de tot de aangroejing geſchikte Zappen uittetrekken.

Op deeze wijze is het, dat als in de tijd dat de natuur werkzaam is, om dit ſlijmige lighaam te ontwarren, om het geen dat verwart is, te ſchikken, om de buizen te openen en te volmaaken, om 'er vogten (*Fluida*) door te laaten vloeijen, en eindelijk om een meededeeling van Vogten van de Lijvmoeder tot de Vrugt, en van de Vrugt tot in de Lijvmoeder op te rigten, als in die tijd, zegge ik, eenige toeval overkomt, dat in

in dit teer en zagt Lighaamptje eenige wanorder te weeg brengt, de noodige ontvouwing tot de werktuigelijke schikking word opgehouden; en de natuur in plaatz van een werktuiglijk lighaam, (*Corpus Organicum*) brengt niet anders voort als een ongeschikte klomp. Aldus is het dat als het bloed, door welke oorzaak dat het zij, al te geweldig of in al te groote hoeveelheid in die zwakke buisen gedreeven word, het in staat is te verkragten en van ze te verbreeken, en dit is genoeg de begonne werktuiglijke schikking (*Organisatio*) te doen missen. Men kan het zelvde zeggen van heevige Gemoeds Beweegingen (*Animi Pathemata*) aan dewelke een Vrouw zich overgeevt; van 't vallen en van 't schrikken, aan dewelke zij bloot gesteld is. Alle die oorzaaken door de beweeging der vogten, (*Motus Fluidorum*) te vertragen, of te verhaasten, verhinderen de juiste verspreiding van de Geesten, de huishouding van de Vrugt word gestoort; dit nog zagt zijnde deeg (*Pasta mollis*), dat zich schikte om een kleine beweeging in zijn midden te vertoonen, en een beginzel van een gedaante aan te neemen, vervalt tot niet, en vertoont aan ons gezicht niets anders als een drabbig water in een ongeschikte vleesklomp, beslooten. Het zelvde geschied niet omtrent de vliezen die om de vrugt geleegen zijn. Als zij een vastigheid in het eijernest (*Ovarium*) verkreegen hebben, en van ouds af een welgeschikte doorstraaling in haar weezen gehad hebben, is het onmoogelijk dat zij vernield worden: in teegendeel de Zappen van de welke de Vrugt door zijn ontbinding beroovd word, na zich haalende, worden zij vleesig, gelijk ik zulks zal verklaaren.

Zoo ras als de Vrugt door gebrek van voedzel

vergaat, het bloed dat tot zijn aangroejing dienen moest, niet meer de Buisjens van de navelstreng kunnende doordringen, werd genoodzaakt zijn weg aan de kleine vleesige stippen, door dewelke 't eij met de Lijvmoeder vereenigd is, te neemen, als die tusschenruimte te kort is, voor al het bloed dat geschikt is om een langer weg te doorloopen, werd dit vogt gedwongen zich weegen in de gantsche omtrek van de vliezen en van haar tot in de Lijvmoeder (dezelvde doorstraaling (*Circulatio*) die van de Baarmoeder tot in de Vrugt had moeten geschieden,) te baanen, en onder 't doorvloeijen aldaar de voedende zappen, door de welke de gantsche vliezige omtrek verdikt en zoo vleesig word, als het gedeelte dat de Moederkoek uitmaaken moest, te beschikken. Dan is het, dat dit Spruitje of Eijtje (*Ovulum*), zijn rond- en doorschijnendheid verliest, en dat het een onreegelmaatige gedaante aanneemt, aan dewelke men, met reeden, de naam van Wanvrugt gegeeven heeft. Deeze ongeschikte klomp, die in haar midden dikker, en aan haar einden dunner is, behoud altijd een holte, in dewelke water gevonden word; en zomwijlen een etterstreep, die 't overblyvzel is van de vermiste Vrugt, ook wel een kleine Vrugt van de groote als een Honingbeij, die in agt of tien dagen Zappen genoeg tot zijn uitbreiding ontvangen hebbende, vastigheid genoeg, om ze niet meer te verliezen, verkreegen heeft.

't Is geenzints door enkelde giszing, dat ik gezegt hebbe, dat de waare Vrugten, die in den beginne van de Zwangerheid door toeval uit de Lijvmoeder geworpen waaren, eijertjes waaren, in welkers midden men een min of meer

meer grooter Vrugt zag, die 'er door zijn Navelstreng opgehangen was, en die in 't midden van een veel aanmerkelijker hoeveelheid van water, in teegenstelling van die, die zig in de vliezen bevind, op de tijd van neegen maanden, dreev; ik heb 'er te veel van onderzocht, om van alle die dingen niet verzeekert te zijn, en 't is door de Wandragten, die ik nog bewaar, dat ik de Heer PEU meene teegen een al te ligtvaerdige berispinge, die de Heer MAURICEAU hem gedaan heeft, te rechtvaardigen.

De Heer MAURICEAU in zijn Verhandeling over de Vroedkunde, beschuldigt de Heer PEU van onervarendheid, om dat hij in zijn Schrivten gesteld heeft, dat de Vrugt in zijn water, als een zoort van een Vlies opgehouden word. Die berisping steunt zeekerlijk daar op, dat MAURICEAU geen geleegenheid gehad heeft van die wel bewaarde eijertjes, en zoodaanig als zij waaren voor haar uitdrijving uit de Baarmoeder, te zien; of dat hij misschien die geenen, die hij ontvangen heeft, verzuimt heeft te onderzoeken; want met een weinigje aandagt zou hij gezien hebben, dat de hoeveelheid van water tienmaal grooter zijnde als de groote van de Vrugt, deeze in 't midden van dat vogt aan zijn streng hangen moest, die, de eevenreedigheid (*proportio*) in agt genoomen hebbende, het overgestelde deel van 't eij, waar hij zijn oorsprong (*Origo*) van neemt, niet kan raaken; in plaatz dat in een meer gevorderd tijdstip, de Vrugt raffer als de Wateren aangroeijende, ze in gewigt en hoeveelheid overtreft, en op die tijd alle de omleggende deelen raakt. Dit onderscheid van de verschillende tijdstippen, en door waare proeven ontdekt

bewijst dat de Heer PEU niet van Ongeleerdheid beschuldigt moet worden, en dat men hem op zijn best beschuldigen kan, dat hij zich niet klaar genoeg verklaart, en daarbij niet gezegt heeft, tot welken tijd de Vrugt in zijn waater bleef hangen. Inteegendeel, het schijnt dat de Heer MAURICEAU niet te verontschuldigen is, om dat hij de Huishouding van de Vrugt (*Oeconomia Embryonis*) niet gekend heeft, en de noodzaakelijkheid die 'er is, dat hij in zijn wateren, tot zijn behoudenis, drijven moet.

Daar zijn twee tijden in de Huwelijken Staat, die zeer voor kwaade Zwangerheden vatbaar zijn, de beginzels door de meenigvuldige byeenkomsten, die zeer in jongen of teedere onderwerpen plaatz hebben, zijn in staat van de order en verspreiding van 't bloed (*Distributio Sanguinis*) en van de Geesten in een nieuwe ontvanging, te verwerren De andere tijd is, wanneer een Vrouw naar veel Kinderen gebaart te hebben, zoo versleeten en verzwakt in de deelen, die tot de voortteeling (*Generatio*) geschikt zijn, geworden is, dat de Vrugt 'er geen Zap, dat, om zijn ontswagteling te bevorderen, geschikt is, weet te vinden, nog Voorburgen die sterk genoeg zijn, om hem teegen de indruk (*Impressio*) van duizent oorzaaken te bevijligen, die die zwakke deelen van menschen kunnen ontroeren en vernielen.

Ik hebbe geoordeeld noodig te zijn mij wat langer over de aart en de oorzaaken van de valsche Vrugten uit te breiden, om zoo veel te beeter de ongeloovigen te kunnen bewijzen, dat het moogelijk is, dat een waare Vrugt in een onwaare veranderen kan: hoewel duizend zeekere voorbeelden, die hun weezen klaarblijkelijk

lijk aantoonen, genoegzaam zouden moeten zijn, om alle twijffelingen ten dien opzigte weg te neemen; heeft het my toegefcheenen van belang en noodig te zijn, een vooroordeel, waar van ik zelve 't Slagtoffer geweeft ben, uit te roeijen. Ik wierd op zeekere dag bij een Mevrouw van aanzien geroepen, die een middelmaatige bloedftorting had, met zmerten in de Onderbuik en Lendenen verzeld, na twee of drie maanden na 't ophouden van haare maandelijkfche zuivering. Ik zocht te weeten, of haar iets dat haar kwetzen kon, overgekoomen was, als fchrikken, vallen, of fchuddinge van een Koets; zij verzeekerde mij, dat zij geen van die toevallen, in die ftaat in welke zij was, nog andere bekende oorzaaken, kon befchuldigen, en dat zij niet begreep waar van daan het koomen kon. Alzoo zij van te vooren van twee Kinderen wel verloft was, en zonder ooit beleedigt geweeft te zijn, verzeekerde ik haar dat zij een misdragt droeg, van dewelke zij zich ontdoen zou, hoedaanige voorzorge en onthoudinge dat zij 'er toebragt. Inderdaad hoewel zij adergelaaten geweeft was, en dat zij heel geruft haar Bed gehouden had, vermeerderde haare zmerten, en deeden haar in mijn afweezen eenige tijd daar na een Wan-Vrugt (*Abortus*) uitwerpen. 's Anderen daags na haar Ed. gegaan zijnde, om haar te zien, hoorde ik, dat alles wel uitgekoomen, en dat alleenlijk het verzoek was, of ik eens onderzoeken wilde wat het was. Ik deed het in de tegenwoordigheid van de Heelmeefter van de Familie, die ik had laaten roepen, en onder 't gezigt van vijv of zes menfchen, die, gelijk ik, niet anders als een ongefchikte klomp vleefch zaagen. Ik verwag-

tede, dat de Familje mij over mijn billijke voorzegginge, (*Prognosis*) bedanken zouden. Maar welke verwondering was de mijne niet! in plaatz van een beleefde bejeegening, behandelde men mij met veragting, en men verweet mij dat ik de oorzaak van een misval was, die door kragtiger middelen als die geenen die ik in 't werk gesteld hadde, zou hebben kunnen verhoed werden: want de Familie dagt niet dat het een Wanvrugt, maar een aankomend Jongetje was, ik zoude veel gevoeliger geweest zijn over de verwijtingen die zij mij onverdient aandeeden, byaldien de Perzoonen, die ze mij toebragten, niet door haar deugdzaamheid, als door den rang die zij in de Waereld bezaaten, zoo niet gezien waaren geweest. Maar is het zoo ligt te weeten, of een Vrouw van een Wanvrugt Zwanger is, als het ons gemakkelijk geweest is de vooroordeelen, die men door 't bericht, van hun weezen (*Existentia*) had, uitteroeijen?

't Is zeeker, dat de kwaade Zwangerheid haar eigen teekenen (*Signa Pathognomica*) heeft, en die haar van een goede doen onderscheiden. Maar daar zijn geen menschen als die van een zonderlinge ondervinding zijn, die op 't gezigt van die teekenen met verzeekering kunnen bepaalen, dat een Zwangerheid kwaad is; en die eigen teekenen kunnen niet als bedenkingen doen voortkoomen aan die geene, die, die bijzondere ondervinding missen. Edog, het is moeijelijk voor elk een te oordeelen in de beginne van een Zwangerheid, of zij goed of kwaad is; om dat de teekenen bijna eeven eens, of dezelvde zijn.

De kwaade Zwangerheid is dikwils in den beginne zoo wel met afkeer van spijzen, braaking en kwijning verzelt, als de goede. Edog, die toe-

toevallen zijn zwakker, en volharden zoo lang niet, als in dit laatste; hoewel de maandelijksche zuiveringen ophouden, vertoonen zich daar nu en dan uitvloeijingen van bloed, die ongestadig en in kleine hoeveelheid zijn: en zij gevoelen eene verdooving in de lendenen. Onder alle die teekenen, die geene, die het meeste tot het vermoeden van de Zwangerheid toebrengt, is de kleine uitvloejing van Bloed, zonder dat vallen, schrikken, of eenige Ziekte, 'er op de een of de andere wijze deel in gehad heeft.

Dit gegrond vermoeden kan nader verzeekerd worden, bijaldien men door te ondertasten gewaar werd, dat de Baarmoeder, die tusschen de tweede of derde maand buiten de bovenste rand van 't schaambeen moest uitkoomen, zich niet genoeg laat voelen, en de grootte niet heeft, die zij in de goede Zwangerheid in een gelijk tijdstip zou moeten hebben. Ik hebbe altijd die kleine uitvloejingen weiagtiger als bloedig, en 't gevolg van de poogingen, die de natuur, om zich van een lighaam dat haar vreemd geworden is, in de Lijvmoeder door zijn ongeschiktheid te ontlasten, waargenoomen.

In weerwil van 't vermoeden van een valsche Zwangerheid, die 't recht schijnt te geeven, om middelen, die de uitgang van een valsche Vrugt bekwaam zijn te verhaasten, in 't werk te stellen, is men verplicht de aderlaating en de rust aan te raaden; om dat nog de een nog de andere, ooit aan de kwaade Zwangerheid naadeelig kunnen zijn, nog haar verhinderen, dat zij in de bepaalde tijd door de uitdrijving geeindigt word, en in geval dat men zich bedroogen vind, worden die

middelen zeer voor de goede noodzaakelijk; en alzoo 'er veel meer goede als kwaade Zwangerheeden zijn, dient men te tragten een Vrugt te behouden, die in weerwil van de voorzorgen van zelvs valt, als hij kwaad is, en die, indien hy goed is, door zulke hulpmiddelen behouden kan worden. Het geen ons volkoomentlijk kan verzeekeren, dat een Vrouw een kwaade Zwangerheid bij zig draagt, is, wanneer zij na de zes weeken tot de drie maanden toe, ſchielijk een bloedſtorting, met pijn in de lendenen verzelt, met ontlaſting van geklontert bloed, en eene zwaarte in den Aars, of in 't *Perinæum* krijgt. Nademaal die tijd gemeenlijk de gewoonelijkſte van de misval der kwaade Zwangerheeden, of van de Misdragten is, en de middelen en de voorzorgen die men in 't werk voor deezen geſtelt heeft, niet in ſtaat zijn geweeſt van de Vaten te doen heelen, nog te beletten, dat 'er nu en dan eenige uitvloejing van bloed geweeſt heeft, als dan zonder merkelijke oorzaak een zoort van arbeid zich openbaart, kan men aan de Lijdereſſe verzeekeren, dat zij maar van een Misdragt Zwanger is, en dat 'er grootelijks aangeleegen is, dat zij 'er vroeger als laater van ontlaſt word. Men word in zijn voorzegging, die men gedaan heeft, geſterkt, als men door de ondertaſting van de Vrouw, de opening genoeg geopent vind, om 'er de toppen van de vingers in te doen gaan, en 'er een week lighaam te gevoelen.

Als de ongeloovigen de formeering van de Wanvrugt genoegzaam beweezen vinden, is 'er niets meer over, als om hun te bewijzen, hoe dat zijn uitdrijving bijna altoos op een bepaalde tijd geſchied; en waarom zijn uitgang een grooter bloedſtor-

ſtorting veroorzaakt, als die, welke in een misval van een Kind van twee of drie maanden geſchied, die na zig zijn Moederkoek overlaat.

De natuur drijvt bijna altoos de valſche Vrugten tuſſchen de tijd van de tweede of derde maand van de Zwangerheid uit; de gedaante (*Figura*) die hij in de Baarmoeder aanneemt, heeft 'er deel in, 't is een lighaam, welkers midden al te groot is in eevenreedigheid van zijn uiteinden; inzonderheid dat geene dat met de Lijvmoeder vaſt is, want hy heeft geen vereeniging met haar, als door de eerſte ſtip of punct van de oppervlakte van 't Eij, dat met zijn ingang in haar holligheid zig aan de monden van haar Vaten aangebooden heeft; aldus is het dat de (*Baſis*) die 't Eij onder ſteunt en voed, zich al te zwak bevindende 't gewigt, dat het teegen de tweede of derde maand verkrijgt, niet langer kan weederſtaan; want dat voetſtukje is bijna nooit grooter als de ſchaft van een ſchrijfpen, terwijl dat de klomp dikwils van de groote van een Hoender-eij is. Het is dan geen wonder, dat door de minſte arbeid zijn vaſthegting met de Baarmoeder terſtond verbrooken word.

De verbreeking van die zaamenhegting doen verſcheide Vaten geopend worden, dewelke een overvloed van Bloed uitleeveren; en met vloeijen aanhouden, zoo lang als 't vreemde lighaam zig beſlooten vind. Maar de Bloedvloejing die bij alle anderen gevallen zeer te vreezen is, word in dit geval een noodzaakelijk middel, om 't uitdrijven van de Misdragt altoos zorgvuldiger te weeg te brengen. Want de natuur trekt voordeel van dit zelvde toeval om zich te verligten. Het vloeibaare bloed, dat in overvloed uitvloeit, verſlapt

de mond van de Baarmoeder, en de klonten die zich aan haar opening vormen, zijn als zoo veel wiggen die in 't werk gesteld worden om haar te verwijderen, en de uitgang van de valsche Vrugt te bevorderen, zoo ras als de Lijvmoeder zig een weinig in haar bodem van 't lighaam, dat haar in haare werkingen verhinderde, ontlast is, word zij werkzaam om zich t'zaamen te trekken, en om dat lighaamptje, hoe langer hoe meer na de opening te jaagen. De trapsgewijze verwijdering, van de Lijvmoeder, en de uitdrijving van de valsche Vrugt, is het geen de zmerten veroorzaaken.

Deeze middelen zijn dikwils genoegzaam, en men ziet een poos tijd na dat de zmerten geduurt hebben, de valsche Vrugt geheel uitkoomen; maar het gebeurt zomtijds dat de Wanvrugt tot in de hals van de Baarmoeder gebragt zynde, zelvs ten deele buiten de opening gaat, en aldaar zonder te vorderen blijvt, en de Lijderesse, beneevens de omstanderen, verleegen maakt. Alhoewel het Bloed in die tijd zoo veel niet, als na gewoonte vloeijt, en de zmerten verminderen, zoo word de Lijderesse verzwakt, en vraagt niet als om te rusten. Men moet als dan niet bevreest zijn en de Lijderesse niet ontrusten, maar slegts nieuwe pogingen afwagten, en by aldien zij niet koomen, heeft de ondervinding geleerd, dat de etterwording (*Suppuratio*) die zich in die klomp bepaalt, dezelve allengskens smelten doet, en ze bekwaam maakt om met stukjes uit te gaan, zonder dat de Lijvmoeder in 't minste door die etterwording ontstelt word. Ik heb zeer veelen gezien die in die plaatz gesmolten waaren.

Als een Misdragt dus in de doortogt opgehouden

den word, word daar zomwijle zoo een aanmerkelijke bloedſtorting gebooren, waar door geduurige flauwtens verwekt, en het leeven van de Vrouw in gevaar ſchijnt geſteld te worden. Alhoewel de ondervindig mij geleerd heeft dat het zeldzaam is Vrouwen in diergelijke Misvallen te zien ſterven, raade ik egter aan, dat men zijn beſt doet om ze te verloszen. Men laat haar om haar kragten te onderſteunen dikwils Vleeſch of Kalfs nat inneemen, maar ieder reis een weinig te gelijk, en nu en dan eenige leepels vol Alikantſche Wijn; men houd haar ook wat Azyn onder de neus. Men brengt met een, en dat met herhaalingen, de vinger in de opening van de Baarmoeder, om haar verwijdering te bevorderen, en draaijt dezelve rondom de valſche Vrugt, indien het moogelijk is, om zijn uitgang op een gemakkelijke wijze te bevorderen. Het gebeurt dikwils dat een gedeelte van de Misdragt buiten de opening van de Baarmoeder uitſteekt, en dat zij door twee in de ſcheede gebragte vingeren gevat kan worden, onder begunſtiging van de poogingen die men de Lijdereſſe aanraad te doen, om de hals van de Lijvmoeder (*Collum Uteri*) aan de lippen der ſchamelheid te doen naderen; maar eer dat men overgaat om de uithaaling te doen, moet men onderzoeken of 't gedeelte dat uitgegaan is, groot en dik genoeg zij om meede te ſleepen 't geen nog beſlooten, en door de hals van de Baarmoeder (*Collum Matricis*) als geknelt is; als men oordeelt dat dit gedeelte ſterk genoeg is, houd men het tuſſchen de vingeren vaſt, en met behulp van de zmerten en poogingen van de Lijdereſſe haalt men door middel van zagte ſchuddingen een lighaam, welkers uitgang de bloed-

ſtor-

ſtorting oogenblikkelijk doet ophouden. Maar indien het gedeelte van de Wanvrugt dat nog geſlooten is, grooter is als 't geen dat uitſteekt, en dat deeze niet vaſt genoeg is, om 'er voordeel meede te doen, is het beeter de uittrekking niet te probeeren, en 't voleindigen van 't werk aan de natuur over te laaten, als gevaar te loopen van 't gedeelte dat men vaſthoud, van 't geen dat overblyvt, af te ſcheiden: om dat het dikwils gebeurt, dat de Baarmoeder zich weer na die afſcheiding inkrimpt, de zmerten ophouden, en men zich van een middel, dat een ſpoedige en zeekere Verloszing deed hoopen, beroovd vind. Deeze zwarigheid is egter niet hulpeloos; altemets doen kleine zmerten die allengskens aangroeijen, van langzaamerhand het beſlooten lighaam naaderen; men komt ze met clyſteeren, die altemets enkeld, en zomtijds purgeerende zijn, te gemoet; men geevt een groote hoeveelheid van zoete Amandelen Olie, om de buik week te maaken, in; men kan zelvs een ligt en zagt Laxeerend middel in geeven; men maakt berookingen met de damp, van een Afkookſel van wit Wolle Kruid (*Verbascum*) van Byvoet (*Artemiſia*) en Moederkruid (*Matricaria*). Naa 't gebruik van deeze onderſcheidene middelen, kan men de Lijdereſſe met zeekerheid aanzeggen, dat de uitgang van 't vreemde lighaam, terſtond geſchieden zal, indien de zmerten en de nijpingen de Baarmoeder weder doen openen. Maar als 'er geen middel is om de zmerten weer te doen aangroeijen, word de valſche Vrugt allenskens door een zoort van Etterwording, in de plaats daar hij gebleeven is, geſmolten; of men voelt ze wel eens onverwagt aan de minſte arbeid die men doet, na

bui-

buiten drijven. Maar de verrotting (*Putrefactio*) van dit lighaamtje, verwekt gemeenlijk ſtinkende uitvloejingen, tot dat het geheel uitgekoomen is. Ik hebbe dikwils gezien, dat, na een langduurige bloedſtorting, met gereegelde zmerten verzeld, die de Wanvrugt nabij genoeg aan de opening, om wel haaſt zyn uitkomſt te hoopen, gebragt hadden, die zmerten terſtond ophielden, en de bloedſtorting verminderde; alzoo dat men geen ſpoedige Verloszing meer hoopen kon. In zoodanig een geval, tragt men de ongeruſtheid van de Moeder te ſtillen, met haar te verzeekeren dat zij geen ongeval te vreezen heeft; en door haar 't middel dat de natuur in 't werk wil ſtellen, om haar te verlossen, bekend te maaken.

Men vooronderſtelt, dat de valſche Vrugt geheel uit de bodem van de Lijvmoeder is los geworden, als de bloedſtorting, beneevens de zmerten aanmerkelijk zijn, en op ſtaande voet ophouden: men heeft redenen te gelooven, dat de Lijvmoeder die de kragt gehad heeft van de bandjes van dit vreemde lighaam te verbreeken, en het na haar hals te jagen, wel die hebben zal van zich te vernauwen, en door haar t'zamentrekking de vaten, welkers opening de bloedſtorting veroorzaakte, te drukken.

Wij hebben gezegt dat dikwils de valſche Vrugt, alhoewel zij door de zmerten en bloedſtorting verdreeven was, zich ſcheidede, en maar met ſtukken, en op verſcheide reizen, uitkwam. Men weet dat zij niet geheel is, door de gedaante van het geen dat uitgekoomen is, door zijn groote, met die, welke een valſche Vrugt na de onderſcheidene tijden van de Zwangerheid hebben moet,

ver-

vergeleeken; want het is dus geenzints met een valſche, als met een waare of volkomen Vrugt geleegen, die van voedzel en leeven beroofd, eenige geheele maanden in de Baarmoeder kan blijven.

Geen Voedzel dan meer in al die tijd ontvangende, is het geen wonder dat hij kleinder voorkomt, als hij na maten van zijn tijd, zou dienen te zijn: in plaats dat een valſche Vrugt, altijd Voedzel ontvangt, en zoo lang aangroeit als de bandjes door de welke hij aan de Lijvmoeder gehouden word, niet verbrooken worden; en zoo ras als die vaſthegting verbrooken is, het bloed dat in meenigte ontlaſt word, en de zmerten die zich kort daar op openbaaren, doen gemeenlijk de valſche Vrugt wel haaſt uitgaan: alzoo wanneer men op de tijd van drie maanden, een vreemd lighaam, dat maar de groote van een Haſenoot heeft, terwijl het die van een Hoender Eij zou moeten hebben, ziet, kan men verzeekeren dat alles nog niet uitgekoomen is, en dat men geduldig het overblijvſel moet afwagten. Zelvs, als men onregelmatige vliezen aan eenige vleeſige veezeltjes vaſt, gewaar zal worden, zal men oordeelen dat de valſche Vrugt niet geheel is: want men dient zich te binnen te brengen, dat een volkomen valſche Vrugt een zoort van een Vogelsmaag verbeeld die groot, vleeſig, rond in zijn *centrum*, en in zyn uiteinden veel dunder is. In die gevallen waar in de uitgang van de valſche Vrugt niet als met ſtukjes geſchied; ſteld men aan de Vrouwen voor oogen, groote voorzorgen te gebruiken: want 't grootſte gedeelte willen 'er zich, zoo ras als zij niet meer lijden, en het bloed met vloeijen opgehouden is, van onthouden.

Men weet dat de valſche Vrugt, die in 't geheel,

heel, of ten deele in de Lijvmoeder gebleeven is, en die zich in haar hals, als in een zoort van een verlengde ſcheede (*Elongata Vagina*), opgehouden vind, door Etterwording zich ontlaſt, als de ſtoffen die zij verwekt, de coleur van wijnmoer, en een zeer ſterke reuk hebben, dat behalven dit, nu en dan geen klonten uitkoomen, en dat de Baarmoeder zich in evenreedigheid, van 't vreemde lighaam dat haar verwijderde, vernauwt. Men zal van zelvs van haar geheele vernietiging, zeeker zijn, als de ontlaſtingen die te voren ſtinkend waren, zonder reuk, en dat de Lijvmoeder zal geſlooten gevonden worden. Het zij dat de valſche Vrugt ten tijde van de bloedſtorting uitgelooſt, of dat zij door Etterwording verteerd word; deeze aan de natuure tegenſtrijdige werking eiſcht van de Vrouwen meer voorzorg, als zij wel meenen; want daar zijn veele die denken, dat zij niets meer, zoo ras als zij verloſt zijn, van nooden hebben; wel is waar, dat de uitgang van dit lighaam gemeenlijk van geen kwaad gevolg is: maar het geſchied dikwils dat door verzuim van een goede leevenswijze (*Diæta*), de bloedrijke Vrouwtjens (*Plethoricæ*) ligte vloejingen krijgen, die zomtijds een oneindigen tijd duuren, en die men niet dan met veel moeite doet ophouden. Ik ben zelvs overtuigt, dat veele op die wijze, zonder de noodige voorzorgen, geëindigde Misvallen, dikwils verouderde zweeren hebben doen voortkoomen (*Ulcera inveterata*), ſpongieuſe uitwaſſen (*Fungi*), en Lijvmoeders Kankers (*Cancri Uterini*). Laat ons nu zien waarom de uitgang van de valſche Vrugt grooter Bloedſtorting, als een Kind van drie maanden, verwekt?

De ſchielijke afſcheiding van de valſche Vrugt van

van de Bodem van de Lijvmoeder (*Fundus Uteri*); geſchied alleenlijk door het verbreeken der vaten (*Ruptura Vaſorum*), die onderling met elkander vereenigt zijn; deeze vaten zich niet kunnende toeſluiten, zoo lange als het vreemde lighaam de Lijvmoeder verwijdert houd, leeveren, tot aan haar uitgang, zoo veel bloed uit, als zij 'er van ontvangen kunnen, en zoo veel als 'er in hun indringt. Inteegendeel in een Misval van een doode Vrugt, van twee of drie maanden, vloeit 'er minder bloed voor en na zijn uitgang uit, om dat het Kind dat in de Lijvmoeder vergaat, de Navelſtreng allenskens doet verſlappen, en de verſlapping van de ſtreng word tot aan zijn wortelen overgebragt, die op malkander komende te zakken, en zich uit te wiſſen, het bloed beletten van de Lijvmoeder, als vooren in de Moederkoek te dringen, aldus is het, dat de Moederkoek op verſcheiden plaatzen verſtopt, uit gebrek van voedzel verdroogt, en als een band (*Ligatura*) aan de vaten van de Baarmoeder verſtrekt, die geſchikt zijn om het bloed in haar zelfſtandigheid (*Subſtantia*) over te brengen. De Moederkoek aldus geen voedzel meer ontvangende, geſchied daar ongevoelig een ſcheiding van de Baarmoeder, en een zoort van verſmelting (*Diſſolutio*). De Lijvmoeder vernauwt zich op zich zelve door de vermindering van het lighaam dat zij onthoud; en door die vernauwing drukt zij de uiteinden der vaten (*Extremitates Vaſorum*) die het bloed uitleeverden. Deeze geeven dan niet anders, als een weijagtige etter, die 't uitdrijven van de Vrugt en van de Moederkoek te hulp komt; op zoodanig een wijze als de gebonde Navelſtreng, die van de lengte van twee of drie vingeren overgebleven

is,

is, word van de oppervlakte van de Onderbuik, door het gevolg van een ligte etterwording gescheiden; en hier door geevt hij aan de Vaten van het Kind tijd van zich vast genoeg te sluiten, om geen bloed meer, ten tijde van 't afvallen van de Korst, te geeven.

TWEEDE LID.

Van de Zuyger.

De Zuiger (*Mola*) is een klomp van sponsieus Vleesch, die min of meer grooter is, na de tijd dat zij in de Baarmoeder gebleeven is, maar altijd van een aanmerkelijker groote, als de Wan-Vrugt, waar van zy haar oorsprong verschuldigt is; want de Zuiger is niet anders als een valsche Vrugt die de Lijvmoeder, in de gewoonelijke tijd van de uitgang, van de valsche Vrugt niet heeft kunnen uitdrijven. Alzoo dat zij in haar bodem vastgehegt zijnde, zij 'er Voedzel genoeg uit trekt, om, in de tijd van zes of zeeven maanden van haar verblyv in de Baarmoeder, de groote van 't gewigt van drie à vier ponden te verkrijgen. De Zuiger (*Mola*) neemt op die tijd een onregelmatiger en ongeschikter gedaante als de Wan-Vrugt aan.

't Is zomtijds een klomp week Vleesch, met eenige Vliezen, of het zyn klonten bloeds, die tusschen vleesdraaden als geweeven zijn: Zy heeft gemeenlijk de gedaante van een groote tros Druiven met kleine blaasjens (*Hydatides*) die met Water gevuld zijn, doorzaait, die om haar oppervlakte als kleine korlen geplaatst zijn. Eindelijk

't verblijv van de Zuiger word niet altijd aan de tijd van vijv, zes of zeeven maanden bepaald. PAREUS en MAURICEAU maaken melding van Zuigers, die verſcheide jaaren in de Lijvmoeder gebleeven zijn. De Zuiger veroorzaakt, terwijl dat zij in de Lijvmoeder haar verblijv houd, en in de tijd dat de natuur arbeid om zich 'er van te verloszen, veel zwaarder toevallen als een Wan-Vrugt, als aanmerkelyke en weerkoomende bloedſtortingen; verheffende en zeer heevige pynen in de lendenen, en nu en dan een valſche arbeid, die 't einde van die ongemakken ſchijnt te belooven. Ondertuſſchen verloſt de natuur die Vrouwen van de valſche Zwangerheeden veel eerder als de Konſt.

De teekenen van een Zuiger zijn in den beginne der Zwangerheid bijna dezelvde, als die, die een Misdragt aankondigen: maar als de Zuiger tot aan de vierde of vijvde maand gevordert is, erkend men haare teegenwoordigheid door zulke gevoelige teekenen, die haar ligtelijk van de waare Zwangerheid doen onderſcheiden. Die teekenen zijn de dikte van de Onderbuik, die overal gelijk is, en 't gebrek van beweeging; de Baarmoeder hangt veel laager; de Vrouw is bijna altijd met pijnen, en nu en dan met bloedſtortingen bezet: en als dan is het de tijd, dat men ter deeg moet overleggen, het geen dat te doen ſtaat, en al zijn vermoogen in 't werk ſtellen, om met zeekerheid 't uitgaan van een vreemd lighaam, dat door zijn lang verblijv, veel grooter ongemakken aan de Lijdereſſe bereid, en van welke het niet gemakkelijk zal zijn om haar te Verloszen, te bevorderen. Het ondertaſten, op die wijze gelyk ik aangeweezen hebbe in 't werk geſteld, kan ons doen te weeten koomen,

koomen, of een Vrouw van een Zuiger Zwanger is; (dan niet) door met het inbrengen van zijn vinger in de ſcheede, of door het leggen van de hand op de buik te voelen, dat de Baarmoeder vol, zonder ongelijkheeden en zonder beweeging is.

De Aderlaatingen zoo wel op de arm als op de voet, kunnen gelukkig in 't werk geſteld worden; de eerſte om meer leenigheid aan de Lijvmoeder toe te brengen, en meer neiging van zich te openen; de tweede om het ſlaan van 't bloed teegen de aanhegtingen (*Adhærentiæ*) van de Zuiger te bepaalen, en 'er klonteringen in te laaten, die als zoo veel wiggen met 'er tijd de innigſte t'zaamenvoegingen van malkander afſcheiden, terwijl dat het Water, dat 'er uitvloeit, de opening, om zich te verwijderen, bereid, om met behulp van de Zmerten, het gedeelte van de Zuiger, die de naaſte is, in te doen dringen. Men gebruikt ook een halv-bad (*Semicupium*), Rookingen uit verzagtende Kruiden bereid, en eenige ſcherpe Klijſteeren, Buikzuiverende middelen (*Purgantia*) en zelvs zomtijds Braakmiddelen (*Emetica*). Men dient zich aan de voorzigtigheid van die geene, die de beſtiering toevertrouwt is, over te geeven, om na vereiſch volgens de verſchillende geſteltheeden, in dewelke de Lijdereſſe zich bevind, te werk te gaan.

Als de Bloedſtorting, de Zmerten en het gewigt van het vreemde lighaam, de Baarmoeder openen, zonder dat 'er iets anders als bloed dat de Lijdereſſe zeer verzwakt, uitkomt, en haar in gevaarlijke flauwtens kan doen vallen, dient men de hand in de Lijvmoeder te brengen, om het lighaam, dat in haar bodem nog vaſt blijvt,

los te gaan maaken, en het 'er uit te haalen; en 't is door deeze Konſtbewerking dat alle de toevallen komen op te houden. Maar deeze inbrenging valt nooit in de Zwangerheid van een Zuiger van vier à vijv maanden zoo ligt, als in die van een Kind van dezelvde tijd.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de wyze om de Kinderen te zwagtelen.

Het geen dat men gemeenlijk heet de Kinderen te bakeren, is hun te Zwagtelen. Aldus verſtaat men onder ons, zoo wel als onder andere Volkeren, door zwagtelen, ſterke en breede banden, in dewelken men het nieuw gebooren Kind ſluit en omwind, en met dewelken men 't bind. Men haalt dikwils deeze banden al te ſterk aan, onder voorgeeven dat men hier door de Leeden van 't Kind regt houde, en voorkoome dat ze van legging niet kunnen veranderen.

De Vooroordeelen en de gewoontens hebben zoo veel vermoogen op de menſchen, dat zij met hartnekkigheid, de reedenen, die hun in zich zelve een onbillijk gebruik zoude moeten doen verlaaten, weederſtaan, en dit voor 't grootſte gedeelte van de Kinderen ſchadelijk werd; maar in weerwil van de vrugtelooze poogingen, die teegens dit misbruik de verlichte mannen, die zich in de oeffening van de Vroedkunde overgeeven, doen, is het altoos een pligt van die geenen die 'er over ſchrijven, dat zij de Voedſters en de Opzien-

ziendereſſen over een ſtuk van zoodanig een aanbelang, onderrigten, door haar de ongevoeglijkheid van zoo een Kleeding te doen opmerken, en een eenvoudiger en zeekerder middel, en vrij beeter met de inzigten van de natuur overeenkomende, voorteſtellen.

Verſcheide wanorderen koomen op zoodanig een Kleeding te volgen. De eerſte is, dat het onmoogelijk is door drie doeken van 't Kind, en voor de meeſte tijd een deeken, te weeten, of het door de uitwerpſelen (*Excrementa*) die het ontlaſt, bevuilt is. Men heeft in waarheid, om het Kind van zijn vuiligheden te reinigen, het gebruik van hem driemaal daags te ontzwagtelen, ingeſteld. Maar kan het niet geſchieden dat een kwartier uurs na dat men ze drooge en ſchoone doeken aangelegt heeft, zij ten eerſten bevuilt worden, en zoo in de vuiligheid moeten blijven leggen tot aan de volgende tijd van het ontzwagtelen, die altemets vijv of zes uuren na die tijd eerſt moet geſchieden? Dit tijdverblijv dat de Kinderen in de vuiligheid moeten doorbrengen, veroorzaakt dat zij met 'er tijd verhitten, en de plaatzen die daar meede gedekt zijn, ontveld worden. Misſchien ook dat zommige deeltjes van die uitgeworpen ſtoffen, die op de Huid (*Epidermis*) blijven leggen, door haar lang verblijv, door de opſlorpende Zweetgaten opgenoomen, en in de weegen van de omloop overgebragt worden; waar zij oorzaaken van verſcheide Ziekten kunnen worden.

Het geen de moogelijheid van dit toeval kennelijk maakt, is, dat de Kinderen de Zweetgaaten van de Huid (*Pori Cutanei*) zeer open zijn, en dat zij veel uitwaaſzemen, en onder hunne

Windzels moet hunne doorwaaſzeming (*Tranſpiratio*) nog overvloediger zijn, om dat de hitte haar nog meer inſluit. De Kinderen zijn dan gedurig als in een zoort van een lauw Bad (*Balneum egelidum*) gedompelt, dat hunnen Huid nog meerder uitſpant, en in ſtaat is de ingang van de bedorve ſtoffen, waar meede zij belaaden is, te begunſtigen. Daartebooven, die uitwaaſzeming door het gebruik van te Zwagtelen, al te overvloedig geworden zijnde, verzwakt de Kinderen, en beroovd ze van een gedeelte van de Zappen, die geſchikt waaren om ze te voeden en te verſterken.

Daar geſchied nog een tweede ongemak door 't gebruik van 't Zwagtelen, gelijk het bij ons gebruikelijk is. Men weet, dat als de beenen van 't Kind, als zij niet te vaſt aan malkander gehaald zijn, zich niet raaken, en in haare middel een leedige plaatz overlaaten, om de uitſteekzels van 't opperſte gedeelte van 't Scheenbeen (*Proceſſus ſuperiores Tibiæ*) en de inwendige enklaauwens (*Malleoli interni*) willen; zoo lang nu als die leedige plaatz nog te groot of te klein is, zoo blijven de beenen (*Crura*) recht. De overmatige kragt, die de Voedſters dan in 't werk ſtellen, om de beenen van 't Kind vaſt aan te haalen, is meer als genoegzaam om ze te veel in haar midden aan elkander te doen naderen; vooral als het Kind zwak en kwalijk gevoed is. De beenen zullen bijgevolg ongevoelig een kwaade gedaante met 'er tijd aanneemen, en niet meerder recht blijven, zonder dat de tijd en de zorge in ſtaat zijn dit gebrek naderhand te verbeeteren.

't Is eindelijk aan 't Zwagtelen, dat men een ander toeval, dat gemeen genoeg is, moet toe-

ſchrij-

ſchrijven. Het gezwagteld Kind word op de armen van een Voedſter of van een Opzienſter, die't niet dragen kan, als door het zelve met haar armen ter plaatze van de Kniën van 't Kind, die zij onmiddelijk moet aanraaken, om het te omvatten, vertrouwt, wanneer het niet onmoogelijk is, dat binnen de tijd van een Jaar of meerder, dat zij 't Kind alzoo draagen moet, en bijna altoos meer aan de eene zijde, als op de ander, zij beide de Kniën van 't Kind na de andere zijde, als zij 'er op leunt, moet inbuigen; waaruit een gebrek van 't deel geſchied, dat zomtijds niet herſteld kan worden. Dit toeval is zoo gemeen, dat 'er bijna geen Kinderen zijn, of zij zijn 'er meede behebt; een man die maar een weinig ervaaren is, zal, als hij 't onderzoekt, bevinden dat de zijde, op dewelke 't Kind gedraagen geweeſt is, meer of min na die zijde ingeboogen is.

Om de toevallen voor dewelke het klaarblijkelijk is, dat de Kinderen door de gewoone wijze van ze te zwagtelen, bloot geſteld worden, voortekoomen; wenſchte ik dat men zich vergenoegde met hun een hembd aan te doen, en daar op een of twee Borſtrokken, beneden de welken men hunne gewoonelijke doeken van agter en van vooren met linten kon vaſt maaken, nogthans zoo geſchikt dat hunne beenen vrij bleeven. Ik wenſchte, dat men ze vervolgens, in hunne Wiegen, op Kuſſens van Paardehair, Matrasgewijze gemaakt, en met linnen voorzien, lag, en hunne dyën en beenen, die ook met linnen moeſten gevuld zijn, en met een of twee Wolle Deekens, na de tijd van 't Jaar is, dektede. Als het noodig was, dat men ze aan de borſt deed, de Voedſters of Minnen zouden gemakkelijk 't Kind met het kuſſen kunnen opneemen,

men, om ze weegens de teederheid van hunne leeden niet te kwetzen, hun heel zagtjes aanraakende, om ze naderhand in een zagte legging, in dewelke zij dienen te zijn, om te ſlaapen, weer needer te leggen.

Het is gemakkelijk de andere Voordeelen, die uit de verandering die ik voorgeſteld hebben voortvloeijen, te bevatten. De Kinderen zouden in hunne vuiligheid niet blijven leggen; men zou ze, zoo ras als ze zich bevuilt hadden, of nat waaren, op de minſte aandagt gewaar kunnen worden; en niets zou ligter en eenvoudiger zijn om ze te verſchoonen, en van andere doeken te veranderen: daarteboven hunne teedere leeden zouden in geen dwang leggen, en in alle hunne volmaaktheid, de onſchatbaare, onwaardeerbaare gaven van de natuur, die ze recht gemaakt heeft, behouden. Het zou zelvs geſchieden, dat de Kinderen dus meerder ſlaapen zouden als waaken, zij zouden een geruimer tijd 't gemak en de voordeelen genieten van deeze nieuwe wijze van ze in hunne Wiegen te houden, als men ze wilde laaten ſlaapen. En als zij overdag wakker zijn, en men ze uit hunne Wieg wil houden, kan men ze alle die voor deelen, daar wij zoo even van geſprooken hebben, doen genieten, als men ze op een ſterke, en als een halv geboogen lang eevenwijdig Bordpapier, op een Kuſſentje met Paardehair gevuld, zeer dun en daar toe expres gemaakt, over legt. Eer dat men ze 'er in legt, kan men hun over hun Borſtrok een Flunelle Rok, die enkel of na de tijd van 't Jaar gevoert is, als genoeg om ze voor de koude te bewaaren, zonder hun 't gemak van hunne leeden te beneemen, toedekken. De Voedſters kunnen de Kinderen

aldus

aldus in dun bordpapier, om ze een Borst te geeven, opneemen, en ze zoo lang op haar armen, als zij willen, zonder eenig gevaar voor hunne teedere leeden, houden, nademaal het bordpapier voor allerlei zoort van drukking bevreiden kan.

Een Waarneeming die alle man moet overtuigen, is dat 't ontzwagtelen veeltijds genoeg is, om 't schreijën der kleine Kinderen te doen ophouden. Zij worden stil, zoo ras als zij gemakkelijk leggen, en zij geeven door de beweeging en speeling van hunne beenen de vergenoeging die zij ondervinden, te kennen, en zij kunnen in die legging twee uuren lang, zonder te schreijen, en zonder om aan de Mam te denken, blijven leggen. Maar men heeft ze zoo ras niet opgenoomen om ze te zwagtelen, of zij beginnen weederom door de nieuwe pijniging, die men ze aandoet, te schreijen; en men kan ze niet tot stilstand brengen, als door een afwending van hunne Zmerten, met de teepel die men ze aanbied, of door hun zagtelyk te beweegen, waar door zij in slaap komen te raaken. Eindelijk als men de voorbeelden der nieuwe inzigten, die wij voorstellen, willen bevestigd zien, wijst men deeze na de gewoonte van de Japoneezen en in gantsch Indiën, alwaar de Kunst van de Kinderen te zwagtelen, of liever van ze te schjorren onbekend is. Men vergenoegt zich in alle die Landen met ze te dekken, om ze van de indrukken van de Lucht te beveiligen. Alhoewel 't egter zeldzaam onder haar is, gebogchelde en manken te zien, daar zij in onze Landstreeken zoo gemeen zijn.

Ten opzigte van den tijd, wanneer men de

Kinderen in de Kleederen moet ſteeken, zulks kan men, in het gemeen geſprooken, niet te vroeg doen; nogtans als de tijd van 't Jaar het toelaat: want die Kleeding is zoo geſchikt niet, om ze voor de koude te bewaaren, als die geene die wij voor een daaglyks gebruik, als zij buiten hun Wieg zijn, voorgeſteld hebben. Maar als men dit ongemak, dat men, als men na de goede tijd van 't Jaar wagten wil, afzondert, 't lang Kleed, behalven de hier boven verhaalde Voorbeelden, brengt dit nog meede aan, dat zij de vrijheid aan de lucht, om rondom de leeden van 't Kind te zwaaijen, overlaat. Die Kleeding is aldus niet alleenlijk het bekwaamſte middel, om de Kinderen zindelijk te houden; maar ook de werking van de lucht, aan wie zij een vrije omloop rondom hunne beenen te laaten, deelt hun op een ongevoelige wijze een kracht meede, die hun zoo veel noodzaakelijker is, als zij geſchikt zijn om in 't vervolg de zwaarte van 't gantſche ligHaam te draagen, en groote beweegingen te verrigten. Het geen dat de oorzaak is, waarom de Ouderen de korte Kleederen tot aan de neegende of tiende maand uitſtellen, is, zoo als zij zeggen, om de zwakheid van de Lendenen. Maar als men het Keurslijf van 't Kind van agter langer, als men in de eerſte Keurslijven gewoon is, maakt, zullen de Lendenen beeter, als door de Zwagtels onderſteund worden, het zij dat men ze draagt, of zitten laat.

XXI.

EEN-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de Oorſprong, Aart, en van de onderſcheidene Hoedanigheeden van het Zog, en hoe men het dient te verkiezen.

Het Zog (*Lac*) is, zonder teegenſpraak, het eerſte en 't eenigſte Voedzel, dat het Kind in de eerſte tijd van zijn vorming gebruikt. Aldus is het dat zoo ras als een Vrouw Zwanger is, verkrijgt zij het vermoogen (*Facultas*) van Zog voorttebrengen.

De Natuurkenners van 't menſchelijk Lighaam (*Phyſiologi*) hebben veel moeiten gedaan om de Konſtwerktuigelijkheid (*Mechanismus*) door dewelke, van de eerſte dag af van de Zwangerheid, 't Zog begint voorttekoomen, te verklaaren; maar zij hebben hier over tot nog toe niet met al gezegt, dat geheel en al voldoet; en het ſchijnt dat dit ſtuk van de natuurkunde, zoo wel als veele anderen, tot de voortteeling (*Generatio*) betrekkelijk, nog met donkerheeden bedekt is, die de hedendaagſche nog niet hebben kunnen uitwiſſchen. Het geen zij ons, aangaande dit ſtuk, dat zeeker is, geleert hebben, is, dat het Zog niet anders als een Chyl (*Chylus*) is, die eenige tijd met het bloed vermengt, door de bloedvaten omgeloopen hebbende, eenige van zijn deelen na zich getrokken heeft, door welkers vermenging het ophoud, meerder een enkelde Chijl ſchijnt te zijn. Men weet ook, dat in den beginne, zoo wel

wel als in al de tijd van de Zwangerheid, 't Zog naa de Baarmoeder overvloedig gevoerd word, waar van het tot in haar binnenſte weezen doordringt, om 'er vervolgens met het bloed vermengd uit te gaan, en zich in de aderlijke wortelen van de Moederkoek in te dringen, van daar in de Navel-ader (*Vena Umbilicalis*) die het naderhand in alle de deelen van de Vrugt (*Fœtus*) verſpreid. Als 't Zog zich eerder dan het in de Moeder komt, afſcheid, dunkt het mij, dat ten tijde van een toevallige loswording, men de uitſtorting van een wit vogt zou moeten verneemen; in plaatz dat men niet anders als een ſcharlaaken kleuleurig bloed (*Sanguis Coccineus*) dat ligt klontert, en dat de Verloszing, indien het aanhoud te vloeijen, veroorzaakt. Men zou het ook in de Operatie van de Keizerlijke Sneede (*Sectio Cæſarea*) moeten verneemen, als men de Lijvmoeder opent, is daar niets verward, en alles moet in de natuurlijke order gevonden worden; bijgevolg als 'er Vaten waren, die ieder van die Vogten afzonderlijk inhielden, zoude men dezelve als dan kunnen onderſcheiden, en men zou het bloed en de melk, ieder uit de Vaten, die aan hun eigen zijn, zien ſpringen, en gereed zyn om in de Moederkoek over te gaan. Maar men word van alle zijden niet als een overvloed van bloed gewaar, zelvs in de Navel-ader, waar uit men dient te beſluiten dat het melkagtige weezen (*Subſtantia Lactea*) dat van de Moeder in het Kind overgebragt word, niet onder de gedaante die het van een ander onderſcheid, gekend kan worden; om dat het door eenig gedeelte van 't roode deel van 't bloed, dat zyn hoedanigheeden niet veranderen kan, gevervt word.

Maar

Maar alhoewel de waare Couleur van 't Zog in een bevrugte Vrouw niet onderſcheiden kan worden, is 't daarom niet minder zeeker, dat het 'er in plaatz heeft. Men vind het in haar borſten, als de overvloed is van het geen dat in haar aderen doorvloeit, en dat niet heeft kunnen verteerd worden. Het bloed dat van de Moeder aan 't Kind overgebragt word, en van 't Kind tot de Moeder, is 'er geheel meede vervuld: nademaal als men een Vrouw in de ſtaat van Zwangerheid aderlaat, haar bloed aan de oppervlakte van 't Vat, waar in het bloed is, werd wit; en daar is geen twijffel of 't is 't melkagtige gedeelte, (*Pars Lactea*) dat 't ligtſte zijnde, boven 't weijagtige zich komt te plaatzen. Die couleur is dan nog het gevolg, of het teeken van een kwaad bloed, dat na 't oordeel van 't gemeen door de aderen van de Vrouw omloopt. Ziet men ook niet dat de Wateren van de Zwangere Vrouwen dikker en witter zijn? Zeeker een bewijs dat de Melk of Zog met alle de Vogten vermengt is; en bij gevolg dat het 'er teegenwoordig in weezen is. De melkagtige verſpreidingen die men aan Zwangere Vrouwen ziet overkoomen, zijn ook niet alleenlijk bewijzen van haar weezen, maar ook van de hoeveelheid die 'er van voortgebragt word; want niet teegenſtaande de verteering die de Vrugt 'er dagelijks van doet, en hoewel 'er veel van door de Borſten verlooren gaat, geſchied het zomtijds, dat het zich door valſche weegen doordringende, het eenige deelen overſtroomt. 't Is dan klaarblijkelijk, dat het Kind van 't Zog in de Baarmoeder leevt, zoo wel als wanneer het aan de Borſt legt, en als de couleur niet het zelvde in de Baarmoeder, als in de Borſten is, zulks komt

komt daar van daan, dat het roode gedeelte van het bloed gevonden word, zich met het Zog in de Lijvmoeder vermengt te hebben, zonder dat zijn eigenſchap daar door verandert geworden is.

Zoo ras als de Vrouw verloſt is, het Zog dat naa 't deel overgevoert werd, alwaar het geduurig opgeſlorpt wierd, dient noodwendig van weg te veranderen, om na die plaatzen te vloeijen, waar het met meer gemak kan ontſnappen. Geen uitgang meer na de zijde van de Baarmoeder vindende, was het noodig dat het twee zoorten van ontvangers om 'er in 't ontvangen, 'er eenige tijd in bewaard, en vervolgens uitgelooſt te worden. Zonder die wijze voorzorg van de natuur, zoo zoude het Zog zich onſtuimiglijk op onderſcheidene deelen komen te werpen, in dewelke het dezelvde wanorderen zoude veroorzaaken, als het dikwils door onvoorzichtigheid, of door eene kwaade geſteldheid veroorzaakt, en doet, wanneer het verkeerde weegen neemt, en zich op deelen, die zich 'er niet van kunnen ontlaſten, komt neer te zetten.

Zoo ras als 't Zog eens in de Borſten aangekoomen is, word het tot grooter volmaaktheid gebragt, en neemt door den tijd alle de hoedaanigheeden aan, die het hebben moet. 't Is in 't eerſt maar een klaar helder water, uit een vuilagtige witte, en van een onaangenaame zmaak, om dat het nog door de ontſteltenis van de Baarmoeder, en van de Etterwording, die zich na de Verloszing aldaar opdoet, nog bezet is: het geen altijd aan 't bloed, en bij gevolg aan 't Zog eenige kwaade hoedaanigheid meededeelt. Maar na maate dat haar dikte (*Volumen*) vermindert word, en haar ontlaſtingen minder zijn, word de

de Melk of Zog (*Gala*) vermeerderd en zuiverder, neemt in dikte toe, en werd zoeter, zonder dat het naa de zmaak van Zuiker schijnt te hellen. Het is als dan, dat het de eigenschappen heeft, naa dewelken men verlangt, en dat het in staat is, een Voedzel zoo vast als overvloedig, aan 't Kind uitteleeveren. Men moet niet denken dat 't eerste Zog, hoe klaar en gering het is, geen nuttigheeden heeft voor de Kinderen die hunne eige Moeder Zuigen. Het verwekt hun een weeke afgang, en doet de eerste zwarte afgang (*Mæconium*) waar van de Kinderen ontlast worden; het bereid door zijn dunheid de melk-aderen, om naderhand een dikker Voedzel te ontvangen. Eindelijk het prikkelt alle de vaste deelen, en door een zoort van aanprikkeling zich t'zaamen te trekom 't vogt dat door hun begint te vloeijen, beeter te doen voortgaan.

De Melk, zoodanig als hij in de Borsten van een goede Voedster is, is een wit Vogt (*Liquor albus*) min of meer dik, uit twee zoorten van stoffen bestaande, de eene roomagtig (*Cremosa*) of boteragtig (*Butirosa*) en de andere wateragtig (*Lymphatica*).

Veele menschen denken dat een vet en zeer roomagtig Zog, in hoedanigheid het geene dat helderder is, overtreft. Maar zij weeten, zonder twijffel niet, dat dit roomagtig weezen in 't geheel niet tot de voeding van 't Kind toebrengt, en dat het altijd in de darmpijp (*Canalis Intestinalis*) blijvt, om uitwerpselen te formeeren, terwijl dat 't wateragtige weezen in de melk-aderen (*Venæ Lacteæ*) overgebragt word, en aan 't Kind de waare voedende Zappen uitleevert, met dewelken het dagelijks aangroeit. Men ziet dat de jong-

ge

gebooren Kinderen tot aan de Ouderdom van drie maanden, deeze room van het Zog (*Cremor Lactis*) die zij ingezwolgen hebben, en die zij als Kaas overgeeven, door de mond (*Os*) uitwerpen; en men bemerkt niet dat de uitgang en 't verlies van dit Voedzel (indien het daar een van was) de minste nadeel aan 't Kind toebrengt. In teegendeel 't is onder de Voedsters een spreekwoord geworden, *dat een wel overgeevend Kind, een wel groeijend Kind is.* Maar alhoewel 't roomagtig weezen van 't Zog onmiddelijk tot het Voedzel van 't Kind niet dient, is het hem nogthans van eenig nut, door de hoedaanigheeden die zij aan 't voedende Water meededeelt, tot aan de tijd dat het zich 'er van afscheid. Het geevt aan dat Water de zoetigheid en de buigzaamheid, die 't om in de fijnste deelen in te dringen, hebben moet: het verstompt de scherpigheid van de Zouten, die 'er in zijn, en, om zoo te spreeken, met haar van alle kanten te omwinden, behoed zij haar voor de verschillende vermengingen, voor dewelke zij anders zoude bloot leggen, en bij gevolg voor de ontroeringen die zij in haar omloop zou kunnen lijden.

Het tweede weezen dat men in het Zog onderscheid, is het water, of het gelijagtige gedeelte (*Pars gelatinosa*) in 't gemeen onder de naam van Weij (*Serum*) bekend, dat door de rust zich van 't roomagtige gedeelte afscheid, en wat van haar witte couleur verliest, vloeibaarder word, en bijna in de eigenste staat om tot Voedzel van 't Kind te dienen. Dit wateragtige gedeelte van 't Zog, heeft tot een ontbindend Vogt een ander dunder, waar meede 't vermengt is. 't Is het weijagtige, of 't water dat door zijn vloeibaarheid

heid 't Water uitbreid en verdeelt, en haar vloeibaarder en bekwaamer maakt om in die plaatzen, daar zy zich ophouden en verdikken moet, in te dringen, en eindelyk om aan de deelen in dewelke zij zich vast maakt, de stoffe tot haar voedzel, en aangroejing te verschaffen. Het weijagtige dat aan haar tot een ontbindende stoffe diende, zijn dienst volbragt hebbende, vervliegt, en gaat door verscheide uitgangen uit het lighaam.

Ik heb geoordeelt verplicht te zyn deeze zoort van ontbinding (*Analisis*) van 't Zog te doen, en wel 't naspeurlijke weezen waar uit 't bestaat, te onderscheiden, op dat men leere dat men de voorrang aan 't roomagtige en vetter Zog niet geeve; om dat het inderdaad zoo bekwaam niet is, om tot voedzel voor 't Kind te dienen, als 't Zog dat zoo vet niet, maar wat helderder is. Na de dikte van 't Zog onderzogt te hebben, dient men van de Couleur en van de Zmaak, die het hebben moet, te spreeken.

De Couleur van 't Zog verschilt zeer veel van elkander; men heeft Zog dat wit is; ander dat na den blauwe hellende is; en wederom ander dat naar Citroen-geel trekt. Ten opzigte van de Zmaak men vind dat zoet is, en dat op de tong een Zmaak als die van Amandelmelk heeft. Ander zonder na de Amandel te Zmaaken, schynt wat meer gezuikert te zyn; en eindelyk daar is Zog, dat zmaakeloos is (*insipidus*), maar dat na dat men 't uitgespogen heeft, een indruk in de mond overlaat, die te weeg brengt dat men eenige tyd spuigen moet.

Van alle deeze zoorten van Zog, zoo zeer van elkander verschillende, zoo door hun zmaak als coleur, ben ik gewoon in nieuw of jong Zog, dat

 is

is te zeggen van zes weeken of twee maanden, dat geene dat ik wit en een weinig blaauw vinde, dat de zmaak van Amandelmelk heeft, en dat aan 't Vat in 't welke 't door gehaalt geweeſt is, niet te zeer vaſt kleevt, te verkiezen. Maar als men Zog van vyv of zes maanden verkiezen moet, dient het wat bleeker meer gezuikert, en zoo vloeibaar niet te zijn. Ik verwerp altijd dat na een Citroenkleur helt, alhoewel het zoet aan de zmaak voorkomt; om dat de Gal (*Bilis*) in 't Zog van een Voedſter, die zoodanig een kleur in haar Zog heeft, de overhand ſchijnt te hebben. Het zou dan te vreezen zyn, dat zij aan 't Kind een vermeerdering van vogten, die vroeg of laat voor hem een oorſprong van Ziekte zoude zijn, meededeelen zoude. Ten opzigte van 't zmaakeloos Zog, of dat een ligte kwijling verwekt, dient men als geheel kwaad aan te merken, en 'er geen gebruik van te maaken.

Byaldien 't Zog zijn Couleur en eigenſchappen van de Voedſels die de Voedſters nuttigen, trok, als die van de dieren die weijden, zou men zoo keurig niet vallen, en men zoude zoo wel een Zog, dat een weinig geel is, als dat welk wit is, verkiezen, als de Voedzels van de Vrouw in ſtaat waaren van 't geel te maaken, als 't anderzints de vereiſchte eigenſchappen bezat. Dus is het dat de Melk van de Koeijen die in Normandijen weijden, niet belet dat ze goed is, en dat men 'er uitmuntende Boter uithaalt, alhoewel hij donker geel is; om dat die Couleur alleenlijk van de weijden komt. In tegendeel die in Bretagne weijden, geeven een veel witter Melk en Boter, die in 't geheel voor die van Normandijen geenzints behoevt te wijken, en die maar om de weijdens willen verſchilt van couleur. Het

Het is het zelvde niet in de Vrouwen, het zijn de Vogten die haar eigen zijn, en die in haar natuurlijk de overhand hebben, die aan het Zog hunne eigenschappen meededeelen, nademaal zij bijna altemaal dezelvde leevenswijze onderhouden, nogtans zeer goed Zog ziet voortbrengen. Zoo het zomtijds moeijelijk is onder de Voedsters een goed onderwerp van een middelmatig te onderscheiden, is het zomwijlen veel moeijelijker over de eigenschap van een te voore kwaad verdagt Zog te vonnissen. Men vind 'er zomtijds, die alle uitwendige teekenen die gewoon zijn de egtheid van 't Zog te kennen te geeven, vereenigt hebben, dat nogtans tegenstrijdig voor de Kinderen is, zonder dat men de oorzaak 'er van kan ontdekken; ten andere ziet men ook Kinderen die een volmaakte gezondheid genieten, al zijn hunne Voedsters Zwanger geworden. Maar als men geen veranderingen in 't Zog van zoodanige Voedsters, niet teegenstaande dat zij Zwanger zijn, kan ontdekken, dient het te zijn dat zij geen afkeer van spijzen ondergaan hebben, nog de andere ongemakken van de beginzelen van de Zwangerheid, dat zij haar Eetlust (*Appetitus*) behouden hebben, en dat de verteering van spyzen (*Digestio Ciborum*) goed gebleeven zijn, om aan 't Kind, dat zij aan haar boezem draagen, en aan die, die zij laaten zuigen, een genoegzaame hoeveelheid van Voedzel verschaffen. Nogthans na maate dat de Zwangerheid toeneemt, het deel van 't Kind dat zuigt, vermindert in hoeveelheid en hoedanigheid, en 't is niet mogelijk dat het 'er geen letzel van heeft, en dat het eindelijk 't slagtoffer van de dieverije van zijn Voedster niet zij. Als men dan vermoed dat een

Voedſter Zwanger is, indien 'er geen veranderingen in haar Zog, die haar Zwangerheid te kennen geeven, zich geopenbaart hebben, dient men geen middelen, die bekwaam zijn om zich 'er van te verzeekeren, te verzuimen. Men beſchouwd vooral de doeken van 't Kind, om dat men 'er dikwils de overblyvzelen van vreemde ſpijzen die de Voedſters het, om het gebrek van 't Zog te vervullen, geeven, ontdekt.

Het Zog van een Voedſter die met Venusziekte aangedaan is, geevt zomtijds nog door de Zmaak, nog door de kleur, de teekenen van zoo een verſchrikkelijke Ziekte te kennen. Men zou zich dan bijna altijd buiten ſtaat bevinden, om in twijffelagtige gevallen te beſluiten, als men zich alleenlijk met het beſchouwen van 't Zog ophield. Maar het middel om door de Voedſters niet bedroogen te worden, is, dat men de zaak nader onderzoekt. In dit geval mag men wel zijn toevlugt tot zommige liſten neemen, nademaal men reden heeft van 't woord van de Voedſters te wantrouwen. Ieder reis dan, dat men in het Zog van een Voedſter, die men verdagt houd, dat zij de Venusziekte heeft, onderzoekt, en in het zelve geen genoegzaame bewijzen, om haar te kunnen overtuigen, bevind; moet men haar doen gelooven, dat men haar Ziekte kend, en dat haar Zog door een veneriſche kwaal beſmet is. De wyze van zeekerheid met dewelke men deeze uitſpraak over haar ſtaat doet, verwondert haar dikwils terſtond, en die verwondering ontdekt haar. Men onderzoekt vervolgens het lighaam van 't Kind, van de kruin van 't hoofd tot aan de voetzoolen toe, om te zien of het geen ſchurft (*Scabies*) of verdagte omloop (*Herpes*), en ein-

eindelijk of 't geen Sjankers in zijn mondje heeft. Men beschouwd ook of de Voedster een bedroevt gelaat, 't aangezigt betrokken, en holle oogen heeft, en of haar lighaam niet magerder dan naar gewoonten is; of haar treeden niet gedwongen zijn, of het Kind niet meer als naar gewoonte schreeuwt, en als het de teepel neemt, het niet schielijk met een zoort van afkeer ze loslaat, en eindelijk of zij over de wreedheid van 't Kind klaagt. Dit zijn alle middelen door dewelke men verlichting over de toestand van een verdagte Voedster bekoomen kan, als de hoedanigheid van haar Zog nog twijffelingen doet verwekken.

Het is ook een weezenlijke zaak, dat men zich nooit door medelijden voor een Voedster, wiens Kind uitteert, laat beweegen, als schijnt zij goed te zijn; om dat het te dugten is, dat tusschen de Voedster en het Kind, een gebrek van overeenkomst (*Vitium Sympatheticum*) is, dat eindelijk zich tot den ondergang van 't laatste zou kunnen keeren.

Men begrijpt ook wel, dat men zich niet dient te beraaden om een Zog, wiens scherpigheid of bitterheid, men door de zmaak gewaar word te verwerpen. Het zelve dient van dat geene dat zoo helder is of maar als water is, dat men uit een verslapte borst ziet uitkoomen, gezegt te worden. Alle Zog van die hoedanigheid, ontbreekt de vereischte eigenschappen, om tot voeding te kunnen dienen, en behoort in 't geheel verworpen te worden.

TWEE-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de keuze der Voedſters of Minnen.

Het is niet genoeg dat men zich, van de eigenſchappen van 't Zog van een Voedſter, om zich ten voordeele van haar te verklaaren, verzeekert heeft; eer dat men die keuze doet, dient men agt op haar gedaante, jaaren, gematigheid (*Teperamentum*) de hoeveelheid van 't Zog en haar zeeden, te geeven. Een Voedſter dient veel eer groot en vierkant, als klein en tenger te zijn: om dat de kleinheid van 't lighaam dikwils het gevolg van de Engelſe ziekte is; gelijk een tenger en zwakke gedaante, die van een algemeene teederheid kan zijn. Een Voedſter die in haar kindsheid, de Engelſe Ziekte recht gehad hebben, zou bij haar zekere geſteldheeden kunnen hebben, die in ſtaat zou kunnen zijn, 't zelve gebrek aan haar Voedſterling, te kunnen mededeelen.

Een Voedſter dient ook niet te vet te zijn, men loopt gevaar bij zulke Vrouwen, van door de grootheid van haar Borſten bedroogen te worden; want veeltijds maakt 't vet (*Pinguedo*) 't grootſte gedeelte van haar Borſten uit, en daar word bijna geen plaatz, om een middelmaatige hoeveelheid van Zog te onthouden, gevonden. In plaatz dat in een Voedſter die niet zoo vet maar wel vleezig is, de ontvangers van 't Zog zich gemakkelijk kunnen uitbreiden, om zoo veel Zog als noodig is te onthouden; en naar maate van de hoeveelheid die 'er van inkomt, en als zij vol zijn,

zijn, de onregelmaatige groote die zij vertoonen doet zien, dat zij 'er zoo veel van hebben als zij kunnen onthouden: maar die aanmerkelijke groote duurt maar zoo lang als het Kind tijd besteed om die Vleſſen te leedigen, waarna zij verſlappen en bijna tot niet werden, tot dat een nieuwe voorraad van Zog, haar op nieuws weer heeft doen opzwellen.

De Teepel dient van een middelmatige groote en lengte te zijn, nog te groot, nog te klein, om teffens een groote hoeveelheid van zog te kunnen laaten doorvloeijen. Een Voedſter die maar een of twee gaaten aan de Teepel heeft moet zonder twijffel, gelijk men zegt, van een moejelijke trek zijn, in dit geval is het te vreezen, dat 'er zeer veel tijd vereiſcht word eer dat zij zoo veel Zog als nodig is, aan 't Kind kan uitleeveren, dat de vermoeidheid het Kind noodzaakt een arbeid te verlaaten, dewelke zijn nooddruft hem voor een geruimen tijd noodzaakelijk maakt aan te houden. Men heeft aangemerkt dat 't Zog dat door drukking uit de Borſten vloeijt, eer dat de Teepel eenigen tijd in de mond van 't Kind geweeſt heeft altijd helder en Weiagtig is; maar zoo ras als de warmte, en het Speekzel de Teepel bevogtigt hebben, haar Buizen zich openen; en het Zog met alle deszelvs deugden die het bezit, laat uitvloeijen.

De Borſten van een goede Voedſter eens geleedigt zijnde moeten in de tijd van twee of drie uuren weer gevult zijn, 't geen, indien zy in al dien tijd niet met al nuttigt, in haar een groote verkwiſting (*Diſſipatio*) van vogten verwekt. Zij dient derhalven ook zmaakelijk te eeten, en zoo dikwils als de nood het vereiſcht, en die nood laat zich bij

goede Voedſters gewaar worden, om dat zij veel verkwiſten. In de natuurſijke ſtaat dient de vernieuwing gelijk aan de verkwiſting, te zijn. Men merkt in der daad aan, dat een Voedſter die 't Voedſel aan 't Kind niet ſpaart, drie maalen zoo veel meer eet, als zij deed eer zij Voedſter was, en ſterker word als zij een goede Keuke getroffen heeft; in plaatz van mager te worden; 't geen te kennen geevt, om in 't voorbijgaan te zeggen, dat het temperament geenzints door de voeding van 't Kind ontroert of benadeelt word.

Men eiſcht dat een Voedſter, de gantſche tijd van haar Minnen, haar maandelijkſche zuiveringen niet heeft; maar die voorwaarde die men van een Voedſter afeiſcht, ſteunt gemeenlijk niet anders als op 't oude vooroordeel dat de Maandſtonden gebruikt worden tot zuivering van het bloed, en 't lighaam van de Vrouwen, van een vergadering van onzuivere vogten; het geen doet gelooven, dat als de maandelijkſche Zuiveringen in een Voedſter alle maanden verſcheinen, een teken is, dat van tijd tot tijd genoegzaam van die Vogten herbooren worden, om haar Zog te benaadeelen. Maar alzoo het beweezen is dat de Maandſtonden der Vrouwen niet anders als door overvloed van bloed voortkoomen, dat al zoo zuiver is als het uit de Baarmoeder komt, als wanneer het in 't Hart (*Cor*) is; ſchynt het onverſchillig te zijn of een Voedſter ze heeft of niet, ten zij dat men vreesde dat als zij van haar man bekend werd, zij vatbaarder om Zwanger te worden, mogt zijn; dit is waar: maar als een Voedſter in een vreemd huis zich van haar man verwijdert, bevind, dient men zich weinig te ontruſten of zij haar Maandſtonden heeft of niet.

De

De Voedſters zijn zelvs in die tijd meer daar aan onderworpen, om des ſterke voedzels willen, die zij in zulke huizen ontmoeten.

De gevoeglijkſte ouderdom voor een Voedſter is van een tot acht en twintig jaaren. Een Vrouw heeft na de twintig jaaren een welgeſchikte lighaams geſtalte, en is bekwaamer om zich reedelijk te gedraagen. Daar te boven, bezit haar Zog in die jaaren alle zijn deugden, en is overvloediger dan in andere jaaren. Na de acht en twintig jaaren word het geneegen van zelve in hoeveelheid en hoedanigheid te verminderen. Als men meeſter is van 't verkiezen, ten opzigt van haar Zog, de ouderdom van een maand tot drie of vier is de gevoeglijkſte voor een Kind; dat eerſt moet beginnen te Zuigen, alhoewel 't zomtijds gevonden word, dat offchoon het ouder is, nogtans heel wel voed. Edog als men Zog van acht dagen, aan een Kind dat te vroegtijdig, gebooren is, als bij voorbeeld in de achtſte maand na de ontvanging, kan geeven, zal 't zich 'er beeter bij bevinden; om dat men in dit geval, dient de fijnheid, en ligtheid van 't Zog, na de teederheid der Vaten van 't Kind, te ſchikken, die een al te grof nog te ſterk voedzel niet verdraagen, nog ook doorlaaten kunnen.

Om t'oordeelen of 't Zog van een Voedſter in genoegzaame hoeveelheid is, moet men het, terwijl 't Kind zuigt, uit de hoeken van zijn mond zien koomen, het Kind moet zich, onder 't zuigen dikwils verzwelgen; en dat na dat het een geruimen tijd gezoogen heeft, nog Zogs genoeg in de Borſt overblijvt om te doen roomen, en te geeven om te proeven, als men 't noodig oordeelt. Maar als die hoedanigheeden niet ge-

vonden worden vereenigt te zijn, en dat in teegendeel 't Kind een drooge mond heeft, dat hy elk ommezien de Teepel los laat, en dan weer vat, dat het onruſtig van gemoed is, dat het weinig watert en veel Pap eet, is het een teeken dat de Voedſter niet goed is, en dat 't noodzaalijk is van te veranderen.

De goede geſtalte van een Voedſter, openbaart zich door een gezonde zwier, door een Weezen op welke de gezondheid, als geſchildert is, dat is te zeggen, dat geel nog bleek, of al te ſterk in Coleur verheeven is, met de hairen overeenkomſtig, die niet te ros, nog ook te bruin dienen te zijn; want de Vrouwen die een van beide die zoorten van hairen hebben, rieken gemeenlijk kwalijk. Derhalven de beſmette lugt, geevt aanleiding om 't vermoeden dat haare vogten, en bijgevolg haar Zog niet zuiver dienen te zijn, welke onzuiverheid, voor het Kind nadeelig kan zijn. De ſchoonheid van een Voedſters tanden; en de goede toeſtand van haar mond, die niet kwalijk riekt, zijn ook teekenen van een goede gezondheid. Men moet ook eindelijk wenſchen dat zij eenige middelen in haar huishouding bezit, op dat zij zich behoorlijk voedzel kan bezorgen, dat in ſtaat is goed Zog voort te brengen, en in genoegzaame hoeveelheid uit te leveren.

De Zeeden van een Voedſter moeten, zoo wel als die van haar man, onberispelijk zijn, haar inborſt moet zagt en gematigd zijn; en men dient voorzigtig te zijn van niet tot een haaſtige of gramſtoorige min over te gaan; nadien 'er voorbeelden zijn van Kinderen die door Stuipen overvallen zijn geworden, nadat zij hunne Voedſters

ſters gezoogen hadden, die zich korten tijd te vooren aan groote gramſchap overgegeeven hadden. Men eiſcht met reden, zoo veel als mogelijk is, dat een Vrouw reeds een Kind heeft doen zuigen, om dat men onderzoeken kan, hoe dat zij zich gedraagen heeft, en hoe het Kind zich bij haar Voedzel en haar zorgen bevonden heeft. Zij heeft daar te boven meer ondervindig aangaande de zorgen die voor een Zuigend Kind, vereiſcht worden, en de wyze hoe dat zij zich zelven gedraagen moet.

DRIE-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de voordeelen die de zorg aan een Moeder toebrengt, die zy neemt om haar Kinderen zelve te Zuigen, en van de gevaaren waar aan zy zich blootſteld, door aan haar dit geſchenk te ontroven.

Niets bewijſt meer de overmagt van de gewoonte onder de menſchen, als het gebruik in dewelke de Moeders onder ons zijn, de eerſte voeding van haare Kinderen, aan vreemde Voedſters toe te vertrouwen. Een meenigte van vermaarde Schrijveren hebben zich kragtig teegen dit gebruik aangekant; zommigen hebben door de gegrondſte redenen en door het achtbaarſte gezag beweezen, hoe zeer zij de heilige Wetten van

van de natuur, en bijgevolg, die van de Godsdienſt overtreeden. Anderen om zoo een groot misbruik omver te werpen, hebben de wapenen in de grondbeginzelen van de beſte natuurkunde, en in de nauwkeurigſte aanmermerking ontleend, en in deeze laatſten tijden een (a) Geneesheer van de Faculteit van Parijs, zoo door zijne lievde voor de goede orde, als door de groote geleerdheid, zeer vermaard, heeft aan 't gemeen een uitmuntende verhandeling meede gedeelt, in de welke al 't geen dat men over die gewigtige ſtoffe op ontegenſpreekelijke bewijzen ſteunende, zeggen kan, beſlooten is.

Nogtans in weerwil van de pogingen van zeer wel meenende burgeren; is 't vooroordeel ten dien opzigt altijd het zelvde, of om beter te zeggen het is algemeener dan ooit, nademaal wij in alle de groote Steeden zien dat de gemeene Vrouwen, na het voorbeeld van die, van aanzien, zmadelijk verwerpen zelve haare Kinderen te voeden, en ook Voeſters moeten hebben.

Het ſchijnt dan, dat het onnoodig was op nieuws dergelijke ſtoffe te verhandelen; en dat ik alleen om die reden behoord hadde, die over te ſlaan, al had ik niet anders als door 't inwendige gevoel van mijn onbekwaamheid, om beter, als die geene die mijn voorgegaan zijn, overtuigt geweeſt. Maar 't is niet lang geleeden, dat men gezegt heeft, dat men behoorde nooit om de waarheid voor de menſchen te openbaaren, te vertraagen; om dat zonder dat, zij niet alleenlijk geheel uit 't geheugen zoude raaken; maar daar te boven, om dat als zij geen indruk op alle verſtanden doet, eenige 'er door licht geraakt worden, en 'er voordeel meede weeten te doen. Tot die redenen, kan

(a) De Heer HECQUET.

kan ik 'er nog een, die mij altijd zoo wel gegrond geſcheenen heeft, bij voegen; dat is de waarheid behaalt altoos eenige voordeel, als zij onder verſchillige gedaanten aangeweezen word. Ik zal mij derhalven in dit Hoofdſtuk niet toeleggen, om de moeders tot hun pligt, door redenen uit de Zeedenkunde getrokken op te wekken; of haar teedere liefde, voor Kinderen die zij zoo wreet behandelen, door gevoelens uit de natuur getrokken, tragten gaande te maken. Ik zal mijn vergenoegen, met het vertoonen van een getrouwe afſchildering, van het geene dat een langduurige ondervinding mij heeft doen aanmerken; en men zal zien dat de Vrouwen die haar Kinderen aan haare borſten laaten zuigen, een volmaakter gezondheid genieten, als die geenen die, die zorg van haare hals afſchuiven, en die ze door vreemden laaten opvoeden, en dat zij aan een meenigte van kwaalen die zeer moeijelijk vallen om te geneezen, en die zeer gevaarlijk voor haar leeven zijn, overgeleevert worden.

Om te doen begrijpen, dat het 't eigen belang van de Moeder is, dat zij aan haar eigen borſten haar Kinderen zuigen laat, zal het genoeg zijn, de ſtaat van een Moeder, die een vrije uitgang, door het voeden van haar Kind, aan haar Zog geevt, met de ſtaat van een andere Moeder die haar Zog verſmoort, te vergelijken.

Zoo ras als een Vrouw, die een Kind voeden wil, verloſt is, eet zij zoo wel om haare uitgeputte kragten te herſtellen, als om de voeding voor haar Kind te bezorgen. Niets verpligt haar haar bed geduurig te houden, en 'er zich met de grootſte zorge van te bedienen; om haar lighaam tegens de meeſte indrukken van de lucht te beſcher-

ſchermen: waar over zij niet anders als met haar gemak raad te pleegen heeft, en op zijn zwaarſte gewoogen, de noodzaakelijkheid van een weinig meer ruſt als na gewoonte te hebben, om haar kragten weederom te verkrijgen. Als haar Zog haar begint te verveelen; zet zij haar over eind, bied de teepel aan haar Kind aan, en zij vind in de graagte met dewelke hij het vat, en haar van haar Zog ontlaſt, wel haaſt een onfeilbaar middel teegens de zmerten: die zij begon te gevoelen. Zij verlaat haar bed, zoo ras als zij voelt dat haar kragten herſteld zijn, en blijvt 's daags op: en van de ongemakken, die men de nakraam noemt, geheel bevrijd zijnde, is zij gantſch niet verpligt zich aan de wetten van een ſtrenge en verdrietige leevenswijze te onderwerpen. Na maate dat haar Kind een grooter hoeveelheid van Zog, na zich haalt, vermeerdert haar eetluſt, en zij is geenzins bevreesd, al gebruikt zij vaſte ſpijſen. Haar kragten vernieuwen zich, en zij maakt vrijelijk gebruik van om t' gaan en om t' koomen, van de eerſte dagen af van haar Kraam in het huis, of ten minſte in haar kamer. En zoo ras als zij van alle dwang bevrijd is, brengen de beezigheeden aan dewelke zij zich overgeevt, de beweeging die zij doet, en de goede ſpijſen die zij gebruikt, haar vroolijkheid, en haare voorige kragten aan.

Het geſchied zelvs meeſtentijds dat door het dubbeld eeten, 't geen zij in voorige tijden gedaan heeft, zij in kragten toeneemt, en vet word, en begeerten voelt herbooren worden, waar aan het zuigen van het Kind, door de teepel, en een al te groote gezondheid, de Voedſters bloot ſtellen, door in haar de natuurlijke warmte, te vermeerderen, als men aan die begeertens middel-

matig

matig voldoet, verre van 't Zog te ontroeren; brengen zij integendeel zeer veel toe om het te verfrissen. De vermeerdering van de kragten, en 't frisse gelaat in de Voedsters, is een zoo natuurlijk gevolg van haare werkingen, dat als een Vrouw, die een Kind voed, goed zier maakt, en alle de gemakken van 't leven geniet, geen overeenkoomende beezigheeden heeft, genoodzaakt word haar toevlugt tot de aderlating te neemen, om voor te koomen dat 't al te overvloedig Zog niet te veel in zijn bewaarplaatz opgehouden en verstopt word, en in de borsten die zoort van ontsteeking, die men *Poële* noemt, veroorzaakt. Dit toeval komt veel meer aan de Voedsters over, die uit een huis in dewelke zij armoediglijk leevden, in een huis in dewelke de overvloed regeert, overgaan. Men ziet ook dat haar frisse gelaat dubbeld in de tijd van haar Minnen toeneemt. 't Is heel verschillend in een Vrouw die weigert te laaten zuigen. Nadien zij haar Zog wil verzmooren; zy is zoo ras niet verlost of men omwind ze met de grootste zorg in haar bed, en dat men haar onder 't gewigt der deeken pijnigt. Men reikt haar, om haar dorst te lessen, niet als een zmaakelooze en lauwe *Ptisane* toe, die men haar niet spaarzaam geevt, en zij vervalt zoo door de eigenschap en overvloed van dat afkooksel, dat zij 'er, ieder reis als men ze haar wil ingeeven, afkeerig van is. Zij verliest wel haast haar Eetlust, en zoo ras als het Zog zich begint te verzamelen, zwellen de borsten op, worden gespannen en pijneljjk, en de koortz komt 'er bij. Die geenen dan die het zagtste behandelt worden, ondergaan van haar hooft tot aan de voeten een warm en over-

vloe-

vloedig zweet, dat haar in een geduurig en zeer moeijelijk bad houden doet, zonder dat zij zich met de hoop, dat zij verſchoond zullen worden, kunnen vleijen. Bij dit ongemak komt nog een Zmertelyker bij; een onverdraagelijke jeukte (*Pruritus intolerabilis*) doet zich door 't gantſche lighaam gevoelen, die wel haaſt door Zogpuiſten (*Exanthemata lactea*), die de geheele huid bedekken, gevolgd worden. De Hitte en de Pijn die zij verwekken beneemen haar de ſlaap geheel en al weg, en 't is niet veel eerder als tegen de tiende en twaalvde dag, dat die zmertelijke toeſtand begint te verminderen. Zie daar het geen men een gelukkige Kraam heet te hebben, en alle de gevaaren, voor dewelken een Vrouw die haar Zog verzmoort, bloot geſteld word, vermeid te hebben.

Als een groot getal van Vrouwen, overgaan van die onaangenaame toeſtand tot een die beter is, en haar eerſte gezondheid weer verkrijgen, hoe veel ziet men niet dagelijks, die, als haare Kraam ten einde is, maar een wankelbaare gezondheid genieten. Zy zijn bleek, zonder Eetluſt, en zonder Kragten, en zij ondervinden een algemeen ongemak door 't gantſche lighaam, 't geen voor hun en voor de Geneesheer veel grooter laſt is, als een gevaarlijke Ziekte.

Maar als men veronderſtelt, dat alle de Vrouwen, die hunne Kinderen niet laaten zuigen, na haar Kraamen tot een volmaakte gezondheid geraaken, hoe lang zal dit geluk duuren? Na twee of drie maanden; miſſchien minder. Zy worden meeſten tyd weer Zwanger na die korte tuſſchenruimte van die goeden tijd. Men ziet dan de af keerigheid van ſpyzen zich vernieuwen,

de

de Braakingen, de Vermagering, en alle de andere Toevallen, die de beginzelen van de Zwangerheid aankondigen. Deeze toeſtand is wel in ſtaat om een Vouw zoo lang als hij duurt te bedroeven: maar als zij op een zeeker tijd van haar Zwangerheid overging; het gezigt van het geen dat zij in haar Kraam te lijden heeft, en 't gevaar waar in zij kort daar naa van weer Zwanger te worden zal geſteld worden, verwekken haar Ziel een geduurige droefheid. Daarteboven, Zwangerheeden die zoo dikwils op malkander volgen, zonder dat een Vrouw de tijd gehad heeft van zich te herſtellen, en haar voorige kragten te verkrijgen, ondermijnen ongevoelig haar temperament, en verzwakken haar zoodanig, dat haar leven daar door dikwils verkort word.

Integendeel een Vrouw, die haar Kind aan haar eige Borſten zuigen laat, werd niet alleen ſchielijker en beſtendiger van haar Kraam herſteld; maar zij neemt dagelijks in kragten toe, en verkrijgt een gezonder gelaat, en blijft die ſtaat van gezondheid, zoo lang als zij zuigende is, genieten. Alhoewel zij nu en dan zich voor het Zwanger worden bloot ſtelt, word zij het nogtans zoo gemakkelijk niet, en veel zeldzaamer, om dat, volgens de aanmerking van de vermaarde Geneesheer van wien wij geſprooken hebben, *de Natuur, aandagtig zijnde op de voeding van het Kind, geheel en al tot zijn voordeel verteert, de Vaten, geſchikt om het Zog te ontvangen en te bereiden, bevindende zich open en verwijdert; en die geenen, die tot de vorming van een nieuw Kind zouden moeten dienen,*

hebben zich van legging en omtrek (Diametrum) *verandert.* (a)

De Vaten van de Lijvmoeder zijn dan in die tijd al te veel geslooten, om het geestrijk Zaad (*Spiritus seminalis*) te ontfangen en door te laaten, dat het beginsel van de voortteeling (*Principium Generationis*) moet zijn. Daar inderdaad door die handelwijze die ik aanraade, te weeg gebragt word, dat een Vrouw minder Kinderen zal krijgen, en boven dien sterker zullen zijn, om dat hunne Moeders meer de tijd zullen gehad hebben, om zich van haare Kraam te herstellen, en zij zullen zelven sterker zijn: *Daar zullen minder Kinderen ter Waereld koomen, maar daar zullen 'er langer van op de Aardbodem blijven.* (b) In plaatz van een hoop gebrekkelijke Onderdaanen, die een last voor den Staat zijn, zal men niet anders als sterke mannen, die de rijkdom en de magt 'er van zullen uitmaaken, verkrijgen. Maar laat ons het bijzonder voordeel van de Vrouw uit het oog niet verliezen, waar van wij hier ons voornaam Voorwerp hebben willen maaken.

Een van de grootste ongemakken, die 't gebruik, in 't welk zij zijn van haar Zog te verzmooren, veroorzaakt, is het geen dat men verspreid Zog of melkagtige verzaameling (*Collectio Lactea*) noemt. Die Ziekte, die bij de Voedsters onbekend is, is aan de Vrouwen, die niet laaten zuigen, zeer gemeen. Het Zog uit de Borsten ver-

(a) *De l'Obligation aux Meres de Nourir leurs Enfants.* p. 240. Paris 1744.

(b) Ibidem.

verdreven, waar in de Natuur het vergadert had, op dat het Kind 'er als een overvloedige vergaderplaatz zoud vinden, die in ſtaat zou zijn de voedzels tot zijn aangroeijing uit te leveren, 't Zog, zegge ik, na 't inwendige van 't lighaam gedreven, blijvt of in de Borſten ſtilſtaan en klontert 'er, of wijkt door valſche weegen in 't lighaam, en zich met veſcheide vogten vermengende, ontſteld haare zuiverheid ten hoogſten.

Men moet zich dan niet verbeelden dat de Lijvmoeder, zoo wel als de Borſten, een natuurlijke weg heeft, door dewelke 't Zog gemakkelijk kan uitgeloſt worden, en die 't gebrek der Mammen kan vervullen; de ontlaſting van 't Zog is aan de Lijvmoeder zoo oneigen, als die van 't Water, en van den Afgang. Derhalven het witte Vogt, dat men onder de Kraam-zuiveringen bemerkt, en dat de Voedſters zuiver Zog noemen, is niet als een zoort van een etteragtige ſtof, die uit de verſtoppingen van de Lijvmoeder voortkomt; daar word geen Zog gevonden, als het geen dat met 't bloed vermengd, door de ſlagaderen van dat ingewand, gelijk door de andere deelen, gebragt word. Ik geloove nogtans dat 'er meer gevonden kunnen worden, om dat het bloed, en de andere vogten, in Kraamsleggings-tijd, uit die deelen vloeijen, de vaten in een zeekere opening, die de tegenſtand van die kant verminderen, onderhouden.

Aldus is het een wet van de dierlijke huishouding (*Oeconomia animalis*), dat de vogten die over de gantſche omtrek van 't lighaam gelijkelijk verſpreid zijn, in grooter hoeveelheid na de plaatzen, daar een opening, en uitvloejing van vogten is, gebragt worden, om dat de teegen-

ſtand 'er minder is. De Wonden; de verouderde Zweeren; de Fiſtulen zijn als zoo veel voorbeelden van die ſtandvaſtige Wet in 't dierlijke leevendige Lighaam.

Maar 't geen van 't Zog dat met andere vogten vermengd is door de Lijvmoeder ontlaſt word, is ver na niet genoegzaam, om de Borſten en de Vaten der andere deelen van de hoeveelheid van 't Zog, dat zij onthouden, te ontruimen. Derhalven in weerwil, niet tegenſtaande de onlaſting van 't Zog, dat door de Baarmoeder geſchieden kan in weerwil van het verwekte zweeten, en met een groote zorg door de warmte, in dewelke men de nieuwe Verloſte houd, te onderhouden; en in weerwil van de overvloedige Pis, die men door een overvloedige en Pisdrijvende Drank verwekt, veroorzaakt 't Zog dagelijks ontelbaare wanorderen in de deelen waar in 't zich vaſt komt neer te zetten.

Word het Zog na het Hoofd gedreeven, zoo geſchieden aldaar in de vaatjes van deszelvs vliezen melkagtige indrijvingen (*Infiltrationes lacteæ*), die onverdraagelijke hoofdpijnen veroorzaaken, en zo halſtarrig, dat zij voor geen middelen wijken: daar zijn verſcheide voorbeelden van Vrouwen, die de hevigheid van die pijnen, blind of doov hebben doen worden. Anderen zijn door melkagtige neerzettingen in 't inwendig van 't hoofd, dol geworden. Als 't Zog in de Darmen huisveſt, veroorzaakt het 'er hevige Darmeweën, die door hevige Buikloopen verzeld worden, bij dewelke de Koortz zich altemets met een overmaatige en zmertelijke opſpanning van 't gantſche geweſt van de Baarmoeder, voegt. De Vrouw is in die tijd in 't grootſte gevaar.

Maar

Maar 't gevaar is nog grooter, als 't Zog in 't weezen van de Lijvmoeder neergezet zijnde, in dit ingewand een ontsteeking te weeg gebragt word; de Koortz, door de verschrikkelijke toevallen verzeld gaande, ontsteekt; de zuiveringen houden op; de onderbuik zwelt buiten gewoon op, en de dood volgt zeer schielijk.

Als 't Zog zig in de Ingewanden en in 't inwendige van 't Lighaam verspreid heeft, word 't dikwils na 't uitwendige op onderscheidene deelen gevoert; en men is na eenige dagen na de Verloszing verwondert, neerzettingen op verscheide plaatzen van de omtrek van 't Lighaam te zien overkoomen, die altoos door zeer langduurige en hartnekkige verzweeringen geëindigt worden. De Borsten, in dewelke ligtelijk melkagtige verstoppingen, bij Vrouwen die haar Zog willen verzmooren, geschieden, zijn de meesten tijd de zeetel van die gezwellen, die 'er in overvloedige etterwordingen, of in harde gezwellen, en zomtijds in Kanker veranderen. De tusschenruimte van de Dijespieren zijn ook veel aan die zoorte van melkagtige neerzettingen, om de nabijheids wille van de Lijvmoeder, onderworpen, en elk een weet hoe veel moeite dat men heeft om die overtollige zwelling, die 'er gemeenlijk een gevolg van is, te doen verdwijnen.

Men zal zeggen, dat men toestemt dat een Moeder, die haar Kind zelve laat zuigen, zich van de kwaalen bevrijd, waar aan een Vrouw, die haar Zog verwaarloost, hellende is. Men moet ook toestemmen, dat de teedere Vrouwen die voordeelen niet verwagten kunnen. De teederheid van haare lighaams gestalte, sluit ze 'er klaarblijkelijk geheel van uit; nademaal zij haar

niet toelaat een zoodanig moeijelijke zaak te ondernemen, als die van een jaar lang, of achtien maanden, en zomwijlen twee jaaren, 't voedzel van een Kind, dat zij zoo zmertelijk onder haar boezem den tijd van neegen maanden gedraagen heeft, te verſchaffen. Daarteboven (is het niet te vreezen) dat zij geen genoegzaame hoeveelheid van dat Zog kunnen uitleeveren.

Deeze teegenwerping beſluit in zich twee zwaarigheeden, die ik afzonderlijk zal beantwoorden. Eerſtelijk, een Vrouw die Zwanger geworden is, en die niet teegenſtaande de teerderheid van haar gemaatigheid, haar Zwangerheid tot haar einde gedraagen heeft, is buiten teegenſpraak nog beeter in ſtaat haar Kind te laaten zuigen: want daar word meer kragt vereiſcht om een Kind te formeeren, als om het te voeden. Een teedere Vrouw word niet alleen genoodzaakt, de gantſche tijd van haar Zwangerheid, 't voedzel van 't Kind, dat zij onder haar boezem draagt, te bezorgen; maar zij heeft ook nog daar te boven, teegen een oneindig aantal van kwaalen, die haar dikwils van den beginne van haar Zwangerheid tot aan 't einde aanvallen, te ſtrijden. Zij ondergaat dikwils in de eerſte tijden, tot aan de vijvde maand, en zomtijds meer, afkeer van ſpijzen en dranken, kwalijkheeden, en geduurige ongeſteltheeden; zij kwijnt, en word afſchuwelijk maager. Teegens de laatſte tijden van haar Zwangerheid word zij met Ambeijen (*Hæmorrhoides*) geplaagt, zoo wel als met de geduurige pogingen om te wateren, die met veel zmerten verzeld zijn, eer dat zij 'er toe komen kan; haar beenen zwellen bovenmaaten, zij is onmagtig om te gaan, en de zmertelijke toeſtand,

ſtand, waar in zij zich geduurig bevind, doet de ſlaap ver van haar wijken. Maar werd zij een Voedſter? Van alle gebreeken bevrijd zijnde, is zij alleenlijk beezig om aan 't Kind, dat haar zuigt, een genoegzaame voeding te verſchaffen. Als zij gewaar word dat zij uitgeput word door de overvloed van 't Zog dat het Kind na zich haalt, de goede zmaak in de ſpijzen en dranken, die zij heeft, doet haar in de vaſte ſpijzen een ſchielijk, zeeker en aangenaam hulpmiddel teegen die uituitputting vinden. 't Is derhalven niet waarſchijnelijk, dat goede ſpijzen en dranken, en in genoegzaame hoeveelheid in een Lichaam, dat ze wel verteert, ingenoomen, zoo veel Zogs als zij noodig heeft om een Kind te voeden niet zou doen voortkoomen. Daarteboven de Pap, de Soupe, het Vleeſchnat (*Jus Carnium*), die men aan een Kind, dat tot zeekere ouderdom gevordert is, kan geeven, kunnen op een bijzondere wijze aan 't gebrek van 't Zog, dat zou kunnen ontbreeken, voldoen. Ik wil over 't ſtuk van de zorgen en van de kleine moëiten, die noodig zijn omtrent een Kind, dat van zijn Moeder gevoed werd, niet ſpreeken, de Claſſis van de Vrouwen voor wien ik in 't bijzonder ſchrijve, en wiens vooroordeelen ik aantaſte, vinden in 't gemakkelijke leeven dat zij genieten de middelen om zich 'er van te bevrijden.

Ten tweeden houde ik ſtaande, dat de Vrouwen van een teedere lighaams geſtalte, als zij haar Kinderen zelve voeden, zich een gelijke belooning als andere Vrouwen kunnen belooven, door de kwaalen die zij vermijden, en door de voordeelen die zij 'er uit trekken. Om dit te begrijpen, dient men maar alleen de oogen op twee

eeven teedere Vrouwen te ſlaan, van dewelke de eene zich ontrekt van de zorg van haar Kind te laaten zuigen, terwijl dat de andere niet vreeſt die zorge op zich te laden.

Wij hebben doen zien hoe droevig de gevolgen gemeenlijk waren van de Kraamen in de pas verloſte Vrouwen, die hunne Kinderen zelve niet lieten zuigen: maar zij moeten, en zijn daadelijk veel gevaarlijker in teedere Vrouwen, die in de zwakheid van haar geſteldheid geen genoegzaame uitkomſt, om teegens de ongemakken van een verzmoord Zog te voorzien, kunnen vinden. Daarteboven, het gevaar in 't welke zij zijn, van eerder bezwangert te worden, ſtellen haar zoo dikwils voor de kwaalen, die de Zwangerheid gemeenlijk verzellen, bloot, en die op hunne Verloszing volgen, dat zij eindelijk onder 't gewigt van zoo veel kwaalen buigen moeten, en als zoo een groot aantal van Kraamen, en die ras op malkander volgen, aan haar het leeven niet koſten, ziet men ze, eer dat zij de gewoonelijken tijd van de ouderdom bereikt hebben, met alle gebreeken beladen zijn.

In teegendeel, de teedere Vrouw, die zelve haar Kind doet zuigen, deelt met de Voedſters de voordeelen die aan haar bedieningen eigen zijn. Zij heeft die verſchrikkelijke pijnigingen, die een verzmoord Zog veroorzaakt, niet te vreezen, gelijk de teedere Vrouwen, die de zorg van hunne Kinderen optevoeden aan vreemde toe vertrouwen. Zoo ras als 't Zog, dat in haar Borſten vergadert is, haar begint te plaagen, heeft zij een onfeilbaar middel bij de hand om verligting te verkrijgen, door haar Kind te laaten zuigen. Als haar teederheid haar, gelijk anderen in den

tijd

tijd van haar Zwangerheid, aan een groot aantal van gebreeken bloot ſteld, haar Zwangerheeden volgen ten minſten zoo dikwils op malkander niet, en zij heeft tijd om zich van de ongemakken van de eerſte te herſtellen, eer dat zij voor de tweede gevaar loopt. Derhalven in plaats van haar droevig en kwijnende, zoo als zij waarſchijnelijk zou geweeſt hebben, te zien, indien zij haar Kind niet zelve gevoed had, ziet men haar blijgeeſtig, ſterk, en in de volmaakſte ſtaat van gezondheid die een teedere Vrouw zou kunnen genieten.

EYNDE van de VERHANDELING over de VERLOS- of VROEDKUNDE.

TWEEDE STUK.

ONTLEEDKUNDIGE
BESCHRYVING

Van een

Bevrugt, dog Wanſtallig MENSCHEN EIJ,

Door

Een Miskraam van drie Maanden ontlaſt.

In 't Latijn beſchreeven door

CAROLUS AUGUSTUS MADAI,

Med. Doct. te HALLE.

In 't Neederduitſch vertaalt

Door

C. TRUNTZA, *Med. Doct.*

VOOR-REDEN.

Wanneer voor omtrent 6 Jaaren, een bevrugt, wel ongeſchonden, dog tevens wanſtallig, menſchelijk Eij, door een misdragt van 3 maanden ontlaſt, onzen doorlugtigen Heer Voorzitter ter ontleedinge in handen kwam, beſteeden dezelve alle ziels en lighaams kragten, om deszelvs innerlijkſten geſteldheeden te ontwikkelen; welke poogingen ſtoffe gegeeven hebben tot verſcheidene zijner Aanmerkingen, die hij, na oogenſchijn, zijne naaukeurige opmerkingen, het aanmerkenswaardigſte des menſchelijken Lijvmoeders in zig bevattenden, als tot een toegivt zoude hebben toegevoegt, ten zij de elenden, die een verwoeſtende, en de onſchuldigen Weetenſchappen zelvs niet verſchoonenden Oorlog, met zig ſleept, hem genootzaakt hadden van dit voornemen aftezien.

Des-

Desniettegenſtaande ſcheen mij geen belet-ſel kragtig genoeg, om te verhinderen dat ik deeze Opmerkingen, mij goedgunſtiglijk meedegedeelt, en dikmaals op bijzonderen tijd en plaatze aangetoont, niet zouden aanteekenen, en zelve het onderzoek daar van verder zoude tragten voorttezetten, na ryp onderzoek te verzamelen, en, voor zo veel mogelyk ware, naaukeurig en onderſcheiden zouden te voorſchyn brengen. Voornamentlyk ben ik van gedagten geworden, dat deeze zelve ſtoffe niet zonder eenige vrugt zoude zijn, eensdeels om dat zij en het zeldzaame en het nuttige teevens ten voorſpraak heeft; en anderdeels om dat wij in het algemeen maaken der waare kundigheeden, en in derzelver volmaakingen, niet alleen nooit verloore moeijte aanwenden, maar zelvs door een naarſtig onderzoek, de natuur ons zelve als klaar en eigen maaken.

Om dan van gronds op een aanvang te maaken, diend men vooraf te weeten, dat het bove genoemde Eij, ontlaſt is door een Vrouwe, vierentwintig Jaaren oud, reedelijk gezond, bloedrijk en ſterk, en die de ongemakken, van verſcheidenen, hoewel gelukkigen verloszingen, reeds had doorgeſtaan. Na dat zij in Januarij van 't Jaar 1756. haare Zwangerheid ontdekt had, ſcheen zij, door een zig openbaarende bloedſtorting des Lijvmoe-

moeders, reets in de 2de maand aan het gevaar eener ontijdige verloszing blootgeſtelt, het welk nogtans door den Heer Voorzitter, na het doen eener aderlaating, het inwendig gebruik van maatigende en niet te heevige hulpmiddelen en teevens onderhouden eener naaukeurige en maatige leevenswijze, met goed gevolg, is voorgekoomen; in deeze ſtaat der zaaken was het, dat in de derde maand, na wederkeering eener overvloediger bloedſtortinge, waar van egter geen toevallige oorzaak blijkbaar was, door een eenige, onverwagte, en allerheevigſte ſtuiptrekking, die van omtrent de lendenen tot aan de ſchaambeenderen ſtrekkende, zig tot in de deijen uitbreide, een vleezig lighaam, van gedaante en groote byna als een Ganzen Eij, van de zig t'zaamentrekkende Lijvmoeder uitgeſtooten en ter aarden nedergeworpen wierd. Dit verſchijnzel wierd, na afwaſſing der omzittenden vuiligheeden, door den meergenoemde Man ter toetze gebragt, die nog de hulp van kundige oogen, nog die der vergrootglaazen verzuimt heeft, om deszelvs innerlijke geſteldheid te ontdekken, en anderen ter beſchouwing overtegeeven, en die eindelijk om een fraaijen en naaukeurigen afbeelding, die nog door de ruwheid der Konſtenaaren, nog door verzuim van volmaaktheid beroofſt zoude zijn, te verſchaf-

ſchaffen, geene moeiten nog koſten geſpaart heeft.

Neemt gij dan, Goedgunſtige Leezer, deeze eerſtelingen mijner arbeid ook goedgunſtig aan, en denkt, dat het die goedgunſtigheid is, die een nog onvolmaakt voortbrengzel, tot de ſtaat van volmaaktheid kan opleiden.

ONT-

ONTLEEDING

Van een Bevrugt, edog Wanſtallig Menſchen Eij, door een Miskraam van drie Maanden ontlaſt.

§. I.

Eerſtelijk dan, eer wij een klaar denkbeeld geeven van de vleeſchachtige Klomp of Maſſa, in de Voorreeden aangehaalt, hebben wij niet ondienſtig geöordeelt, 't geene wij ontleedende verzameld en waargenoomen hebben, in de onderſtaande Nummers vooraf te laaten gaan.

No. 1.

Het ontlaſte vleeſchagtige Wezen had eene eijronde gedaante (a), en was bijna tot die grootheid gekoomen als de holligheid van de Baarmoeder in de eerſte maanden van de Zwangerſchap hadde aangenoomen, wanneer deszelvs ſcherpe hoeken, uitgewiſcht zijnde, in boogen verandert worden.

No. 2.

Het inwendige Weevzel of Maakzel ſcheen, weegens de veelvuldige vaatjens, voozer te zijn, edog de ongereegeldheid van de tuſſchen-geſtelde veezelen ſtreevde deeze Ylheid te boven; want de veezelagtige draaden, waar van zommigen lankwerpig, andere ſchuins, en andere gedeeltelijk dwars, elkander kruiſende, onverbreekbaar vereenigt door middel van een vettig weevzel aaneen gegroeit, met tuſſchen-

 ge-

(a) Tab. 1. fig. 1. a. a.

geſtelde opene Vaatjens, en hier en daar aaneengehegte vleeſchachtige Vlokjens, maakten de uitwendige oppervlakte zeer ongelijk, en weegens de knobbel en knoeſtagtige, op zommige plaatzen zich vertoonende Verheeventheeden, meer of min grooter en te gelijk oneffen. (b).

No. 3.

In 't zelve dan eene kruisſneede gemaakt hebbende, liet zich de ſubſtantie zien, dog niet op alle plaatzen, ter dikte van een duim, dewijl 't bovenſte gedeelte, 't onderſte hier en daar hoekig, eenige lijnen in dikte overtrof. (c)

No. 4.

't Inwendige maakzel was gelijk aan 't weezen van de naageboorte, gedeeltelijk uit veezeltjens, verſcheidentlijk en zeer dik op en door malkander geweeven (No. 2.), gedeeltelijk door vetagtige tuſſchen-ruimten, van eene ongelijke gedaante, daarteboven met bloedagtige klonteringen geverwd, gedeeltelijk ook door veele draadagtige Voorbrengzels van 't Lamvlies en Vaatjens, hier en daar verſpreit, t'zaamengeſteld. (d)

No. 5.

Deeze vleezige omwinding, voor zoo veel 't noodig was afgeſcheiden of liever geſchild (f), kwam de eijronde en doorſchijnende Zak (g) te voorſchijn, die 't Vrugtje (*Embryo*) onthield, en

(b) Tab. I. Fig. I. b. b. b. b.
(c) Tab. I. Fig. II. c c. & III. i. i. i. i.
(d) Tab. I. Fig. I. d. d. & III. i. i. i. i.
(e) Tab. I. Fig. II. e. f.
(f) Tab. I. Fig. II. f.
(g) Tab. I. Fig. II. g.

en 't geheele Eij ſcheen een zoort van zaad te zijn, even als Hippocrates (h) in zeekere ſnaaren Speelſter waargenoomen heeft, die op zyn raad zeevenmaal ſpringende, zulk een Voortbrengſel, met een zeeker geluid uitwierp.

No. 6.

Het uitwendige Vlies van 't Eij (*Chorion*) van Zamenſtel Vet-veezel en hairagtig, was zoo wel met de geheele oppervlakte van de vleezige Zak, als met het binnenſte Vlies (*Amnios*) *gebeten*, door tuſſchenkomſt van een zeer fijn vetagtig weevzel, vereenigt. (i)

No. 7.

Het binnenſte, zeer dun, veel gladder en blinkende (k), onthield zagtelijk een menſchelijk ſchepzeltje in zich, en koeſterde 't zelve in een doorſchijnend, op 't vuur ſtremmend, en zonder eenige reuk zijnde vogt, nauwlijks de quantiteit van een Once uitmakende.

No. 8.

't Vrugtje, in 't vogt drijvende, was, gelijk in Tab. I. Fig. III. (l) te zien is, van eene natuur-

 lijke

(h) Lib. *de Natura Pueri*, *editione Foëſiana.* Pag. 236. Quo in loco genituram, non ſine admiratione ſpectatam, cum ovo crudo, in quo detracta cruſta externa humor internus pelluceat comparavit, ſic quidem deſcripſit: *οἷον εἴτις ὠῦ ὠμῦ τὸ ἔξω λεπύριον περιέλοιεν, ἐν τῷ ἔνδον ὑμένι, τὸ ἔνδον ὑγρὸν διαφαίνοιτο.*

(i) Tab. I. Fig. II. h. h. & III. i. i. i. i. & m. m. m. m.

(k) Tab. I. Fig. III. n.

(l) *Wy hebben 't overtollig geoordeelt de byzondere deelen met letteren te teekenen, op dat de natuurlyke verbeelding van de Figuur niet mogt verduiſterd werde; terwyl de aangehaalde Tafel*

lijke groote, niet zeer in een gerold, maar door de omtrek van 't hoofd, veel grooter in eevenredigheid van 't lighaam, eenigzints gebogen, strekte zich naar boven uit. 't Voorhoofd scheen in tweën gespleeten; de Oogen, ofschoon gesloten, waren kenbaar; de beginselen van de uitwendige Ooren waren reeds teegenwoordig; de Neus ingedrukt; den Mond eenigzints open; den Hals kort, dik en gebogen; korte Armen; met bewijzen van de onderarmen en uiterste deelen der handen; en de schenkelen met de eenigzints onderscheidene Kniën, werden gezien. Gelijk ook de uiteinden der Voeten, zoo ook de Vingeren van de handen, vertoonden reeds de onderscheidene deelen, en de handen inzonderheid gelijk Ganzen voeten verdeelt, zoo als zomtijds van de Heer BOEHMER in de eerste beginzelen der Vrugten is aangemerkt geworden, scheenen alleenlijk kleine knobbeltjens te zijn. (l)

De Borst was voor een gedeelte gezwollen, maar de Buik met de overige holligheden opgeblazen (m), en was bij de Navelstreng puntig. Behalven dit heeft zijn Ed. in dit zeer klein Vrugtje, omtrent de Ingewanden niets verder kunnen ontdekken, dewijl ze weegens hunne teederheid zich als een zoort van vaste Geleij vertoonden, ligtelijk te ontbinden, en zelvs breekbaar

Tafel, Fig. IV. *de Figuur door middel van een bultig glas, meerder uitgebreid, vertoond; en de oogen dezelve onderscheidener door de beteekenis, en met byzondere letteren klaarder zullen ontvouwen.*

(l) Tab. I. Fig. IV. pp.
(m) Tab. I. Fig. cit. q.
(n) Tab. I. Fig. IV. r.
(o) Tab. I. Fig. IV.

baar door de minfte aanraakinge, wanneer 't met een zeer fijn werktuig van de eene tot de andere plaatz bewoogen werd.

No. 9.

Den Streng kwam uit de Navel voort, en was aan de Buik eng t'zaamen, maar een weinig verder loffer gedraaijt, en in drie Vaten, die boven de gemelde blaas uitliepen, en duidelijk genoeg konden gezien werden, verdeelt (p).

No. 10.

'tLamvlies(*Amnios*)werd niet by deNavelftrengter plaatze daar hy een peesagtige ring door gaat, maar weinig van dezelve uitgebreid, en omwond loffelijk een gedeelte van de Streng, in 't midden een ruimte overlaatende, die een zeer dun vliesagtig en doorfchijnend blaasje befloeg, bij 't enger gedeelte van de Streng puntig, en agterwaartz in een witte draad als een korte lijn, zigtbaarlijk, eindigende. Dit blaasje onthield in zich omtrent zes droppeltjens klaar en reukeloos water; want 't zelve geopend werdende, liep 'er een dun water uit, en wanneer 't om de eene of andere proef te doen met wind voorzigtiglijk zou uitgezet werden, kwam 't weegens deszelfs dunheid te breeken; daar te boven, de tederheid van de Vrugt liet geenzints toe, de voortgang van de draad van dit Blaasje naar de Pisblaas toe na te gaan; hier van heeft de Heer BOEHMER, wel te regt, merkende, dat hy voor de opfnyding der blaas niets zoude vorderen, heeft eerftelijk gezorgt dat de Figuur van dezelve, zoo in de natuurlijke groote, als door 'tMikroscoop uitgebreid, werd afgeteekend.(q)

 No.

(p) Tab. I. Fig. III. & IV. t. t. t.
(q) Tab. I. Fig. III. en IV.

No. 11.

Boven 't blaasje in deszelvs vetvlies, kwaamen drie Vaten (No. 9.) van de eerste weg egter afwykende, hoe meer zij de gedraaijde Streng naderde, te voorschijn. Want de zeer korte Steng, met drie bloedvaatjens (r) uitgaande, waar van de onderste duister en in zyn *Diameter* een weinig grooter dan de bovenste, scheen de Navel-ader uittemaaken; werd niet in 't bovenste maar in 't gedeelte van de vleezige zak, en dus te regt in een gedeelte van de misvormige Moederkoek ingeplant; en aldaar met de Vliezen van 't Eij vereenigt, en van 't Adervlies (*Chorion*) door verkreegene scheedjens takagtiger geworden zijnde, werd dezelve in een meenigte van worteltjens verdeelt, die offschoon overal verspreid, nogthans meerder vereenigt, bij de uitwendige oppervlakte van de Moederkoek zich inplantede. Dus bragt de Moederkoek, uit welke lange, takagtige Vaten, van onderscheidene gedaante en grootheid met een onderscheiden loop te voorschyn kwamen, te gelijk met een vet veezelagtige weevzel een vleezige en taamlijke dikke Massa, waar in 't menschelijken Eij onthouden was, te voorschijn.

§. II.

Uit het reeds aangehaalde maakzel zal een iegelijk klaarblijkelijk kunnen zien, dat deeze *Massa* of Klomp, door Weën van eene ontijdige Verloszinge ontlast (volgens 't Historisch Verhaal in de Voorreden bijgebragt,) niets anders geweest zij

(r) Tab. 1. Fig. IV. t. t. t.

zij, dan een bevrugt, en wel geheel of volkoomen, edog wanstallig menschelijk Eij. (s)

§. III.

Edog waar in 't nu van de natuurlijke gestalte en staat afwijkt, en wat dit eigentlijk zeggen wil, zal uit de ontleed en natuurkundige begintzelen afgeleid werden.

§. IV.

Het is uit de beginzelen der Voorteelinge bekend,

(s) Bezie Tab. I. Fig. I. II. III. *Dewyl dezelve niet alleenlyk het uitwendige maakzel van 't zelve* (§. I. N. I. II.) *maar ook het inwendige* (§. I. N. III. IV. V. VI.) *teffens met de Vrugt* (§. I N. VII. VIII.) *desselfs Navelstreng en de voortgang der Vaten in 't mismaakte ligbaam der Moederkoek* (§. I. N. IX. X. XI.) *duidelyk en onderscheiden voor oogen stellen. Ik zal 'er eene waarneeming van de Heer* BOEHMER *byvoegen, weegens een bevrugt menschelijk Eij door een Miskraam van een maand ontlast, van een natuurlyk maakzel en gedaante. Bezie Tab.* I. *Fig.* V. VI. *Want in de* V. *Fig. kan men tot volkomen genoegen de geheele groote van 't Eij, en 't ruige veezelagtig moshair van de Moederkoek, in Tab.* I. *Fig.* V. *v. v. de eerste beginzelen formeerende, gewaar worden, en drie gedeeltens van 't Eij omwindende, en het vierde dat nog vliesagtig en doorschijnende is, overlatende (Tab.* I. *Fig.* V. W.) *Dit vaat en veezelagtig bekleedzel geopend zynde, heeft men van 't zelve 't geheele Eij kunnen afscheiden (Tab.* V. X. X.) *'t geene door een vet-veezelagtig weevzel, aan de inwendige oppervlakte van dit bekleedzel vereenigt was, (Tab.* I. *Fig.* VI. *y. & Fig.* VII. *ε. ε.) De dunheid der Vliezen was zeer groot, welke losgemaakt zynde (Tab.* I. *Fig.* VI. *z. z. z. z. & Fig.* VII. *ζ. ζ. ζ. ζ.) kwam 't menschelyk schepzeltje te voorschyn, Tab.* I. *Fig.* VI. *α. & Fig.* VII. *η in een wateragtig vogt dryvende, waar in deszelfs legging en deelen, namelijk 't Hoofd en de Romp met de Navelstreng (Tab.* I. *Fig.* VI *β. & Fig.* VII. *ϐ.) ja zelve de leedemaaten, alhoewel duister konden gezien worden; hier van is 't nodig geoordeelt zulks met een gewapend Oog of door een Vergrootglas nader te beschouwen, en door teekening teevens de vermeerderde grootheid van 't Eij in Tab.* I. *Fig.* VII. *te doen zien.*

kend, dat een bevrugt menſchelijk Eijtje, uit deszelvs holligheid, waar in 't door middel van een klein voetje of ſteeltje vaſt was, afgeſcheiden zijnde, in eene natuurlijke bevrugting, langzamerhand bewogen wordende, door eene uitgeſtrekte buis, die met zijn zoomen aan 't Eijerneſt geplaatſt, naar de Baarmoeder gezonden word. (t) Maar dewijl 't op zeekere punct of ſtip wortelen begint te formeeren, werd 't in dezelve plaatz door middel van een wolagtig weezen, vaſtgehegt, die door 't zwellende Eij, als takagtige vlokjens uitkoomen, en zig in de opene *poren* of gaatjens van de Baarmoeder inplanten, waar door de zeer dunne Vogten der Baarmoeder, in de opene bloedadertjens ontvangen, en door de Slagaderen wederom na de Baarmoeder te rug gezonden gemaakt worden. Vervolgens groeijt 't bijna door onzigtbaare Vaten aan, edog inzonderheid neemt de Moederkoek vroegtijdig toe. Want de Vlokjens (*Flocculi*) en getakte waggelende draaden, werden zoodanig tuſſchen blaadjens omvat, dat 't opperſte deel uit de ſtompe punt van 't Eij, en wel uit de oppervlakte van 't Lamvlies (*Amnios*) uit-

(t) *Vide. Dom. Præſ. Obſervat. rarior. Faſc.* I. §. III. *pag.* 29.

(u) *Hier over heeft de Hr.* HALLER *zeer veel verſchillende gevoelens aangehaalt, in zyn Commentar. in* H. BOERHAVII. *Prælect. Acad. Tom* V. *Part.* II. *Pag.* 226. *& ſeq. Maar de wyze inzonderheid, hoe de uitſpruitende werteltjes, takagtiger en meer met elkander vereenigt, in de Maſſa van de Moederkoek ingedreeven worden, heeft de Wydberoemde Ontleedkundige Hoogleeraar,* B. S. ALBINUS *zeer fraaij vertoond in deszelvs Konſtrijke* Tab. *Uteri mulieris gravidæ* I. & VI. *als ook in deszelvs Academiſche Aanmerkingen*, *Tab* V. *Fig.* I. II. *De vermaarde* RUYSCH *heeft ook onderſcheidene Figuuren aangehaalt, in deszelvs Ontleedkundige Theſis, met de bygevoegde Tafel, en de Heer* B. HEISTER, *in zyn Compendium Anatomicum.* Tab. VI. Fig. XXVII. —

uitgroeijende, in 't ronde lighaam van de Moederkoek verandert word, en deszelvs grootste gedeelte in 't Adervlies (*Chorion*) overgaat; maar 't overige gedeelte van 't Eij alleenlijk enkeld door 't uitwendige, wollige, *poreuse*, netsgewijze en papagtige bekleedzel bedekt, door tusschenkomst van cellulcuse blaadjens, veezeltjens en zeldzaame vaatjens, werd overal aan de inwendige oppervlakte van de Baarmoeder vereenigt. Edog daar anderzints 't buitenste en zeer dunne vlies te zaamen groeit, en in meerder blaadjens, als in onderscheidene stukjens verdeelt werd, gaan deszelvs Voorbrengzels in de Baarmoeder over, en volrooijen niet alleenlijk haar weezen, maar beschikken een middel aan de boven uitgebreide oppervlakte, waar door 't gemakkelijk aan de Lijvmoeder kan vereenigt worden.

§. V.

De Moederkoek, als een vaat-, veezel- en zapagtig lighaam, beslaat bijnaa 't derde gedeelte van een volmaakt Eij (w); de overige Oppervlakte van

(w) Hoe kleinder de Vrugt is, zoo veel te grooter vertoond zich de Moederkoek, en in een rijp Eij beslaat dezelve alleenlyk deszelvs kleinste gedeelte. De Heer HALLER heeft verscheide Waarneemingen verzameld, loc. cit. De Schrijvers zeggen, dat een Eij in de derde Maand, in de Baarmoeder, gelijk zij aan een Gansen Eij, met welke proportie die van ons meede overeenkomt; en de Vrugt in dien tijd de lengte van een duim heeft. Edog, offchoon men den aanwas der Vrugten onzeeker zegt te zijn; en zommige trager, anderen spoediger, naar eevenredigheid van de werking en grondoorzaaken, waargenoomen worden, toe te neemen; zoo is dit nogthans zeeker, dat het Eij en de Vrugt in dezelve onthouden, niet evenredig groeijen, ja zelve 't Lamvogt in proportie en be-

van 't Eij, aan de Baarmoeder vast, blijvt natuurlijk vliesagtig, en word bevonden *poreus* en vlokagtig te zijn; dat niet alleenlijk de ontleedkundige snijdingen in Zwangeren naar de dood gedaan, maar ook een geheelijk volkomen ontlast Eij in een natuurlijke Verloszing, bevestigen; alhoewel 't dikwils gebeurt dat de vliezen voor de Verloszing verbrooken, die als een vervolg van de Moederkoek zijn, en de deelen die vrij en rondom deszelvs omtrek hangen en beweegen, en veel ligter zijnde, 't zelve lichaam volgen. Edog zomtijds door een ongelukkige uitslag, onder een ruuwe afschilling en afhaaling van de Naageboorte, in de Baarmoeder overgelaaten worden.

§. VI.

Vorders is ons bekend, dat een menschelijke geboorte, natuurlijker wijze, een Eij als zonder schil vertoont (x), bijaldien men deszelvs bovenste gedeelte, met vaatjes van de Moederkoek als overgooten, uitzondert; intusschen verschaft 't tegenwoordige menschelijk Eij, gedeeltelijk 't voorvallend onderscheid van deszelvs gedaante, gedeeltelijk verscheide aanmerkelijkheden de waarneemingen van anderen ophelderende.

§. VII.

betrekking tot de Vrugt vermindert. Zelden word 't teegendeel waargenoomen. Edog, 't zijn meer onzeeker en aardigheeden geweest, die van de ontvanging, om volgens de vrije aangenoomen groote van een Wormpje, de langzaame aanwas van de Vrugt te bepaalen, van de Schrijver hier en daar van daan door gissing zijn afgeleid geworden.

(x) Volgens 't getuigen van den groote HIPPOCRATES in §. I. No. I. aangehaalt. (g)

§. VII.

Want eerſtelijk doet zich aan ons gezicht op, 't Veezel- en Vaatagtig weezen (*Subſtantia Fibroſo Vasculoſa*) van eene verſchillende dikte, 't geheele vliezige Eij (dat bevrugt is) omwindende, (§. I. No. 1, 2, 3, 4, 5.), met 't Adervlies, door middel van een vet-wolagtig weevzel (§. I. No. 6.), maar door tuſſchenkomſt van de Navelſtreng met de Vrugt vereenigt (§. I. No. 8, 9, 11). Maar nademaal 't vaat-, ſpons- en veezelagtig Lighaam, uit de takryke afzetzels van de Navelvaten, afkomſtig met de verlengingen van 't Adervlies, en uitwendig een gedeelte van 't Eij omwindende, en dit natuurlijkerwijze aan de inwendige oppervlakte van de Baarmoeder vereenigende, eigentlijk de Moederkoek geheeten werd (*zoo als uit de Ontleedkundige beginzelen en verklaringen* (§. IV, V.) blijkt, en 't vleezige bekleedzel van 't Eij, (waar van geſprooken werd) in zich alle weezendlijkheeden zoo uit 't voorgaande blykt, bevat; dat dit de Moederkoek van de Vrugt zelve geweeſt zij, moet van zelv volgen.

(§. VIII.)

Maar deeze Moederkoek was van de natuurlijke weg, zoo door gedaante, maakzel als vereeniging afgeweeken. Want dezelve ſcheen wel 't meeſt in 't ronde omſchreeven te zijn (§. IV.), en beſloeg bijna een gedeelte van 't Adervlies, zoodanig, dat 't Adervlies, weegens deszelvs hoogſte wollige eijlheid in 't bovenſte gedeelte, in de Moederkoek ſcheen overtegaan. In 't tegenwoordige geval, is 't Eij van alle kanten, met verſtrooijde Vaatjens, omgooten geweeſt, die door tuſſchen-geſtelde nopjens of vlokjens, of voortzet-

zetzels van 't Adervlies, in eenig vaſt, gedrongen lighaam, eindelijk met drie takken eindigden, en behalven haar ongewoone loop (§. I. No. 11.) ook een zeer korte gedraaijde ſtreng formeerde (§. I. No. 9.): hier van oordeelen wij waarſchijnlijk, dat de toeneeming van 't geheele Eij met deszelvs vliezen vereenigt, weegens de gemeene kruiping van de takrijke Navelvaten, in een wanſtallige Moederkoek is overgegaan, en deszelvs gedaante in vaſtheid wel het meeſt door de drukking van de Baarmoeder verkreegen heeft. (y)

§. IX.

Het Bekleedzel van 't Eij was in maakzel wel aan de Moederkoek gelijk, maar deszelvs ongelijke en bultige, en hier van dit knobbelige en knoeſtagtig weezen van verſchillende dikte (§. 1. No. 2.) gav eene verdikking en verharding door 't ſtilſtaande, vergaderde en opgehoopte bloed in de kleinſte *Villi*, voortgebragt; en bij gevolg de ſtaat van de Moederkoek, waar in deszelvs werking is verhindert geworden, of de tegennatuurlijke toeſtand, te kennen (z). Nademaal deeze hier

(y) Bij aldien wij in dergelijke misvallige Eijtjens niet alles nauwkeurig nagaan, zoo ſchijnen zij alleenlijk in den eerſten opſlag geheel en al eene vleeſchagtige *Maſſa* of klomp uit te maaken: Intuſſchen van deszelvs geronnen Bloed afgewaſſen zynde, zal men zien dat zodanige lighaamen in form en gedaante zeer overeenkomen met de verbeeldingen van de Groote B. ALBINUS. (§. IV. not. IV.)

(z) *Wy zullen uit 't maakzel en onderſcheidene kleur van de Naageboorten, die gedeeltelijk behooren om de ſtaat zoo van de Moeder als van de Vrugt te beoordeelen, tragten te ontleeden; welke nogtans te ontzwagtelen wy nu voorbygaan, nademaal de teegenwoordige omſtandigheid zulks niet toelaat; inmiddels door 't beſchouwen der Knobbels, knoeſt en ſchirreuſe Gezwellen,*

hier in natuurlijk beſtaat, dat 't moederlijk bloed, uit gebrek van Adembaaling (*Defectus Reſpirationis*) van de Vrugt in de Baarmoeder, aldaar verder verdunt zijnde, tot voeding van de Vrugt beſteed werd, en 't overtollige der voedinge, door de Slagaderen, wederom naar de Baarmoeder te rug gevoert werd (§. IV.), zoo veronderſteld hij, door beſchouwinge der vaſte deelen (*Partes ſolidæ*) eene vrijë doortogt door alle de vaten; en aangaande de vloeibaaren (*Fluidæ*) eene juiſte en eevenreedige toevloed van voedend bloed. Derhalven de kleinſte vaatjens verſtopt zijnde, ja in derzelver plaatz met eene dikke en harde ſtoffe bezet, zoo werden aldaar in de vaatag-

len, die zig zomtyds in Moederkoeken laaten zien, vermaanen wy alleenlyk in 't algemeen, die van een lymig en voedzaam vogt, tuſſchen de teedere Vaten traaglyk voortgaande, en door de poren *opgenoomen, voortkoomen, en door 't afvloeijende vogt van agteren, zomtijds zoodanig toeneemen, dat zij zich in de gedaante van verſtopte Klieren vertoonen, of ſchoon dezelve zulks niet zyn* (per Principia Anatomiæ;) *maar liever zich als kleine Vaatjens in elkanderen gevlogten en verſtopt; als zoodanige ziekelyke t'zamengroeizelen, die in een kleindere gedaante, in Vaatagtige Ingewanden, als in de Leever, Nieren, enz. dikwijls voorkoomen, of Ontaardingen van Vaten in Waterblaasjens* (Hydatides) *en vervolgens zich in onderſcheidene uitgewaſſen zoorten van zakagtige vogten vertoonen. Hier van zegt de Heer* Ruisch *in zijn Obſerv. Anatom. Chyrurg.* xxviii. welke een verandering en hervorming, om zoo te ſpreeken, ondergaan de Moederkoeken niet teegen de Natuur; *en dat dezelve zomtyds in Waterblaasjens* (Hydatides) *of blaasjens, aan ſtoeltjens hangende en met water en vogt gevuld, veranderen, is door voorbeelden beveſtigt; ja* Vaterus *in zyn Diſſertatio* de Mola prægnante Abortus cauſa, Theſ. ix. Pag. xxii. *getuigt, dat in misdragten zomtijds zodanige harde knobbels, niet alleenlijk in de binnenſte oppervlakte van de Nageboorten gevonden zijn geworden, maar ook of ſlegts een aanmerkelijk gedeelte van de Moederkoek, in een harde vleezige en vervolgens verhardt of ſchirreus weezen doen overgaan.*

agtige deelen, ophoopingen en *ſchirreuſe* knobbels gebooren, en de zaprijke bloedvaten toegeſlooten; zoo werd 'er minder tot voeding van de Vrugt, edog veel meer tot aanwas en vermeerdering van de Moederkoek beſteed; 't geen niet zonderlings is, in Vrouwen die tweelingen voortbrengen, buiten een volkoomen Vrugt, een ziekelijke, en veel grooter, (laat ik niet zeggen) een dikker, en in 't andere kleine Vrugtje, zomtijds uit dezelvde Oorzaaken, een Moederkoek voortgebragt werd, die eenige gemaakte Bovenbevrugting (*Superfœtatio*) te kennen geevt. (aa)

§. X.

Eindelijk, de vereeniging van 't Adervlies (*Chorion*) met de Moederkoek, en van deeze met de Baarmoeder, was geheel en al onderſcheiden van de natuurlijken ſtaat, want 't Adervlies houd gemeenlijk over de bultige oppervlakte van de Moederkoek uitgeſpannen, de ondergeleegene Moederkoek vaſt, maar bedekte 't holagtige Lamvlies (*Amnion*). Maar dewijl in dit geval, het buitenſte vlies, met 't binnenſte vereenigt (§. I. No. 6.), de holagtige oppervlakte van 't vleezige bekleedzel bedekte (§. 1. No. 5 en 6.), en dezelve vereenigt zijnde met de uitbottende ruige wolligheid uit 't Lamvlies (*Amnion*) door de tusſchenruimten van 't weezen doorboorde, en in de-

(aa) *De Hr. Ruiſch, welke de gebreken van de Moederkoek of Nageboorte, en de Streng in de geringſte misdragt verwekkende onvolwaſſe vruchten nauwkeuriglyk in zyne werken aangetekent heeft, maakt gewag van een voorbeeld van Bovebevrugting in zyn* 14*de Aanmerking; en heeft op de gemelde plaats aangetoont, dat hy in de hier genoemde Bovebevrugting, een nageboorte van zulk een groote en dikte gevonden had, dat hy zelden dikker en grooter*

dezelve verſpreid, en tot de buitenſte omtrek van 't bekleedzel uitgerekt zijnde, hier van eindelijk vaatjens van de Baarmoeder met opene mondjes verkreeg (§. I. No. 2, 3, 4, 11.): dus is 't blijkbaar, dat beide de wijzen van vereeniging zeer van de natuurlijke ſtaat geweeken waren.

§. XI.

Het geſtel van dit mismaakte Eij nu genoeg ontdekt en onderzogt hebbende, beſluiten wy dat hetzelve voorwaar geen vleezige Klomp was, welke uitgewaſſen is, geweeſt is; maar in der daad de gedaante van een waare Zuiger geleken heeft. Want 't geſtel van 't bevruchte Eij kan in 't geheel bovennatuurlyk verandert worden, of niet. Op de eerſte wyze ontſtaat 'er eene en wel eene waare vleezige Misdragt, op de laatſte wordt het een Wanſchepzel. Door een waare Misdragt verſtaan wy 't bevrugt Eijtje, in 't ge-

ter in een Vrugt van drie maanden gevonden heeft. Byna op gelyke wyze heeft den Heer Præses *eenige Jaaren te vooren eene onvolkomene bevrugting met een groote bovennatuurlyk geſtelde nageboorte, welke hy weinig na een volkomene Verloszing gekregen heeft, in eene bevruchte Vrouw waargenoomen. Doch 't is 'er zoo verre van daan geweeſt, dat hy te kennen gegeven heeft, dat men vervolgens of daar uit moeſte beſluiten tot de ſtaat van een Bovebevrugting, dat hy eerder verzekert heeft, dat diergelyke onvolkomene ontvanging uit 't gebrek of kwaal der nageboorte voortkwam.*

Hier by moet ook gevoegt worden de aanmerking van Malpigius *Oper. Poſthum. pag.* 86 *beſchreven; en een waare Vleezige misdragt vertoonende. Kwalyk derhalven dragen die zorg voor hunne zaaken, welke niet recht op alle t'zamenvloejende omſtandigheden lettende, inderdaad onvolkomene Hiſtorien verzamelen, en vervolgens de bedriegeryen, ontrent de Bovebevruchting begaan, als ontwyffelbaare waarheden toeſtaan.*

't geheel bovennatuurlyk verandert, of mismaakt. Als de Vleezige Misdragt, uit den Buyk uitgeworpen, van dien aart geweest is (§.) volgt, dat dezelve ook tot een waare misdragt gebragt kan worden (bb).

§. XII.

(bb) *Wy behouden hier de beteekenis van een Misdragt, hoedanig den Heer* PRÆSES *in zyn eerste Fasciculus van zyne zeldzaame ontleedkundige aanmerkingen gegeeven heeft.* 1. §. 29. *Pag.* 29. *Wanneer wy hier dan spreeken van eenen bovennatuurlyke verandering van een bevrucht Ey, hebben wy inzonderheid 't oog op een naagebeorte; doch evenwel 't gestel van eenen onvolwassen Vrucht niet overslaande, welke met dezelve op verscheide wyzen, en dus meermaalen; volgens 't getuigenis van den vermaarden* ROEDERERUS, *in zyn eerste Beginzelen van de Vroedkonst* §. 378. *Pag.* 342. *gewoon is verandert te worden, zoo dat de deelen van een onvolwassen vrucht, en van een naagebeorte naauwlyks konnen onderscheiden worden. De Moederkoek nu is, volgens toestemming van* R. DE GRAAF *in zyn Boek over de Vrouwelyke Teel deelen. c.* 15. *boven de natuur van alle kanten aan 't Ey vast gekleeft, die stoffe, met welke wy 't misdrachtige Ey van twee of drie maanden, omwonden vinden, en welke eenige onder de vleezige misdragten niet willen gerekent hebben. Het is derhalven geen wonder, dat 'er mensch̄jens van een kleine grootte in diergelyke vleezige verdroogde en verharde Misdragten gevonden zyn, hoedanige Tabl. Nostr.* I. *fig.* 3, 4. 6. *en* 7. *voor oogen stelt, dat ondertusschen ook, de tekenen der lichaampjes byna verdweenen zynde, de eerste beginzelen bezwaarlyk, en zelfs niet dan ter nauwernood ontdekt zyn; maar te gelyk met de Naageboorte in een mismaakte en onwerktuigelyke klomp van een verscheidene gedaante en groote overgegaan zyn, in welkers hol, met een vlies overdekt, een wit Vogt, jaa ook een zeker klein blaasje, met een Gelyagtig vogt opgevult, zich vertoonde. Hier van daan heeft den vermaarden* ROEDERERUS *in de aangehaalde plaats aangetoont, dat de Zuigers in de Baarmoeders der Dieren gadegeslagen, gemaakt wierden van de Moederkoek van haar Ey, dat zoo groot wierd, dat de onvolwassene Vrucht zelf vernietigt wierd. Op gelyke wyze heeft den Hr.* PRÆSES *in 't voorledene Jaar twee Misdragten gezien, welke van een Vrouw van* 40 *Jaaren, met eene ongemeene bloedvloejing geloost waaren, en dat van dezelfde grootte, als op Tab.* I. *fig* 1. *nedergestelt. De eerste had in een vleezige Zak een Blaas, vol*

van

§. XII.

In 't onderzoeken der reden van diergelide, Eijtje, van de natuurlijke gestalte afwijkende,

van drabbig vogt, zonder dat zich nochtans eenige eerste beginzelen van een onvolwassene vrucht vertoonde, doch de andere geleek naa een vleezige klomp, van binnen alleenlyk met geronnen bloed gevult. Men heeft waargenoomen, dat diergelijke waare misdragten, zomtijds meer in Menschen, dan in de Dieren uitgedreven worden, ja zelv als 'er voorafgaande blyken van vrugtbaarheid geweest zijn, zoo zij in een Huwelijk, dat voor een tijd onvrugtbaar was, van Vrouwen uitgedreven geworden zijn, getuigt dien beroemde Man in zijn zeldzaame Anatomische Aanmerkingen, 't tweede Deel, §. II. not. c.

HILDANUS *heeft in 't tweede Boek van zyne Chirurgicale Aanmerkingen geschreeven van een Vleeschklomp met een Vrucht verzeld; en in 't vierde Boek van eene Zwangere, welke op de gesette tyd een volkomene Dogter baarden, doch met de zevende Maand een Vleeschklomp kwyt raakte. De Eph. N. C. Dec. 2. a V. observ. 233. M. N. C. ann. 1. Obs. 36. behelzen ook een zonderlinge aanmerking voor* Harvæus *van* Alex. Benedictus, *Oper. over de Geneeskundige Dingen, in 't 25ste Boek, aangaande de genezing van de Ziekten der Vrouwen, in 't 29ste Capittel aangetekend, namentlyk van een misdragt van een edele Venetiaansche Vrouw geloost, gelyk aan een Vleesch of slymprop, in welkers midden een zeker manlyke vrucht hing, 't welke hy dus beschreven heeft. Dit wanschepsel in haar voortgekomen, liet niet toe, dat 't in die engten aangroeide; nogthans was de navel aan deeze* Polypus *of Vleeschprop vast. Hier op zien ook de ongevormde Moederkoeken, welke de oude Vrouwen Zuigers noemen of beesten, door welke men fabelagtig zegt, dat de Kinderen verteert worden; diergelyke Figuuren heeft* Kerckringius *in zyn* Specilegium Anatomic. *Tab.* XIII. *uitgedrukt, en de verdigtzelen der oude Wyven verworpen hebbende, heeft hy over dezelve in* XXXVIII *Aanmerkingen gehandelt, en een Kind in een Vleeschklomp ingesloten, beschreeven in zijn 95ste Aanmerking. Hierom heeft* A. Vaterus *een bevruchte Vleeschklomp schijnbaarlijk een Naageboorte genoemt, en heeft getoont dat de beslootene Vrucht in een Misdragt verandert was, en dat dezelve de oorzaak van een Miskraam wierd, in zijn*

en een waare Zuiger vertoonende (§. XI. gemeld), dienen wy inzonderheid te letten op de vlokkige

Dissertatie *te* Wittenberg 1729. *gehouden, en heeft die te gelijk met Figuuren opgehelderi.*

Diergelijke afbeeldingen van Vleeschklompen heeft C. Trioen *vertoont in zijn Medicinaale en Chirurgicaale Aanmerkingen, Tab.* V. *p.* 74. *Wij zullen geen iedele schrik aanjagen met de Figuuren, in de Phantasie van zommige opgekomen, noch oude Wijven Fabelen vertellen, van welke de gemelde* Vaterus *en Vader* Christianus, *in een voorgaande* Dissertatie *over de Zuiger eenig gewag gemaakt hebben, en getoont dat de Phantasie der Autheuren in bevruchte Eijeren, en door een misval uitgedreeven, de werktuigen der vruchten, die, of nog geheel, of reeds voor een gedeelte verteerd waaren, op een afschuwelijke wijze verzonnen hebben. De Historie van* A. Valisnerius, *Scandinisch Geneesheer, is hier over waardig geleezen te worden, breder of vloeijender word dit verhaald van* Malpighius, *in zijn laatste werken Pag.* LXXXVII.

Waar in gehandelt wordt van een Vrouw die met eene veertigjarige opstyging der Lijfmoer was geplaagt geweest, welke te vooren de Kraam vijfmaal doorgestaan hebbende, ten tijde der Melkwording hoope van Zwangerheid opgevat, en in de zevende maand niet zonder de zwaarste toevallen, uit de Baarmoeder een wanschaapen Eij, dat de groote van een Ganzen Eij had, en daar na een zeer groote klomp blaasjens heeft uitgeworpen. De Eph Nat.Cur.Cent.X.Obs.CLVIV.verhaalen van een Vleeschklomp, in welke Tweelingen waaren. Dewijl 't nu uit alle verzamelde Aanmerkingen blijkt, dat de kleine onvolwassene vruchten alleenlyk in de teegennatuurlijke veranderde naageboorten onthouden worden, gebeurt 't ligtelijk dat zij geheel vernietigt worden. Meer voorbeelden van eene begonnen vernietiging, heeft Ruysch *in zijn Thes. Anat.* VI. No. XLII. XLV. LXXXI. XCIII. *opgetelt.*

Het eerste beginzel van de vrucht dan gesmolten zijnde, maakt, dat de Suiger voorwaar niet dan een wanschapen Stuk vleesch, en met eene vliesige bolligheid voorzien, zonder kenmerk van een vrucht en navel, veelmaalen een blaasje, in zig onthoudende, vertoont. Wij ontkennen wel niet, dat ook andere klompen, zelfs buiten vereeniging in de Lijfmoeder voortgekomen, of naa de Verloszing of Miskraam, in de Lijfmoeder de overgeblevene deelen zamengeperste en verharde Vleeschklompen scheenen te zijn. Maar dewijl zij geene zoort van be-

ge of wolvlokkige Substantie van 't Ader-vlies (*Chorion*), welk wortelen van die zelvde tak-
Cc 2 jes

bepaaling der waare Vleeschklompen hebben, maar liever in eene ruimere betekenis, alleen door toevalligheeden, namelyk door de klomp, figuur, en een enkel uitwendig ruw weevzel, de benamings krijgen: moeten ze eerder valsche Vleeschklompen of bastaarde genaamt worden; die daarenboven zien op de oorspronkelykheid, dubbelzinnigheid en gelykluidendheid van 't woord, zulks hebben reeds verscheidene Schryvers aangeteekent, waar van de volgende hier alleenlijk aantehaalen zal voldoenend zyn. C. MEYRERUS *in zijn Dissertatie over de Vleeschklomp, te Leipzig*, cIↄIↄcxciv. L. MULLER; *over dezelve, te Marpurg* cIↄIↄↄxxii. S. R. SULTZBERGER, *over dezelve, Leipzig* cIↄIↄclx. G. FRANCUS, *over dezelve, Heidelberg* cIↄIↄↄlxxx. I. D. VULSTAEDT, *over de zelve, Altorf* cIↄIↄclxv. L. A. FREDERICUS, *over dezelve, Jena* cIↄIↄclxx. A. H. FASCIUS; *over dezelve, Jena* cIↄIↄclxxxiv. H. van SANDEN, *over de Vleeschklompen, Regensburg* cIↄIↄcxcvii. L. H. SLEVOGTIUS, *over een Vrouw die een Vleeschklomp had, Jena* cIcIↄcc. H. A. CONRADIE, *over de Vleeschklomp, Altorf* cIↄIↄcciii. L. H. NASSE, *over een zoort van valsche bevrugtiging, welke in 't gemeen een waare Vleeschklomp genaamt wordt, Leiden* cIↄIↄccix. H. P. LUCIUS, *over de voortbrenging en genezing der misvallen, Erfort* cIↄIↄccxxxii. W. G. PARROT, *van de Vleeschklomp des Lijfmoeders. Argentoratum* cIↄIↄccxxxiii. &c. *Hier by is men ook gewoon te brengen de Vleeschklompen, welke zommige behaagt heeft in losse en vaste te verdeelen; zie den Vermaarde* ROEDERER, *in zijn aangehaalde plaats, pag.* CCCXLI. §. DCCXXXVII. *en van welke* RUYSCH *reeds in zijn Genees en Heelkundige Aanmerkingen, 't* VIII. *Boek gewag maakt.* TRIOEN *heeft insgelijks in 't aangehaalde Boek, pag.* 73. *de volgende Historie verhaalt: hy zegt,*
,, 't heeft mij mogen gebeuren, een misdragt, meer dan ander-
,, half pond, met zijn eigen vlies bekleed, uit de Baarmoeder van
,, een kuissche Maagd, en zeer opregt van leeven, geloost te zien,
,, welke ik naspeurende, bevond dat met een hals aan de Lijvmoe-
,, der vast geweest was, en zeer gelijk aan een vleezig uit-
,, was, van welke de oorzaak schynt te zijn, de verlenging der
,, vezeldraaden van de binnenste Rok des Baarmoeders; veroorzaakt
,, door 't vergooren der Stoffen, bygeval in dezelve naa de ge-
,, woone maandelyke ontlasting overgebleeven waar of door de
,, scherpte van eene langduurige witten vloed: waar door dit Vlies
,, ontstooken geworden, aldus, gelegenheid tot dit vleezig uitwas
ge-

jes van talryke Vaatjens overal gelykelijk verspreid; krijgende, en door 't vlies uitspruitende in

en deszelvs hals gegeeven heeft. Bij deeze Aanmerking diende gevoegt te worden die aanmerkelijke, welke de Heer Præses beschreeven heeft, A. N. C. *Vol.* IX. *in zijn Appendix, pag.* 60. *enz. en een ander tekend aan van een Maagd van twintig jaaren, welke op aanrading van zeker oud Wijf, plukzel in koud water natgemaakt, tegen de Vrouwelijkheid gelegd hebbende, de altegroote Maanstonden Vloed, met welke zij bezet was, gestuit heeft, en daar van polypeuse of veelvoetige uitwassen des Lijvmoeders gekregen heeft, gelijk beziën aan een steel door de mond des Lijvmoeders uitsteekende. Dezelve heeft ook gesprooken van verscheide gezwellen, die gedeeltelyk vast kleevden, zoo aan de in- als uitwendige en bovenste gedeelte des Lijvmoeders, in zijne aangehaalde zeldzaame Ontleedkundige Aanmerkingen, en wel in zyn tweede* Fascic., *Aanmerk.* II. *verdeeling* III. *en ook in de* III. *Aanmerk. Tot deeze verdeeling behooren ook de zoogenaamde Wind en onhebbelijke Eijeren, in welke 't gebrekkelyke Zaad niet kan vernietigt worden. Zij brengen 'er ook by van eenige zoogenaamde blaasagtige misdrachten, welke van* B. Brendelius *met zeer helder en slyfachtig vocht opgevult zijnde, van buiten bloedig en eenigzints ruig scheenen, en gewoonlyk zoo van huwbaare Maagden en Weduwen, door allerlei aanprikkeling van ongerymde liefde, uit de Eijernesten in de Baarmoeder gebragt, en aldaar verscheidentlijk vergroot, en op veele wijze verandert te worden. Ziet ook* Trioen *op de aangehaalde plaats, pag.* 74. *Die in 't gemeen 't Eijtje in een bovennatuurlijke gestalte verandert, en ter Lijvmoeder uitgedreeven, een Mola noemen, onderscheiden dezelve ten deele in eenen waare, ten deele in een valsche. In de eerste Classe rekenen zij een Eijtje, 't welk of bevrucht kan zijn, of niet. Van daar is voortgekomen de onderscheiding van een waare Vleeschklomp in een bevruchte, en niet bevruchte. Ondertusschen hebben wy hier 't denkbeeld van een waare behouden, voor zoo verre 't met de natuur zelve meer overeenkomt, door denzelve Schryver.*

Tot Bastaarden brengen zij ook alle vleezige ligchaamen, uit de Baarmoeder geloost, of in dezelve gebleven, welke geen zoort van bepalinge hebben, dat is, welke geen Eijtjes zijn. Dus is 't bekend, dat aan dezelve, na ons gevoelen, behalven de reeds opgetelde, ook toegeschreeven worden de deelen der Mee-

in malkander loopt, aaneengroeijt, door de aankleving gevoedt, en in een vleefchige klomp veranderd werd.

Maar deeze kwaade gefteltenis, kan, of van den beginne allengskens geformeert, en hier van gevolgelijk de vrugt uitgeteerd en vernietigt of eindelijk naa de doodt met een Moederkoek van een zeer teedere of kleine Vrucht vermeerdert worden. Daar ontbreeken geene bewijsredenen welke over beide kanten konnen beredenkavelt worden. Behalven de bijgebragte redenen van de eerfte aangeleegendheid (§. VIII.) (cc) oordeelen wij, dat aangaande de laat-

 fte

Moederkoekjes, die uit een voorgaande Verloszing of Miskraam in de Baarmoeder overgelaaten, vergroot zyn, en door de gedurige drukking des Lijvmoeders, een inwendige gedaante en vleezige hardigheid verkregen hebben; als blykt uit de Aanmerkingen van Ruysch, §. xvii. xxix. lviii. *welke zomtijds ook in blaasjes veranderende, de gedaante van blaasachtige fchijnen te vertoonen. Zie* Ruysch *in zijn* xxxiii. *Aanmerking.* Bidlo, *Ontleed- en Heelkundige waarneemingen, in zyn* II. *Verband. over de Waterblaasjes, als mede* Stalpart van der Wiel, *in zyn* LXX. *waarneeming over de valfche voortkoming der Waterblaasjes. By die oude komen zy onder de naam van de zoogenaamde waterachtige misdrachten voor, zie* Mercatus, *over de Ziekten der Vrouwen in zyn* III. *en* VIII. *Boek, en* Hildanus, *Heelkonftige Aanmerkingen, Cent.* II. *Obfervatie* LIII. *De blaasachtigen nochthans komen voort, zoo van ongefchikte Eijeren, als Moederkoeken, welke* Trioen *dus onderfcheid in de aangehaalde plaats, pag.* 75. *als die, welke van de agtergelatene naageboorte, als de vrucht, door een miskraam ter Waerelt gekomen is, voortgebracht zijn geworden, den aart van een vleezig uitwas krygen, en met geene holligheid, waar meede een Vleefchklomp van een onvruchtbaar Eij gevormd, fchynd voorzien te weezen.*

(cc) *Zoo veel te lichter gefchiedt de ontbindinge van de Vrucht, zoo die noch binnen de eerfte beginzelen geftelt zy, in welke, volgens getuigenis van* Galenus, *in zijn eerfte Boek, over het Zaad; 't Lichaampje aan de verfch geftremde melk gelijk fcheind; of, zoo een weinig ryper, 't zich zacht, fchraal,*

en

ſte nog moet aangemerkt worden, dat de kleinheid van de onvolwaſſene Vrucht, de gevolgelijke ontbinding van 't zelve geſtel, of begonnen, of reeds ten volle volbragt (§. II. Not. t.) zy.

En dat een mogelijke behoudenis, van 't doode Vrugtje voor een tijd, in 't Lamvlies vogt, door de bijkoming des luchts toegeſtopt, genoeg bewijſt, dat zoo een Menſchje, door gebrek van voedzel, als in 't Gras bezweeken is, niet tegenſtaande dit, dat de omtrek van de Moederkoek, om de toeneeming van een grooter en onafgebroken voeding gevolgelijk aangewaſſen, en in een weeldrig vleeſch verandert was. Maar uit deeze ſchijnbaare ſchets wordt in 't geheel niets zeekers getrokken, dewijl de onvolwaſſene Vruchten, bij voorbeeld, van andere inwendige oorzaaken, zonder gebrek van de naageboorte, gewoon zijn te verwelken, en dus door miskraamen uitgeworpen te worden, dat zij, of nog geheele (dd) of gebrokene Eijeren vertoonen; en wij merken aan, dat, zoo de naageboorten misſchien door de afgebrokene ſtrengetjes behouden wordt, dezelve nogthans van zelv in de eerſte maanden, door de eigene kragt der natuur, ten minſten zonder veele uitwendige hulp of ſteunzel uitgedreeven wordt.

§. XIII.

Wy hebben gezegt, dat deeze Vleezige misdrachten door miskraamen uitgeworpen worden (§. XII.) en

en als een vaſte Geley vertoone, is 't geen wonder, dat 't ook in deeze geſtalte, onder 't water, waar in 't beſlooten wordt, door de beweeging alhoewelze niet zeer groot is, kan ontbonden worden (§. 1. *No.* VIII.)

(dd) *Bezie de Academiſche Aanteekeningen, van de vermaarde* Albinus, *het eerſte Boek, Tab.* V, *Fig.* I. *en* II.

en de ondervinding beveſtigt, dat dezelve meeſtentijds ontrent de derde maand der Zwangerheid gebeurt (ee), namentlijk, wanneer de Lijvmoeder van bloed opzwelt. Want de opzwelling der deelen ontſtaat inzonderheid omtrent de tijd, op welke de maandſtonden te vooren gevloeijt hebben, hier van daan, als 'er omtrent die tijd een overvloedige toevloed van vogten naa de Lijvmoeder komt, worden de teederſte en hairige vaatjes, door eene bezondere teegenwoordig zijnde bloedrijkheid, alteveel (door 't bloed) opgevult, uitgeſpannen, en uitgerekt zijnde, ontbonden, en de Lijvmoeder ligtelijk tot zaamentrekking aangezet; de vaten des Lijvmoeders nu zijperen, 't bloed by druppels uit, 't welke verzamelt zijnde, onder een geduurige aandrang en toevloejing, naa maate van de ontbinding des ligchaams en aanprikkelinge des Lijvmoeders uitgeworpen en deszelvs uitvloejing vermeerdert wordt, hellende eindelijk naa eenen afvagende bloedvloejing, dog dat zulk eene, alleenlijk toevalliglijk, en niet dan door wegneeming van 't ligchaam, dat de Lijvmoeder uitzet, en hier door de gevolglijke zamentrekking verhindert,

 wet-

(ee) *De beroemde* Roederer *in de aangehaalde plaats*, §. 742. *zegt, dat de meeſte Vleeſchklompen boven de vierde maand in de Baarmoeder niet blyven, ja dat 'er Vrouwen gevonden worden, welke reeds in de eerſte maand dezelve op gezette tijd uitloozen. Zeer zelden worden onvolwaſſene Vruchten, die zeer licht ontbonden worden, verdroogt of verhart in de Lijvmoeder bewaart. Hier toe behoort ook de Senoſenſiſe Lythopaedion, van* Camerarius *beſchreeven, in zyn Diſſertatie, gehouden te Tubingen* CIↃDCXX. *op dat ik niet ſpreeke van andere voorbeelden van Vleeſchklompen, die lang in de Baarmoeder gedragen, verdroogt en verhardt waaren, welke aangeweezen worden in de naamlooze verzamelingen over de langduurige Zwangerheid, te Amſterdam* CIↃDCCLXII.

wettiglijk kan tegen gegaan worden (ff). Ondertusschen kan de tijd van de uitdrijving niet naaukeurig bepaalt worden, dewijl die zelv niet van 't gestel des ligchaams alleen, maar van de manier van 't onscheidbaare, en de oorzaken die 't zoo te vooren schikken, als toevallige, inzonderheid afhangt.

§. XIV.

't Andere, 't welk ons in dit voortbrenggel aanmerkenswaardig toegescheenen heeft, ziet gedeeltelijk op de onvolwassene Vrucht, gedeeltelijk op deszelfs strengetje. Het onvolwassene Vruchtje van bijna drie maanden (in een Historisch Verhaal in de voorafspraak aangehaald, was zoo klein en gering (§. 1. No. VIII.) dat 't een menschje van een maand scheen te gelijken. Ontrent de gedaante week 't wel niets af, van de natuurlijke gestalte, en, alhoewel de uiterstens van de handen en voeten niet onderscheiden genoeg zich vertoonden (volgens 't te vooren aangehaalde §.) Zoo dient men te weeten, dat die in eene onvolmaakte staat, volgens Ruysch

(ff) *De te vooren aangehaalde zeer beroemde* Roederer, *stemt toe, dat een Vleeschklomp geheellyk op dezelfde wijze, als een misdragt met bloedvloejing uitgedreeven wordt,* §. 743. *ten zy, dat 'er, ten tijde van de aannaderende uitloozing van een waare misdragt, geen wateragtig blaasje, de formeering der wateren zoo genaamt, in den ingang des Lijvmoeders te voorschyn komt, en 'er geene uitvloejing van wateren kan verwagt worden; maar alleen in de klomp van 't boven verklaarde mismaakt gestel, een zagtere en vezelagtige massa gevoelt wordt.*

Ruysch (gg) duisterlijk ongefatsoeneerde aanleggende Verheeventheden; doch beter eerste beginselen van ordens aanwijzen; gelijk de zeer naauwkeurige Aanteekeningen van Albinus (hh) met de onze overeenkomen.

§. XV.

De Navel wordt verscheidentlijk van dikte, langte, en gestalte gevonden. De Vermaarde Albinus (ii) heeft die in zeer kleine onvolwassene vruchten zeer kort, wat volder, dunder en meer ingetrokken gevonden, en heeft een uitsteekzel gezien op de wijze van een trechter, welke met 't uiteinde niet aanstonds tot 't einde van de Navel toeliep, of tot den Buik van de Vrugt zig uitstrekkende, de geheele Navel insloot, en zoo kort was, dat de onvolwassene vrugt, zonder eenen Navel, aan de Vliezen van 't Eij scheen vast te zitten. Eene nauwkeuriger onderzoeking bevestigt deeze verandering; maar daar is in de Vaten van ons Eij iets teegennatuurlijks. De vaten namentlijk van den Navel, in eenen korten afloop wat naauw, en een weinig verder wat ruimer gevlochten, en eindelijk boven

(gg) *Ontleed. en Heelkundige Aanmerkingen* XIV. *Fig.* XV. *Letter c. c.*

(hh) *Academische Aantekeningen. pag.* 76 *en Tafel* V. *Fig.* III.

(ii) *In 't aangehaalde Boek pag.* 73. *zegt hy. 't bereikt veeleer de binnenste Vliezen van de Nageboorte, dan de Navel, want 't wijkt door desselfs omtrek van 't buitenste Vlies van de Nageboorte af; en verzamelt zich allengskens in een zekere gedaante van een trechter, en houdt aan die kant ruym 't uiterste van de Navel vast, zijnde de ruimte in 't midden als met fijne en dunne wol opgevult. Dit uitsteeksel naa 't leeven afgetekend vertoont hy ons in 't aangehaalde Boek Tafel* V. *Fig.* IV. *d. en Fig.* V. *e.*

ven 't Blaasje op de gewoone plaats van 't trechter wijze uitſteekzel los zijnde, drongen tot in de ſubſtantie van de Moederkoek door (§. I. No. IX. en XI.)

§. XVI.

Dezelve Vaten dan van de natuurlijke order en loop afdwalende (§. XIV.) hebben geleegentheid geeven tot eene teegennatuurlyke vlashairige uitbotting (§. IV.) en zich in de bijeenkomſt met de mismaakte Moederkoek daar uit voortgekomen, tot een misbaring kunnen ſchikken. Wij zullen nogtans ſlechts met weinige woorden de veranderingen der Vaaten aanroeren, welke de Hr. ALBINUS (kk) in menſche Eijeren gezien heeft, en de waarſchijnlijke oorzaken der miskramen, welke hij vervolgens bijgebragt heeft. Hij heeft namentlijk de tronken en takken zoo zien veranderen, dat zij in de tuſſchenruimten nauwer, in 't midden der plaatſen wijder waaren, als of zij in Waterblaasjes begonden te veranderen, jaa in verſcheide ſtippen Blaasagtig te worden. Eenen knobbelagtige Moederkoek met een nette ſtreng die wat kort en fijn was, heeft de Heer PRÆSES in een Waterzugtige, die in Barensnood was, waargenomen (ll). RUYSCH (mm) heeft Aantekeningen verzamelt ontrent de geſteldheid van de Na-

(kk) *In 't aangehaalde Boek. pag.* 69 *en* 70.

(ll) *De Hiſtorie is kortelijk beſchreven geworden in zijn Disſertatie over de nuttigheid van een gewoone of menigvuldige Buikſteek* (†) *in de Waterzugt, door een zonderling geval beweezen, en daar by aangetoont in de noten ll, dat een Kraamvrouw, welke in de tijd der Zwangerheid zelve een ſleepende Koorts gehadt had, naa de Verloszing in eenen continuele heete, en in betrekking tot de Lyfmoeder eene ontſtekende, of Kraamzuiverende, Koortz vervallen was, van welke zy ook op de negende dag geſtorven is.*

(mm) *Thes. Anatomic.* VI. (†) (*Paracenteſis.*)

Navelstreng in de misdragten der eerste maanden. Uit SENNERTUS heeft VATERUS (nn) een zonderlinge aanmerking van een Vrouw bijgebragt, welke naa een natuurlijke doch moeijelijke Kinderbaring zeevenmaal gemiskraamt heeft (oo) en de

(nn) *In zijn Dissertatie over een bevruchte Vleeschklomp, &c. Thes.* VIII. *pag.* 21.

(oo) *Hy heeft de voornaamste oorzaak van zoo veele miskraamen in 't gebrek en ontbeering van Voedzel gestelt, dewijl in dezelve om de tederheid en schraalheid der strengetjes 't Voedzel tot de Vruchten niet heeft konnen heen gebragt worden; maar in de Nageboorte staanblyvende, der zelver aanwas bevordert werd. Voor hoe verre nu 't gebrek een menschelijke misval kan voortbrengen, heeft de Heer* PRÆSES *uit verscheide opmerkingen geleert, dewijl hy in zwangeren, die door langduurige en haastige Ziekten zeer verzwakt waaren, en byna alle haare kragten verloren hadden, by de staat van weder herstelling zomtijds opgemerkt heeft, dat de vruchten die door gebrek van Voedzel verdroogt waren, voorwaar niet met groote moeilijkheden, maar alleen door herhaling van ligtere drukkende bewegingen zonder uitlozing van vooraf gaand, of volgend zuiver Bloed, maar alleen als nat van vleesch, of wit snot uitgedreven waaren. De te vroege uitdrijving van een onvolmaakte vrucht wordt door inkrimping van de Lyfmoeder, welke tot de Verloszing vereischt wordt, volbragt. Voor de rechte tijd wordt de Lijfmoeder t'zamen getrokken, zoo de geschiktheid derzelve zodanig zy, dat de Vezelen ligt konnen aangehist worden; waar toe behoren de onmogelijke uitrekking des Lyfmoeders boven haar vermoogen, en zonder eenige te vreze van quetzing, de zwakheid der Vezelen en Vaten des Lijfmoeders, de vrucht of die gestorven is, of die om gebrek van voetzel tot een rechte misdragt niet kan uitgebreidt worden, en in den Lijfmoeder blijven, de bloedrijkheid in de deelen des Lyfmoeders, of zoo daar nog bijkoomen aanprikkelingen des Lijfmoeders, of beletting van de uitspanninge des Lijfmoeders als oorzaak, dewijl die in een geduurige poging van zig zamen te trekken, is, en dezelve geheel en al zoude gaande houden, ten zy ze door geen sterkere wederstand belet wierdt.*

Onder deze tellen wy ook, de te sterke bewegingen der Zwangeren, de uitwendige geweldigheeden haar aangedaan, de inwendige roe-

de misdragtige vruchtjens volkomentlijk van dezelvde grootte, namentlijk als 't lid van de duim, en de afſchetzing van de Navel-vaten, en de leden, aan een witte fijne draad gelijk, vertoonende, niet tegenſtaande, dat zij nu eens in de eerſte, tweede, en derde, dan eens in de vierde en vijvde maand gemiskraamt heeft.

§. XVII.

Eindelik 't derde, 't welke de meeſte aandagt verdient, is 't ovale blaasje, 't welke rondom een zeer korte en gedraaijde ſtreng, in een zeer fyn veezeltje eindigt (§. I. No. X.) Nu ſtaat te onderzoeken of hij miſſchien een waterblaasje, of eerder het pisvlies aanwijſt.

§. XVIII.

Ruysch heeft wel een mogelijke voortbrenging van een Waterblaasje in de Navelſtreng toegeſtemt, en gezegd, dat hy ze meermalen ter grootte van een Speldekop gezien heeft. Doch veel van deeze verſchilt 't aangetoonde Blaasje (§. XVII. Hierom hebben wy 't zelve in 't teegenwoordig geval niet ligtelijk konnen laaten in-

roeringen of bewegingen der Levensvogten, de ſchuddende Koorts bewegingen, de te zwaare aandoeningen des gemoeds, en uit deze inzonderheid ſchrik en gramſchap, de te veele uitſtortingen des Bloeds, en te ſterke, en kragtige Geneesmiddelen. Wy gaan ook met ſtilzwijgen voorby de gebreken van de Navelſtreng, zoo die of in langheid, of in kortheid misſtaat, of om de delen van de onvolwaſſene vrucht te veel omwonden zijnde, zelfs Knoopagtig wordt, en verſcheidene andere gebreken met de Nageboorte t'zamen in zich bevat. Bezie Roederer *eerſte beginzelen in 't aangehaalde Hoofdſt.* xxiii. *pag.* 233.

inlaſſchen, dewijl 't weegens deszelvs byzonder maakzel, gedaante, legging, vereeniging en grootte van de Waterblaasjes afwijkt (pp); doch daarentegen hebben wij voorgenoomen eenige byzonderheden van 't Pisvlies, voor zoo verre het van zommige natuur onderzoekers in de menſchelijke vrucht zoo aangenomen als beſchreven, een denkbeeld verwekt, en in gedagten komt, bijtebrengen.

§. XIX.

Zullende dan deszelvs weezen of beſtaan aantoonen, behooren wij voor af te verklaren, wat 'er door 't Pis (qq) Vlies verſtaan wordt. Door de naam van *Pisvlies* begrijpen wij, *de uitſpanning van de Blaasband in de ongeboorene in een zeer fijne vliezige Blaas, om een gedeelte van 't Pisvogt te ontvangen.* Dit zelvde denkbeeld zoude een natuurlijke Beſchrijving van de Blaasband vereiſſchen, en een bewijs van deszelfs mogelijke verandering in een Blaasachtig Vlies; doch de verzamelde Waarneemingen van den Heer Præses ontrent de Blaasband, welke aan 't einde van deeze Redevoering gevoegt en in dezelve op een zeer klaarblijkelijke manier beveſtigt zijn, bewyſenen genoeg, namentlijk dat de Blaasband, waar mede de bovenſte top van de Pisblaas in volwasſenen aan de Navel gehegt wordt, in de ongeborene een doorlopend canaal is.

§. XX.

Onder de Ontleedkundige is men niet meer gewoon

(pp) *In 't aangehaalde Boek van zyn Ontleedkundige Schat-Kamer.* VI. No. XLV. No. I.

(qq) *'t Pisvlies wordt in 't Grieks om zyn geſtalte, Worſtvlies genaamt, van* ἀλλᾶς *worſt of beuling, en* εἶδος *fatſoen of gedaante.*

woon over 't Pisvlies der onredelijke Dieren te twisten (rr); dewijl de oude, en de hedendaagse deszelvs bestaan klaarlijk aangetoont hebben, en, alhoewel eenige op 't gezag van HARVÆUS 't zelve geloochend hebben, hebben zy naderhand gedeeltelijk hunnen misslag bekend, andere hebben uit vooroordeel een valsch gevoelen behouden. 't Is 'er nogthans zeer verre van daan, dat wij meenen, dat 't maakzel der Dieren tot 's menschen gestel kan of moet overgebragt worden; maar wij zijn eerder bekommert om uit de onderscheidene waarneemingen 's menschen Pisband te bevestigen.

§. XXI.

Dewijl 'er dan van 's menschen Pisband gesprooken wordt: dezelve is gewoonlyk van weinige aangenomen, maar van zeer veele ontkend geworden. Die dezelve verwerpen, zeggen dat de Pisband in de ongeboorene niet doorloopt, en oordeelen daar van 't voortgekomene vliesachtig Blaasje overtollig; dewijl 'er weinig Pis in de Blaas van de vrucht verzamelt en onthouden, maar 't grootste gedeelte der zelve door inslorpende Adertjes opgezwolgen wordt. Het Fondament, op welke hun gevoelen inzonderheid schijnt gebouwt te zijn, steunt op twederley reden, dat door de kragt van de Navels-Slagaderen, die vrij wijdt en zeer ruim zijn, en bijnaa al 't bloed van de neederdalende groote Slagader met geweld opneemende, als ook door de natuurlijke broejing, die de menschelijken Vrucht van de Slagaderlijke Baar-

(rr) *Ruymer hebben over dezelve gehandelt* NEUVILLE *in zyne Geneeskundige Dissertatie over 't Pisvlies pag.* 13. 14. *en de vermaarde* HALLER Comment. *over* BOERHAAVE V *de stuk van 't* II. *Deel. pag.* 370. 371.

Baarmoeder bekomt, veel grooter zij, dan de Warmte van de Vliesagtige en bijkans bloedelosen Baarmoeder. In 't voorgaande dan 't geene tot de afscheiding en Verzameling der Pis, in ongeborene betrekking heeft, afgehandelt hebbende, en waar van in 't Vervolg zal gesprooken werden, zullen wij op de overige in teegenstelling bijgebragte Argumenten, antwoorden; dat dezelve wel sterk genoeg schijnen te zijn, en door deze toestemminge kan bekomen worden, bijaldien men misschien, de zeer groote Verhaasting van den omloop en de zeer snellen doortogt der Vogten door dezelven, volgens 't getuigen van de Heer KEIL in de weg was; en van de ruimten der Niervaten bekend was, dat de Nieren zomtijds meer Bloed als de dunne Darmen, zelve, onthielden. Zoo wij derhalven toestaan dat door eene geduurige Cirkelwijse beweeging, gedeeltelijk de Niervaten gevuld werden, gedeeltelijk door eene aanhoudende drukking door den Buis der grooten Slagader, ook in de taamlijke wijde zijdelingsche Slagaderen, een grooter hoeveelheid van dunder Bloed, geperst werd; zoo moet ook volgen, dat dezelve door den toevloed en beweeging, ook in de Pisbuisen moet vermeerdert werden, duidelijk met de vliesagtige Buisen gemeenschap hebbende, de afscheiding van zeer dunne door eene Zoort van ligtere deelen, die derzelven middellijn neemen, van de grotere en zwaarderen, die met grooter Kragt door den As van hun Canaal gevoerd en voorgestuwd werden. En offchoon wij ook toestemmen dat de Navel Slagaderen, voor een gedeelten 't Bloed uit den grooten Slagader Ontvangen, zoo belet egter deszelvs vrijen en geduurigen Uitvloejing de toevoer tot de Niervaten, nog kan in dezelve zulks omtrend de afscheiding Verhinderen; alhoewel den weg der gemelde

Ca-

Canalen geheel anders is, en het bijzondere maakzel van de regte Buisen die van dezelven Voortkoomen, (door de Ontleedkunde bekend), ja zelve de geduurige en nieuwen toevoer van leevendige Vogten van agteren, derzelve volkomene ontleediging niet toelaat. Vervolgens door 't beschouwen van de Warmte of Koestering die de Vrugt in zijn Vezel en Vaatagtige gevangenis ondervind, en die grooter om de Vogten zoo veel schielijker te verdunnen, en weederom naar den Moeder te voeren, en misschien kleinder in de Vliezige Baarmoeder der Dieren, en vervolgens om de dunder Wateragtige Vogten te onthouden bekwaamer geagt werd te zijn, word of uit onderstellinge aangenoomen; of de overeenkomstigheid van 't Pisvlies in Menschen, of de volstrekte teegenwoordigheid en noodzakelykheid van 't zelve in de meeste dieren, versterkt: dewijl het trapsgewijsen Verschil der Warmte in redelijke en onredelijke nog niet geboorene Dieren, niet genoeg bepaald zij, nog niet ligt naeuwkeurig kan verzeekerd werden. Staat ook toe, dat dezelve kan aangenoomen worden; weinig nogtans of niets zal door onderstellinge (*Hypothesis*) begunstigd werden, maar, op 't meeste, zal 't alleenlijk ten deele, de veranderde hoedanigheid en hoeveelheid van zommigen afgescheiden Vogten beteekenen. Wij ontneemen wel niet 't Vertrouwen aan de proefneeming van den Heer Kaauw, waar meede hij beweezen heeft, dat 't vogt in de Bloedvaten ingespoten, in de Blaas zig ontlastede, ja zelve van de opslurpende Bloedvaatjens opgenoomen word; deeze Opslorping egter, voor zoo verre zij met de inwendige doorwaazeming in 't geheele lighaam, en inzonderheid in de holligheeden geschied, de Werking van de afscheiding en ontlasting niet stoort, nog ook de

hoe-

hoeveelheid van andere afgescheidene Vogten veel doet verminderen.

§. XXII.

Maar van geen minder aanbelang zijn die reedenen, welke (om 't menschelijke Lamvlies te staven), den grooten BOERHAVEN bijgebragt heeft. Maar 't allermeest heeft zijn Edl. uit de grootte en 't losse maakzel der Nieren in een Vrugt afgeleid, dat 'er zeer veel Water in dezelve werd afgescheiden. Hy heeft EUSTACHIUS gevolgt, wiens Waarneemingen RUISCH bevestigd heeft; namelijk dat den Nier uit zeer veel veelhoekigen Kwabbetjes naast elkander geplaatst t'zamen gesteld word, en in een menschelijken Vrucht als bijzondere Niertjens door middel van een Vet Vlies verdeelt, in een lighaam t'zamen loopen, nogtans verdwijnen alle deze Kenmerken van de gezegde Verdeeling niet, maar zelvs ook in eene volmaakten staat, worden 'er bijnaa twaalf dergelijke lighaamen, als in onderscheideneKringetjens, verdeelt, met spitze punten, waarin de gewoone Pisbuisen plaatz hebben, die in de tregter of 't vliesige bekken, als in een Vereenigde Werking, te zaamen koomen. Deeze volstrekte groote van de Nierdoosjens (*Capsulæ Renales*) schynd dit gevoelen wel niet teegen te gaan, waar door misschien zou kunnen verzeekerd werden, dat deeze Klieren als dan zeer groot zijn, wanneer de verkwisting van de Niervaten gering geagt werd te zijn. Op dat ik tot nog toe van derzelver onzeeker gebruik zwijge, en of zij niet eer de pligt van Water-Kliertjes in een Vrugt vervullen? EUSTACHIUS (ss) bevestigt ook de aanzienlijke groote

(ss) *Opusc. Anatom.* Cap. X.

te der Nieren in de Vrugt, en indien wij in dezelve de groote of ruimte van de Blaas naagaan, zal zij groot, matig, en volgens de Waarneemingen van de Heer BOERHAAVEN en HALLER zomtijds in de vierde maand reeds met Pis gevuld zijn. Dewijl egter weegens de teederder Verloszing in die tijd, 't ſlappere buiſige Zaamenweevzel, zeer gemakkelijk kan begreepen worden; zal men ook een beſluit dienen op te maken, weegens de hoedanigheid van 't afgeſcheiden vogt dat natuurlijk 't onſmaakelijke en zonder reuk zijnde Water evenaard, en, ten zij 't door Ziekten is verandert geworden, egter in een Vrugt onveranderlijk blijvt, en om deze reden werd in de reedelooſe Dieren *'t Lamvogt, doorſchijnend, witagtig, onzmaakelijk, maar geenzints voedende* gevonden: nademaal 't Lamvogt gemeenlijk in betrekking tot de vrugt vermindert word, en de hoeveelheid der Pis in opzigt van de aanwas der Vrugt waargenoomen word, te vermeerderen.

§. XXIII.

Byaldien dit Water, dat Volgens getuigen van den grooten BOERHAVEN, by aanhoudendheid afgeſcheiden werd, ook geſteld werd, wat 't uitwaazemend deel aangaat, gedeeltelyk opgenoomen te werden (§. XXII), zou nogthans 't zelve in de Water-Blaas die ſchoon in een Vrugt (*Fœtus*) zeer lang, keegelagtig en booven 't Schaam-Been (*Os Pubis*) uitpuilende of verheeven is, (tt) kunnen onthouden worden, ten zy in de plaats van een Aanhangſel, daar aan geen zeeker Ontvanger gevoegt was. Nog ook weegens gebrek van de

(tt) *Prim. Lineæ. Phyſiolgic. Clar. Halleri.* §. 836.

de Ademhaaling (*Respiratio*), ftaande te houden dat 't Water door den Pisfchaft ontlaft werd; of te gelooven dat 't Lam Vogt (*Liquor Amnios*) een volkomen Ontlaftvogt; maar door de befchouwing van de Reuk en dikte, verre van 't Pisagtige weezen te onderfcheiden zy (§. XXII.): Maar by aldien toegeftaan word, dat de Pis zig in 't Lamvlies uitftort, wat, (bidde ik) moet men denken van die, welke met eene geflooten of verftopten Pisfchaft ter Waereld koomen?

§. XXIV.

Alles dan van vooren verklaard, en volgens de Natuurkennis of *Phyfiologie* byeengebragt, zoo is 't dan nu ook noodig, dat wy de beftaanlykheid van 't menfchelyke Pisvlies (*Allantoides*) en doorgeboorde Pis of Blaas-band (*Urachus*) verklaaren, alleenlyk voorbygaande, dat geene 't welk weegens de ligging (*Situs*) Maakzel (*Structura*), Gedaante (*Forma*) enz. door Schryvers van onderfcheidenen Jaaren by de Heeren HALLER, de NEUVILLE, op de bygebragte plaatzen (§. XX.) aangehaald, gevonden word: ook dient men te zien hoe verre onze teegenwerpingen met die van andere Geleerde Schryveren overeenftemt.

§. XXV.

Hier uit alleenlyk, oordeelen wy dat de Waarneeming van den Groote B. S. ALBINUS moet herhaald werden. Want dewijl de Heer de NEUVILLE (uu) reeds geleerd heeft, dat niemand 't weezen van 't menfchelyken Lamvlies voor NEEDHAM,

(uu) Loc. cit. §. XVI-XXII.

HAM, HOBOOCKEN en KEIL, de GRAAF, HALES, LITTER heeft aangeweesen; en de beroemde KEIL (ww.) bevestigt, dat hy 't menschelyken Pisvlies, met de gantsche Nageboorten zeer zindelyk toebereid, met eigen Oogen gezien heeft; ja teffens beroept zig de Heer de NEUVILLE, op den magt of Auctoriteit van den Vermaarde ALBINUS, die in den Jaare 1736, bekwaame geleegendheid verkreegen heeft, om uit een menschelyken Vrugt van omtrend zeeven Weeken een Lamvlies te bekoomen, zindelyk te bereiden, en in zyn Openbaare Lessen aan zyne Toehoorderen te vertoonen, en dit in 't bijzonder by herhaalinge aan de Heer KEIL, heeft laaten zien (xx). De Academische Waarneemingen of Aanteekeningen van de Heer ALBINUS, (yy) (Tab. I. Fig. XII.) verschaffen ons ook een zoodanig menschelyk Eij, door een Miskraam ontlast, waar in een witte draad was, die zich van de Buik van de onvolwassene Vrucht zelve door de Navel verspreidde, voor deszelfs einde uitging, en zich eenigzints kromde, en in een Blaasje, dat uitgespannen stond van een zuiver en helder Vogt, eindigende in de gedaante van een Waterblaasje. Deeze Aanmerking van dien onvergelijkelijken Heer geschreven, verdient, dat dezelve te gelijk met 't gevoelen 't welke hij van 't Pisvlies bijgebragt heeft, in deeze regels ingelast worde. Het Blaasje, zegt hij (zz) is onder 't Lamvlies

(ww) *verkorte Ontleedkunde van 't Menschelyk Ligbaam*, Cap. LI. Sect. XVI. *Lond. druk.* Pag. 116.

(xx) Loc. cit. §. XXIV. Pag. 42. 4. 3.

(yy) Pag. 47.

(zz) *Cap. XIX. 't welke eenige dingen behelst van de onvoldragen Vruchten en menschelijke Eijeren. pag.* 74, 75.

„ vlies in deszelfs tregterswijze uitsteekzel, wel-
„ ke ik met 't Lamvlies afgetrokken hebbe gelegen.
„ De Navel geheel; en dewijl die doorschijnend
„ was, kon de draad daar in van binnen gezien
„ worden. Behalven de draad van 't Blaasje, zijn
„ 'er binnen in drie draden, welke niet uitgedrukt
„ en klaar zijn. Die een weinig grover, en eenig-
„ zints bogtig, buiten twijffel de Navel-Ader en
„ de twee Slagaders zijn. Van welke ook nu nog
„ twee duidelijk gezien worden; de derde is niet zoo
„ klaar, en de Navel, na dat ik die gedurende zoo
„ veele jaaren in Vogt bewaart hebbe, niet zoo
„ doorschijnende, als hij geweest is, voor 't ove-
„ rige onbedorven. Dat de derde daarenboven in
„ de versche Navel diep leggende, duisterder ge-
„ zien werd, dan de twee voorige. Ik heb
„ niet onderzogt, waar van daan de draad van
„ 't Blaasje eerst begon. Ik konde van mij zelve
„ niet verkrijgen, om in de onvolwassene Vrucht
„ te snijden, en gevaar te lopen van 't geheel te
„ verliezen, inzonderheid, dewijl ik om deszelfs
„ tederheid misschien niets zoude gevordert heb-
„ ben. Eens is mij dit naderhand voorgekomen, 't
„ welk aan dit niet ongelijk scheen: een Buis na-
„ mentlijk uit 't einde van de Navel uitgaande, en
„ in een vrij groot Blaasje eindigende. Dog de-
„ zelve was bloedig, en liep verder uit, en wel
„ zoo, dat hij zich tot die uitspreidde, welke in
„ de gedaante van Worteltjes uit 't Eij uitgaande,
„ als 't zelve rijp begint te worden, in de Nage-
„ boorte vereenigt worden; in dewelke menig-
„ maal Waterblaasjes gevonden worden. Voor 't
„ overige 't Blaasje met zijn draad, doch ten hoog-
„ sten eene plaats van 't Blaasje uitgezondert,
„ komt niet kwalijk overeen met deze woorden van
„ BOERHAVEN: dat de Blaasband met de afloopende

„ Navelstreng tot aan de Wortel van de Moeder-
„ koek uitgereckt wordt, waar hy in een bijzondere
„ Blaas eindigt, bestaande in een eigen, van 't
„ Lam en Adervlies zeer onderscheiden, fynder
„ Vlies, dan de twee overige, van een eijronde ge-
„ daante, gelegen tusschen de Moederkoek, die
„ met 't Lam en Adervlies overtrokken, en binnen
„ 't Adervlies boven dezelve gekromt, en daar
„ aan vast gegroeid is. Die iemant uit Haleus,
„ getrokken en beschreven heeft, inzonderheid
„ uit zijn eerste figuur: alhoewel die Aanmerking
„ van Haleus reeds twyffelagtig gemaakt was.
„ Wat nu 't Pisvlies aangaat, alhoewel ik 't meer-
„ maalen zoo in andere menschen Eijeren die door
„ een miskraam uitgedreven waaren, als in de Na-
„ geboorten, welke reeds tot rypheid gekomen
„ waren, ja zelfs in gaave en volkomene Eijeren
„ in een Vrouw, die een weinig voor de Baring
„ gestorven was, neerstig nagespoort heb, heb-
„ be ik 't niet konnen vinden".

§. XXVI.

Zoo men nu onze Aanmerking van C. L. met die, welke Haleus, alhoewel zeer duister beschreven heeft, (*a*) en met de voorgaande §. van Albinus vergelijkt: zal men bevinden dat zij voor een gedeelte met dezelve overeenkomt. Want uit de I. §. No. X. is 't bekend, dat 'er tusschen 't Lam en Adervlies een diergelijk langagtig, zeer dun, vliezig, en zeer doorschijnend Zakje verscholen is geweest, opgevult met eenige druppeltjes Wateragtig Vogt zonder reuk, wat naauw omtrent de kant van de Streng,

(*a*) Zie den Commentaria van den Doorlugtigen Haller over Boerhaven. T. V. P. II. pag. 372. not. I.

Streng, en vervolgens in een witwordend draadwerk eindigende.

De aangewezene oordeelen en gevoelens zouden zeeker een ongetwijffelde waarheid vertoont hebben, zoo de Pisband, in de Blaas doorgaande, en tot in 't Pisvlies voortloopende dusdanig in de tederste menschjes voor oogen had konnen gesteld worden, 't welke dog, gelijk 't in zeer veelen die tot hier toe gezien zijn, in de onze ook alzoo niet heeft konnen gedaan worden. Men moet niet ontkennen, (den doorlugtigen HALLER 't mede getuigende (*b*), dat 'er veele oorzaaken van de Blaasjes of Vliezen gegeven worden, welke van een onvoorzigtige voor 't Pisvlies konnen gehouden worden, dewijl uit de vastgestelde Aanmerkingen van ROLFINCK, DIEMERBROECK, BOHNIUS, HOBOOCKEN, NOORTWYCK, de onderstelling van die verworpen wordt, welke een kragtige vereeniging der Vliezen van 't Lam en Adervlies en als een aaneengroejing verzeekerd hebben; en 't door de Proefnemingen bekend is, dat 't Water tusschen de beide Blaasjens door Weeking of *Maceratie* telkens onderschept wordt, en dat 'er Blaazen tusschen 't Lamvlies, vermids 't naa de Streng opklimt, van onderen konnen voortkomen, zoodanig als dat in de Moederkoek een tusschenruimte bevonden wordt, jaa, dat 'er volgens 't verhaal van RUYSCH (*c*), een verdubbeling

(*b*) *In de aangehaalde plaats*, lett. *m. pag.* 374.

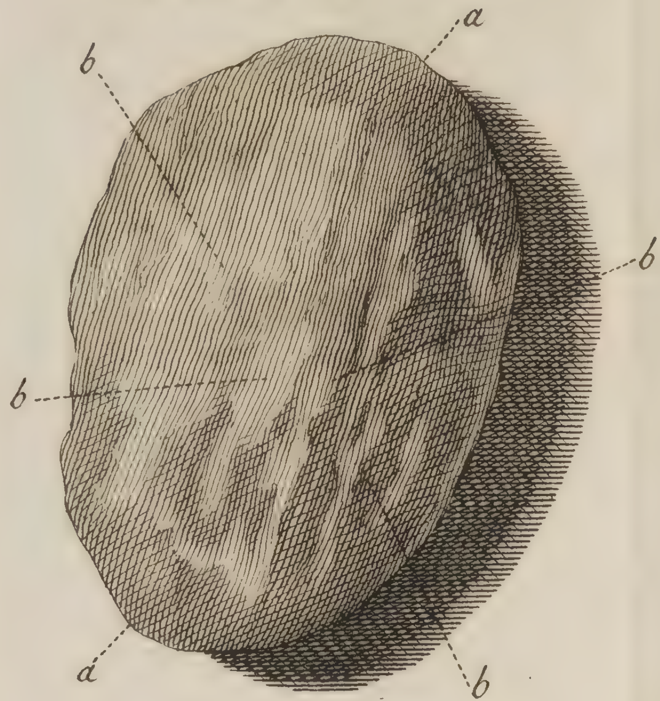
(*c*) In zijn Ontleedkundige Schatkamer v. No. LVII. not. 2. Het Vlies, Adervlies, (zegt hij,) gelijk boven gezegt is, in twee Vliesjes afgescheiden werden, tusschen welke ik in een teegennatuurlijke gesteldheid, (zoo ik meene) zomwijlen wel een weinigje Vogt gevonden hebbe, maar dit gebeurd meermaalen overal in een Lichaam, namentlijk dat 'er Vogten tusschen

ling van Vliezen aangebragt wordt, en dat 't zelve, met Water vervult, naa een Pisvlies gelijkt; Alle deze hebben nogtans van 't bijzonder Vliezig toebereidzel, door de Streng met de Blaas overeenkomende of evenredig zijnde, niet zeer naaukeurig konnen onderscheiden worden. Dus kan in onze Aanmerking de *Maceratie* niet beschuldigt worden, dewijl die niet in of vast gestelt is, maar daar is, na dat 't geheele uitgedrevene Eij geopend is, terstond een zeer teder Blaasje, vol van Wateragtig Vogt, zeer doorschijnend, en door blazing uitrekkelijk, en met de Streng verknogt, voor onze oogen gekomen, en zelfs wordt 'er door de aangetoonde dingen van de voorgaande, geen genoegzaame reden gegeven, waar door de onmogelijkheid van dit Vlies in 't menschelijk geslagt zoude konnen bewezen worden: of schoon egter 't gebrek der voorwerpen, en de schaarsheid in de waarheid geheel en al naa te speuren, veel zwarigheid veroorzaakt, moet men nogtans niet wanhopen, maar de zaak aan verdere ondervinding, en neerstig onderzoek aanbevelen, op dat

schen de verdubbelingen der Vliezen verzamelt worden, en ik meene dat 't zelve die Ontleedkundigen bedroogen heeft, welke de tegenwoordigheid van een Pisvlies in s'menschen lichaam vast gestelt hebben; doch ik weet niet dat ooit vastgestelt te hebben. Vorders in zyn Ontleedk. Schatkamer X. No. CLV. zegt hy, dat een gedeelte van 't Vlies des Adervlies, in twee Vliesjes verdeeld is, 't welke zomwijlen in een levendig lichaam voorvalt, namentlijk als de Vogt, welke 't Lamvlies bevat voor een gedeelte uitgezijpert is, of zich tusschen de gezegde verdubbeling een weg gezogt heeft, dan barsten de beiden Vogten in de Baring uit, 't welke mogelijk aan die de oorzaak van doling gegeven heeft, welke een derde, en een Pisvlies in 's menschen lichaam gestelt hebben, 't welke iemand nogtans te vergeefs in een volkomener gesteldheid zoude zoeken.

FIG. I.
a
b
b
b
d
b

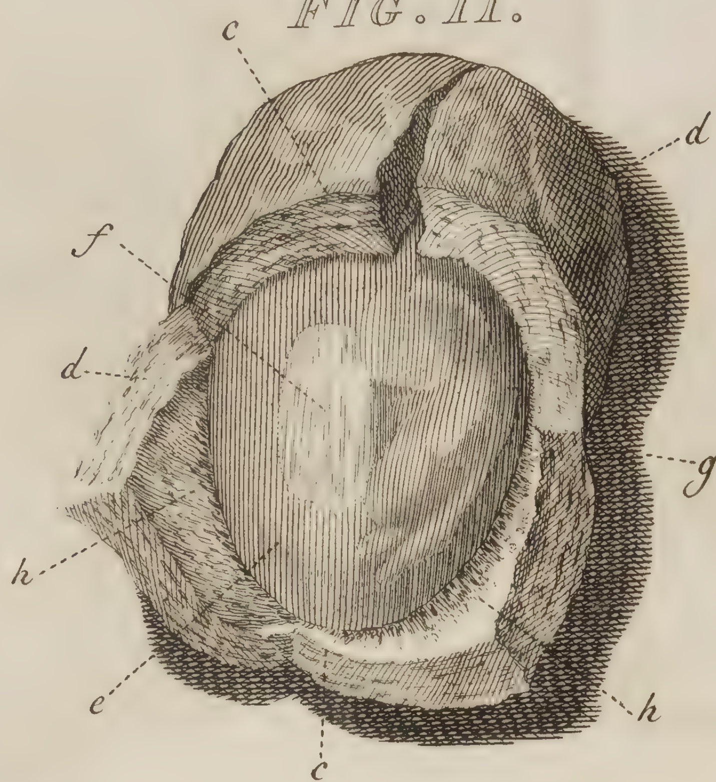

FIG. II.
c
d
f
d
g
h
e
c
h

FIG. III.
i
m
k
i
m
k
l
m
i
o
n
l
m
i

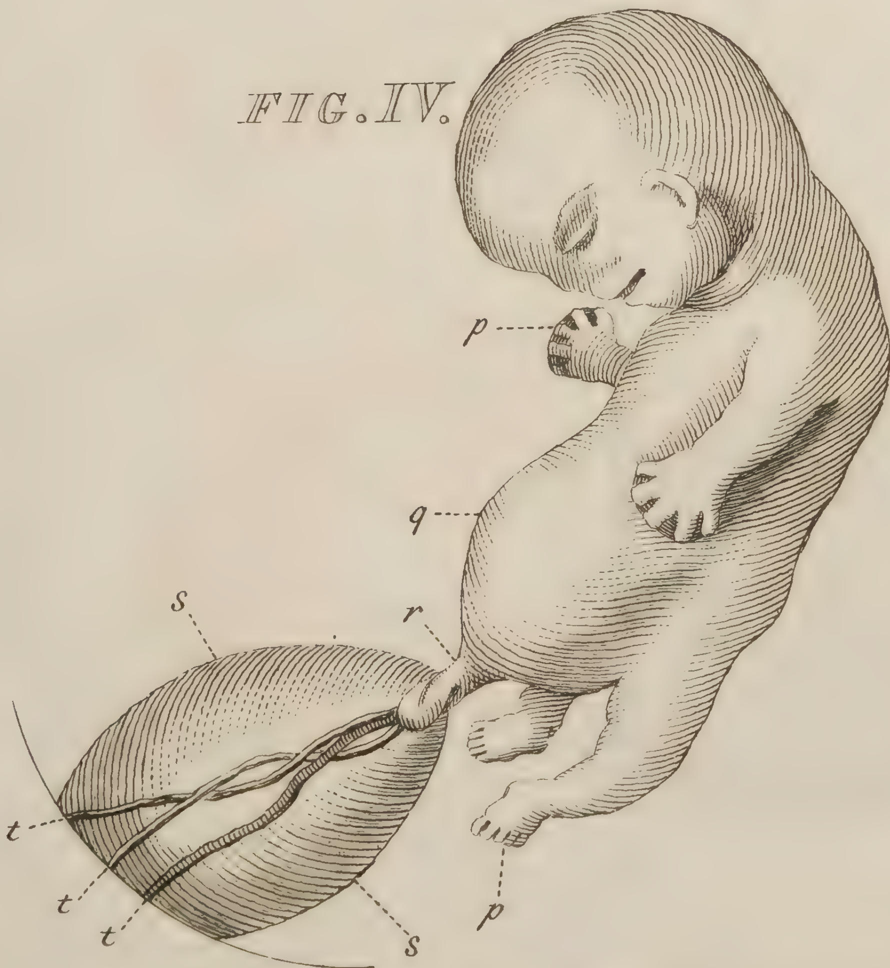
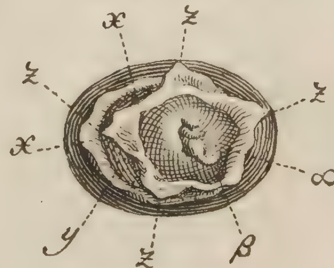
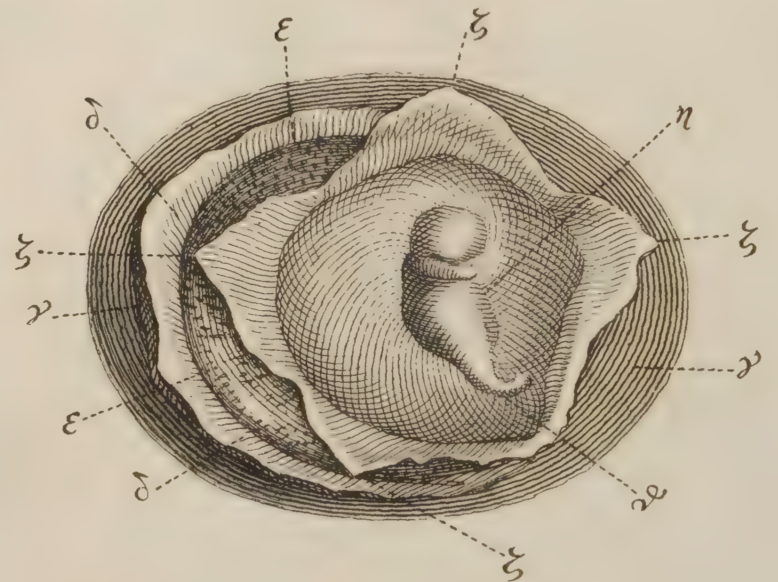

FIG. IV.
p
q
s
r
t
t
t
s
p

FIG. V.
v
w
v

FIG. VI.
x
z
z
z
x
α
y
z
β

FIG. VII.
ε
ζ
δ
η
ζ
ζ
γ
γ
ε
δ
ϑ
ζ

dat wij mogelijk in geene verdolingen weggevoert worden, maar de waarſchijnlijke waarheid van s'menſchen Pisvlies, in 't tegenwoordig geval ſlegts opgeheldert, en beveſtigt, door Vermeerderingen van Waarneemingen ongetwijffeld mogen maaken.

I. TAFEL.

Vertoonende een Wanſtallig Menſchelyk Eij, voor zoo verre het uit de Baarmoeder Ontlaſt, en naderhand door 't Mes is Ontleed geworden.

Figura I. *toond inzonderheid aan.*

de tot nog toe Volkomene SUBSTANTIE *van dit Eij en wel.*

a a. het ongeregeld Weevzel, en de natuurlijke gedaante en groote van 't zelve als meede
b. b. de ongelijke Knobbel en Knoetſtagtige Oppervlakte.

de Fig. II. Verbeeld de

Gedaane Verdeeling van de buitenſte Zak, maar

c. c. de Kwabben (*Lobi*) en de onderſcheidene dikte, die zich in de zelve zien laat; als ook
d. d. Het Veezel en Sponsagtig weezen derzelve, met de ongeregelde tuſſchenruimten, zelve
e. e. Zoo wel 't zeer dunne Eijronde Blaasje, als
f. f. het wit doorſchijnend Vogt in 't zelve onthouden. Daarenboven.
g. 't Vrugtje door de Vlieſen Zigtbaar, &c.

h. h. het Veezel met Wolagtige Weefzel van 't Adervlies (*Chorion*) door middel van een zeer fijn Veezel-Wolagtig Weefzel, aan de binnenste Oppervlakte van de Voorgemelde holligheid Vereenigt.

De III. Figuur.

Vertoond

i. i. i. i. de Vier buitenste omgeslagen Stukken Van 't Vlies.

k. k. deszelvs Veezel-Sponsagtig weesen.

l. l. de Vereeniging van 't Adervlies (*Chorion.*) met de inwendige Oppervlakte van dezelve.

m. m. m. m. 't Blaasje in Vier Kwabben of *Lobi* verdeelt.

n . . . de binnenste gelijk en glad gemaakte Oppervlakte van 't Lamvlies (*Amnion*).

o . . . De Natuurlijke grootte van 't Vrugtje (*Embrio*), de gedaante en legging met de korte en gedraaijde Navelstreng, als meede 't Blaasje door eenige druppels van een zeer dun Vogt uitgezet, boven 't welke drie Bloedvaatjens, taamlijk onderscheiden, uitkwaamen.

De IV. *Figuur.*

Vertoond het Vrugtje buiten de holligheid, dog in groote Vermeerdert, waar door alle de deelen van 't hoofd taamlijk kennelijk, maar inzonderheid.

p. p. . . de Ledematen, en de beginselen van de rijen der Vingeren, in dezelve zigbaar zijn, als ook,

q. . . . de gezwollene Buik, en in die

de

r. . . . de Korte gedraaijde Streng; Vereenigt.
s. s. . . met de langwerpige Blaas, en boven dezelve
t. t. t. . de Uitloopende Bloedvaaten, zoo veel te beeter en klaarder kunnen gezien werden.

De V. *Figuur.*

Vertoont een volkomen menschelijk Eij van een maand en wel.

v. v. . . 't Veezel-wolagtige Moshair, nog met een Bloedig Vogt geverwt, voor 't grootste gedeelte de Uitwendige Oppervlakte van 't Aderlijke Vlies, omwindende.
w. . . . dog deszelvs vierde gedeelte van haar vrij; en hier van 't bloote Adervlies een wit en doorschijnend Vlies.

De VI. *Figuur.*

x. x. . . Verbeelt voor een gedeelte, 't afgescheiden Vet-Veezel Vaatagtig bekleedzel, zoo wel deszelvs verschillende dikte, als
y. . . . de Vereeniging door middel van een zeer fijn Weefzel, met 't Adervlies;
z. z. z. z. dan 't Ader en Lamvlies te gelijk in vier *Lobi* of Kwabben verdeelt, en teffens de teederheid van 't Lamvlies in de holte, waar in
α. . . . 't Vrugtje (*Embrio*) met
β. . . . de Navelstreng gehouden werd. Maar op dat alles zoo veel te beeter zal in 't oog vallen, zoo verbeeld

De VII. *Figuur.*

γ.γ... 't zelvde Eij, dog in groote Vermeerdert.
δ. δ. .. 't buitenste bekleedzel.
ε. ε. .. 't Vetvlies, waar door 't Adervlies vast is.
ζ.ζ.ζ.ζ. 't Adervlies met 't Lamvlies in vier *Lobi* gescheiden en omgeslagen.
η. . . . 't Vrugtje waar in behalven 't hoofd, de beginzelen der Ledematen en.
ϑ. . . . Navelstreng gezien worden.

ONT-

ONTLEEDKUNDIGE

VERHANDELING

OVER DE

MENSCHELYKE-BLAAS

OF

PIS-BAND.

DOOR

Den Heere Ph. Ad. Boehmer. Profeſſor. Ordin.
in de Ontleed- Heel- en Geneeskunde, Lid
van Onderſcheidene Genoodſchappen,
enz.

gevoegt

Agter 't Twiſtſchrift van de Heer C. *A.* Madai, *ter gelegendheid dat zijn Ed. Leeraar in de Geneeskunde werd te Halle* 1763.

ONTLEEDKUNDIGE VERHANDELING OVER DE MENSCHELYKE BLAAS OF PIS-BAND.

IN 't ontwarren van dien Knoop of 'er een menschen Pisvlies gevonden werd? beroept gij uw wel te regt, veel geagte Heer CANDIDAAT, op een doorloopende Blaasband (*Urachus*), en beweert dat de zelve in eenen bijzondere gedaante van 't Vlies, 't welk de Pis bewaart, verandert wordt. Het welke zoo dat zal konnen bewezen worden, zal 't zeker zijn, dat de Blaasband, die in Volwassene de gedaante van een zekere Band vertoont, en een te onregt genoemde Bodem van de Blaas, als opgehangen houdende, te weeg brengt, op dat 't dies te grooter meenigte van Pis kan bevatten, en de Blaas te gelijk onder of omtrent de werking eenig vaste punt of stip verkrijge; volgens overeenstemming van de Heer BOERHAVEN, (*a*) dat in de Vrucht een Vliezige Buis is, boven van de top der Blaaze in 't holagtig zamenweevzel des Penszaks tot de Streng, en door dezelve, de Navelvaten voorbijgaande om 't

(*a*) *In zijn Geneeskundige Onderwijzingen.* §. DCLXXXIV. pag. 351, 352.

't Pisvogt te leiden en te bewaren, tot s'menſchen Pisvlies uitgeſpannen.

Men heeft over eenen Menſchen doorboorde Pis- of Blaasband van HARVÆUS tijd af gedisputeert, en zeer veele dingen zijn 'er uit de evenredigheid der Dieren tot 't menſchelijk maakſel overgebragt. Dewijl nu eenige nieuwere omtrent den zelve eenige dingen, welke ons gevoelen begunſtigen, aangetekend hebben; zal 't ons vrijſtaan die bij deze gelegendheid te onderzoeken. De verſchillende als mede ſtrijdige gevoelens omtrent de Pisband, en deszelfs zamenſtel, van den vermaarde HALLER, (b) nu reeds voorgeſtelt, latende vaaren, jaa ook die bewijzen, met welke de NEUFVILLE zijn gevoelen geſtaaft heeft; zal ik daar in inzonderheid bezig zijn, dat ik 't figuur of afbeeldzel van de Vermaarde ALBINUS, 't welke hij in zyne Academiſche Aanteekeningen vertoont heeft in de III Tafel. FIG. IV. door de bijgevoegde Tafel figuur II verklaare

Deeze Hoogverlichte Man, en voorwaar de eerſte Ontleedkundige van onzen Eeuw, heeft de Vruchten van zijn overweging, lezing, en ondervinding getoont, dewijl hij in 't VI Hoofdſtuk die doorgaande Streng in bejaarder en volwaſſene menſchen, welke uit de Blaas naa de Navel geleidt en gevolgt zijnde, voor een gedeelte met 't Watervat der Beeſten overeenkomt, met verſcheide Aanmerkingen beveſtigt heeft, en dezelve wel met deeze woorden beſchreven heeft (d): Ik heb in een jongeling die Blaas-band ontdekt,

(b) *In zijn Uitbreiding over* BOERHAVEN V. Stuk. II. Deel, *op de* 364. *en volgende bladzijden.*

(c) *In zijn Diſſertatie over s'menſchen Pisvlies.*

(d) *In 't aangehaalde Boek, pag.* 30.

dekt, 't welke als de blaas opgeblaasen was, te gelijk met dezelve drie vingeren breed uitgezet wierd, met een zigtbaare opening binnen in de blaas; doch ik heb geen gebrek aan de blaas of pisweg gevonden. Vorder vraagt zyn Edl. of de Blaasband, na dat hy geboren is, in hem open gebleeven is? dan of hy doorgankelijk gemaakt is, toen hij 't ongemak in de blaas hadt, en na dat hy genezen was, daar na zo gebleeven is? Begryp, dat hij in een onvolwassene vrucht open zijnde, daar na toegegroeid, door 't aandringen der pis weder doorgankelijk zou konnen gemaakt worden.

De natuur door ziekten en gebrek verhindert, is in staat haare redding uit te werken, over welke dingen gy u veel meer zult verwonderen: ze is in staat, doch hoe die konnen geschieden, ontdekt men zoo niet. De Geneeskunde is vol van voorbeelden. Dat dezelve ook in 't Jaar cIↃDCCX. XXVI. opentlijk aan zyne toehoorderen een Blaasband van een Volwassene, vieren-twintig Jaaren oud, vertoont heeft, welke een duim diep doorging, en door welke 't water uit de blaas gemakkelijk uitsprong, zulks getuige de Heer de NEUFVILLE (e), en RUYSCH verschilt 'er niet in (f); die, alhoewel hij 's menschen Blaasband nooit zoo doorgaande gevonden heeft, dat hij de wind of 't vogt uit de holte van de blaas in het alzoo genaamd pisvlies heeft konnen brengen, egter dezelve als een vliezige buis ter lengte van een dwarse vinger, doch niet verder gezien heeft; hierom noemt hij de grootste Opening derzelve (g) een

 blinde

(e) *In 't aangehaalde Boek, Pag.* 19.
(f) *In zyn Ontleedkundige Schatkamer* v. No. LVIII. Not. 2.
(g) ——————————————— IV. No. XXX.

blinde opening, welke naa de blaas op een verſchillende wijze openſtaat, en dat volgens zijn aantekening dezelve de lucht nooit hoger, dan een vinger breed ingenomen heeft, nogtans, gelijk de Hr. NOREENIUS (h) wel oordeelt, geene teepel van RIDLEY) ontdekt en van TREWIUS afgetekent, gemerkt en beſpeurt hebbende. Door de genoemde blinde opening heeft den beroemde NOREENIUS (i) Kwikzilver laten gaan, en heeft die door de tuſſchenwijdte van bijna een geheele duim binnen de navelſtreng gebragt, doch betuigd opentlijk dat 't onmogelijk was dezelve verder na de moederkoek te brengen, en bezijden alle waarheid; offchoon PEYERUS (k) verklaart heeft, dat hy in de Blaas-band een ingang gezien had, welke eenige duimen van de navel een Verkens-borſtel inliet.

De tegengeſtelde waarnemingen van den beroemde HALLER (l) gedaan, vergrooten de moeilijkheid der zaake. Die zeer ſcherpe Ontleedkundige heeft gezien, dat de Blaas-band anderhalf duim boven de navel voortgaande, verdunt, gekloven, vliezig, en in de rok of 't vlies van een der beiden Slagaders uitgelaten wierd, en heeft deszelfs aangehaalde verandering met getuigeniſſen van andere bewezen. Volgens dit gevoelen heeft den aangehaalde NOREENIUS (m) een

(h) *Over den Blaasband*, te Gottingen CIƆDCCXLIX.
(i) *In zyn aangehaalde Diſſertatie*, Pag. 13.
(k) *In zyn Oeffeningen*, Pag. 197.
(l) *In de bygebragte Plaats*, *pag.* 369.
(m) *In de aangehaalde plaats; waar by zegt dat omtrent een derde deszelfs begin aan de bovenſte top der blaas van een lyn gelyk is, 't welk geoorloft is te nemen of te ſtellen voor de plaats van de baſis 't voetſtuk eener piramide, de voortgang naa de navel is ter nauwernood 't twaalfde deel van een lyn, dewyl de over-*

een kegelswijſe figuur van de Blaas-band, en uit eene geduurige afneming de eindiging binnen de navel aangetoont.

Door zoo veele voortreffelijke aanmerkingen is derhalven bewezen geworden, dat de Blaas-band voor een gedeelte hol is, en volgens overeenſtemming van den doorlugtigen HALLER (n), dat dezelve van 't bovenſte gedeelte uitgaat, eerſt als een breede buis, met langwerpige veezels van de blaas als met een ſcheede bedekt, daarna, wanneer die afgeweeken zijn, zij ſmal, hol, en een weinig verder door de navelſtreng voortgedreeven wordt.

En dus zien wij, dat naa 't gevoelen van den Heer HALEER, de Blaasband die zelvde ſubſtantie heeft als de Blaas, en uit alle de vliezen der blaaze zamengeſtelt word, in de voortgang verkleint, in een dunne draad of ſtreep uitloopt, en gelijk als een korte buis vliezig wordt, dog tot de Moederkoek niet komt.

Uit dit geſtel giſt hij miſſchien, dat 'er uit de Blaas-band in de ſtreng zelve, en deszelfs ſponſieuſe en holagtig weefzel een weinigje pis gebragt, en aldaar uitgeſtort wordt (o), en dat

 daar-

overgang niet veel grooter is dan een hoofdhair. Nademaal de Diameter van de baſis, die een derde van een lyn gelijk is, op de afſtand van ontrent twee duijmen, byna tot de dunte van een hooftbair afneemt; zoude dan deze Conus, namentlyk 't watervlies wel ras en terſtond van den ingang in den navel naa zyn einde, dat is, naa de punt of top gebragt worden; doch hy komt voorwaar niet tot de uiterſte top; maar byna als een hoofdhair geworden zijnde, word hy, gelijk boven reeds gezegt is, gekloven, vliezig, en verdwijnt eindelijk by bezijden der navelvaten.

(n) *Prim. Lineæ. Phyſiolog. Pag.* 553.

(o) *Bezie de Diſſertatie van* D. D. NORRENIUS, *l. c. P.* 17.

daarom onder alle de dieren den menſch de langſte ſtreng bekoomen heeft, om dat hem alleenlijk een menſchen pisvlies ontbreekt.

Voorwaar overal zijn zeer veele duiſterheden, nogthans ſchijnt ons waarſchijnlijker, dat naa den aard van 't verſtijfde lijmig vogt, in 't zamenweefſel van de ſtreng onthouden, en den aard van 't Lamsvlies-vogt gelijkende, dit zelve 't voedende is en de holagtige tuſſchenruimtens vervult, doch niet overeenkomt met 't fijndere wateragtige, 't welke in de Pisblaas des vruchts plaatz heeft, en door kragt van 't vuur niet te dwingen is, alhoewel wij in dezelve onzuivere witte, meer zoetachtige, jaa voor 't grootſte gedeelte ook reukelooze vogten vinden. Het lijmachtige tuſſchen de vaten verſpreid, vermeerdert de dikte van de ſtreng, en maakt dus de zoo genoemde dikke ſtreng onderſcheiden van een fijndere, welke andere gaarne een bloedige noemen. Een zaak van een groot belang in de oeffening van de Vroedkonſt.

De onderſtelling dan aangenoomen zijnde, dat de pis door de doorlopende Blaas-band alleenlijk binnen de holagtige tuſſchenruimte van de ſtreng gebragt wordt, hoedanig zal dan de bewaarplaats in een fijndere wezen? Dewijl in die, behalven de celluleuſe ruigte, met uitzondering van 't buitenſte vliezige bekleedzel, alleenlijk de navel vaten, van bloed opgezwollen, gezien worden. De Figuur van de Blaas-band, gelijk als van een kegelsgewijſe buis, doet niets tot deszelfs onmogelijke uitſpanning in een vliezig blaasje. Zoo wij aanneemen, dat dezelve zoo gemaakt wordt, zal 't zeker zijn, dat de aannadering der pis tot de ontvang-plaats gemakkelijker is, doch de terugvloejing

ongemakkelijker, en dat dezelve naauwlijks toete ſtaan is, jaa, zoo wij met HALEUS (p) van gedagten zijn, dat de Blaas-band niet zoo groot is, maar ras binnen de navelſtreng een einde neemt; ei lieve! wat verhindert ons vaſt te ſtellen, dat dezelve langs een korte weg in de blaas gebragt en als ingeplant wordt? en dat wel op die wijze, als blijkt uit Tafel I. Fig. (q): en daar moet een geheel voldoende reden zijn, waarom de Blaas-band een eenige buis zij, en gevolgelijk gelijk de andere vaten, naa de geboorte, verandert wordt ten aanzien van den omloop der ondienſtige vogten. Alle deeze dingen zullen konnen verklaart worden, zoo wij op die letten, welke omtrent 't begin van den ademhaling, ten aanzien van den omloop des bloeds, en uitloozinge der pis voorvallen.

Hierom ontbreeken 'er geene bewijzen, uit welke gegiſt kan worden, dat 'er zeekerlijk eene bijzondere eigene ontvang of bewaarplaats in 's menſchen vrucht, met de holle Blaas-band vereenigt is, alhoewel hy tot nog toe niet met een genoeg verzekert, of herhaalt vertrouwen in den menſch is gezien geworden.

Ik zal dan nu in 't kort beſchrijven, 't geen mij omtrent 't zelve aanmerkenswaardig geſcheenen heeft. Ik heb een Blaas-band gezien (r) ineen volwaſſene van de bovenſte top der blaas, tuſſchen de ſlagaderlijke bandachtige vaten, agterwaards de peesachtige uitſpanſels van de onderbuiks ſpieren, uit de *Linea alba* of witte ſtreep in 't cellu-

 leus

(p) *In de verkorte Philoſophiſche Verhandelingen*, IV. *Stuk*, II *Deel*, *Pag.* 87.
(q) III *en* IV. *Fig.* r. s. s.
(r) *Tafel* II. *Fig. I.* b b.
(s) *Ibid.* e e.

leus weefzel van de penszak, naar de ring opklimmende, in 't begin ter wijdte van bijna anderhalve duim open (t) doch in 't voortgaan tot aan de Navel, uit het Cilinderswijſe vat in een vry vaſt eijronde (u) band verandert. Ik heb de aangetoonde gedaante in 't Jaar cIↃIↃCCLVI. in een beſpottelijk man van 40 Jaaren gevonden, welke, zoo lang hij in leven was, om klein of weinig geld, door onmatig gelach, andere aan 't lachen hielp, en onder de geweldige beweging, naa de ſtem langs verſcheide trappen van ſcherpheid en zwaarte beſtierd te hebben, de veele ſchielijke en diepe korte uit-uitademingen, en met deeze de bijkomende ſchuddingen der Borſt lang zonder ſchade konde verdragen, en meermaalen herhalen. Eindelijk van een ontſteeking in de Borſt, die met een zommige deelen van den Onderbuik, jaa ook zelf (w) de pisblaas aangedaan hadde, geſtorven zijnde, heb ik, dezelve ontleed, en wel toen ter tijd met het aantonen der nieren en pisblaas bezig zijnde, hebbe ik gezien dat 'er takken uit de afgaande grooteSlagaderbeneden de bovenſte darmſcheils Ader en wel ter zijden voortkwaamen, waar van vier, nochtans van een verſchillende wijdte, ondereen verſchillende leiding naa de regter nier voortgingen; doch drie gingen uit de wijdſte ader en wierden in de benedenſte hol ader ingeplant. In 't aanhangzel van de Onderbuik was de pisblaas matig met pis gevult; doch daar in geblaazen zijnde, breidde dezelve zich zoo wijd uit, dat ze bijna een bolronde gedaante vertoonde (x); onder-

(t) *Ibid.* e e.
(u) *In de aangehaalde Tafel en Fig.* e e.
(v) *II Tafel, Fig. I.* a a a.
(x) *Ibid.*

ondertusschen zwol onder deeze uitspanning te gelijk een gedeelte van de Blaas-band op, welk verschijnzel mij gelegenheid gaf, om 't naauwkeuriger in deszelfs gestel te onderzoeken. Ik heb dan 't Pisvlies omtrent 't begin, misschien voorwaar niet als een aanhangzel van de blaas; maar als een begin van een buis gevonden, welke nog open zijnde, zeer gemakkelijk in de gedaante van een langwerpig blaasje door de lugt heeft konnen wordenuitgezet(y).Deszelfs uitwendig en met regt vliezig maakzel bestond inzonderheid uit langwerpige veezelen,die bovenwaards verdunt waren(z), doch de geheele Blaas-band op de penszak geleegen, wierd in holletjes ingeslooten, in welke verscheide slag en aderlijke vaten, die met de vaten der blaaze verenigt waren (a) slangsgewijze uitliepen. Ook ontbraken aan 't zelve de overige vliezen niet, die de blaas uitmaaken, maar de zenuwagtige en hairige vliezen,maakten deszelfs voornaamste deel uit.

Het inwendige of zoogenaamde hairige of ruige Vlies, zijn oorsprong neemende van de huid en 't huidje dat door de pisgang omgebogen was, was weegens de ontsteeking overal met vaatjes met bloed gevuld doorzaaid, welke tot de binnenste zyde van de opene Blaasband, door deszelfs ovaale gat (z), dat, om 't dikker zamenstel der vezelen, aldaar, gelijk als straalen zamenlopende (d), eenig-

 zints

(y) *Tafel II. Fig.* 1. ee.
(z) *Ibid. Fig. I.* da.
(a) *Ibid. Fig. I* ggh.
(b) *Ibid. Fig. II.* qqq.
(c) *Ibid. Fig. II.* r.
(d) *Ibid. Fig. I.* ee.
(e) *Ibid. Fig. I.* bb. cc.

zints nauwer met 't overig gedeelte van de Blaasband verbonden was, doordrongen. Dit maakzel van de Blaasband, gelijk als blaasachtig, voor een gedeelte een opene buis, doch gedeeltelijk een langronde band, verwekte daarteboven geen geringe aandagt, dewijl ik in 't zelve Jaar de merktekenen van een pisvlies, in deeze Differtatie verklaart, alhoewel nog zeer duifter met mijne oogen gezien heb. Deeze zonderlinge aanmerking zal derhalven de aanmerkingen van anderen konnen ophelderen en bevestigen; jaa 't is te hopen, dat 't gebeuren zal, dat, als 'er in 't vervolg een neerstig onderzoek aangewend wordt, de waarheid van een opene Blaasband, tot 's menfchen pisvlies uitgespannen, zigtbaarder, en de natuur van dezelve klaarder worde.

Deeze dingen gezegt te hebben, zouden wel genoeg zijn, ten waare ik gedachtig aan mijn pligt, de zeer gewenfchte gelegendheid waarnam, om UE. Geagte en zeer geleerde Heer Candidaat geluk te wenfchen over die eerlijke en loflijke gewoonte, door dewelke gij aangedreeven zijnde, een voortreffelijk bewijs van uwe uitnemende vorderingen in de Geneeskunde verkregen, aan de Geleerde Waereld verfchaft. Wij prijzen u allen, en wenfchen alles goeds aan u, die van de eerste jaaren uwes leevens in de beginzelen van de overheerlijke konst in uw Vaderland wel onderweezen zijnde, en vrij aanzienlijk door uwe opregtheid en deftigheid der zeden, in deezen Tempel van Æfculapius ontrent zes jaaren bondige gronden van de Geneeskonst gelegt, alle de pligten van een goed en welmeenend Burger vervult, en niet gedult hebt

hebt, dat iemand u door geduurige neerſtigheid te boven zoude gaan; doch nu den Academiſche loopbaan, onder een gelukkig geſternte, zoo men 't noemt, voleindt, en met lof de beide Examens doorgeſtaan hebbende, de eerſte theoretiſch, de andere ſtrenger en zwaarder de practijk betreffende; jaa ook geen gemeene voordeelen te BERLIN, opentlijk vertoont, in de Ontleedkunde verkreegen hebbende, hebt gy u zoodanig een betoont, welke verdient de grootſte eerbewijzingen van ASCLEPIADES te genieten, en die in ſtaat zal zijn aan uw Vaderland uitmuntende, jaa zelfs de voortreffelijkſte voorſchriften van de Geneeskundige ondervinding te geven. Derhalven hoe bekender mij tot hier toe uwe deugd en geleerdheid geweeſt is, dies te liever geeve ik UE. de rechte prijzing en verdiende lof. Ik wenſch UE. derhalven, zeer waarde Heer Candidaat, die de Doctors Hoed zeer weerdig zijt, geluk, jaa hertelijk geluk over de roem, door geleerdheid en deugden verkreegen, en over de hoogſte eerbewijzingen in de Geneeskunde, die men u van overlang ſchuldig, en van de doorlugtige Geneesheers Order UE. met goede gunſte toegelegd was. Ik wenſch insgelijks UE. doorluchtige Heer Vader, een zeer ervaren Geneesheer, en wel de gelukkigſte Practizijn, geluk, eensdeels over zijne geboortedag, die heden dezelve gelukkig beſcheenen heeft, anderdeels over zijn Zoon, een tweeden HIPPOCRAAT, erfgenaam van zijns Vaders deugden. Ik wenſche ook geluk 't zeer doorlugtige volk van MADAIJA, en te gelijk met alle welmeenende van uw Vaderland, over een Geneesheer van een

zeer goeden inborſt. Mijne voornaamſte beede is, dat den zeer grooten en zeer goeden Godt, u, die tot hoop van uw Vaderland en trooſt van een zeer welmeenend Vader gebooren zijt, te gelijk met uw doorluchtigen Heer Vader, en deszelfs zeer voortreffelijke Stam zeer lang gezond en behouden bewaare, en alle uwe onderneemingen gezegend doe gelukken. Leef derhalven voorſpoedig! Leef, 't geen het voornaamſte is, voor den onſterffelijken Godt! Leef voor uw zelf; leef voor anderen; en leef zoo, dat het u nooit berouwt geleeft, of de Geneeskunde geoeffent te hebben. Vaar wel.

☞ In mijn Studeerkamer, den III. Jannary cIↄ Iↄ CCLXIII.

F I N I S.

FIG. I.
f
d
a
d
l
k
m
i
n
m
k
l
g
o

II. TAFEL.

De I. Figuur.

Vertoond de Pisblaas, door wind in de rondte uitgezet, met 't openen en te gelijk uitgerekte deel der Blaasband.

a. a. a. De Waterblaas als een Bal of Kloot uitgerekt.
b. b. De Pis of Blaasband.
c. c. Het nog open zijnde deel van de Pisband, in gedaante als een langwerpig blaasje uitgerekt, een weinig omtrent 't begin ingetrokken, voor 't overige een band van een Cylindrifche gedaante vertoonende.
d. d. De langwerpige en boogsgewijze veezelen, onderfcheidentlijk verfpreid, en in 't voorfte gedeelte van de blaas verbeelt; maar
e. e. Omtrent 't begin van de Pisband in de zoo gezegde bodem van de blaas, naar 't midden toelopende.
f. f. 't Voorfte vlies van de blaas, naamelijk 't valfche van 't buikvlies, hier van vervolgens met vet bedekt, waarin
g. g. De takken van de bovenbuikfche flagaderlyke en veneufe zoo genaamde blaasvaten, met zwart bloed als vervult, in meenigte uitkoomen.
h. h. De voortgang van deeze Vaten naar en boven de oppervlakte van de Blaasband.

i.

i. Den Hals van de Waterblaas.
k. k. De Bilswyze verheeventheden . . . .
l. l. Aan de *basis* naar de Blaas gerigt.
m. m. Maar met de punt naa de bol van de Pisschaft toeziende.
n. De Pisschaft. *o.* met een draad geslooten.

De II. *Figuur.*

Verschaft ons de binnenste Oppervlakte van 't bovenste gedeelte van de Waterblaas, te beschouwen.

p. p. 't gedeelte van de zoogenaamde bodem van de omgekeerde Waterblaas.
q. q. q. 't binnenste vlies, 't welk zij 't ruige of wollige vlies heeten, van de huid en huidje door de uitwendige teeldeelen omgebogen, zijn begin neemende, met een meenigte bloedvaatjens, met een slangswijze loop, uitloopende, bedekt.
r. Den mond taamlijk wijd, waar door de Pisband voor een gedeelte open, is opgeblaazen geweest, en 't voorgemelde vlies te gelijk met de fijnste Vaatjens, doorboort heeft.

VERHANDELING
OVER DE
VERLOSKUNDE,

Vervattende in zig, veele gewigtige Waarneemingen in het Beöeffenen van deeze Konſt.

Twee kleine Verhandelingen,

De eene aangaande eenige Ziekten van den Baarmoeder, en de andere over de Ziektens van Eerſtgebooren Kinderen.

Vier Vertoogen.

Waar van de eerſte tot onderwerp heeft de Bloedvloeijingen in Zwangere Vrouwen, en de drie anderen over de verplaatſing van de Melk.

Door den Heer

P U Z O S,

Eertyds vermaard Heelmeeſter te Parys, *en Lid der Koninglyke Academie der Heelkonſt, enz.*

Verbeetert, en in 't ligt gegeeven door den Heer

M O R I Z O T D E S L A N D E S,

Beſtierend Leeraar in de Facultyt der Geneeskunde te Parys.

Waar agter gevoegt is, een Verhandeling van den Heer

C R A N T Z,

Geneesheer in Duitsland, over de Scheuring van den Baarmoeder.

Volgens de Orgineele Franſche uitgave in het Nederduitſch Vertaald, door

C. T R U N T Z A.

Med: Doctor te Amſterdam.

DERDE en LAATSTE STUK.

TE AMSTERDAM,
By *GERRIT BOM*, Boekverkooper in de Molſteeg, 1768.

TAFEL

DER

STOFFEN

IN DIT

DERDE STUK

VERVAT.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over de Ziektens der Baarmoeder.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DERDE HOOFDSTUK.

VIERDE HOOFDSTUK.

Van de Zweeren (Ulceratien)

OVER DE ZIEKTENS DER KINDEREN.

EERSTE HOOFDSTUK.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DERDE HOOFDSTUK.

VIERDE HOOFDSTUK.

VYFDE HOOFDSTUK.

ZES-

ZESDE HOOFDSTUK.

ZEEVENDE HOOFDSTUK.

AGTSTE HOOFDSTUK.

NEEGENDE HOOFDSTUK.

TIENDE HOOFDSTUK.

VERHANDELINGEN BETREKKELYK tot de VERLOSKUNDE van den HEER PUZOS.

Ver-

VERHANDELING
OVER DE
ZIEKTEN
VAN DE
BAAR-MOEDER.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van het Nederzakken en Uitvallen van de Baarmoeder.

DE ziekten waar aan de baarmoeder (*Uterus*) onderhevig is, of die aan dezelve eigen zijn, randen niet alleeniglijk die vrouwen aan, die meerder dan eens gekindert hebben, maar zelv ook die geenen, die nooit gebaard hebben; zelve ſpaaren zij zomtijds de ongehuwde en eerbaarſte dogteren niet, tot eene zeekeren trap van jaaren gekoomen zijnde, alhoewel men moet toeſtaan, dat de gemelde ziekten meerder in gehuwden, en wel in die, dewelken meerder dan eens gekindert hebben, waargenoomen werden. Dewijl ik dan in mijn practijk, of in het beoeffenen van de verloskunde, waar aan ik mij hebbe overgegeven, veelvuldige geleegendheeden gehad hebbe, van die ziektens naauwkeurig na te gaan en te behandelen, hebbe ik van mijn plicht geoordeeld mijne waarneemingen over die ſtoffe, agter het geene ik eigentlijk over de verloskunde hebbe geſchreeven

te laten volgen; daar te boven ſchenen mij de Ziektens der Baarmoeder, met die dewelke van de Zwangerſchap (*Gravitas*) en van dezelfs gevolgen afhangen zoodanig verknogt te zijn, dat men bijna in alle Verhandelingen onder de Verloſkunde ook tevens de Ziekten in Zonderheid die der Baarmoeder behandelt vindt:

De Ziekten aan de Lyfmoeder eigen zijn, 1°de verſlapping (*Relaxatio*) 2°de Uitzakking (*Prolabſus*) (*Procidentia*), 3°de Omkeering(*Perverſio*), 4°knoestgezwellen (*Schiri*) 5° *Ulceratien*, 6° *Fungi* of Spongieuſe uitwasſen, en eindelyk 7°de *Carcinoma* of *Cancer*.

De *Verſlapping van de Lyfmoeder* is een zeer algemeene Ziekte, maar heeft veel meerder plaats onder gemeene lieden, die door zwaar te arbeiden hun brood moeten winnen, dan in die Vrouwen die door een beſtaan van middelen een ſtil en geruſt leeven leiden kunnen. Dikwils herſteld zig dezelve zomtijds niet, en als dan word men veeltijds genoodzaakt die gade te ſlaan, en naar middelen uit te zien om dezelve draaglijk te maaken, inzonderheid zoo de hulpmiddelen als de Ruſt, geſchikte legginge enz. dit deel in haare natuurlijken Staat niet hebben kunnen herſtellen.

Deeze Ziekte werd veroorzaakt door eene verſlapping of verlenginge der opſchortende Banden van de Baarmoeder, (*Ligamenta Suſpenſoria Uteri*) die verſlapt zijnde toelaten dat dit deel lager komt te zakken dan naar gewoonte.

De algemeene Oorzaaken van dit ongemak, zijn eene onregelmatige Zwangerheid, eene langduurige en zeer moeijelyke Arrebeid en gedwonge of moeijlijke verlosſing. Zomtijds eene al te vette geſteldheid, boven de Kragten of vermogen zwaa-

re dingen op te tillen of te draagen, eindelyk de bloote en bovenmaate grootte zwaarte van de Lijfmoeder kan dit gebrek meede doen veroorzaaken. Het is geenzints te verwonderen, dat in een teedere Vrouw, naa een of meer agtervolgende Zwangerheeden, die van eene aanmerkelijken omtrek zijn, de Onderbuick op de Deijen neederzakt, of de Lijfmoeder tot aan de groote Lippen der Schamelheid uitkoomen, want hier door werden de banden gedwongen zich boven maten uit te rekken, waar door zij haar veerkragt koomen te verliezen. Dus is het dat de geweldige uitrekking (*Extensio*) die zij geleeden hebben, haar na de verlossing beletten de *Uterus* in haare legging en gewoone plaats te behouden. De heevige pooginggen die de Vroedmeester moet doen in teegen natuurlijke Verlossingen, zoo wel op 't Kind als op de Baarmoeder, vooral indien hij te laat geroepen zijnde tegenstand of beletzels vind, die hem noodzaaken alle zijne kragten in 't werk te stellen, brengen ook veel toe om de banden van dit deel te doen verlengen of verslappen. Zulks is meede te vreezen, wanneer een teedere vrouw lange in Arrebeid zit, en verplicht werd overeinde te staan.

De Vrouwen die gewoon zijn zwaare Arrebeid of werk te doen, zwaare lasten of pakken te dragen, zijn meede aan de verlenging der banden van de Lijfmoeder onderhevig. Ik hebze meede gezien wiens zeer vette gestalte, haar in dit toeval had doen vervallen, en geen kinderen voortgebragt hebbende kon men dit aan geene andere oorzaaken toeschrijven, dan aan de zwaarte der ingewanden of darmen, van 't Net (*Omentum*), door de zwaarte van 't Vet, de Lijfmoeder nederdruk-

kende; Eindelijk de eige zwaarte van dit deel (veroorzaakt door een in haar weezen ingelopen Waterig of Lijmphaticek vogt,) kan haar doen verſlappen en zodanige zmerten veroorzaken, als men in dergelyke ongeſteldheid gewoon is te gevoelen. Om deeze ziekte te kennen is het niet zeer nodig zyn toevlugt tot het onderſlaan te neemen, de Teekens die men uit de reden haalt in 't verhaal der lijderreſſe, zijn voldoenend genoeg om 'er wel van te oordeelen; Om dat men, de legging (*Situs*) van de Baarmoeder nagaande, ze in de laagte vinden kan, die ze zoo natuurlijk zoo hebben moeten; alzoo dat de ongemakken waar over zij in dit geval klaagen haar zitplaats geenzints in de Lijfmoeder hebben. Integendeel kan het gebeuren, dat andere Vrouwen, bij wien ze hooger gelegen is, in der daad met dit ongemak zullen aangerand werden. Maar dit ongemak is zeeker kenbaar, inzonderheid als een vrouw klaagt over pijn in 't voortgaan of ſtaan, en wanneer zij haar Stoelgang maaken wil, ſmerten in de Dyën en Lieſſchen gevoeld, ſcheuten in de Lendenen, en eene dove pijn (*Stupor*) om haar middel, gepaard met eene witte vloed (*Fluor Albus*) die ze te voren nooit gehad heeft.

Men werd nog al meerder van de tegenwoordigheid van dit Ongemak verzeekerd, wanneer zij haar zmerten langzamerhand gevoeld verdwijnen, alzo wanneer zij s'morgens opſtaat, zij zou geloven dat zij geneezen was, bij aldien de beweeging die zij bij dage oeffenen moet, de vorige zmerten niet weeder deed opkoomen.

Men kan gemakkelijk nagaan, dat de ruſt die het Bed te weeg brengt, ſtaande dat den menſch te bedde legt, komt dat men *horiſontael* of vlak legt, en

en deeze legging is het die de Lijfmoeder weder in haar natuurlijke plaats doet wederkeeren, en haar banden die haar in die legging die zij neemt bijna niet meer ophouden, gevolglijk geen trekkingen meer in die plaatzen daar zij zich inplanten veroorzaken. Zoo is het dat de Zenuwen die de Lijf moeder doorloopen, niet meer gedrukt werdende, zoo lange als zij gemakkelijk legt, laaten toe dat de dierlijke Geesten (*Spiritus Animales*) vreijelijk door haar wezen heen vloeijen, zoo langezij gerustelijk in 't midden der ingewanden zweeft. Maar zoo dra als zij door de beweeging van 't gaan in 't benedenste gedeelte van de Onderbuick komt te zakken, werden de zmerten in dit deel op nieuws gebooren, en een algemeen ongemak doet zich op. Dat noch het lastigste van allen is, is dat de lijderesse bevreest werd, dat zij eene verzweering of *Ulceratie* heeft en dus dikwijls een besluit doet neemen van haar te laaten geneezen, daar ondertusschen de trekkingen van de Banden van de *Uterus* en haar nederzakking, in die plaatz niet voor haar geschikt, en waar zij in noodzakelijk ongemakkelijk legt, de eenigste Oorzaaken zijn van die wanorder en zmerten.

Het zijn dan maar onweetende, eerlooze en baatzugtige Heelmeesters, die zodanige ziekte als eene verouderde Ulceratie van de Lijfmoeder behandelen, en de Vrouw, die haar vertrouwen op haarl. gesteld heeft ten minsten vrugteloos vermoeijen, wanneer zij haar onder 't meenigvuldig gebruik van hulpmiddelen, en waar van de geduurige Aanhouding immers niet onverschillig zijn kan, doen bezwijken

Ten Opzigte van de Witte vloed (*Fluor Albus*)

 die

die in deeze Ziekte bijna altoos toeneemd, is hier geen kenmerk van, voor zoo verre zij meede tot andere Kwalen betrekking heeft, nadien veele Vrouwen met deeze laſtige uitvloejing, alhoewel zonder eenige verſlapping of nederzakking van de Baarmoeder (*Uterus*) gekweld zijn. Men heeft Waargenoomen dat in de verſlapping der Lijfmoeder (*Relaxatio Uteri*) door eene te groote Vetheid of poeſeligheid veroorzaakt, en de buiten gewoone zwaarte van de dikke of vette Banden op de Lijfmoeder perzende, de witte vloed veel Sterker en meenigvuldiger is, om 'dat de Lijfmoeder van alle zijden gedrukt werdende, ieder Ogenblik 't vogt dat in haar Water vaten (*Vaſa Lymphatica*) onthouden werd, uitdrukt, waar door veroorzaakt werd, dat haar inwendige Oppervlakte (*Superficies interna*) door eene grootere quantiteit vogts als naar gewoonte beſproeijt werd; want dit Waterige vogt of *Lympha*, ontlaſt zich in eene gezonde Staat eeven als een dauw, op dat 't inwendige Weeze (*Facies interna Uteri*) van de Lijfmoeder altoos zagt en vogtig zal gehouden werden; en wanneer het deeze bediening Waargenoomen heeft, werd het door middel van de *Venæ* of bloedaderen in de Algemeene Weg van den Omloop of *Circulatie* te rug gebragt, alzo dat men het na buiten niet ziet ontlaſten; maar in deeze *Laxitas* of verſlapping, bevind zig de Baarmoeder gedrukt, en daar loopt een veel grooter quantiteit van dit vogt uit het geene de opſlorpende vaten niet in Staat zijn wederom op te neemen; 't kan ook misſchien plaatz hebben dat haar Werking door de drukking verhindert werd.

Het vogt werd dan gevoelig naar buiten gebragt, en het verandert in kleur en dikte, na den Weg die

die het heeft doorgegaan: Want daar het te vooren helder en doorſchijnend was, werd het dik donker en wit, wegens zyn traage voortgang en de hitte of warmte van dit deel; waarom het van zoodanige onkundige en baatzugtige kwakzalvers, voor Etter (*Pus*), verſweering (*Suppuratio*) of Stoffe uit eene Ulceratie, inzonderheid wanneer zij ze bij de pijnen van de verſlapping gepaard vinden, gehouden werden. Door zodanige valſche en bedriegelijke Waarſchijnlijkheden, is het, dat zich veele zeer eerbaare Vrouwen, hebben doen overhaalen, om te geloven dat zij een *Ulceratie* of verouderde zweer in de Lijfmoeder hadden, welkers geneezing zij gezogt en toegeſtaan hebben, in weerwil van al 't geene lieden van een uitblinkende en geduurige practijck, en hier van in alles 't geene de Lijfmoeder aangaat meerder verlichtinge bezittende, als die de Vroedkunde nooit geoeffend hebben, haar hebben kunnen zeggen.

Wij hebben onlangs een vermaard Man gezien, die na dat hij eene geruime tijdt in een ander gedeelte van de konſt uitgeblonken had, gaf hij zich over, om in een afgezonderde plaats, die hij door zijn vlijt en gedurige Arrebeid, bekomen had, zich toe te leggen op de behandeling van de Ulceratien of Oude zweeren der Lijfmoeder, en men kan niet zeggen dat hij door Zugt tot Eer of begeerte tot geld aangedreeven wierd; zijn aghting was gemaakt, en heeft zijn beroep altijd met veel roem bekleed.

Kragtiglijk aangedaan over de zwakkelijke Omſtandigheden, waar van hij zeer dikwijls getuigen geweeſt was, en met medelijden voor een groot aantal van Vrouwen, die hij hier meede had gekwelt gezien,

zien, bezielt, Oordeelde hij van zijn plicht te zijn, zich tot dat gedeelte van zijn konst aftezonderen, en zich met de grootste oplettendheid op die ziekte toe te leggen. Maar de begeerte of Zugt tot de geneezing, en de zuivere voorneemens, kunnen geene verlichtinge geeven van 't geene waar van men onbewust of onkundig is; en nademaal hij nooit de Vroedkonst hadde geoeffend, ontbraken hem ook die trappen van Kennisse, die de beoeffening van die konst alleenlijk geeven kan.

Den uitkomst beantwoorde ook geenzints aan zyne verwagtinge, en niet tegenstaande de zorge die de berugte en wel bekende Vrouwe naamen, wiens Ulceratien in de Lijfmoeder hij behandelde, om zijn kunde en behandeling in die Ziekte rugtbaar te maaken, wierd 't gemeen, dat zeedert eenige tijd misleidt geweest waar, de Oogen geopend. Zommige van zijn lijderessen te onvreeden dat zij geene verligtinge gevoelde, oordeelde veel liever haar ongemakken te hehouden, dan haare overige gezondheid door een menigte onnutte middelen te bederven; anderen na 't Juk der bijgeloviglieid afgelegt te hebhen, bragten zich de eerste raadgeevingen die men aan haar gegeeven hadde te binnen, en niet afkeerig van kinderen te zullen krijgen, zijn daarna in der daad zwanger geworden, en na haar Verlossinge of Kraam zich aan eene zeer naauwkeurige leefmaat (*Diæta*) overgegeeven en 't bedden een geruimen tijdt gehouden hebbende hebben zich geneezen of zeer veel verligt bevonden, zoo wel van de voorgemelde Zmerten, als van de onmatige uitvloejinge waar aan men de naam van eene verouderde zweer of Ulceratie van de Lijfmoeder gegeeven had.

Alhoewel ik gezegt hebbe dat men zonder de Vrouw

Vrouw te Onderſlaan, men over de Verſlapping van de Lijfmoeder zou kunnen oordeelen, is het nogthans zeer goed, dat men in zoodanige gevallen, waar in men eene t'zamenknopinge van ziekten veronderſtelt, den vinger in brengt en onderzoekt of dit ingewand (*Viscus*) ook Scirrheus, Spongieus of ontaard is, om met zeekerheid over haar ſtaat en toeſtand te kunnen oordeelen, en de Geneezing, niet dan voor zoo verre 't moogelijk en de Ziekte Geneeſlijk is te doen verhoopen.

De hulpmiddelen om deeze Ziekte van de Lijfmoeder te herſtellen of haare ſmerten te verzagten, beſtaan in eenige algemeene middelen, en in eene zeekere ligging, die naauwkeuriglijk dienen in acht genoomen te worden. Men heeft ook nog eene andere hoope van uitkomſt voor de ſterke Vrouwen; namelijk dat zij maar eens ſwanger werden. De algemeene middelen zijn de *Aderlating*, *Buikzuivering* mits dat zij geene braakinge kunnen veroorzaaken, *Wond en t'zamentrekkende Soepen*, waar in een *Kalfs-hart* en *leevendige Adders* gekookt zijn; waar bij men ook doet de Wortelen van vijf blad (*Quinque folium*) groote Zmeer of-Waalwortel (*Conſolida Major*), Oſſetong Kruid (*Bugloſſa*), Sanikel, wintergroen (*Pyrola*), Maagden Palm (*Vinca per Vinca*), enz., deeze Soepen moeten in een Waterbad (*Balneum Mariæ*) in eene wel gefloten of toegeſlooten keetel bereid worden. Na dat men deeze Soepen omtrent veertien dagen, min of meer, na dat haare uitwerkingen goed zijn, gaat men tot het gebruik van een Opiaat, dat in Staat is de Werking van de Vaten en de Warmte te vermeerderen als meede de verteeringe van de Spyzen (*Digeſtio*) te verbeeteren over. Zoodanig is 't *Opiaat van Salomon* of eenig ander *Electu-*

arium, in welkers bereidinge de opslorpende (*Absorbentia*) Hart-Sterkende (*Cardiaca*) en maagmiddelen (*Stomachica* gevonden worden.

Onder 't gebruik van die middelen, en zelfs zal men naderhand, een ander middel waarop ik veel meer dan op alle andere vertrouwe kunne in 't werk stellen; namelyk 't bedde, 't geene de lijderresse zoo lange houden zal, als immers mogelyk is; zy zal haar borst wat laag en 't hoofd een weinig verheeven de lendene en de billen door een kussen ondersteund, de beenen door een klein hoofd kussentje een weinig onder de kniën gekromt of geboogen houden. Zy zal vooral ook zorge moeten draagen, geduuriglyk door zagte buikweekmaakende middelen (*Laxantia*) haar Stoelgang te bevorderen, om alle heevige persingen te vermeiden, en haar ontlasting van afgang als ook van Water op een plat bekken, zonder uit haar bedde te gaan, maaken. Ik keure de zakjens uit *adstringeerende* of t'zamentrekkende en *Aromatieke* of welriekende kruiden en poeders niet af, die naa dat men ze eenige tijd in warme Wijn, of Wijn Azijn gelegt heeft, om van dit vogt doortrokken te werden, op 't Zieken deel aangelegt werden. Men kan deeze Zakjes 'er een uur lang op laaten leggen, waar na men ze koud geworden zijnde weederom in 't vorige aftrekzel doopt, en op nieuws aanlegt.

Ik kan omtrent de Inspuijtingen (*Injecti*) dezelvde toegeevendheid niet gebruiken, dewijl ik geloove, dat dezelve in zodanige Ziekten zeer ondienstig zijn; niet tegenstaande het goed credit dat ze bij zeer veel Vrouwen verkreegen hebben, die waanen dat zodanige Inspuitingen lynregt tot de grond van de kwaal gaan, daar 't zeer zeeker is, dat zij

nooit

nooit tot in de Lijfmoeder kunnen koomen. Ik Schrijve haar geene andere nutbaarheid (zoo zij 'er een hebben) toe als om op zijn beſt tot de Zindelykheid te dienen. Maar een veel treffelijker middel is de damp of Waasſem (*Vapor*) vanwelriekende kruiden, in zwaare roode Wijn gekookt. De vlugge deelen (*Partes Volatiles*) van die kruidoor de hitte met de Water deeltjes, die zeer fijn verdeelt zijn, naar boven klimmende, zijn in ſtaat door het vaſte en binnenſte Weefzel in te dringen. De ondervinding heeft zeer dikwijls, dit denkbeeld, 't geen wij van dit middel hebben beveſtigt. Bij aldien alle deeze middelen vrugteloos geweeſt zijn, de Vrouw van een goed temperament en nog Jong is, kan men haar de Zwangerſchap, die haar in geen ſlegter toeſtand brengen zal, aanraden; zij kan haar zomtijds daar en tegen heijlzaam zijn en haar geneezen, gelijk men in dergelijke gevallen heeft gezien, al het gene hier voor gemeld is naauwkeurig in acht neemende. Zij moeten bij na de gantſche tijd van haar zwangerſchap haar gewoonlijk bed houden of van een Ruſtbank gebruik maaken, en als vooren den Stoelgang door laxeerende Middelen te hulp koomen; men moet haar, weegens gebrek aan beweeginge, alle ſes weeken een Ader Openen, en in de laatſte maand van de Zwangerſchap zagtelijk doen purgeeren. Men zal haar op een daartoe geſchikt bedde Verloſſen, en eenige tijd naar de Verloszing op haar gewoonelijk bed overbrengen, en op 't zelve een of twee maanden in eene vlakke ligginge houden of laten blijven, en die in Staat is de Baarmoeder te doen gewennen in haare natuurlijken ſtand te blijven, waar door aan de banden tijd en gemak gegeven werd, van zich allengskes

meer en meer in te krimpen, om dit deel in 't vervolg beter te onderfteunen.

Het is niet moeijelijk te begrijpen, dat naa mate het kind groter werd, de Lijfmoeder meer en meer opwaards gedreeven word, naar boven naade Borft toe, om dat ze in het beneedenfte gedeelte van den Onderbuik geen plaatz houden kan. De Lijfmoeder dan door de bekende Oorzaak opklimmende, geevt gelegendheid aan de Banden van te kunnen verflappen en koomen als dan in weerwil van de toeneemende zwaarte van de Lijfmoeder in een zoort van ruft, om dat de bekende banden op die tijdt dit Ingewand niet onderfteunen. Zy leund als dan van vooren op 't fchaambeen (*Os Pubis*), en op de Spieren van de Middel bovenbuick (*Epigaftrium*); van agteren op 't Heiligbeen (*Os Sacrum*) en ter zijde op de Heup of Darmbeenderen (*Ilia*). De waare kenmerken waar uit men weeten kan dat de bodem van de lijfmoeder (*Fundus Uteri*) teegen het einde van de Zwangerfchap, niet meer door haare banden onderfteund- en opgehouden werd; is dat zij zich van alle zijden beweegd, en dat zij alle beweegingen van 't lighaam volgd. De vermaarde *Hr. van Deventer* heeft te regt in zijn Vroedkundig werk, aangemerkt, dat de breede ronde banden (*Ligamenta lata & rotunda*) die buiten de Zwangerfchap, zich aan de zijden van de Bodem van de Lijfmoeder inplanten, en dezelve in haar plaatz houden, beneede haar middelfte gedeelte, wanneer ze gevuld is, ingeplant worden, en als dan aan haar bijna van geene de minfte dienft zijn. De reden die hij 'er van geevt, is dat de bodem van de Lijfmoeder meer tot haar uitbreiding toebrengt, als alle haar andere deelen, als zijnde haar dikfte plaats;

plaatz; alzoo dat die bodem van de Baarmoeder, in de Natuurlijken ſtaat, boven de gemelde banden geleegen zijnde, zoo moet dezelve, naa maten dat hij naar de borſt opklimt 'er van afwijken, en eene loſſe bal uitmaken, die niet meer opgehouden werdende, zich rondom naa alle de zijden van de Onderbuik kan bewegen.

De Neder of uitzakking van de Lijfmoeder (*Procidentia Uteri*) werd door dezelfde Oorzaaken als de Verſlapping, te weeggebragt, en veroorzaakt dezelfde toevallen van ſmerten enz. Zij zijn zelfs heeviger als de uitzakking ſchielijk geſchied. Maar dewijl deeze Ziekte zich trapswijze openbaard, en bijna niet dan aan gemeene Vrouwen te beurt valt, werden zy allengskens aan die zmerten die door de uitzakkinge te weeg gebragt werden gewoon, en klaagen in 't gemeen 'er niet eerder over, als wanneer zy haar in 't gaan, dragen van zwaarten, komen hinderlijk te zijn. De grouwelijke laſten of vrachten, de geweldige vlagen in den Arbeid zijn wel de algemeenſte Oorzaken van de uitzakking van de Baarmoeder; en hier van is 't, dat ik gezegt hebbe, dat Vrouwen die haar gemak kunnen houden, zeer zelden aan die ongemakken onderheevig waaren..

In de uitvalling (*Prolabſus*) daalt de hals van de Lijfmoeder (*Collum Uteri*) breeder tot de groote lippen der Schaamdeelen (*Labia magna pudendorum*) zomtijds komt dezelve geheel buitenwaards te voorſchijn, en als dan zijn de banden zoodanig verlengd, dan zij bijna geen gevoel meer hebben, nademaal dit deel, door de minſte arrebeid, die de Vrouwen doen ter lengte van 2 of 3 duijmen uitkomt, zij eeven gemakkelijk met de hand weder

der ingebragt werd, zonder dat de lijderesse hier van of bijna geene of zeer kleine zmerten gevoeld. Deeze zoort van Ziekte kan niet wel uit de grond of *radicaal* geneezen worden.

Men dient zich alleen aan eene onderhoudende Cure (*Curatio Palliativa*) te bepaalen, hier in bestaande, om de Uitgezakte Lijfmoeder weder in te brengen, en haar in de Scheede te houden, door middel van ronde ovaalsgewijze Moeder Ringen (*Pessaria*); Ik agte de ronden voor de besten; om dat als men ze eens ingebragt heeft, zij zoo ligt niet uitkomen en de lijvmoeder beeter ophouden. De Vrouwen die in de noodzakelijkheid zijn van een Moeder Ring te dragen, dienen zeer zorgvuldig te zijn, en zich lauw water of eenig Wond Water (*Aqua Vulneraria*) in te Spuiten om alle Slijkerige en onreine Aanfetzels romdom de ring te verhoeden, die zomtijds Ulceratien en zelvs aanwasfinge in de de Scheede veroorzaken, om dat *Pessarium* alle de klieren van de Scheede en van de hals van de lijfmoeder, drukkende, zij haar vogt dat zij affcheiden, in grooter quantiteit doen uitstorten, 't zelve belettende naa buiten te loopen, werd dit vogt aldaar opgehouden, verdikt, en maakt eene Stoffe die lange in eene warme plaats opgehouden, verderft en fcherp werd, bij gevolg de plaatz daar hij zich aanzet, kan doen Ulcereren.

TWEE-

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van de Omkeering van de Lijvmoeder.

DE omkeering van de Lijvmoeder (*Inversio Uteri*) is niet anders dan wanneer dit deel in zich zelve nederzinkt met zyn bodem, dat is te zeggen dat de bodem van de Lijvmoeder (*Fundus Uteri* binnewaarts treedt, en buitenwaarts dwars voor of buiten de Opening of liever de Mond van de Lijvmoeder (*Orificium Uteri*) uitkomt; op dezelvde wijse als men de bodem van een beurs of zak ziet uitkomen, in de ingang als men ze omkeerd. Dit ongemak stelt de lijderesse zelden in 't gevaar van spoedig te zullen sterven, dan wanneer ze in de Verlossing na 't afhalen van de Nageboorte onmiddelijk komt te volgen. Maar 't is ook teevens 't eenigste geval waar door zij van dit toeval volkomen radicaal kan hersteld worden. Want wanneer zij zich in alle de andere omstandigheden openbaard, brengt zij maar meer of min ongemak aan, zonder bijna ooit doodelijk te worden, maar men kan dan ook niet anders dan tot die Middelen die in eene onderhoudende geneezingswijze (*Cura palliativa*) voorgeschreven werden, zijn toevlugt neemen.

De oorzaken van de Omkeering van de Lijvmoeder zyn verscheiden, De eerste en de gevaarlijkste van allen, is die geene die door een geweldige uithaaling van de Moederkoek te weeg gebragt werd: Want als een ongeoeffende Vroedvrouw of Vroedmeester halstarrig volhard een vast ge-

gekleefde Moederkoek uit te haalen, de bodem van de Lijfmoeder kan onmoogelijk de pogingen die een ongeduldige hand in 'twerkſtelt omhaar te bekomen wederſtaan. Hy moet noodzaakelyk tot zich zelve wederkeeren om de weg, die een vaſt gekleefde moederkoek, hem doet houden tot dat hy buyten de opening van de Baarmoeder gekoome zynde, geheel nog vaſt met de Moederkoek vereenigt, naar buyten getrokken wert. Het geen dat bij deze, door zoodanige oorzaak te weeg gebragte omkeering van de Lijfmoeder gevaar aanbrengt, is de verſchrikkelijke bloedſtortinge die altijd een zoodanig toeval verzeld; of de ontſteeking die hier zeer kort op volgt, dat in weinig tijds de koortzen en 't heet vuur(*Langrena*) de lijdereſſe doen Sterven. Maar als die of deeze aan wie dit ongeluk overgekoomen is hunne zinnen behouden, kunnen zij, indien zij de tijd in acht neemen lichtelijk hunne miſlag herſtellen, en zulk een groot ongeluk verhelpen. Hij of zij dienen nogtans, niet geheel in de kunſt onkundig te zijn. Men tragt dan na het weer inbrengen van de Lijfmoeder (*Reductio Uteri*) die in die tijd gemakkelijk geſchied, en die een Vrouw voor een bijna Zekere dood behoed te bezorgen.

Om in die konſt bewerking wel te ſlagen, na dat men met de vingeren de aangekleefde Moederkoek van de bodem der Lijfmoeder afgeſcheiden heeft doet men de vrouw vlak neder leggen, met de borſt heel laag, maar de billen meer verheeven. De Vroedmeeſter dan door de uitvloeijing van bloed, en door de verſche verwijdering der deelen begunſtigt zijnde brengt zijn hand in, en leunt meer op de Zijdelingſche gedeeltens, als op de

de omgekeerde bodem, uit vrees van die te verwijderen, en bij tusſchenpoosingen met de Vingeren dan na d'een, dan na d'ander zijde duwende, kan aldus zoo vorderen dat hij de bodem van de Baarmoeder weer in zijn plaats brengt en 't gantſche deel in haar natuurlijke ſtaat herſteldt; waar na de Bloedſtorting ophoud en de Lijdereſſe teekenen van beterſchap geevt.

Alhoewel het oogenblik dat op de Kinderbaaring volgt wel het gunſtigſte is, om 't inbrengen van de Lijfmoeder die verſch omgekeert is, te onderneemen; is men altijd niet zeeker hier in wel te ſlagen; het zoude zelvs eene groote onvoorzigtigheid zijn halſtarriglijk een al te groote teegenſtand te willen overwinnen, byaldien eene zeer moeijelijke konſtbewerking, aan de vrouw ſtuijpen of flauwtens zoude verwekken. Het zou in diergelijk geval beter zijn op te houden met te arbeijden en zich te vergenoegen met de bodem van de Lijfmoeder ingebragt te hebben; om dat men in 't vervolg middelen vinde die in ſtaat zyn hem daar in te houden.

De andere oorzaaken van Omkeeringen zijn zwaare arbeijden die de Vrouw zal gedaan hebbe, of het dragen van al te zwaare laſten. Het zijn zomtijds de gevolgen van een overmaatige verſaameling van vet, zoo wel van de Darmen als van 't Net, die zulks te weeg brengen. Zomwijlen hangt eindelyk de omkeering van de Baarmoeder van de overtollige Vogtigheeden van dit Ingewand af, die uit dezelve geduuriglijk uitvloeijen, waar door zy verzwakt en buiten ſtaat geſtelt werd om 't gewigt van de Lighaamen die zonder ophouden op haar ſteunen, te kunnen draagen, en die eindelyk 't gewelf doen nederſtorten, en het als een

breuk (*Hernia*,) dwars door de opening, doen doorgaan. Als de omkeering van de Lijfmoeder door eenige van die oorzaaken ontftaat, kan zij, zonder dat de Menfch die 'er meede aangedaan is aanmerkelijke pijnen lijd, toeneemen, om dat zij zich 'er allenskens na fchikt en dat het deel zich tot een ongefchiktheijd die trapsgewijze en ongevoelig gefchied, aanwint. Inderdaad men merkt aan dat de fmerten van deeze halve omkeeringe die men bij eene onvolkoome breuk (*Hernia incompleta*) kan vergelijken, minder zijn, als die geenen die de verflapping van de Lijfmoeder veroorzaaken. Het geen te weeg brengt dat veel vrouwen die een geruijmen tijd die Ziekte, zonder te klaagen gedraagen hebben, haar in een gevorderde Ouderdom fchielijk een aanmerkelijk gezwel in 't deel overgekoomen is, die enkelde pogingen om ter ftoel te gaan veroorzaakt hadden. Het fchijnt dat men niet, dan de verflapping van de opening die in de ouderdom, zoo wel als 't gantfche Lighaam verzwakt werd, en die de kragt niet meer bezit om een gewigt dat haar zeedert zoo een geruijme tijd laftig geweeft heeft, kan befchuldigen.

De teekenen van die Ziekte werden zeldzaam als door 't onderflaan met zeekerheid verkreegen, en zomtijds door 't gezigt; waar door het gefchied dat men bijna altijd te laat gewaarfchouwd werd; en dat meeften tijd de middelen om 'er in te voorzien, ontbreeken. Het was dan te wenfchen, dat de vrouwen, na de minfte gewaarwording van pijn, of de minfte ongefchiktheid de Baarmoeder de ontijdige fchaamte afleijden en zich door Menfchen wiens ondervinding en opregtigheid bekend zijn zich lieten onderzoeken om bij

tijds

tijds de aart van de kwaalen die in dat deel kunnen overkoomen te ontdekken. De Vroedmeester met de Geneesheer eensgezind zijnde, kunnen niet alleen de voortgang van de kwaal, doen voorkoomen; maar nog daar en boven, de geneezing op zijn tijd onderneemen, dat is te zeggen, in haar oorsprong de ziekte volkoomen herstellen. Dit onderzoek zoude een groot voordeel aanbrengen, al vooronderstelt men dat 'er geen kwaal in de Lijfmoeder ontdekt wierd, het zou de ongeruste vrouwen bij wien de zmerten een gevaarlijke Ziekte doen vreezen, gerust stellen: Men zou met een voorkoomen dat zij voor haar kwaal en deszelfs waare oorzaak geene tegenstrijdige middelen zoude inneemen, en haar misschien voor de strikken bevrijden van die zoogenaamde Heelders van verouderde Verzweeringen op wien een groot gedeelte van vrouwen ligtvaardig haar vertrouwen stellen, nademaal zij maar alleenlijk zich van haar geld ontlasten, en hun lighaam door het inneemen van veel middelen, die de minste vermindering van de kwaalen daar zij van te vooren meede gekweld waaren te weeg gebragt te hebben, uitputten.

Een voorzigtiger Vrouw als die geenen daar ik zoo even van gesprooken hebbe omtrent dertig jaaren oud zijnde, werd door zeer heevige smerten zoo in de Schaamdeelen, als in de omtrek van de Lijfmoeder overvalle, zoo dat zij Nacht en Dag kermende. Een middelmatige Koorts had zich bij die smerten gevoegd, en zij wierd nu en dan een uitvloeijing die zomtijds van enkeld bloed was, gewaar, en altemets witte stoffen, waaraan men den naam van etter had kunnen geven. Niets kon meer eene kwaadaartige verouderde verzweering, vertoonen als die Ziekte; nogtans haar Geneesheer

die door zijn voorzigtigheid en ervaarendheid, de groote naam die hij verkreegen heeft, wel verdient, kon niet besluiten zijn oordeel op die blijken te vellen, en zonder meer verlichtinge verkreegen te hebben, verzekering te geven. Hij liet haar dan door haar Vroedmeester onderzoeken, die de Lijfmoeder geenzints aangedaan bevond te zijn, nog in dezelve eenige beginselen van verharding, nog geen kankeragtige verzweering. Hij bemerkte alleenlijk dat zij vogtig was, gespannen, en uittermaaten pijnelijk voor het aanraaken. Hij deed 'er zijn verhaal van aan den Geneesheer die oordeelde dat die hevige pijnen uit de scherpigheid der stoffen die uit die deelen vloeijden ontstond, en van de brand, die 'er op gevolgt was. Volgens 't denkbeeld dat hij bij zich van de ziekte gemaakt had, liet hij de Lijderesse verscheijde maalen aderlaaten, schreef haar verkoelende, en een weinig bittere Soepen voor, en liet haar de baden en stoovingen op de Onderbuik gebruijken, in hoope dat hij door die middelen de hevigheid van de kwaal, zou stillen. Maar in plaats dat de lijderesse verligting bekwaam, klaagde zij hoe langer hoe meer, en werd zoodanig geplaagd dat zij genoodzaakt werd eenige bereidingen uit de *Opium*, die voor eenigen tijd de pijnen stilde, te gebruijken; maar die naderhand met dezelvde wreedheid verwakkerde. Verwondert zijnde over de hartnekkigheijd van een Ziekte, die men uit een ontsteking te ontstaan hem verzeekerd had, dagt hij dat de Vroedmeester zich kon bedroogen hebben, en dat misschien een ander, het geen dat voor de eerste verborgen geweest had, ontdekken zoude, ik werd 'er geroepen en na dat ik alles met een naukeurige oplettendheid onderzogt hadde ver-

zeeker-

zeekerde ik, gelijk mijn Meedebroeder, dat de Baarmoeder met een enkelde ontſteeking bezet was; ik voegde 'er zelvs bij, dat zij door geen ander gebrek aangedaan was. Die overeenkomſt van gevoelen van twee Menſchen die zich niet gezien hadden, deed de Geneesheer van zijn vermoeden afzien, hy liet de Aderlaatingen en de Buikzuiveringen na en kwam weer tot het gebruijk van de baden, Alle die middelen maakten in der daad de lijdereste zeer zwak, maar zy verzwakten teffens de ziekte en haar oorzaak; zij droogde de uitvloeijing op, en naamen de ontſteking weg; en de lijdereſſe werd in een volmaakte gezondheid na dat zij twee maanden lang de verſchrikkelijkſte ſmerten geleeden had, herſteld: Ik hebbe mij verpligt gevonden het verhaal van die ziekte te doen, hoe vreemd dat zij is, aangaande het onderwerp van dit Hoofdſtuk, om daar meede de Heeren Geneesheeren te onderrigten, dat zij zich niet te veel over de toeſtand, van een deel, waar in de vrouw klaagt dat zij pijn gevoelt, kunnen laaten onderrigten, en die de Geneesheer nog zien, nog voelen kan, om dat zonder die voorzorg, het hun onmooglijk is de waare aanwijſingen (*Indicationes*) te volgen die de ziekten aanduit. Dit verhaal zal met een tot waarſchouwingen voor de vrouwen dienen, dat zij vroegtijdig over een ſtaat die haar ongeruſt maakt raadpleegen, en dat zij daar toe niet als ervaarene en opregte menſchen verkiezen, op dat zij de aart van haare kwaalen kunnen ontdekken, of dezelve, indien zij met geen gevaar verzeld zijn, te kennen geven.

De Geneezing van de omkeering (*Inverſio*) is tweederleij, de eene volkoomen, en de andere on-

derhoudende. De volkoome geneezing (*Cura radicalis*) heeft weijnig plaats, behalve in die, die na de Kinderbaaring gelijk ik reeds gezegt hebbe overkomt, alhoewel een van mijne Medebroederen mijn verzeekert heeft, dat hij een verouderde geneezen heeft. Ik geloove nogthans, dat het gevaarlijk is, de inbrenging van die ſoorten van omkeering te onderneemen.

De onderhoudende Geneezing (*Cura pallitiva*) komt te pas in de verouderde omkeeringen die uit een inwendige oorzaak afhangelijk zijn. Zy beſtaat in 't inhouden van de tot aan de opening weer ingebragte Lijfmoeder door middel van een Moeder-ring (*Annulus*), die men van tijd tot tijd verandert. Zijn gebruijk vereijſcht een nettigheid, die men zich ligt door behulp van inſpuijtingen verſchaft.

Als de Vrouwen aan wien die Ziekte overkomt, door welke oorzaak het ook zij, jong zijn, hebben zij 'er meer ongemak van, om dat haare Maandſtonden bijna altijd onmatiglijk vloeijen, en zoo ras als de uitvloeijing ophoud, de Lijfmoeder die geduurig opgeſtolpt word, brengt een weijagtige ontlaſting voort, of een witte Vloed (*Fluor albus*) die door haar verblijf, een ſterke en ſcherpe reuk verkrijgen, dewelke dan 't inwendige van die deelen zou ſtukken bijten, en pijn verwekken die onverdragelijk zoude zijn, als dikwils toepasſelijke herhaalde inſpuitingen die niet ſtilden. Maar als de tijd van hun maandſtonden geheel over is, hebben zij zoo veel ongemak 'er niet van. Ik heb 'er verſcheijden gezien, aan wie alhoewel de Lijfmoeder geheel en al omgekeerd was, en na buijten hangende, geen ander ongemak plaatz had, als een moeijelijke gang, zonder dat 't aanraken

ken, of de uitwendige lucht 'er eenig pijnnelijk gevoel aan veroorzaakte. De beſte inſpuitingen zijn afkookzelen van Wond Kruiden, of van enkele overgehaalde Wond Waters (*Aquæ Vulnerariæ*) onder de welke, men met *Lavendel*, *Thym*, *Myrthe*, en anderen diergelijke Wateren vermengt. Als'er pijn en brand bij zijn, kan het Water van *Kaasjes* bladeren, van Heemſt van Moerbezien, van Lijnzaad, met Kalk Water vermengd van zeer veel dienſt zijn.

DERDE HOOFDSTUK.

Van de Verharding in de Lijfmoeder.

DE Verharding in de Lijfmoeder (*Scirrus Uteri*) is een hard en ongevoelig gezwel, dat zomtijds 't geheele weezen van dit ingewand beſlaat, edog meeſten tijd 'er maar een gedeelte van. Deeze werd veroorzaakt door vogten die allenskens in haar vaten opgehouden zijnde en vooral in de water vaten zich verdikken, en ongevoelig verharden, om dat de warmte van de plaats, haar dunſte gedeelte ligtelijk doet verteeren. Men begrijpt wel dat de Verharding van de Lijfmoeder, niet zonder een min of meer aanmerkelijke vermeerdering van haar omtrek voort gaat.

De tekenen waar door eene Verharding die tot eene zeekere trap gevordert is zig doet kennen, zijn een hardigheid in de onderbuik, waar de Baarmoeder geplaats is; een ligte pijn als men 'er opdrukt; en als men harder drukt, dan word men een beweeging van neerklimming, en oprijſing gewaar; In de verharding van de breede banden is ze zoo kenbaar niet, in de

verdubbeling van 't buikvlies (*Duplicatura Peritonei*) in het Darmſcheil (*Meſenterium*) en in de andere deelen van de Onderbuik; zelvs de verhardingen van alle die deelen zijn bijna onbeweeglijk. De andere teekenen van een verhard Gezwel, zijn een gevoel van zwaarte op de Bilnaad (*Perinæum*), pijnen in de Liesſchen, en in de Lendenen als de Vrouw overeinde ſtaat, zomtijds moeïjelijkheid in 't water maaken; de Lijderresſe heeft nu en dan van tijd tot tijd verheffingen van Koorts, en raakt dikwils de Eetluſt kwijt; als men de hals van de Lijfmoeder door de Schede voelt, vind men hem grooter, korter en ongelijker, en in zijn omtrek harder; men kan zelvs hier en daar voelen of taſten, zonder eenige ſmerten te veroorzaaken.

Alhoewel de vrouwen tot op die tijdt toe wanneer hunne maandelijkſche zuiveringen natuurlijk ophouden, vatbaarder voor een verhard Gezwel zijn, als de Jongen, en die de maandſtonden op haar gezette tijd hebben; kunnen deezen nogthans 'er meede door een groot aantal van oorzaaken overvallen worden, zoodanige zijn vergaderingen van vogten, of overblijvſelen van kraamen, of wanneer de lucht tot in 't weefzel van de Baarmoeder ingedrongen is, en aldaar door zijn verblijv en door de warmte van de plaats, verdikt is geworden; zomtijds zijn onverwachte ſchrikken, die niet alleenlijk de welgeſtelde loop van 't maandſtondelijke bloed doen ophouden; maar 't zelve doen ſtollen, en buijten ſtaat ſtellen van zich door d'een of andere zijden te kunnen ontruimen hier de oorzaak van zyn. Eindelijk kan ook een verhard gezwel een gevolg zyn van kneuzing (*Contuſio*), door ſlaagen aan de Lijfmoeder toegebragt, van zwaar vallen, waaruit men ligtelijk begrijpt, dat alle de Dogteren, zoo

wel

wel als de Vrouwen aan die Ziekte onderworpen zijn.

Een *Schirrus* is in den beginnen bijna ongevoelig, hij werd alleeniglijk als hij aanmerkelijk groot geworden is laſtig, of als de ſtoffe waar uit hij beſtaat een kwaaden aart aanneemt.

Het gebeurt zeldzaam dat als men de geneezing van een *Schirrus* in zijn begin onderneemt, of hij wijkt voor die gepaſte middelen, die men om hem te geneezen, in 't werk ſtelt. Die middelen zijn de Aderlaatingen, Stovingen (*Fomentationes*), heele baden die dienſtiger zijn als de halven, om het Evenwigt van de uitwaasſeming en doorſtraaling, (*Æquilibrium Tranſpirationis & Circulationit*) te behouden, ligte Buikzuiveringen, die dikwils herhaald worden, bittere met zagte openende verdunnende en verſmeltenden middelen, die niet gevaarlijk zijn.

Ten opzigte van de *Schirrus*, die de ongeregeldheid van de Maandelijkſche zuiveringen of haar ophouding (*Retentio*) op zeekere Jaaren (*Ætas critica*) van afſcheiding, veroorzaakt, is zoo handelbaar niet, alhoewel de ſtoffe die hem doet voortkoomen van geen kwaaden aart is; om dat de Veerkragt van de lijfmoeder (*Elater Uteri*) begint te verzwakken, haar kragten niet genoegzaam zijn, om zich van een vergadering van vogten (*Accumulatio Humorum*), die haar overladen, te ontlaſten, en zij geniet niet als voorheen het voordeel van een maandelijkſche welgeſchikte ontlaſting. Aldus is het dat het Vogt dat geduurig in de Lijfmoeder gebragt werd, en dat niet meer na gewoonte in de algemeene weegen van de omloop, nog op zijn tijd ontlaſt werd, word

in korte tijd zoodanig by een vergadert, dat het dit ganfche ingewand vervult; verdikt en aldaar door gebrek van beweeging, en door de warmte, met 'er tijd een taftbaare verhardinge te weeg brengt.

Als deeze *Schirrus* nog in die ftaat is, dat de lijdereffe 'er geen pijn aan heeft, of in die wanneer 'er geen uitvloeijing uit de Baarmoeder gefchied is ze nog vatbaar voor eene verandering ten goede: Want dan heeft men reden van te veronderftellen dat 't vogt die de kwaal verwekt heeft van geen kwaaden aart is, en dat het niet als door teverdikken nadeelig is. Derhalven dient men te tragten dit verhard gezwel te verdunnen, of ten minfte zijn aangroeijng door behulp van de hier boven aangeweezene middelen of anderen van meer vermogen, te verhoeden.

't Is zeeker dat door een gepafte beftiering van die middelen, men dikwils een *Schirrus* verdraaglijk gemaakt heeft; en men heeft vrouwen gezien die ze een groote aantal van jaaren, zonder dat zij de voornaamfte oorzaak van haare dood geweeft zijn, gedraagen hebben.

Daar is een ander zoort van *Schirrus* die zeer gevaarlijk is, en is die geene die door een Kankeragtig, of Venerifch vogt (*Humor Cancrofus feu Venereus*) voortgebragt werd; maar dit gezwel kan niet lange in die ftaat van enkelde hardigheid blijven om dat 't vogt welke het te weeg brengt, van dien aart niet zij om zonder werking in dat deel te blijven, en bijna zoo ras, als het 'er zig geplaaft heeft, komt te giften, en de vaten die het onthouden doorknaagt; en zich door verfcheide openingen een Weg baanende, onderhoud het een bijna geduurige uitvloeijing, die Kankeragtige of

be-

bezmettelijke *Ulceratien* of verzweeringen veroorzaakt. Die uitvloeijing, hoe overvloed g dat zij is, brengt geen verligting aan de Lijderesse: het grondbeginzel van bezmetting die in dit deel bepaald is, verderft alle de vogten die 'er aan koomen en die zelvs door de geduurige prikkeling 'er ingetrokken werden. Dit verwekt dan een Ziekte die alle de middelen halstarriglijk weederstaat, en eindelijk doodelijk is. Men noemt dit verzwooren hard gezwel, (*Scirrhus* en *Cancer exulceratus*) of verzwooren Kanker.

Men heeft aangemerkt dat als 't vogt van dit zoort van *Schirrus* in de bodem van de Lijfmoeder of in haar zijden geplaatst werd, dezelve 'er een geruime tijd zijn kan eer hij zich opend of tot verzweering komt, om haar diktens willen en de ruimte die zij aan 't vogt geven, om zich in verscheide plaatzen te verspreiden, en zich te vestigen, in plaats dat de verzameling van 't zelvde vogt die zig op de mond van de Baarmoeder of op haar hals zet, schielijk alle de vaten die in die deelen geleegen zijn, vervuld hebbende, heeft de stoffe geen lange tijd van nooden om zich een opening te baanen, en door doodelijke toevallen de gevaarlijken toestand van de Lijderesse te kennen te geeven.

VIER-

VIERDE HOOFDSTUK.

Van de Zweeren of Ulceratien van de Lijfmoeder.

EERSTE LID.

Van de enkelde Zweeren.

De *Ulceratien* die in de Baarmoeder hun zetel hebben en van welke aart dezelve ook zijn mogen, hebben een zoo kwaade naam verworven, dat zoo ras dezelve kenbaar zyn, men de Lijderesse van eene gewisse dood verzeekerd zonder in agt te neemen dat de onderscheidene aart die men in die *Ulceratien* ontmoet, eene zoodanige uitspraak, onverwerpt. Wel is waar dat de Kwaadaartige Zweeren (*Ulcera maligna*) niets altoos de ongelukkige voorzegginge die men 'er over doet, veriedelen. Nogthans nademaal in de Lijfmoeder meer geneeslijke *Ulceratien* voorvallen, als de zodanige die men moet verlaaten of dat 'er zeekere kwaalen of ongemakken kunnen bykoomen, die zommige baatzugtige Lieden de naam van verouderde Zweeren geven, en ofschoon zij het niet zijn, is het egter noodzakelijk die Ziekte in zyn zoort te onderscheiden en wel te doen kennen, welke verouderde verzweering genaamd moeten worden, en welke die naam niet verdienen te dragen. Wij zullen vooraf aanmerken dat twee zoorten van menschen in de Waereld zich op de ken-

kennisse, en geneezing van de verouderde verzweeringen van de Baarmoeder toeleggen. De eerste zijn 'ervaaren Genees- en Heelmeesteren; de anderen zijn waare kwakzalverenvan (*Circunforanei*) het zij dat zij zich voor Geneesheeren uitgeven; of dat zij de eertijtel van Heelmeester aanneemen. De eerste houden staande dat van alle de verouderdeverzweeringen die aan de Lijfmoeder koomen, geenen als de Kankeragtige en zomtijds de venerische volkoomen doodelijk zijn; dat de gantsche geneezingswijże van dit soort van verzweeringe, alleenlijk in een overeenkomende levens wijze die men aan de Lijderesse voorschrijvt, bestaat; en in eenige onderhoudende middelen; die alleenlijk in staat zijn van de hevigheid van de kwaal te verzachten: nadien het altijd gevaarlijk is en bijna altijd onnuttig de volkoome geneesing van die verouderde verzweeringen, te onderneemen. Zij houden tevens staande, dat alle andere verouderde verzweeringen die aan de Lijfmoeder overkoomen, het zij dat zij 't gevolg van een uitwendige of inwendige oorzaak zijn, door een goede etterwording geneezen kunnen worden, alzoo gemakkelijk als de verouderde verzweeringen van de keel, van de mond, van de naars, van de pisweg, en van de oppervlakte van 't Lighaam.

De kwakzalvers integendeel, al bekennen zij met een dat de Kankeragtige en Venerische verouderde verzweeringen uit eigen aart doodelijk zijn, ontzien zij niet voor te geeven dat zij middelen die hun alleen bekend zijn, uitgevonden hebben, die in staat zijn van over die verschrikkelijke kwaaen te zegenpraalen en 'er de volkoome herstelling van te verkrijgen. Hunne onweetendheid of bedriegerij, en misschien beiden te gelijk, blijven daar

daar bij niet fteeken: Want zij houden ftaande dat de minfte fcheuring van de Baarmoeder, zoo gevaarlijk is, als een Kankeragtige of venerifche verouderde verzweering; en zij fchaamen zich niet, alle de ongemakken die een Vrouw aan de Lijfmoeder kunnen overkoomen, de eertijtel van Ulceratien te geven; vooral als die kwaalen door eenige witte vloed verzeld zijn. Maar om de Vrouwen geruft te ftellen, belooven zij haar een fchielijke geneezing van alle die kwaalen, hoedanige dat zij zijn. Op die wijze volgens hunne ftelling de Verflapping van de Lijfmoeder de Wateragtige uitvloeijing (*Fluxus Lymphaticus*), de witte vloed, de verftopping en ontfteeking van de Lijfmoeder, de melkagtige neerzetting, (*Depofitio lactea*) in dat deel, en meer maalen zaaken van minder aanbelang, zijn zoo veele verzweeringen die zij belooven te geneezen, of ze zoo verdraagelijk te maaken, dat de Vrouwen bijna over haare ziekte zullen koomen te twijffelen, en dat zij nooit iets voor haar leven zullen te vreezen hebben. 't Is door zulke redenen dat zij de Vrouwen verleijden, en dat zij haar vertrouwen na zich haalen, veel eerder als die geenen die door een grooter licht met een bekenden opregtigheid gepaard, niet als het geen dat geneeslijk is beloven te geneezen, de Kankeragtige verzweeringen alleen aan een goede levenswijze overlaatende terwijl dat zij op een zagte wijze de kwaalen die hun van geen belang Schijnen te zijn behandelen.

De Zweeren van de Baarmoeder gelijk in alle andere deelen is een fcheijding des geheels (*Solutio Continui*), uit dewelke noodzaakelijk eenige ftoffe uitkomt dewelke indien zij van een goedaarti-

aartige aart is, hem bijna zonder ander behulp geneeſt. Maar indien zij kwaadardig is, maakt zij hem dikwijls ongeneeſlijk, al gebruikt men heele goede middelen daartoe. Als wij zeggen dat als de etterwording goed is, hy alleen de verouderde verzweering geneeſt, ſtellen wij een zaak voor die volgens gedagten van veele menſchen tegenſtrijdig is, die de etter (*pus*) veel eer voor een ſchaadelijk als voordeelig vogt voor de *Ulceratie* aanzien. Maar dit denkbeeld dat men van de etter heeft, is heel valſch. Want de etteragtige ſtoffe (*Materies purulenta*) is geen ſchaadelijk vogt die uit de Zweer ziepert, en die men door dikwils losmaaken van verband dient weg te neemen, dezelve tot 't laaſte gedeelte toe overal afveegende, om hem ſchielijker te geneezen. Integendeel is zij de waare balſem en de ſtoffe tot de geneezing. Want de etter is niets anders als het voedende ſap van 't deel dat zich onder de gedaante van dauw door verſchillende ſcheivaten die in de holte van de Zweer eindigen, verſpreid; dit zap verdikt en geſtolt plaats zich gevolgelyk, laag op laag, tot dat hij de Zweer vervuld, en met de omleggende plaatzen een gelyke Oppervlakte maakt, waar na de Zweer toeheelt. Aldus is het dat ieder reis als in een verouderde *Ulceratie* hoedanig hij zij, zich een goede of om zoo te ſpreeken een prijſelijk etter openbaart, dient men hem te eerbieden, en niet meer als de overtollige weg te neemen, en acht te geven dat men 'er genoeg van op de nieuwen vleesdraaden overlaat om ze tegens de indrukken van de lucht te behoeden, en om bekwaamlijk 't verval die 't gebrek van 't bloed, of uitwendige oor-

zaa-

zaaken hebben kunnen te weeg brengen te herſtellen. Laat ons nu de verdeeling van de *Ulceratien* van de Lijfmoeder eens nader beſchouwen.

De *Ulceratien* van de Lijfmoeder zijn vierderleij, de enkele verzweering (*Ulcus Simplex*) de ſponsagtige verzweering (*Ulcus Spongioſum*), de Veneriesche verzweering (*Ulcus venereum*), en de Kankeragtige verzweering (*Ulcus Carcinomatoſum*.

De enkele verzweering is die geen, die aan de Lijfmoeder, zonder dat de Vrouw die 'er mede behebt is, het gewaar werd, over komt; dat is te zeggen dat hij begint, dat hij verzweert, en dat hij geneeſt, zonder dat zij weet wat zij heeft en hoe hij verdweenen is. Deeze verouderde verzweeringen worden door een ligte uitvloeijing verzeld, die wel de meeſten tyd verteerd en vernield word in de weg die hij neemt om tot naa buiten te koomen. Zij werden ligtelijk onder 't geen dat men witte vloed noemt, verwart, zij zijn nooit zmertelijk om dat de lucht 'er nooit bij koomen kan, en alleenlijk door de voedende ſappen van 't deel beſproeijd werden.

De oorzaaken van deeze *Ulceratien* zijn uit en inwendig. De inwendige oorzaaken zijn niet anders als een ſcherpigheid (*acredo*) in het bloed, met een veel grooter zwakheid als ergens anders verzeld. De vereeniging, van die twee oorzaaken brengt te weeg, dat het Water met ſcherpe of zoute deeltjes beladen en naa de Lijfmoeder tot een bijzondere dienſt aandit ingewand overgebragt in de zwakſte gedeeltens opgehouden werd, en die de minſte tegenſtand bieden. Vervolgens word het door zijn verblijf en door de hitte van de plaats

ver-

verandert; en verwekt 'er een ontsteeking, die van een ligte etterwording gevolgt werd. 't Is door dezelvde werktuiglijke schikking, dat kleine *Ulcerationen* of zweeren in de keel die *Squinanthia* genaamd werden koomen, in de mond de sprouw of sjanker (*Apshtæ*), aan de huid 't schurft (*Scabies*) roos (*Eresipelas*), dauw worm (*Herpes*), puisten (*Exanthemata*), en die allen, als men het bloed door een gepaste levenswijze verzagt, bijna van zelvs geneezen.

Die kleine neerzettingen geneezen ook ligter aan de lijfmoeder als aan eenige anderen deelen, als die geene daar ik zoo even van gesprooken hebbe.

De uitwendige oorzaaken van deeze zweeren zijn scheuringen die aan de hals van de Lijfmoeder of aan eenige andere deelen, in zeer moeijelijke verlossingen te weeg gebragt werden in de welken men allang zijn beraad genoomen, of bij gebrek van hulp moeijelijk gemaakt heeft. Het zijn zomtijds overblijfzelen van een al te vast kleevende en bijna in de baarmoeder ingeplante Moederkoek, die oorzaaken van die zweeren werden. Men is zomwijlen genoodzaakt eerder die gedeeltens van de moederkoek over te laaten, als de lijfmoeder door haar te veel te vergen aan 't gevaar van een ontsteeking bloot te stellen. Die overblijvselen van de moederkoek veranderen in der daad in etter, en worden door de ontlasting na buiten gebragt; maar zij kunnen voor eene zekeren tijd een zoort van zweeren overlaaten. Als de opening zich heel dun bevind, kan hij ook in al te schielijke verlossingen gescheurd werden, de heevige poogingen of arbeid van de moeder, en de groote omtrek van 't kind, rekt de opening met geweld uit,

Dd zon-

der dat hij tijds genoeg heeft om tot zijn volkoomen verwijdering trapsgewijze te koomen; het geen in dergelijke gevallen, niet als ten koste van een of verscheide scheidingen des geheels geschied. Het zelve kan na te vroegtijdige afgeloopene wateren geschieden als de opening te hart en te droog zijnde zich niet schikt na de indrijving en de groote omtrek van 't lighaam, dat zich poogd 'er door te dringen. Men begrijpt ligtelijk dat de herhaalde pogingen van 't kind, niet wel de tegenstand van de opening, zonder 'er eenige scheuringen te veroorzaaken, kunnen overwinnen.

Eindelijk het al te dikwils betasten met de hand door een verkeerd begrip van't werk te willen bevorderen, wanneer men de opening ongelijkelijk verwijdert, die nooit wel toegeevt, als wanneer hij door een rond lighaam in alle zijn deelen te gelijk overvallen werd, kan dezelve ook beschadigen. Maar alle die scheuringen die van meer belang zijn als de kwetzing van de nagel, van welke men zoo veel spreekt, geneezen van zelvs, zonder dat de vrouw zelve het gewaar werd, en zonder dat eenig gebrek, aan 't deel overblijve. Zelvs de waarneemingen leeren ons dat 'er weinige vrouwen zijn, bij dewelke geene kleine lidteekenen aan de cirkel van de opening, als hij zich in de arbeid verwijdert, gevonden werden; als zij eenige kraamen voor die in de welke men geleegenheid heeft van die waarneeming te doen, gehad hebben.

TWEE-

TWEEDE LID.

Van de Sponsagtige Zweeren (Ulcera Fungosa).

DE tweede *Ulceratie* of zweer aan de Lijfmoeder is de Sponsagtige, deeze is een ſcheiding des geheels gemaakt aan 't einde der watervaten die zich in de lijfmoeder openen. De vaten terſtond al te verwijderd gebleven zijnde, werden naderhand door 't geduurig toevloeijen van een water dat eenig gebrek aangenoomen heeft door gebeeten; veranderen in etter, en verwekken ſponsagtige aangroeijſſelen. Tweederlei teekenen dienen om de ſponsagtige *Ulceratien* te onderſcheiden, de eerſte die men uit de reden en de andere die men uit 't gevoel haalt. De eerſten zijn pijnen in de lendenen, zwaarte in het gaan; dikwils prikkelingen om te wateren, en moeijlijkheid om 't water kwijt te raaken, en van tijd tot tijd bloedſtortingen, maar alle die teekenen, zijn om de waare kennis (*Diagnoſis*) van deeze Ziekten te verkrijgen zeer twijffelagtig, als 'er geen gevoelige kentekenen bij gepaard gaan, als een bijna geduurige uitvloeijing altemets van een heel wit en gomagtig water, altemets bloedig, met eenige kleine ſtukjes vleesch die na geſtremd vet gelijken, gepaard, en die geen reuk heeft. Een ander nog zeekerder teiken, is dat als men 't deel voelt, men de hals van de lijfmoeder heel hard en zeer ongelijk in zijn omtrek bevind, zeer veel in groote veranderd, en met een zagt vleesch min of meer ver-

heeve omtrokken, dat ligt met de vingeren af te ſcheijden is, en dat zich altemets in de doortogt vertoont, als de vrouw pogingen om te wateren, of ter ſtoel te gaan doet, alzoo dat het gemakkelijk valt om het door 't gezigt te kennen, zomtijds is nogtans de hals van de lijfmoeder in 't geheel niet aangedaan; hij is alleenlijk verwijdert om doortogt te geeven aan eene vleezige colom (*Columna Carnea*) die ſponsagtig is en welkers wortelen van binnen na buiten koomen; terwijl het uiteinde van de ſteel na dat zij de nauwte van de opening (*Iſthmus Orificii*) doorgegaan is, zich in de ſcheede doet uitbreiden; en aldaar een hoofd formeerd dat in alle deelen zeer veel gelijkenis heeft met de Champignons of paddeſtoelen zoo wel door haare gedaante, als door de ſnelheid met de welke het geformeert is geworden.

De ondervinding heeft mij alle ſponsagtige zweeren in twee ſoorten doen verdeelen.

De eerſte zoort is die, in de welke 't ſponsagtige vleesch, aan de hals van de lijfmoeder vaſt zit, en als op haar oppervlakte, met bandjes van de eene plaatz tot d'andere ingeplant; alzoo dat deeze zelvde hals grooter is als na gewoonte, en harder, zonder heel pijnelijk te zijn: als men dat ſponsagtig vleesch met de vingeren wegneemt, vind men het s'anderen daags op nieuws weer aangegroeijd. Bij zoodanige teekenen kan men geenzins twijffelen of de baarmoeder is verhard; maar men werd 'er nog meer van verzeekert, als men de eene hand op het onderſte gedeelte van de onderbuik (*Regio Hypogaſtrica*) leggende, een hardigheid boven 't ſchaambeen gewaar werd, en een rond gezwel aan de hals met de andere hand

hand door 't inbrengen van een of twee vingeren in de ſchede gevoelt.

Dan dient men weinig hoop van herſtelling, van een zoodanige Ziekte te geven. Alle zorgen dienen bepaald te zijn om de de kwaal verdraagiijk te maaken, en de lijdereſſe die anders niet veel lijd, zoo lang als men kan in 't leven behouden: indien nogtans bij de ſtoffe die 'er uitkomt, geen doode of verrotte ſtank (*Odor Cadaveroſus*) plaatz heeft.

Als de lijdereſſe gelukkig genoeg geweeſt is van haar kwaal in den beginne gewaar te werden, en voorzigtig genoeg van haar vertrouwen op een ervaaren geneesheer te ſtellen, en naauwkeuriglijk zijn raad te volgen, zal zij zich met de geneezing van die ziekte kunnen vleijen. Want als de lijfmoeder met geen veneriesche of kankeragtige ſtoffe beſmet is, heeft men inderdaad een overvloedig en bedorven water te overwinnen; maar dit gebrek van 't water (*Lympha*), dat een enkelde ſcherpigheid is, kan door een nauwkeurige levenswijze, als men 't gebruik van zoetemelk aan de lijdereſſe voor ſchrijft, in plaats van bijna alle andere ſpijzen, vernietigt worden. Om 't vogt van een deel in 't welke het gewoon is zich te begeven af te keeren laat men de lijdereſſe op haar arme verſcheide maalen aderlaaten, en haar dikwils met zagte laxerende middelen, de buik zuiveren.

Die middelen wijſelijk toegereeken, zijn dikwils genoegzaam om de lijdereſſe volkoomen te herſtellen. Want dewijl verſcheide maalen herhaalde aderlaatingen en zagte buikzuiverende middelen; maar die bijna gewoonlijk geworden zijn, het vogt dat zig na de baarmoeder begeevt, af keeren en het

gevoeliglijk uitdroogen, de zagtheid en nauwkeurigheid van de dieet zullen de vernieuwing van een nieuw vogt voorkoomen, en aan die scherpe zoutagtige beginselen een balzemagtig vogt verschaffen, dat in staat is van zijn grond beginselen, te binden, en te verhinderen dat 't zoutagtige gedeelte (*pars salina*) de overhand niet neeme. De baarmoeder van een scherp vogt verlost, en wiens scherpigheid nog al door haar vertoeving in dit ingewand vermeerderd zijnde, word handelbaarder en vatbaarder, voor de uitwerking van de middelen die men voor haar in 't werk stelt. De omloop der vogten geschied 'er met meer vrijheid; nieuwe en goedaartige zappen koomen naa de geulcereerde plaats van de zweeren en verwekken aldaar eene dikke en deugzaame etter, in een woord zulke die bekwaam is, goed vleesch te formeeren. De sponsagtige aanwasschen verleppen, als zij aan de oppervlakte van de hals en in de schede geplaast zijn, worden zij door een zoort van smelting na buiten gedreven.

Die heilzaame pogingen van de natuur door inspuitingen geholpen, die eerst afveegende en vervolgens opdroogende zijn, zullen allenskens de sponsagtigheeden losmaaken, en de *Ulceratie* of zweer tot een goede en vaste toeheeling brengen.

Als deze *Ulceratie* voor de goede levens wijze nog voor de inspuitingen wijkt, zoude het niet ondienstig zijn dat men 'er een brand of te bijmiddel (*Causticum*) oplcide dat terstond werkte; waar naa men het deel door herhaalde inspuitingen dikwijls kan besproeijen, om daar door voor te koomen dat 't

't ontbonde Cauſtiek de gezonden deelen niet kan benadeelen.

Onder het gebruik van de zoetemelk, en van de buikzuiverende middelen, zou men met voordeel een *Conditum* uit 't *Pulv. Millcped. Aſellor. Diaphor Minerale*, *Corall. ppt*. met de *Syr* 5 *Rad. ap*. bereid, gebruiken kunnen.

Men kan op die wijze een volkoomen geneezing verkrijgen, als hij in zijn beginne gekend en voortz wel behandeld werdt.

Maar als de ziekte tot die trap, waar wij van geſprooken hebben gekoomen is, dient men wel zorg te dragen van geene volkoomen geneezing te belooven. Al 't geen dat men dan doen kan is, dat men de lijdereſſe vlijd dat men de voortgang van haar kwaal beletten zal, en dat men te weege brenge dat haar kwaal zoo lang als zij leven mogt draagelijk en zonder veel ſmerte zijn zal. In der daad als zij ſtandvaſtigheid genoeg heeft om de hier boven aangeweezen Dieet of levenswijze te onderhouden, kan men haar in de ſtaat tuſſchen gezondheid en ziekte, die haar lang kan laaten leven, bepaalen. 't Is meer als zes maanden geleeden dat ik ontbooden werd, om de toeſtand van een Mevrouw, die in een tijd van afſcheiding, en van tijd tot tijd met zeer hevige bloedſtortingen overvallen werd, te onderzoeken; en by wien in de tuſſchen tijd van die ſtortingen, een uitvloeijing van een dun en ſcherp vogt (*Ichor*), dat bijna geen reuk had, en men niet meer kon onderſcheiden, als het bloed weervloeide, ſtand gegreepen had. Deeze Mevrouw klaagde ook over zwaarte, pijn in de lendenen en moeijelijk wateren; haar aangezigt en beenen waaren gezwollen, en van een lootwervige geele kleur. Na haar ondertaſt te hebben

ben, vond ik de geehele fchede met de hals van de lijfmoeder vervuld, welkers opening uittermaaten gezwollen was, en op de welke ik eenige ftukken die na geftremd vet geleeken, affchededede.

Ik voelde verfcheide hardigheden, zoo wel aan de hals, als aan 't lighaam van de lijfmoeder, de ftoffe die zich uit dit geheele deel ontlaften, hadde nogtans geene zeer fterke reuk. Ik oordeelde uit alle die teekenen dat het eene moeijelijke ziekte was, en zelve dat zij tot die trap daar zij toe gekoomen was, voor ongeneeflijk diende aangemerkt te worden. Ik dacht niet anders als om middelen die haar vermeerdering zouden kunnen verhinderen, de bloedftortinge ophouden, en zoo veel het moogelijk zoude zijn, de wateragtige vogten, die in overvloed de lijfmoeder overftroomden af te leiden, uit te vinden. Ik maakte aan de lijderesfe niet bekend, dat zij een geulcereed knoeftgezwel (*Scirrus Exulceratus*) aan de lijfmoeder had.

Maar ik dacht verpligt te zijn haar man daar van te verwittigen. Op het zeggen dat zij een open en verfworen knoeftgezwel had, werd hij met fchrik bevangen, deeze indruk was zoo fterk op hem dat zij hem over mijn zegge in dit geval in twijffeling bragt. Hy nam eenige maanden zijn toevlugt tot anderen, maar de bloedftortingen die aanhielden, hebbende de lijderesfe tot haar uitterfte gebragt, werd men genoodzaakt mij weder te laaten roepen.

Ik oordeelde aan haar niets te doen voor dat haar Geneesheer, en de Heeren *Petit*, *Boudon*, en *Brasson* haar onderzogt hadden. Zij bevonden als ik, eene groote ongefchiktheid aan de lijf-

lijfmoeder; maar nogtans niets kankeragtig. De raadpleeging, gaf niet veel licht ten voordeele van de lijderesse, en geen een van ons dagt dat zij het lang kon goed maaken. Niet tegenstaande de kwaade voorzegging die wij gemaakt en uitgesprooken hadden, ondernam ik haar te behandelen, veel eer om haar niet wanhoopig te maaken als ik haar verliet, dan in de hoop van te zullen slagen. Ik liet haar terstond twee maalen kort op elkander aderlaaten, ik schreev haar voor haar gemeene drank Garstenwater, en voor haar voedzel vlees met rijst, en in de tusschen tijd de geleij voor. Zij gebruikte verder goede temperende en wondheelende Soupen uit hoender nat bereid, waarin latouw (*Lactuca*) pestelein (*Portulaca*,) hondsdraf (*Hedera terrestris*) ossetong, (*Buglossa*), en brandenetels (*Urtica*) gekookt waren; vervolgens schreef ik haar de hier voor gemelde slikpot voor, en stelde tessens afveegende en opdroogende inspuitingen in 't werk. Alle die middelen werden in de tijd van drie maanden in 't werk gesteld, en liet haar nu en dan buikzuiveringen inneemen. Ik werd zelvs genoodzaakt haar tegens een tusschenpoozende koorts, die ons kwam dwarsboomen het aftrekzel van de *Kina Kina*, zonder dat de bloedstortingen weer gekoomen zijn, te geven. Integendeel nam het water of de *Urin* wederom zijn gewoonlijke loop, de lijderesse werd dun, de smaak in 't eeten en drinken, nevens de kragten groeiden allengskens weder aan. Ik heb haar naherhand met veel voordeel de Ezelinne melk (*Lac Asininum*) laate gebruiken, en ik gebruikte de voorzorg van haar nu en dan op de armen om meester van 't bloed te worden te aderlaaten. Door die bestiering bevond zich de lijderesse in die staat dat zij

haar overige leeftijd zonder verder ongemak als een middelmatige uitvloeijing van een wit en gommagtig water, zou moge doorbrenge; haar ſponsagtige uitwaſſen, alhoewel niet geheel vernietigt, groeide niet meer aan, en de lijfmoeder was zoo vatbaar niet meer voor de indrukken, die de aankomſt van ſcherpe en zoute vogten in haar verwekten. Ik hebbe van mijn pligt geoordeeld dit voorbeeld van een op zijn hoogſte trap gekoomen verouderde ſponsagtige verzweering aantehaalen, om de Geneesheeren aan te moedigen om de lijdereſſen in diergelijke gevallen aan haar ongelukkig lot niet over te laaten. Maar als men een verouderde ſponſagtige verzweering die op zijn hoogſte trap gevordert is niet aan zich zelve wil overlaaten, is men zoo veel te meer verpligt de geneezing van een zoort van andere ſponsagtig *Ulceratien* van welke ik zoo even geſprooken hebbe te onderneemen.

Die ſponsagtige *Ulceratien* die veel handelbaarder zijn, als die van de eerſte zoort, hebben haar zitplaats, in de holligheid van de baarmoeder: ik zal niet met al van haar oorzaaken zeggen, zij zijn ten naaſte bij de zelvde als die van de eerſte ſponsagtige verzweeringen, van wien wij ſtraks gemeld hebben 't is genoeg als men zegt, dat door 't gevolg van een neerzetting van vogten die op dit deel gedreven worden daar een kleine verzweering veroorzaakt wordt die tot etter overgaat, en die meer vleesch draaden verwekt als het noodig is om het te vervullen uit oorzaake van de overvloed van vogten, die haar beſproeit. Deeze vleeschdraaden werden ongevoelig zoo lange dat zij tot aan de opening van de baarmoeder koomen zonder dat

dat de perzoonen bij wien zulks geſchied, die ongeſteldheid gewaar werden. Maar de ſponsagtige ronk door zijn dagelijkze aanwas en vergrooting, dwingt de opening van zich te verwijderen en brengt allengskens zoo veel te weeg, dat hij door 't behulp van de zamentrekking van de bodem der lijfmoeder die door een natuurlijke werking op de vreemde lighaamen die zij onthoud om ze na de zijde van haar opening te jagen, arbeid. 't Is in die tijd dat de vrouwen eenige ongeſteldheden beginnen te verneemen als ongewoone zwaarte, ligte pijnen en bloedſtortingen die zich nu en dan openbaaren.

Zoo ras als de ſponsagtige uitwaſſing tot de opening gekoomen is, groeijt hij in weinig tijds zoo ver aan dat hij hem opent, waar door overvloedige en verſcheide bloedſtortingen veroorzaakt en de andere toevallen van de ziekte vermeerderd werden. Als hij zich eens in de wijde uitgeſtrektheid van de ſchede geplaaſt heeft, neemt hij een wijde omtrek, ſleept de lijfmoeder meede en noodzaakt haar zulken hevige en kragtige uitdrijvende arbeiden te verwekken, dat men zomtijds die vreemde Lighaamen buiten de ſchede gezien heeft, uitkoomen en zich na buiten, ter groote van een kindshoofd van zes of zeven maanden te vertoonen. Het geen ze meermaalen als voor waare kinderen heeft doen aanzien die men onvoorzigtiglijk tragtede uittehaalen, of voor zuigers van welke men de vrouwen verloſſen wilden, die ziekte kan niet alleenlijk de vrouwen die geen kinderen gehad hebben, maar ook aan de dochteren, in de tijd wanneer de Natuur de loop der maandelijkſche zuivering tragt op te houden, overkoomen.

Om die ziekte wel te kennen; moet men zijn-

vin-

vinger in de ſchede ter zijde van 't hoofd van 't ſponsagtige lighaam brengen en daar meede tot aan de opening van de hals der lijfmoeder (*Orificium Colli Uteri*) voortgaan. Als men de opening verwijdert, maar dunder als na gewoonte bevind, als men *er een lighaam dat dwars doorgaat gevoeld, rondom het welke men zonder eenige aanhegting te verneemen zijn vinger omdraaijen kan, en al is dit vreemde lighaam nog zoo groot dat in de ſchede huisveſt, moet men beſluiten dat het alleen een ſponsagtig lighaam is, het welke men met een goede uitkomſt uithaalen kan, en vervolgens zal men een middel vinden om een goede heeling aan dat deel dat in de baarmoeder overgebleven is, verſchaffen. Onder verſcheide ziekten van dien aart die ik geleegenheid gehad hebbe waar te neemen zedert dat ik mij in de vroedkunſt geoeffend hebbe, zal ik twee voorbeelden van de aanmerkelijkſte die men ooit gezien heeft, aanhaalen.

Een Mevrouw die nooit kinderen gebaard hadde, en wiens maandelijkſche zuiveringen altoos zeer overvloedig geweeſt waaren, werd in 't veertigſte jaar van haar ouderdom door bloedſtortingen overvallen, bij die bloedſtortingen voegden zich alle de toevallen, die wij hier boven verhaald hebben. De natuurlijke deelen, werden door een groote die van dag tot dag toenam, bezet; en die op 't laatſte zich aan de lippen der ſchaamelheid, vertoonde. Deeze Mevrouw werd zeer ongeruſt, en geenzins twyffelende of zij had een neerzakking van de lijfmoeder liet ten dien einde een vroedvrouw om daar in te voorzien, haalen. Zy wierd onder 't onderzoeken van de lijdereſſe zeer verwondert de ſchede geheel gevuld te vinden, en de opening van de baarmoeder niet te kunnen voelen.

Haar

Haarverwondering vermeerderde nog, wanneer zij een groote vleesklomp (*Massa Carnea*) eensklaps zich na buiten zag vertoonen die middelmatig zagt was, en bijna van de breedte van de palm van de hand. Zij twijffelde geenzins, of het was een valsche bevrugtiging of een zuiger, die de natuur haar scheen te willen vereeren, en zelvs haar de verdere moeijten om ze dieper te gaan zoeken te bespaaren. Zich aan de arbeid begeve hebbende om dit vreemde lighaam uit te haalen vond zij een tegenstand die haar kragten overtrof en haar inbeelding niet beantwoordede. De lijderesse die zeer veel door dit trekken leed, liet die vrouw niet toe dat zij haar handwerk weer hervattede.

Ik werd s'anderdaags ontbooden, na het verhaal van de toevallen die ik van de lijderesse vernam gehoort te hebben, benevens die van de middelen die men in 't werk gesteld hadde om haar te verlossen, onderzogt ik de kwaal en bevond bijna de gantsche schede met een vleesklomp die ik niet ten eerste kon onderscheijden, vervuld; het was een regelmatige en genoegzaame ronde gedaante, ter dikte van anderhalve duijm, verpligt zijnde verdere onderzoekingen te doen om dat ik niet genoegzaam door de ontmoeting van een lighaam dat mij aan 't deel vreemd scheen te zijn onderrigt was, drong ik tot aan de hals van de baarmoeder door, die geopend en verlengd was, en die de doortogt van een vleezige rank toeliet, die mij scheen in haar midden dit zoort van een uitgebreid hoofd, waar van wij hier boven gesprooken hebben te ondersteunen. De hals van de lijfmoeder was in 't geheel aan die uitwassing vast, nademaal ik vrijelijk mijn eene vinger rondom draaijde. Ik oordeelde dat het veel

eer een ſponsagtige uitwaſſing als een valſche vrugt, of zuiger was. De ouderdom van den perzoon 't gebrek aan de maandelijkſche ontlaſting en de gedaante van 't lighaam dat ik voelde, die zeer veel van die van een valſche vrugt verſchilde, leiden mij om zodanig te oordeelen. Maar ik werd geheel daar van verzeekerd, wanneer de vrouw op een bekke gezeete en na eenige pogingen gedaan te hebben, zonder groote zmerte dit lighaam dat ik zoo even binnewaartz gevoeld hadde, na buiten deed koomen, over wiens groote ik mij verwonderde. Ik onderzogt met een zijn omtrek om gepaſte maatregelen, tot zijn wegneeming te neemen. Ik vattede dan het hoofd van dit ſponsagtig lighaam met de eene hand, niet om het uit te trekken maar om zijn te rug komſt te beletten, en de lengte van zijn rank die drie vingeren was van de verhevenheid of 't hoofd, dat ik gezegt heb, zoo breed te zijn als de palm van de hand, tot aan de plaats daar zij verlooren ging, te weeten in de hals daar zij dwars door ging, en die zij als een geſpanne roede vervulde. De ziekte wel bekend zijnde, vertraagde ik niet over de verkiezing van de konſtbewerking en ik ſchiktede mij om 'er s'anderdaags een binding aan te brengen.

Ik deed 'er de Heer *Clement* om meede te raad pleegen bij roepen, wel overtuigd zijnde dat een man van een zoo groote ondervinding, mij veel beter als iemand anders over een nieuwe aangroeijing, die ik mij verbeelde dat zich op een gedeelte van de fungus, in den hals van de lijfmoeder overgebleven, zou kunnen zetten, naa het afvallen der geene die de afbinding hadt doen afcheiden, zou geruſt kunnen ſtellen. Hij zeide mij dat hij ver-

verſcheide maalen de binding met het grootſte voordeel om ſponsagtige lighaamen bijna zoo aanmerkelijk weg te neemen, gebruikt hadde, zonder dat 'er ooit nieuwe in de plaats van die, die hij weg genoomen had, aangegroeit waaren. Hij voegde 'er bij, dat hij zoo wel als ik wiſt, dat na de Operatie en afſcheiden, van het geen dat men zou weg kunnen neemen, 'er zoo veel van binnen zoude overblijven, als 'er van weg genoomen was; maar dat de natuur gemeenlijk in dergelijke gevallen, 't gebrek van de middelen vervulde.

De lijdereſſe, door twee aderlaatingen en een overeenſtemmende levenswijze voorbeſchikt zijnde werd ligt tot uitvoering van een zoo enkelvoudige Operatie overgehaalt. Ik liet haar op de kant van haar bed plaatzen, hebbende een kuſſe onder haar billen om haar te verheffen, de beenen omgeboogen en wijd van malkanderen door twee menſchen gehouden. Haar dan na beneden, of zij ter ſtoel moeſt gaan gebiedende te drukken, zagen wij het hoofd van de fungus na buiten uitkoomen en de uitwendige opening van de lijfmoeders hals aannaaderen. Ik deed de fungus door de Heer *Clement* vaſthouden, die hem een weinig na zich trok terwijl dat ik na de konſt, met een band de ſtam van de fungus het naaſt aan de lijfmoeder daar het mij moogelijk was, bond, die ik middelmatig toe haalde.

Ik deed vervolgens 't geheele vreemde lighaam weer in de ſchede ingaan, en ſchreef afveegende enwond-heelende inſpuitingen voor, met een afkookzel van Gerſt, *Decoct Hordei*, *Herb. Agrimoniæ*, *Matricariæ*, *Radic*: *Ariſtolochiæ*, bereid; ik voegde 'er een weinig Wijn en Brandewijn bij om de ſpleet

te

te zuiveren en de affcheiding van de fungus te bevorderen.

Ik kwam s'anderens daags bij de lijdereffe weder, ik onderzogt de coleur van dit fungeus uitwas dat uit den bruine paars, en alreede verlept was, en dit deed mij denken dat de binding vaft genoeg was. Ik bragt nogtans twee dagen daar naa eene andere band die in de reet van de eerfte viel, aan; ik haalde ze redelijk vaft aan om de loop der voedende fapppen die 'er aangebragt wierden geheel en al weg te neemen, het geen van een goede uikomft was. De lijdereffe en ik waaren gelukkig genoeg om twee dagen daar naa het fponsagtig lighaam in haar bekke te zien vallen. Zij had in die tuffchen tijdt weinig pijn en verloor heel weinig bloeds. Het vreemde lighaam dat uitgekoomen was alhoewel zeer veel verminderd, had nog de groote van een eij, en zijn wortel de lengte van twee duimen: niet tegenftaande dat ik zeer vergenoegd was over het geen dat gebeurd was, was ik nogtans in mijn gemoed niet zeer over het gedeelte van het fponsagtig lighaam dat na de binding overgebleven was, en die in hals van de Baarmoeder huisveftede, geruft. Ik bragt 'er twee vingeren in om het overblijffzel van 't vreemde lighaam te onderzoeken, maar hoe groot was mijn verwondering en mijn blijdfchap doen ik de opening geflooten zag, en zonder pijn bevond te zijn! ik verwachtede vervolgens geduldiglijk het einde van die ziekte af en die na eenige dagen door eene fchoone etterfcheiding geindigt werd, in welkers tuffchenteid ik aan de lijdereffe wondfoupen liet gebruiken. Ik bragt een wond heelende infpuiting in de baarmoeder in, en ik fchreef aan de lijdereffe een naauw-

nauwkeurige levenswijze. Waar naa de etterſcheiding een eijnde zonder eenige bloedſtorting nam.

De maandelijkſche zuiveringen hielden kort daar na op; en de lijdereſſe geniet thans een volmaakte gezondheid, zonder dat zich naderhand eenige nieuwe ſponsagtige aangroejingen, op de grond van de eerſte verheven hebben.

Om te doen begrijpen wat op een overblijfzel van eene zoo aanmerkelijke ſponsagtige uitwaſſing kan kome te volgen, zal ik zeggen dat het te dugten is, dat de eerſte binding die aan een week lighaam gelegt werd, niet alleen alle de pijpen van zamenvloeijing, door de welken 't ſponsagtige lighaam zich aan de baarmoeder hegt, verbreekt en vernielt, maar de uitwerking van de binding verſpreid zich ver over de plaats, daar men de band geplaasſt heeft; net gelijk men in de binding van de navel, en in die van de Zaadvaten in 't wegneemen der Teſticulen (of *Caſtratio*) ziet, waar de afſcheiding agter de plaatze daar men de binding gemaakt heeft geſchied. Het ſchijnt dat dit nog veel eerder geſchied in een week lighaam dat noodzaakelijk verleppen moet, en in malkander vallen zoo ras als 't voedende zap onderſchept is. Men kan bij deeze redenen nog een andere voegen, de veerkragt namelijk van de lijfmoeder (*Elaſticitas Uteri*) die zich altijd poogt in te krimpen, kan ten opzigte van 't ſponsagtig gezwel de dienſt van een binding doen. Zij dwingt het in zijn eigen wezen te trekken; en nadien een ligte etterſcheijding in die plaats daar de binding gemaakt is, begind, en tot aan de wortel van het ſponsagtig lighaam voortgaat, kunnen gepaſte ontlaſtingen, en eene nauwkeurige levenswijze, de *Ulceratie* tot een vaſt genoeg lidteeken brengen,

 om

niet meer door een nieuwe neerzetting van vogten gescheurd te kunnen worden.

In dit Jaar 1728 kreeg een Mevrouw omtrent dertig Jaaren oud, eenige maanden na haar kraam verscheide bloedstortingen, die aanmerkelyk genoeg waaren om in de rust en in de aderlaatingen de middelen tot haar herstelling te zoeken.

Maar de toevallen in plaatz van te verminderen, naamen zoodanig toe dat ten einde van acht maanden na die zelfde kraam, zij eene zwaarte, pijn in de lendenen, een geduurige bloedstorting, pijn in haar water maaken gevoelde, en eindelijk de nijpingen die haar om pogingen na beneden duwende te doen noodzaaktede, deeden terstond uit het deel een vleesklomp een weinig minder als de voorige uitkoomen. Zy deed haar vroedvrouw koomen die erkende dat het een vreemd lighaam was; maar nog de aart, nog de middelen om die kwaal te herstellen wetende, wilde zij met de geneezing niet beladen zijn. De lijderesse raadpleegde verscheide menschen die zeer in gevoelen omtrent haar ongemak verschilden; ik werd 'er geroepen en het viel my zeer ligt te weeten wat te doen was, na een groot aantal van diergelijke gevallen die ik geleegendheid gehad hadde van te behandelen. Ik vertrooste de lijderesse, en verzeekerde haar dat ik in minder dan vijftien dagen haar van deeze tegenwoordige kwaal zoude verlossen, en zelvs dat ik voor 't toekomende haar op die plaats zelve voor dit ongemak zoude verhoeden, en dat ik daar toe niet als een enkelvoudige konstbewerking, zoude van noode hebben. Ik deed het inderdaad in de tegenwoordigheid van haar heelmeester en van haar vroedvrouw na eenige voorbereidingen eenige dagen daar naa. De afscheiding geschie-

ſchieden op den agſte dag, en korte tyd daar aan ſloot zich de baarmoeder toe, de bloedſtortingen hielden op, en de lijdereſſe die van te vooren gezwolle en 'er geel uitzag, verkreeg haar natuurlijke kleur en haar voorige gezondheid weder. Deze twee voorbeelden zijn genoegzaam om als leidsman in de onderzoeking die menverpligt isweegens de aart van die kwaal te doen, en in de behandeling die hij vereijſcht te dienen. Eindelyk om 'er wel in te ſlagen, dient men nauwkeurig te overweegen of 'er geen 't zamenloop van ziekten plaatz heeft tegen de welke men zou verpligt zijn middelen te gebruiken, eer dat men de *Operatie* die wij aangeraden hebben, onderneemt.

DERDE LID.

Van de Veneriſche Zweeren.

HEt is geen wonder dat venerieſche zweeren haar zitplaats in de Baarmoeder neemen: nademaal het dit deel is dat terſtont de zuurdeezem van die ziekte ontvangt; daar en boven als 't bloed door een veneries gebrek beſmet is, en dat het arbeid om zich hier van te ontſlaan, door zich op eenige deel neer te zetten, doet zy het veel eer de weg der overvloedige afſcheidingen neemen, en die plaatzen door de welken de uitwerpzelen van 't lighaam zich ontlaſten, zulken zijn de mond, de keel de lieszen, den aars, de ſchaamdeelen in beide de kunne.

Men ziet inderdaad, dat het in die plaatzen is

daar de venerische besmetting teekenen van zijn tegenwoordigheid begind te geven, veel eer als in de plaatzen in de welken het bloed, om zoo te spreeken, niet anders doet, als 'er uit en integaan. Hier van gebeurd het dikwils in de vrouwen dat de lijfmoeder de straffe die haar ongeregelde levenswijze verdient, ontvangt, en de gevolgen zijn dikwils voor dit ingewand nadeelig, zoo wel als om dat men niet wel zien kan wat 'er in omgaat, als om dat de uitvloejing van eene witte stof die de lijfmoeder uitlevert de blijken geeve van een ziekte die meer verveelt, als onteert, nademaal zij de naam van witte vloed bij vergelijking geevt, om de ongeruste gedagten en een toestemming waar over men beschaamd werd, te verwijderen, zonder te denken dat men door dit gedrag de tijd om met vrugt daar toe middelen te gebruiken doet verlooren gaan.

Om niet bedroogen te zijn in 't oordeel dat men velt over een ziekte die aan anderen gelijk kan zijn, is het dienstig het gantsche lighaam in 't gemeen te onderzoeken; 't deel dat aangedaan is, en de uitwerpzelen (*Excreta*) of stoffen die 'er van uitgaan. Ten opzigte van 't gantsche lighaam als de perzoon jong is, onderzoekt men of zij ook waerelds of aan haar vermaaken overgegeven is, men vraagt aan de lijderesse of zij niet dikwils pijn in 't hoofd heeft, slaaploosheid en eigenaartige vermoeitheden (*Lassitudines spontaneæ*,) dat is te zeggen, die door geene geweldige oeffening veroorzaakt zijn, als zij geen pijn in de keel heeft, en als aan de oppervlakte van haar lighaam zich geen uitbarstingen in de huid opdoen in gedaante van circelswijze en harde puisten, die zich nu en dan vertoonen, en ook nu en dan ver-

dwij-

dwijnen. Men onderzoekt ook of 'er geen beenagtig gezwel is. Als 'er verfcheide van die tekenen gepaart gaan, vermag men een venerifche oorzaak vermoeden. Ten opzigte van 't deel, als de lijfmoeder binnen korten tijd is aangedaan of de kwaal zich, fchielijk geopenbaart heeft, en in korten tijd kwaadaartig is geworden; als de fchede en de lippen door fjankers wratten, of puiften (*Condijlomata*,) aangedaan zijn, kan men zich niet onthouden het flegt gedrag van de vrouw of haar man te befchuldigen.

Het zelfde is het, als de affcheidingen (*Excretiones*), of ftoffen die de lijfmoeder of de omleggende deelen uitwerpen, inplaats van ftinkende bloedig, niet dun of fcherp maar in tegendeel dik en van een geelagtige witte coleur zijn, als zij zonder reuk zijn en dat zij in 't binnenfte een brandende hitte verwekken; als de lijdereffe klaagt dat zij in haar watermaaken fcherpigheid die eenige pijn verwekt verneemt; als zij eindelijk matigljk bloed ontlaft, alle die teekenen zullen aanwijzen dat men veel eerder tegen een venerifche als tegen een kankeragtige verzweering (*Ulcus Carcinomatofum*), te ftrijden hebbe; vooral als men 'er de tekenen van 't gantfche ligbaam in 't algemeen, en van 't deel in 't bijzonder by voegt.

De wijze om de Venerifche zweeren (*Ulcera Venerea*) te hulp te koomen, is de algemeene middelen terftond in 't werk te ftellen, als aderlatingen, buikzuiveringen, lauwe baden, verkoelende en een weinig bittere foupen; en 't afkookzel van de houten (*Decoctum Lignorum*). Vervolgens als de teekenen van de befmetting van geen groot belang zijn, en dat de ziekte, nieuw

zij, zou men alleenlijk de *Panacea mercurialis* kunne gebruiken, welkers gifte men trapswijze kan vermeerderen, tot dat men een ligte kwijling komt te veroorzaken; maar als de ziekte veel gevordert is, en het onderwerp goed is, dient men niet te aarzelen, zijn toevlugt tot die middelen te neemen die met een de korſte en zeekerſte hulp geeven om diergelijke zoorten van kwalen te geneezen, als de wrijvingen (*Frictiones*) met Kwikzalf (*Unguentum mercuriale*), of het groote middel de *Cure* genaamt. Maar terwijl men het gantſche lighaam aan dit middel onderwerpt, om 't inwendig gebrek, ten onder te brengen, vereiſcht het deel dat bijzonder aangedaan is, dat is te zeggen de baarmoeder, daar en boven bijzondere zorgen. Men zal dan tragten 'er een etterſcheiding te verwekken, of zal 'er die geen die 'er beveſtigt is, onderhouden, door 'er van binnen een zoort van Moederpillen (*Peſſarium*), of pluxzel met de *Unguentum digeſtivum* vermengt intebrengen; dat men eenige maalen s' daags herhaalen kan, egter met die voorzorge van eer men de moeder ring (*Annulus*) inbrengt eenige inſpuitingen van kaasjes bladen (*Herb. Malvæ*) met een weinig wondwater (*Aqua vulneraria*) vermengt met Wijn of brandewijn zamengeſteld, te doen: indien de inwendige vloeden al te heevig waaren, zoude men inplaats van een moederring van pluxzel en met de middelen die wij aangeweezen hebben bezmeert een *peſſarium* van gekookte heemſtwortel kunnen ſtellen.

Als 't vlees van de *Ulceratie* kankeragtig ſchijnt te zijn, en dat 'er zich ſtukjes van afſcheideden, zoude men het gemeene, *Aqua phagadenica communis* onder de inſpuitingen, of de Wyn van opgeheven Kwikzilver (*Vinum mercurii ſub-*

ſublimati,) die men zoo ſterk of zoo ſlap als men wil maakt, in 't werk kunnen ſtellen; men neemt 'er de proev van met een Zilverſtilet, die 'er na maate van haar kragt, min of meer zwart uitkoomen zal. 't Is een heel goed middel in de kankeragtige of verrotte oude verzweeringen. Mijn Vader heeft 'er zich met eene goede uitkomſt in de gaſthuiſen van bedient. 't Is zeeker dat door die kundige verrigte behandeling, men de verouderde veneriſche verzweeringen van de lijfmoeder zeer wel geneezen kan, voor al als de Perzoon jong, en de ziekte tot de hoogſte trap niet gereezen is, door al te lang verzuimt, of niet bekend geweeſt te hebben.

VIERDE LID.

Van de Kankeragtige Zweeren (Ulcera Cancroſa,

DE Kankeragtige zweeren zyn de ſmertelijkſte van allen, zij verbergen het allermeeſt hun beginſelen onder de gedaante van een ongeſchiktheid en van ongeſtadige bloedſtortingen, zonder dat men haar vorming vermoed; om dat zij niet als verdraagelijke ongemakken veroorzaaken die men aan de tijd der Criſis in de welke de vrouw zich bevind, toe ſchrijve.

Zy brengt dan geheele jaaren door, zonder zich te ontruſten, en zij verzuimt langen tijd een kwaal die in zijn begin de aldergrootſte zorgen zoude vereiſcht hebben. Haar aandagt werd niet opgewekt

wekt, als wanneer dat de smerten geduurig en hevig worden, en dat zij het gevolg zijn van de ontgonne, en door die stof doorknaagde baarmoeder. Maar 't gantsche bloed is in die tijd door een onvermeidelijke overvloeijing van die stof, besmet; en het werd daar door onbekwaam van bekwaame sappen uit te leveren om dier gelijke verouderde zweeren af te veegen. 't Is in die trap van verrotting, dat 'er geen middel meer voor die ziekte is, en dat men niet anders als stillende middelen en verzagtende voedzels in 't werk dient te stellen, om ze verdragelijker te maaken en een zeeker einde eenige maanden uit te rekken. Maar als men in de eerste ongemakken van de lijfmoeder, die na de kankeragtigheid hellen, zijn toevlugt tot een geneesheer, of tot een kundig heelmeester nam, zij zouden door gepaste middelen, en een welgeschikte levenswijze ze kunnen overwinnen, en zoo volkoomentlijk geneezen, als men de vernieling van kankeragtige wortelen in de borsten, door 't gebruik van die zelfde middelen, ten einde brengt.

De lijfmoeder is zeer geschikt om kankeragtig te worden, als zij op zeekere jaaren niets van haar veerkragt (*Elasticitas*) verliest, en op haar zelve inzakt. Die inzakking komt veel eerder die vrouwen over wiens baarmoeder al te dikwils en te lang geoeffent, en in werking geweest heeft. De lijfmoeder zijnde aldus zonder genoegzaame veerkragt om de vogten die haar doorlopen te doen voortgaan; als onzuivere vogten, wie zij ook zijn met het bloed vermengd in de lijfmoeder overgevoerd worden, zullen zij 'er zich ophouden, haar vervullen, en 'er een verstopping (*Obstructio*) te weegbrengen, die door het

het gebrek van de veeragtigheid van de lijfmoeder onderhouden zal worden, de welke alreede de voornaamste oorzaak van de kwaal geweest heeft.

Die verstopping zal geenzints verdwijnen: hij zal tot verharding overgaan; en door de geduurige toevoer van een nieuwe stof, zal hij een aanmerkelijke omtrek verkrijgen tot dat de stoffe een kwaader hoedanigheid door haar verblijf in een warme plaats verkreegen hebbende zich eindelijk een opening verschaffen in de plaats in den welke de minste tegenstand is. Daar zal dan een kankeragtige verouderde verzweering zijn, die behalve het toeval aan dat zoort van gezwelle eigen is, ik wil zeggen, de steekende onverdraaglijke, en bijna geduurige pijnen zullen met aanmerkelijke bloedstortingen die van tijd tot tijd zullen overkoomen, gepaard gaan. Die bloedstortingen hebben tot haar oorzaaken 't beletzel van het bloed om in een zoo kwalijk gesteld ingewand, door te loopen, of de breekingen van 't geheel, en eindlijk de scheuringen die de invreetende stoffe (*Materies Corrosiva*) in de zelfstandigheid zelve van de lijfmoeder gemaakt heeft. 't Is aan de zelve werking van die bijtende stoffe dat men de hoedanigheid van de uitvloeijing die uit de lijfmoeder in de tussentijd van de bloedstortingen geschied, toeschrijven moet. Inderdaad daar komt uit de verouderde verzweering geene regte etter; maar een wateragtige roodagtige en bloedige stoffe die de verrotting van het vleesch uittermaate stinkende gemaakt heeft.

Om te begrijpen hoe dat ontgonnen vaten, zich toesluiten of stoppen, om geen bloed meer na aanmerkelijke bloedstortingen, te geven, dient men agt te geven dat het gantsche lighaam na

een ruime ontlasting , verzwakt en de vaten leedig zijnde, inzakken, en haar omtrek verminderen. Als dan voor zoo weinig zich eenige klonteren bloeds aan haaren uiteindens vast zetten, zullen zij zich tot die trap gestopt vinden dat zij maar alleenlijk een wateragtige stoffe zullen door laaten, die de uitvloeijing in de tusschentijd van de bloedstortingen onderhouden zal: behalven dit, de stoffe die de Kankeragtige verzweering uitlevert, de hoedanigheid van de vitriolieke en aluinagtige zouten zeer nabij komende, zal op de einden der vaten, gelijkerwijs de gesmolten mineraalen op een deel gelegt, werken: Zij zal ze hoornagtig maaken, haar weefzel vernielen, en een *Eschar* of korst formeeren, die de bloedstorting tot dat hij gescheide en afgevallen is, beletten zal. Als dan, 't vat weer in zijn gantsche omtrek geopend zijnde zal op nieuws weer bloed geven, tot dat het ingezakt of door een klont bloeds of door een *Eschar* gestopt zijnde 't voor een bloedstorting wiens aanhoudendheid onvermijdelijk het leven zou doen verliezen, doet ophouden. Het is gemakkelijk te oordeelen, dat de dikwijlige herhaaling, en de overvloed van bloedstortingen een gevolg van de vewijdering van de de Ulcerering zijn, zoo wel als van de etterscheiding. Ten opzigte van de hoedanigheid van de stoffe door de verzweering uitgelevert; alzoo zij geenzints door de voedende en herstellende sappen voortgebragt worden, maar door verrot vleesch, en door zeer scherpe sappen, zal zij nog de coleur nog de dikte van een waare etter, hebben; en in plaats van zonder reuk te zijn, gelijk de goede etter, zal zij een onverdraagelijke stank opgeven, die

men

men door de reuk, als men in de kamer van een vrouw die door die ziekte aangetast is, komt, gewaar werd.

De verschrikkelijke wanorderen welken een verouderde kankeragtige *Ulceratie* tot de hoogste trap gekoomen, veroorzaakt, moeten de onvrugtbaarheid van de middelen die men zoude willen in 't werk stellen om hem te geneezen, doen begrijpen. De keus die wijze lieden in diergelijke gevallen diennen te neemen is zich aan een zagte levenswijze te houden, en aan eenige enkelde middelen om de geweldige pijnen te stillen, en te beletten dat de lijderessen niet wanhoopig sterven. Men dient bezorgt te zijn van in de lijfmoeder Inspuitingen intebrengen uit het afkookzel van Gerst (*Decoctum Hordei*) en honing van roozen (*Mel Rosarum*), of met moerbezien, en weegbree water (*Aquæ dest. Mororum & Plantaginis*). Men moet bekennen, dat het zeldzaam is dat eerlijke lieden een ruime tijd met diergelijke zaaken belast worden; om dat de waarheid door hun bekend gemaakt zijnde, en niet voldoenende, men altoos onder de hand lieden vind die altijd gereed zijn om een onmogelijke zaak te ondernemen, en om het geen dat zij niet kunnen houden te beloven. Het is waar dat zij dikwils verligting toe brengen, door de *Opium* onder allerlei gedaante te vermommen, hem door alle de plaatzen van 't lighaam doende, inkoomen; maar ook door die handelwijze verkorten zij het leven van de lijderesse; iemand heeft zeer wel gezegt, dat het gantsche geheim van die zoo genaamde Geneesheeren, geen ander voordeel in zich behelsde als de lijderesse zagter en teffens schielijker na het

het graf te geleiden (*ut citius & mitius transeat ægrotans.*)

Als in de tijd van de enkelde verstopping, als 'er alleenlijk een vertraaging in de maandstonden is; en de lijderesse alleenlijk smerten gevoelt wanneer men op de baarmoeder drukt, de vrouw iemand die daar in volkoomentlijk 'ervaaren was, om haar toestand te onderzoeken verkoos, zou zij kunnen hoopen van in de grond geneezen te zullen worden. Ik zeg, dat 'er een Man die in die dingen zeer kundig is, vereischt werd; om dat men inderdaad veel ondervinding dient te hebben, om over den aart van deze kwaal, in zijn begin met zeekerheid te kunnen oordeelen; en ik houde staande, dat de 'ervaarendste heelmeester in de andere Operatien van de heelkonst, niet zoo zeeker 'er zoude van oordeelen kunnen, als iemand anders ver minder als hij, ten opzigt van verdienste die de ondervinding aan zijn zijde heeft; om dat, tusschen de natuurlijke, en niet natuurlijke staat van een deel die men niet ziet; bijzonder in het begin niet dan maar zeer geringe verschillen zijn, en de enkelde gewoonte van ze te betasten, ze kan doen onderscheiden.

Telkens als men een lijfmoeder in haar bodem meer gezwollen vind, grooter aan haar opening, als zij zijn moet, en een weinig smertelijk als men haar drukt, moet men oordeelen dat zij opgehoopt werd, voor al als zij in een tijd is, in de welke de maandstonden zoeken op te houden Waar uit men dient te besluiten, dat als men niet denkt om haar spoedig te ontruimen, 't gezwel tot een verharding (*Scirrhus*) zal kunne overgaan en de verharding tot een waare kanker; om dat

een

een groot aantal oorzaaken in ſtaat zijn van die veranderingen te weeg te brengen. Alduś, al is 'er dan maar een enkelde verſtopping dient men werkzaam te zijn, en tragten 't deel te ontlaſten door herhaalde aftrekkende aderlatingen, zagte buikzuiveringen; opdroogende dranken vermengd met het afkookzel van zweetverwekkende houten, (*Decoctum Lignorum Sudoriferorum*) of de chineeſe pok wortel (*Radix Chinæ*) alleen: men kan ook een opſlorpend en ligt opdroogend tegengift (*Opiatum abſorbens & deſiccans*) de melk van ezelinne (*Lac aſininum*), en eenige bittere middelen laten gebruiken.

Die middelen, en eenige anderen die een verlicht geneesheer 'er weet bij te voegen, of na de gevallen verſcheijdentlijk ſamen te ſtellen, zijn in ſtaat van met een goede uitkomſt een kwaal in zijn geboorte tegen te ſtaan; nadien als zij door een goed Dieet onderſteunt worden, zij onvermijdelijk de ſcherpheid en de verdikking van 't bloed (*Acrimonia & Spiſſitudo Sanguinis*) verbeteren, en 't in een ſtaat van vloeibaarheid, die 't met gemak door alle de vaten doet doorſtraalen, onderhouden. Indien nogtans die middelen niet voldoenend waaren om de verharding te voor koomen, of zelfs de aanwas van weeldrig vlees, zou den zij ten minſte de ontaarding van die kwalen tot een kankeragtig gezwel kunnen, voorkoomen.

Het geen dat mijn vertrouwen in die middelen al hoewel enkelvoudig genoeg vermeerdert, is dat men door een bijna overeenkomende behandeling, klieren die alreede ſmertelijk waaren heeft gezien verdunnen, en die waaren wortels van een kanker waren. Maar ik herhaale nogmaals dat men in de gebreeken en ongeſteldheden van de lijfmoeder

der, of van de Mammen, die tot een kanker kunnen overgaan, vroegtijdig werkzaam dient te zijn zonder dat, al het geen dat men zou kunnen doen, om een volkoome geneezing te verkrijgen, onnuttig zoude zijn, maar het zoude onvermijdelijk doodelijke gevolgen hebben.

Eijnde van de Ziekten der Lijfmoeder.

VERHANDELING
VAN DE
ZIEKTEN
DER
KINDEREN.

Van hunnen Geboorte af, tot aan de uitkomst van hun Twintig eerste Tanden.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van de Snijdingen.

De Kindsheijd is zoo wel als de anderen tijden des leevens aan een oneindige zoort van ziektens onderworpen; maar onder die Ziekten, zijn 'er die aan alle ouderdom eigen zijn; andere die aan ijder ouderdom in 't bijzonder eigen zijn. Die geenen die aan de Kinderen eigen zijn, zijn *Pijn* in de onderbuik, schurft (*Scabies*), buikloop (*Diarrhœa*), koorts door het tand krijgen, *Febris ex Dentitione*, pijn in het tandvlees (*Dolores Gingivarum*), stuijpen (*Convulsiones*), de kinkhoest (*Tussis clangosa*), zwelling der ballen (*Inflatio testiculorum*), breuken (*Herniæ*), Engelsche ziekte (*Rachitis*), de scheurbuik (*Scorbutus*), en de omloop (*Herpes*). Alle die ziekten zijn bekend onder den naam van Kinderziekten (*Morbi Infantum*), of om dat verscheiden van die alleenlijk in die

die ouderdom de Kinderen overkoomen; of om dat die Ziekten alhoewel op andere tijden des levens eigen zijnde, nogtans aan de Kindsheid eigen zijn, en bij gevolg een gefchikt onderfcheid in haar behandeling vereifchen.

Men vind veel menfchen die zich verbeelen dat de ziekten der Kinderen de zorge van de Geneesheeren niet vereifchen, en dat het genoeg is haar aan de natuur over te laaten, die ze alleen geneezen kan. Maar een lange Practijck heeft mij overtuigt dat meeft alle de Ziekten van de Kinderen wel na de beftiering van de konft luifteren. Ik hebbe 'er verfcheiden van geneezen, die voor de Kinderen een oorzaak tot hun dood zouden geweeft hebben; of die haar aan een gebrekkige ftaat voor haar levenstijd zouden overgelaaten hebben. Daarenboven de gedagte die wij van God hebben laat ons niet toe te denken, dat hij toegelaaten hebbende dat de kinderen door ziekten, gelijk de volwaffen menfchen aangetaft zouden werden, zijn goedertierenheid ook geen geneeskunde voor hun zoude aan de hand gegeeven hebben. Anderen bekennende dat de middelen dienen in 't werk gefteld te worden om die ziekten te herftellen, houden ftaande, dat een weinig ondervinding, dat is te zeggen, een gewoone flentering genoeg is om haar met een goed gevolg te behandelen. Maar de ondervinding heeft mij ook geleerd, dat de hulpmiddelen van de kunft, niet zoo zeeker kunnen beftierd worden, in de Ziekten van de Kinderen, zoo wel als van andere jaaren, als door een zeer kundig, geleerd, en geoeffend man, in dit zoort van Ziekten; want de Kinderen aan de borft kunnen zelve hunne Ziekte niet uitleggen en de voedfters om 'er de oorzaaken van verborgen te houden.

ſten. Daar werd dan een groote ſchranderheid en ondervinding vereiſcht om 't gebrek van licht, dat men van de zijde van 't kind niet bekoomen kan te vervullen, en om de waarheid die de Minne tragt te verduiſteren, te ontdekken.

Daar vergadert zich in de darmen van de kinderen terwijl zij in de lijfmoeder beſlooten zijn een zwartagtige ſtoffe die men (*Meconium*) noemt. Zij werd door een verzameling van gal, die de uitwerpende buizen van de lever (*Vaſa excretoria Hepatis*,) geduurig in de darmen neerzetten, geformeert. De gal (*Bilis*,) werd geenzints in de vrugt, om de chijl te volmaaken gebruikt, met de welke zij zich anderzints in de kinderen die leven en ſpijſen gebruiken uit na 't uitgaan de maag, vermengt; nademaal de kinderen in de lijvmoeder niet eeten, kan zij ook door den ſtoelgang (*Sedes*), niet na buiten uitgedreven werde, nadien de vrucht, niets uitwerpt.

Die gal veſtigt zich dan in de geheele darmpijp, werd aldaar door haar verblijv en warmte van de plaats verdikt, en neemt een zwarte kleur aan.

Het *Meconium* blijvt aldus aan de wanden van de darmen (*Parietes Inteſtinorum*) kleeven, tot dat het kind buiten de lijvmoeder begint te ademen, en 't gemak van 't uit de darmpijp te werpen, verkrijgt.

De verdikking die het *Meconium* door zijn verblijv aangenoomen heeft, verhindert dat het, in de eerſte dagen na de geboorte, geheel uitgeworpen werd: maar in de plooijen van de darmpijp overig blyvt en maar allenskens uitgedreven kan werden en na maate dat het zog door 't kind ingezwolgen het ontbind, en de uitvloeijing na buiten gemakkelijk maakt. Maar die uitgang gaat met

zeer ſcherpe pijnen gepaart, die men Nijpingen noemt, en die 't kind doen ſchreeuwen na maate van hunnen duurzaamheid en hevigheid. Ik geloove dat de oorzaak van die zmerten, komt, om dat het zog de zouten (*Salia*) van de gal ontbonden hebbende, die haar lang verblijv zeer ſcherp gemaakt heeft, aldaar op de wanden der darmen die met een groote gevoeligheid (*Senſibilitas*) begaafd zijn, een ſcherpe aandoening (*Irritatio*) te weeg gebragt werd, die de ſmerte voortbrengt. De groene kleur van de ſtoffen die de kinderen uitwerpen, regtvaardigt wel hun geſchreeuw, en mijn uitlegging, nadien het de waare kleur is van de gal in veel water ontbonden, en die kleur geelder is wanneer 'er een weinig vogts bij is. Het is gemakkelijk zich 'er door een proevneeming die ik dikwils gedaan hebbe, van te verzekeren

't Is zeldzaam dat de kinderen voor de ſes weeken van 't binnenſte van de darmen afgeſpoeld of van het overgebleevene (*Meconium*) gezuivert werden. 't Is ook de tijd in de welke zij handelbaarder werden, en wanneer hunnen afgang van eene groene, een ſafraan geele kleur aanneemen; het geen de vermenging van een nieuwlings doorgezeegen gal aanwijſt die niet lang in de darmen gehuisveſt heeft.

't Is niet moogelijk de nieuw gebooren kinderen van die nijpingen te bevrijden; maar men kan hunnen ſcherpheid en aanhoudentheid door het gebruiken van die middelen matigen, van de welke een door de natuur bereid, en het andere door de kunſt aangebooden werd. De eerſte is die zuivere en weiagtige melk die in de eerſte dagen na de verlosſing in de borſt bereid werd. Een zog van dien aart is inderdaad niet bekwaam om 't kind te voeden:

den: maar het heeft in die tijd geen voedzel noodig. Men dient anders niet te zorgen dan om het *Meconium* dat de darmpijp bezet heeft te doen ontlaſten, en hier van te verloſſen.

Derhalven dit wateragtige zog is een natuurlijk buikzuiverend middel en veel bekwaamer die uitwerking te weeg te brengen, als een ouder zog, zoude zijn, bij voorbeeld het zog van zes weken: want dit zog dikker en vetter zijnde, vloeit ongemakkelijker door de darmpiip.

Aldus terwijl het dunſte gedeelte door de melk aderen (*Venæ lacteæ*) opgeſlorpt werd, die als het vrij ſtaat van zoo te ſpreeken, greetig na voedzel zijnde, zet het vetſte gedeelte zich in de darmen, en zich met het *Meconium* vereenigende, is 't beter in ſtaat van een beletzel aan zijn uitgang uit de darmen te weeg te brengen, als die uitgang te bevorderen, zoo als wij gezegt hebben, dat een nieuw zog door 't verſmelten en ontbinden van 't *Meconium* deed. Men verneemt dan zonder dat het noodig zij dat ik zegge, dat ik niet als 't gemeen denke, dat zelvs in die beginzelen de voorrang aan een zog dat een zekere dikte en vettigheid heeſt, geevt, boven een grof zog dat minder bereid, en klaar is. Mij dan van de gedagten van 't gemeen verwijderende, door de voorkeur die ik dan aan dit laatſte zog geeve, heb ik 't voordeel van met de inzigten van de natuur over een te koomen, die voor de eerſte tijden van de kraam niet anders als een helder en wateragtig zog bereijd heeft, als alleen om dat 't meer overeenkomſt met de noodwendigheeden van 't kind heeft.

De konſt levert ons ook een zeer gepaſt middel om de drift en duurzaamheid van 't Colijk van de nieuw geboorene te verminderen. Het is het ge-

bruik van een zagtbuikzuiverend middel, dat in veel korter tijd als 't zog aan 't kind gegeven, met het *Meconium* de oorzaak van die nijpingen uitdrijvt. Daar en boven 't zog kan onvermogend zijn van het dikste en hardstagtige gedeelte van het *Meconium* meede te neemen; in plaats dat een buikzuiverend middel die stoffe zeekerder smelt, en in de darmpijp sterke 't famentrekkingen om 'er zich van 't ontlasten bepaalt. De buikzuiverende middelen waar van men zich bedient, zijn de Olie van soete Amandelen (*Oleum Amygdalarum dulcium*), met eenige enkelvoudige Sijroop van Heemstwortel (*Syrupus Atthææ Simpl.*) of van Venus Hair (*Capilli veneris,*) of 't famengesteld, gelijk de Sijroop van Suikerijen met Rhabarber (*Syrupus Cichorei cum Rheo.*) In de eerste vier-en twintig uuren laat men 't kind om de twee uuren, twee of drie volle eijerlepels van soete Amandel-olie met Sijroop vermengd in neemen. Altemets geevt men alleen de 't famengestelde Sijroop van Suikerijen, en dan vermindert men 'er de givte van en men geevt 'er zoo dikwils niet van in.

Maar de Olie van zoete amandelen somtijds niet instaat zijnde van al het *Meconium* te verdrijven, en de Sijroop met al te veel Suiker overlade zijnde verkies ik liever de *Pulpa Cassiæ* van twee tot drie dragmen in drie once gemeen water ontbonden, en hier van geevt men 'er aan 't kind om de twee uuren twee of drie eijerlepels vol vier en-twintig uuren na zijn geboorte, waar na men het aan zijn moeder of Minne overlaat.

Als niet tegenstaande het gebruik van die middelen 't kind aanhoud met schreeuwen, en dat het toeschijnt dat men de oorzaak van zijn kwa-

de

de gesteldheid niet anders dan aan de overblyvselen van het *Meconium* kan toeschrijven, zoude men kunnen volharden in 't gebruik van de ontbonde *Cassia* s'morgens en s'avonds gelijk hier boven gezegt is, te geven, met die voorzorg nogtans van het kind van de borst een uur voor en een uur daar na af te houden; men legt ook zomtijds met veel voordeel een pap t'zamengesteld uit geklopte eijeren, Okkernoot Olie, latraan, en een weinig Nootemuscaat Olie, op de navel van 't kind.

Men maakt van dit alles een koek, die men zorgt van weinig te laaten bakken. Maar na de *Cassia* gelijk ik voorgeschreven hebbe, gegeven te hebben, kan of weet ik niets beter voor die hartnekkige Colijken der kinderen, als verzagtende Klisteeren uit een afkookzel van weekmaakende wortelen of zaaden bereidt, niets is zoo magtig en zeekerder om de aandoeningen van de darmpijp te stillen; voor al om dat die Colijken gemeenlijk haar zitplaats in de dikke darmen (*Intestina Crassa*) hebben.

Wel is waar dat het gebruik der Clisteeren voor de nieuwgebooren kinderen, weinig bekend is; maar het is daarom niet te veragten, en ik hebbe groote zorg van die dikwils aan te prijzen; om dat ik dikwils getuigen geweest hebbe van hunne goede uitwerkingen.

De borst alleen moet de nieuw geboore kinderen voeden; anders is de minne niet goed, om dat 't nooit in goede zoogsters uitdroogt, en dat de geduurige omloop van tijd tot tijd nieuw zog neerzet, de plaats vervullende van dat geene dat 't kind uithaalt; men ziet zelvs in de goede zoogsters dat haare borsten hard en peijnnelijk worden, als het kind al te lang vertoefd van te zuigen. Ik hebbe op andere plaatzen aangemerkt

 dat

dat die zoorten van zoogſters, als zij zich in goede huizen bevinden, dagelijks vet worden, en eens zoo veel eeten als zij deeden eer zij minnen waaren. Als een Min vroeg pap aan haar zuigeling geevt; is het een teijken dat zij haar lighaam ſpaart, of dat zij geen overvloed van zog heeft. Dit zoo zijnde was het beter terſtond een ander in haar plaats te neemen; om dat als zij zich van de beginne af hier in gebrekkig bevind, zoo zullen het kind en de min vrij meer tegen de uitkomſt van de tanden, te lijden hebben, of de min moet veel overvloed van zog bekomen hebben.

’t Is niet zeldzaam die vrouwen die de gewoonte van vroeg pap te geven willen regtvaardigen, te hooren zeggen dat de pap de maag van de kinderen verſterkt. Zij werden dikwils in dit vooroordeel, door de redeneeringen van lieden zonder ondervinding ten dien opzigte en die niet als door een valſche rede kaveling geleijd werden, beveſtigd. Zij houden ſtaande dat de maag van de kinderen ’t zog niet uitwerpt, gelijk het aan de meeſte gedeelte van de kinderen geſchied, als om dat zij te zwak is, en dat zij een zwaarder voedzel van nooden heeft, op dat zij door haar gewigt in ſtaat zij van de maag te overmeeſteren en te beletten van ’t zog uit te werpen. Maar die geene die zoodanige redeneeringen voortbrengen, die op ſtaande voet iets waarſchijnelyks ſchijnen te bevatten, weeten niet dat het geene dat in ’t zog voedt niet is het geene dat geſtremt is of het kaasagtige gedeelte; en dat dit zelvde kaasagtige gedeelte, (*pars caſeoſa*) dat de Kinderen overgeven niet anders (indien het ingebleeven was) als de uitwerpzelen (*excrementa*) zoude geformeert hebbe; maar

maar dat 't wateragtige zog dat zij behouden buiten dat genoegzaam is om ze wel te voeden, nademaal zij vet worden. Waar van daan het ſpreekwoord gekoomen is *ſpouwende kinderen, wel waſſende kinderen.*

De pap daaren boven in die teedere jaaren, vermoeit door haar gewigt de maag, zij verwijdert al te vroeg haar binnenſte omtrek, zij kan 't kind al te gulzig maaken, en 't bijgevolg in de noodzaakelijkheid ſtellen, van als hem voedzel ontbreekt, dikwils te ſchreeuwen.

Men kan 'er bijvoegen dat de pap een al te ſterk voedzel is, en zelvs kleveragtig ten opzigte van de dadelijke zwakheijd van de ingewanden van 't kin.

't Is waar dat veel kinderen, die pap van hunne geboorte af gegeeten hebben, opgevoedt zijn.

Maar wie zal durven verzeekeren dat 't meeſte part van de kinderen die men ziet dat dagelijks met Buikpijn of Colijk gekweld zijn, breuken hebben, met engelſche ziekte behebt of door kwade geſtalte mismaakt, niet in zoodanig voedzel de oorzaak van alle die gebreken op zich geladen hebben; het geen dat zeeker is, is dat in Landen in de welke de pap niet in 't gebruijk is, gelijk in Engeland, in Languedoc, in Gasconje enz. de menſchen gemeenlijk beter geſtalte hebben, als in deeze landen, in de welke men de pap al te vroeg aan de kinderen geevt.

Ik kan dit gedeelte niet ſluiten zonder een voorname zaak voor te ſtellen, dat is, dat men dikwils genoeg nieuwgebooren kinderen ziet, die een maand of zes weeken zonder te groeijen, blijven, alhoewel zij goede minnen hebben. Daar zijn 'er zelvs die na verloop van eenigen tijd afvallen.

Maar dit moet geen verwondering baaren Die Kinderen zijn zoo gezwollen envol kwade ſappen ter waereld gekoomen, dat het noodig is geweeſt dat de konſt, en dikwils genoeg de natuur alleen kragtdadiglijk die overvloed van vogt ontlaſtede; waar van noodzaakelijk een inzakking van de deelen gekomen is, en een ſchijn van vermagering; want de leedigheid door die overvloedige ontlasting overgelaaten, kan zoo ſchielijk niet door een vreemd voedzel vervuld werden, dat zomtijds moeite ontmoet om zich met de ſappen en de zelfſtandigheid te vereenigen.

Aldus dit zoort van vermagering in een nieuw geboore kind, die een goede voedſter zuigt, moet in 't eerſte geen ongeruſtheid verwekken.

Als nogtans het kind na ſes weeken, in de zelvde ſtaat van magerheid blijvt; als hij onruſtig is; en greetig op de mam, is het een teeken dat 'er eenig gebrek in de Voedſter verborgen is, alhoewel men 't zomtijds niet ontdekken nog ook bepaalen kan.

Men moet in dit geval niet aarſelen om 'er van te veranderen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van 't Colijk van de Kinderen die Zuigen.

ALhoewel de wijze om de Colijken die de kinderen in de loop van hunne voeding overkoomen te herſtellen, zeer na bij of over-
een-

eenkomt met die wijze die ik voor de nijpingen die hun als zij ter waereld koomen aangeraaden hebbe, hebbe ik het noodzaakelijk gedagt die twee ziekten te onderſcheiden; en 'er van in twee onderſcheide leeden uit oorzaak van de groote verſchillendheden, die tuſſchen haar gevonden werden, te ſpreeken. De nijpingen waar van ik ſtraks geſprooken hebbe openbaaren zich noodzaakelijk in de eerſte dagen na de geboorte; 't is zeldzaam dat zij het leven van 't kind in gevaar ſtellen, en men zoude dikwils de middelen kunnen ontbeeren om ze te geneezen, daar het Colijk die het onderwerp van dit Hoofdſtuk uitmaakt, een waare ziekte is; die noodzaakelijk vereyſt na de kunſt behandeld te werden; nadien zij het kind die 'er van aangedaan werd kan doen ſterven, als men om het 'er van te verloſſen geen middelen van meer vermooge en raſſer in 't werk ſteld dan die geenen die men tegen de nijpingen gebruikt.

Het Colijk, is een kwaal die gemeen genoeg is onder de zuigende kinderen. 't Is dan aan 't zog dat men de gewoonelijkſte oorzaak dient toe te ſchrijven. Het zog uit zijn aart zelvs het beſte, beſluit altijd in zich een verborgen zuur, dat gemakkelijk door 't verblijv in een warme plaats, ontdekt werd.

Bij gevolg als het zog al te lang in de ingewanden van de verteering (*Organa Digeſtionis*) opgehouden werd om hunne zwakheids wille, zal het zuur werden, en in een ſcherp, ja dikwijls ineetend vogt veranderen, dat op 't zenuwagtige vlies der darmen (*Membrana nervoſa Inteſtinorum*) werkzaam zijnde, hen kragtdadig zal aandoen, en die ſcherpe pijnen veroorzaaken die

 men

men *Colijk* noemt. De kwade hoedanigheid die het bezit van zuur te werden vermeerderd dikwils de nijpingen. Het zog bezit in die voedſters die *Slaa*, *roode wijn*, en *Vrugten* tot haaren ſpijſen verkieſen en die zich niet veel beweegen meeſt een kwade hoedanigheid.

Het ſchijnt moeijelijk genoeg te zijn om te kennen of het 't *Colijk* is waar van de kinderen aangedaan zijn, om dat zij het ſlegts door hun geſchreij te kennen geven, zoo als zij ook 't meeſtenpart in andere ziekten aan de welke zij onderworpen zijn, door hun geſchreij gewoon zijn te doen.

Daar zijn nogtans teekenen die aanwijzen of het de ſmerte van een *Colijk* is die dit geſchreij te weeg gebragt heeft. Men verneemt of de kwaal op een reis aangekomen is en in dien tijd als het kind volkomen gezond was; of de pijnen ophouden en weerom koomen, en of 'er braaking bij is. Men moet ook onderzoeken of de onderbuik hard, en pijnlijk in 't aanraaken is, en of de ſtoffen die door de ſtoelgang ontlaſt werden groen zijn. Alle die teekenen kondigen een waar *Colijk* aan, aan 't welke men dan zijn tijd niet verkwiſten moet om de oorzaak te onderzoeken; maar die veel eerder tragten te ſtillen.

De zeekerſte middelen om een kwaal te ſtillen die door de groenen uitwerpzelen zijn verblijv in de dikke darmen ſchijnt te hebben, zijn verſcheiden cliſteeren met het afkookzel van de weekmaakende kruiden (*Herbæ emollientes*,) te laaten gebruiken of van zeemelen (*Furfura*) of van lijndzaad (*Semen Lini*); men kan bij die afkookzels de Olie van ſoete Amandelen voegen. Men laat

laat aan 't kind nu en dan een eijerleepel vol van die zelvde olie inneemen, om de maag en de gansche darmpijp, met een bekwaam vogt van de aandoening door 't zuur veroorzaakt dat in de kinderen de overhand heeft, te verminderen, waar van de zwakheid van de ingewanden, die verteering na het zuur doet hellen. Ondertusschen het gebruik van de pap dient opgeschort te werden en men zal bij de borst van de Voedster een drank van hoendernat voegen, in welkers buik men wat rijst ingeslooten zal hebben; men zal vooral clisteeren in 't werk stellen, en dezelve zoo lang herhaalen als 't *Colijk* duurt. Ik keure ook voor goed dat men op de navel van het Kind de zeer wel aan de voedsters en baakers bekende koek, aanlegge, ik heb 'er in 't voorgaande Hoofdstuk de beschrijving van gegeeven. Men ziet ook in die zoorten van *Colijken* goede uitwerkingen van de *Theriac*: de givte is van twaalf greinen. Maar men moet op de Clijsteeren, en Amandelen Olie die men ingeevt als op de anderen middelen staat maaken.

Als na 't gebruik van die middelen de kwaal blijft volharden zal het een tijken zijn dat men een hartnekkiger oorzaak als die van de gemeene *Colijken* te overwinnen heeft. 't Is zomtijds een verborgen breuk en die men niet gemakkelijk ontdekt. Op andere tijden werd dit *Colijk* door de poogingen die de tanden doen om uit te koomen, veroorzaakt. Men zal in die gevallen 't *Colijk* na de wijze die ik onder de beschrijving van die twee ziekten zal voorschrijven te hulp koomen.

Maar die middelen die ik zoo even tegen 't *Colijk* aangeweezen hebbe, zijn niet genoegzaam om 'er de oorzaak van te overwinnen. Maar men dient haar

haar door andere middelen tegen te gaan. Aldus als men de pijnen door verzagtende middelen van onder en van boven ingegeeven, heeft doen agter blijven; zuivert men de onderbuik met een buikzuiverend middel, dat een weinig maag versterkende is. Men vind een, dat uitmuntend is, in de Rhabarber (*Rheum*) waar van men eenige greinen of een enkeld aftrekzel ingeevt.

De te samengestelde uit Suikereijen welkers *Basis* uit *Rhabarber* bestaat, is het buikzuiverend middel van 't welke men 't meeste gebruik maakt.

Waar na men eenige givten van Kreeftsoogen, (*Oculi Cancri*) om de verteering van 't zog, te bevorderen, geevt. Als de kwaal door de voedster ontstaat, purgeert men haar, en men onderwerpt haar aan een nauwkeuriger levenswijze, of zelvs indien in weerwil van die voorzorgen de *Colijken* aanhouden, verandert men 'er van.

DERDE HOOFDSTUK.

Van de Buikloop der Kinderen.

MEn noemt Buikloop (*Diarrhoea*) in de Kinderen al te dikwils op malkander volgende ontlastingen van al te vogtige, of van een kwaade aart zijnde stoffen; want men zegt niet als een kind twee of drie maalen in een etmaal vogtige stoffen ontlast dat 't een Buikloop heeft, om dat dit aan zuigende kinderen natuurlijk eigen is. Ik heb 'er nogtans gezien wiens uitwerpzelen alhoewel zij alleenlijk van de borst leevden, als een beuling

wa-

waren, en zij ſcheenen daarom niet brandiger, als na gewoonte te zijn.

De buikloop in de zuigende kinderen ontſtaat gemeenlijk uit twee oorzaaken, uit kwaade verteering (*Indigeſtio*) of uit een moeijelijke of pijnlijke tandkrijging (*difficilis & dolorosa Dentitio*) Men moet de kinderen van de kwaade verteering die hun overkomen niet beſchuldigen. Zij werden of door een al te vet zog en dat al te zwaar is ten opzigte van de zwakheid van de werktuigen van 't kind, of door een zog dat ligt tot zuur overgaat voortgebragt. Zij ontſtaan ook dikwils om dat de voedſters geen genoegzaam zog hebbende om aan de voeding van 't kind te voldoen, zij hier tragten in te voorzien door het wijn of vaſt voedzel in te geeven. De muisjens en andere zuiker of lekkernijen die men zoo onvoorzigtig met vermaak aan de kinderen geevt, kunnen oorzaak van die kwade verteeringen zijn. Ten opzigte van de pijnelijke tandkrijging, weet men dat de kinderen die ter tijd van de vorming en uitgang der tanden veel lijden, gemeenlijk door aanmerkelijke buikloopen overvallen werden. De ſcherpe pijnen die zij in de mond gevoelen trekken 'er de vogten na toe, en die vogten door haar verblijv in (een door de pijn) brandige plaats, neemen een zeer groote ſcherpheid aan.

Aldus 't kind naar komende met het zog in te zwelgen, doen zij de maag en de darmen zeer aan en door die aandoening zijn zij aan de verteering van 't zog ſchadelijk, en verderven 't geheelijk.

Men erkend dat een kind de buikloop heeft als het al te dikwils afgaat, en dat zijn afgangen al te

vog-

vogtig zijn, of als de kleur 'er van verandert en niet natuurlijk is. De uitwerpselen van een welvaarend kind, zijn een weinig gebonden vogtiger als vaster en van een geele kleur. Als in tegendeel de kinderen ziek, hunnen uitwerpzelen witagtig, geklonterd, groenagtig; en eindelijk altemets zwart zijn, zijn deeze laasten de kwaadste. Men erkend dat de buikloop door een kwade verteering veroorzaakt is, als men in de deeken van 't kind gekarrelt en geklontert zog ontdekt, en dikwils gedeeltens van spyzen die aan hun door hunnen voedsters om 't gebrek van een ontbrekend zog te vervullen, gegeeven zijn als daar zijn draadjes van vlees, Fruiten Schelgewassen, enz. 't Is ligt te zien of de buikloop uit een pijnnelijke tandkrijging voorkomt door de aandagt op de toevallen aan die ziekte eigen en door 't beschouwen van de uitwerptzelen die altijd groenagtig zijn.

Om de Buikloop van de zogende kinderen wel te geneezen, dient men met het opstoppen te beginnen en vervolgens te zorgen om hun wederkomst voor te koomen. Om de Buikloop te doen ophouden geeft men Clijsteeren uit enkeld Rivier water (*Aqua fluviatilis*), men purgeerdze met een *Syrupus magistralis* om de twee dagen, om alle de onverteerende, stoffen, die door haare kwade hoedanigheid de buikloopen onderhouden, meede te sleepen: men versterkt naderhand de Maag met een weinig *Confectio Hijacinthorum*. Als alle die middelen niet genoegzaam mogten zyn kan men aan 't kind eenige greinen van de *Ipecacuanha* om 't te doen braaken, ingeven. Men weet dat de braaking in de kinderen zoo moeijelijk niet valt als in de bejaarde menschen. Terwijl dat men die

die middelen in 't werk ftelt, verbied men de pap.

Maar hoedanig dat de uitkomft van die middelen zijn, egter ftrijden zij niet altoos tegen de oorzaak die gemeenlijk door de voedfters ontftaat. Aldus onderzoekt men de hoedanigheid en hoeveelheid van haar zog, en men verneemt teffens welke fpijzen dat zij gebruikt. Als het niet mogelijk is van fchielijk het geen dat men gebrekkig bevonden heeft, te verhelpen, is 'er geen andere keufe als van minne te veranderen.

De buikloop die de formeering en moeijelijke uitkomft van de tanden, aan de kinderen veroorzaakt, is niet langduurig.

Hij gaat gemeenlijk ten einde van agt dagen, met de koorts die hem verzeld, over. Aldus als die ziekte veel langer duurt; dient men de oorzaak elders als in de moeijelijke tand krijging te zoeken en geen geloov aan 't zeggen van de voedfter te flaan, die nu aan de keen, nu aan de doorbreekende tanden, de langduurigfte ziekte toefchrijven terwijl dat zij veeltijds geen andere oorzaak hebben als de kwaade hoedanigheid van haar zog of deszelvs al te kleine hoeveelheid. In dergelijke zoorte van Buikloopen die de koortz altijd verzelt dient men zich niet te haaften met zijn toevlugt tot de middelen te neemen, ten zij tot kleine Clijfteeren; om dat die ziekte niet langduurig nog gevaarlijk is met een goed voedzel. Men merkt zelvs aan dat in de moeijelijke tandkrijging veel minder toevallen over koomen, en alles zich veel beter fchikt als de kinderen die Buikloop hebben. Niets is in tegendeel zoo gevaarlijk als de opftopping van de buik (*Conftipatio Alvi*) in de pijnen die de moeijelijke uitkomft der tanden veroor-

oorzaakt. Maar als 't kind heel vet, hoog van kleur, benauwd, gedrukt en ſlaaperig is, dient men 't ader te laaten, veel eerder op zijn voet dan op zijn arm, uit vreeſe dat de ſtuipen (*Convulſiones*) de verhindering die in de herſenen begint, niet van nabij volgen. Men doet het Cliſteeren, en ontneemt 't de pap. Men moet met een 't zog van de voedſter verfriſſen met gepaſte ſoepen.

Men tragt zelvs zijn vermindering door een hoenderſoupe van 't welke 't kind kan drinken, of een weinig ſterker nat voor te koomen; om dat een voedſter die geduuriglijk gezoogen werd, en die weinig ſlaapt in de dolle tandpijnen die 't kind lijd, minder zogs als na gewoonte moet uitleveren. Wij hebben gezegt dat in dergelijke zoorten van buikloopen, de uitwerpzelen groen waren; als zij geel werden is het een goed, als zij zwart werden een kwaad teiken.

VIERDE HOOFDSTUK.

Van de Stuipen die de Formeering of de uitkomſt van de Tanden veroorzaaken.

De uitkomſt van de tanden baardt de kinderen veele ſmerten; weinige loopen vrij van die ziekten die zij veroorzaken, zelvs ſterven 'er veelen aan. Maar de ongemakken die de tanden in haare uitkomſt verwekken, zijn na de onderſcheidene ſoorten van tan den die zich door boo-

booren willen onderſcheiden. De eerſte van vooe re als ſcherper veroorzaken de minſte pijn, om dat zij een oppervlakte die minder uitgebreidheid heeft, hebben; de oogtanden (*Dentes Oculares,*) die men ook honds tanden (*Dentes Canini*) heet, verwekken 'er meer door haare ronde gedaante. Maar de maaltanden der voedſters die wij molentanden (*Dentes Molares*) noemen, zijn die geene die de ſcherpſte pijnen in haar uitkomſt verwekken; want haare breede en vierkante oppervlakte, een grooter ruimte beſlaande, drukken ſterker op de zenuwagtige draatjens (*Fibrillae nerveæ*) die zich in de omtrek bevinden, en dit kan niet miſſen of zij moeten hevige pijnen verwekken die ontſteeking in 't deel, de koorts en zomtijds de ſtuipen te weegbrengen.

Men heet ſtuipen een ſterke en onwillige beweeging van alle de deelen van 't ligbaam alwaar ſpieren, of ſpieragtige draaden zijn. Zij werden voornamentlijk in de oogen, in de lippen, in de hals en in de armen, vernoomen.

De naaſte oorzaak (*Cauſa proxima*) van de ſtuipen is een driftige en ongeregelde verſpreiding van de dierlijke geeſten (*Spiritus animales*) in de ſpieren, en de hevige pijnen die de uitkomſt der tanden in de kinderen veroorzaaken, zijn 'er de gewoonlijkſte afgelegen oorzaak (*Cauſa remota*) van; want de zenuwen in de kinderen met een zeer groote gevoeligheid begaafd zijnde, en bij uitneemendheid zeer ligt om zig te ontruſten, is het niet wel mogelijk of de trekking die de uitkomende tand te weegbrengt, moet hun geweldig ontſtellen, en die ontſteltenis tot in hunnen oorſprong in de herſenen overgebragt werden; waar uit noodzaakelijk een wanorder in de werking van dat

Gg deel,

deel, moet ontſtaan. 't Is om dat de zenuwen zeer ligt bij de kinderen ontſtelt worden, dat zij veel eerder aan de ſtuipen dan de volwaſſene menſchen onderworpen zijn. Aldus de ligſte oorzaak als zog dat zuur geworden is, is dikwils genoegzaam om ze in de eerſte tanden te verwekken. Nogthans dient men toe te ſtaan, dat de moeijelijke uitkomſt van de tanden haar meeſtentijds te weegbrengen.

Men merkt aan dat de ſtuipen in de volwaſſene menſchen bijna altijd van een ſlaapziekte (*Lethargus*) gevolgd worden; maar in de kinderen zoo ras als zij over zijn, krijgen zij gemeenlijk hunnen kennis weder, en zij zijn dikwils zoo vrolijk als van te vooren. De ſtuipen volgen niet ras malkander of zij zijn aanhoudende.

Daar zijn 'er weinigen wanneer ze kort op malkander komen te volgen die hoop geven; vooral nogtans als men geen tijd verzuimt heeft om te werken: want het is van alle de ziekten die de kinderen overvállen die geene die aan hun 't leeven 't ſpoedigſte beneemt. Die geenen die ze dikwils overkoomen zijn bijna altijd doodelijk, vooral als 't kind in de tuſſchenpozen den Borſt weigert, en in ſlaap na de ſtuip valt.

Zoo ras als men in moeijelyke tandkrijging ſtuipen verneemt, en dat men ze aan geen gebrek van voedzel toeſchrijven kan, dat is te zeggen, aan een verval (*Inanitio*,) dient men 't kind op zijn voet te aderlaaten. Men kan zelvs de aderlating herhaalen. Daar is geen treffelijker en raſſer middel om 't hoofd te ontruimen, en de order in haar werkingen te herſtellen, als de aderlating op de voet. 't Is met het zelvde oogmerk dat men Clijsteeren bij de kinderen in 't werk ſtelt, of dat men

hun

hun eenige greinen van de *Kermes* in Lindenbloeizem water (*Aqua Florum Tiliæ*) ingeevt, om de buik te openen; om dat de ontlasting die door die weg geschied wonderlijk het hoofd verligt; 't is ook mede in staat van de moeijelijke omloop in de hersenen te beletten, en dat 'er geen wanorder veroorzaakt werd, die onmogelijk zou werden van door de kunst hersteld te werden; en die 't kind zou doen sterven.

Daar zijn zommige middelen, die men zegt de stuipen voor te koomen. Maar het zou zeer gevaarlijk zijn die middelen in de aankomst van de stuipen te geeven, om dat men te onregt op diergelijke middelen staat maakende, de eigentlyke middelen zoude verzuimen, en de smerten hebben van die kinderen die men had kunnen behouden als men gepaste middelen gebruikt hadde, te zien omkomen.

Eindelijk op dat men geene der voorzorgen die een zoo gevaarlijke ziekte vereischt, verzuime, dient men teffens, 't zog van de voedsters dat natuurlijk van die gezonde staat afgeweeken is of door de vermoejing die de ziekte van haar voedsterling haar veroorzaakt heeft, te verbeteren. Zij zal dan voor haar gewoone drank een aftrekzel van wilde Suikerijen gebruiken, of veel liever hoendernat met rijst. Zij zal zelvs eenige reizen in de tussenpoozen van haar maaltijd'er wat van inneemen. Men zal haar de wijn dienen af te neemen; en alle morgen zal zij een roemer of twee zoetwei of (*Serum lactis*) inneemen met een half once Sijroop van violen (*Sijrupus Violarum*), om haar buik wat week te maaken. Men zal haar ook clisteeren en zelvs een buikzuiverend middel, als men 't noodig oordeelt, voorschrijven.

VYFDE HOOFDSTUK.

Van de Kinkhoeſt (*Tuſſis Clangoſa*).

DE gewoonlijke zinkingen zijn of een ſchorrigheid van de Stem door eene ſlijmige bedekking die e lugtpijp (*Tracheaſ Aſpera Arteria*) vervult veroorzaakt; of een laſtige en aanhoudende hoeſt die een ziltig water dat in de longpijpen (*Bronchiæ*) valt, door de prikkeling of aandoening die zij 'er in verwekt, te weeg brengt: het geen de werking of het vermogen dat in ſtaat is om de beweeging van de borſt die men hoeſt noemt te verwekken, aanport. Die zoorten van zinkingen vereiſchen ſlegts in de kinderen eenige voorzorgen. Men houd ze warm zonder ze uit te laaten gaan, en men overlaad hunnen maag met geen voedſels die moeijelijker te verteeren zijn, als 't zog. Wat de Kinkhoeſt (*Tuſſis gallinacea*,)aangaat die een langduurige en gevaarlijke zinking is, hier in zijn de enkelde voorzorgen niet voldoenende om ze te geneezen, men dientzijn toevlugt totbekwame middelen te neemen.

Men heet Kinkhoeſt een zodanige heevige hoeſt, die met verheffinge begind, die een geruime tijd na elkanderen koomen te volgen, die men in 't Franſch *Quintes* en in 't nederduitſch grillen noemt. In de tijd van die aanvallen word het kind paars, raakt uit zijn adem, en ſchijnt op het punt van te zullen verſtikken; om dat de ſpanning van de ſpieren van de hals en van de keel zodanig de ingang van de lugtpijp drukt, dat de lucht niet als zeer moeijelijk 'er in en uit kan gaan.

Op

Op 't einde van dit hoeften komt 'er een fchuimagtigte en kleeverige flym uit, die de klieren van de keel, en niet de longen uitdrukken, en die geenzints tot verligting aan 't kind verftrekken. Door dit hoeften werden ook zoodanige hevige fchuddingen aan de maag toegebragt, dat zij bijna altoos in die aanvallen het geen dat zij in de maag hebben, overgeeven. Het is geen wonder dat een hoeft van dien aart, en met zulke toevallen verzelt het kind uittermaaten vermoeit, en het zigtbaarlyk doet vervallen. De koorts met een afkeer van fpijzen (*Annorexia*) gepaard, voegt 'er zich bij, 't Kind word dagelijks magerder, en is in groot gevaar van 't leven te verliezen.

Als hetKind nog zuigt,zal men't de borft behouden laten,om dat het zog het befte borftmiddel is, dat men 't geeven kan, men zal aan de Min alleenlijk een verzagtend afkookzel of *Ptifane* geeven. Zij zal rijft, grutten tot haar fpijfen gebruiken, en zal zich van wijn en verhittende dranken onthouden. Men kan nogtans bij 't gebruik van 't zog eenige lepelen vol van een Slik Conferf gepaard met een foete Amandel melk met de *Gom dragant* de *Olie van foete* Amandelen, de *Sijroop van Althea*, of van Saapbollen (*Sijrupus diacodii*,) en het water van *Oranje bloeizem*, *Aqua florum aurantiorum* laten gebruiken. Men dient nu en dan 't kind met de Manna in zoetwei gefmolten te purgeeren, of met te famengeftelde Sijroop van Suikerijen die men met de Olie van foete Amandelen vermengt.

Alzo de kinderen niet fpouwen, en zelve onkundiger in 't fpouwen zijn, de vogten die zich op de longen neergezet hebben, kunnen niet, als in bejaarde menfchen door behulp van de opgeving van de fluimen (*Expectoratio*) ontlaft wor

 den-

den. Men dient dan aan dit vogt een weg na buiten toe te bezorgen door middel van een andere ontlasting ergens anders, die de plaats van die vervult, te verwekken.

Het is door 't gebruik van purgeerende middelen dat die ontlasting geschied, nadien als men zagtjes aan eenige ligte prikkeling in de darmen verwekt, trekken, zij tot hun van tijd tot tijd 't vogt dat zich op de longen bepaalt had, en beletten teffens dat 'er geen nieuw vogt meer op dit deel gebragt werd. Men dient dus wel zorg te draagen om de Buikloop die zomtijds bij die ziekte komt en zeer dienstig is, niet te stuiten, men dient in tegendeel hem te onderhouden, om dat een openlijf alleen, in plaatz kan koomen van de ontlasting die door 't spouwen zoude geschiede.

Ik laat ook alle Ogchtende en avonden, drie of of vier greinen *Theriac*; om zijn lighaam een weinig te versterken, en 't matig rust te bezorgen, inneemen.

Niets kan aan 't Kind tot zulk voordeel verstrekken als de rust, nademaal hij aan de long en aan de maag tijd om zich te versterken verschaft, en dat hij in staat is, van het kind in een zagte doorwaaseming te houden, en een uitgang te verschaffen aan een gedeelte van 't vogt dat de borst prikkelt en de hoest verwekt. Die slaapmiddelen (*Narcotica*,) die ik aangeraade hebbe, hoewel in eene kleine givte, behooren nogtans niet ingegeeven te worden, als wanneer 't lighaam genoegzaam, door de Aderlating, als men ze noodzakelijk geoordeelt heeft of door buikzuiverende middelen, zal geleedigt geweest zijn: want het zoude gevaarlijk zijn slaapmiddelen die het

het bloed vlug doen worden in te geeven als de vaten niet van te vooren ontleedigt geweeſt waren.

SESDE HOOFDSTUK.

Van de Scheurbuik.

DE ſcheurbuik is een ſtaat van bederving in 't bloed, men onderſcheid hem in twee zoorten, den eene werd door een gebrek van genoegzaame werking in de vaten te weeg gebragt, die de omloop van 't bloed zeer vertragen, en die de afſcheiding van de ſcherpe ſtoffen die geſchikt zijn om zich door de water wegen (*Viæ Urinariæ*) of de ongevoelige doorwaaſeming (*Perſpiratio inſenſibilis*) te ontlaſten, belet. De andere komt uit het gebruik van zout vlees, een geruime tijd aangehouden, om dat de zouten van dit zoute vleeſch in al te groote hoeveelheid door 't bloed vermengd zijnde, het zelve ontbinden en tot bederving of verrotting doen overgaan. 't Is niet nodig te zeggen dat de kinderen, niet als aan de eerſte zoort van Scheurbuik onderworpen kunnen zijn. Hij ſchijnt overteſlaan in de kinderen gelijk de mazelen (*Morbilli*) en de kinderepokjes (*Variolæ*). Daar zijn inderdaad tijden in de welke men een groot aantal van kinderen van die ziekte overvallen ziet, 't Is voor al in de lente en de herfſt. Ik hebbe kinderen gezien, die van die ziekte geneezen waaren op nieuws door de zelve in die twee jaargetijden aangetaſt zijn, het geen mij

noodzaakte tot die middelen van de welke ik eene goede uitwerking gezien hadde mijn toevlugt te neemen.

Nadien men verfcheide kinderen teffens van de fcheurbuik overvallen ziet, zoo veronderftelt dit een algemeene oorzaak, in de werking aan de welke zij allen onderworpen zijn. De jaargetijden in de welke die ziekte zich 't gewoonlijkfte in de kinderen openbaart, laaten niet toe te twijffelen of 't is in de gefteldheid van de dampkring (*Admofphæra*) dat men de voornaamfte oorzaak van die ziekte, moet zoeken, dewyl de Lente, en de Herfft de twee jaargetijden zijn in de welke de meefte reegen valt. Het geen de lucht uittermaaten vogtig maakt; en bij gevolg zeer bekwaam van de veefelen van 't lichaam, uit te zetten, en de ontlafting die geduuriglijk door de huid gefcnied die men ongevoelige doorwaafeming (*Tranfpiratio infenfibilis*) noemt, te beletten. De kinderen zijn natuurlijkerwijze van een los veezelgeftel, en hier van begrijpt men ligtelijk dat zij meer als de volwaffen aan die ziekte die men fcheurbuik (*Scorbutus*) noemt en onderworpen zijn; maar de vogtigheid van de getemperde lugt van de twee Jaargetijden, waar van wij gefprooken hebben, maakt nog de draaden der kinderen, flapper.

Nademaal nogtans alle de kinderen de fcheurbuik niet hebben, werd daar om die voor te brengen, de vereeniging van een ander oorzaak die niet aan alle gemeen is, en die alleen eenige ondeelbaaren aandoet, vereifcht. Die oorzaak is dikwils een Scheurbuikige gefteldheid (*Diathefis Scorbutica*) die de kinderen van hunnen ouderen ontvangen hebben, en bijna zoo dikwils het kwade

zog

zog van de zoogſters. Men begrijpt dus ligtelijk dat een van die twee oorzaaken bij de eerſte gevoegt 't niet miſſen kan de ſcheurbuik in de kinde- voor te brengen.

De Teekenen die de ſcheurbuik in de kinderen aankondigen, zijn geenzints dezelvde als in de volwasſenen.

In deezen openbaart zich de ſcheurbuik door vlakken (*Maculæ*) aan de huid, en door de kwade geſteldheid van 't tandvlees. Maar die teekenen worden in de kinderen waargenoomen, als wanneerdat de ſcheurbuik tot de hoogſte trap gekoomen is. Hij heeft zomtijds heel lang van te vooren plaats, en 't is van groot belang hem in zijn begin als men hem geneezen wil te kennen. Men erkend dat een kind aan de ſcheurbuik laboreert, als hij over pijn in de ſpieren klaagt, en als men ziet dat 't onmagtig is om te wandelen en zich geduurig tragt te onderſteunen. Een kind ſchijnt een goede gezondheid te genieten, en het verlieſt terſtond het gebruik van zijn beenen. Het zoekt te blijven zitten, of in zijn bed, of in ruſt te zijn. Het vreeſt niets meer als de beweeging; het ſchreeuwt als men 't dwingt te ſtaan, of als men het dikke van zijn beenen drukt. Op andere reizen als het alleen al gaat, valt het zonder dat men weet waarom, en zonder dat men een andere oorzaak als de zwakheid van zijn beenen, beſchuldigen kan. In plaats van de vlakken aan de huid, die men in de bejaarden verneemt gevoelt men van plaatz tot plaats, kleine hardigheeden gelijk pees knoopen. 't Is niet mogelijk dat men de ſcheurbuik aan alle die teekenen niet meer kenne.

Die ziekte word niet gemakkelijk in de bejaarde geneezen, zij is dikwils doodelijk; daar nogtans de Zee ſchorbut, ras voor de middelen

 wijkt,

wijkt, als die geenen, die 'er mede besmet zijn aan land gezet worden. Het is in de Kinderen als zij vroeg tegen gegaan werd, een ligte ziekte, en 't is zeldzaam dat zij de gewoonelijke middelen van de geneeskunde, weederstaat. Maar die ziekte verzuimt, of door een man, die dit zoort van pest niet te onderscheiden weet van de kwalen met de welke het ligt is haar te verwarren, behandelt zijnde, deeze ziekte zegge ik, kan doodelijke gevolgen hebben. Zij doet de beenderen aan en verbrijzelt ze. Zij brengt in de kaaken zulke aanmerkelijke uitbladeringen (*exfoliationes*,) dat ik kinderen gekend hebbe die nooit de voorste tanden gekregen hebben. Bij wien de *Caries* of bederving geheele reijen van de tand *kassen* (*Alveoli dentium*) vernietigt hebben. Ik hebbe ook kinderen door kwijning in de vermagering geduurende 't gebruik van de beste middelen, maar te laat in 't werk gesteld, zien omkoomen.

Als een zuigend kind teekenen bij zich heeft, waar uit men vermoeden kan dat het door de scheurbuik aangetast is, onderzoekt men de levenswijze van de voedster en de hoedanigheid van haar zog. Als het zog met de welke zij haar voedsterling spijzigt kwaad is, dient men niet, om 'er van te veranderen, te aarzelen. Maar als men haar niets te weiten heeft, en dat de kwade gesteldheid, van 't kind al het kwaad gemaakt heeft, dient men het aan 't gebruik van de tegen scheurbuikige middelen (*Antiscorbutica*) over te geeven. Men laat het hoender Soupe inneemen, in de welke men tegen scheurbuikige kruiden heeft doen trekken, gelijk de water kers (*Nasturtitum aquaticum*) de lepelbladen (*Cochlearia*) de bekeboom (*Becabunga*) de herstong (*Scolopendrium*), de wilde zuike-

kerijen (*Cichorea Silveſtris*), de paardebloem (*Taraxicum*). Men laat het ook een ligt aftrekzel van de wortel van *China* drinken, en men purgeert het nu en dan met de te ſamengeſtelde ſijroop van zuikerijen met Rhabarber. Alzoo de lucht veel vermooge op zulke zoo zwakke werktuigen heeft, dient men een kind, als het land in de welke het opgevoed werd vogtig en moerasſig is, van plaatz te veranderen, gelijk in benede huizen, of kelders aan de oever van groote Rivieren, of in de nabuurſchap van vijvers. Men dient eindelijk te bekennen dat het niet gemakkelijk valt, de ſcheurbuik van een zuigend kind wel te kennen, voornamlijk zoo het nog niet heeft kunnen gaan of niet en ſpreekt, en ten minſte de ziekte zulke voortgang gemaakt heeft, dat het niet vrij ſtaat om 'er aan te twijffelen. Maar als zij weinig gevordert is, en dat zij zich door teekenen die haar aart openbaaren niet ontdekt, ik wil zegge de kwade ſtaat van 't tand vleeſch, nadien het zeldzaam is vlekken aan de huid van de kinderen te zien, is men bijna tot het uiterſte gebragt van te vraagen of het kind uit ouders die met een ſcheurbuikige geſteldheid beſmet zijn, gebooren is. Men geevt agt op de plaats in de welke het kind gevoed word, en het Jaargetij in de welke men is. Het licht dat de Geneesheer uit dit onderzoek, trekt, gevoegd bij het geene, dat hij in de toeſtand van 't kind verneemt, kunnen hem een genoegzaame kennis van de ziekte geeven."

Ten opzigte van de geſpeende kinderen valt de ziekte gemakkelijker te kennen en te behandelen; en dit gemak vermeerdert na maate dat zij ouder zijn, nadien zij niet alleenlijk beter in ſtaat zijn van hunne kwalen te kennen te geeven, maar als zij begonnen hebben te loopen, werd men ligtelijk die veranderingen gewaar die ten dien opzigte haar over-

vergekoomen zijn. De behandeling van de ſcheurbuik valt ook ligter, om dat het zoo moeijelijk niet is, van aan 't kind de hier boven beſchreeve middelen, in te doen neemen. Men kan hun ook alle morgen twee roemers *Rhabarber water* laaten drinken. Die middelen eenige tijd agtervolgd hebbende doen wonderen in dit geval. Men laat ze een Gorgeldrank (*Gargarisma*) uit de bladeren van de (*Folia Agrmoniæ*), Salie (*Salviæ*), Rosmarin (*Rorismarini*), en van Hertstongs wortel (*Radix biſtortæ*) bereid, gebruiken; men doet 'er op 't laaſt de waterkers (*Naſturtium Aquaticum*) bij, en als 't vogt doorgegooten is, doet men ſes en dertig of veertig droppelen Geeſt van Lepelblaaden (*Spiritus Cochleariæ*,) op een half pint vogt; men kan 'er ook Limoenſap (*Succus Limonum*,) of een weinig wijn bij voegen.

Maar van alle middelen die ik tegen de ſcheurbuik in 't werk heb zien ſtellen, heeft geen een 'er beter gevolg gehad, als die van de Hr. *du Mouret*. Ik heb vooral hier over in twee voor mijn eigen oogenverrigte bijzondere curenverwondert geweeſt. De eerſte was die van mijn Heer de Hertog *Chartres*, die niet meer zedert drie maanden kon gaan, doen het middel aan hem gegeven werd. Hij had daar en boven een geduurige *buikloop*, en zijn lighaam in een zoort van uitteering (*Marasmus*), vertoonde niet anders als een bezield geraamte. De geneezing geſchiedede zoo ras als volmaakt. Dit zelvde middel heeft in de Zoon van mijn Heer de *Fontenai* ontvanger Generaal van de finantiën een gelijke uitwerking gehad, die al zedert een geruime tijd de ſcheurbuik had gehad. Zijn tandvleeſch was geheel door verouderde zweeren bezet, en men

men ſchreev die wanorder aan de tanden toe, die zoo men zeide, moeite hadden om uit te koomen. Zijn beenen waaren zoo gezwollen en zoo pijnnelijk, dat men ze van het oorkuſſe niet opligte kon, op de welke zij de gantſche dag ruſtede, zonder hem verſchrikkelijk te doen ſchreeuwen. Een binnen koorts (*febris lenta*) ondermeinde hem ongevoelig, en hij ſcheen door een aanſtaande dood gedreigt te werden; maar door het gebruik van het middel van de Heer *du Mouret* wierd 't kind in een maand volkoomen herſtelt.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Van de Engelſche ziekte (Rachitis)

DE Engelſche ziekte is veel eerder een ziekte der beenderen (*Morbus osſium*) als van de vleezige deelen.

Zij ſchijnt van een bijzondere ſcherpheid, die door werkzaamheid in ſtaat werd van de beenderen te verzagten, af te hangen. De gewrigten of geleedingen zijn 'er terſtond van overvallen; om dat de einde der beenderen minder vaſt, en zagter, als het lighaam van 't been zich gemakkelijk door het water (*lijmpha*) met dit zout overlaade, laaten doordringen. Alzoo de geduurige bijeenkomſt van dit vogt aan de uit einden der beenderen, en hunnen weekwording door het zelvde vogt te weeg gebragt, doet de beenderen tot die trap zwellen en een zeeker zoort van knoopen formeeren die men door 't gezigt in 't aanraaken gewaar wordt,

wordt, waar van de naam van dubbelde Leeden of Engelſche ziekte gekoomen is.

Maar alhoewel 't zoutwater (*Salza Lijmpha*) terſtond op de einde werkt, bepaalt zij haar werking daar niet: zij dringt in 't vervolg door de gantſche lengte van 't been, zij verwijderd de draaden 'er van, en verzagt ze. Waar door het geſchied dat als men een kind in die toeſtand doet voortgaan, of dikwils als men het maar doet ſtaan, de beenen, (*crura*) te zwak om zijn lighaam te draagen, zullen onder 't gewigt buigen, en zij zullen misſchien de geheele levenstijd een ongeregelde gedaante behouden.

Onder de oorzaaken van de Engelſche ziekte is een van de gemeenſte, voornamentlijk in de meeſte part van de grootſte Steeden, de geſteldheid, die de kinderen van hunne ouderen ontvangen hebben, en ook dikwils een kwaad zog van de voedſters of Minne, een kwalijk beſtierde ſpeening, eindelijk dikwils heevige ſtuipen; kinderen van ouderen die aan die ziekte gelaboreert hebben gebooren, kunnen zeer wel, die geſteldheid om de Engelſche ziekte te krijgen; van hun erven; boven dien de veneriſche ziekten (*Morbi Venerei*) die hedendaags zoo algemeen zijn, kunnen door ontaarding van de vaderen in de kinderen 't allereerſte beginzel en zaad oorzaak (*Cauſa Seminia*) van die ziekte worden.

De voedſters die veel wijn drinken, die heel veel vleeſch eeten, of die zich al te veel aan de vermaakelijkheden van de liefde overgeven, kunnen hun zog door de ſcherpigheid die haaren overdaad hen doet aanneemen, bederven. Aldus is het dat een zog van dien aart, in plaats van

aan

aan 't bloed van 't kind die balſem uit te leveren, of die zagte ſtoffe waar van hunne voeding en groeij af hangen; zal 'er een ſcherpheid bekwaam om alles te vernielen, inbrengen. 't Zog is nog meer geneege om kwaad te worden, in de voedſters die zwanger geworden zijnde, haar ſtaat verbergen: want het begin der zwangerheden met afkeer van ſpijs, gepaard met braaking, kwade verteeringe, dikwils door wanſchikkelijke dingen die de vrouwen tot ſpijzen gebruiken; is het zeer mogelijk dat het zog ontaard word. Als men kinderen ziet die grove Minnen zuigen zonder de Engelſche ziekte te krijgen, is het dat in hun bijgeluk een kragt van geſteldheid die 't gebrek van de voedſters zonder onvrugtbaar of werkloos gemaakt heeft, plaatz heeft gehad. Het geſchied ook dikwils, dat als zij de Engelſche ziekte niet krijgen, men ze met puiſten en met ſchurft (*Scabies*) bedekt ziet. en zomtijds door buikloop, of zelvs met ſcheurbuik gekwelt. Het kan ook gebeuren dat 't zog van een voedſter alhoewel van een goede hoedanigheid, maar in al te weinig hoeveelheid, in 't lighaam van 't kind ontaard; om dat de voedſters willende 't gebrek van haar zog vervullen, hier in tragten te voorzien, door haar voedſterling wijn of ſpijzen te geeven, die zich met 't zog niet zonder te bederven vermengen.

Die kwaade geſteldheid van 't zog beſluit in alle die gevallen het zaad van een ziekte die niet nalaaten zal van zich in 't vervolg te openbaaren.

De ongeſchikte levenswijze of *Diëet* die men aan de kinderen die men geſpeent heeft, doet onderhouden, is ook een oorzaak tot de Engelſche ziekte die gemeen genoeg is. Men ziet oppaſſers die de kinderen wijn of bier te drinken geven wel-

kers

kers voornaamſte voedzel is pap met melk bereid. Zoodanig mengzel moet 't zog zuur doen worden, en aan zijn verteering nadeelig zijn.

Men moet het zelvde zeggen van 't zoutevleeſch, de rauwe en onrijpe Vrugten, en van de zoete dingen waar meede men dikwils de buik van de kinderen opvult.

Eindelijk de moeijelyke tandkrijging kan een tweede oorzaak van de Engelſche ziekte zijn. Wij hebben te vooren gezien dat het uitkomen der tanden die rond of plat zijn zoo als de honds en maaltanden, ſcherpe pijnen aan 't kind verwekten, en dat die pijnen 't gantſche zenuwgeſtel (*Sijſthema nervoſum*) ontruſten, dat in de kinderen zeer ligt onſteld werd. En waar uit dikwils ſtuipen in de ſpieragtige deelen verwekt werden. Aldus is het niet moeijelijk te begrijpen, dat de onregelmatige en ſnelle werking van de ſpieren, op de nog teder zijnde beenderen, de beweeging van de vogten die hun holligheeden doorloopen verhindert: het geen een ſtilſtaan in de zelvde vogten, de zwelling der beenderen, de verwijdering en afwijking van hunne draaden, en bij gevolg een groote zwakheid in de beenderen te weeg moet brengen. Daarom ziet men de toevallen van de Engelſche ziekte zich kort na de ſtuipen openbaaren, die door een moeijelijke en pijnelijke tandkrijging veroorzaakt werden. Ik hebbe van de heer *Clement* hoore zeggen, dat een Prins van de bloeden meer door zijn groote hoedanigheden aanziennelijk, als door de verheffing van zijn rang, niet als met de uitkomſt van zijn negentiende tand kreupel geworden was, die door heevige ſtuipen voorafgegaan waare.

Ik

Ik kan niet nalaaten eene dwaaling aan te haalen waar in verscheide menschen ten opzigte van de plaatz der aandoening door de tanden veroorzaakt, vervallen zijn. Men geloovt gemeenlijk dat de tandpijn, ten tijde van hunne uitkomst door de aandoening van 't tandvlees dat de tand bedekt veroorzaakt werd. Maar men heeft zonder twijffel niet opgemerkt dat 't tandvlees bijna nooit gevoelig is; nademaal het zeeker is dat de kinderen in hunne hevigste pijnen, verligting gevoelen als men hun tandvlees drukt, of dat zij 'er zelve op leunen, men opend, en neemt ze zelvs weg zonder dat zij het minste schreeuwen en zonder dat zij klagen.

De ondervindinding heeft ons in tegendeel geleerd, dat men de pijn en haar gevolgen aan de drukking van de zenuw, die van de wortel komt moet toeschrijven, veel eer als aan de oppervlakte van 't tandvlees: want het is eene bekende zaak, dat de stuipen door een pijnnelijk tandkrijging, een groote menigte van kinderen, in de welke de tand nog geen pogingen om uit te komen gedaan had, hebben doen sterven. 't Is genoeg om die pijn, en de stuipen die daarop volgen te verwekken, dat de tanden nog in haare tand kassen (*Alveoli*) gehouden, maar beginnende te verharden, de zenuwen die aan de wortel van de tanden leggen, gedrukt hebben. Ziet men in de bejaarde menschen dagelijks niet, dat zinkingen verschrikkelijke tandpijnen zonder dat een eenige tand verdorven zij, veroorzaaken? het schijnt dat men niet als de overvloed van vogten die in de tandkassen overgebragt worden en de zenuwen die 'er gemeenschap meede houden, drukken, beschuldigen kan. Nadien men dikwils die pijn niet als met het uithaalen

van een gezonde tand ſtillen kan, die door de leedigheid die zij nalaat een vrije uitvloeijing aan de ſtilſtaande vogten overlaat.

De teekenen dat een kind de engelſche ziekte krijgt, zijn de zwelling van de onderbuik, de luſt tot ruſt, de vrees van de geringſte beweeging, die men het alleen wil laten doen, en de traagheid van de tanden om uit te komen. Maar de ziekte heeft zich reeds geheel bepaalt als men in de voeten, kniën en vuiſten een dikte of groote die niet natuurlijk is ziet, als de omtrek van 't hoofd aanmerkelijk, als 'er zwakheid der lendenen is, dat de beenen het ligchaam weigeren te draagen, en dat een kind, niet na zijn ouderdom, zoo als het zoude moeten doen voortreedt.

Men moet in die ziekte niet veel op de uitkomſt van de middelen ſtaat maaken: de grootſte hulpmiddelen om ze tegen te gaan, zijn de lucht en de levenswijze.

Zoo ras dan als men in een kind de eerſte teekenen van de Engelſche ziekte gewaar zal worden, zal men dienen het van lugt te doen veranderen. Als het kind nog zuigt vernieuwt men zijn zog, vooral als het oud is.

Maar als het kind geſpeent is, geevt men het een eenvoudig voedzel, met wat ſoupe en een weinig brood bereid, zonder pap; en zijn drank dient zuiver te zijn.

Ten opzigte van de middelen, tragt men 't nu en dan eenige droppelen van 't aftrekzel van ijzer (*Tinctura Martis*) in te laaten neemen. Het water van *Rhabarber* alle morgens ingenoomen, is een zeer deftig middel: na dat men 't omtrent veertien dagen ingegeven heeft, houd men 'er me-

meede op, om naderhand weer te beginnen. Men purgeert ook het kind alle maanden.

'T Is goed bij het gebruik van die middelen eenige plaatz middelen (*Topica*) te voegen, men maakt ook op de knobbelagtige deelen eenige ſtrijkingen (*Frictiones*) met verdunnende Oliën en met ſpaanſchewijn vermengt, of met geeſtrijke of welriekende vogten. Men bevind zich in zommige landen heel wel, met de kinderen die de engelſche ziekte hebben, in de zon te ſtellen. Men draagt zorg, dat hun hoofd en aangezigt bedekt zijn en men laat het reſtand van 't lighaam aan de ſtraalen van den zon die door zijn doordringende en dadelijke warmte in ſtaat is van de verdikte ſappen te ſmelten en in beweeging te brengen.

Men dient vooral oplettend te zijn dat men de kinderen die dubbelde leeden hebben niet te laate loopen zonder dat zij het vraagen: Om dat de beenderen van de onderſte leedemaaten al te zwak zijnde om 't gewigt van 't ligchaam te dragen, zodanig krom zouden worden, dat zij naderhand haar regte gedaante niet weer zouden kunnen krijgen. Men zal ze dan in een kleine ſtoel van de welke de grond doorboord en die hoog genoeg zijn zal zetten, om hun beenen te laaten hangen; en als men genoodzaakt zal zijn van hun wegens vermoeitheid, 'er af te neemen, zal men ze op een kuſſe laaten zetten of leggen, en hun hoofd wat veheven houden, op dat zij wat ſpeelen kunnen. Door het gebruik van die middelen en van alle die voorzorgen, bereikt men zijn oogmerk van de engelſche ziekte te geneezen, en kinderen die door dezelve aangetaſt geweeſt zijn naderhand een zoo fraije lighaams geſtalte te bezorgen, als of hun

nooit iets was overgekomen, daar 't tegendeel zulks zou hebben doen vrezen.

Het gebrek nogtans is zomtijds in zich zelve zoo groot, of het heeft zulke voortgangen gemaakt dat het vermogender is als alle de hulpen van de kunst.

Ik zal hier niet spreeken van de Engelsche ziekte nog van de draaijing der beenderen, alhoewel dat die dikwils het gevolg van de Bultwerding zijn; om dat ik hier alleenlijk de ziekten aan de welke de kinderen, ten tijden van de uitkomst van de de eerste vijf-en-twintig tanden, voorgenome hebbe te behandelen. Edog de gedurige waarneemingen leeren ons dat de Engelsche ziekte niet als lang daarna voorvalt.

AGSTE HOOFDSTUK.

Van de Verdrooging of Vermagering.

De verdrooging (*Marasmus, Extabescentia S. Atrophia*) is een verval van 't gantsche lighaam van 't kind. Men ziet allenskens de kleur van 't aangezigt van 't kind verdwijnen, het werd bleek het is van een kwaad humeur, niets behaagt het, speele heeft geen aanlokkingen bij hem: zijn eetlust vermindert dagelijks, de omtrekkende verheffing van zijn onderbuik zijn aanmerkelijk, en de uitwerpzelen ruiken uittermaten slegt.

Men reekent een groot getal van oorzaaken van de verdrooging. Maar een van de algemeenste is de kwade hoedanigheid van 't zog van de voedster, indien het kind nog zuigt; of de kwade spijsen, indien het gespeend is waar mede het gevoed werdt.

werd. Wij hebben alree gezien dat een al te dik zog kwalijk verteert wierd, en in ſtaat was van aan de kinderen een buikloop te veroorzaaken; aldus is het ommogelijk dat een kind niet vervalt als men het, met zulk zog te doen zuigen, volhard.

Men moet het zelve van een al te wateragtig zog zeggen, en dat al te weinig voedende deelen in zich bevat: want daar werd niet alleen geen kleine hoeveelheid vereiſcht, om de voeding van 't kind maar ook om zijn groeijing te bevorderen. Een galagtig zog, of enkel een ſcherp zog, is niet beter tot voeding; nadien de balſemagtige zagtheid weezentlijk in de ſpijzen noodzaakelijk is, om tot onze voeding te kunnen dienen.

Men begrijpt ook dat een al te kleine portie van zog door de voedſter uitgelevert, niet genoegzaam tot de voeding van 't kind is, en dat men zijn verval te wagten heeft, indien men 'er niet in voorziet. Als het kind geſpeent werd, voedt men het zomtijds met al te ſterke ſpijſen ten opzigte van de zwakheid van zijn werktuigen en die bij gevolg kwalijk verteert werden. Op anderen tijden de ſpijzen die men het geevt, zijn uit hunnen aart ſcherp; of de bereiding heeft ze zoodanig gemaakt; zelvs dikwils bij die ſlegte ſpijzen voegt men het gebruik van wijn van geeſtrijke dranken, en van de koffie. Men moet zich niet verwonderen; dat een zoo ongeſchikte levenswijze de kinderen in eene vermagering (*Emaciatio*) doet vervallen.

Het gebeurt ook dikwils dat een kind in een uitdrooging na eene ziekte vervalt, als na een moeijelijke tand krijging, die met ſtuipen verzelt is, na een *kinkhoeſt*, na een tuſſchenpooſende koorts, na

een buikloop, of bloedloop, en zomtijds na worm ziekte, als de kinderen gespeent zijn.

Als het ligt valt de teekenen van de verdrooging te erkennen, valt het zomtijds moeijelijker, de oorzaak die hem te weeg gebragt heeft te weeten, daar nogtans de kennis van die oorzaak tot de geneezing noodzaakelijk zij. Men onderzoekt naauwkeuriglijk 't zog van de voedster als het van geen kwaadaardige aart is, of het niet in al te kleine hoeveelheid is. Men dient in 't gemeen als men een zuigend kind zonder klaarblijkelijke oorzaak ziet vermageren, op de voedster agt te geven. Als een kind in een uitdrooging (*Marasmus*) na een voorgaande ziekte vervalt, heeft men niet veel moeite de oorzaak van die vermagering te kennen.

De verdrooging (*Atrophia*) is een ziekte die de geheele aandagt van een Geneesheer verdient nademaal zij zeer nadeelig aan de kinderen is die 'er meede aangedaan werden, als men geen middelen tegen dezelve in 't werk stelt. Ik hebbe verscheide kinderen aan die ziekte overleeden, geopent; en hebbe in allen verstoptheden in de onderbuik gevonden, de klieren van het darmscheil (*Glandulæ Mesenterii*) uittermaaten groot, 't net (*Omentum*) geheel gesmolten, en een groote meenigte waters in de onderbuik en zomtijds in de borst. Als de kwaal tot die trap gesteegen is, kan men wel denken dat de kunst niet vermogend genoeg is om die te overwinnen.

Men erkend zulks gemeenlijk aan de zwelling van de handen en voeten, die een aanstaand einde aankondigen, voor al de zwelling van de handen.

Als men de oorsprong van de kwaal aan de voed-

voedſter moet toeſchrijven, verandert men 'er van zonder uitſtel. Maar als de verdrooging uit eenige voorgaande ziekte ontſtaat, zonder dat men eenig gebrek in het zog verneemt; dient men aantehouden met 't kind te laaten zuigen; om dat 'er geen gepaſter voedzel en middel voor die vermagering van 't kind, als een zog van goede hoedanigheid is, dat met zich de hoogſte trap dier balzemagtige zagtheijd, bekwaam van 't kind te verſterken, draagt. Men onderwerpt met een de voedſter aan een verkoelende bevogtigende en teffens meer voedende levenswijze. Men moet ook met de middelen die tegen de oorſprong van de kwaal dienſtig zijn niet verzuimen.

Aldus voor de kinkhoeſt, de buikloop, de bloedloop, de t' zamengeſtelde tuſſchenpoozende koortzen, purgeert men 't kind met de *Sijroop van Suikerijen*; maar men zal vermijden zoo dikwils te purgeeren als die ziekte enkelvoudig en met geen uitdroging gepaart gaat. Men begrijpt zelvs dat als zij over zijn mogt of nog maar weinig 'er van overig is, zal het genoegzaam zijn het kind goed zog te geven.

Als het kind geſpeent is, en dat men geen oorzaak van zijn verval gade ſlaat, ſchijnt het dat men alleenlijk het gebrek van verteering beſchuldigen kan. Ook begind men met de maag en darmen te leedigen. Men laat het kind met dit oogmerk eenige grijnen van de *Ipecacuanha* of van met ſpiesglas bereide wijnſteen (*Tartarus Emeticus*) gebruiken om de maagvande kwaden zuurdeezems of van de ſlijm die haar bezet, te ontlaſten; vervolgens purgeert men met een aftrekzel van *Rhabarber* en een weinig *Manna*, men laat het alle morgens een of twee koppen vol van het aftrekzel van

Gamanderlijn (*Infusio Chamædryos*,) in de welke men eenige droppelen van het afkookzel van ijzer doet, (bij voorbeeld fes droppelen.) Eer dat men 't te eeten geevt laat men 't vier of vijf greinen kreeftsoogen (*Oculi Cancrorum*) met de *Mucilago Gummi Tragacanthi* al muifekeutelkens bereid, in zwelgen. In al dien tijd voed men het met vleesnat in het welke men rijft heeft doen barften, en na veertien dagen zoo een Dieet waargenoomen te hebben, geevt men 't voor zijn fpijzen, alleenlijk melk, hem s' morgens en s'avonds ezelinne melk (*Lac Asininm*,) en door den dag koeij-melk, (*Lac Vaccinum*) ingevende. Zomtijds in plaats van ezelinnemelk bevind men zich beter met die van geiten, die inderdaad zoo veel niet verloopt; maar meer voedt en de buikloop zoo niet verwekt. Men dient een geruime tijd in die levenswijze te volharden, om de vafte volkoomen herftelling van 't kind te verkrijgen, vooral als men verandering tot beterfchap verneemt.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Van het Schurft.

DE Schurft (*Scabies*), alhoewel gemeenlijk onder de rang van de ziekte geftelt, is veel eer voor de kinderen een oorzaak van gezondheid als een waare ziekte; 't is een loffing die de natuur zelvs bereid om 't lichaam van een kind van een verzameling van gebrekkige of onnuttige vogten te verloffen. Men dient dan de fchurft in de kinderen goed te keuren, en 'er zoo lang als zij 't

ge-

gehairde hoofd, en 't aangezigt beſlaat, niet aanraaken; het zoude ook zeer gevaarlijk zijn haar te doen inſtaan, daar het voordeelig is haar in de ſtaat van ettermaaking te onderhouden; om dat zij de kinderen van veel ziekten, door het vernielen van haar zaad, door een gewoonelijke uitvloeijing, verhoed. Zij keert met een af of vermindert de toevallen die gemeenlijk in de vorming, of in de uitkomſt der tanden, voorvallen. Als nogtans in een moeijelijk tandkrijging, door de hevigheid van de pijn een koorts verwekt werd, gebeurt het dikwils dat de etterſcheiding van de ſchurſt ophoud, en de ſtoffe in plaats van zich na buiten te begeeven weer binnenwaarts keert, alwaar zij ſchielijk teekenen van haar tegenwoordigheid, door de toevallen die zich openbaaren geevt. Inderdaad daar werd een hevige koorts, geboren door een zwaare pijn in 't hoofd met ſluimering, ſtuipen, en dikwils met de dood zelve verzelt, als men niet ſchielijk kragtige middelen om de etterſcheiding te herſtellen, in 't werkſtelt; die in ſtaat zijn van 't vogt dat in de vloed van de omloop weer in getreden is, zoo te bepaalen dat het op nieuws aan de huid gebragt werd.

De etterſcheiding van het opgeſtopte ſchurft, verwekt ook dikwils aanmerkelijke buikloopen, maar dit toeval is bij de andere hier boven verhaalde niet te vergelijken aangaande 't gevaar: daar komt zelvs dikwils een nuttige vervulling bij de uitvloeijing die door de ſchurſt geſchiedt.

Men ziet kinderen die overvloed van vogten hebben, en zes weeken of twee maanden na hun geboorte ſchurſt worden: in anderen openbaart zich die ziekte maar als de tanden te voorſchijn koomen willen. Maar in alle, als de ſchurſt eens

verfcheenen is, ziet men zeldzaam dat zij overgaat voor alle de tanden uitgekoomen zijn. Men moet zich niet verwonderen dat men al die tijd de klieren die onder de kin en langs den hals gelegen zijn bij alle die kinderen een weinig gezwollen vindt. Zulks werd veroorzaakt om dat die klieren aan 't vogt in die tuffchentijd een verblijvplaatz verfchaffen dat tot het fchurft moet gebragt worden om 'er een etterwording te onderhouden. Zomtijds verzweeren die klieren en openen zich van zelve. Zomtijds is men genoodzaakt de opening door de kunft te maaken. Maar men ontmoet zeer dikwils veel moeite om ze te doen fluiten en 'er een lidteeken van te bezorgen; om dat zij dan de dienft doen van het fchurft, door een uitgang aan een gebrekkige ftoffe die deezewegzoekt om uit't lighaam te komen, te verleenen. Een kind van 't mannelijk geflagt de zoon van De Heer de *Marquis* de *Grave* had in de eerfte zes of zeven maanden na zijn geboorte, eene meer dan wenfchelijke gezondheid genooten, men had tot op die tijd geen de minfte puift op zijn huid gezien. Men vreesde nogtans voor hem in de uitkomft van de tanden om dat een jonge Juffer ouder als dit kind, een moeijelijke tandkrijging door ftuipen verzelt gehad had. Een gezwel onder 't oor, en niet ver van de onder Oors klier (*Glandula parotis*) die eensklaps te voorfchijn kwam begon eenig onruft te verwekken De Heer *Guerin* mijn medebroeder wierd 'er ontbode en het gezwel rijp bevonden hebbende, opende hij het. De goede hoedanigheid van de etter deed hem belooven dat de geneezing nog moeijelijk nog lang zoude zijn, hij had geen redenen om anders te denken. Nogtans niet tegenftaande deeze kleine verouderde verzweering na de konft,

ver-

verbonden wierd; was het niet mogelijk een vaſt lidteiken te verkrijgen, hij werd genoodzaakt het ſponſieus vlees met de *Lapis infernalis* te doen verteeren, en dat geduurig op nieuws weer aangroeide. Zelvs door de langduurigheid, de ſtoffe die dik was, werd dun, en de bijna geduurige aanlegging van de helſche ſteen veroorzaakte dat de verbinding pijnelijk wierden. Ik werd met mijn medebroeder in raadpleging geroepen en wij beſlooten de volkome geneezing van de verouderde verzweering voor een tijd uit te ſtellen. De redenen van ons gevoele waaren, dat de moeiten, om het vleeſch te bedwingen, en dagelijks weer aangroeijende nutteloos waaren; en zelvs het voordeel dat 't kind door de uitvloeijing die door dieweg geſchiede,trok; want het kind was zeer welvaarende, en wij wierden van gevoele, dat die opene klier, tot een uitgang van de gebrekkige ſtoffen, die zich in 't ligchaam van 't kind bevonden, dienden. Men lag dan op de verzwering niet als een enkelde pleiſter, en drukdoeken boven op, om 't water dat 'er uitvloeide in te vangen. Dit zoort van Brandmiddel hield het zoo lang open als de tanden uitkwaamen, en het kind kreeg geen ſtuipen in die tijd van haaren uitkomſt, zelvs geen koorts, gelijk men vreesde. De zweer na meer als zes maanden open geweeſt zijnde ſloot van zelve toe.

De kinderen werden zomtijds door een zoort van ſchurft die veel aandagt verdient overvallen. Zij komt met groote puiſten die hier en daar verſpreid zijn, uit, die wat verheven zijn, in haar omtrek hard, zomtijds in hun middel verzweerende, en zomtijds zig vertoonende als

een patrijſen oog: de vereeniging van alle die teekenen in die puiſten geevt een veneriſe oorzaak te kennen. Men heeft niet anders te weeten, of de kwaal door de voedſter of door 't kind begonnen is. Men erkend dat de kwaal van 't kind komt, als zijn voedſter over het gantſche ligchaam gezond is en dat de borſten alleenlijk, en vooral de rand van de teepel met puiſten of omloop (*herpes*) bedekt is. De zekerheid is nog grooter, als behalven de puiſten op het ligchaam van 't kind verſpreid, men in zijn mond veneriſche Sjankers verneemt: dan kan men niet twijffelen of het kind heeft zijn kwaal aan de voedſter gemeen gemaakt. Maar zoo het kind zich met veneriſche puiſten bedekt bevind zonder dat eenig venerieſch toeval op 't ganſche ligchaam van de voedſter bevonden werd, is het een tijken dat zij ongelukkig genoeg geweeſt heeft, om haar voedſterling te beſmetten. Men dient dan haar terſtond weg te zenden, het kind zoo als men beſt zal kunnen ſpeenen, en het eenig middel bekwaam om die ziekte te overwinnen in laaten neemen, op dat men ten minſte de voortgang 'er van belet tot dat zijn kragten grooter geworden zijnde, het in ſtaat ſtellen van een gereguleerde en volkomen cure te kunnen weederſtaan.

Ten opzigte van de behandeling van de puiſten of 't ſchurft die niet veneriſch zijn, het geen dat wij van hunne oorzaak en van hunnen gevolgen gezegt hebben, bewijſt ons genoegzaam dat zij geen behandeling van nooden hebben: Zoo lang als de ſchurft niet als het hoofdt, het aangezigt en eenige plaatzen van den hals beſlaat, en dat het kind anderswelvaarende is;en ſchijnt te groeijen,is'er niets aan te doen; en men kan ten opzigte van de voedſter

ster geruft zijn. Het fchurft geene andere deelen als het hoofdt aanrandende, vervliegen de onzuiverheden die men in 't frans *Gourmes* noemt, en die meestentijd in 't ligchaam van 't kind omzwerven, door de plaats in de welke een grooter overvloed van affcheidende buizen zich bevind, en waar bij gevolg een grooter zuivering van 't bloed, gefchied. Maar als het fchurft zich over 't ligchaam, de armen en de beenderen verfpreid, hoe goed dat de voedfter ook fchijnt te zijn, moet men 'er van veranderen, om dat het te dugten is, dat zij in eenige deelen niet wel geftelt is, en dat 't gebrek van haar vogten, hoedanig het ook zij, zich met 't water (*Lympha*) van 't kind gemeen maken, en de oorzaak zij van alle de puisten, waar mede zijn geheele lighaam bedekt is.

Indien het gebeurde dat het fchurft van een kind, of door haar aart, of door een onvoorzigtige behandeling na binnen weder keert, dient men het kind te aderlaaten om aan 't bloed de vrijheid en 't fpeelen, die de terugvloeijing van 't vogt van het fchurft, het benoomen had, weer te geven, en daar door de zinkens te verhoeden. Men heeft nog te meer reden om te aderlaaten als het kind bloedrijk is, en als de koorts zich voor of na de te rugdrijving, van de puiften, geopenbaart heeft. Na de Vaten door de aderlating geledigt te hebben, laat men het kind hartversterkende middelen (*Cordialia*) die teffens de doorwaafeming bevorderen, inneemen; men geevt aldus, in een ligt hart versterkende drank de poeijer van Adderen (*pulvis viperarum*) de *confectio hiacinthorum*, 't mineraale zweet dryvend Spiesglas (*Diaphoreticum minerale.*) Men Zuivert ook de buik met de *Cassia*, of nog beter met de Rha-

Rhabarber. Uitwendig bed men de deelen waar het ſchurft van te vooren was, met een ſponsje in het afkookzel van de wortel van kaasjes bladeren, men kan 'er zelvs geſtampte bladeren van klimop, enz. opleggen. Met het gebruik van die middelen, zal men welhaast zien de huid van 't kind, op die plaatzen die van te vooren met de ſchurft bezet waaren, rood worden, de kinderen zullen over jeuking, die de weederkomſt van het ſchurft aankondigen, klaagen.

TIENDE HOOFDSTUK.

Van de Breuken van de Zwelling van de Balzak zonder Breuk.

DE breuken zyn gezwellen aan de onderbuik, door de verplaatzing van het Net, (*Epiploon*,) of van de darmen (*Inteſtina*,) die uit de holligheid van de onderbuik gaan te weeg gebragt, gemeenlyk door de ringen van de dwarſe ſpieren, altemets door de navel. 't Is gemeen genoeg kinderen door breuken overvallen te zien; om dat de ſlappigheid van hunnen draaden, veroorzaakt dat zij daar aan meer onderworpen zijn, als volwasſene perſoonen. Maar onafhangelijk van die algemeene nijging die de kinderen tot de breuken hebben, ziet men familien in de welke die geſteltheid kragtiger is, en de breuken ſchijnen in de zelve erffelyk te zijn. Die natuurlyke geſteltheid is nogtans niet de algemeenſte oorzaak van de breuken in de kinderen: men dient haar veel in het hevig en bijna geduurig ſchreeuwen zoo

zoo als het meenigmaal bij de kinderen geschied te zoeken. Dit schreeuwen kan door onderscheide oorzaaken te weeg gebragt worden; maar 't is gemeenlijk op de voedster dat men dient agt te geven. Zomtijds heeft zij geen zog genoeg om de voeding aan 't kind te bezorgen; en het gevoel van zijn nooddruften verwekt het tot schreeuwen. Op andere tijden ontbreekt het haar aan geen zog; maar door anderen bezigheden afgetrokken, en veeltijds door werken in 't veld, is zij lang zonder haar voedsterling te laaten zuigen en zij heeft de hardigheid van het veel eer te laaten schreeuwen, als hem, de borst onder het wandelen aan te bieden, om hem te vermaaken.

Als de Navelbreuken de kinderen overkomen ziet men veel voedsters die om haar agteloosheid en haar hardigheid te verschoonen, de bijgeloovige ouderen tragten te overtuigen, dat de breuk (*Hernia*) niet anders van daan komt, als om dat men de navelstreng al te nabij de buik afgebonden heeft; en dat op die wijze het lange einde dat 'er overblijvt, tot een zak voor de winden die 'er in vertoeven, dient, en vervolgens uit de andere deelen van de onderbuik, door de minste oorzaaken in die zak kunnen indrijven. Maar die vrouwen, en die geenen die geloov aan hunne redenen slaan, weeten niet dat de navelstreng zich altijd aan de oppervlakte van de onderbuik afscheiden zoude, al sneed men dezelve hem een voet ver van de navel, of zelvs als men in 't geheel niet sneedt, gelijk men in de jongen van verschei-de dieren ziet. Men zal ligtelijk, de waarheid, van het geen dat ik voorstel, begrijpen, als men agt geevt dat 't bloed niet meer de navelvaten na

de

de geboorte van 't kind, doorloopende, komen te verleppen en in de geheelen omtrek die aan de uitwendige lugt bloot gestaan heeft, verdroogen; en die buiten dat geen voedzel meer ontvangen, nademaal 'er geen bloed meer omloopt. Zoo is het dat de navelstreng zich door een etterwording die zich op die plaats bepaalt afscheid, en als de etterscheiding het heeft doen vallen, word 'er een lidteeken gemaakt, wiens diepte zoo lang als het leven duurt, overblijvt.

De breuken van de kinderen gaan in en uit met gemak of zij kunnen niet meer weer in gaan. In dit laatste geval hebben zij hevige Colijken, die voor de middelen die men gewoonelijk, en met goed gevolg in de colijken gebruikt, niet wijken. Men dient dan zijn toevlugt tot kragtiger middelen en die beter tegen de aart van die kwaal strijden, te neemen. Men legt verzagtende pappen op de breuk; en men clifteerd de kleine lijder en als die middelen geen verslapping in de plaats van de breuk toebrengen, aderlaat men 't kind op den arm. Die middelen zijn gemeenlijk genoegzaam als zij bij tijds in 't werk gestelt worden, om de breuk in staat te brengen van binnewaarts gebragt te worden. Dit weer inbrengen, geschied na de regelen van de Kunst, het geen hier onnodig is te verhaalen. Ten opzigte van de breuken die ligtelijk komen en overgaan, dient men ze ook niet te verzuimen; zonder dat, zouden zij in 't vervolg ongeneeslijk kunnen worden: in plaats dat als men 'er agt op geevt, worden zij na maate dat het kind in kragte toeneemt, en groeijt, geneezen. Want als de kinderen, meer als de volwassen aan de breuken onderworpen zijn, geneezen zij 'er ook gemakkelijker van: men zal 'er de reden van ont-

ontdekken, als men overweegt, dat de deelen door de tijd hard wordende in ſtaat werden van aan 't geweld die de gehoudene deelen van de onderbuik doen om ze door te dringen, weederſtant te bieden. Het zekerſte middel dat men in 't werk ſtellen kan, en dat alleen genoegzaam is, is een yzere breukband (*bracherium ferreum*,) die men na evenredigheid van de tederheid van 't kind ſchikt. Dit werktuig is in onze dagen tot zoo een volmaaktheid gebragt, dat het de kinderen, niet meer als de oude linnenbanden verveeld.

De balzak (*Scrotum*) is gemeenlijk na de geboorte van de kinderen wat gezwolle, maar de zwelling (*inflatio*) is geen ziekte, en men ziet ze in de tijd van ſes weeken geneezen, zonder dat men eenige middelen om de balzak in zijn natuurlijke ſtaat te herſtellen, in 't werkſtelt.

Maar men ziet kinderen aan de welke die zwelling geenzints na de zes weeke verdwijnt. In andere gaat het weg en komt vervolgens weer. Als de zwelling na de ſes weeken aanhoudend is, veronderſtelt men dat 'er een verſprijding van water in het vetvlieſige weevzel van de vliezen der ballen, is. Maar de kunſt overwint die kwaal meeſtentijd zonder veel moeite. 't Is gemeenlyk genoegzaam dat men eenige verdunnende plaatsmiddelen 'er op legt. Men gebruikt dan het afkookzel van Camille, Robbregts kruid (*Geranium robertianum*) waar bij men wat roode wyn (*Vinum rubrum*) voegt of wondwater (*Aqua Vulneraria*); men bedt de balzak met dit afkookzel, en men ligt 'er ieder reis een drukdoek in dit zelvde afkookzel nat gemaakt, op; men dient die drukdoek van tijd tot tijd nu en dan te vernieuwen, en het kind niet te

baakeren, want daar ſpruit een ander voordeel uit en wel dat de balzak niet gedrukt word. Ik heb kinderen gezien in de welken de zwelling geen andere oorzaak had, als een al te harde drukking door 't baakeren veroorzaakt.

Als het gebeurd dat na de hier boven verhaalde middelen een maand of twee in 't werk geſtelt te hebben, de verdunning van 't wateragtige vogt niet geſchied, is het een teiken dat de uitſtorting al te aanmerkelijk zij, en dat het onmogelijk zijn zal, het uitgeſtorte vogt (*humor extravaſatus*) in de weegen van den omloop weer te doen komen. Men dient in dit geval, zich tot de ſteek, (*punctio*, die gemakkelijk de ontlaſting aan dit vogt bezorgt, te bepaalen en om voor te koomen dat 'er geen nieuw vogt zich verzamelt, ſtelt men op de balzak verdunnenden, en een weinig inkrimpende (*adſtringentia*) middelen, om dit deel te verſterken, en de tegenſtaand tegen de aankomſt der vogten te vermeederen.

Ten opzigte van de kinderen in de welken men die zwelling weer te voorſchijn ziet koomen, na dat die in de tijd van zes weeken verdweenen was, ſchijnt het dat men het aan de voedſters toeſchrijven moet, die het al te lang laat ſchreeuwen: want het hevige en aanhoudende ſchreeuwen van de kinderen is in ſtaat van de ingewanden van de onderbuik te drukken en bij gevolg 't omloopen van 't water (*lympha*) zoodanig te verhinderen dat het in de ballen opgehouden werd Het geen hier in wel het zeekerſte is, is dat men van voedſter verandert, en dat men een ander vind, die door haar zorg de middelen

vind,

vind, van door het kind genoegzaam te laaten zuijgen, zijn ſchreeuwen te doen ophouden, de ruſt dat het dan geniet, neevens eenige plaats middelen, doen wel haaſt en zonder weederkomſt die zwelling verdwijnen.

Einde van de Ziekten der Kinderen.

VERHANDELINGEN

BETREKKELIJK TOT DE

VERLOSKUNDE,

VAN DE

Hr. PUSOS.

VERHANDELINGEN BETREKKELIJK TOT DE VERLOSKUNDE, VAN DE Hr. PUSOS.

MEMORIE

Over de Bloedvloeijingen der Zwangere Vrouwen; Over het middel om dezelve te ſtuiten, zonder tot de verloszinge te koomen, en over de wijze om in gevalle van noodzaakelijkheid te verloſſen, door een zagter en zeekerder weg, dan die geene, dewelke men in 't algemeen in 't werk ſteldt.

DE Bloedvoeijingen kunnen de zwangere vrouwen, op alle de tijden van haar dragt overkoomen, nochtans zijn zij in het begin en 't einde van dezelve meer onderheevig, door dit toeval aangerand te werden, dan wel op andere tijden.

De Bloedvloeijingen die haar in 't begin van de zwangerheid overkoomen, hebben verſcheidene oorzaaken; *Miskraamen*, agtergebleevene Moederkoeken (*Placentæ*) in de baarmoeder, na den uitgang van de vrugt; zwangerheid door eenig toeval aan t' waggelen of los geraakt; valſche bevrug-

bevrugting in gesteldheid van uitgedreeven te werden, veroorzaken in 't algeemeen deeze wanorders.

Die geenen, dewelke op 't einde van de dragt voorvallen, werden bijna altijd veroorzaakt, door 't losraaken van eenig gedeelte van de moederkoek, of door deszelvs geheelen afscheiding van de bodem van de baarmoeder (*Fundus Uteri.*)

De Miskraamen of de uitgang van de vrugt (*Fœtus*) voor deszelfs rijpheid, is altijd met eene bloedvloeijing verzeld; zij is middelmatig als de baarmoeder niets dan de vrugt ontlast; maar zij is daarenteegen zeer overvloedig, wanneer dit gedeelte arrebeid om de moederkoek, die na den uitgang van 't kind 'er in gebleeven is, uit te drijven.

Het gemeen beschuldigt dikwijls die geene van onkunde, die over deeze zoort van Miskraamen geroepen zijnde, de nageboorte of moederkoek aan de werking van de natuur overlaaten, in plaatz van middelen te zoeken om die af te haalen. Het is zonder twijffel onkundig, daar het booven het vermoogen der konst is, in verlossingen op twee of drie maanden, de uitgang van dit lighaam te verwerven, dat door onderscheidene oorzaaken in de baarmoeder verblijven kan.

De nageboorte blijvt dikwijls in de baarmoeder, wanneer de streng te zwak zynde, niet toelaat om zich 'er van te bedienen, om 'er aan te trekken; en dat de weën (*Tormina*) niet genoeg vermoogend zijn, om tot dit einde te koomen; ook moet dezelve daar blijven, als de opening, die den doorgang aan den vrugt gegeeven heeft, te klein is, voor den omtrek der *placenta*; die zich voor de mond

mond van de lijvmoeder (*Orificium Uteri*) aanbiedt; men is eindelijk in de onmogelijkheid die af te haalen, in gevalle dit deel gehegt blijvt aan de baarmoeder, na den uitgang van het kind; het is dan veel beeter te wagten tot dat de natuur werkzaam werd om zich hier van te ontdoen, als onnutte poogingen in 't werk te ſtellen om dezelve te doen uitgaan.

De moederkoek dan in de baarmoeder gebleeven zijnde, naa dat de vrugt daar is uitgegaan, veroorzaakt daar meer of min wanorder: indien dezelve geheel en al los is, en dat de lijvmoeder 't vermoogen heeſt dezelve in den mond te drijven, werd de vloed, die tot deezen tijd toe ſterk kan geweeſt zijn, door de verplaatzing van dit ligchaam gematigd, dat nu zonder voedzel zijnde, verſlenſt in de plaatz, daar het in overgelaten is, en laat aan dit deel toe van zich t' zamen te trekken, naa eevenreedigheid van deszelvs vermindering.

Deeze t'zaamentrekking (*Contractio*) maatigd den vloed, door de onmiddelijke raaking van de wanden van de baarmoeder op 't vreemde lighaam, en door de toetrekking van de vaten, die noodzaakelyk op de t'zaamentrekking van dit ingewand volgen moet.

Byaldien de moederkoek vaſt gehegt is, en dat de vaſtgeſtelde omloop (*Circulatio*) van de baarmoeder naa dit deel, en aan het zelve het noodige voedzel verſchaft, is de vloed zeer gering, en is zelvs niet anders dan eene zoort van uitzijpering; maar zoo ras als de natuur arrebeid; werden zoo veele deelen van de moederkoek als 'er losraaken, zoo veele bronnen die opening geeven aan de ontlaſting of uitvloeijing van 't bloed; deeze vloed werd nog veel heeviger als dezelve geheel en al is

 los.

losgeraakt; om dat 't meenigvuldig aantal van vaten, die de *placenta* door zijn hegting ſtopte, het bloed tot verkwiſtens toe laten loopen, tot dat de baarmoeder, zich van dit vleeſige lighaam ontſlaagen heeft, of tot dat zij zich toetrekkende, denzelve daar toe gebragt heeft om te kunnen verſlenſen, en door middel van de konſt uitgehaald te werden.

Ik heb vrouwen gezien, die in dergelijk geval zoo veel bloed verlooren hadden, dat zij in gevaar waren, van te moeten ſterven, bijaldien ik hen geene hulpe toegebragt hadde.

Zodanig was 't geval van een vrouw in de ſtraat van *Saint Croix de Bretonnerie*, die zeer gelukkig van een vrugt van drie maanden verloſt was; zij had niet kunnen verloſt werden, om de hier bovengemelde redenen, daar was geen een toeval zedert den tijd dat zij verloſt was bijgekomen, tot den agtſte dag van haar kraam: maar op de zelvde dag, werd de vloed of ſtorting zoo geweldig dat de baker en de omſtanders, begonden bedugt te werden voor 't leeven van de zieke. Ik werd geroepen, en vond deeze vrouw leggen in een koud zweet (*Sudor Frigidus*) over alle haare leeden; haare bleekheid (*Pallor*) en veelvuldige flaeuwtens (*Sincope*) deeden zien hoe veel bloeds zij moeſt verloren hebben, en 't gevaar waar in zij zich bevond.

Haar onderzogt hebbende bevond ik, dat de Weën (*Tormina*) die zij gehad hadde, en die niet dan door de uitputting der kragten, opgehouden waren, een gedeelte van de moederkoek (*Placenta*) tot in de opening van de mond van de baarmoeder (*Orificium Uteri*) gebragt hadden; ik vattede het geene zich aanbood, en ſchuddede de

klomp

klomp zagtjes, deedt de weën, door verſcheidene beweegingen wederkomen; deeze nieuwe weën herſtelden de vrouw een weinig; ik deed haar gebruik maaken van de weinige kragten die haar nog overig waaren, en ſpoorde haar aan door de hoop dat zij wel haaſt zoude verloſt zijn, om haare poogingen te voegen bij de middelen, die ik in 't werk ſtelden om haar te verloſſen; het weinige dat zij deed, was genoeg, ik haalde de moederkoek geheel af, de vloed hieuw bijna op dat ogenblik op, en de zieke herſtelde in heel weinig tijds.

De valſche bevrugting brengt noodzakelyk eene bloedvloejing voort, door de ſchielijke verbreeking van de voet, die zich aan de bodem van de baarmoeder vaſtmaakt, en de pogingen die dit deel doet om het vreemde lighaam uit te drijven.

Deeze ſtortingen, die zomtijds gematigd en zomtijds zeer heevig zijn, luiſteren in 't algemeen niet na de aderlatingen of eenige t' zametrekkende middelen (*Adſtringentia*); daar is niets anders nodig als de uitdrijving van de valſche bevrugting, of deszelvs verplaatzing uit de grond of bodem van dit deel, naar den hals, die in ſtaat is, dezelve te verminderen (*a*). Gelijk deeze verloſſing meer het werk der natuur is, als van de konſt, moet men

(*a*) *Het is veeltijds genoeg om eene bloedvloeijing te doen ophouden, dat de valſche bevrugting, in den hals van de baarmoeder valt, om dat dit deel, zich in deeze bewerking genoeg uitrekt, om twee derde deelen van deeze bevrugting te bevatten, en om aan 't lighaam van de lijvmoeder vrijheid te verleenen van zich toetetrekken. Ik hebbe zomtijds den hals van de baarmoeder* (Collum Uteri) *de lengte zien hebben van een vinger, en in dien toeſtand een zoort van ſcheede* (Vagina) *verbeelden.*

wel gade ſlaan dat men ligte voedzels laat gebruiken, om de kragten te onderſteunen, en om tijd te geeven van de weën en klonteringen, om de valſche bevrugting zo verre te brengen, van dezelve te kunnen vatten, als de natuur gebrekkig is of vermogen ontbreekt om zich 'er van te ontſlaan, of wel, men moet dezelve overlaten aan een zoort van etterwording (*Suppuratio*) door bederving, wanneer men deeze bevrugting niet vatten kan, en dat de ophouding der weën en van de vloed denken doet, dat dezelve geene andere uitgang hebben kan.

Van alle de vrouwen die ik in dergelijken gevallen geholpen heb, hebbe ik 'er geene gezien die zoo uitgeput waren, door bloedvloeijing, als twee vrouwen van aanzien in een en 't zelvde jaar. Ieder derzelve raakte in minder als twaalv uuren tijds, meer als ſes of ſeeven ponden bloeds kwijt, voor dat de valſche bevrugting in den hals van de lijvmoeder gevallen, en daar met een weinig hulp uitgebragt was.

Ik zou reden gehad hebben in zeer veele geleegendheeden van dit zoort, zeer bevreeſt te zijn, bijaldien mij de ondervinding niet geleerd hadde, dat 't bij uitneemendheid zeldzaam zij, vrouwen te zien ſterven aan bloedvloeijingen, die door valſche bevrugtingen of door miskraamen van vrugten onder de vier of vijv maanden, veroorzaakt zijn, ten zij dat deeze verlosſingen met eenige andere ziekte verzelt waren, of dat de lijdereſſe geene hulpe had kune bekoomen.

Het is dus niet geleegen met de vloeijingen die in een dragt van ſeeven, aght of neege maanden koomen: zij zijn gemeenlijk minder voor de verlosſing, als die der miskraamen, waar van wij te voo-

vooren gesprooken hebben; maar alhoewel zij van minder waarde zijn, hebben zij niet dan te veel aan lieden van de konst doen zien en geleerd, hoe gevaarlijk de gevolgen, daar van zijn, en in welk een groot gevaar de vrouwen zijn, die zonder dat zij eenige ongerustheid aan de omstanders schijnen te geeven, niet als te veel, de ongelukkige voorzegging die men gedaan heeft, regtvaardigen door haaren dood naa de verlossing.

De vloeden op het einden van de dragt, kunnen verscheidene oorzaken hebben, maar de gemeenste is de losraking van een gedeelte van de moederkoek (*Placenta*) van de bodem van de lijvmoeder.

Deeze vermoedelijke ookzaak zoude bijna altoos aanleiding geeven tot de verlossing uit noodzakelijkheid, bijaldien de ondervinding niet had doen blijken, dat men door goede voorzorgen en hulpmiddelen zomtijds een vloed, door losraaking, konde stillen, dat men niet moet besluiten tot de verlossing, dan wanneer de zagter middelen vrugteloos zijn geweest, of dat de vloed gepaard is met pijnen, flaauwtens, en eenige verwijdering van de lijvmoeder.

De middelen die men in 't werk stellen moet eer men tot de verlossing, die niet dan gedwongen kan zijn, overgaat, zijn herhaalde aderlatingen, bekwame middelen de drivt die in 't bloed plaatz heeft, matigen, zagte voedzels en in eene kleine hoeveelheid te gebruiken; bestendig het bedde te houden, klisteren van water om de persing tot den afgang voor te koomen. Deeze wijze voorzorgen hebben dikwijls den vloed doen stilstaan, en zomtijds dezelve gepaard met kleine klonteringen geheel

heel doen ophouden; niet (om zoo te fpreeken) door een afgefcheiden gedeelte van de moederkoek, weder aan 't binnenfte van de lijvmoeder te doen kleeven, maar door aan het bloed tijd te verleenen, zich in de monden der vaten vaft te zetten, en bij wijze van klonteringen in dezelve als zoo veele kleine ftopfels te formeeren, overeenkomftig aan haar middellijn (*Diameter*), bekwaam om 't bloed te doen ftillen (*b*).

De vloed door een zoo zwak middel geftopt zijnde, en dat door de minfte onvoorzigtigheid onvergeworpen werd; vereifcht groote oplettendheid omtrent de vrouw, Ik heb 'er verfcheiden gekend, die, door zoo voorzigtig te zijn, van niets te verzuimen van 't geen haar voorgefchreeven was, zeer gelukkig verloft zijn.

Ik hebbe in 't Jaar 1741. een vrouw nabij de plaats van Vendome verloft, die eene zeer aanmerkelijke vloed kreeg omtrent het midde van haar dragt; dit toeval was verzeld met weën en ontlaftingen van klonteringen, dat bijna zeekere teekenen van de verlosfing zijn. Niet te vreeden van de lijdereffe meermalen een ader te hebbe geopend; bragt ik bij haar een zeer aanmerkelijken tijds door, in verwagtinge van een arrebeid, die ik geloovde dat zeer na bij was; ondertusfchen verzwakten de vlagen (*Tormina*), en de vloed mij toefchijnende te verminderen, verliet ik haar, haar biddende tog vooral haar bed-
de

(*b*) *De bewijfen dat de losgeraakte deelen van de moederkoek niet vaftkleeven, fchoon men de vloet geftopt heeft, zijn de meenigvuldige wederkomfte van de vloed, in het overige van de zwangerfchap, en de klonters bloeds, die men in de plaats van de afgevallen moederkoek na de verlosfing gevonden heeft.*

de te houden, en zich om geene reedenen overeinde te begeeven of te zitten: alles werd van haar zijde naaukeuriglijk waargenoomen, te toevallen namen langzaamerhand af, en de vloed hield na veertien dagen geheel en al op. De zieke bragt nog een maand na 't wegblijven der vloed op haar bedde, en haar kamer was haar eenigste verblijv, geduurende de overigen tijdt van haar dragt. Zij verloste eindelijk in de negende maand van een kind dat zeer welvarende was, en dat haar voordeelig de moeite vergoede, dewelke zij in 't werk gesteld tot deszelvs behoudt.

Dit toeval loopt niet altoos zoo gelukkig af, 't zij door de onvoorzigtigheid der vrouwen, die de voorschrevene voorzorgen al te vroeg verlaten 't zij door 't onvermogen der middelen, die men om de vloed te stoppen in 't werk steld, of om dezelve gestopt te houden, door middel der kleine stoppers (door 't gestolde bloed in de monden der vaten geformeerd) en waar van wij hier boven gesprooken hebben. Het is zeer gemeen den vloed te zien wederkomen, na 't ophouden van eenige dagen, zelvs van eenige weeken, en gewaar te worden, dat het bloed, veel sterker vloeijd als het deed in 't eerste toeval (*c*).

Als de vloed zich op nieuw opdoet, en niet voor de middelen die men te voren met veel vrugt gebruikt

(*c*) *Men vermoed dat de wederkomst der vloeden, op 't einde der dragt, de losmaking der moederkoek bevorderen, om dat de eerste klonters, uit de monden der vaten gejaagd zijnde, nieuw bloed doorlaten, en de klonters groot geworden zijnde, drukken de binnenste wanden van de baarmoeder* (Parietes Uteri) *van de Moederkoek af, even als kleine wiggen, die hoe ze meerder en dikker werden tusschen twee lighaamen, hoe meer zij het eene van 't ander doen scheiden.*

bruikt heeft, ophoudt; de klonters die uit de lijv-moeder koomen, eenige weeën verwekken, en den mond derzelve een weinig verwijderen, als zich bij die bloedvloejing flauwtens voegen, en 'er geen twijffel zij of dat 'er eenige deelen van de moederkoek los geraakt zijn, moet men tot de verlosfing overgaan, die als dan nodig is en die men doen moet, voor zoo verre zich daar eenige gesteldheid toe opdoet; om dat indien men deeze werking aan de natuur overlaat, die altoos in de vloeden langzaam werkt, men een kostbare tijdt laat voorbijgaan, konnende de moeder en het kind beiden omkoomen eer de verlosfing geschied zij, en men zou zich zelve het moeten verwijten, dat men zich niet bediend had van een middel, dat door de beste schrijvers is aangepreesen, en dat het gebruik nog daaglijks wettigd; men is zelvs zoo veel te meer voor dit middel, dewijl het zeer gemakkelijk in deeze ziekte kan gebeezigd werden, en bij aldien men zoo gelukkig niet is, de moeder door deze gedwonge *Operatie* te redden, bezorgd men egter dikwijls een verzeekerde Doop aan't kind, en veeltijds ontsnappen de een en de andere een zoo groot gevaar.

Dit middel zoo als het is, heeft nog groote ongemakken, en doet ons niet veilig zijn teegen het ongeluk van bijna zoo veel moeders en kinders te zien omkoomen, als wij door deeze zoo zeer aangepreesen operatie behouden; hierom hebbe ik nodig geoordeelt, in de onderscheidene manieren van behandeling te moeten zoeken, eene wijze om deeze verlosfing van noodzakelijkheid in het werk te stellen, die dezelve minder gevaarlijk doet zijn, en die aan de lieden, die zich aan deeze konst overgeeven, het ongenoege kan beneemen, van

de

de vrouwen zoo dikwijls een half of geheel uur naa de verlossing te zien sterven, en die tot dit oogenblik toe zoo gelukkig scheen.

Het succes heeft aan mijne naaspooringen beantwoord, ik vleij mij dat ik een middel uitgevonden hebbe, dat een middelweg houdende tusschen een natuurlijke en gedwonge verlossing, veel beter als alle andere voldoet aan de *Indicatie* van noodzakelijk te verlossen, en aan die, die vaardiglijk geschieden moet.

Eer ik het voordeel van deeze wijse doe zien, boven die, dewelke ten allen tijden geoeffend is geweest, gelove ik dat het niet ongevoegelijk zal zijn een woord te zeggen over de volstrekte noodzakelijkheid om in die vloeden te verlossen, wanneer zij veroorzaakt zijn, door de losraking of verbreking van zommige aanhegtingen van de moederkoek; en over 't gering succes dat op gedwonge verlossingen volgt, of schoon dezelve gemakkelijk en spoedig geschieden.

Om aan te toonen de noodzakelijkheid van te verlossen in de vloed, die op 't laatste van den dragt komt, wanneer dit toeval niet wijkt voor de middelen waar van wij zoo even gesprooken hebben; moet men zich voorstellen een overgroote meenigte van opene vaten, veroorzaakt door de losraking van eenige deelen van de moederkoek in den grond of bodem van de baarmoeder; deeze vaten die niet gestopt kunnen worden, als door t' zamentrekking en slinking van dit deel, geeven zoo lang het kind in deszelfs holligheid is bevat, en zoo lang de natuur flaeuwelijk werkt, om het te doen uitgaan, geduurig bloed uit, men is dan verplicht, zijn toevlugt

te neemen tot de gedwonge verlosfing, in hoope van de t'zamentrekking van de lijvmoeder te helpen bevorderen, door haar te verloflen van de lighaamen, die haar lijdelijk uitgefpannen houden, en de fluiting der geopende vaten door dit middel te verkrijgen, en dus met oogmerk om de moeder en het kind te behouden door een operatie die zoo dikwijls gelukt als miflukt.

Indien de behoudenis der vrouwen, door den vloed in den dragt overvallen, altijd aan de voorneemens beantwoorden, van die geenen die zich vleijen, haar te redden, door een operatie die volftrekt nodig is; of dat de bewijfen van deeze noodzakelijkheid, ons konden voldoen, om onverfchillig te zijn omtrend de gelukkige of ongelukkige uitkomft, die op dit zoort van verlosfing volgen moet; zouden wij aan de practijck die ons overgeleverd is, onderworpen konnen blijven, of ons te vreeden houden, gelijk die geenen gedaan hebben, die voor ons zijn geweeft, met het droevig voordeel van nog zommige vrouwen te redden uit een gevaar, dat niet teegenftaande onfe zorg nog dodelijk is aan zoo veele anderen; maar gelijk deeze middelbaare goede fucceffen, op verre na niet bekwaam zijn, om luiden die den voortgang van hunne konft zoeken te bevorderen, de ongelukken die onaffchijdelijk van deeze operatie zijn, te doen vergeeten, en dat ik voor mij kan zeggen, dat ik mij nooit voldaan aghte over het verlies van een vrouw, door de behoudenis van een andere; hebbe ik met drift 't middel uitgedagt, dat mij van, om tot deeze gedwonge verlos-

losſing te koomen, ontſlagen heeft; en ik hebbe mij daar zoo veel te meer aan overgegeven, dewijl het mij telkens gelukt is, zoo dikwils als ik gelegendheid gehad hebbe, om het zelve in 't werk te ſtellen.

Dikwijls geroepen zijnde, om vrouwen te helpen die een vloed kreegen op 't oogenblik van de verlosſing, hebbe ik aangemerkt dat die geenen, welkers weën ſterk genoeg waren, om de natuur te laten werken, in een arrebeid, die een ſchielijke uitkomſt beloovde, minder bloed verlooren, als die geene, welkers weën traag waaren; dat de vermeerdering der weën een middel werd om de vloed te ſtoppen, of teegen te houden, zelvs voor 't einde van de arrebeid, en ik heb bevonden, dat deeze vrouwen zeer gelukkig verloſten, en dat de doodelijke gevolgen, die aan de gedwonge verlosſingen als verknogt zijn, zelden het ſucces, van deeze natuurlijke werkingen kwamen te verſtooren.

Deeze gelukkige uitkomſten, in omſtandigheeden daar de konſt zomtijds te voorbarig werd in 't werk geſteld, deeden mij denken, dat, in plaatz van tot de gedwonge verlosſing te koomen, in 't geval zelvs dat zulks het meeſte ſchijnd te vereiſchen, de order van de natuur te veranderen, door het kind om te keeren, en het gevaar te loopen, die aan zulk geweld gehegt zijn, het mogelijk de vraag niet zoude zijn om wel te ſlagen, als wel om weën te verwekken in een toeval daar men gemeenlijk niet heeft, of die te doen vermeerderen, wanneer zij te zwak zijn, om de verlosſing natuurlijk te volbrengen.

Deeze overweeging werd wel haaſt door gelukki-

kige bevindingen, waar van ik terſtond de beſchrijvingen zal geeven, beveſtigd; en hier door werd ik overtuigd, dat, ſchoon 't volſtrekt nodig is, in een vloed te verloſſen, deeze operatie niet altijd te zeer verhaaſt moet werden; dat het in 't algemeen veel voordeeliger is, de konſt niet te doen werken, dan om nader aan de natuurlijker order te koomen, wanneer dit mogelijk was, dewijl dit het middel is, dat het beſt gelukt.

Bepaald zijnde in mijn keuſe, ontbrak niets meer aan mijn ontdekking als te vinden, waarom de gedwonge verloſſing, ſchoon ſchielijk en gemakkelijk om te doen, veel meer gevaarlijk was, als de natuurlijke verloſſing een weinig geholpen zijnde, ſchoon die langer duurt, en meer moeijte heeft.

De kennis van de werkingen van de baarmoeder, naa de verloſſing, heeft niet weinig toegebragt, om mij daar de oorzaak van te doen ontdekken. Men weet dat zoo ras het kind en de nageboorte uitgegaan zijn, zoo wel in de een als in de andere verloſſing, de lijvmoeder op dat oogenblik het bloed uit de geopende vaten met een vollen ſtroom uitvloeid; dat zij zelvs al het geene in 't lighaam was, daar door zoude doen uitloopen, bij aldien door de natuurlijke geneigdheid, welke zij heeft om zich t' zamen te trekken, zij op haar zelvs zig zeer ſterk inkromp, en hier door na eevenreedigheid de opening der vaten niet vermindert werd, waar door 't bloed uitloopt; dat indien, door welke oorzaak het zij, deeze toetrekking van de lijvmoeder niet geſchied tot eene genoegzame trap, om de vaten te ſluiten, het voortgaat in overvloed uit te loopen, en de vrouw vallende van de eene

flaeuw-

flaeuwte in den andere, ftervt kort na de verlosfing.

Dit mechanismus door de ontleedkunde toegeftaan, en door de ondervinding bevefligd zijnde, laat ons nu deeze twee zoorten van verlosfingen met elkanderen vergelijken, om te beoordelen in welke van deeze tweede t'zamentrekking van de lijvmoeder, met de meefte zeekerheid gefchieden moet, veronderftellende dat de beiden onderwerpen, eevenveel door het verlies van bloed verzwakt zijn.

De natuurlijke verlosfing is die geene, wanneer de lijvmoeder, langzaam, en als door verfchillende graden van kragt, het kind uit zijn holligheid drijvt, en wanneer zij tot deeze werking, alleenlijk natuurlijke weën gebruikt, gepaard met poogingen die daar van afhangen.

De gedwonge verlosfing, meer aan den wil als aan de wetten der natuur onderworpen, gefchied zonder de weën af te wagten, en zonder eene aanmerkelijke verwijdering van den mond van de baarmoeder gekreegen te hebben, men voltooid door middel van de hand de verwijdering waar mede de vloed een begin gemaakt heeft; men tragt zeer fpoedig in de lijvmoeder te koomen om het kind zoo wel als de nageboorte (*Placenta*) zoo fchielijk als mogelijk is uit te haalen.

In de natuurlijke verlosfing, als de weën aanhouden en vermeerderen, en dat het kind naar de opening nadert, en zich daar in begeevd, is men verzeekerd dat de grond van de lijvmoeder gefloten werd, in eevenreedigheid van de voortgang van 't kind naar de mond van de lijvmoeder (*Orificium Uteri*). Het bewijs is dat de toefluiting of de t' zamentrekking van 't lighaam van de baarmoeder,

de onmiddelijke oorzaak is van de weën, van de uitdrijving van 't kind, en van de verwijdering van de mond van de lijvmoeder.

In de gedwonge verlosfing, is men bijna altoos verzeekerd, het kind in zeer korten tijd uit de lijfmoeder uit te haalen; edog is men zulks geenzints, van deszelvs t' zamentrekking na de verlosfing tot dien graad die nodig is om 't bloede te ftuiten.

Deeze natuurlijke verlosfing, heeft men dikwijls het genoegen te zien, dat de vloed ophoud wanneer de weën toeneemen, en dat zij op haar heevigfte zijn; de lijvmoeder als dan om het lighaam van het kind zich fluitende om het zelve te doen voortgaan, werd zelvs gedrukt door de vaftheid van de lighaamen die zij omvat, en die zij van agteren naar vooren drijvt: deeze dubbelde drukking van de lijvmoeder op het kind, en van 't kind op de lyvmoeder, moet de de openingen der vaten, die zich geplaatst vinden tusfchen deeze tweede ligchamen wel digt toefluiten, welke lighaamen niet alleen malkanderen onmiddelijk raken, maar geduuriglijk teegen elkanderen arbeiden, tot het einde van de verlosfing.

Door de gedwonge verlosfing, fteld men de lijvmoeder eerder in 't vermoogen van zig t'zamen te trekken, door haar te ontlaften van die lighaamen die haar lijdelijk uitgefpannen hielden; edog men kan aan haar de kragten mede deelen, nog deszelvs toefluiting, met trappen regelen, die langzaam zijn en naar maate van haare zwakheid, in tegendeel moet dit deel niet voorfien van hulp of fteunfel, zoo wel van buiten als in zijn holligheid, zich door zijn eigen kragten van eene buiten gewoone groote uitgeftrektheid, tot het punct van fluiting bren-

brengen, waar toe het koomen moet om de wijdte of *caliber* van de vaten te vernaeuwen, en de uitſtorting van 't bloed te vermeerderen, dat is te zeggen dat de baarmoeder na deeze operatie in een oogenblik omtrend tien maal meer wegs na deszelvs t' zamentrekking afleggen moet, als in de arrebeid waar in de natuur werkt, in een of twee uuren geſchiedt: maar gelijk 'er veel kragt vereiſcht werd, om eene zoo aanmerkelijke werking uit te voeren, en dat het verlooren bloed, voor, en geduurende het geweld van de operatie, de lijvmoeder eerder tot verzwakking als tot verſterking brengt, is het niet om te verwonderen dat men het bloed ziet loopen, uit de vaten die in een gedeelte van de grond van de lijvmoeder open gebleeven zijn, dat werkloos is, en die miſſchien zoo wijd zijn als voor de verloſſing, en te moeten zien dat een vrouw ſterft, en zulks weinig tijds naa de operatie die om haar te behouden in 't werk geſteld is.

Deeze vergelijking op de zuivere waarheid gebouwd, toond klaar dat men bijna alle vrouwen behouden moet, door de natuurlijke verloſſing, wanneer het eenigſints mogelijk zij van ter uitvoer te brengen, en dat de gedwonge verloſſing veel minder moet gelukken, dewijl die aan zoo veel gevaren onderhevig is.

Hoe voordeelig ook de natuurlijke verloſſing ſchijnd boven die met geweld geſchied of gedwongen is, zoude ik niet aanraaken den voorrang te geeven, ten ware men het middel vond, om dezelve van een ongemak te ontſlaan, dat haar heeft doen verlaten, en de langduurigheid zij, waarmede deeze werking gepaart gaat, eene traagheid die aan als het bloed dat in het ligchaam is, tijd geevt weg te loopen, en dus de moeder en het kind kan

 doen

doen omkoomen, voor dat de verlosfing gefchied is, dit is het geen onfe ouden gelegendheid verfchaft heeft, de gedwonge verlosfing in 't werk te ftellen, en deeze omftandigheeden, en om liever een twijffelagtig middel te gebruiken, als in 't geheel geen middel.

Het middel om de langzaamheid in de natuurlijke verlosfing te verhelpen, is iets te ontleenen van de gedwonge verlosfing; de ondervinding heeft mij dikwijls de mogelijkheid hier van doen kennen het beftaat in de verwijdering van de mond van de lijvmoeder te vermeerderen, door met de vingers te werken, in dezelvde order en met zoo veel zagtheid, als de natuur gewoon is, in algemeene gevallen te oeffenen. Het is zeldzaam dat de vloed, door losraking van eenig gedeelte van de moederkoek veroorzaakt, de lijvmoeder niet meer of min doet ontfluiten; de meenigte bloeds die de mond of opening doorweekt, en de klonters die zich aldaar formeeren, zijn als zoo veele wiggen, die haar verwijderen, en gefchikt maken, om voor het gewigt van de lighamen die dezelve bevat te wijken; dit begindzel van verwijdering bepaald de verlosfing, en zomtijds voegen zich hier ligte weeën bij; maar gelijk de flauwtens enz. die de gemeene toevallen van de meergemelde vloed zijn, zyn dikwils beletzels aan de voortgang der vlagen, en aan de werking van de lyvmoeder om 't kind uit te drijven, is men gehouden die te verwekken wanneer ze ontbreeken, of te vermeerderen indien zij al te zwak zijn. Men moet ten dien einde om dit uit te werken een of meer vingers in de opening of *Orificium* inbrengen, waar meede men arrebeid om dezelve trapsgewijze te verwijderen, en zulks na eevenredigheid van haar teegenftand; deeze trapsgewijfe ver-

verwijdering, die van tijdt tot tijdt door de rust werd afgebrooken, doet op nieuw weën verwekken, en brengt de baarmoeder in werking, en de ander door de vliesen, waar in de wateren van 't kind, onthouden zijn, uitzetten; als dan dient men bedagt te zijn, zoo schielijk als men kan die vliesen te brecken, om de ontlasting der wateren te bevorderen, terwijl haar ontlasting de verwijdering van de lijvmoeder vermindert, en aan dit deel het middel verschaft, van zich t' zamen te trekken, en de ruimte te vervullen, die de wateren in haar holligheid, besloegen. Aldus de lijvmoeder verslapt, en tragtende die meer te bevoordeelen, perscht het kind uit zijn bodem (*Fundus*) naar deszelvs mond (*Orificium*) toe, verwekt veel sterker weën. waar bij zich de willige pogingen voegen. De weën en pogingen door de zieke ten voordeele aangelegt, en versterkt door de werkingen der ingebragte vingeren, die in 't ronde in 't *orificium* arrebeiden, om het zelve te verwijderen, zijn gemeenlijk van eene goede uitslag en doen het kind voortgaan; het bloed dat uitliep, vind zich in de vaten, door de algemeene drukking en verslapping van dit deel gestopt, eindelijk de natuur en konst vereenigen zich te zaamen, om de verlossing te verhaasten, en men heeft bijna altoos het genoegen, van 't leeven van moeder en kind te behouden, die ze anderzinds onfeilbaar door de enkelde natuurlijke verlossing, zoude verloren hebben, en dat uitneemend veel gevaar zoude geloopen hebben door de gedwonge verlossing.

Het is dan mogelijk in veele geleegendheeden eene verlossing tot de natuurlijke werking te brengen, die uit oorzake van bovegenoemde toevallen geëindigt moest werden door de gedwonge verlos-

ſing; maar gelijk dit middel miſſchien meerder gegrond zoude ſchijne, op eene theoretiſche redekaveling als op de ondervinding, bijaldien dezelve met geene waarneemingen gepaard waren, zal ik 'er eenige aanhalen, die van nature zijn, om die geene te overtuigen, die nog anders konden denken.

Een vrouw neege maanden zwanger zijnde, had eenige jaren geleeden een zeer aanmerkelijken bloedvloed gehad, zij werd daar door zoodanig verſchrikt, dat zij mij terſtond deed roepen.

De geduurige ontlaſting, en de flaeuwtens die bij de vloed verſeld waren, deeden mij bedugt zijn voor haar leeven; ik beſloot haar te verloſſen, alhoewel daar geene weën waren, uit redene dat ik daar toe eenige voorbereiding merkte; en omdat ik begreep dat het langer wagten haar in grooter gevaar zoude brengen. De lijdereſſe nam aan haar zijde de geeſtelijke voorzorgen, die altoos voor een operatie als deeze, die zoo aan toevallen onderhevig is, voor afmoeten gaan. Terwijl zij beezig was haar laatſte bewijzen van haar godvrugt te doen, kwamen haar eenige ligte weën over, die ik deed gelden, en vermeerderen door het middel dat ik gewoon ben te gebruiken, en onder het voordeel van deeze, verbrak ik de vliezen die het water onthielden: de ontlaſting die daar van terſtond geſchiede. verſterkte de vlagen, deed de arrebeid voortgaan, en ik hebbe zoo gelukkig mogen zijn van deeze vrouw van een leevendig kind te verloſſen, en haar kraam werd van geene toevallen gevolgt.

Ik hebbe mij op gelijke wijze gedraagen, ten opzigte van van veele arme vrouwen, waar in ik nog genoeg kragt bevond, om de natuur te laate werken, door dezelve een weinig te hulp

te

te koomen, en altoos met dezelvde goede uitflag.

Een vrouw in de ftraat van de oude munt, reeds lange door veele te vroeg of ontijdige verloffingen afgemat, bevond zich op het einde van haren dragt, die tot aan die tijdt, dat ik geroepen werd, zeer gelukkig had geweeft, zij lag te baden in haar bloed, wanneer ik s'avonds te elf uuren bij haar kwam; zij was zoo veel te meer verlegen over haar ftaat, dewijl zij geen pijn gevoelde en gewaar wierd dat haar vloed van ogenblik tot ogenblik vermeerderde: ik was inderdaad niet meerder verzeekerd als zij, hebbende altoos de uitkomft van dergelijke kraamen gevreeft, na dat ik inmiddels de toeftand der zaken onderzogt hadde, om mij te bepaalen, tot de gefchikfte partij, merkte ik, dat indien op de ontfluiting van de mond (*Orificium*) door den vloed veroorzaakt, drukte, ik weën verwekte, ik ging voort met die beweeging die dezelve vermeerderde, en ik kwam zoo verre, dat ik het water deed afloopen: deeze ontlafting verhaaftede den arrebeid, en de verloffing eindigden gelukkig voor moeder en kind binnen den tijdt van drie vierden van een uur.

In het Jaar 1737. kwam men mij verzoeken ten fpoedigfte te gaan na *Maifon*, een dorp na bij *Charenton*, om een vrouw te zien, die eene zeer hevige bloedvloei hadde en zich op 't einde van haar dragt bevond. Hebbende mij met alle mogelijke fpoed daar na toe begeeven, bevond ik de lijdereffe bijna in gedurige flaauwtens leggen, zij kwam niet bij haar zelve, als om met afgebroken woorden, mij het gevaar te melden waar zij in was.

Dewijl aan haar 't H Sacrament was toegedient, kon ik haar niet verder dan in die legging onderzoeken; ik vond de lijvmoeder ten groote van een twaalv

twaalv ſtuivers ſtuk verwijdert; de zicke had zeer weinige weën; het bloed dat zij kwijt geraakt was en nog verloor, gevoegd bij de hardheid des cirkels van het *Orificium*, deeden mij vreeſen van mijne gewoone manier niet in 't werk te zullen kunnen in 't werk ſtellen, en te zullen gehouden zijn tot een gedwonge verloſſing over te gaan, waar van ik den uitkomſt vreesde. Maar verzeekerd zijnde van de goede geſteldheid van het voorwerp, en door haaren moed, die bij mijn aankomſt zich verleevendigde, arrebeide ik om het *Orificium* te verwijderen, ik deed het een weinig wijken de vlagen wakkerde merkelijk aan, en de vlieſen van 't kind die te vooren teegen het hoofd van 't kind aangeplakt waaren, begonnen te zwellen; het duurde nogthans een geheel uur, voor dat ik door mijn arbeiden, zoo op den mond van de lijvmoeder als op de vlieſen, het doenlijk vond dezelve te doorbooren en het water te ontlaſten. Zoo ras de lijvmoeder hier van ontlaſt was, begon zij ſterker zamentrekkingen te krijgen, die het kind deeden naderen, dat de vloed verminderde, en zeer kragtige weën voorbragt, dat de vrouw weinig tijds daar na verloſte. Inmiddels moet ik zeggen, dat ik haar kragten onderſteunde, door haar van tijdt tot tijdt, eenige leepels bouillon of vleeſchnat te doen gebruiken, en tusſchenbeiden met een weinig alicantſche wijn vermengt, het kind kwam leevendig, en de vrouw voer naa de verloſſing heel wel.

Door te vergelijken de goede ſucceſſen van de gevaarlijken verloſſingen, die ik aan de natuur heb kunnen overlaten, met de doodelijke uitwerkingen, die niet dan te veel op de gedwonge verlosſingen volgen, ſtaan ik niet meer in twijffel de natuur

tuurlijken weg te verkiesen, als de ligging van het kind toelaat die te volgen, om dat deeze operatie de zeekerste en meest overeenkomstigste is, met de wetten van de verlossing. Deeze partij geevt nog een voordeel, dat is indien de kwade ligging van het kind, of zeer dringende toevallen, vereischen, den tijd te verkorten, die men aan den arrebeid van de natuurlijke werking geeven moet, dat dan het geen om daar toe te koomen doet, tot voorbereiding dient, en den inwendige mond tot een snelder en geweldiger verwijdering gereed maakt, en om de gedwonge verlossing minder pijnlijk te maken.

Dit is het geene gebeurde, eenige jaaren geleeden, aan eene arme vrouw, die agt maanden zwanger was, en in een vreezelijken vloed, met geduurigen flauwtens, die vreesen deeden dat zij zoude sterven, voor geholpen te zijn. Ik werd daar geroepen benevens mijn meedebroeder den Hr. *Gervais*; het geval scheen ons zoo zwaar, dat wij niet goed vonden handen aan 't werk te slaan, voor dat de begeerte van de lijderesse voldaan was, van voor af 't laatste kerkgeregt te hebben ontvangen.

Ik ging geduurende deezen tijdt eenige treeden van haar af, latende nogthans mijn meedenbroeder bij de zieke, die veel ondervinding in dit zoort van verlossing had, weinig tijd daar na weedergekoomen zijnde, vond ik het werk gedaan, en de vrouw in een redelijken goeden staat: de Heer *Gervais* zeij mij, dat hij al wat moogelijk was, gedaan hadt om weën te verwekken, en om den inwendigen mond (*Orificium Uteri internum*) te verwijderen, maar dat hij door zoo een meenigte bloeds overvallen was, dat hij zich niet durvden

ver

verlaaten op de poogingen der natuur, dat hij van het beginzel van de verwijdering, gebruik na de gemaakt, om in den lijvmoeder te koomen, en het kind door de gedwonge verlossing af te haalen; zijn operatie liet na te gelukken, schoon hij te voren den natuurlijken weg beproevt had, gelijk hij mij dikwijls had zien doen.

In het Jaar 1739. bevond zich een vrouw zeeven maanden zwanger zijnde, die verscheiden kinderen gehaald had, waar van zy gelukkig verlost was, ten eeten zijnde op de draaijbrug van de Tuilleries, en reeds taamlijk gegeeten hebbende, gevoelde dat zij nat begon te werden, 't geen haar ongerust maakte; zij stond van tafel op, om de natuur van deeze ontlasting, in de kamer der zwitzens, te onderzoeken; haare vreese werd groot, wanneer zij zag dat zij bloed ontlasten, en dat de vloed oogenblikkelijk vermeerderde: hier was niets te doen als naar huis te gaan: men overwoog eenigen tijdt over het middel hoe haar daar te brengen, het kortste waar van men zig bediende, was dat zij half leggende werd in haar koets gezet. Gelijk men haar niet kon bewaaren voor de schudding van het rijtuig, schoon men het langzaam deed voortgaan, ontliep haar zoo veel bloeds geduurende den weg, dat het niet alleen door haare kleederen was getrokken, maar zelvs tot in het kussen van de koets. Eindelijk t'huis gekoomen zijnde, en in haar kamer om te bedde gebragt te werden, zag men haar ontkleedende, klonters bloeds vallen, waar van ik getuigen was, dat haar in flauwtens deed vallen, bijna zoo haast als de omstanders, door den ijver die men gehad hadde, om mij daar te hebben. Gelijk zich eenige pijnen bij den vloed gevoegd hadden, vond ik de lijvmoeder ontslooten ter groo-

te

te van een twaalf ſtuivers ſtuk: dit was het geval om zich te bedienen van deeze opening, om de gedwonge verloſſing in 't werk te ſtellen: maar veel liever den natuurlijken weg willende volgen, verwijderde ik de opening langzaam, ik deed de pijnen vermeerderen, en door dit middel bepaalde ik het water, om de vlieſen uit terekken, en door de opening zulks te doen zwellen; ik opende die zoo ſpoedig als mogeljk ſcheen, de ontlaſting van het water maakten de weën ſterker, en de lijvmoeder zich t' zamentrekkende, deed het kind tot de opening naderen, en als doen verminderde den vloed; den aanhoudendheid van den arrebeid deed dezelve geheel ophouden, en de verloſſing geſchieden een uur of daar omtrend, naa het ontſtaen van het water. Het kind was dood, maar de zieke kwam in ſtaat van hoop, die ons niet bedroog, dewijl zij telkens beeter werd, en teegenwoordig zeer wel vaart.

In het zelvde jaar, werd een vrouw, die zich met den diamant-handel bemoeijde, en inde zesde maand van haar dragt was, zeer ſchielijk door een bloedvloed in haar bed overvallen, zij was op 't land, vier mijlen van Parijs: ik werd gehaald, maar geene waarſchijnlijkheid vindende om haar te verloſſen, deed ik haar een ader openen, ordoneerde een tweede lating voor den andere dag, of zelvs nog des avonds wanneer de vloed zulks gebood:

Ik gebood de zieke vooral haar bedde te houden, en zoo weinig zich te beweegen als doenlijk was, en een zoodanige leevmaat te houden, als met hare geſteldheid overeen kwam: de vloed hield de volgende dag op, maar deed zich naa veertien dagen weederom zien, naa deeze eerſte ophouding, men deed haar als voren aderlaten, en met dezelv-

zelvde goede uitwerking: twee maanden gingen zonder eenig toeval voorbij, het geene de zieke het besluit deed neemen, van naar Parijs te koomen, alwaar zij haare kraam met meer gemak konde uitleggen dan op 't land: Ik stond de rijs toe, mits dat die in een draagstoel geschiede, zoo als wij het ook geschikt hadden. Zij kwam zonder toeval over, en leide zich te bedde, met een voorneemen om daar in te blijven tot den tijd van haare verlossing: maar eenige dagen daar na, kwam de vloed weeder, daar voegden zich zelvs kleine pijnen bij, waarom ik geroepen werd, Naa onderzogt te hebben, of deese toevallen, niet een beginzel waaren van den arrebeid, vond ik de lyvmoeder genoeg ontslooten, om my te doen denken, dat de verlossing zig bepaalde; ik deed haar drie kommetjes bloed aftappen, waar na ik de pijnen al te zagt zijnde om die alleen te laten werken, op mijn wijze begon te arbeiden om de natuur te hulp te koomen: de opening van de lijvmoeder (*Orificium Uteri*,) die uitneemend hard was, stond lang de pogingen teegen, die ik deed om dezelve te verwijderen: daar kwaamen van tijdt tot tijd flauwtens, maar de weën (*Tormina*) deeden die overgaan. Eindelijk brak ik de vliesen, het water ontliep, en de weën vermeerderde na de ontlasting; naar mate dat de arrebeid voortging, verminderde de vloed, en de zieke kreeg kragt en moed, deeze bijstand van haar zijde, en het geene ik van mijn kant deedt, eindigde de verlossing na drie vierden uurs, het kind kwam leevend', en de moeder verkreeg naa eenigen tydt haare voorige gezondheid weeder.

Het is zeer dienstig den jonge Heelmeesteren te waarschouwen, dat de vloed voor de vrouwen naa

onderheevig zijn van de zesde of zeevende maand, tot aan den tijd van de verlosfing, niet zelden bij herhaling verfchijnen, of fchoon zij door Aderlaatingen en andere middelen geftuit zijn; de reeden is, dat deeze vloeden, meeftendeels eerder veroorzaakt zijnde, door de losraaking van een gedeelte van den moederkoek (*Placenta*,) als wel door vaten die in eenig anderdeel van de lijvmoeder overweldigd zijn, niet ophouden, als door klonters die in de openingen der vaten geformeerd werden, en geenzints door een zoort van aanplakking van de deelen, die door toeval van elkanderen gefcheiden zijn. Men kan zich dan niet vlijën dat deeze Klonters, die in form van ftoppen in de einden der vaten bevat werden, 't langen tijd kunnen houden, teegen de beweegingen van het lighaam, teegen de kragten die men infpant, zonder daar om te denken, of tegen het geweld van het bloed dat dezelve daar maar al te dikwils uitdrijvt; het is dan 't voorzigtigft; bij den eerften aanval van een vloed een voorzegging te maaken, dat het mogelijk is dat dezelve weederkomt, in weerwil van alle voorzorgen, dat dergelijk toeval niet zonder gevaar is, en dat het noodig zou kunnen werden, dat men tot de verlosfing kwam, het zij gedwonge, het zij door de arbeid van de natuur door de konft geholpen, gelijk wij betoogd hebben.

VERHANDELING.

Over de Melkagtige Gezwellen, onder den naam van Verplaatsing van de melk *gestelt.*

De Melk, door het voedzel geformeerd, in Swangere, of eerst verloste Vrouwen, loopt met het bloed onreegelmatig door 't gantsche lighaam.

In de Swangere, is de Melk sterker, en in grooter hoeveelheid na de Lijfmoeder getrokken door het kind 't welk zig daar meede voed.

Maar zoo ras als de moeder verlost is, vloeijt dezelve in eene groote meenigte na de Borsten, om tot voeding van het nieuwgebooren kind te strekken. Het kind in de Lijfmoeder, en somtijds zelfs, wanneer het reeds aan de Borst legt, kan al de melk die in eene dag door 't genootene voedzel gemaakt werd, niet Consumeeren. Hierom is het niet te verwonderen, dat men het overtollige van deese melk zig langs verscheide weegen uit het Lighaam der Swangere, of eerst verloste Vrouwen ziet ontlasten. Zy loopt in overvloed uit de Lijfmoeder scheede (*Vagïna*) en uit hunne Borsten; de *Urine* is troebel of onklaarder; den afgang minder bruin als zij gezond, en gemeenlijk groen van couleur als zij zieklijk zijn: Eindelijk de zweetingen daar zij onderhevig aan zijn, zijn suuragtig, en veel.

Deese overvloedige uitloozing van melk, door alle de voorgemelde weegen, neemt egter niet weg, dat het Bloed nog melkagtig zij, nadien het gee-

geene men haar door Aderlating aftrekt in een kommetje, welhaast met eene melkagtige korst bedekt is: deeze witte couleur van 't bloed die men zelden vind, als by swangere, of kraam vrouwen, kan niet anders zyn, als eene uitwerking van de melk, die in overvloed daar mede vermengt is.

Daar is zulk eene groote overeenkomst tusschen de Werkingen van eene voedster, en die van eene Swangere Vrouw, dat de veelheid van melk door de eerste in vierentwintig uuren voortgebragt, tot een bepaalde Regel dienen kan, van 't geene de laatste instaat is, in dezelve tyd voort te brengen.

Men ziet Voedsters, die na dat zy haar kind rykelyk met hun zog gevoed hebben, nog verpligt zijn, een goed gedeelte te doen verlooren gaan, of zelfs door trekglaasen zig daar van te ontlasten, somtijds wel tot de quantitijd van een half Pint s'daags.

Zij hebben geen ander als dit middel om zig te kunnen ontdoen van de al te groote overvloed des melks, die hunne borsten overlaad, en dezelve Pijnlijk doet zijn.

Men weet egter dat de kinderen meerder zog afhaalen als zij tot voeding nodig hebben, nadien zij omtrent zoo veel uit de mond weder kwijt raaken, als 'er in de maag komt; dus veronderstelt dathetzog'twelk een kind invierentwintiguuren, zijnen voedster afhaalt (zoo wel 't geen in de maag komt, als 't geen verworpen werd) een Pint, of twee Ponden s'daags beloopt, en de Voedster daar en booven nog verpligt is een half Pint, of een Pond te doen verlooren gaan; zoo volgt daar uit dat zij daaglijks een en een half Pint of drie Ponden

melk voortbrengt. Niet teegenſtaande zulk eene groote ontlaſting van melk uit het lichaam van een ſoogende vrouw in den tijdvanvier-en-twintig uuren, zal eevenwel als men haar Aderlaat het bloed nog melkagtigſchijnen; waaruit men beſluiten moet, dat eene ſoogende Vrouw, een ſeer groote meenigte melk bij zig heeft; en alzoo men niet wijgeren kan toeteſtaan, dat 'er eene groote evengelijkheid plaats heeft tuſſchen de Werkinge van eene voedſter en die van een Swangere of kortlings verloste Vrouw, Zoo volgt, dat 'er zig eene zoo groote veelheid van melk by de twee laatſte als by de eerſte moet bevinden.

Volgens Borellius (*a*) had eene voedſter eene zoo groote meenigte melk bij zig, dat zij, naa twee kinders op een maal geſoogt te hebben, nog melk genoeg hadde, om Booter van te kunnen maaken, die een Apothecar aan Longzugtige Lyderen, tot een geneesmiddel verkogt.

Ridleij meld (*b*) van zijn eigen Vrouw, dat zij twee kinderen, en verſchijdene kleine hondjes met haar zog voeden konde, en evenwel nog verpligt was zoo veel in vierentwintig uuren tijds te doen verloorengaan, als genoeg was om een en een half pond Booter van te maaken.

Men leeſt in 't mengelwerk van de Academie der natuurs zeldzaamheeden. (*c*) Dat een Swangere Vrouw drie maanden voor haare verloſſing, zoo veel melk hadde, dat zij verpligt was dezelve daaglijks af te trekken, 't welk egter niet belette dat zij op haar

(*a*) Borelli Aphor. 4. Obſerv. 82.
(*b*) Obſerv. 4. 1697. mens. Auguſt.
(*c*) Miscellan. Acad. nat. Curioſor. na. 6. a 7. de cur 1. Obſerv. 97.

haar tijd een zeer welvaarend kind ter Waereld bragt. Een andre Vrouw, verloor van de vijfde maand van haare Swangerheid af, daaglijks op zijn minst een en een half pond melk, uit haare borsten, maar eenige Aderlaatingen die men haar deed, en het diëet 't welk men haar voorschreef, verminderde de quantitijd tot op een half Pond: het kind daar zij van verloste was ook zeer gezond en vol van kragten. (*a*) Alhoewel deeze voorbeelden, buiten het gemeen beloop der natuur zijn, kunnen zij egter aantoonen hoe veel melk een vrouw by zig kan hebben; en de geduurige waarneeming heeft ons geleert, dat in 't algemeen, alle de Swangere, of eerst verloste vrouwen, en de voedsters veel melk bij zig hebben.

De Waarneeming heeft ons ook geleert dat de melk onderheevig was om in 't Lighaam van een vrouw te stremmen of te klonteren, of wel, om zig verkeerde weegen te baanen, en door te dringen in Plaatsen alwaar zij natuurlijker wijse niet koomen moeste; om te bevatten op hoedanig eene wijse de melk stremmen of klonteren kan, in het Lichaam van eene Vrouw, zoo heeft men maar agt te geeven op de natuur des melks, die veroorzaakt, dat zy uit, en door zig zelve, zeer ligt tot stremming overslaat, door de Ontbinding der heimelijke suurdeelen die zij in zig bevat wanneer zij op een warme plaats bewaart werd, ofte ook wel door vermenging met eenig vreemt suur. Deeze stremming geschied in 't Lighaam van een Vrouw wanneer de melk stilstaat, of wanneer 'er zig eenig zuuragtig vogt in 't Lighaam bevind, 't welk

(*a*) ibid. ann. II. de cur. 4. observ. 99.

welk door zijn vermenging de melk doet Coagu-leeren, of ſtollen.

Men zal moogelijk zoo ligt niet kunnen begrijpen, hoe het mooglijk is, dat de melk zig verkeerde weegen kan baanen, en door trekken in vaten (*Vaſa*) die door de natuur niet ter haarer ontfanging geſchikt zijn. Men kan egter aan de waarheid van deeze zaak, die door zeer veele ondervindingen en waarneemingen is beveſtigt, geenſints twijfelen, alzoo de mooglykheid van zulk eene doortrekking ten volle daar door beweeſen is. Ik heb een Juffrouw gezien, die na dat zy zig den derden dag van haare bevalling, ſchoon linnen hadde aangetrokken, op dien zelven dag aangevallen wierd door een ſoort van geraaktheid (*Paralyſis*) op den arm, die het meeſt aan de Lucht was blood geſtelt geweeſt. Het verlies van de beweeging in den arm, en de zwaare pijnen die 'er meede vergeſelt gingen, verdweenen niet als na eene Aderlating op de Voet, en ſterke zweetingen die men door gepaſte middelen verwekte: Ik heb meermaalen een Juffrouw gezien die in haare Swangerheid eene zeer overvloedige melk kwijling hadde, waar door zij alle plaatſen waar zij zig bevond nat maakte met haar ſpeekſel, 't welk haar voorkwam in ſmaak overeen te koomen met die van Hui, of Wei van Melk.

Een andre vrouw had eene melkagtige uitſlag op de Huid, 't welk haar een zoo heevige jeukte veroorzaakte, dat men haar tot verligting, met Borstels zoo ſterk wrijven moeſt, dat zij om zoo te ſpreeken, als gevilt was; deeze laſtige kwaal hield niet op, voor eenige tijd na haare verloſſing. Ik heb ſelfs verſchijdene vrouwen gekent, bij welke de voorgemelde kwaal niet ophielt, voor en al eer

de

de dood van 't kind, en een miskraam, daar door waaren veroorzaakt. Men leest in de mengelwerken van de Academie der natuur zeldzaamheeden, dat de melk, opgehouden hebbende uit de Borsten eener *Swangere* Vrouw te vloeijen, in de mond kwam, en zij verpligt was dezelve geduurig door te zwelgen. Een andere vrouw die twee zoogende kinders verlooren hadde, raakte de melk door den navel kwijt. Vrouwen die zig te t'zaamen trekkende middelen (*Apocrustica, V. Adstringentia*) op de Borsten hadden doen leggen, wierden aangetast van overvloedige melk zweetingen.

Wanneer de melk in 't Lichaam der vrouwen komt te stremmen, of zig afwend van de gewoonlijke weegen, en vreemde of tegennatuurlijke weegen zoekt, veroorzaakt zulks een meenigte van wanorders, die men stelt onder den naam van *Melkagtige gezwellen*, of *verplaatzing des Melks*. Wij noemen dan *verplaatzing des Melks*, eene kwaal veroorzaakt door de overbrenging en ophouding des melks in 't een of ander deel des Lichaams. Het is juist niet noodig dat deeze kwaal sig aantoond door een zigtbaar gezwel, of verzweering, om de naam te kunnen draagen van *verplaatzing des Melks*; neen, maar, het is genoeg dat melkagtige sappen opgehouden werden in de fijne bloedvaatjes (*Capillaria Vasa*) of dat de melk, ingedrongen is, in het Celagtig vlies, of wel dat zij in eenige holligheid (*Caverna*) is uitgestort.

Alhoewel deeze kwaal zig in alle de holligheeden des Lichaams, als in 't hoofd, de Borst, de Buik, enz. bevinden kan, zijn egter de deelen des Onderbuiks, en booven al de Blaaden van het Buikvlies (*Peritonæum*) de gewoonlijke zitplaats van de melkagtige gezwellen.

De melk ſtort zig ook vrij dikwils uit in de dije uit oorzaak der nabij gelegenheid van den Baarmoeder. Deeze melk ſtortingen gebeuren in de Swangerheid, of in 't vervolg van de verloſſing. Wanneer zulks gebeurt na de verlosſing zoo is het doorgaans op de 10de of 12 dag, en zomtijds veel laater, geduurende, of na, de vloeijing der Kraamzuivering (*Lochia*) die door duizend oorzaaken verhindert kan worden, of zelfs wel geheel ophouden; maar de koude waar meede eene eerſt verloſte kraamvrouw werd bevangen, is eene van de gewoonlijkſte oorzaaken, egter moet men toeſtaan dat het geſtel van de vrouw ook veel daar toe contribueert.

Men kent de *Melkverplaatzingen* door teekenen die haar eigen zijn, en die de melkagtige gezwellen genoegzaam onderſchijden van alle andere.

Als de melk gezwellen zig aan de borſten (*mammæ*) opdoen, bepaalt zig de kwaal altoos aan de klieren (*Glandulæ*) en 't Celagtig vlies; den uitſlag van de Ettervloeijing is altoos voordeelig, en deeze gezwellen gaan nooit tot kanker over, alle andre gezwellen die de borſten aantaſten bepaalen zig niet alleen tot de klieren, en 't Celagtig weefzel, maar ſtrekken zig uit tot de vaaten (*Vaſa*) en ſpieren (*Musculi*) & veroorzaaken doorgaans zulke groote verwoeſtingen in de Borſten, en de daar bij geleegene deelen, dat men zig niet belooven kan om de losmaaking of verdrijving van 't gezwel te verkrijgen, en nog veel minder eene goede Ettervloeijing (*Suppuratio*).

Als de melkgezwellen zig aan de onderſte deele des lighaams opdoen, zoo werd niet meer als een deel te gelijk daarvan aangetaſt. Dikmaals geneeſt de kwaal aan de eene zijde, om vervolgens na de andre

dre over te gaan. De Pyn, en de zwelling beginnen altoos in de Liefch, en booven aan de dije: de kwaal daalt vervolgens na beneden tot ze aan de voet eindigt. Zie daar 't geen dit foort van melk gezwellen (daar de fwangere vrouwen reeds in haare Swangerheid gevordert, onderheevig aan zijn,) van andre gezwellen onderfcheid. Het is des te meer noodig deeze teekenen wel in agt te neemen, om dat op het einde der Swangerheid zig dikwils gezwellen aan de onderfte deelen opdoen, die van eenen ganfch anderen aart zijn, en gemeenlijk flijm- of wateragtige gezwellen zijn, (*Tumor pedum Oedematofus*) die aanftonds den voet aantaften, en gaan vervolgens van beneden na booven, tot aan de dije, de groote lippen, en de lendenen. Het is zelzaam als deeze flijm- of wateragtige-Gezwellen pijnlijk zijn; en zoo 'er al pijnlijkheid gevoelt werd, is het zeer wijnig.

Als de melk zig na de onderbuik (*Hypogaftrum*) uitftort, of in 't inwendige gedeelte van de buik, doet zig de verftopping genoegzaam altoos gevoelen van 't inwendige gedeelte van het Heupe Been (*Os Illium*) tot aan de buiging der Liefch. De gezwellen van dien aard, plaatfen zig doorgaans meerder op de Vliefen, en in 't Celagtig Weefzel, als op de Innerlijke deelen, die meerder onderheevig zijn, aan gezwellen uit andre humeuren veroorzaakt.

Wanneer de melk zig na buiten op de Huid verfprijd, kan men zeer ras uit de witheid en doorfchijnendheid der Puiften ontdekken van wat natuur die zijn, alzoo andre Puiften klaar daar van zyn te onderfchijden, zijnde fommige ook wel witagtig, maar niet helder doorfchijnende, de

roosagtige vertoonen hunnen vierigheid genoeg-zaam door de roode couleur.

Wanneer de melkagtige uitslag op de Huid t'saamen loopt tot een soort van schurft, dan is niets magtig sulks te geneesen, ten zij de melk zig eene andre weg baant, by geleegenheid eener nieuwe Swangerheid, of dat, na dat de kwaal lang genoeg geduurt heeft, de Bron die de melk onderhield, van zelfs uitdroogt; of wel somtijds door de uitwerking der geneesmiddelen teegens de verplaatzing des melks toegepast. De Hulpmiddelen die anders teegens de gewoone Schurft ziekte van goede uitwerking zijn, doen hier geen de minste nut.

Men moet toestaan, dat alhoewel de melk verplaatzingen teekenen hebben die haar alleen eigen zijn, het egter niet altoos eeven Gemakljk is dezelve te onderkennen, vooral in den beginne, wanneer zij zig somtijds verbergen onder verschijnselen van andre ziektens. De toevallen daar zij oorzaak van zijn, zijn zoo swak, dat men dezelve voor opdampingen, krimpingen, of beweeging van Humeuren aanneemt.

Somwijlen neemt de melk verplaatzing het weesen aan van eene afgaande Koorts (*Febris Intermittens*) somtijds zelfs van eene kwaadaartige koorts (*Febris Maligna*) in zijn beginsel, bij den aanvang tast deese kwaal alleen aan met tusschenpoosende pijnen, zonder de Loop der gewoone uitloosingen te verhinderen; maar bij 't vervolg neemt zij zagtjes aan zoodaanig de overhand, en barst eindelyk met zulk een geweld uit, dat niets in staat is zig daar teegen te kanten.

Een Juffrouw 12 dagen oud kraams, scheen niet teegenstaande een grond van droefgeestigheid, en ligte pijnen die zij in de buik gevoelde, in zulke goe-

goede welſtand, dat zij niet alleen dien dag uit haar bedde wilde maar zelfs met gezelſchap wilde ſoupeeren: na de maaltijd lag men haar des avonds ten 10 uuren wederom te bedde; des middernagts gevoelde zij een verſtijving in 't eene been, en des morgens was men verpligt haar been af te zetten. Een drooge verſterving (*Gangrena*) zoo als deeze, zoude, wanneer zij tot oorzaak hadde gehad een bederf in 't Bloed, of de vogten, de tijd vergunt hebben tot een Inſnijding (*Scarificatio*) en zoude zig moogelijk bepaalt hebben op de eerſte plaats van 't gezwel, maar de melk gezwellen en daar uit voortkoomende toevallen, kennen veeltijds nog paalen nog Hulpmiddelen.

Wanneer de melk gezwellen zig op het een of ander deel plaatſen, geſchiet 'er niet altijd terſtond eene Etterwording (*Suppuratio*) of eenig ander toeval van meerder belang: men werd dikwils lang van te vooren daar meede bedrijgt, dierhalven is het de pligt der lieden van de konſt, agt te geeven op de teekenen die deeze toevallen aanduiden, en van hunne Swaarwigtigheid te oordeelen, uit den Natuur der deelen, op welke de melkagtige Gezwellen zig plaatſen; ten einde ſpoedige, en kragtige hulpmiddelen te kunnen aanwenden, na maten de gevallen zulks vereisſchen. Wij zullen alle die gevallen doorloopen, en terzelver tijd ook die geene, die op verre na zoo gewigtig niet zijnde, zig met meerder gemak laaten herſtellen, onze Leeſeren onder 't oog brengen; om hierin eene geſchikte order te houden zullen wij de ziektens uit verplaatzinge des melks ontſtaande, verdeelen in langduurende of ſleepende en in ſcherpe ziekten. Alhoewel de ſleepende gemeenlijk zonder gevaar zijn, zijn zij egter ſomtijds zeer gewigtig. Wat aangaat de

de ſcherpe ziektens uit melk verplaatſing voortkoomende, dezelve zijn meeſtentijds doodelijk. Van de eerſte namelijk de langduurige of ſleepende ziektens zullen wij in dit vertoog handelen, en in een volgend over de ſcherpe ziektens.

De ſleepende ziektens die de melk verplaatzinge tot oorzaak hebben, taſten gemeenlijk de minnens, of vrouwen aan, die langen tijd geleeden gekraamt hebben. Men ziet waarlijk niet dat de Voedſters zoo onderheevig zijn aan de melkverplaatſingen, als wel de vrouwen die niet ſoogende zijn; maar ſchijnt het niet, dat de eerſtgemelde geheel vrij daar van zijn moeſten, om dat zy aan haar zog een vrije Loop kunnen geeven? om hier op te antwoorden, zal voldoende zijn, alleen te zeggen, dat de oorzaaken die de vrouwen die niet zoogende zijn, aan melkverplaatzingen onderheevig maaken in grooter getaale, en veel ſterker zijn: zelfs zijn zij dikwils met die kwaalen beſogt niet tegenſtaande alle de voorzorgen die zij gebruiken om zig daar teegen te behoeden. Maar het geſtel der ſoogende vrouwen is veel daar van verſchillende, want de aanvallen deeſer kwaalen moeten bij haar veel kragtelooſer zijn, om de meenigte melk die zij daaglijks kwijt raaken; en de optelling deeſer oorzaaken, die wij in 't vervolg doen zullen, zal doorſlaande blijken geeven, dat 'er veele zijn, waar van de zoogende vrouwen zig met een weinig oplettenheid kunnen onttrekken.

Men merkt aan, dat de voedſters het meeſt onderheevig aan de melk verplaatzing op de borſten, de zulke zijn, bij wien eene overvloed van melk plaats heeſt, en die door luiheid van zig door 't kind, of door andere middelen de melk te doen afhaalen, eene zoo groote meenigte melk in haar lighaam

haam houden dat zij daar door in de zelve kwaalen vervallen als de vrouwen die haar melk willen smooren.

Men moet het zelve zeggen van die Voedsters, die om zoo te sprecken gierig zijn in 't geeven van haar zog, uit vrees dat zij anders doende, haare gezondheid zouden benadeelen alhoewel zij rijkelijk voorzien zijn. De voedsters die zig zelven aan een al te koude Lugt blootstellen, of de borst teegens eenig hard Lighaam knellen, zijn dikwils aangetast door eene kwaal, bestaande in een hardigheid van de borst verzelt met eene ligte Inflamatie, die doorgaans tot ettermaaking overgaat, bij aldien de Aderlaatingen, de Leefreegel, en eenige Plaatsmiddelen (*Topica*) de oplossing niet kunnen bewerken, 't welk egter wel het meest gebeurt.

Onder de melk gezwellen aan de borsten, die tot ettermaaking overgaan, zijn 'er die van veel belang schijnen, en zig egter spoedig laaten geneezen; daarin tegendeel andere, die van weinig belang schijnen, veel tijd van geneesing, en de grootste vermoogens der kunst vereischen. Dit onderscheid hangt voornaamelijk af, van de plaats daar de gezwellen zig bevinden, indien de Ettervloeijing zig plaatst in een of verscheidene klieren van de Borst, zoo houd zy niet op voor en aleer de klier geheel en al verteerd is; 't welk zomtijds zeer lang duuren kan.

De Ettervloeijing duurt nog langer, wanneer de kwaal voortloopt van de eene klier tot den andre, zoo als zulks dikwils gebeurt.

In dit geval Ettert de doorboorde Borst zomtijds geheele maanden agter een: de Vernietiging der klieren, en van het Celagtig vlies, vermindert de zelvstandigheid der Borst; en niet teegenstaande de vol-

volmaakte geneezing, is het egter niet mooglijk de Borſt in zijn voorige ſtaat te herſtellen.

Eene Voedſter die dit toeval overkomt is niet meer inſtaat deeze Verrigting waar te neemen alzoo haare borſt die grootelijks verminderdt is, geen genoegzaame kwantitijd melk in zig kan bevatten.

Wanneer de Stoffe zig plaatſt in 't Celagtig vlies, verzamelt zij zig aldaar in meenigte, en doet de Borſt vreeſlijk opzwellen, dog zoekt gemeenlijk van zelve eene ontlaſting, en na twee, of drie dagen gevloeit te hebben (zomtijds wel ter quantitijd van een Pint, en meerder) houd zulks op; het Celagtig vlies hereenigt zig, het Lidteeken is na verloop van vier a vijf dagen gemaakt, en de borſt behoud zijn gewoone groote en rondte.

Het is gemaklijk te begrijpen dat de melk van eene Voedſter die door diergelijke kwaal aan de borſt, is aangetaſt, niet dan zeer ſlegt kan zijn. Ik heb in een voornaam huis eene voedſter gezien die een melk gezwel aan de borſt had: zij verbergde haare kwaal zoo veel mooglijk, uit vrees dat zij wanneer zulks ontdekt wierd, haare dienſt zoude moeten verlaaten, en zij eene heimelijke hoop voedde dat de kwaal zoude herſtellen zonder dat men het gewaar wierd, maar de heevigheid der ſmerten die zij gevoelde, bragt de zaak aan den dag: men nam haar het kind af, 't welk zij tot de tijd dat zij 't ongemak kreeg wel gezoogt hadde: Ongelukkig was het reeds te laat; de koorts die het kind overviel, en het onophoudelijk ſchreeuwen, deeden de zaak grondig onderzoeken, en men vond dat zig een melk gezwel aan de heup gezet hadde: de kwaal was zelfs reeds voortgegaan tot de t'zamenvoeging der dije.

Den

Den Beroemde Heelmeester de la *Pyronie* opende dit Gezwel; en alzoo de stoffe zig na de een, en andre zijde versprijd hadden zoo oopende hij overal, waar hij dezelve vond, zelfs indringende op sommige Plaatsen, tot op de Beenderen, die hij Ingevreeten bevond. Het kind herstelde na drie maanden van deeze kwaal, dog behielt daar uit, niet tegenstaande de konst al haar vermoogens hadde te koste gelegt, dat het mank ging.

Men ziet de ongemakken uit veelheid des melks voortkoomende, dikwils overkoomen aan Voedsters die de voorzorg niet genoomen hebben om zig te doen Aderlaaten, en Volgens gewoonte evenveel voedzel gebruiken of schoon zij geen kinderen meer te zoogen hebben, het zij die haar door den dood ontnoomen, of gespeent zijn, om dat zij genoeg gezoogen hadden. Ik heb gezien dat sommige in geraaktheid (*Paralysis*) andre in kwijning vervielen; veele die met ondraaglijke hoofdpijnen, en sommige die met Gezwellen in verschijdene deelen des lighaams, geplaagt waaren: zelfs zijn 'er voorbeelden van de zulke die het met de dood hebben moeten bekoopen, door innerlijke versterving (*Gangrena*), uit melk kwaalen alleen voortgesprooten.

De Gewoonlijkste melkagtige gezwellen, na die aan de Borsten, zijn die, dewelke zig aan de uiterste deelen des Lighaams opdoen, het is zeldsaam dat zij met gevaar verzeld gaan; maar zij zijn de langduurigste, en moeijelijkste in 't geneezen. Deeze gezwellen plaatzen zig zelden voor de 12de of 14de dag na de verlossing, en veeltijds veel laater; ik zelfs heb zulks gezien ses weeken na de verlossing: in 't algemeen kan zulks gebeuren zoo

lang

lang 'er melk vloeit door de weegen tot deeze uitloosing geschikt. Het gebeurt bijna nooit dat deeze gezwellen bijde de uiterste deelen des lichaams te gelijk aantasten; zij bepaalen zig doorgaans bij een. Het is in de Liesch, en in 't boovenste gedeelte der dije, dat die gezwellen het allereerst de teekenen hunner teegenwoordigheid doen gewaar worden door de pijn die de kraamvrouw aldaar gevoelt; en deeze pijn daalt van boven nederwaarts. Men kent de uitgebrijdheid der kwaal door een soort van pijnlijke band die door de indringing in het Celluleuse Vlies werd geformeerd, en de zwelling voegt zig genoegzaam altoos bij de pijnlijkheid. Als de kwaal vermeerdert, is de beweeging in de dije moeijelijk. De pijn daalt zoo als gezegt is van booven na beneeden, en eindigt aan de voet. De swelling is dikwils zoo groot dat het beleedigde Been zomtijds eens zoo dik is als het andre.

Zoo ras een gezwel van die natuur zig begint te ontdekken, door de teekenen die het zelve aanwijzen, moet men bedagt zijn, op middelen om aan de stoffe eene ontlasting te bezorgen.

Men doet terstond eene aderlating op den Arm, en herhaalt dezelve zoo dikwils de zaak zulks vereischt. Na dat de Aderlaatingen, kort op malkanderen, verrigt zijn, zuivert men de Buik door een zagt Laxeer middel, en draagt zorg bij continuatie oopen lijf te houden, men houde tessens de zieke warm, en men tragt de doorwaaseming te vermeerderen.

Alhoewel het gebruik van de voorz. middelen dikwils de geswellen, zonder te rug komst hebben doen verdwijnen, gebeurt het egter zomtijds dat zij magteloos bevonden werden, en men niet dan

door

door langduurig gebruik van inwendige, en uitwendige Hulpmiddelen ter geneesinge komt. De uitwendige die men gewoonlijk apliceerd, zijn, de Pappen gemaakt uit het kookſel van verzagtende en ontbindende Kruiden, en de vier ontbindende Meelen; de Stoovingen, en de opleggingen van flanelle Lappen, nat gemaakt in de voorgemelde Afkookzels, aangeſet met een weinig witte Wijn of Brandewijn, zelfs wel met Amoniac ſout (ſal Amoniacum.) Verders apliceerd men invrijvinge (Embrocationes) met de Zeep, en verſche Boter of de Palm olij. Somtijds bedient men zig van een mengſel uit Olij van zoete en bittere Amandelen, (ol: Amijgd. dulces & amaræ) daar men byvoegt de Wijngeeſt, (Spir. Vini) en zelfs de vlugge geeſt van Sal Amoniac (Spir. Volat. Sal Amon.:) ook gebruikt men de Balſem Fioraventi, en 't algemeen water (Eau Generale) 't welk men met eenige Olij vermengt. Men herhaalt deeze invrijvingen dikmaals op eenen dag, of de Stoovingen, of Beſtrijkingen met een of ander van de gezegde Remedien, en men bewind het beleedigde deel met een heet ſervet 't welk men dikwils moet vernieuwen.

De Waſſchingen met Water op de Aſſche van Wijngaard Ranken gekookt, hebben ſomtijds eene goede uitwerking gehad.

Alhoewel deeze Hulpmiddelen zeer geſchikt zijn, om de Melk-geſwellen te doen verdwijnen gelijk zij ook weeſentlyk zeer dikwils doen, gebeurt het egter ſomtijds, dat wanneer men denkt de Melkagtige humeuren overwonnen, en een geheele uitleiding aan dezelve bezorgt te hebben, zij evenwel na de andere zijde overgaan, en aldaar dezelve toevallen veroorzaaken die men aan de eene zijde met zoo veel moeijte heeft 't onder gebragt. In dit Geval

val moet men zig wederom van dezelve Hulpmiddelen bedienen die te vooren goed bevonden zijn. Men doet op nieuws Aderlaatingen, indien de kragten van den Lijdſter zulks toelaaten, en men komt vervolgens wederom tot het gebruik van dezelve uit, en inwendige Geneesmiddelen.

Een Dame van diſtinctie, die ik gewoon was als ordinair Vroedmeeſter te bedienen, wierd de tweede dag na haare Bevalling aangetaſt door eene heevige Koorts, verſelt met Hoofdpijn, en ſwaare zmerten in de Buik en Lendenen: de Kraamzuiveringe hielden op, en de Zieke was in het grootſt gevaar. De Hr. Peijrat, die zig bij haar bevond (alzoo ik ergens elders ontbooden was,) liet in der ijl verſchijdene Aderlatinge op de Voet doen, en ſchreef een ſtrenge leefregel voor. Deeze middelen, en eenige andere, deeden het gevaar wijken, en langſamerhand gevoelde den Lijdſter een ſoort van beterſchap. Men ſtond haar toe, om ſpijze te gebruiken; maar het voedſel ſcheen door haar niet met zoo veel genoegen gebruikt te worden, als men wel gewoonlijk ondervind bij de zulke die eene weſentlijke, en welgegronde beterſchap gewaar worden. Wanneer de Zieke gereed was om uit haar bedde op te ſtaan, gevoelde zij op het oogenblik pijn in de Dije, die ſchielijk gevolgt wierd van eene Zwelling, en de Koorts. Men hield een Conſult, daar ik meede bij verzogt wierd. De Doctoren daar teegenwoordig benevens den Heer Peijrat en ik, waaren alle eenparig van oordeel dat men wederom eene Ader moeſte oopenen; maar wij verkooſen dezelve op den Arm in plaats van op de Voet te doen; wij deeden verſcheiden Aderlaatingen en zorgde dat dezelve door Apozèmâs uit matigende, en openende planten (Temperantia

&ape-

& aperientia) waar bij men vervolgens Laxeerende en Koortsbreekende middelen voegde, onderſteund wierden. De matigende poeder (Pulvis Temperans) en de uiterlijke Geneesmiddelen te vooren vermeld, wierden ook met veel ſucces in 't werk geſtelt. Maar naauwlijks had men de Kwaal aan de eene zijde overwonnen, of zij openbaarde zig aan de andere, zulks benam ons egter den moed geenſints, wij apliceerde dezelve Geneesmiddelen ten tweede maale; en binnen vijf a zes weeken was de Kwaal uit de grond geneeſen.

Een jonge Dame, die reeds verſchijde gelukkige Verlosſingen gehad hadde, en die ik wederom zeer voorſpoedig verloſte, was in de eerſte acht a tien dagen in een zeer gewenſchte ſtaat. Alleenlijk was de Kraamzuivering na den vijfde dag beginne te verminderen, en de volgende dagen vloeijden zij bijna niet. Ik ordoneerde om dezelve wederom haare gewoone loop te doen krijgen, te vergeefs het aftrekſel van Saffraan, 't *Arcanum Duplicatum*, in de Gerſten drank, en de Purgeerende Lavementen.

Alzo deeze Dame zig op den tiende dag van haare Kraam zeer wel bevond, en de ondervinding mij geleerd hadde, de goede uitwerking der beweeging en van eene matige Exercitie, om de Kraamzuiveringen te doen herkoome, wanneer de oorzaak der ophouding aan de al te groote ruſt is toe te ſchrijven, zoo ordoneerde ik, dat de Kraamvrouw zoude opſtaan, en permiteerde haar teffens eenige rijſen de kamer rond te wandelen: zoo ras zij eene tree doen wilde, klaagde zij over pijn in de Dije. Men bragt haar terſtond wederom te Bedde, en ik onderzogt de plaats alwaar zij de Pijn gevoelt hadde; ik ontdekte niets dan eenige wijnige teekenen

waar uit men de mooglijkheid eener aanstaande Melk-verplaatsing konde veronderstellen. Eevenwel, schoon de teekenen zwak waaren, deed ik de Zieke Aderlaaten op den Arm; 't geen des anderen daags nog tweemaal herhaald wierd, ik deed haar teffens gebruik maaken van ligtelyk oopenende en een weinig purgeerende Bouillons. Deeze Hulpmiddelen en de prompte uitleidinge beletten egter niet eene Zwelling in de Dije, en dat zelfs de Kwaal tot het Been overging: de Urine verminderde, de Koorts verhefte, de Tong was droog, en het Been, en de Dije waaren van eene onmatige dikte. De Kwaal ging spoedig over na de andere zijde, zonder dat men egter eenige de minste beterschap aan de eerst aangevallene zijde gewaar wierd. De Beenen en Dijën waaren dermaate opgeswollen, dat het Vel op zommige plaatzen op het doorbreeken stond, kunnende zig niet meerder uitrekken. Wanhoopende aan de mooglykheid om deeze doorgedrongene Vogten in de gewoone weegen van Circulatie te brengen, stelde ik aan de Hr. de Caumont, den Chirurgyn van de Zieke, voor, om twee Openingen aan de onderste deelen van yder been te maaken; zulks geschiede op het oogenblik, en 'er ontloste zig veele Vogten langs deezen weg, zonder eene merkelijke vermindering der zwelling. De Zieke wierd het gebruik van eene Gersten drank waarin de salpeter (Nitrum) ontbonden was, aangeraden, zij gebruikte geduurende lange tijd, afkooksels (Apozemâs) met het *Arcanum Duplicatum* en vervolgens brokken (Bolus) gemaakt met het poeder van Pissebedden, en Adders (Pulvis Millepedes & pulvis Viperi) de Crocus martis Aperitivus, en de Diaphoretica minerale; men voegde zelfs geduurende eenige tijd daar bij, de Æthiops Minneralis:

de

de Purgeermiddelen die men dikwils gaf, namen de humeuren weg, die door de voorgemelde brokken waaren losgemaakt. de Urine vermeerderde hand overhand, zelfs zoo, dat de Zieke in vierentwintig uuren vier a vijf pinten loosde; de zwelling der beenen en dije verdween allengskens; de Eetluſt en de Slaap kwaamen weder, en binnen twee maanden was de Lydſter geheel herſtelt. Dit geval (door de opſtopping van de Urine verergert,) is wel het zwaarſte 't welk ik ooit in Melkagtige Gezwellen gezien heb.

In 't Yland St. Louis, eene andere Dame, herſtelt zijnde uit eene zeer gelukkige Kraam, geloofde uit overmaat van voorzorge, wel te zullen doen nog zes weeken het huis te houden: zij ging in al dien tijd niet uit, als op de feeſtdagen na de Kerk. Na dat dien tijd voorbij was, ging zij op eene ſchoone en zeer heete dag, een tour doen met een koets langs den oever der Rivier. Bij Zonnen ondergang ſtapte zij uit het Rijtuig, en plaatſten zig op het groen, aan de kant der Rivier; de buitengewoone en aangename friſcheid die zij aldaar gevoelde, deden haar lang op die plaats blijven, maar de volgende nagt ſliep zij niet: zij gevoelde zelfs opſtaande, eenige ſmerten in de Dije, ook was 'er een wijnig Zwelling, en eenige druppelen Melk die tot dien tijd bij aanhoudenheid gevloeit hadden, hielden op. men liet mij terſtond haalen. Ik deed de Zieke Aderlaten; en zulks des avonds nog voor de tweede maal, en de volgende morgen voor de derde maal herhaalen. Men wieſch het deel zeer dikwils met het, te voorengemelde water op Aſch van wijgaard Ranken gekookt, ik gebruikte teffens de afzettende en Purgeerende middelen als gewoonlijk, en de Zieke was na veertien dagen geheel herſtelt,

 zon

zonder dat de Kwaal van de eene na de andere zijde overging, zoo als men anders gemeenlyk ziet.

De naam van den Heer Clement zal onder de Verlos-kundige langen tijd met roem verbrijd werden. Zijne gedagtenis zal mij in het bijzonder altoos dierbaar zijn: ik heb de eer gehad zijn Dicipel te zijn, en hebbe altoos in het groot ligt 't welk hij bezat, en in zijne goedheid, die hulp en bijſtand gevonden waar aan ik voor een gedeelte de goede uitſlag van mijne onderneemingen verſchuldigt ben. Maar niet teegenſtaande al de agting die ik deezen grooten Man toedraage, kan ik egter niet voorbij, te zeggen dat hij niet kundig was in de behandeling der Melk gezwellen. Hij hadde daar omtrent Vooroordeelen, die hij als vaſte grondregels aanmerkte, van welke het niet geoorlooft was zig in de Practijk af te wenden; dit vals Sijſtema, verhinderde hem, de waare en regte Weg te ontdekken, die hij, om diergelijke Kwaalen met eenig ſucces te behandelen, moeſte verkiezen. Het geen men ter zijner verſchooning kan inbrengen, is dat de allerberoemſte Vroedkundige die 'er in zijn tijd waaren, en voor dezelve geweeſt hadden, omtrent deeze Stoffe niet meerder verligt waaren. Men ziet ook niet dat Peu, Mauriceau, la Motte en van Deventer, iets over de Melk-verplaatſing geſchreeven hebben, ſonder twijffel om dat zij overtuigt waaren geen genoegſaame kennis dienaangaande te hebben. De Vrouw van een zoon van voorn. Clement was voor de vijfde maal zeer gelukkig verloſt. De Hr. Clement, na dat hij die Kraamvrouw aan het gebruik van Bouillon hadde gehouden, en bevoolen hadde geduurende veertien dagen in 't Bed te blijven, ſtond na verloop van dezelve toe dat men haar deed opſtaan, daar mede bezig zijnde

klaag-

klaagde zij over pijn in de Dije, 't welk aanlijding gaf om haar terſtond wederom in het Bed neder te leggen: daar kwam Koorts verheffing, die wel ras, door een ſwelling der Dije wierd gevolgt.

Nadien de Zieke zeer zwaarlijvig was, en uit de natuur zeer geneegen tot Zweeten, dekte men haar nu meer dan gewoonlijk, zijnde men van gedagten dat Zweeten het beſte Geneesmiddel voor haar was. Maar in plaats van een Zweeting, die men verwagte, zag men de Koorts Conſiderabel toeneemen; de Huid wierd droog, en de Zwelling die met heevige Pijn verzeld ging, begon zig verder na het Been uit te ſtrekken. Ik begreep dat nimmer de noodzaaklijkheid der Aderlaating klaarder konde aangeweezen werden; maar ik ſtem toe dat mijne agting voor de uitſpraaken van mijn Meeſter mij belette zulks voor te ſtellen. Aan de andere zijde wiſt ik zeer wel dat 'er geene Aderlating zoude geſchieden, nadien de Kraamſuivering nog vloeide, en de vooroordeelen van mijn Meeſter, hem de Aderlaating in zulk geval abſoluet deeden veroordeelen.

Wij hadde de droefheid, de Zieke te zien omkomen, op den twintigſte dag na haare Verloſſing en de vijfde dag van haare Ziekte. Die Melkverplaatſing op de Dije hadde de tijd niet, zoo als men ziet, om eene langduurige Ziekte te veroorzaaken. Maar dewijl het zeer zeldzaam is dat de loop van dit zoort van Melk-gezwellen zoo bepaalt is, heb ik niet kunnen goedvinden dit bizonder geval buiten de Claſſe der ſleepende of langduurende Ziektens te ſtellen.

Alhoewel ik wel overtuigt ben van de noodzaaklijkheid der Aderlaating bij diergelijke ſchielijk opkoomende Melk-gezwellen, waar bij de Koorts zig voegt, en die aangemerkt kunnen worden als in den beginne eene ſcherpe en ontſteekende Ziekte

uitmaakende, zal ik egter niet zeggen dat het Middel ter geneesing 't welk ik aan de hand geeve onfeilbaar is. Ik heb het ongeluk gehad, meer dan één Patient te verliezen, niettegenstaande alle de Aderlaatingen die ik had kunnen doen; niet dat dezelve niet wel geplaatst waaren, of nadeel aanbragten; maar zij waaren onmagtig voor die gevallen, om dat de Kwaal veel sterker was als het Geneesmiddel, en 'er geen ander Middel was. In 't algemeen heb ik opgemerkt dat de Aderlatingen, zelfs of schoon zij zeer menigvuldig bij herhaling gedaan werden, dikwils zeer onvermoogend bevonden zijn, wanneer bij de Melk-gezwellen aan de uiterste deelen, zig opdeed eene heevige Koorts, verzelt van zwaare Pijn in 't Hoofd, onmatige Droogheid van Huid, eene ondraaglijke Pijn bij 't beweegen der Dije, en snijdingen in de Buik. De voorzegging (Prognosticatio) kan in zulk geval niet ten voordeele zijn, immers men kan niet veel hoop hebben op het gelukkig Succes der Aderlatingen. Indien in het teegendeel de toevallen (Sijmptomata) die bij de Koorts koomen, gemaatigt zijn, (alhoewel de Koorts vrij heevig is;) als de Zieke geneegen is tot Zweeten, als de Eetlust niet geheel verlooren is, en de Zwelling aan de eene zijde geneezen zijnde, na de andre overgaat, als dan zeg ik, kan men veel staat maaken op de goede uitwerking der Aderlaating; niet dat zij altoos belet dat de Zwelling zig formeerd, maar zij belet dat dezelve zoo gewigtig niet werd, en zij schikt op eene wonderlijke wijze tot de Ontbinding der stoffe.

Voor en al eer wij van deeze zaak afscheiden, is het noodig het Gemeen af te trekken van eene dwaaling waar in het is, aangaande deeze Melk-verplaatsingen. Men gelooft dat zij nooit geschiede,

als

als door de schult der Baakers, of door de onvoorzigtigheid der Kraamvrouwen. Men heeft wel is waar, zomtijds gezien dat deeze oorzaaken aanleiding daar toe hadden gegeven; maar in 't algemeen heeft de kwade gesteltheid van het voorwerp wel de meeste schult; het is nu, eene Melk van kwaade eigenschap, dan, dat de deelen tot de uitgang des Melks geschikt, zig tegens de vrije loop aankanten. Men moet nog toestemmen dat de Vrouwen die niet zoogende zijn, meerder onderworpen zijn aan dit soort van Melk-verplaatsinge.

Daar is een derde soort van Melk-verplaatsing die ook eene sleepende Ziekte formeerd. Dit zijn dezulke die zig opdoen in de benedenste omtrek der Buik genaamt Hijpogasstrum. Alhoewel dezelve uit oorzaak haarer plaatsing reeds gevaarlijk zijn, werden zij nog gevaarlijker wanneer zij in de beginne niet gekent zijnde, de overhand hebben genoomen zoo wel in groote, als in hardigheid die de oplossing der Stoffe onmooglijk maakt.

Ik weet geene Schrijvers die melding maaken van de teekenen die dit soort van Melk gezwellen aanduiden, nog van de middelen om dezelve te geneezen. Alleenlijk vind men bij Mauriceau, en la Motte eenige observatien van Gezwellen in de Liesch, en in het inwendig gedeelte der Buik, na het Kraamen: deeze Gezwellen waaren zonder twijffel gevolgen van Melk verplaatsinge, die men had kunnen verdeelen voor en aleer zij tot Ettermaaking overgegaan waaren. Daar zijn teekenen die deeze Gezwellen van derzelver eerste begin af aan doen onderkennen, en aanduiden, en ook zeekere middelen om de Oplossing te bewerken, waar door men pijnlijke Abcessen, onherstelbaare Fistels, en somtijds de Dood zelfs kan voorkoomen, als de stoffe des

gezwels de Buik inwendigdoorboord, voor dat men de zelve eene uitgang na buiten heeft kunnen bezorgen.

De Melk gefwellen in de benedenfte omtrek der Buik, (Hijpogaftrum) zijn gemeenlijk geplaatft van de Liefch aan de een of andre zijde, tot aan het voorfte en bovenfte gedeelte van het heupe been (Os Illium.) Daar zijner waar van de ftoffe zig uitftort onder de huid en bekleedfelen, andere tusfchen de fpieren, en het Buikvlies (Peritonæum). de allerzwaarfte neemen hunne zitplaats, in het Celagtig vlies van het Peritonæum, in de breede Bindfelen (Ligamenta) of in de Eijer ftokken (Ovaria). Het is zeldzaam dat de Ingewanden daar door aangetaft werden. Als deeze Gefwellen zig beginnen te formeeren, geeven zij geen zigtbaar teeken nog voor 't Gezigt nog voor het Gevoel waar aan zij gekent kunnen werden; maar zij kondigen zig aan, door verdrietige en fchielijk voorbijgaande Snijdingen in den geheele Buik, die zig bij het eindigen, op eene plaats bepaalen. deeze fnijdingen (die ik teegennatuurlijke noemen zal, in teegenftelling der natuurlijke die de Vuiligheeden voortzetten) verfchillen van de laatfte hier in, dat zij den Baarmoeder niet verharden, nog geen de minfte vuile ftoffe uitdrijven gelijk de natuurlijke. De andere teekenen die deeze Kwaal in den beginne aanduiden, zijn verlies van Eetluft en Slaap, eene ligte Koorts, zomtijds aanhoudende, zomtijds afgaande, en waar van de aanvallen met eene kleine grilling van Koude beginnen: dikwils koomen 'er in den tijd van vier en twintig uuren verfcheidene diergelijke aanvallen, die altoos met Koude beginnen. het gebeurt zelde voor de tiende of twaalfde dag na de Verlosfing, dat deeze Gezwellen zig op 't gevoel laaten ontdekken egter heb ik zulks veel eerder gezien, dog zeldzaam.

Als men deeze Melkgezwellen bij haare eerſte opkomſt, teegen ging door verſcheide Aderlaatingen op den Arm, (die binnen weinig tijd, ſucceſſivelijk moeten gedaan werden) zoude men gemaklijk zijn oogmerk berijken om dezelve te doen verdwijnen, om dat eene Stoffe, gereed om zig te plaatſen, zig veel beeter doet oploſſen, als wanneer zij reeds eene zwelling geformeerd heeft.

Het gebeurt dikwils dat men in plaats van deeze voorgemelde toevallen aan te merken als eene aanſtaande Melkverplaatzing, of uit eene kwaalijk geplaatſte achting voor een overblijfzel der Kraamzuiveringen (die door de Aderlating op de Arm dog eerder vermeerdert zoude werden, als dat die in ſtaat zoude zijn dezelve te doen ophouden,) het gebeurt zeg ik dikwils dat men de Aderlatingen nalaat, en zig ophoud met klijne Hulpmiddeltjes, en de dierbare tijd doorbrengt in het gebruik van de zoete Amandel Olij, Lavementen, Stoovingen, en Pappen uit weekmaakende Kruiden, 't welk alles niets uitwerkt nog teegens de Ziekte, nog teegens de Oorzaak die dezelve voorbrengt; ondertuſſen heeft de Stoffe de tijd om zig op eene plaats vaſt te zetten; de Pijn die zig doet Gevoelen wekt de aandagt op: men zoekt dan de zitplaats der Kwaal, in het pijnlijkſte deel der Buijk; en men verwondert zig ten hoogſten, aldaar eene groote Zwelling te ontdekken, die bij foute van ondervinding, altoos onmooglijk geoordeelt werd ter Oploſſinge, en dus meeſtentijds tot Ettering veroordeelt werd.

Maar alhoewel 'er veel tijd verlooren is, door de voornoemde Behandelingen, en dat men de Kwaal reeds heeft doen overgaan tot een pijnlijk, hard, en beſlooten Gezwel, in een der zijde van den Onderbuijk (Hijpogaſtrum) moet men egter niet

niet wanhoopen, aan de mooglijkheid der Oplossinge. Ik heb een veel grooter getal gezien die zulk eene keer naamen als van de zulke die tot Abcessen overgingen, wanneer maar de noodige Middelen in het werk gesteld wierden; dus moet men zig wel wagten om aanstonds op de Ettermaking bedagt te zijn.

Omtrent tien jaaren geleeden gebeurde het dat de Vrouw van een der Extra Ordinaire Leger Cassiers, Vijf weeken oud Kraams zijnde, zelfs eene dikte in de Buijk gewaar wierd, dit was het gevolg der snijdingen die zij van de tiende of twaalfde dag haarer Kraam, gevoelt hadde. De Hr. Malaval, haar Chirurgijn, daar bij gehaalt zijnde, vond na onderzoek gedaan te hebben, de zaak te gewigtig om alleen eenige deçisie daar over te geeven. Ik wierd ter Consult gevraagt, en ik bemerkte zeer gemaklijk, een Gezwel ter groote van een kind's hoofd: het kwam mij voor, zijne voornaamste zitplaats te hebben in de breede band van de regter zijde. En besloeg de geheele plaats tussen het Schaambeen (os Pubis) en 't Heupebeen (os Illium). Alhoewel de zwelling reeds meer dan twee maanden aanweezig was, en een Considerable hardigheid hadde verkreegen, bedagt ik mij egter niet om dezelve met ontbindende Middelen aan te vallen. Ik deed vier Aderlatingen in twee dagen, die de Pijn zeer verminderde. De Zieke gebruikte ligtelijk Oopenende, en afzettende Bouïllons, die ik in zulk geval zeer estimeere; deeze Bouillons werden gemaakt met de blaaden der twederlije Cichoreij (Cichorium,) de kervel, (Chærefolium) de Waterkers, (Nasturtium Aquaticum) en het Zout van Glauber (Sal Glauberi.) Het gebruik van deeze Bouillons, ondersteunt door Lavementen, deed de

de Zieke zeer sterk Wateren. Wijnig tijd daar na maakte ik de Bouïllons Purgeerende, en nadien de Zieke in vier-en-twintig Uuren, zeeven of acht stoelgangen daar van hadde, verminderde ik de Purgatie van tijd tot tijd, om haar wat rust te geeven; indien tusschen tijd deed ik haar gebruik maaken van de Brokken met de poeder van Pissebedde en Adders, (Pulvis millepedes & Viperi) de Cinaber, & Antimoneum Diaphoreticum. De Zwelling die in den beginne zeer vast zat, begon los te raaken wierd van tijd tot tijd klijnder, en verdween eindelijk geheel en al, na zes weeken de voornoemde Middelen gebruikt te hebben, en drie maanden na de Bevalling.

Eene Dame van een zeer teder gestel, en Huisvrouw van een Rentmeester, wierd, na dat zij zeer gelukkig verlost was, op de tiende dag, aangetast door een maatige Koorts. Nadien de gevolgen der Kraam zeer wel, en gereegelt waaren, was ik op niets anders bedagt als om tijd te winnen in 't gebruik der ordinaire Geneesmiddelen, en ik ging niet over om de oorzaake der Ziekte te onderzoeken, als wanneer de Pijnen in de Buik, die zig in eene vaste plaats vereenigde, mij daar toe noodzaakten. Ik wierd niet gewaar als eene Verstopping in eene der zijde van de Buik, maar wanneer ik op het Zieke deel drukte, vermeerderde ik de Pijn. Alhoewel ik te dier tijd die ondervinding niet hadde, die ik naderhand door het veelvuldig behandelen van alle zoorten van Melkgezwellen bekoomen hebbe, deed ik egter al wat in mijn vermoogen was, om het beginzel van de Kwaal te vernietigen door verscheidene Aderlaatingen op den Arm, die in der waarheid niet schielijk genoeg op elkander gedaan waaren, ook vermeerderde het Gezwel, niet teegenstaan-

ſtaande alle mijne voorzorge, en wierd in de tijd van agt of tien dagen, grooter als het Hoofd van een Kind. Ik gebruikte de Middelen in de voorige Obſervatie vermeld, maar met zoo weinig ſucces dat ik een Conſult begeerde. De Heren Malaval & le Dran wierden daar toe geroepen. Na onderzoek van het Gezwel dat zig uitſtrekte van het Heupbeen tot aan den navel (Umbilicus,) oordeelde zij, gelijk ik, dat het Gezwel tot Suppuratie zoude overgaan; evenwel waare zij van gedagten om de oploſſende Middelen nog bij aanhoudenheid te gebruiken. Men deed op nieuws eene Aderlating, de Zieke wierd van den eene dag op de andere Gepurgeerd, en de Leefreegel was zeer ſtreng, eindelijk na verloop van een maand verminderde het Gezwel, en na nog een maand was het zelve geheel verdweenen.

De Vrouw van een Bakker, du fauxbourg St. Antoine, zes weeken oud Kraams, liet mij haalen om dat zij eene dikte in de Buik gewaar wierd, dit gezwel kwam mij vreeſlijk voor: het ſtrekte zig uit, van de Lieſch tot het Heupebeen, zig verlengende tot aan de witte Linie (Linea Alba) en bepaalde zig na booven tot de Navel, en na beneeden tot het Schaambeen. Ik ſtelde geduurende eene maand alle moogelijke middelen in het werk, om dit Gezwel te doen verdwijnen, maar nog Aderlaatingen, nog bittere Bouïllons, nog purgeerende Apozemas. enz. ſcheenen van eenig effect. Ik wagte eene Ettering, of Squirreuſe verharding: ik geloofde, egter nog nieuwe Hulpmiddelen te moeten onderzoeken: ik gebruikte dan de Abſorbentia & Diaphoretica in opiaat, de Zieke nam daar van twee maal s'daags, en daar booven op, een kopje getrokken Saffraan, en zelfs eenige kopjes Thee door

den dag; ik ſtond teſſens de Zieke toe, eenig ligt Voedſel te gebruiken, daar kwaame zulke overvloedige Zweetingen, dat de zwelling na twee maanden tijds verdween.

Een jonge Dame, van een zeer teder geſtel, was zeer gelukkig Verloſt, en bevond zig zeer welvarende tot op den derden dag na haare Bevalling; wanneer zij aangetaſt wierd door een heevige Koorts, verzelt met Pijn in 't Hoofd, drooge Tong, en zulk eene geweldige Hitte op den Huijd, dat ik eene gevaarlijke Ziekte vreesde, die gemeenlijk omtrent dien tijd zeer ras doodlijk werd. De Zieke wierd ſpoedig op de Voet Adergelaaten, 't geen dikwils herhaalt wierd, men deed haar maatigende Middelen, en vervolgens Apozemâs met het Sal Duobus, gebruiken op den Raad van de Hren Tonnelier Doctor, en Malaval, Chirurgijn, die ik had laaten roepen. Deeze middelen hadden al de uitwerking die men daar van konde verwagten; het gevaar was over, en de Zieke kwam langſamerhand tot een zoort van beterſchap. Men ſtond haar toe, eenig ligt Voedſel te gebruiken, dewijl zij zonder Koorts ſcheen; maar zij genoot de Spijze niet met dat genoegen 't welk men gemeenlijk ziet bij de zulke wiens beterſchap beſtendig is. Veertien dagen gingen 'er voorbij geduurende welke de Zieke in die ſtaat bleef, te weeten nog Ziek, nog Gezond: vervolgens kwaamen 'er eenige aanvallen van eene afgaande Koorts, voorafgegaan van koude: ſchielijk daar na, gevoelde de Zieke pijnen in de Buijk, die zig ſcheene te vergaderen in het regter Hijpochondrium. Ik bragt mijne hand op die plaats, en was zeer verwondert een vrij groot Gezwel in de pijnlijke zijde te vinden. Wij oordeelden het terſtond een Melkgezwel te zijn, en gevolglijk be-

bekwaam om Opgeloſt te konnen werden te meer dewijl het nog in den beginne was. Men deed drie agter een volgende Aderlatingen op den Arm; men gaf Purgeerende en Koortsverdrijvende Apozemâs om de aanvallen der Koorts te overwinnen.

Deeze Remedien, die een groote meenigte Galſtoffe uitleiden, en die overvloedige Urine deeden looſen, deeden langſamerhand het Gezwel verdwijnen, en na drie weeken was het geheel weg. Daar is grond om te gelooven dat de aangewende Hulpmiddelen bij de eerſte Ziekte, veel toegebragt hebben om de Zwelling tot een ſpoediger Herſtelling te ſchikken.

Een andere Vrouw, van een teder geſtel, 't welk door de kort op malkander volgende Kraamen nog veel verzwakt was, wierd voor de vijvde maal gelukkig Verloſt. Het Zog kwam op de gewoonlijke tijd, en de uitloozing uit den Baarmoeder was reedelijk wel: men wagte van dag tot dag de herſtelling der Kragten, door het Voedzel 't welk haar gepermiteerd was om te gebruiken: maar de Kragten kwaamen niet aan; men wierd genoodzaakt het voedzel te onthouden, nadien 'er zig Koorts op deede, waar bij kwam een afkeer van Spijze, en vrij zwaare Pijnen in de geheele Buik.

Ik deed de Zieke veel zoete Amandel Olij gebruiken, en men gaf haar Lavementen van verzagtende Afkookzels. De galagtige Humeuren looſde zig overvloedig, en de ſnijdingen waaren zoo heevig niet, en wat meerder afgetrokken. Alzo men oordeelde mijne hulp niet meer noodig te hebben, wierd ik voor mijne zorge bedankt. De Hr. Molin, Vriend, en Ordinair Doctor van den Patient, ordoneerde bij mijne abſentie omtrent dezelve Middelen als ik ge-

gedaan hadde, dewijl de pijnen wederom opgewakkert waaren, en de koorts bleef aanhouden. Eenige tijd daar na, ging ik wederom by de Zieke, eensdeels uit verleegenheid die ik voor haare toestand hadde, en andersdeels pligts halve. De zaaken nog vindende gelijk ik dezelve gelaaten hadde veronderstelde ik eene melkagtige verstopping, en het onderzoek 't welk ik van de Buijk deede veranderde myne gisfing in zeekerheid. Ik declareerde aan de Familie dat het noodig was, dat ik met de Hr. Molin een conferentie dien aangaande hadde. Men voegde ons te faamen; en na dat wij bijde een naauwkeurig onderzoek gedaan hadde van de pijnlijke deelen, ontdekte wij een gezwel ter grootè van een Orange Appel, in de breede band der regter zijde: dit gezwel scheen vast aan de eijndens van het heup been, en beweegbaar na de zijde van de witte streep (Linea Alba). Wij oordeelden het een Melkgezwel te zijn, zoo weegens deszelfs plaatsing, als de schielijkheid der voortbrenging; want de melkgezwellen in den onderbuijk (Hijpogastrum koomen zeer schielijk, zonder zigtbaare Inflamatien en zonder zwaare pijn, ten zij dezelve tot ettering geraaken. Wij kwaamen te zamen overëen om dit gezwel heevig aan te tasten. De zieke wierd op den Arm verschijdene maalen Adergelaaten. Men liet haar gebruik maaken van oopenende en Purgeerende Apozemâs, en men lag uiterlijk verdeelende pappen op het gezwel. Wij konden in de eerste dagen niet beletten dat het gezwel vermeerderde; maar het volstandig gebruijk der gemelde uit-en inwendige geneesmiddelen deeden de toevalien wijken, en het gezwel in de tijd van een maand geheel verdwijnen.

Ik sal hier met veel genoegen gebruijk maaken

van de geleegenheid om de Heer Molin de welverdiende lof te geeven weegens zijne oplettenheid om licht te krijgen van alle die geene die hem zulks geeven kunnen weegens de ziektens waar over men hem consulteerd. Deeze beroemde Practicus wist, dat een man die zig aan het een, of ander deel der Genees- of Heelkonst heeft overgegeven, door studie, of op zijn minste door eene langdurige Practijk, veele zaaken moeste geleert hebben die aan een ander, wiens aandagt op verschijdene verschillende onderwerpen gevestigt is, ligt kunnen ontslippen. Ik durf zelfs zeggen dat in geleegenheeden waar bij de natuur en oorzaak der ziektens zeer duijster scheenen, hij mij meer dan eens verzogt heeft het onderzoek te doen, overtuijgt zijnde dat mijne veelvuldige en langdurige Ondervinding in alles wat de Verloskunde betreft, mij in staat stelde eenig ligt te geeven, en een verstandige uijtspraak te doen.

Ik wil hier niet stilzwijgend voorbij gaan, de Rol, die eene zeekere Remedie waar van ik niet gesprooken heb, in het voornoemde geval gespeelt heeft. Een zeeker Nabuur, en vriend van dit Huisgezin, stelde aan d' Hr. Molin en mij voor, het gebruijk van een Pap uit de bladen der Wilde Vlierboom (Ebulus V. Sambucus Humilis) als zijnde volgens zijn gedagten een souverain geneesmiddel teegens deese zoort van Melkagtige gezwellen; en alzoo men ons de vrijheid hadde gelaaten in het voorschrijven der weezentlijke Geneesmiddelen, en dit geen schaade konde aanbrengen zoo wagtede wij ons van het te verwerpen. Dit geneesmiddel alhoewel niet gebruijkt zijnde als bij de reeds daar zijnde vermindering van het gezwel wierd egter de Eere der herstelling, van sommige gedeeltelijk,

van

van andere geheel, toegeſchreeven; en het groot gerugt dat deeſe kuure gemaakt heeft is de reeden dat ik dezelve hier aanhaale, op dat men weeten zoude waar aan zig te houden, ten opzigte der deugd van dit middel. De Bladen der Wilde Vlierboom zijn een zeer goed verdeelend middel (Reſolvens) maar dezelve, gelijk alle de plaatsmiddelen (Topica) welke zij ook zijn moogen, zijn onvermoogende om een Melkgezwel te kunnen oploſſen, daar zij niet direct op werken. Het is noodig, zullen zij van nut zijn, dat de ſtoffe des gezwels te vooren tot de ontbinding bereijd werd, door overvloedige uijtloofingen, voortgebragt door middel der Aderlaatingen, afzettende, en Purgeerende middelen, (Diuretica & Purgantia). Als men zig alleen houd bij het gebruijk der uijtwendige Geneesmiddelen, verlieſt men de koſtelijke tijd, daar intuſſen het gezwel conſiderabel toeneemt, en gedisponeerd werd om tot eene verharding (Scirrhus) of tot Ettervloeijing over te gaan.

De Ettervloeijing van melkagtige gezwellen booven al in de Lieſch, en de onderbuijk, is altoos gevaarlijk, om dat zij bloodſteld aan verlies van een deel, of wel van het leeven.

Dus moet men door Rijpmaakende Middelen (Maturantia) de Ettering niet verwekken, als ingevalle, wanneer de verloorne tijd, en de kragteloosheid der oploſſende middelen (Reſolventia) geen andere uijtweg overlaaten. Daar zijn mij egter verſchijdene waarneemingen onder 't oog gekoomen, waar meede aangetoond werd dat diergelijke Etteringen van geen kwaad gevolg geweeſt zijn.

Een Dame van Fauxbourg St. Marceau, hadde een zeer gelukkige Verloſſing, en de gevolgen der kraam, waaren zoo als men dezelve zoude kun-

nen wenſchen tot de agtſte of tiende dag. Toen gevoelde zij pijnen in de buik, in de Lieſch, en in de Dije; die haar ongeruſt maakte: geene de minſte zwelling deede zig op; dus bepaalde men zig bij 't gebruik der zoete Amandel Olij, de Klisteeren, en verſchijdene uitwendige middelen, eevenwel deed men de zieke twee maal Aderlaaten, maar tuſſen de eerſte en tweede laating verliep te veel tijd.

Vijf of zes weeken gingen 'er voorbij zonder dat men eenige vermindering in de toevallen beſpeurde; in teegendeel de koorts deed zig op, de Dije, en het been wijgerde de noodige verrigtingen en de pijn in de Lieſch vermeerderde. Ik wierd gevraagt om over dit geval te raadpleegen met de Hr. Doctor die de zieke bediende, na gedaane onderzoek ontdekte ik eene hardigheid onder de buiging der Lieſch, die niet bepaalt was, deeze hardigheid bragt geen de minſte verheevenheid, nog roodheid op de huid met zig; maar zij hadde alle de teekenen van een melkgezwel.

Wij kwaamen over een om de oploſſing te onderneemen, niet tegenſtaande de reeds verloorne tijd. De zieke wierd verſchijdene maalen ſchielijk op malkander Adergelaaten, men gaf haar Apozemas met het *Arcanum*, en zomtijds Purgeerende middelen: men bediende zig van Pappen met Vlier. De Blaaden der Wilde Vlierboom, de Kamillen, en 't Perſikkruijd (Perſicaria). Alle deeze middelen konden de verettering niet teegen gaan. D'Hr. Boudou oopende dit gezwel, welkers grond, was in den onderbuik (Hijpogaſtrum) en daar kwam zulk eene meenigte ſtoffe uit, dat wy ons niet begrijpen konde, dat dezelve niet veel eer na binnen in de buijk was doorgebrooken als zig uitwendig

dig te oopenbaaren zonder de Bekleedſelen te verſcheuren. Deeze Dame is volkoomen herſtelt, en heeft zeedert, meerder kinderen gehad.

De Vrouw van een Ontfanger Generaal der Finantien, had ook na eene gelukkige Verloſſing, pijnen in de buik, en eene zeer verveelende Loslijvigheid. Men werkte zonder ſucces om haar te herſtellen. Eenige tijd daar na kwam 'er Koorts, de Snijdingen verdeeiden zig in de geheele Buik, en verſaamelde booven de Lieſch aan de Regter zijde. Men had de Pappen, de Stoovingen, de Warme Flanellen, &c. gebruikt: de Zieke had dikmaals gepurgeert, en zij gebruikte de Quina, om dat het eene afgaande Koorts was. Maar de Dije zig in intrekkende door de vermeerdering van het gezwel, wierd ik gevraagt, zes weeken, of daáromtrent, na dat het geval zig het eerſte opgedaan hadde.

Men moet toeſtemmen dat de Snijdingen of krimpingen in de Buijk waar meede de Loslijvigheid vergeſelt was geweeſt, de oplettenheid der maate na zig hadden getrokken, dat men op geene andere oorzaak als deeze, hadde gedagt. Aan de andere zijde, ſcheen de verzwakking der zieke, alle die middelen, die een wijnig ſterk werkende waaren, uit te ſluiten. De kwaal reeds vaſt gewortelt zijnde, was ik egter nog van gevoelen om de oploſſing te onderneemen; en mijne gedagten wierd door alle de Conſulenten goedgekeurt. Men deed dan verſchijdene Aderlaatingen op den Arm, men liet de Zieke op nieuws purgeeren, men deede haar de Quina in het af kookſel der oopenende planten gebruiken; en de allerſterkſte ontbind middelen (Reſolventia) wierden in Pappen op het Ge-

zwel gelegt; maar het zelve was reeds te veel verhard om voor die middelen te wijken.

De Teekenen der Ettering die zig op deeden, gaaven klaarlijk te kennen dat de bekwame tijd ter oplosfing bij den aanvang verfuijmt was. Men deed dan de oopening van dit Gezwel, en de Zieke herftelde na drie maanden.

Eene Dame van Province, te Parijs gekoomen om te Confulteeren, liet ten dien eijnde bij haar roepen de Heren Petit, Boudou, en mij. Wij vonden bij onderzoek een Fiftelagtige oopening booven de fchaamte (Pubis) een wijnig Zijdelings loopende; het Sondeerijzer, ging zoo diep daar in, dat het zig in den Onderbuik fcheen te verliezen. Deeze Fiftul was het gevolg van een Melk Gezwel, zeedert meer dan een Jaar geoopent, 't welk men nimmer tot heeling heeft kunnen brengen, niet teegenftaande alle aangewende moeite. Ons gevoelen was om de oopening te houden, en de ontlafting gaande te houden door middel van de Wondpijp (Canula) geevende de Geneezing aan de tijd alleen over. Het moet zijn dat dat deeze Zwelling wijnige dagen na de Sog Koorts gekoomen is, om dat de Zieke ons zeide, omtrent dien tijd heevige pijnen in de geheele Buik gevoelt te hebben, voor welke men niet als zeer zagte middelen hadde in 't werk geftelt.

Uit de voorgemelde obfervatien, die de Melk Gezwellen tot hun onderwerp hebben, blijkt dat dezelve ligtelijk tot oplosfing te brengen zijn. Dit is zeekerlijk de befte en voordeeligfte weg, die ook het allerwenfchelijkft is, nadien de twee andere weegen, namelijk de Ettering (Suppuratio) of de Verharding (Scirrhus) zoo niet doodelijk, ten minften altoos gevaarlijk zijn. Men heeft gezien, dat het

ee-

eenig middel om de oplosfing der Melk Gezwellen te bewerken, was, eene fpoedige en overvloedige uitloofing. De klijne middeltjes die onmagtig zijn om groote veranderingen in 't Lichaam te weege te brengen, hebben geen andre werking, als dat zij de kwaal doen aangroeijen tot zulk eene hooge graad, dat zij booven het berijk der Konft is. Men moet dan, de maffa des Blöeds ontlaften van de meenigte melks die haar overlaad, en bedrijgt, om zig hier of elders neder te zetten. Men kan hier aan niet voldoen, als door de veelvuldige en kort op elkander volgende Aderlaatingen, overvloedige ontlaftingen, door de Urine, en Stoelgang. De goede uitflag van deeze Methode, die wij door veele bewijfen geftaaft hebben, zal genoeg zijn ter aanprijfing, en ik zoude in ftaat zijn nog veele andre bewijfen, waar in ik deeze Methode gevolgt heb, bij te brengen, indien ik dagt dat 'er hier omtrent eenige de minfte twijffeling zoude overblijven.

TWEEDE VERHANDELING.

OVER DE MELKVERPLAATSINGEN.

Van de Scherpe Ziektens daar uit voortkoomende.

De Melk Verplaatſingen, begreepen onder de Claſſe der Scherpe Ziektens, zijn de zulke, die wijnige dagen na de Verloſſing voorvallen, en zig in korten tijd decideeren, of door eene zeekere Dood, of door eene ſpoedige Geneeſing.

Deeze Ziektens werden zomtijds aangeduid door de teekenen eener Sog Koorts, of door Pijnen in de Buik, die eenige overeenkomſt hebben met de Snijdingen die gemeenlijk in de eerſte Kraamdagen gevoelt werden deeze vermomming is voor veele Vrouwen van een doodelijk gevolg geweeſt, die ik heb zien omkoomen, om dat men in eene al te groote geruſtheid waare geweeſt, omtrent toevallen, die in den beginnen niets buitengewoons aantoonde.

De tijd der Deciſie is niet te bepaalen; ik heb Vrouwen zien omkoomen in de tijd van vier-entwintig Uuren, andere na Drie of Vier dagen: dog het is zeldzaam dat deeze Ziektens langer als Vijf, of zes daagen duuren, ten zij de hulp der Konſt en der Natuur, middel vinden om zulk eene gevaarlijke toeſtand te veranderen.

Om deeze Melkverplaatſingen, of deeze ſcherpe Ziek-

Ziektens te onderſchijden van de Sog Koorts, en de gewoonlijke pijnen die op de Verloſſing volgen, die ik natuurlijke zal noemen, zoo moet men eene naauwkeurige vergelijking maaken tuſſen het geen 'er na de Verloſſing Natuurlijker wijze voorvalt, en het geene men zomtijds terzelver tijd, teegen natuurlijk ziet gebeuren. Na de Verloſſing doen zig Weëen op, die min of meer dagen duuren. Men kent dezelve aan de gereegelde tuſſenpooſingen, geduurende welke, de Vrouw eene volmaakte ruſt geniet, het einde van elke Vlaag werpt een Vloed van vuiligheid uit den Baarmoeder, die zig uitrekt Zoo lang de pijn daar is, dog zoo ras is zy niet voorbij, of dezelve krimpt weder in, en werd weekagtig. In de tuſſenpooſingen (die zomtijds al vrij lang zijn) heeft de Vrouw klamheid der Leedematen, zij heeft goede eet-luſt, en geniet eene verkwiklijke ſlaap. Dit zoort van pijnen, veronderſtellen dan, geene disorder in de Natuurlijke ſtaat.

In teegendeel die pijnen, welke de voorloopers zijn van eene ſcherpe Ziekte, voortkomende uit eene ontſteeeking, of inwendig gezwel, zijn verzelt met eene brandende Hette, Hoofdpijn, Dorſt, en onbepaalde pijnen in de Buik, en in de lendenen: de Kraamzuiveringen zijn eer Wateragtig als dik: zij vloeijen meerder door ſcherpigheid ofprikkeling als wel door de natuurlijke inkrimping of toetrekking van den Baarmoeder. Ook brengen zij geen de minſte vermindering in de toevallen nog eenige verligting voor de Kraamvrouw.

Indien de Koorts, in plaats van de pijnen, de aanduider der kwaal is, zoo oopenbaart zij zig, of vroeger, of later, als de gewoone Sog Koorts; deeze is verzelt met klamheid op de huid, ſpanning

in de borſten, en weekheid van de Buik, daar de eerſte in teegendeel verzelt gaat met groote droogte op de tong, Dorſt, Hoofdpijn, mijmeringen als de Vrouw ſlaapt, of zelfs wel wakker zijnde: den Baarmoeder ligtelijk met de hand gedrukt werdende is pijnlijk, niet teegenſtaande de overvloedige ontlaſtingen, en de Buik is geſpannen. Op het gezigt deezer teekenen, (die met reeden de Konſt ervaarne bekommeren, terwijl zij op andre geen de minſte indruk maaken) moet men een zwaare Ziekte aankondigen. En dewijl men groote Hulpmiddelen teegens zulk een groot kwaad moet aanwenden, en de zaak zelfs ſcherp behandelen, zoo raade ik den Vroedmeeſter van in zulk geval nooit te manqueeren, om een conſult te vragen. Dit is het eenig middel om een einde te maaken van de teegenſpreekingen der meedehelpers, om de teegenſtand der Ziekte te overwinnen, en om eene Practijk te onderſteunen, die aan veele Lieden mishaegt, of ſchoon zij de beſte is.

Deeze Ziektens moeten de grootſte bekommeringen geeven, als zij voor de Verloſſing begonnen zijn, en dat de Kraam, de heevigheid daar van niet vermindert heeft. Zij zijn niet minder vreeslijk, wanneer zij zig de eerſte of tweede dag na de Verloſſing ontdekken, om dat als dan de afvloeijing uit de Baarmoeder, naauwelijks begonnen zijnde, dit deel opgezwollen, en in eene teegennatuurlijke Broeijing is, en dus zeer onderworpen aan ontſteeking (Inflamatio).

Om dit toeval en deszelfs gevolgen, die bijna altoos doodelijk zijn, voortekoomen, moet men niet teegenſtaande de vloeijing der Kraamzuiveringen, overvloedige ontlaſtingen bezorgen, door middel van Aderlaatingen, Purgatien, en middelen

len die de ſtoffe door de Urine, of op de huid uitleiden: ook moet men de Zieke een ſtrenge leefreegel voorſchrijven. Bij het voorſtellen van deeze middelen moet men de teegenſpraak der omſtanderen zeekerlijk verwagten. Hoe, zal men zeggen, waar is de noodzaaklijkheid om een Vrouw Ader te laaten, bij wien de Kaaamzuiveringen zeer wel vloeijen en die mooglijk niets heeft als een Sog Koorts, die pijn in de Buik gevoelt, om dat zij nog in de tijd der gewoonlijke na Weën is, die mijmerende is, om dat zij geen ſpijze gebruikt, en haare herſenen zwak zijn? om op deeze zwaarigheeden te antwoorden, zal men doen opmerken, dat eene ſcherpe Koorts, waar meede eene Vrouw in de eerſte dagen van haare kraam aangevallen werd, vergeleeken kan worden, bij een pleuris, bij een ſinking op de borſt, bij de ontſteeking der Leever, of bij eene heevige Koorts, waar door het bloed ſterk na het hoofd gedrongen werd.

Wanneer nu in deeze Ziektens, zig op doet, eene Bloedſpuwing, Neusbloeding, of andre bloedontlaſtingen waar door de Zieke in vierentwintig Uuren, vier a vijf oncen Bloed verlieſt, zal men zig in zulk geval vergenoegen met deeſe kleine ontlaſting? Zal men niet in tegendeel twee of drie Ponden bloed aftrekken in dezelve tijd van vierentwintig Uuren en zelfs zomtijds meerder? Bij eene kortlings verloſte Vrouw, zijn de ontlaſtingen uit den Baarmoeder op zijn hoogſt vijf a zes oncen daags, 't welk genoeg is om de Sog Koorts te ſtillen, eene ligte hoofdpijn te bedaaren, en om eene voordeelige uitſlag op den huijd behulpzaam te zijn; maar eene diergelijke ontlaſting is onvermoogend om hulp toe te brengen aan eene ontſteeking (Inflamatio) van den Onderbuijk, of aan eene

ne kwaadaartige uitſlag, of ook om een gezwel af te keeren 't welk gereed is zig te plaatſen, en om eene Ettering of zelfs eene Verſterving (Gangrena) daar meeede men bedrijgt werd, teegen te gaan. De Aderlaatingen alleen, ſchielijk, en bij herhaaling in 't werk geſtelt, zijn inſtaat, deeze groote kwaalen te helpen: Bij aldien men het zij uit ſchroom, of door te veel vertrouwen op de gewoonlijke ontlaſtingen, de Aderlaatingen heeft verſuijmt, heeft men reeden zig daar over te beklagen, alzoo wanneer de Ziektens die de herhaalde Aderlaatingen vorderen, (en dezelve nagelaaten werden) al niet gevolgt wierden van eene doodlijke uitkomſt, ('t welk egter genoegſaam altoos gebeurt,) zouden zij ten minſten Ongemakken of Wanſtalligheeden nalaaten waar meede de Lijdſter al haar leeven moet ſukkelen.

Alhoewel ik overtuijgt ben van de voordeelen en nuttigheid der Aderlaatingen in de ſcherpe Ziektens die de vrouwen de eerſte dagen haarer Kraam, overkoomen, is egter de noodzaaklijkheid in alle gevallen niet eeven groot, en men kan dezelve nalaaten, als de Koorts niet heevig is, booven al wanneer de Natuur, eene ontlaſting aan de Melkagtige ſtoffe verſchaft, Langs de een of ander der gewoone weegen: de Konſt, het oogmerk der Natuur te hulp koomende, kan die ontlaſting genoegſaam vermeerderen, om deeze kwaalen, die maar middelmatig zijn, te verdrijven. Ik heb een Vrouw van aanzien geneeſen, die op den tweede dag haarer Kraam aangetaſt wierd door eene heevige Koorts, gepaart met eene galagtige buik loop, en ſnijdingen in de Buik. Ik was wel verzeekert dat deeze Koorts, geen Sog Koorts was. De Zieke was van een teder geſtel, en hadde de Buikloop

loop gehad geduurende al de tijd haarer Zwangerheid; ik was van gedagten dat in dit geval de Aderlating niet noodig waare te meer alzoo de Buik niet gespannen was, en den Lijdster zeer geneegen was tot zweeten. De teekenen die zig op deeden, beweezen genoegzaam dat de ontsteekende scherpte in de ingewanden moeste vermindert werden, en eene uitleiding bezorgt, aan de scherpe stoffe die de snijdingen in de Buik en de Koorts veroorzaakten. Ik deed dan de Zieke zeer veel verzagtende Gerstendranken drinken, en gebruik maaken van de zoete Amandel Olij, ook gaf men haar van tijd tot tijd halve clisteeren (demi-lavemens). Het gebruik van deeze Middelen verminderde de scherpte en ontsteeking, en bevorderde op eene wonderbaarlijke wijze de ontlasting der galagtige Humeuren: ik droeg zorg de uitleiding der Vuijligheeden te begunstigen door ligte aftreksels van Thee, en Saffraan, die teffens dienstig waaren om de zweeting te onderhouden. Ik had het genoegen van te zien, dat de Koorts langsamerhand verminderde en dat de Zieke den agtsten dag volkoomen was hersteld.

Het zoude mij gemaklijk zijn, bij deeze observatien, nog zeer veele andere te voegen, waar uit men zien zoude, de herstelling van verscheidene Zieken, zomtijds door overvloedige Aderlaatingen, die de grondslag waaren der geneesinge, zomtijds door galagtige Ontlastingen die de Natuur zelfs verwekte, en die ik zoo veel mooglijk te bulp kwam; zomtijds wanneer de Zieke vijftien of twintig Pinten Garstendrank hadde gedronken in den tijd van vierentwintig Uuren.

Maar het bepaald bestek eener enkele Verhandeling laat niet toe, om zelfs maar één eenig geval

val van de goede uitſlag der voorgemelde verſchijdene geneeſingswijze te verhaalen. Ik wil aan de andre zijde zeer gaarne bekennen dat wanneer ik mij dermaate wilde verhovaardigen, als wel de gelukkige uitſlag mijner geneeſingswijze zoude ſchijnen te vorderen; de Natuur met mij zoude kampen om het grootſte gedeelte van de Roem, die haar zeekerlijk toekomt, nadien ik niets meerder gedaan heb, dan haar te doorgronden, en te volgen. Dus wil ik liever een kort verhaal doen van eenige gevallen die eene ongelukkige uitkomſt hebben gehad, 't welk door geene herhaalde Aderlatingen nog eenige andre middelen der Konſt, waare te beletten.

Ik heb te vooren gezegt dat de ſcherpe Ziektens die de Melkverplaatſingen tot hunne oorzaak hebben, doorgaans zeer gevaarlijk zijn, maar de kwaal en het gevaar zijn nog veel grooter, wanneer die Ziektens zig opdoen in de laatſte tijd der Zwangerheid, wanneer de overvloedige ontlaſting der Kraamzuiveringen niet alleen onmagtig zijn dezelve te verminderen maar dat zij in teegendeel de Ziekte ſchijnen te vermeerderen.

Een voornaame Princes, wierd in de zeevende maand haarer tweede Zwangerheid aangetaſt van eene kwaadaartige Koorts, verſelt met pijn in de Lendenen, en eene ondraaglijke Hoofdpijn: in 't korte kwam daarbij, eene zwaare ſlaapſugt, en de Zieke hadde mijmeringen, zelfs wanneer zij waakende was. Men deed twee Aderlatingen op den Arm, in de twee laatſte dagen voor de Verloſſing: men gaf de Zieke veel Gerſtendrank te drinken, en apliceerde verſcheiden Cliſteeren; zij nam ook eenige glaaſen van het laxeerende Apozêma en de leefreegel was zeer bepaalt. Deeze middelen bragten gee-

geene de minſte vermindering van Koorts nog van de andre toevallen te weege; ondertusſchen kwam haar den arbeijd over, daar een ijder na wenſchte, om dat men groot voordeel voor de Zieke daar uit verwagte; maar die geene die hunne hoop hier op veſtigde, begreepen niet dat 'er niets ongelukkiger zijn kan als de Vereeniging van eene Ziekte van dien aard, met eene ſtaat uit zig zelve zoo onderworpen aan toevallen. De Verlosſing ging ſpoedig, en het Kind kwam leevende ter Waereld. De Koorts met dezelve heevigheid aanhoudende, niet teegenſtaande de Verlosſing, deedmen verſcheidene Aderlatingen op de Voet, die geen uitwerking hadden.

Daar deed zig een ontzaglyk toeval op 't welk ik bij Kraamvrouwen altoos heb aangemerkt, als de voorlooper van eene aanſtaande Dood, dit was, eene overvloedige ontlaſting van zeer groene Gal. De Kraamſuiveringen verminderde van dag tot dag, en de Zieke ſtierf op den zesde dag na haare Verlosſing. Bij oopening van het Lijk vond men een pint ſcherp melkagtig vogt, 't welk zig in de Buik hadde uitgeſtort, daar benevens was 'er eene algemeene ontſteeking in het darmſcheil (Meſenterium) en de ingewanden: zulks was ligt te ontdekken door de roodheid der deelen, en de Zwelling der Vaten (Vaſa). De ingewanden waaren inwendig van dezelve groene Couleur die men in den afgang te vooren beſpeurt had.

Een jonge Dame van Rang, zijnde op het laatſte van haare eerſtè Zwangerheid, wierd van eene ſchielijke ſchrik overvallen, veroorzaakt door het zien van het Vuur 't welk gebruijkt wierd bij het coëffeeren van een haarer Vriendinnen; Men wilde haar eenige oogenblikken daar na Aderlaaten: maar dewijl zij te kennen gaf dat de ſchrik zoo zwaar

zwaar niet geweest was, en men haar weinig dagen te vooren uit voorzorge hadde Adergelaaten geschiede zulks niet, maar men vergenoegde zig om de Zieke na bed te doen gaan.

De goede gezondheid die zij geduurende haare Zwangerheid tot nu toe hadde genooten, scheen te wankelen, alhoewel zij niet klaagde van eenige pijn, was zij egter zeer kwijnende. eindelijk ontdekte zig de Koorts op het oogenblik der Bevalling: den arbeid duurde niet lang, en was ook niet zeer moeijelijk maar het Kind kwam dood. Nadien de Koorts na de Verlossing zeer vermeerdert was, begeerde de familie een Consult. Alle de daar zijnde Doctoren en Chirurgijns, onder wien zig de Hr. Molin ook bevond, stemde voor de Aderlating op de Voet, die, om dat de toevallen veel eer meerder als minder wierden, verscheiden maalen herhaalt wierd: deeze prompte Hulpmiddelen belette egter niet, dat de Zieke stierf, tussen de vierde en vijfde dag na haare Verlossing. Men oopende het Lichaam, en men vond een kwart pint gehotte Melk uitgestort in de holligheid des Buiks, de Melk was in verscheide kleine stukjes, volmaakt over een komende met Melk die door het bijdoen van eenige zuure stoffe gehot, of gestremt is. Daar is grond om te denken, dat de uitstorting reeds begonnen is op het oogenblik dat de Zieke geschrikt hadde, dewijl dit het tijdstijp was, van 't begin der Ziekte.

Na dat ik dit geval wel in overweeging hebbe genoomen, durf ik zeggen dat geen menschelijke middelen, in staat zijn, zulk eene subite uitstorting te beletten, en mooglijk nog minder om zulk eene gestolde Melkagtige Massa te verdeelen en op te los-

loſſen, als zij buiten de gewoone weegen van Circulatie is.

De Hr. Molin is getuigen geweeſt van eene diergelijke uitſtorting van geſtremde melk bij een Dame in de voorſtad St. Germain, maar de quantiteid was vrij meerder als in de voorige waarneeming. De Heren Molin, le Dran, de Chirurgijn van die Dame, en ik, hebben haar gezien. Zij had een heevige Koorts met verheffingen die egter geene ontſteeking te kennen gaf; zijnde de Buik niet geſpannen nog pijnlijk, en de Kraamzuiveringen vloeide behoorlijk. Alle onze vereende kragten, en zorge, konde niet beletten dat de Koorts eeven heevig bleef, en de Zieke kwam te Sterven.

Daar is een ander ſoort van ſcherpe Siekten uit Melkverplaatſing voortkoomende; namelyk eene heevige Koorts, verſelt van eene ſcherpe, en op één deel bepaalt blijvende pijn: alhoewel deeſe kwaal altoos pijnlijk en verdrietig is, is 'er egter kans om dezelve te overwinnen als men de vrijheid had om te ageeren zoo als men wilde en zoo als de zaak vereiſcht. De twee volgende obſervatien zullen overtuigend bewijzen, hoe noodzaaklijk het is die vrijheid van behandeling te laaten aan die geene die geroepen is als Genees-of Heelmeeſter bij de Sieke.

Het is eenige jaaren geleden dat de Huisvrouw van den Intendant van Martinique, op de tweede dag haarer Kraam zeer ſchielijk overvallen wierd, van eene taamelijk heevige Koorts, met moeijelijke Ademhaaling: zij klaagde ook over eene tusſchenpooſende pyn in den omtrek van de borst.

Om aan de Zieke middel te verſchaffen, om gemaklijker Adem te haalen, deed ik haar uit het bedde opſtaan, en in een Armſtoel zitten in wel-

ke men haar een Aderlating op de voet deede. Deeze eerste Lating geen de minste hulp toegebragt hebbende, deed ik zes uuren daar na, een tweede die de Ademhaling gemaklijker maakte. Eevenwel deede mij de pijn die de Zieke in de Borst gevoelde, voor een Melkverplaatsing vreesen. Ik bleef den ganfche nagt bij haar, en mijne teegenswoordigheid was zeer voordeelig voor den Leijdster, want 'er volgde een benaauwde nagt: de Koorts verhief zig op eene vreeslijke wijze en de Ademhaling wierd wederom eeven moeijelijk als te vooren. Ik herhaalde wederom de Aderlating op de voet, en daar door kreeg de Zieke eene merkelijke verligting: de Koorts verminderde, de Ademhaling wierd vrij, het Zog schoot na de borsten, en de Kraamzuiveringen vloeijde zeer wel; egter bleef 'er altoos een wijnig bezetting op de Borst.

Den Doctor die neevens mij gehaalt was, oordeelde eeven als ik, dat eene Melkagtige stoffe gevallen was op de spieren der Borst of tusschen de spieren van het Borstvlies (Pleura) maar dat dezelve zig niet volkoomen geplaatst had, nadien de pijn van plaats veranderde zonder egter de Borst te verlaaten. Wij oordeelden dan dat wij de plaatsing van die stoffe, die mooglijk door Inflamatie konde gevolgt werden, moesten te keer gaan, door Aderlatingen, Purgatien, en andere oplossende middelen. Den Doctor die zig de volgende nagt bij de Zieke bevond, ziende dat de Ademhaling (Respiratio) op nieuws beswaarlijk wierd, deed een Aderlating op den Arm, die zulk een goed Effect had, dat wij des morgens beslooten een vijfde Aderlaating te doen, ook op de Arm. Deeze herhaalde, en zoo wel te passe geordoneerde Aderlaatingen ondersteunde dusdanig de werking der andere genees-

mid-

middelen, dat de Zieke op den agtste dag herstelt was. Daar is geen twijffel of deeze Melkstoffe zoude zig op de innerlijke of uiterlijke deelen van de Borst geplaatst hebben en aldaar eene verettering, ja de Dood zelve hebben voortgebragt, indien de prompte, en groote uitleidinge die wij aan de stoffe verschafte, dit onweder niet hadden afgekeert.

Nu zullen wij een geval voorstellen, van eene waare melk verplaatsing op de Borst.

Het is niet lang geleden dat eene Dame van rang, zijnde zeer gesond, en in de Negende Maand haarer dragt, gelukkig verloste: de uitloozing der gewoone vuiligheeden die de Kraam volgde was zoo het zig deed aanzien, genoegsaam, om de Zieke te bevrijden van alle gewoonlijke toevallen. Egter overviel haar de tweede dag na haare verlossing eene heevige Koorts, en zij gevoelde pijn in de benedenste hoek van het Schouder blad. deeze pijn was zoo scherp dat de Zieke schroomde om haaren Adem te haalen. Men zettede haar op mijn bevel in een Armstoel, en ik deed terstont eene Aderlating op de voet; na mate het bloed vloeijde, wierd de Ademhaaling gemaklijker en de pijn verminderde. Ik merkte de Ziekte aan als een Melkagtige Pleuris, geconsidereerd de plaats alwaar de pijn zig deed gevoelen, en deszelfs heevigheid gepaart met de Koorts: ik stelde dan voor, om dezelve dag de Aderlaating te herhaalen, te meer daar de vermindering der pijn, na de eerste Aderlating niet voldoende was om mij geheel en al gerust te stellen; maar de naastbestaande van de Zieke verklaarden zig daar teegen, om reeden dat de Kraam zuiveringen die in overvloed vloeijde, na haare gedagten, de plaats bekleeden der Aderlatingen.

Ik vroeg een Consult, 't welk des anderen daags

geſchieden tuſſchen mij, en de Hr. Molin. De pijn die wederom opgewakkert was, en in korte tijd zoo heevig wierd als te vooren, deed de Aderlating aanraaden: de Zieke vond daar bij wel wat ſoulaas, maar de pijn wierd daar door niet weggenoomen zoo als bij de eerſte Laating gebeurt was. Men deed een derde Aderlaating en eevenwel was men verpligt de Zieke wederom in den Armſtoel te plaatſen, om de groote moeijte die zij nog had in 't Ademhaalen, de pijn verminderde ook niet, zoo dat de Zieke weegens de heevigheid der ſmerten niet nalaaten konde overluid te ſchreeuwen. De Kraamzuiveringen vloeijde als vooren: de Buik was week, en door het gebruik van de oopenende Apoſemâs en het *Sal Duobus*, raakte de Lijdſter veele ſtoffe kwijt die van eene goede natuur waaren. Of ſchoon in dit geval, alle de omſtandigheeden tot de Kraam betreklijk, zoo gewenſcht waren als zij zijn konde, veroorzaakte egter de Melkverplaatſing op de Borſt, dat de Zieke den agtſten dag van haare Kraam het leeven verloor.

De Hr. Foubert die het Lijk opende, vond dat het onderſte gedeelte der regter quabbe (Lobus) van den Long, vaſt was aan het Borſtvlies, en aan het middenrif (Diaphragma.) Wanneer hij die deelen van elkander ſchijde, kwam 'er een goede Etteragtige ſtoffe te voorſchijn. Hier uit ziet men dat 'er een Ettergeſwel geweest was, op de plaats daar de pijn zig altoos had doen gevoelen.

Ik twijffel geenſints, dat wanneer deeze Kwaal behandelt was als een waare Pleuris, en men veele, kort op elkander volgende aderlaatingen in 't werk geſtelt hadde (zoo als in de voorige obſervatie is vermeld,) men zulk eene doodelijke uitkomſt zoude hebben kunnen verhoeden, te meer dewijl de

al

allereerste Aderlaating terſtond voldoende was om de pijn te ſtillen.

Ik heb eenige tijd geleeden eene Vrouw gezien, die op den veertiende dag haarer Kraam, aangetaſt wierd door eene aanhoudende Koorts, met verheffingen die met koude aankwamen: daar en booven klaagde zij van eene ſteekende pijn onder de regter Borſt: de Ademhaling was ſeer gedwongen, de Urine zeer weinig, en drabbig: daar was eene ſwelling aan den arm, en de hand, aan de pijnlijke zijde, en eene klijne buikloop waar door zig witte ſtoffe ontlaſten. Ik, weetende dat deeze Vrouw zig aan de Koude lugt hadde blood geſteld eenige tijd voor haare Ziekte, ſchreef terſtond de oorzaak van deeze disorder toe, aan eene uitgeſtorte Melk op 't een of ander deel van de Borſt, het zij uitwendig ofte inwendig.

Ik deed drie aderlaatingen op de voet, in een kort verloop van tijd, en het bloed ſcheen Melkagtig, 't welk zig bij eene vierde Aderlating, die op de Arm geſchiede, nog meerder deede zien, zelfs zoo, dat men het bloed voor geſtolt vleesnat zoude hebben aangeſien. Deeſe prompte ontlastingen door de Aderlatingen, gaaven een vrije loop aan de Urine, en aan de galagtige vuiligheeden, welke ontlaſtingen door het gebruik der zoete Amandel Olij, en Lavementen zeer vermeerdert wierden. De vrijheid van Ademhaling herſtelde zig langſamerhand, en de Koorts verliet de Zieke eenige tijd na het gebruik van een Koortsverdrijvend, en Purgeerend Apozemâ.

Nadien men deeze melkverplaatſinge op de Borſt, verſelt gaande met Koorts, ligtelijk zoude kunnen vermengen met de Pleuris, of Borſtziekte, zoo zal ik hier eenige teekenen opgeven waar uit deeze

kwaalen van den andere te onderkennen zijn. In de Melkverplaatzingen op de Borst, doed zig geen bloedspuwing op, de moeijelijkheid der Ademhaaling is niet bij aanhoudenheid, nog ook niet de brandende hette; de toevallen, alhoewel zij gewigtig zijn, hebben tusschenpoosingen; de Buijk werd niet gespannen, en het hoofd heeft 'er geen aandoening van.

Wanneer eene kortelings verloste Vrouw van eene scherpe Ziekte is aangetast, waarby alle deeze teekenen zig opdoen, kan men zeker zijn van eene Melkverplaatzing.

Bij geleegenheid van deze waarneemingen over de melkverplaatzingen op de Borst, zal ik 'er eene bijvoegen, die weegens desselfs zeldzaamheid hier plaats verdient.

De Vrouw van een Raadsheer van 't Parlement, van haare teedere Jeugd af, onderworpen geweest zijnde aan Engborstigheid, hadde verschiide Kinderen tër Waereld gebragt, zonder, het zij in haare Zwangerheid, of in haare Kraam, meerder hinder van haare kwaal gehad te hebben als gewoonlijk. Maar op den derde dag van haare laatste bevalling, wierd zij zoo schielijk aangetast door eene benauwdheid in de Ademhaling dat zij zig terstond van het bedde begaf, en in een Leuningstoel plaatste. Ik daar bij gehaalt zijnde, vond de Zieke in eene allerheevigste benaaudheid, en overvloedig zweetende.

Alhoewel het in de maand Januarij was, en eene zeer koude dag, belette zulksmij egter niet om een Venster te doen oopenen om meerder Lugt in het vertrek te brengen en teffens aan de begeerte van de Zieke te voldoen, die zonder dat, vreesde te zullen stikken. De opening van één venster niet genoeg voldoende zijnde, deed ik de deur en alle de vensteren oopensetten en het vuur wegneemen.

men. alle de perſoonen die in de Kamer waaren, vonden zig aangedaan van de Koude, terwijl de Zieke, teegen over de vensters geplaatſt zijnde, bij aanhoudenheid groote druppelen zweet loosde.

Na dat zij twee uuren in dien ſtaat geweeſt was, gevoelde zij dat de Ademhaling gemaklyker wierd: zij ſtond toe dat men Langſamerhand de vensters en de deur toe deede, en haar te bedde bragt. De koude Lugt waar aan zij zoo lang hadde bloodgeſtelt geweeſt, had geene de minſte verandering in de gevolgen der Kraam veroorzaakt. Nadien nu de Zieke nimmermeer te vooren zulk eene heevige benauwdheid hadde ondervonden, veronderſtelde men dat de Melk zig zou hebben kunnen vermengen met de Asthmatique ſtoffe, en daar door de heevigheid van het toeval zoude zijn veroorzaakt.

Het is zeeker dat eene Vrouw die zig op den derde dag haarer Kraam, aan zulk een koude lugt blooditelde, groot gevaar zoude loopen, alzoo de Melkagtige Humeuren, die door het geheele Lichhaam uitwaaſemen, ontwijffelbaar te rug zoude werden gedreeven: dog in het voornoemde geval van Engborſtige benaauwdheid, ſchijnt dit gevaar zoo veel niet te vreeſen te zyn, om reden dat alle de Spieren ter uitwaaſeming dienende, in eene ſterke beweeging zijn, en de Zieke daar door ſterk Zweet. De Humeuren werden ook daar door van het middelpunt na den omtrek gedreeven op eene veel ſterker wyze als de Koude uitwendig inſtaat is, op het Lichaam te werken. Bij aldien de bloodſtelling der Zieke aan de Lucht, geene verligting hadde te weege gebragt, was ik gereſolveerd haar op de voet te doen Aderlaaten.

Tot Beſluit van het geene ik voor te ſtellen hadde aangaande de ſcherpe ziektens na de verloſſing

 voor-

voorvallende, blijft mij nog overig om te ſpreeken van een ſoort van Melkverplaatſing op de oppervlakte des Lichaams, die men noemt, *Melkagtige Uitſlag*. Deeze kwaal begint zelden zig te vertoonen, als na de Zog Koorts, te weeten van de vierde op de vyfde dag. De tekenen zijn, kleine, witte, doorſchijnende Puistjes, van groote als een klijne ſpelde kop, die zeekere deelen des Lichaams bedekken, als, de Borst, de Buijk, de Hals, de Gewrigten der handen en de vingeren. Deeze Uitſlag is, of eenvoudig en zonder gevaar, of zij is kwaadaartig en zeer gevaarlijk.

De Eenvoudige, zijn gemeenlijk zonder toevallen, veroorzaakende op zijn meeſt eene verveelende Jeukte, of Prikkeling op den Huid, en somtijds ſlaapeloosheid. De Loop der gewoone ontlaſtingen, werd daar door niet verhindert, en de kwaal eindigt door eene verbreeking van de booverſte Huid, eene verdrooging, en afſchilfering. Dit zoort van Uitſlag is gewoonlijker des Somers als in de Winter, om dat het Zweet, 't welk in de hette overvloediger is, als in de koude, de Melkſtoffe meerder na de Huid brengt. Zomtijds heeft deeze Kwaal geen andere oorzaak, als dat de Baakers de Kraamvrouw verbroeijen onder het gewigt der dekkleeden, en geen onderſcheid maaken tuſſen Soomer of Winter. Ik heb Vrouwen gezien, die Zweete, als of zij uit het water getoogen waaren, en wat nog meerder is, bijna ſtikte van de benaauwtheid der Lugt die zij inademde, en om de onvoorzigtigheid ten deeſen opzigte nog te vergrooten, wanneer de benaauwde lugt de Vrouw in vrees bragte van te zullen ſtikken, zoo wierden de dekkleeden zonder eenige omzigtigheid weggenoomen, en men liet het linnen, doornat bezweet

zijn,

zijnde, aan het Lichaam droogen. Het is niet moeijelyk te begrijpen dat zulk een gedwongen en overvloedig Zweet, het bloed moet verdroogen, de Melkagtige Stoffe verdikken, en gevolgelyk de weg moet baanen tot ontsteekinge, of de plaatzing der Melkgezwellen bevorderen.

In dit geval ordonneer ik aanstonds de Zieke, schoon Linnen aantetrekken, vooral droog, en wel warm, en zig te ontdoen van het met Zweet doortrokkene. Vervolgens staa ik toe dat zij in een getemperder Lugt werde overgebragt, die geschikter is om de Vogten te doen circuleeren.

'Er is een ander zoort van eenvoudige Uitslag. Sterker als de voorgaande, dog die niet meerder ongerustheid moet veroorzaken, zij is verzelt met Koorts, brandende hette, en een opgezwollenheid der deelen alwaar zig dezelve bevind, voornaamelijk aan de vingers, en de handen. Na mate nu de puijstjes meerder uitkoomen, en grooter worden, vermindert de Koorts, de Zwelling verdwynt, en 'er stort zig tusschen de opperhuid der vingeren eene stoffe uit, gelijkende na die van eene ligte Verzweering der Vyt (*Panaritium*) dog zonder de minste Pijn te veroorzaaken: de stoffe werd langzamerhand ryp, en ontlast zig van zelfs na buiten; in alle deeze kwaalen gebruik ik niets als gemaatigde Zweetdryvende Middelen (*Sudorifera*) gelijk ligte aftrekzels van Thee, Saffraan, Byvoet, (*Arthemisia*) en gemeene Camillen (*Chamomilla Vulgaris*). Wanneer de buik niet gehoorzaamt aan de Klisteeren, laat ik de Zieke inwendig gebruiken de zoete Amandel Oly, die doorgaans een zeer goede uitwerking heeft.

Ik hebbe opgemerkt dat Vrouwen die veel bloed uit de Borsten verliezen, minder onderworpen zyn

aan deeze zoorten van Uitslag, als dezulke die minder Bloed kwyt raaken.

Onder de Melkagtige uitslag van een kwaade aart, die ik daarom *kwaadaartige* (*Maligna*) zal noemen, zyn twee zoorten, te weeten waare of volkoomene, en valsche of onvolkoomene, de waare of volkoomene, alhoewel kwaadaartig, zet zig zoo overvloedig na buiten uit, dat daar door het bloed, en de inwendige deelen bewaart werden voor de meededeeling der kwaadaartige stoffe. Maar tot de tyd toe, dat deeze uitslag volkoomen is, 't welk by trappen geschied, doet zig de Koorts, verzelt met pyn in het hoofd en slaapeloosheid, heevig gevoelen.

Als deeze toevallen geen andere uitwerkzelen hebben dan dat zy de loop der Kraamzuiveringen doen verminderen, zonder dezelve geheel op te stoppen; indien de Buik, en boovenal den omtrek van den Baarmoeder, week blyven, en eindelijk als de Huid vogtig blijvende de Uitslag niet belet werd zig na buiten uit te zetten; als dan moet men de Natuur laaten werken, en zig vergenoegen met dezelve door eenvoudige middelen te ondersteunen en te helpen, eeven als wy aangaande de eenvoudige Uitslag hebben aangetoond. Men hebbe teffens zorg, de zieke een zeer naauwkeurig dieët voor te schrijven.

Eene Jonge Dame van zeer groote Rang, had een wijnig Koorts op de eerste dag van haare bevalling, de tweede dag was de Koorts meerder, en de derde nog zwaarder. Tot dien tyd toe hadde ik niets geordonneerd als alleen eene zeer bepaalde Leefregel, veel drinken, en eenige kopjes Thee om de uitwaazeming te bevorderen. Alhoewel nu, de heevige Koorts, eene Aderlating scheen

te

te vorderen, vond ik egter geraaden, in aanmerking der goede gesteltheid van de Buik, de overvloedige ontlasting der Kraamzuiveringen, en een beginzel van Uitslag, dit middel uit te stellen tot de noodzaaklijkheid zig nog klaarder vertoonde. De vierde dag deed zig de Uitslag meer en meer zien, en de Koorts scheen wat minder: de Puijsten hier en daar verspreid op den Huijd, hadden een gansch andere gedaante als bij eene gewoonlyke Melkuitslag, wanneer de Huijd gelijkt na ruuw Sagrijn, door de meenigte van klijne en verheevene Puijstjes. Deeze buijten gewoone forme deed mij in deeze ziekte eene kwaadaartigheid vreesen. Ik vroeg den Raad van de Heeren *Molin* en *Léaulté*, Doctoren. Wy besblooten, dat het noodig was om de Uitslag te helpen bevorderen, en het Bloed te beschermen teegens de kwaade indrukzelen van eene bedorven Melk. Om aan het eerste te voldoen, ordoneerde wy de aftrekzels van Thee en Saffraan. Ten opzigte van het tweede, gaaven wy de Zieke, brokken gemaakt met de *Bezoar Animale*, of de Adderpoeyer (*Pulvis Viperi*) Kreeftsoogen (*Oculi Cancri*) en de Diaphoretica Minerale. De Puisten wierden van dag tot dag grooter; zy verschilden alleen van die Puijsten die zig by de Kinderpokken opdoen, hier in, dat zy aan haare grond die roode Cirkel niet hadden, nog die doffe witte Couleur die de eigenschap is van de Puijsten in de Kinderziekte; zy wierden ook veel grooter, hebbende ijder de groote van een haasenoot: een douzijn van deeze Puijsten bedekte de Vingeren, en het boovenste van de Hand: het geheele Lichaam was verder daarvan aangedaan: het Aangezigt was zoo min vrij, als alle de andere Lichaams deelen; maar deeze Puijsten

ten waaren niet verzelt met die opgezwollenheid die men weet by de Kinderpokken altoos tegenwoordig te zijn, en de Koorts was maatig. Ik, ziende dat de ſtoffe der Puijſten zig niet na buijten ontlaſtede, reſolveerde om dezelve met een Schaar door te knippen, zoo wel om het Vel weegens het lang verblyf der ſtoffe, voor invreeting te behoeden, als om de indringing na het binnenſte des Lichaams, voor te koomen. In plaats van de Puijſten kwam 'er een zoort van Schurft op de Huijd, 't welk meer dan twee maanden bybleef, en het duurde wel een Jaar eer de teekens verdweenen waaren.

Deeze zelve Dame in de laatſte maand van eene andere Zwangerheid, had veertien dagen voor haare bevalling, een diergelijke Uitſlag die tot een tijd lang na de Verloſſing duurde; de Puijſten waren zoo groot als bij de voorige. Ik was ook verpligt de grootſte daar van door te knippen, na omtrent op dezelve wijze met haar gehandelt te hebben als by de voorgaande ziekte.

Het is zonder twijffel dat de kwaadaardige ſtoffe eene Inflamatie, en de grootſte disorders in het inwendige des Lichaams zoude hebben veroorzaakt, indien niet de Natuur, dezelve na buijten op den Huijd hadde uijtgedreeven, mooglijk zelfs, zouden de Aderlatingen en Purgatien onvermogende middelen geweeſt zijn, om het Bloed daar van te ontlaſten, en geheel te zuiveren. Het was dan een zeer groot geluk dat de goede Natuur aan deſe ſtoffe eene uitgang na buiten hadde verſchaft. Wij oordeelden ook niets beters te kunnen doen als de Natuur in haare Leijding te volgen en haare heilzame poogingen te onderſteunen, zonder te denken om het bloed te ontlaſten van de zondi-

gen-

gende ſtoffe, langs eene andre weg als de Natuur zelve, hadde uitgekoozen.

In de kwaadaartige Uitſlag, is de Koorts taamelyk zwaar; zomtijds zijn de aanvallen van dezelve, voorafgegaan van eene kleine grilling door 't geheele Lichaam: zomtijds, is er eene ſterker beeving van koude: de Huid is niet zeer vol met puijſten: de zieke is redelijk dorſtig, de Kraamſuijveringen vloeijen wel, maar zij zijn wateragtig, en de Koorts heeft tuſſenpooſingen, die de onkundige doen gelooven dat men veel eer Voedſel aan de Zieke geeven moet, als het zelve verbieden. Teegens diergelijke verkeerde onderſtellingen, (die meeſtentijds voorgedragen werden door onkundige, en haar zelve veel verbeeldende Kraambewaardſters) hebben de Doctooren genoeg moeite om zig te verzetten. Maar na dat men eenige dagen in hoop van beeterſchap is geweeſt, begint het hoofd warm te werden: men herinnert zig eenige buitenſporigheeden; de ſlaap is ongeruſt, de uitſlag bevordert niets, de Koorts vermeerdert en gaat niet af.

Als dan ſtaat men toe dat 'er toevlugt genoomen werde tot de Hulpmiddelen. Den een ſtelt voor, het gebruik van Bokkebloed, andre, van Zweet verwekkende Cordiaalen, om daar door zegt men een Stoffe uit te dryven, waar toe het bloed geen kragt genoeg heeft om dezelve na buiten te brengen. Daar zijn 'er die heimelijk de Zieke voedzel geeven, in hoop haar daar door te verſterken. Zommige ſtellen voor, het gebruik der Plijſter van Mevrouw Fouquet; eindelijk als men zig overgeeft aan de Aderlaating die in de beginne geordoneert was, zoo is het te laat om 'er die goede vrugten van te zien, die men te vooren met grond had-

hadde moogen verwagten. Het is dan niet te verwonderen, dat na het verlies eener kostelijke tijd, deeze Ontlasting zeer zelden van eene goede uitslag is. Men zal uit het geene wy aangaande de Melkagtige uitslag op den Huid gezegt hebben, zeer ligt begrijpen de noodzaaklijkheid om onderscheid te maaken tusschen de valsche en kwaadaartige, en de waare uitslag, ten einde om in het eerste geval, de onderdrukte Natuur te hulp te koomen, en in teegendeel in het laatste, haar te laaten werken, zonder haar als dan, door ongeschikte Middelen te ontrusten.

Men kan nog in de Classe der scherpe ziektens plaats geeven, een ander zoort van Melk verplaatzing, zijnde die, waar meede de Vrouwen in haare Zwangerheid werden aangetast: deeze kwaal is onder alle wel de minst bekendste, en ik geloove de eerste te zijn die zulks hebbe opgemerkt, en deeze ziekte onderscheijde van dezulke die niet uit de Melk voortkoomende, egter onder deese, uit onkunde vermengt wierden.

Het geene de Melk kwaalen in de Zwangere Vrouwen zeldzaam doet zijn, is, dat de Moeder daaglijks tot onderhoud van het leeven, en de voeding van het Kind veel Melk noodig heeft, ook om dat 'er in de Baarmoeder geen bewaar-of rustplaatzen zijn, zoo als in de Borsten, alwaar de Melk opgehouwden werd tot dat zij geconsumeerd is; want de overvloedige Melk loopt te rug uit de Slagaderen van de Vrugt (foetus) in de Aderen, zonder zig op te houden, of zuivert zig meerder in de Moederkoek (*Placenta*) om zig op nieuws te vermengen met de Melk die van de Moeder komt, en om weder te rug gebragt te worden na de Vrugt, of zij ontdoet zig, in de klens Klieren van

van den Moeder, van de een of andre verontaarding, die zij in haaren loop mogte hebben ontmoet. Vervolgens overgebragt zijnde in de weegen der Circulatie, vermengt zij zig met de Chijl, voortkomende uit de laatste Kooking (*digestio*) in 't Lichaam van den Moeder, om met dezelve onregelmatig om te loopen, en op nieuws tot voeding van het Kind te verstrekken.

Het kan egter gebeuren dat de Melkagtige sappen die van de Moeder tot het Kind overgaan, in haare eerste weegen bederven door de ondeugd der andre Humeuren: deeze zelve Melkagtige sappen kunnen ook van de gewoone weegen afdwaalen door de uitwerking van de een of andere geweldige zaak, als vrees, ontsteltenis, een val, en diergelyke, waar door die vogten gedwongen werden, in te dringen in vaten (Vasa) die voor haar vreemt zijn en alwaar zij een verstopping, of een weezentliik Melkgezwel kunnen veroorzaaken.

De gewoonlijke zitplaatsen van deeze kwaalen bij Zwangere Vrouwen, zijn, de Onderbuik (Hijpogastrum) en de benedenste deelen. Het zijn, die deelen die het meest te lijden hebben door de swaarte van het Kind, en in welke de vogten die van beneden na booven opklimmen, de meeste moeijte hebben om zig te beweegen. Het zyn dan bij gevolg die deelen, die het meest aan de indrukkingen onderhevig zijn, die de toevallen waar van wij spreeken, kunnen veroorzaaken.

Het is vijftien Jaaren, en langer geleeden dat ik geroepen wierd by de Vrouw van een Chirurgijn op de Gragt van 't Crimineele Hof (le quay de la Tourneile) woonende. Zij was zeeven Maanden Zwanger, en gedwongen het bed te houden, uit hoofde van eene zwaare pijn die zij in den regter

dije

dije gevoelde, en die verzelt was met eene op die plaats bepaalde zwelling, 'er was ook een tamelijke Koorts by. Men had deeze ziekte geoordeelt een Rhumatique pijn te zijn, en om die reeden verſchijdene pappen daarop gelegt om die pijn te verdrijven: de zieke was ook éénmaal Adergelaaten, en men was gereſolveerd haar te doen Purgeeren ten tijde wanneer ik geroepen wierd om de Kwaal te onderzoeken: Ik oordeelde dezelve terſtond op het eerſte gezigt een Melkverplaatzing te zijn, in aanmerking neemende, de plaats alwaar zig de pijn deede gevoelen, alhoewel dit de eerſte Kwaal van die Natuur was, die ik ooit by eene Zwangere Vrouw waargenoomen hadde. Zoekende in de Lieſch, en in de Dije, de zitplaats van dit ongemak, wierd ik eene pijnlijke band gewaar die zig uitſtrekte van de buiging der Lieſch, tot aan de Dije: ik verzeekerde toen dat het eene Melkkwaal was. De zieke wierd driemaal Adergelaaten, en een veel naauwkeuriger leefregel voorgeſchreeven, als tot nog toe geſchied was. Ik gaf haar twee zagte Purgatien (*Minorativa*) beſtaande uit Bouillons, gemaakt met de Chicorey planten, waarin Manna, of een Purgeerend zout ontbonden wierd, ook gebruikte men flanellen, natgemaakt in de verzagtende en verdeelende afkookzels, die op de pijnlijke deelen gelegt wierden. De pijnen verdweenen, de ſwelling bleef nog, zoo als gemeenlijk gebeurt, maar zij verdween ook voor de bevalling, die op zijn tijd kwam, en zonder toevallen.

Eenige tijd daar na zag ik eene Dame, Zwanger van haar eerſte Kind, die op de vierde maand haarer dragt, zeer ſchielijk aangevallen wierd van pijnen in een der dijen, die in korten tijd gevolgt

volgt

volgt wierden van eene ſwelling der geheele Dye, by examen vond ik deſelve teekenen die ik by de voorige Patient hadde waargenoomen, maar op verre na die onderwerping niet, nog bij de Zieke, nog bij de naaſtbeſtaande, om ſig aan myne raad over te geeven. Men geloofde zelfs niet de mooglijkheid eener Melkverplaatſing van dien aard bij eene Zwangere Vrouw. Ik moet egter bekennen dat zoo ras als den Doctor, (op het berigt 't welk ik hem gegeven hadde van het gene ik bij onderzoek der Zieke ontdekt hadde,) overtuijgt was van den aart der ziekte, men ons alles toeliet het geene wij noodig oordeelden in 't werk te ſtellen.

De Zieke wierd verſcheijden maalen Adergelaaten: zij gebruikte Buikſuiverende en Urine drijvende Apozemâs, ook Purgatien, beſtaande uit de meest dienende Medicamenten, die haar van tijd tot tijd gegeeven wierden. Eindelijk appliceerde men allerhande uitwendige Plaatsmiddelen (*Topica*). Alle deeze middelen bragten na eene redelijke lange tijd de ophouding der Pijnen te weege, en de Swelling aan de Dije, en het Been, verminderde. Maar de kwaal ging over na de andere Zijde: de Dije, en het Been wierden daar van aangedaan: de koorts voegde ſig daar bij. Deeze tweede Ziekte, zoo kort op de eerſte, die de Zieke reeds uitgeput hadde, volgende, belette ons om zoo ſterk door te taſten als wij de eerſtemaal gedaan hadden, evenwel gebruikten wij dezelve Remedien, dog geſchikt na de kragten van den Lijdſter. De kwaal verminderde zonder egter geheel te verdwijnen: in 't vervolg kwamen 'er Binnenkoortſen, die de Zieke van dag tot dag verſwakten, en de Pijnen wierden zoo hevig, dat zij niet langer op haare Beenen ſtaan konde. Den

Lijdster Verloste na seven en een halve Maand Swangerheid, en drie Maanden sukkelens aan haare Kwaal. Het Kind leefde maar eeven zoo lang dat men het den Doop konde toedienen. De toevallen die zij in hare Zwangerheid gehad hadde, bleeven hetzelve, niet tegenstaande de Verlossing; de Kraamsuiveringen waren weinig, en van een slegten aard. Eindelijk, deezen jongen Lijdster bezweek onder den last haarer Kwaalen, en stierf den neegenden dag na haare bevalling. Men heeft reeden te denken dat de kwaade hoedanigheid des Melks, zig meedegedeelt heeft aan de andere Humeuren, en dat de geheele massa des Bloeds ontstooken door dit kwaade Zuurdeesem, de ondergang van het gantsche Lichaam heeft te weege gebragt.

Eene Dame, Swanger van haar eerste Kind, klaagde op den derden of vierden Maand haarer dragt van eene taamelijke zwaare Pijn in het Regter Hipochondrium, een weinig na de Nier trekkende. De Koorts die de Pijn vergeselde, scheen veel eer een Uitwerkzel, als de Oorzaak te zijn. De Hr. de Caumont, Chirurgijn van de Zieke, die een naauwkeurig onderzoek gedaan hadde, ontdekte ter plaatze daar de Pijn zig deede gevoelen een geswel, 't welk verdween, en wederkwam in verscheidene gestaltens, 't geen hem deede veronderstellen dat de sitplaats in de Buik was. Hij liet mij roepen: ik ontdekte eeven gelijk hij, een beweegbaar Gezwel, omtrent van natuur als de Gezwellen die zig na de Verlossing plaatsen in de Blaaden des Buikvlies (*Peritonæum*). De plaatsing, de Pijn, die niet heel zwaar was, en de weinige Koorts, deeden ons denken, dat eene opgehoudene Melkstoffe, de oorzaak van dit alles zyn konde.

Geen

Geen ſterker middel ter oploſsing weetende, als de Aderlaating, deeden wij dezelve bij herhaaling, wij ſtelden de Zieke onder een redelijk ſtrenge leev reegel voor een Zwangere Vrouw. Wij deeden haar verſcheiden maalen Purgeeren, egter op eene wijze dat men geen nadeel voor de Swangerheid daar uit te wagten had. Door deeze middelen kwaamen wy tot ons oogmerk, om de Pijn te verdeelen, en de hardigheid te doen verdwijnen. Deeze Dame ten volle herſtelt zijnde, droeg haare Vrugt tot de gewoonlyke tijd, en Verloſte zeer gelukkig.

Het is niet te verwonderen dat de geene die over de Verloskunde geſchreeven hebben, geen een voorbeeld Citeeren van Melkverplaatſinge geduurende de Zwangerheid. Zij zijn zoo zeldzaam dat mooglijk geene dier Schrijveren ooit een diergelijk geval gezien heeft. De drie waarneemingen door mij hier aangehaalt, zijn de eenige die mij geduurende dertig Jaaren dat ik mijn Beroep hebbe waargenoomen, voorgekoomen zyn.

Ik heb te vooren geſprooken wegens de oorzaaken die de Melkverplaatſinge bij Zwangeren zeer zeldſaam doen zijn: ik voeg daar bij, dat in Zwangere Vrouwen, de overvloed des Melks zig zigtbaar, en onzigtbaar ontlaſt: zij raaken veel kwijt uit de Borſten (*Mammæ*) en de Lijfmoeder-Scheede (*Vagina*). Aangaande de Melk die nog in het Lichaam overblijft, dezelve is altoos onderworpen aan de wetten der Circulatie, dat is, dat zij geduurig en beurtelings vloeit uit de Melkvaaten (*Vaſa Lactea*) in de Bloedvaten (*Vaſa Sanguifera*), en van die, wederom in de Melkvaten. Dus kan de Melk geene verhindering lijden in deeze verſcheidene weegen, ten zij

 eene

eene kwaade Leefregel, of buitengewoone dispositien, de loop ſtuiten, of van de gewoone weg afleiden.

Het is niet eeven eens geleegen met de Melk die zig in den Baarmoeder, of in de Bloedvaaten bevind terſtond na de Verloſſing; nog minder met de Melk die in de volgende dagen door het voedſel geformeerd werd. Deeze niet meer tot voeding van het Kind in s'moeders Lichaam noodig zijnde, is door de Circulatie na de Borſten overgebragt, als zijnde de natuurlijke vergaderplaatſen des Melks: zij ſtort zig uit in een ſoort van kleine Bekkentjes of holligheden, of wel zij houd zig op in de Melkbuizen, tot dat zij door ſterker aandrang eindelyk de gaatjes der Teepels doorboord. Wandeeze gaatjes den uitgang weigeren, of dat de Vrouw die haar Kind niet wil laaten zuigen, veel eer zoekt die gaatjes te ſtoppen, als die te openen tot uitgang des Melks, zoo moet noodzaaklyk de Melk te rug keeren, 't welk dan niet geſchied langs die weegen die dezelve aanvoeren, maar langs andere vreemde wegen. De Melk gaat dan over in de Buizen tot andere uitwerpzelen geſchikt; zij ontlaſt zig door de Urine, den Afgang, het Speekzel, de Kraamſuivering, en door de Uitwaſeming. Nu, dewijl de Melk, die in de Borſten eene verhindering in deszelfs loop ontmoet, niet indringen kan in die weegen die niet ter haarer ontfanging geſchikt zijn, zonder gevaar te loopen om nieuwe beletſelen te ontmoeten, zoo kan het gemaklijk gebeuren dat zij, door haar verblijf in die deelen, van qualiteit veranderd werd, of door haare vermenging met andere Vogten werd bedorven. Dus zal de ontaarde Melk, min, of meer gevaarlijke

toe-

toevallen voortbrengen, na den aard der deelen daar zij opgehouden werd.

Men kan niet ontkennen dat Vrouwen die haare Kinders ſoogen, niet minder onderheevig zouden zijn aan Melkverplaatſing, als zulke die geene Voedſters zijn. Egter zijn de Vrouwen die zig van het ſuigen onthouden, niet geheel vrij van deeze kwaal, om dat dezelve dikwils de Vrouwen reeds in de eerſte dagen haarer Kraam aantast, en voor dat zij om zoo te ſpreeken, nog in haare keuze hebben om te willen ſuigen of niet.

DERDE VERHANDELING,

OVER DE

MELKVERPLAATSINGEN.

IK zal in deeze verhandeling ſpreeken van een ſoort van Melkverplaatſing, die wel eigentlijk tot de eerſte Verhandeling zoude behooren, nadien het onderwerp is, *eene Melkverplaatſing op de Herſenen* die eene zinneloosheid voortbrengt, 't welk is eene langduurende en ſleepende Siekte. Maar alzoo ik over deeze ſtoffe eenigzints uitgebreid wilde handelen, om reeden dat over dezelve verſcheidene misvattingen plaats hebben, zoo heb ik beſt gedagt, in de eerſte Verhandeling niets daar van te melden, en liever eene bizondere Verhandeling daar van op te ſtellen, waar bij ik eenige Obſervatien voegen zal, die tot alle de Melkverplaatſingen hunne betrekking hebben.

De Melkverplaatſing op de Herſenen is bij geluk zeldzamer dan de andere, nadien zij de ſwaarſte en gewigtigſte toevallen met zich brengt, door de wanorder die zij in de verrigtingen der Herſenen veroorzaakt; en men moet de ſterkſte vermoogens der Konſt te koſte leggen, en dat wel geduurende zeer lange tijd, om de Herſenen te ontlasten van dit vreemt Lichaam. Wanneer de Melk, in

in eene kortlings verloste Vrouw, niet langs de gewoone weegen vloeit, om zig een ontlasting uit het Lichaam te besorgen, zoo kan dezelve zig plaatsen op de Hersenen indien zij overal teegenstand ontmoet, en 'er eindelijk niets overblijft voor de uitwerksselen des Melks als besit te neemen van het werktuig der reeden.

De gewoonlijkste uitwerkingen der Melkverplaatsingen op de Hersenen, zijn de Zinneloosheid en Ylhoofdigheid. Niet tegenstaande het duijstere gordijn, 't welk de Mechanique werking der Hersenen, om de verscheidene beweegingen der Ziele uittevoeren, voor onze oogen verbergt, kunnen wij egter begrijpen dat de melk, zig op dit werktuig plaatsende, aldaar, door de verstoppingen die zij veroorzaakt, eene sterke drukking van het een of ander deel kan te weege brengen, of de Veeselen op eene buiten gewoone wijse gespannen en uitgerekt kunnen werden: de Drukking, waar door de Mechanique Werking der Hersenen belet werd, brengt de Razernij, en de spanning der Veeselen die deeze Werking al te leevendig maakt, brengt de Ylhoofdigheid te weege.

Deese soort van Melkverplaatsingen, doen zig op, gelijk de andre, omtrent de tiende of twaalfde dag na de verlossing. Ongelukkiglijk is men in den beginne weinig aangedaan over de toevallen die zij voortbrengen. Men bemerkt wel, dat een Vrouw in 't verstand getroebleerd is, en de reeden dwaalt; dog als de Koorts niet sterk is, en de Kraamzuiveringen wel vloeien, ook als de Buijk niet gespannen nog pijnelijk is, dan flateerd men zig dat de Kraamontlastingen, en eenige ligte Purgatien, wel voldoende zullen zijn, om die toevallen te overwinnen, maar het vervolg zal doen zien

zien hoedanig men zig bedroogen heeft. De Vrouw reeds van haare kraam herſtelt zijnde, blijft egter de Ylhoofdigheid bij Continuatie, om dat de aangewende middelen ter verdrijving, op verre na niet vermoogend genoeg waaren geweeſt teegens zulk een groot toeval, als de indringing des Melks is, in een Ingewand 't welk zoo weinig veerkragt heeft als de Herſſenen. De Melk door zijne indringing en verblijf, doet de Vaten zwellen die zij verſtopt, en de weekheid der Herſſenen, ſtelt haar niet in ſtaat om die Vaaten genoegſaam te drukken om haare veerkragt te vermeerderen en daar door de ingedrongene Vogten voor te ſtuwen. Het gene ook nog een groot beletſel geeft in de oploſſing eener Melkverplaatſing op de Herſſenen, is, dat de fijne Vaatjes (Vaſa Capillares) der Herſſenen veel fijnder zijn als ergens elders, en gevolgelijk wanneer een Vogt, gelijk Melk, daar in gedrongen is, moet het zeer moeielijk zijn, dezelve wederom daar van te ontlaſten. Ik mag nog wel daar bij voegen, dat in diergelijke Melkkwaalen, men geen hulp kan hebben door de Werking der uitwendige Geneesmiddelen (Topica) zoo als bij de Melkgezwellen op andere deelen, waar van wij geſprooken hebben.

Men moet dan toeſtemmen dat de vereeniging van zoo veele beletzelen, de oploſſing eener Melkverplaatſing op de Herſenen zeer moeijelijk maakt, men verwondere zig ook niet dat men geduurende, eene lange tijd gewoon is geweeſt de vrouwen in zulk eene ſtaat, over te laaten aan haar ongelukkig lot, na dat men te vergeefs getragt had hunne ſtaat te veranderen, door Middelen die men kragtig genoeg oordeelde te zijn. Maar dewijl men de Grootheid der beletſelen wel kende, moeſte men ook teffens geen agt gegeven hebben op de Zwakheid

heid en overmoogenheid der Hulpmiddelen die men aanwende, en op de weinige uitwerking die men van dezelve te wagten hadde? Ik wil gaarne bekennen dat ik lange tijd meede deel gehad heb aan die algemeene dwaling: ik oordeelde de Ylhoofdigheid uit Melkverplaatſing voorkoomende als ongegeneeslijk, om dat ik nooit eene goede uitſlag gezien hadde van de Methode die men volgde, bij de geneeſing deeſer Kwaal.

Bij vervolg maakte ik Reflexie op den aard dier beletzelen, die niet grooter, en meerder zijn konde; ik begreep, dat wanneer het ons niet gelukte dezelve te booven te koomen, zulks daar aan was toe te ſchrijven, dat de middelen die men in 't werk ſtelde, veel te zwak waaren: dat men niet tot zijn oogmerk konde geraaken als door overvloedige ontlaſtingen, door Aderlatingen en Purgatien; ik begreep ook teffens, dat men zig niet flateeren konde, een zoo zwaar toeval, bij de eerſte pooging te doen wijken, maar dat men bij aanhoudenheid, zonder zig in den beginne aan het wijnig ſucces te bekreunen, moeſte voortvaaren, en dat men dus, door Gedult en Kloekmoedigheid, eindelijk zoo verre zoude koomen, dat men zulk eene gevaarlijke kwaal herſtelde, zoo als daagelijks geſchiede van andere zoorten van Melkverplaatſingen: de ondervinding beveſtigde welhaaſt de Waarheid van myne begrippen.

Eene Vrouw, nog jong van jaaren, die, zelfs in verſcheidene Verlosſingen, nooit eenig hinder van Ylhoofdigheid gehad hadde, was van haar laatſte Kind, zoo gelukkig niet. De Verlosſing was wel gelukkig geſchied, en alle de gevolgen der Kraam, waaren naar wenſch, tot den twaalfde dag, wanneer zij door de Koorts wierd aangetast, en op den

vijftienden dag ontdekte men bij haar een merkelijke ontſteltenis in het verſtand. De Zieke wilde geen ſpijze gebruiken, of zij deede het niet, als wanneer het haar in den zin kwam: zomtijds was zij in eene diepe ſtilzwijgentheid, dan wederom vloeide zij over van ſpreeken, zoo dat men onmooglik haar mond ſluiten konde. Deeze ſtaat wierd met regt aangezien voor een uitwerkzel van opgehoudene Melkſtoffe in de Herſenen, die aldaar de noodige verrigtingen belette en verhinderde, 't zij door verontaarding des Melks, of dat de vaaten der Herſenen daar door verſtopt waren. De Zieke wierd verſcheidene maalen Adergelaaten; en men vreesde niet, haar door dezelve, nog door de bijna geduurige Purgatien zeer te verzwakken. Men gaf de Purgatien onder allerleije gedaantens, mengende dan onder haar drank, dan onder de ſpijze, purgeerende Zouten. Daar waaren eenige Dranken daar zij behaagen in ſchepte, en die zij gaarne wilde gebruiken, men profiteerde daar van, en gaf haar telkens een kleine doſis Tartar: Antimon: dewijl zij nu veel dronk, en dus ook eene goede quantiteit Zouten in haar Lichaam kreeg, onderhield men bij haar eene geduurige Loslijvigheid, 't geen egter niet wegnam, dat men haar van tijd tot tijd, nog Purgeeren deed met een gewoonlik Medicament. Na drie Maanden deeze hulpmiddelen gebruikt te hebben, begon het gebruik der Reeden van langzaamerhand zig te herſtellen. De eerſte blijk die de Zieke daar van gaf, was dat zij het voedzel 't welk haar om de kragten te herſtellen gegeeven wierd, gewillig nam. Zij wierd van dag tot dag ſterker, en bevond zig eindelik na Lichaam en Geeſt zoo gezond als zij geweeſt was voor haar Kraam, die aanleiding tot dit toeval gegeeven had.

Een

Een jonge Dame van rang was zeer gelukkig Verloſt van haar eerſte Kind: Zij gewoon zijnde veel menſchen te zien, en zeer prodegaal te leeven, wagte met ongeduld het einde van die tijd, geduurende welke zij verpligt was eene andere leevenswijze te houden, en 't geen door haar een ſchrikkelijke eenzaamheid genoemt wierd. Dit tijdſtip gekoomen zijnde, ſtond men haar toe, om gezelſchap te ontfangen in haar appartement. Aanſtonds was 'er Spel, en vervolgens Soupé, en zij gaf zig aan deeze vermaaken met zulk eene drift over, als iemand die lang verſteeken is geweeſt van iets daar zijn gansche ziel na haakt, en het zelve wederom voor de eerſtemaal geniet; maar deeze vreugde wierd op den vijf-en-twintigſten of dertigſten dag haarer Kraam, geſtoort: daar kwam Koorts, en Snijdingen, en ſwaare benaauwtheid tot ſtikkens toe. Men ſchreef de Zieke eenige uitleidende Geneesmiddelen voor, die in haare uitwerking zeer voldeeden. De benaauwtheid, en de ſnijdingen verdweenen, en de Koorts ſcheen te verminderen. Deeze beeterſchap, die men aan de Geneesmiddelen toeſchreef, was veel eerder de uitwerking van een Transport der Melkagtige ſtoffe, uit de Buik, en van de Borſt, (daar zij ſnijdingen, en benaauwtheid veroorzaakt hadde) na de Herſenen; dit bleek, nadien men een merkelijke disorder in den Geeſt van deeze Daame, gewaar wierd.

Men verzogt mij over dit toeval te raadpleegen met den kundigen Doctor die de Zieke bediende; wij kwaamen zeer ras overeen, aangaande den aard en oorzaak deezer kwaal, en wij verſchilden ook geenzins over de wijze van Geneezing, die eeveneens geſchiede als ik in de

voor-

voorgaande Obfervatie gemeld heb. Geduurende de drie eerfte Maanden deed de weinige hulp die wij bij onze handelwijze vonden, ons bijna wanhoopen aan de Geneezing: twintigmaal waren wij op het punct van de zaak te abandonneeren, te meer, alzoo de Familie zeer verdrietig wierd over de langduurigheid, en het weinig fucces. Wij egter verzeekerd zijnde, dat onze handelwijze goed was, ftelden ons teegen de verdrietelijkheeden die men ons aandeed, alhoewel wij ons uiterfte beft deeden, en continueerde de behandeling ingevolge ons gemaakt plan: de goede uitflag beloonde onze moed en ftandvaftigheid. De Zieke wierd geheel herfteld, na dat zij een weinig meer als vier maanden onder onze handen was geweeft.

Een andere jonge Dame beviel voorleeden Jaar zeer gelukkig voor de tweede maal, maar weinige dagen daar na wierd haare gezondheid wankelende, door toevallen, die het begin eener gevaarlijke Ziekte fcheenen aan te duiden. Zij wierd fchielijk van een zeer zwaare Koorts aangetaft, die verzelt was van eene brandende hette, dorftigheid, fpanning, en pijn in de geheele Buik: daarenbooven was de Zieke zeer onruftig. Het gezigt van alle deeze teekenen, gaf met reeden eene ongeruftheid aan de geheele Familie. De Hr. *Gervais* die de Dame als Vroedmeefter bedient hadde, verzogt, om raad, en ik wierd geroepen, met den Doctor waar van ik gefprooken heb. Wij beflooten te zaamen, dat men de Zieke fpoedige en fterke ontlaftingen moefte bezorgen, door middel der Aderlatingen en Purgatien, en zelfs door uitwendige middelen, waar meede men hetzelve einde konde bereiken. Den uitflag voldeed zoo wel aan het vertrouwen dat wy in die Remedien ftelden

den, dat wij eene goede herſtelling hoopten, door dien 'er reeds eene merkelijke vermindering was in alle de toevallen. Maar door eene overgang (*Transmigratio, aut Decubitus Humorum*) die wij niet konden voorzien, nog beletten, wierd de ſtoffe na het Hoofd gebragt, en regte aldaar, zulk eene wanorder aan, dat de Zieke niemand meer kende, en zoo wel de Spijze, als de Geneesmiddelen die men haar gaf, verwierp: zij was eerſt in eene groote woede, en daar na in eene diepe neerſlagtigheid. Wij oordeelden deeze ſtaat zeer gevaarlijk, egter verlieten wij de Zieke niet, in haar ongelukkig lot, zoo als ik dikwils te vooren bij andere gevallen van dien aard gezien hadde, uit overtuiging waar in men was dat aan zulk eene kwaal geen herſtellen was. De Aderlatingen, Braakmiddelen, en Purgatien wierden op nieuw in 't werk geſteld: men deed de Zieke het Bad gebruiken, als ook de Minerale Wateren, en wij hielden haar geduurende ſes Maanden bij het continueel gebruik deezer Remedien. Na zulk eene lange tijd hadden wij de trooſt, en het genoegen, van te zien, dat de Zieke het gebruik van haar verſtand Langzaamer hand weder kreeg, en zeedert genoot zij na Lichaam en Geeſt, een volkoomene gezondheid. Geen van ons konde egter aan haar Man raaden, om zijn Vrouw ten tweede maale aan eene Zwangerheid bloot te ſtellen.

Men moet dan uit het geene ik gezegt, en met Ondervindingen beveſtigt hebbe, beſluiten, dat dit ſoort van Melkverplaatſingen eeven zoo Geneeslyk zijn, als alle andere. De aanwijzingen van het geen men doen moet, zijn dezelve; ontlaſten, en leedigen, en om daar toe te geraaken, gebruikt men dezelve middelen. Het eenig

eenig onderſcheit is, dat men by Melkverplaatſing op de herſenen, wel drie of viermaal langer gebruik moet maaken van de hulpmiddelen, indien men tot een gewenſcht einde wil koomen. Men moet de Zieke ſterk aantaſten, en om zoo te ſpreeken als onder de voet brengen. men vind waarlijk veel hinderpalen, in 't zoo langduurig gebruik van Geneesmiddelen, dog een geneesheer moet die alle te booven koomen: de Zieke willen nog Voedzel, nog Geneesmiddel gebruiken, dog wanneer zij eens wat bedaart zijn neemt men dat tijdſtip waar, om haar door overtuiging daar toe te brengen. Lukt dit niet, men gebruikt liſt, en zelfs is het noodig, geweld. Men vind niet zelden bij de naastbeſtaande ook eene teegenſtreeving, zij zijn of in het algemeen gevoelen dat aan die kwaal geen geneeſen is, of zij willen niet toeſtaan dat men zulke força middelen in het werk ſtelt; en zoo zij al daar in conſenteeren, het weinig ſucces, en de langdurigheid der behandeling, geeft haar wantrouw, die zij door haar te onvreeden humeur genoeg te kennen geeven, en zomtijds wel op eene gantſch niet Obligeante wijze uijten. Maar een Man, die de geneezing ter herten neemt, en eene handelwijze houd, die door de reeden en de Ondervinding is goedgekeurt, moet alle deeze onaangenaamheden ter zijde ſtellen: hy zal zig genoeg beloond vinden door het plaiſier van aan de menſchelijke Societijd een Lid geſchonken te hebben, waar van zij anders beroofd zoude zijn geweeſt.

Na dat ik met eene genoegzame uitgebreidheid gehandelt hebbe, over alle de middelen die de konſt in het werk ſtelt, ter geneezinge der Melkverplaatzingen, zoude ik gelooven niet oprechtelijk

lijk te handelen, indien ik ſtilzwijgende voorby ging, die geneezingen, die alleen door hulp der natuur te weege zijn gebragt, terwijl alle de hulpmiddelen der konst vrugteloos waaren. Eene Dame kreeg bij vervolg eener Kraam, een zoort van Loopende Schurft op het hooſd. Men beproefde te vergeeefs alle de geneesmiddelen: eindelijk beſloot men om de zaak aan de Natuur over te laaten; de Dame wierd Zwanger, en daar meede was de kwaal geneeſen.

Ik heb dit Jaar een Vrouw verloſt, die na haare voorige Kraam, een Melkagtige uitſlag gehad hadde, op de vingeren, en de Toonen der Voeten: ter plaatſe daar de uitſlag het ſwaarſte was, ontdekte men ook eene ſwelling: de Zieke konde niet gaan, nog hadde geen gebruik van haare handen: men gebruikte geduurende zes Maanden allerlije Hulpmiddelen, dog te vergeefs. Eindelyk wierd zij Zwanger, en de Kwaal genas.

Een Dame die ik thans onder handen heb kreeg twee Jaar geleeden een aanval van beroertheid (*Apoplexia*) op den veertiende dag van haar Kraam terwijl zij zig op haar landgoed bevond. De middelen die men haar toediende, deeden de beroertheid overgaan tot eene verlamming in de tong, en de eene Zijde des Lichaams. De Minerale Wateren, die zij gebruikte, nog de Wasſchingen bragten geen de minſte Verandering in haare ſtaat te weege. Dit duurde twee volle Jaaren, eindelijk word zij Zwanger. Men ontdekte toen dat de ſpraak vrij wierd, dat het been ſterker wierd, en de arm zig gemaklijker konde beweegen. Zij beviel op haar tijd gelukkig, dog op den Neegende dag, deeden zig verſchijnſelen op, die een diergelyke aanval van geraaktheid aankondigde: dog ik keerde het onweder daar

daar zij meede bedrijgt wierd, gelukkig af, door drie op elkander volgende Aderlatingen, die ik te gemoete kwam met oopenende Bouillons, en herhaalde Purgatien. Ik zag oogſchijnlijk de kragten in de zwakke zijde toeneemen, en ik ben niet buiten hoop de volkomen herſtelling te bewerken.

d'Hr. *Malaval*, beroemt Chirurgijn, heeft my verzekert, een Melkgeſwel van de allergrootſte ſoort geoopent te hebben, 't welk zig bij vervolg eener Kraam geopenbaart hadde, en dat het hem, na eene drie maandige behandeling, niet moogelyk geweeſt was de wonde tot heeling te brengen, maar dat, de Vrouw Zwanger werdende, de Natuur zelfs zulks verrigt hadde.

Ik heb van de Heer Bourgeois hooren zeggen, dat hy eenige Maanden gepractiſeerd hadde over een Vrouw, die een Melkgezwel hadde gekreegen aan een der Beenen, na eene anderzints gelukkige Verloſſing. Hy had het geluk de kwaal aan de eene zyde te geneezen, maar ten koſte van de andre zyde, daar die kwaal zig plaatſte: vervolgens ging die wederom over na de eerſte Zyde, en na dat die Humeuren over en weder gewandelt hadden, ſpryden zy zig uit, over het geheele Lichaam, en bragten eene algemeene Zwelling te weege. De Heer Bourgeois, en de bekwaamſte Doctoren, die ter raadpleeging geroepen waaren, ſtelde alles in 't werk, om de Zieke te bevryden van zulk eene vreemde kwaal. Maar alle de vermoogens der konſt waaren onmagtig; de Natuur nam de herſtelling op zig: De Zieke wierd Zwanger, en de Kwaal was geneezen.

EINDE.

VERHANDELING
OVER DE
SCHEURING
VAN DEN
BAARMOEDER,
DOOR
Dr. CRANTZ.

VERHANDELING

VAN DEN HEER

C R A N T Z.

MEDICINE DOCTOR EN LID VAN DE KEISERLYKE ACADEMIE,

Over de Scheuring van den Baarmoeder door de Vrugt (Fœtus) ten Tijde van den Arbeid.

Uit het Latyn vertaald.

§. 1.

HEt is geene zoo zeldſaame zaak, als men zig wel verbeeld, dat de Baarmoeder (Uterus) ten tijde van de Baaring komt te ſcheuren; maar daar zijn weinige voorbeelden, waar in de Konſt zoo veel vermoogen gehad heeft, om door hulpmiddelen teegens dit vreeſlijk toeval, de moeder te behouden. Zoude dan de Scheuring van den Baarmoeder in zig zelve doodlijk zijn? Kan de oopening door de Scheuring veroorſaakt gevaarlijker zijn, als de konſtige oopening die men zomwijlen in 't zelve Ingewand maakt door middel van een ſnijdend Inſtrument? en indien de vrouwen die dit toeval overkomt tot eene onvermeidelijke Dood verweeſen ſchijnen. Wat mag daar van de Oorſaak zijn?

§. 2.

Het is klaarblykende, dat men de Wonden van den Baarmoeder niet in zig zelve als doodelijk kan aanmerken, wanneer men agt geeft op de zoo meenigvuldige gelukkige uitkomſten van de Keiſerlijke ſneede (Operatio Cœſarea); als men weet dat de uitroeijing (Extirpation) van de geheele Baarmoeder, of een gedeelte derzelve; haare Scheuring, de Ettering, (Suppuratio) ja de verſterving (Gangrena) zelve, waar van zij in zommige gevallen is aangetaſt geweeſt, geene droevige gevolgen voor de Zicke gehad hebben; en dat eindelijk, de allerzeekerſte waarneemingen ons betoonen dat 'er zomtijds waarlijke ſcheuringen van den Baarmoeder geſchied zijn, zonder, dat zulks aan de Moeder het Leeven gekoſt heeft.

§. 3.

Ik ſtem toe, dat men verſcheidene waarneemingen vind aangeteekent, waar uit blijkt dat de Keiſerlijke ſneede niet wel gereuſſeerd is. Ik wil ook gaarne toeſtaan, dat de wonden aan de Baarmoeder veroorſaakt door heevige ſtooten van binnen na buiten, of van buiten na binnen, gevaarlijker zijn, als de oopening door een ſnijdent Inſtrument gemaakt. Eindelijk, wil ik niet ontveinzen dat ik de ſcheuring van den Baarmoeder aanmerk als eene Waare geraaktheid (Apoplexia) ten aanzien van dit Werktuig (Organa), maar ik zal mij aan de andre zijde wel wagten om te beſluiten dat daaromme de Wonden des Baarmoeders, altoos doodlijk zouden zijn, en volſtrekt geen hulpmiddel plaats

zoude

zoude hebben teegens de Scheuring van dezelve, nadien het gemaklijk is te bewijſen, dat deeze toevallen geen nadeelige gevolgen gehad hebben als door gebrek van de noodige hulpmiddelen.

§. 4.

Het geen ik voordrage is niet alleen op enkele Redeneeringen gegrond: wanneer men de verhaale leeſt van zoo veele ſcheuringen des Baarmoeders, of Keiſerlijke Operatien die ongelukkig geweeſt zijn, zal men zien, dat 'er geene van deeſe ongelukken zijn die men niet zoude hebben kunnen voorkomen indien de hulp in tijds was toegebragt. Indien dit waar is, waar aan men niet twijffelen kan, hoe zal men dan willen dat toevallen, die zeekerlijk in haar zelve zeer gewigtig, en zeer gevaarlijk zijn, niet doodlijk zouden worden? Zien wij niet daaglijks voorbeelden van Wonden die niemand als doodlijk hadde aangemerkt, en die het egter door verzuim geworden zijn? Ik beſluit dan dat een Wonde niet alleen doodlijk is, wanneer zij een deel, volſtrekt tot het Leeven noodig, aantaſt, maar dat zij ook doodlijk werd, als zij zig in eene plaats van 't Lichaam bevind alwaar de Hulpmiddelen niet bij konnen, of wel als men dezelve of te laat, of geheel niet, in 't werk ſtelt.

§. 5.

Eene andre reeden maakt de Scheuring van den Baarmoeder nog gevaarlijker: de Vroedvrouwen vinden niet alleen in het weinig licht dat zij bezitten geen toevlugt teegens dit Ongemak, het zij om het zelve voor te koomen of reeds daar zijnde, het

zelve te onderkennen; maar op het gesigt der ijsselijke omstandigheeden daar de Lijdster in vervalt, bevangt haar de schrik der maate, dat zij als buiten haar zelve zijn. Als dan zend men om een Vroedmeester, die de Vrouw zieltoogende vind, en dus uit haare teegenswoordige Staat geen genoegsaam licht kan krijgen, om de Oorsaak te ontdekken. De Buijk nog warm zijnde, oopenende, om het Kind daar uit te haalen, ontdekt de Vroedmeester eerst dat de Baarmoeder gescheurt is, en dit is al wat hij 'er van ziet. De oorspronk van dit ongeluk, komt daar van daan, dat de Vroedmeesters zelve die dikwils ooggetuigen geweest zijn, van deese bittre Treurtoneelen, versuimt hebben ons te onderrigten van de oorzaaken die instaat zijn dezelve voort te brengen; van de toevallen (Sijmptomata) daar meede gepaart gaande, en van de Teekenen die dezelve aanduiden. De Konst heeft dus tot nu toe geen kwaal kunnen geneesen, waar van men de oorsaaken nog teekenen niet kende, en haare onmagt in deeze zal altoos dezelve zijn; zoo lang onze onkunde weegens de twee voorgemelde poincten, naamelijk de oorzaaken, en teekenen deezer kwaal, plaats zal hebben.

§. 6.

Het is mij niet onbekent dat men de Keizerlijke Operatie voorstelt, als een middel teegens dit toeval. Maar kan men zulk eene Operatie voorstellen voor een kwaal waar van men zomtijds zelfs het aanweesen niet vermoeden kan? en als men twijffelt, zoude 'er wel iemand zijn die op een enkele gissing, de Buik van eene vrouw die reeds half dood is, zoude derven oopenen, om in de Holligheid des Onder-

derbuiks (Abdomen) het kind te zoeken, 't welk den Baarmoeder heeft doen ſcheuren, zoude 'er zeg ik, wel iemand zijn die zulks zoude derven onderneemen terwijle het niet mooglijk voor hem geweeſt is zig van dit toeval grondig te onderrigten door de Teekenen die het zelve altoos te vooren aanduiden? Zal 'er iemand zijn, die zijne Reputatie in de Waagſchaal zal ſtellen, aangaande den Uitſlag van zulk eene Operatie? en zoo 'er al een man gevonden wierd, die vermetel genoeg was, zulks te onderneemen (waar van tot heeden toe, geen voorbeeld is) zoude de naaſtbeſtaande van den Leidſter daar in wel toeſtemmen? daar men in gevallen, waar bij de goede uitſlag der Keizerlijke ſneede klaarblijklijk is, en den waarneemer met zeekerheid ziet dat zulks het eenig middel is om eene Vrouw te redden, moeite genoeg heeft om de Bloedverwanten hunne toeſtemming te verkrijgen, hoe zal het dan zijn, wanneer het geval twijffelagtig is, en den Vroedmeeſter met geen grond van zeekerheid kan oordeelen over de partij die hij te kiezen heeft?

§. 7.

Men verbeelde zig niet, uit het geen ik hier vooren gezegt hebbe, dat ik de Keizerlijke Operatie geheel verwerp; ik zal in teegendeel de onvermeidelijke noodzaaklijkheid daar van, in sommige gevallen aantoonen. Maar het geen ik af keure, is dat men dezelve voorſtelt, als een hulpmiddel teegens eene kwaal die men niet kent. Zij die over dit toeval geſchreeven hebben, hadden veel beeter gedaan, wanneer zij, in plaats van ons te onderhouden over het Hulpmiddel, ons geleerd had-

hadden uit wat teekenen die kwaal te kennen is. Indien haare oplettenheid zig na die kant hadde gewent, mooglijk zouden de meeste Vroedmeesteren in het vervolg, die groote kwaal in zijn beginsel hebben kunnen onderkennen, en middel hebben geweeten die voor te koomen: hier door zouden de Rijkdommen onzer Konst met eene nieuwe kennisse vermeerdert zijn geworden, daar zij tot nog toe van versteeken is geweest, en met welke ik mij vlije dezelve te zullen kunnen verrijken.

§. 8.

Het is niet gemakkelijk, de waare oorzaaken van de Scheuring der Baarmoeder op te geeven: veele doen 'er zig op, die mooglijk zijn, dog wie weet of zij de waare zijn, en of men die Obferveerd; de reeden waarom men in dit stuk nog in de duisternis wandelt, is, dat de Meesters der konst doorgaans in dit soort van gevallen, te laat geroepen zijn. Mooglijk is de onagtsaamheid der Waarneemers, of ten minste haare nalatigheid in het algemeen maaken van hunne Waarneemingen ook al eene reeden. De oorzaaken die ik zal opgeeven, moeten niet aangemerkt werden, als een Vrugt der Inbeelding, nadien zij allen met grond waargenoomen zijn. Ik zal dan beginnen met de oorzaaken die in den Moeder te vinden zijn.

In den Moeder zijn de oorzaaken die doorgaans den Baarmoeder doen scheuren, een al te eng Bekken (Pelvis) dat de uitgang van het kind, door vereende kragten van Natuur en konst geholpen, belet; de al te kleine oopening van den Mond der Baarmoeder (Orificium Uteri,) de al te groote moeieljkheid van dezelve om zig te oopenen, de slui-

ſluiting door een Vleesagtig uitwas, eene Wonde, &c, de gebrekkige geſtalte van den Baarmoeder, haare al te groote verdunning in de Zwangerheid, de ongelijke uitzetting, veroorſaakt door de aanhegting van de Placenta, in een van haare Zijdens, eindelijk de heevige toetrekkingen of inkrimpingen van den Baarmoeder op de Vrugt die geen uitgang vinden kan.

Aan de Zijde van de Vrugt zijn de oorſaaken, een al te groot Hoofd, een geklemt Hoofd, een al te groot, of al te ſterk Kind, een kwalijk geplaaſt Kind. Een Kind dat ſtuiptrekkingen heeft, &c.

Bij deeze oorzaaken, moet men nog de zulke voegen, die ik uiterlijke zal noemen. De Waarneemingen vermelden dat den Baarmoeder geſcheurt is, door het gevolg van eene harde ſtoot, gegeven in de Buik van den Moeder, van eene Val, of van eene al te ſterke drukking op de Buik. Ook leeſt men in de Obſervatien, dat de kwade behandeling der Vroedvrouwen, of de middelen die de Uitgang van de Vrugt forceeren, oorzaak van eene Scheuring der Baarmoeder geweeſt zijn.

§. 9.

Alhoewel 'er geen een van alle de opgenoemde oorzaaken is, die niet inſtaat zoude zijn de Baarmoeder te doen ſcheuren, moet men egter niet beſluiten dat haare teegenwoordigheid altoos van dit ongemak gevolgt werd. Men heeft bewijzen van het teegendeel in de teegen natuurlijke Baaringen daar altoos een van deeze oorzaaken teegenwoordig is zonder dat egter de Baarmoeder daar door komt te ſcheuren. Dit is de reeden dat men ten deeſen opzigte zoo geruſt is, zelfs wanneer het ongemak

is te vreesen; en het is uit een gevolg van deeze gerustheid dat men geene voor behoedselen gebruikt om dit kwaad af te weeren. De Scheuring van den Baarmoeder schijnt bijna onmooglijk teegen te gaan, wanneer verscheidene van de voorgemelde oorzaaken te saamen loopen, inzonderheid wanneer 'er heevige t' samentrekkingen en stuipagtige beweegingen in den Baarmoeder zijn, gepaart met de Convulsive beweegingen van het Kind het welk in dessels uitgang verhindert werd. Alle de Observatien stemmen in dit stuk over een. Maar in wat plaats geschied de Scheuring van den Baarmoeder? is het in alle haare deelen?

§. 10.

Men ziet uit de Observatien der geenen die over deeze stoffe geschreeven hebben. Dat de Scheuring kan geschieden in den grond van den Baarmoeder, in dessels midden, aan de Regter of Linker Zijde van dessels Lichaam, een weinig booven deszelfs mond (Orificium), en op verscheidene andere plaatsen meerder.

§. 11.

Hier uit volgt dat 'er geen deel is van den Baarmoeder 't welk aan dit toeval niet is bloot gestelt; en dat zelfs dat deel 't welk versterkt is door de aanhegting van de Moederkoek (Placenta) eeven zeer aan de Scheuring onderheevig is als een der allerzwakste deelen. Laat ons nu zien welke de Leeden zijn van het Kind die den Baarmoeder kunnen doen scheuren.

§. 12.

La Motte in twee van zijne Obſervatien, geeft ons berigt, dat hij de Baarmoeder doorboord gezien heeft, door de Voeten van het Kind. Albinus heeft getuigen geweeſt van iets diergelijks. Gregorius, in een memorie die hij de Academie der Weetenſchappen voorlas, zegt, dat hij gezien heeft, dat het kind den grond des Baarmoeder aan de zijde der *Placenta* hadde doorboord. Men heeft het voorbeeld gehad van een kind 't welk den Baarmoeder aan de Zijde had doen ſcheuren, en wel ter plaatſe daar de Moederkoek aan dezelve was gehegt. Buzan heeft ons meede gedeelt een geval van een kind 't welk den grond des Baarmoeders met een zijner voeten hadde geoopent. In eene Obſervatie van Stalpart, vind men, dat een kind met zijne kniën en voeten den Baarmoeder hadden geoopent. *Heiſter*, *Fabritius*, *Hildanus*, *Reiſelius*, *Doldius*, *Dejean*, *Saviard*, hebben gezien dat den Baarmoeder en de ſcheede (Vagina) waaren geoopent door het Hoofd van het kind. Hier uit blijkt dat de Voeten, de Kniën, en het Hoofd, de deelen zijn van de Vrugt, die gemeenlijk den Baarmoeder doen ſcheuren. Maar zijn 'er nog geene andere deelen van het kind die oorzaak daar toe geeven kunnen? kan den Baarmoeder zig niet in deszelfs midden oopenen, zonder dat deeze deelen daar toe meedegewerkt hebben? De Natuurkunde (Phiſica) heeft de mooglijkheid daar van doen begrijpen, en de ondervinding beveſtigt zulks. Zonder mij op te houden om uitteleggen door welk een Mechanismus zulks geſchieden kan, zal ik ſpreeken van de teekenen die eene aanſtaande Scheuring van den

den Baarmoeder aanduiden, en vervolgens zal ik handelen over de teekenen die dezelve, reeds daar zijnde, doen zien.

§. 13.

Ik zal beginnen met eene aanmerking die voor onze Konst niet loflijk zal zijn; nadien zij de nooddruft derzelve ten deezen opzigte te kennen geeft. Onder alle de Observatien van de beroemdste Schrijvers is 'er geen eene waar bij de Scheuring voorzegt is, zelfs niet eens ontdekt, voor en aleer het Lijk geoopent wierd. Evenwel, nadien de Vrouwen zulk eene verschrikkelijke dood niet hebben kunnen ondergaan, zonder te vooren een groot aantal toevallen (*Sijmptomata*) ondervonden te hebben, die door haare geweldige uitwerkingen zeer opmerkelijk zijn, zoo heb ik voorgenoomen alle deeze toevallen naauwkeurig bij een te verzaamelen, ten einde daar uit, de aantoonende en voorzeggende teekenen (Signa Diagnostica & Prognostica) van dit vreeslijk ongemak op te maaken.

§. 14.

Wanneer eene Vrouw, in een zwaare Arbeid, met eene Scheuring van den Baarmoeder bedrijgt werd, is bij haar de Onderbuik opgezet, en schriklijk gespannen, de scheede (Vagina) ingetrokken, den mond van den Baarmoeder (Orifcium Uteri) verheeven; de Weën zijn geene valsche, maar waare, en zeer sterk, laatende weinig tusschenpoosingen, en niet teegenstaande dit alles, doen zij den arbeid niets vorderen. Men ontdekt zeedert het begin van den arbeid, of in het midden van eene

Ver

Verlosſing die zig als natuurlijk deede aanzien, eenige der oorzaaken die wij in de agtſte Paragraaph, hebben aangehaalt. Door die teekenen werd men van eene aanſtaande Scheuring des Baarmoeders bedrijgt Maar wanneer het Water eenmaal gebrooken is, verdubbelen de ſmerten, en zijn geduurig; zonder dat nog den Arbeid iets vordert, en gevolglijk kan men geen hoope hebben op eene ſpoedige Verlosſing. Het onkundig gemeen verwondert zig dan, dat Weën van dien aard de Verlosſing niet te weege brengen. Eevenwel de vrugt beweegt zig, drukt den Baarmoeder, en ſchud dezelve op eene ſterke wijze; de Moeder overſtelpt door de heevigheid der ſmerten die zij gevoelt, toond aan haare helpers, de ſitplaats van de kwaal, tot dat eindelijk de vrugt ſterk aandringende den Baarmoeder doorboord, of doet ſcheuren, na de geſteltheid van het deel der Vrugt, 't welk de doorbooring, ofte Scheuring te weege brengt.

§. 15.

Zoo ras als den Moeder die heevige ſchok in den Baarmoeder (die zelfs voor de omſtanders hoorbaar is) gevoelt heeft, doet de overmaat der zmerte haar meeſtentijds in flaauwte vallen. Eenige tijd daar na, wederom tot haar zelve gekoomen zijnde, oordeelt zij zig beeter te bevinden; zij voelt geen beweeging meer van de Vrugt, die zig doorgaans ſtilhoud in het graf daar het zig in gedompelt heeft, en de Weën zijn voorbij. Maar men zal zien door de optelling der toevallen die vervolgens koomen, hoe bedrieglijk de hoop, en de ophouding der ſmerten, is. Kort daar na, loopt het bloed uit de geoopende Vaten (Vaſa) van den

Baar-

Baarmoeder, en men ziet het zelve in overvloed uit de scheede (Vagina) vloeijen, of ook wel ftort het Bloed zig uit in de holligheid van den Buijk, die, die dikte niet meer heeft als te vooren, maar in breedte toeneemt:

De Buik voelende, ontdekt men duidelijk de Leeden van de Vrugt; het aangefigt van de Moeder werd onkenbaar, en is met eene doodlijke bleekheid bedekt, de oogen ftaan diep in het Hoofd; het gezigt verduijftert; zij hoort een geruijfch in de ooren; de Pols verzwakt, en is intermitteerend; een Doodkoude zet zig in haare Leeden, het geheele Lijf is bedekt met een lijmagtig Zweet; de ftem gaat weg, en de Lijdfter vervalt in eene ftuijpagtige Flaauwte, tot dat zij eindelijk geen kennis meer overig hebbende, elendig den Geeft geeft.

§. 16.

Men moet egter aanmerken dat dit gevolg van toevallen, niet altoos gezien werd, en dat zij niet alle, in alle gevallen zonder onderfcheid gevonden worden. Daar zijn Vrouwen waar in eenige van die toevallen, dan deefe, dan geene plaats hebben. Men weet zelfs van eene Vrouw die op het oogenblik ftierf, zonder dat men eenige teekenen gezien hadde die eene Scheuring der Baarmoeder aantoonde. Daar zijn ook voorbeelden van Vrouwen, die voor dat zij ftierven pijningen leiden moeften, zeer verfchillend van die wij te vooren hebben opgegeven. In een woord, de onderfcheidene zoorten van kwaalen en haare graaden van heevigheid, verfchillen na de onderfcheidene gefteltheeden van elk die dezelve ondervind, en na de graden der beleediging der verfcheide ingewanden in den onderbuik (Abdo-

domen) welkers verrigtingen belet en verhindert werden door het kind 't welk in die holligheid is nedergedaalt.

§. 17.

Wanneer den Baarmoeder gescheurd is, zoo is het Kind, of maar gedeeltelijk door de oopening geworsteit, of ook wel geheel. In dit laatste geval, bevind het zig in den Onderbuik, en bij aldien het middenrif (Diaphragma) door het Kind gedrukt werd, veroorzaakt zulks de Hik, en moeielijke Ademhaling, Benauwdheid in de borst, een gevoel van Angst, Flaauwtens, en stuiptrekkingen. Indien de maag gedrukt werd, gevoelt den Leidster een Swaarte, en pijn in den omtrek van dezelve, Walgingen en Braakingen. Werd de Leever gedrukt, men heeft angstvallige benaudheid en braaking van groene stoffe. Werden de ingewanden gedrukt, zoo heeft de Zieke Colijk pijnen, en darmjigt, eindelijk als de Drukking geschied op de milt, zal zulks een doofagtige pijn veroorzaaken in het Linker Hijpochondrium, eene benaauwtheid, en sommige der toevallen die wij hier booven hebben vermeld. Het zal ligt zijn te onderkennen welk deel in leijden is, door de kennis der zitplaatse van ijder deel in den Onderbuik, door de beleediging en verhindering van de verrigtingen aan ijder deel eigen, en eindelijk uit de geduurige smerte die den Leijdster in het een of ander gedeelte van de Buik zal gevoelen, 't welk zij, door met de hand die plaats aan te toonen, genoegsaam zal te kennen geeven, wanneer de grootheid der Kwaal haar de magt, om te spreeken, reeds mogte benoomen hebben.

§. 18.

§. 18.

Het is wel noodig, aan te merken, dat het gevaar van eene Scheuring des Baarmoeders, in zommige gevallen nergens anders in bestaat als in de vrees die ons bevangt, op het zien van toevallen die buiten gewoon zijn, zoo als zulks gebeuren kan in de drie volgende gevallen.

1. In de Natuurlijke Verlossing gebeurt het zomtijds, dat den Baarmoeder zoo zeer in de langte, door de Vrugt is uitgerekt, dat wanneer de maag daar door gedrukt werd, zulks Braakingen veroorzaakt, zonder dat 'er egter een Scheuring is van den Baarmoeder.

2. In alle de Verlossingen daar het kind in den Baarmoeder sterft, gevoelt men dat het zelve gemeenlijk den Baarmoeder stoot, dog deeze stootintingen zijn niet als Convulsive Beweegingen van de vrugt.

3 Wanneer de Navel streng in den Baarmoeder komt te breeken, doen zig toevallen op, zeer gelijkende na die geene die eene Scheuring vergezellen; nadien het Kind zig sterk beweegt, en teegens den Baarmoeder heevig aanstoot; de Middelboovenbuik (Epigastrium) verheft zig, en de vrouw uitgeput zijnde. schijnt bijna leevenloos. De Beroemde Hr. Levret, heeft getuijgen geweest van zulk een geval, 't welk doet zien, dat in onze Konst, het waare en zeekere, zeer dikwils zulke nabuuren zijn van het valsche en onzeekere, dat de bekwaamheid van den Genees- of Heelmeester hier in bestaat, om het eerste van het laatste wel te onderscheiden, zonder ze onder elkander te vermengen, ten einde geene eevengelijke Geneesmiddelen

delen in 't werk te ſtellen in zeer van elkander verſchillende gevallen. Nu, in de twee eerſte gevallen, daar wij van geſprooken hebben moet men verzeekert zijn, door het Merkteeken der valſche Weên die de beweeging van den Baarmoeder veroorzaaken, en haare opgezwollenheid, 't welk booven al plaats heeft in het eerſte geval. Men kan niet minder verzeekert zijn, in het tweede geval, door de verſlapping van den Baarmoeder, en dat 'er geen Exceſſive pijnen plaats hebben, ook geene der teekenen in de Agtite Paragraph vermeld; omſtandigheeden die eigen zijn aan de drie boovengemelde gevallen, in plaatſe dat de allerheevigſte ſmerten, en de teegenwoordigheid der teekenen die de Scheuring eigen zijn, het gevaar van dit toeval aanduiden.

§. 19.

Na dat ik de oorzaaken die aanlijding geeven kunnen tot de Scheuring, heb opgegeven, en de aantoonende, en voorzeggende teekenen van dezelve, verhandelt hebbe; zullen wij de middelen om die kwaal voor te koomen, of dezelve, reeds aanweeſig zijnde, te herſtellen, aan de hand geeven. Met moeite zoude men bij de Autheuren iets zeekers vinden aangaande de (*a*) Prophijlactique geneeſing van deeze Kwaal, (d'Hr. Levret egter daar uit gezondert). Ik zal mijne gedagten dien aangaande zeggen wanneer ik van de Prophijlactique geneeſing zal hebben geſprooken.

§. 20.

(*a*) Cura Prophijlactica werd genaamt de bewaring of 't voorkoomen van toekoomende Ziekten.

Rr

§. 20.

Wanneer men eene moeijelijke Verlossing heeft, en dat de teegenswoordigheid der teekenen in Parag: 8. vermeld, een doodelijk toeval aan den Vroedmeester doet vreesen, zoo moet hij zig, ten spoedigste ter onderzoeking begeeven van de oorzaaken die in staat zijn het zelve voor te brengen.

Hij zal zien, of de oorzaaken die ik Rationeele noeme, zig niet bevinden in het Temperament of Constitutie van de Zieke, in de regulen die zij waargenoomen heeft, in de Ziektens die zij in haare Zwangerheid konde gehad hebben, of eindelijk in de voorige Verlossingen.

Aangaande de blijkbare teekenen, zal hij tragten zig van hunne aanweesenheid te verzeekeren door de Buik van de Vrouw te onderzoeken, in agt neemende haare uiterlijke gedaante. Hij zal den mond des Baarmoeders (Orificium Uteri) ondertasten, en zoo het mooglijk is de Vrugt (Fœtus) zelve. De oorzaaken die hij eenmaal ontdekt heeft, zal hij naauwkeurig Weegen in de Schaale der Reeden, en der Ondervinding, ten einde daar door te ontdekken, of het mooglijk is, of niet, om de uitwerkselen daar van af te keeren, en indien 'er een Hulpmiddel kan gevonden werden, dat hij niet te lang uit stelle het zelve ten nutte te maaken.

Wanneer een kwalijk geformeerd Bekken (Pelvis), of de teegens natuurlijke gesteltheid der bijleggende Beenderen, of een al te groot hoofd, van een al te sterk Kind ('t welk dikwils gebeurt of schoon het Bekken (Pelvis) in goede staat is) de oorzaaken zijn die de Scheuring van den Baarmoeder doen vreesen, kan men kwalijk iets anders verwag-

wagten als eene droevige uitſlag van de teegenwoordigheid deezer oorzaaken.

Maar als de oorzaaken die inſtaat zijn dezelve toevallen voor te brengen, zijn, de Kwalijke geſtalte van den Baarmoeder, een zeeker zoort van Breuk (Hernia Uteri) die dit ingewand veroorzaakt door zig te veel na buiten uit te zetten, haare al te groote Verdunning in de Zwangerheid, en haar ongelijke uitzetting, veroorzaakt door de aanhegting der Moederkoek (Placenta) aan eene van haare Zijdeelen, de klijnheid van den mond des Baarmoeders (Orificium Uteri), haare moeijelijkheid tot eene genoegzaame ontſluiting, haare al te Engheid, 't zij dezelve werd veroorzaakt door een vleeſig uitwas, door eene Wonde of Sweering, door de ſtuipagtige beweegingen van het Kind, of door de kwalijk geſteltheid van dit deel; in alle de gevallen daar een of ander van die oorzaaken plaats heeft, is de Konſt niet zonder hulp. Zelfs zijn 'er verſcheidene van die gevallen, welke meer dan een zoort van Hulpmiddel toelaaten zoo als men bij vervolg zien zal.

§. 21.

De Verlosſing is altoos aangemerkt geweeſt als zeer moeielijk en zomtijds als onmooglijk, in gevalle 'er eene groote wangeſtalte plaats hadde in de Beenderen van het Bekken, (Oſſa Pelvis) of eenig Beengeſwel (Exoſtoſis) in deſſelfs inwendige deelen; men merkt aan dat het Bekken van Vrouwen die in haar kindſe Jaaren de zoo genaamde Engelſe Ziekte (Rhachitis) gehad hebben, doorgaans aan het een of ander van die gebreeken onderheevig zijn. Het is om die reeden, dat de Vroedmees-

 ters

ters zig verscheidene middelen en proportien aangaande de Graaden van kleinheid des Bekkens hebben ingebeeld, om hulp in dit geval te vinden; zomtijds hebben zij zelfs wijs genoeg geweest, om van den beginne af aan, toevlugt te neemen tot de allergrootste middelen. Maar indien de kwalijke Gestalte van het Bekken een genoegzaame reeden is om de Keizerlijke sneede te doen stand grijpen, zoo moet men toestaan, dat wanneer die gevallen aanleiding geeven om eene Scheuring van den Baarmoeder te vreesen, dezelve Operatie moet aangemerkt werden als het eenig Hulpmiddel waar toe men zijne toevlugt kan neemen: en wanneer men dezelve uitstelt, of in het geheel daar niet toekomt, zoo kan men niet anders als eene slegte uitkomst verwagten, zonder dat de Konst, na dit geval de minste hulp kan toebrengen.

§. 22.

Ik heb gezegt dat de buiten gewoone groote van het Hoofd, van een al te sterk Kind, ook eene oorzaak was van de Scheuring des Baarmoeders; deeze oorzaak is niet minder gevaarlijk als de eerste, maar heeft nog daar en booven die Zwarigheid, dat wanneer het Bekken (Pelvis) wel gemaakt is, zoo als zulks dikwils gebeurt, den Vroedmeester zig altoos vleijd (hoewel ongegrond) met eene gelukkige Verlossing, zonder te denken dat terwijl hij de Verlossing in de grootste gerustheid en zeekerheid afwagt, hij den slag bereid die de Moeder het leeven moet kosten. Hier door maakt hij een Geval hoopeloos, waar over de Konst zoude hebben gezeegenpraald indien het Hulpmiddel op de gepaste tijd en wijse waare in het werk gestelt. Het is egter niet te verwonderen dat de Vroedmeesters

in

dit Geval zoo geneegen zijn om te wagten, alzoo de ondervinding der voorige Eeuwen geleert heeft dat Kinderen die een al te groot hoofd hadden, eevenwel door den tijd, en gedult, gelukkig gebooren wierden, of wanneer het hoofd geklemt was, dat men door middel van den Haak (Hamulus) of ander Inftrument de Verlosfing te weege bragt, en de Vrugt af haalde.

Om deeze reeden is het, dat ik dit geval meerder agte als wanneer 'er een Wanftallig Bekken plaats heeft, (alhoewel in zig zelve zoo gevaarlijk niet) om dat men in de vafte verbeelding is, dat de Verlosfing gelukkig zal gefchieden, en eeven daar door den Moeder in gevaar ftelt om het leeven te verliezen.

§. 23.

Maar indien men zig gemaklijk kan bedriegen omtrent den aard der teekenen in het geval waar van wij gefprooken hebben, indien de oorzaak van het zelve zulke onderfcheidene gevolgen kan hebben, fcheint het dat men de mooglijkheid der Prophijlactique geneefing zoude moogen in twijffel trekken wanneer de Scheuring des Baarmoeders van deeze oorzaak af hangt. Egter dewijl het een zaak van belang is voor den Vroedmeester dien aangaande zig niet te bedriegen, zal ik een Regel aan de hand geeven die hem tot een zeeker geleide zal verftrekken. In het geval, wanneer niet teegenftaande de goede gefteldheid van het Bekken, een al te groot Hoofd van een te fterk Kind, een beletzel veroorzaakt in de Verlosfing, zoo 'er teffens toevallen (Sijmptomata) zijn die eene Scheuring doen vreefen, zoo kan men op geene na-

tuurlijke Verlosſing ſtaat maaken, zonder zig aan Roekeloosheid of onkunde ſchuldig te maaken. Uit alle de Obſervatien blijkt, dat het uitſtel in die geleegenheid altoos rampzalig is geweeſt, en men heeſt zig bij de geruſtſtelling op de welgemaaktheid van het Bekken, altoos kwalijk bevonden. Maar, zult gij zeggen door wat middel wilt gij dat men de Scheuring des Baarmoeders voorkoome? mijn antwoord is, door de Keizerlijke ſneede. Ik zal hier de roem hebben van 't allereerſt het gebruik van een middel te hebben aangeweeſen, waar van niemand voor mij, in zulk een geval het regt begrip heeft gehad. Drie reedenen bepaalen mij om de volſtrekte noodzaaklijkheid der Keizerlijke ſneede in dit geval, te veronderſtellen.

1. Wanneer het hoofd van een al te groot, of te ſterk Kind, reeden geeft, om eene Scheuring van den Baarmoeder te vreeſen, zoo is 'er nog in de Medicijne, nog in de Chirurgie geen ander middel als de Keizerlijke ſneede.

2. Het middel 't welk men voor ſtelt om het Kind om te keeren wanneer het hoofd te groot is, is kwalijk uitgedagt, en ik geloove beweezen te hebben, dat zulks altoos doodelijk voor de vrugt, en zeer gevaarlijk voor de Moeder is.

3. Wanneer men het Hoofd, van het Kind verbreekt door middel van een Inſtrument, of het zelve met de Haaken af haalt, vermoord men niet alleen het Kind, maar men loopt nog meerder gevaar om den Baarmoeder te doen ſcheuren, door de middelen zelve, die men teegens dat ongemak in 't werk ſtelt. Want hoe is het mooglijk dat het Kind 't welk geen uitgang kunnende vinden, zig ſterk beweegt en in ſtuiptrekkingen vervalt, geene nog veel ſterker beweegingen zal maaken op het

het gevoel van een ſnijdend Werktuijg, geplaatſt op een deel van het Lichaam, 't welk met de allerfijnſte aandoeningen is begaaft. Zullen deeze heevige en herhaalde Beweegingen van het Kind, den Baarmoeder niet in groot gevaar ſtellen van te ſcheuren? De Konſt egter kent geene andere Hulpmiddelen als deeze twee. Maar dewijl het eene zoo wel als het andre als misdrijven moeten aangemerkt werden, beſluit ik, dat de Keizerlijke Operatie, intijds in 't werk geſtelt, het eenig Hulpmiddel is. Maar, zal men zeggen, het middel 't welk gij voorſtelt, is erger als de Kwaal zelve. Zij die deeze teegenwerping maaken, overweegen niet, dat offchoon de inſnijding, in den Baarmoeder, met een ſcherp Werktuijg een groote Operatie is, egter de Scheuring van dit ingewand nog oneindig gevaarlijker is. Ik zal verders aantoonen dat wanneer den Baarmoeder geſcheurt is, men daarom niet bevrijd is hulp te zoeken bij eene inſnijding.

§. 24.

Het middel 't welk ik voorſtelle om de Scheuring van den Baarmoeder voor te koomen, te weeten de Keizerlijke ſneede, komt niet meer te pas, wanneer het Hoofd zig bevind in het kleine Bekken; deſſelfs groote, die geene Eevenreedigheid meer heeft met de kleijnheid van de plaats die men zoude moeten verloſſen, verpligt het zelve, zig aldaar op te houden; 't welk eene Scheuring van den Baarmoeder moet doen vreeſen; in dat geval is 'er geen ander middel als het gebruijk van de Tang (Forceps) om de Scheuring te verhoeden. De Heer Levret, in eene Obſervatie aan mij te

Parijs gezonden, geeft een ontegenzeglijk voorbeeld hier van. Hij wierd geroepen om Mevrouw *** te helpen verlossen, die in alle haare voorige kraamen eene moeielijke arbeid hadde gehad uit oorzaak eener kwaade gesteltheid van het Bekken.

Het Water was reeds zeedert eenige Uuren gebrooken, en de Weên hadden het Hoofd van 't Kind zoo verre gebragt dat men op het punt was het zelve met de hand te kunnen tasten. Daar was dan goede geleegenheid om den uitgang van de Vrugt, alleen door Hulp der Natuur te verwagten. Maar de Moeder zeggende, dat zij een schielijke en heevige stoot van het Kind gevoelde, begreep de Hr. Levret het gevaar daar zij zig in bevond, dus zonder langer te wagten, greep hij met de Tang (Forceps) het Hoofd van 't Kind, en haalde het zelve geheel uit. Deeze konstige handgreep, behielt den Moeder bij het leeven.

§. 25.

De derde oorzaak van Scheuring des Baarmoeders is, de slegte t' samenvorming van dit Ingewand. *Æinseman*, heeft veele voorbeelden by een verzameld van kwalyk gestelde Baarmoeders. d'Hr. Levret, en ik, hebben het Lyk geoopent van een Vrouw die in de zeevende Maand harer Zwangerheid gestorven was aan eene Ziekte niet eigen aan de Zwangerheid: Wy vonden de Baarmoeder op verscheidene plaatsen Kraakbeenig, de Trompetten (Tuba) die gedraait waaren in form van een schroef, bevonden zig desgelijks. Indien dan den Baarmoeder in den Arbeid met eene Scheuring bedrijgt werd, uit hoofde van haare kwalijk gesteltheid, komt men dit ongeluk voor, door de Kei-

zer-

zerlijke Operatie, wanneer men geen mooglijkheid ziet tot de Verlosfing; maar wanneer den mond des Baarmoeders geoopent is, en het Water geformeerd is, dan keert men het Kind om, ten einde het zelve bij de Beenen uit te haalen. Dezelve practijk moet in agt genoomen werden, altoos, wanneer de kwalijk geftelde Baarmoeder een zoort van uitzakking (Hernia) formeerd.

§. 26.

Wij hebben onder de oorzaaken der Scheuringe van den Baarmoeder ook opgetelt haare verdunning, en ongelijke uitzetting door de aanhegting der *Placenta*, aan eene van haare zijdens. Men heeft alle kragten ingefpannen om de mooglijkheid van eerftgemelde oorzaak in twijffel te trekken. *Van Deventer* en zijne uitleggeren, hebben dit volftrekt ontkent, en de heevige twiften, die zij over dit ftuk gehad hebben zijn nog niet vergeeten. Egter zijn de Waarnemers, die de bekwame tijd in agt genoomen hebben om zig hier van te verzeekeren en met de Natuur te raade gaande, volkoomen overtuijgt geworden van de verdunning des Baarmoeders. Het geene 'er bij de Natuurlijke Verlosfing omgaat, is voldoende om het voorgemelde te demonftreeren, ten minfte door vergelijking (Analogia). Men weet dat den mond des Baarmoeders (Orificium Uteri) die voor den Arbeid taamelijk dik was, zoodanig verdunt, dat haare dikte niet meerder is als die van een blad Papier, wanneer het Water, en het Hoofd des Kinds, een Rond Lighaam maakende, zig in deezen Orificium ophouden: men weet ook teffens dat zij wederom zeer ras haare eerfte dikte aanneemt, wanneer de Ver-

losſing geſchied is. Nu is het blijkbaar dat dezelve zaak gebeuren kan geduurende de Zwangerheid, ten opzigte van het geheele Lichaam des Baarmoeders, nadien de oorzaaken die de mond des Baarmoeders verwijden en verdunnen ten tijde der geboorte, op dezelve wijze aanweeſig zijn geduurende de tijd der Zwangerheid, te weeten de Wateren der Vrugt, en de Vrugt zelve die daaglijks in groote toeneemt. Maar wanneer ik in aanmerking neeme de dikte van den mond des Baarmoeders na de Verlosſing, kan ik daar uit niet beſluiten dat zij eeven zoo was in de Zwangerheid, en bij de Verlosſing; zijnde het in teegendeel zeeker, dat zij veel dunner was in de twee laatſte tijdſtippen: Ook kan ik niet reedelijker wijze aantoonen de dikte van den Baarmoeder geduurende de Zwangerheid, uit de dikte die zij heeft, kort na de Verlosſing. Een bewijs zoo zwak, als het geene ik wederleg, is egter het allerſterkſte dat *van Deventer* gebruikt om aan te toonen dat den Baarmoeder zig in de Zwangerheid uitzet, zonder iets van haare dikte te verliezen.

Aangaande de aanhegting der *Placenta* aan eene der zijdens van den Baarmoeder, *Stuart & Boehemerus* hebben zulks wel waargenoomen *& d' Hr. Levret*, heeft dezelve zaak aangetoond, teegens de Opinie van *van Deventer*, die nog ſtaande houd, dat de Moederkoek (Placenta) altoos onder aan den Baarmoeder gehegt is.

Het geen de Hr. Levret zegt, is zoo klaarblijkend, dat 'er teegenswoordig niemand is, die aan de ongelijke uitzetting des Baarmoeders, door de aanhegting der Placenta, aan eene van haare Zijdens, kan twijffelen. Altoos dan, wanneer de al te groote verdunning van den Baarmoeder of haare

re ongelijke uitzetting, reeden geeven om voor eene Scheuring te vreesen, moet men de Vliesen (Membrana) oopenen, het Kind keeren, en dus de Vrouw verlossen, of zoo het Water reeds gebrooken is, niet uitstellen dezelve bewerking te verrigten.

§. 27.

De Engheid van den mond des Baarmoeders, haar al te moeijelijke en ongenoegzame verwijding, haar sluijting door een Vleesagtig uitwas, Wonde, of verhard Geswel, zijn ook oorzaaken van eenen Scheuring der Baarmoeder. Eenvoudige Middelen, zijn voldoende om over zommige van die Beletzelen, en over een kleijn gedeelte der te vooren aangehaalde, te zeegenpraalen, boven al wanneer men den aard van het Beletzel 't welk uit den weg moet geruijmt werden, wel kent.

Dus, wanneer de al te groote stijfheid der Vezelen van den Mond en de Hals der Baarmoeder zig teegens eene genoegzame verwijding aankant, zoo stelt men met veel succes in het werk eene Aderlating, en het gebruik van eene Stooving met de optrekkende dampen uit eene Decoctie van de verzagtende en weekmaakende Bladeren (fol. emoll:) is de oorzaak der Engheid toe te schrijven, aan de teegennatuurlijke vereeniging der Veezelen van den Mond, en Hals, des Baarmoeders, door Scheuringe bij eene voorige verlossing, of door Veréelting (callositas) derzelve deelen, die wederom tot oorzaak heeft eene verouderde Zweer, of verhard Gezwel, als dan werd de inznijding (incisio) een voldoenend middel om deeze hinderpaal te overwinnen. Eindelijk als de doorgang bezet is met een

vleesagtig Uitwas, komt men zeer ligtelijk tot de verwijding, wanneer het Uitwas weggenoomen werd.

Aangaande de andere oorzaaken van Scheuring der Baarmoeder, als, de Convulsive beweeging van het Kind, of zijne kwaade plaatzing, zal men in de Paragraphen 24, 25 en 26. de Middelen vinden aangeweezen om dezelve te overwinnen. Deeze zullen een voorbehoedende geneezings wijze (cura Prophijlactica) aan de hand geeven, die in alle deeze gevallen zoo gerust, als onfijlbaar is.

§. 28.

Het is hier de plaats om te spreeken van een Geval, dat het eenige is 't welk men in de Medicijnse aanteekeningen vermeld vind, namelijk eene Scheuring van den Baarmoeder, gevolgt door eene volkoomene geneezing. *Heister* (*a*) zegt dat de waarneeming van dit zeldzaam geval hem door *Rungius* is meede gedeelt. Daar zijn eenige twijfelingen aangaande de waarheid van het zelve opgekoomen; maar offchoon die zaak waaragtig is, zoo kan één enkel Geval, in onze Konst tot geen Regel dienen; het is dan ook niet magtig, om de goede Middelen die ik heb aangeweezen teegens eene bedrijgde, of reeds dáár zijnde Scheuring van den Baarmoeder uit het oog te doen verliezen. Maar, zal men zeggen, de dood volgt zoo kort op de Scheuring, dat men geen geleegenheid heeft de Hulpmiddelen in het werk te stellen. Hier op antwoord ik twee zaaken. 1. Dat wanneer de tijd dáár is, er geen hulpmiddelen zijn om de dood te be-

(*a*) Instit: Chirurg: pag. 728.

letten: onze konſt, zoo vermoogend zij ook zijn mag, gebruikt niet dan menſchelijke middelen, en kan de onſterflykheid niet te weege brengen. 2. Men vind in andere Waarneemingen die ons over de Scheuring der Baarmoeder zyn nagelaaten, dat Vrouwe lang genoeg geleeft hebben, om aan de Konſt geleegenheid te geeven, van alle zyne vermoogens in het werk te ſtellen. *La Motte* verhaalt van eene Vrouw die drie dagen, en van een andere die vier dagen na dit toeval leefde. *Hildanus* zegt, dat een Dame van *Berne*, die elfdagen in den Arbyd gezeeten hebbende, en toen eenen Scheuring in den Baarmoeder kreeg, egter na dit toeval nog vier dagen leefde. De Waarnemers berigten ons verſcheidene diergelijke gevallen, waar uit ligtelijk te beſluiten is dat men dikwils geleegenheid heeft zijne toevlugt te neemen tot die Middelen, welke de Chirurgie tegens dit toeval aan de hand geeft.

§. 29.

Deeze Middelen zijn onderſcheiden, na de tyd waar in men geroepen werd, en na de grootheid van de kwaal. Dus, zoo ras de voorafgaande, verzellende, en volgende, teekenen, geene twyfel aan de Scheuring des Baarmoeders overlaaten, zal men onderzoeken of het Kind geheel in de holligheid des onderbuiks (Abdomen) is nedergevallen, of dat het zelve zig nog geheel, of ten deele in den Baarmoeder bevind: want men heeft gezien in geval van Scheuring, dat het Kind zyne legging behield als in eene natuurlyke Verloſſing; zomtijds heeft men het Kind voordeeliger legging zien aanneemen als het te vooren had, of ten minſte

ſte dat het zelve, zijne plaatzing een weinig hadde verandert. Zomwylen is de Vrugt geheel in den Onderbuik gevonden, en by andere gevallen was een gedeelte van deszelvs Lichaam nog in den Baarmoeder. De kennis van deeze onderſcheidene gevallen kan niet onverſchillig zijn: om dat in zommige van die gevallen, de behandeling oneindig gemaklijker is, Verders, wanneer men de verſchillende gevallen wel kent, is men beeter in ſtaat om over de ſpoedige hulp die vereiſcht werd, te oordeelen, en hoe noodig het is om dezelve niet zoo lang uit te ſtellen tot de Leidſter alle haare kragten verlooren heeft.

§. 30.

Men weet dat het Kind in de holligheid van den Onderbuik (Abdomen) is gevallen, wanneer het deel 't welk zig aan den Mond van den Baarmoeder opdeed, zig niet meer op het gevoel ontdekt; ook wanneer den Mond des Baarmoeders zig een weinig geſlooten vind, zoo als men meeſten tyds na de Verlosſing waarneemt: verders, ziet men het Bloed uit den Baarmoeder vloeijen, het zij zuiver of in de gedaante van Klonten of Proppen (Caillots).

§. 31.

Daar zijn ook teekenen waar uit men weeten kan, of na de Scheuring van den Baarmoeder het grootſte gedeelte van het Kind zig nog in dezelve bevind, of alleenlijk zommige van deszelvs deelen. Men ontdekt, dat nog het grootſte gedeelte zig in den Baarmoeder bevind, voor eerſt, wanneer de

de legging van het Kind (het zij dezelve Natuurlijk of teegennatuurlijk is) na de Scheuring bijna het zelve is als te vooren. Ten tweede, wanneer men aan den Mond van den Baarmoeder het deel van het Kind 't welk zig te vooren aldaar deede gevoelen, nog gewaar werd; zoo dat men niet als bij giszing kan oordeelen van het geen 'er in de holligheid van den Onderbuik is omgegaan, ten zij men zig door het inbrengen van de hand in den Baarmoeder, daar van zoekt te verzeekere, men ontdekt in teegendeel, dat zig maar een zeer klijn gedeelte van het Kind in den Baarmoeder bevind, wanneer het hoofd, de hand, of eenig ander deel, 't welk zig te vooren hadde aangebooden, te rugge is getrokken, en wanneer men de teekenen gewaar werd die wij in de 30ste. Paragraaph hebben opgegeven.

§ 32.

Men moet opmerken dat het ſeldzaam gebeurt dat een Kind geheel in de holligheid des onderbuijks (abdomen) nedervalt, wanneer zijne legging in den Baarmoeder tegennatuurlijk is geweeſt: maar zulks gebeurt dikwils wanneer het zelve in eene Natuurlijke ſituatie is geweeſt. Ook dient aangemerkt dat niet altoos den Baarmoeder zelve ſcheurt, maar ook wel dat de Scheuring geſchied in deſſelfs mond (Orificium), waar door eeven zoo wel eene weg gebaand werd voor het Kind, om zig in de holligheid van den onderbuik neder te werpen. De teekenen die dit zoort van Scheuring, aanduiden, zijn niet duiſter, want 'er vloeit bij aanhoudenheid bloed uit de ſcheede (Vagina); de Navelſtreng, en zelfs de Moe-

Moederkoek vallen neder, en men gevoelt met de Vingeren de Ingewanden.

§. 33.

Maar hoe het ook zij met de legging van het Kind in den Baarmoeder, en in welke plaats de Scheuring geschied, indien den Vroedmeester in eigen persoon niet alles waargenoomen heeft, zoo is het voor hem moeijelijk om zeekere onderrigtingen te krijgen van het geval daar hij in geroepen werd. Eene Vroedvrouw, heeft geene kennis genoeg om de teekenen waar te neemen die zig opdoen: wanneer men haar dien aangaande ondervraagt, antwoord zij, of bij hazard, of meestentijds, de vrees die zij heeft om op misslag bevonden te werden in eene zaak daar zij niets van verstaat, doet haar bezijden de waarheid spreeken. De Vroedmeester kan dies geen staat maaken op haar berigt. Aan de andere zijde gebeurt het zomtijds dat nog de Kraamvrouw, nog haare meede helpsters, niet willen toestaan het onderzoek van den Vroedmeester: of zoo men 'er al in toestemt, durft hij zulks niet onderneemen, uit hoofde van de droevige staat daar hij de Vrouw in vind. Het kan ook gebeuren dat de Vrouw zig in geen behoorlijke Legging bevind om het onderzoek te kunnen doen: wil men haar van plaats veranderen stelt men haar blood aan Flaauwtens, of doodelijke Stuijptrekkingen; dus komt den Vroedmeester zeer moeijelijk zoo verre dat hij zijne vingeren kan brengen in den mond des Baarmoeders: en bij gebrek van noodig onderzoek, weet hij niet, waar aan zig te houden.

§. 34.

§. 34.

Hoe moeijelijk ook in alle gevallen het onderzoek zijn mooge, moet zig den Vroedmeester alleenlijk daar op toeleggen, om uit de tekenen waar van wij melding hebben gemaakt, op te maaken of het kind geheel in de holligheid des onderbuiks is neder gedaalt, of dat het grootste gedeelte van het zelve nog in den Baarmoeder beslooten is, en welk deel; hoe de legging is van het Kind; op wat plaats den Baarmoeder is gescheurt, en wat oorzaak daar toe kan gegeven hebben. Zonder kennis te hebben van dit alles, kan men niet met voorzigtigheid te werk gaan: egter, het gebrek van een volkomen onderzoek, sluit niet volstrekt uit, alle de Hulpmiddelen der Konst. Men moet dan voor zeker houden dat de Kijzerlijke sneede het eenig Hulpmiddel is, ingevalle het Kind geheel en al in de onderbuik is nedergestort, of wanneer de voeten nog in den Baarmoeder zijnde, het Hoofd alleenlijk in de holheid van den onderbuik is gezakt, door de gemaakte opening in den Baarmoeder of in deszelvs Hals.

Maar wanneer het Kind in den Baarmoeder kwalijk geplaatst is, wanneer men gewaar werd dat het zelve alleen met de voeten beweeging maakt om den Baarmoeder te doorbooren, zo komt men dikwils tot de Verlossing, door het Kind te keeren, of door het zelve met de Tang (Forceps) af te halen.

Men moet uit het gezegde niet besluiten dat men altoos tot de Kijzerlijke sneede moet overgaan, wanneer 'er eene scheuring van den Baarmoeder is, nog dat het altijd voldoet om het Kind te keeren, wanneer 'er een gedeelte van de Vrugt (Fœ-

Ss tus)

tus) zig nog in den Baarmoeder bevind, zoo als de Hr. *Simon* gedagt heeft, en verſcheidene Autheuren vóór hem, die over die ſtoffe hebben geſchreeven, die de Hr. *Simon* al te ſlaafs gevolgt heeft: maar het zijn de oorzaaken, en de omſtandigheeden die de keuſe der Middelen moeten doen bepaalen.

§. 35.

De Hulp der Konſt, bepaalt zig niet alleen hier bij, en de vrouw is alle gevaar nog niet te booven wanneer zij van het Kind verloſt is: zij vereiſcht andere zorgen, indien men haar leeven wil verzeekeren, en haar de gezondheid weder ſchenken. Tot hier toe, heb ik niets anders voorgeſtelt als de Middelen om de Vrouw te Verloſſen van het Werktuig 't welk de oopening in den Baarmoeder gemaakt heeft, namelijk de Vrugt (Fœtus) 't zij dezelve zig in den Baarmoeder of in de Holligheid van den Onderbuik (Abdomen) bevond, of door eene oopening in den Buik zoo als in de Kijzerlijke ſneede, of door het Kind langs de gewoone weg, 't zij door middel van Keeringe of door 't gebruik van de Tang (Forçeps) af te haalen. Maar ik hebbe nog niet onderzogt, de behandeling van eene Wonde van die Natuur, in een deel, vol van Zenuwen en bloedvaten, en alwaar zig eene kneuſing bevind. Dit deel der Chirurgie, 't welk het voornaam oogmerk is van mijne verhandeling, is nimmer zoo verhandelt als wel de zwaarwigtigheid der zaake meede bragt.

§ 36.

§. 36.

Wanneer de Baarmoeder gescheurt is, en dat men begrijpt, dat de Hulpmiddelen moeten verandert werden na bevind van zaaken, het zij de Vrugt zig nog in den Baarmoeder bevind of reeds daar uit is, zoo moet men veel voorbehoedselen gebruiken om het Kind af te haalen, ik zal terstond aantoonen wat noodig is te doen, wanneer den Buik moet geopent werden, en vervolgens de behandeling die men houden moet, wanneer zonder nieuwe oopening te maaken, het Kind langs Natuurlyke weegen moet werden afgehaalt.

§. 37.

Wanneer men verpligt is eene insnyding in de Buik te doen, zoo moet men zig wel wagten om de ingewanden niet te kwetsen, als mede om den Baarmoeder, nog het Kind, die zig na de opening van den Buik aan het Instrument kunnen aanbieden niet te beschadigen. Als nu het Kind zig in de Holligheid van den onderbuik (Abdomen) bevind, moet men het zelve terstond daar uithaalen. Maar ingevalle het zelve opgehouden werd in de gemaakte oopening in den Baarmoeder, zoo moet men geen geweld gebruiken, om dat daar door de Scheuring zoude vermeerdert werden, of ten minste de kneusing van dit deel; dus, na dat men de Wonde verwydet heeft, booven al ter plaatse alwaar men een veel grooter Bloedzak (Ecchymosis) bemerkt, haalt men het Kind voorzigtig daar uit. Deeze operatie vereischt al wederom eenige voorbehoedselen, te weeten, dat men by het wyder maaken van de

Wonde, zorg dragen moet om de Ronde Bindzelen te vermijden, want wanneer men dezelve doorsneed, zoude 'er niet alleen een considerable bloedvloeijing (Hæmorrhagia) ontstaan, die door de oopening der groote Bloedvaten zoude veroorzaakt werden, maar de Baarmoeder, niet meer door zyne Banden (Ligamenta) vast gehouden werdende, zoude in den boodem van het Bekken nedervallen: uit deeze Twee toevallen zouden andere gebooren werden die voor de Zieke doodelijke gevolgen zouden hebben. Met geen minder zorg moet men vermeiden, de insnyding te doen in den Bodem, of grond van den Baarmoeder alwaar de Vaten (Vasa) zeer gespannen zijn: om dezelve reeden moet men zig wel wagten om de (Placenta) te kwetzen: het gevaar is eeven gelyk, wanneer men de Blaas, aan het voorste gedeelte van den Baarmoeder geleegen, of den Endeldarm (Intestinum Rectum) aan het agterste gedeelte van den Baarmoeder geleegen, of eindelijk de Darmen (Intestina) komt te kwetsen, 't welk ligtelijk gebeuren kan wanneer de Chirurgijn het Instrument niet met veel omzigtigheid bestierd.

§. 38.

Het zij dat de Vrugt, (Fœtus) zig in de Holligheid des Onderbuiks, of nog in den Baarmoeder bevind, nadien 'er eene storting van Bloed, of eenig ander Humeur in den onderbuik geschied is moet men zorgvuldig agt geeve dat het zelve aldaar niet verblyve.

Men bedient zig ten dien einde van een Sponsje gedoopt in 't een of ander Wondwater, of laauw ge-

gemaakte Roode Wijn, om de uitgeſtorte Vogten daar in te doen trekken.

Over dit poinct is tuſſchen de Autheuren geen verſchil, maar zy zijn het niet eens aangaande de Behandeling van de Wonde voor dat de Buiknaad, (Gaſtroraphia) (*a*) gelegt is. Ziet hier de Behandeling der Franſche Heelmeeſteren in de Kijzerlyke operatie. Na dat zij de Vrugt (Fœtus) hebben afgehaalt, en de Humeuren die zig in de Holligheid des onderbuiks mogten hebben uitgeſtort door middel van de Spons hebben uitgetrokken, laaten zy de Wonde aan de zorg der Natuur over, en leggen aanſtonds de Buiknaad. Deeze Practijk komt de Hr. *Heiſter* ongehoort voor, hij wil, dat wanneer het Bloed in al te groote veelheid vloeit, dat men op de Wonde zal leggen, Plukzel in *Spir: Vini Rectificatus* natgemaakt, en om de Wonde tot heeling te brengen, bedient hij zig van de *Balſamus de Copaiva*, of iets diergelijks. *Rouſſet* was gewoon de Wonde te waſſchen met een afkookſel van Wondkruiden. *Ruleau* na dat hij het zelve middel ter afwaſſching van de Wonde gebruikt had bediende zig van eene warme Balſem, gemaakt uit gelijke deelen van de Balzem d'*Arceus*, en *Oleum Hypericum*.

Ziet daar de verſcheidene Behandelingen die men volgt in de eenvoudige wonden van den Baarmoeder: maar men vind niets bij de Autheuren weegens de behandeling dier wonden, wanneer dezelve door tuſſchen koomende oorzaaken verërgert werden.

§. 39.

(*a*) Wanneer den Buik gewond is geweeſt, en dezelve wederom toegenaait werd noemt men die naad (Gaſtroraphia).

§. 39.

Wanneer 'er een Kneusing (Contusio) of Bloedzak (Ecchijmosis) plaats heeft, zoo als zulks altoos bij de scheuring van den Baarmoeder gevonden werd, moet men eene gantsch verschillende behandeling in 't werk stellen; deeze behandeling moet zelfs nog verschillende zijn, na mate de kneusing groot is, na de tijd die 'er zedert de scheuring verloopen is, en na de toegevallen die zig opdoen. Want als men de Buik oopent, aanstonds na de scheuring van den Baarmoeder, en dat de Kneusing nog versch is, te weeten dat het bloed zig nog niet tot Klonters gezet heeft, kan men zig nog Flateeren met de oplossing. Dus, om dezelve te bewerken stooft men het gekneusde deel, met eene ontbinding van Amoniak Zout (Sal Amoniacum) of Zee Zout (Sal Marinum) in Laauw water, waar bij men voegt een weinig Wijngeest (Spir: Vini); in dit geval is het snijmes (Scalpellum) onnodig, zoo als men ook niet nodig heeft zijn toevlugt tot de 't zamentrekkende middelen (Adstringentia) te neemen, om de bloedvloed (Hæmorrhagia) te stuiten.

In teegendeel als de Wonde reeds oud is, en het uitgestorte Bloed, zig alreede tot Klonters gezet heeft, kan men niet voorbij eene insnijding (Incisio te doen, om het bloed te ontlasten. Deeze insnijding moet egter niet zonder voorzorge geschieden, want wanneer het gekneusde deel, zoo als dikwils gebeurt, alle gevoel verlooren heeft, zoo zoude men Ligt eene al te diepe insnijding kunnen doen, die na de toestemming der bekwaamste Practici, doodelijk zoude worden: men doet deeze insnij-

nijding niet als in de oppervlakte en alleen om het bloed te ontlaſten. Men waſcht vervolgens de Wonde met geeſt van Barnſteen (Spiritus Succini) vermengt met Therebintin Olij, of eenig ander doordringend middel om de gekneusde vaten, wederom te verſterken.

§. 40.

Indien de verſterving (Gangrena) reeds in de Wonde is, 't welk ligtelijk gebeurt wanneer 'er eene groote Kneuſing plaats heeft, moet men de inſnijdingen in den Baarmoeder niet Menageeren: Het is aan niemand onbekent, dat hoe nodig ook een zeker deel, welk het ook zij, tot het leeven is, het zelve wanneer 'er eene verſterving plaats heeft, niet meer tot het leeven mede werkt, maar veel eer de gronden daar van ondermijnt. Men moet hier dan weg neemen het geene verſtorven is, egter wel agt geeven van niet tot in het leeven te ſnijden, uit vrees dat wanneer men een der Vaten 't welk nog zijne werking bewaart hadde, kwam te kwetzen, daar uit, eene doodelijke bloedſtorting zoude ontſtaan.

Na dat men een deel van het verſtorvene heeft weggenoomen cauterizeerd men het overige met de een of andere zuuragtige Minerale geeſt, het zij zuiver, of met *Spiritus Vini* vermengt, en men legt een digeſtiv daar booven op, voor het ooverige moet men niet vergeeten, bij het waſchen met diergelijke vlugge Geeſt, dat de wonde tot in de Holligheid des Baarmoeders doordringt, en dat dit bijtend vogt, indien het daar in kwam te vallen, niet zoude nalaaten groote disorders aldaar aan te regten.

§. 41.

Wanneer het niet noodig ſchijnt de Buik te oopenen, om dat 'er mooglijkheid is de Vrugt af te haalen, door dezelve te keeren, of door middel van Inſtrumenten, zoo kan men niet als bij gisſing oordeelen, over de toeſtand der Wonde en de grootheid der kneuſing; dus is het als dan moeijelijker Remedie daar tegens in het werk te ſtellen: het is ook om deze reeden dat de Kijzerlijke operatie preferabel is booven de natuurlijke afhaling der Vrugt. Wanneer men egter deeze laatſten weg inſlaat, zoo moet wel zorg gedragen werden om de Scheuring en kneuzing niet te vermeerderen.

Na dat men de Vrugt (Fœtus) en de Koek (Placenta) afgehaald heeft, moet men den uitgang des Bloeds tragten te bewerken, 't welk zig, het zij in den Buik, of in den Baarmoeder uitgeſtort mogte hebben. Uit den Baarmoeder kan men het zelve gemaklijk met de hand uithaalen; maar wanneer het in de Buik uitgeſtort is, heeft zulks meerder moeite in: men kan terſtond beproeven, of het mooglijk is de uitgang te bewerken door de Vrouw te doen leggen op de tegen overgeſtelde zijde van de gemaakte oopening in den Baarmoeder. Wanneer het gebeurt dat de darmen of het darm net (Epiploon) uitgeſakt zijn door de oopening van den Baarmoeder, moet men dezelve wederom inbrengen, en de hand niet uit den Baarmoeder haalen, voor en aleer men geene uitzakking meer gewaar werd: den Baarmoeder in eene andere ſtand geplaaſt, of wel de vrijwillige inkrimping van dit ingewand, werkt niet wijnig meede om eene nieuwe uitzakking van die deelen te beletten. Vervolgens

gens apliceerd men op den Onderbuik (Abdomen) doordringende en oplossende ſtoovingen.

§. 42.

Ingevalle van uitſtorting des Bloeds in den Buik, het zij dat het zelve niet teegenſtaande de voorgemelde plaatſing van den Moeder, zig door de gemaakte oopening in den Baarmoeder niet heeft kunnen ontlaſten, het zij dat de lippen der Wonde, door de inkrimping van den Baarmoeder reeds te veel geſlooten zijn, zoo moet men weeten dat men egter niet zonder gevaar, dit uitgeſtorte Bloed in de Buik kan laaten beruſten. In het eerſte geval kan men beproeven om eene Inſpuiting (Injectio) te doen in den Baarmoeder, die van daar na de Buik gaat, op dat het Bloed met de ſtoffe der inſpuiting zig vermengende, het zelve gemakkelijker door de opſlorpende vaten (Vaſa Abſorbentia) uitgehaalt kan werden.

In het tweede geval, kan men niet voorbij om eene opening in den Buik te maaken, ten einde het Bloed te ontlaſten: dezelve operatie kan ook in het eerſte geval geſchieden: dit is wel de aller verſtandigſte weg die men kan inſlaan, wanneer men meerder verzeekering wil hebben om den moeder bij het leeven te behouden; de andere wijze kan daar en teegen aan al te groote zwarigheden en beletſelen onderheevig zijn.

Maar in welk deel van de Buik moet men de Inſnijding (Inciſio) doen? welke zijn de teekenen waar uit men weeten kan, dat 'er eene uitſtorting van Bloed aanweezig is? op deeze twee vragen zal men een wel beoordeelt antwoord vinden, wanneer men leeſt de vertoogen over de Bloedſtortin-

gen, die in de verhandelingen van de Academie der Chirurgie (*a*) gevonden werden.

§. 43.

Eene Laatste aanmerking kan ik niet voorby, te doen in agt neemen, te weeten dat de Wonden van den Baarmoeder, welkers omtrek door de Zwangerheid zeer veel is vergroot, genoegzaam altoos verzeld gaan van eene Bloeding (Hæmorrhagia) en ontsteeking (Inflamatio). Het eerste toeval werd zeer ligt gevolgt van Vermindering der Kragten, Flauwtens, Koude Sweetingen, en de Dood. De ontsteeking gaat dikwils over, tot eene kwaade Ettering, waar uit eene versweering gebooren werd en wederom uit dezelve eene Fistel, of 't geen wel het gewoonlykst gebeurt (in eene gekneusde Wonde van den Baarmoeder) eene Versterving (Gangrena), Verharding (Scirrhus) of zelfs de Kanker. Nadien deeze toevallen grondig verhandelt zijn, door een groot getal Genees-en Heelmeesteren, zal ik berusten in het geene zij daar van gezegt hebben, en niets daar bij voegen.(**)

Eynde der Dissertatie.

(*a*) 1ste Deel Pag. 237. en 2de Deel Pag. 92: 115.

(**) De Heer *Crantz*, heeft zig in zijne Verhandeling, drie zaaken voorgestelt, 1. om de Teekenen te doen kennen

nen die aanleiding geeven, om eene Scheuring der Baarmoeder te vreezen. 2. Om de middelen aan te wijzen, waar door men dit droevig toeval kan voorkoomen, en eindelijk ten 3. Om de wonde door de Scheuring van den Baarmoeder, of schoon door bykoomende omstandigheeden verergert, te Geneesen.

De twee Eerste Articulen zijn zonder twijffel op eene kragtige en voldoende wijze verhandelt, en de Heer *Crantz* verdient zeekerlijk, dien aangaande geroemt te werden, om dat zijn Ed. daar door onze kundigheeden weegens twee zulke voornaame stukken der Chirurgie zeer vermeerdert heeft. Hy zoude zeekerlijk nog oneindig meerder lof verdienen, wanneer het derde poinct eeven zoo wel, door hem waare uitgevoert geweest. Maar de Practyk die hy dienaangaande voorstelt, schijnt groote zwarigheeden in zig te bevatten. Wanneer ik de Verhandeling van den Heer *Crantz*, aan de Hr. *Morand* hadde laaten leezen, was de laastgemelde ten dien opzigte niet voldaan, en veroordeelde de Practyk van onzen Autheur, die eene Wonde van den Baarmoeder, eeven eens wil behandelt hebben, als een uitwendige Wonde, die voor het oog, en de hand van den Chirurgyn is bloodgestelt. Den Baarmoeder, wanneer dezelve na de uitgang der Vrugt zig te zamen trekt, vermindert zeer ras in haare uitgebrijdheid; en te rug gekeert zijnde in het kleine Bekken, beantwoord zij niet meerder aan de oopening in den Buijk gemaakt, om het Kind daar uit te haalen. Daarenbooven hoe uitgestrekt ook de Insnijding in den Buijk zijn mooge, laat zij egter aan den Chirurgyn de tyd niet om op den Baarmoeder te werken, om dat na de afhaling der Vrugt men terstond verpligt is die Wonde eenigzints met den draad te hegten.

Zoude de Hr. *Crantz*, niet kunnen antwoorden, dat de toesluiting van den Baarmoeder, na de uitgang van het Kind, niet dan zeer langzaam geschied; zij heeft gewoonlijk zeeven, of agt dagen noodig, ja zomtijds zelfs twaalf of vyftien dagen, om haare gewoone groote te herneemen (*a*). Men leest in een Memorie van de Hr. *Simon* (*b*) dat eenige dagen na de Kijserlijke Operatie, gedaan te Parys Ao. 1740. door de Hr. *Soumain* aan eenen genaamdt *Desmoulins*, de Et-

(*a*) Ziet de Mem. van de Academie der Wetenschappen, An. 1702. Pag. 283.

(*b*) Ziet de Mem. van de Academie der Chirurgie, I. d. Pag. 648.

Ettering begon; den Etter wierd van een goed zoort, en de vuiligheeden ontlastede zig door de Wonde. Den Baarmoeder beantwoord dan, lang genoeg aan de gemaakte oopening in den Buijk, om een Verband te kunnen ondergaan. Zoude ook de Hr. *Crantz* zijne Practijk geen stand kunnen doen grijpen, uit het geene *Rousset* verhaalt van vier considerable Etterwonden aan het uitwendig gedeelte van den Baarmoeder die tot in haare Holligheid doordrongen, en die met veel succes, na eene gemaakte oopening in den Buik, behandelt wierden met het Brand Yser (Cauterium)? de Behandeling van een deezer Wonden duurde zes Maanden, en het Brand Yzer was zelfs gebruikt op den Grond des Baarmoeders, die zoo als men wel denken kan geheel en al, in het kleine Bekken was (*c*).

Een Vertaalder geeft aan zynen Autheur een bewys van agting, door zyn werk te vertaalen: ik voeg daar by dat den laastgemelde meerder door deeze agting gevleid moet worden, wanneer zijnen vertaalder de Courage heeft om hem te berispen, wanneer hij zulks verdient. De Hr. *Crantz* zegt (§ 35.) dat de behandeling van de Wonde des Baarmoeders, het voornaamste onderwerp zijner Verhandeling is. Egter zijn 'er van de 43 Paragraphen, waaruit dezelve bestaat, 38 Paragraphen aan de twee eerste onderwerpen hier booven vermeld, opgeoffert; hij heeft zelfs ieder van deeze Paragraphen (NB. in 't Latijns origineel) met aanmerkingen verrijkt die zeer tot opheldering van de Text dienen. Integendeel zijn 'er maar 5 Paragraphen die over het derde stuk, 't welk zonder twijffel het allerzwaarwigtigste is, handelen: geene aanmerkingen die de zwaare Text van de 39. en 40. Paragraphen ligt bijzetten: geene melding van de behandeling die de Ettering, zeekerlyk zig opdoende in eene diergelyke Wonde, vereischt. De toevallen die den Autheur zig voorstelt te bestrijden, als de kneuzingen (Contusiones) de Bloedsak (Ecchymosis) en versterving (Gangrena) moeten zeekerlijk haare voornaamste zitplaats hebben in de Holligheid van den Baarmoeder, nadien de stootingen van het Kind deeze oppervlakte (Surface) het meeste hebben doen leiden. De Heer *Crantz* stelt egter het gebruik van de Setpil (Pessa-

(*c*) Zie *F. Rousset* de partu Cæsareo Tractatus Sec. 4. cap. 3. 1. 2. 3. 4 Histor. & ibid C. 4. Hist. 2. & 6. Ziet ook *Schenkius*, Obs. Med. Lib. 4. de fœtibus in Utero Putrefactis p 571 Verscheiden Historien door *Rousset* verhaald, vind men bij *Schenkius* met meerder uitbrijdingen.

farium) niet voor, nog ook niet de Infpuitingen in den Baarmoeder, van welke, *Rouſſet* zelfs gebruik maakte by eenvoudige Wonden van den Baarmoeder, ten tijde van eene Kijferlijke operatie. Eindelijk, onzen Autheur ſchijnt te veronderſtellen dat de Scheuring van den Baarmoeder, altoos overeenſtemt met de gemaakte Wonde in den Buik. Maar kan niet het teegengeſtelde waar zijn? heeft men niet gezien dat den Baarmoeder in deszelfs Hals geſcheurt was, heeft men niet gezien dat de Scheuring zig uitſtrekte tot twee vinger breedte onder haaren Mond (Orificium), en in de Scheede (Vagina) zelfs? men vind hier niets dat voldoende is in zulke onderſcheidene gevallen, door onzen Autheur aangehaalt. Voor het overige, heb ik (niet tegenſtaande de hier booven aangehaalde Erreuren, en eenige andere) geoordeelt door het overbrengen van deeze Diſſertatie in onze (de Franſche) Taal, den Heer *Crantz* nog zynen vertaalder in hunne eer niet te zullen kwetzen. Ik zal voldoen, met te zeggen (om onze Eer te beſchermen) dat de beroemde *van Swieten* voorzitter is geweeſt bij deezen *Theſis* en dat dezelve aan hem is opgedragen.

Twee redenen hebben my bewoogen dezelve te vertaalen, en te voegen by het werk over de Verloskunde, door my gedrukt. De Hr. *Puzos* maakt geene meiding van eene Scheuring der Baarmoeder, en men vind dien aangaande bij andere Autheuren, niet anders als eenige Obſervatien: de Verhandeling van den Hr. *Crantz* kan als een klyn Tractaat over dit onderwerp werden aangemerkt 't welk ons tot nu toe manqueerde. Verders is deeze Verhandeling in het algemeen, een wel uitgevoert werk, zeer Regelmatig, in eene vloeijende ſtijl geſchreven, en vol onderzoekingen, ondertuſſchen werd den Autheur nog ſterk aangezet om eene nieuwe druk van zijne Diſſertatie in het ligt te geeven, waar in zeekerder en klaarder aangetoond werd, de moogelijkheid der geneeſingswijze van de Wonden des Baarmoeders, wanneer die door tuſſchen komende toevallen verergert zijn: wy moogen dit verwagten van zijne groote Talenten, van zijne uitgebreide kennis, en van zijne Yver voor den Aanwas en vermeerdering der Weetenſchappen, bijzonder der Chirurgie.

E Y N D E.

By den DRUKKER dezes, is nog het volgende fraije werk te bekomen:

ALLE DE
ONTLEED-GENEES-
EN
HEELKUNDIGE WERKEN,
VAN DEN BEROEMDE HEER
FREDRIK RUYSCH,

In zyn Ed. Leven vermaard Geneesheer en Hoogleeraar in de Ontleed- en Kruydkunde tot Amsterdam; als mede Lid der Keyzerlyke, Londense en Paryſſe Genootſchappen.

3. deelen groot Mediaan Quarto, verciert met 141. zo heele als half vels Koopere Plaaten, alle na 't leven konſtig gegraveerd;

Het Eerſte deel van dit Werk behelſt: Het leven van den Autheur, de Ondekking van de Klapvliezen, de Anatomiſche en Chirurgicale Aanmerkingen, en Catalogus van Rariteiten; als mede alle de Ontleedkundige voorgeſtelde Brieven, met verſcheide Geleerde Lieden gewiſſeld. *Het* 2de *Deel behelſt*, alle de Anatomiſche Cabinetten, beneffens de laaſte en vernieuwde Oeffeningen. *Het* 3de *Deel behelſt*, het eerſte, tweede en derde Tiental van Ontleed-Genees- en Heelkundige Oeffeningen, de Ontleedkundige Verhandelinge van een Spier in de grond des Baarmoeders en de Briefwiſſelinge daar over van A. VATER, en HECQUET, de Ontleedkundige Verhandelingen over het Maakzel der Klieren in 't Menſchelyke Lichaam, door HERMANUS BORHAVEN; BOLIUS over het gebruik der Spruyten van de Holader, en het Cabinet der Dieren, beneffens een generaal Regiſter over 't gantſche werk.

Dit fraaije Werk waar van de Prys by de Uitgave *f* 30 : - ongebonden is geweeſt; werd nu zo lang het klein getal Exemplaren ſtrekt, aangeboden voor *f* 12 : - ongeb. en *f* 16 : - in vergulde Burgerm: banden.

k